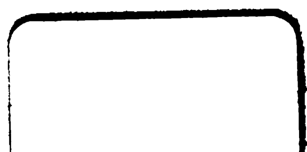

ERIK GUSTAF GEIJERS

SAMLADE

SKRIFTER.

ERIK GUSTAF GEIJERS

SAMLADE SKRIFTER.

FÖRRA AFDELNINGEN.

ÅTTONDE BANDET.

STOCKHOLM, 1855.
P. A. NORSTEDT & SÖNER,
Kongl. Boktryckare.

INNEHÅLL.

Recensioner.

Nyerup, Edda eller Skandinavernes hedniska gudalära (1811) sid. 1.
Silverstolpe, Lärobok i allmänna historien (1811) . . » 16.
Mannert, Handbok i gamla historien } (1822) . . . » 26.
Pölitz, Verldshistoria för skolor. . . }
Lindblad, Simfoni (1832) . . . . » 35.
Collin och Schlyter, Samling af Sveriges gamla lagar (1833) . . . . » 39.
Crusenstolpe, Skildringar ur det inre af dagens historia (1834) . . . . » 60.
Arwidsson, Svenska fornsånger (1835) . . . . . . » 68.
De la Mennais, En troendes ord (1835) . . . . . » 79.
Atterbom, Studier till filosofiens historia och system (1835) » 84.
Davy, En naturforskares sista dagar (1835). . . . . » 95.
Roman Soltyk, Polska frihetskriget 1830, 31 (1835) . » 98.
Schlyter, Om laghistoriens studium . . . . } (1835) » 110.
» Om Sveriges äldsta indelning i landskap . . . . }
Lindblad, Frondörerna (1835) . . . . » 118.
Lagerbring, Betraktelser ang. kriget mellan Sverige och Ryssland 1808, 09 (1836) . . . . » 120.
Fahlcrantz, Ansgarius (1836) . . . . » 143.
Wallin, Tal vid invigning af Upsala kathedralskolas hus 1837 (1838) . . . . » 155.
Atterbom, Samlade dikter (1838) . . . . » 172.
Wieselgren, DelaGardieska arkivet (1838). . . . . » 190.
Läsning för folket (1838). . . . . » 207.
Svederus, Om jernhandteringen i Sverige (1838). . . » 226.
En af dagens frågor, eller om en minister-styrelses lämplighet för Sverige . . . . } (1838) » 254.
Några blickar på tidens politiska strider och Svenska tidnings-litteraturen. . . . . }

Om allians-traktaten mellan Sverige och Ryssland 1812 (1838) . . . . sid. 281.
Reuterdahl, Svenska kyrkans historia (1839) . . . . . » 326.
Oldberg, Hemskolan (1843) . . . . » 342.
Bref . . . . » 359.

RECENSIONER.

Edda eller Skandinavernes hedniska gudalära. Öfversatt från Danskan efter Nyerup. Stockholm. Tryckt hos Henr. A. Nordström, 1811. 127 sid. 8:vo *.

Nordiska mythologien har hos oss i sednare tider delat den glömska, hvari allt som angick vår forntid tycktes hafva förfallit. Men äfven på den tid, då undersökningar derom drefvos och intresserade, hade den det missödet att blifva oriktigt förstådd; och man kan säga att den nästan alltid haft det. Dalin hårdrog den till öfverensstämmelse med christendomen, under mycket beröm öfver våra förfäders otroliga visdom. Göransson, hvars arbetsamhet vi hafva att tacka för utgifvandet af en af dess urkunder, kan i sina förklaringar anföras som exempel på verkligt antiqvariskt raseri. Småningom lemnades den åt förgätenhet och förakt, såsom det tycktes i den tanken, att en sammangyttring af barbarers råa, orimliga föreställningar ej förtjente synnerlig uppmärksamhet; i fall man ej helt och hållet ville beröfva dessa barbarer äran af uppfinningen, och ansåg det vidunderliga hela såsom ett foster afladt i sysselösa munkars dumma hjernor. Att sådana meningar kunde uppkomma, dertill låg grunden dels i obekantskap med Nordens äldsta gudalära, dels ock förnämligast i brist på sinne för något slags mythologi. — All my-

* Denna recension trycktes först i tidskriften *Iduna*, 1 häft., sedan bland förf:s *Valda Smärre Skrifter*.

thologi, den må tillhöra Norden eller Södern och Orienten, den må vara mer eller mindre bildad, är till sin grund poesi; alla folk-religioner äro mer och mindre klara ljud af denna allmänna poesi som tillhör slägtet sjelft, och hvari det uttrycker den inneburna känslan af ett högre lif och dess sammanhang med verlden. Att betrakta denna poesis bilder i de särskilda mythologier är att se olika uttryck af samma mening, liksom man ser ljuset bryta sig i tusende färger utan att upphöra att vara ljus. Men för att förstå dessa bilder, hvari menniskan älskar att förklara för sig sin aning om det oändliga, hvilket ej låter fatta sig inom det lägre begreppets trånga gränsor, måste man ej dömma dem och deras betydelse just efter detta lägre begrepp, efter det nödtorftiga förstånd, hvarmed man fattar de blott sinnliga föremål och i sina dagliga sysslor skiljer höger från venster. De äro poesi med filosofisk halt, och måste derefter dömmas. Betraktar man dem ur en annan synpunkt, så går det en på samma sätt som om en menniska, beröfvad all inbillningskraft och känsla, ville njuta af en målning. Förgäfves sammanstämma kolorit och teckning till den lyckligaste verkan, förgäfves talar en själ ur figuren. Han förstår ej hvad man egentligen der finner så förtjusande. Betraktar man föremålet fördomsfritt, så är ju ändå en blandning af olika färgad jord det enda reella deri? Anmärkningar sådana som den närvarande vore visserligen öfverflödiga, om ej i våra dagar allmänna tänkesättet, som, utan att det sjelft vet deraf, och oaktadt all sin fördom mot all filosofi, likväl är grundadt på ingenting annat än en falsk filosofis inflytelse, hade som oftast yttrat sig öfver högre och andeliga föremål enligt samma sätt att dömma, som vår nyssnämnde man betjente sig af öfver sin tafla. Den falska filosofi jag här menar, är den som ifrån medlet af sistförflutna århundrade blef den herr-

ıkande, och hvars verkan någon af dess samtida så mycket nindre kunde undgå, som den förnämligast utbredde sig från Europas mest belefvade nation, och sjelf förkunnade sig för ıtt vara ingenting annat än det sunda allmänna förståndet. Från början anmälte den sig såsom starkt begifven på fritänkeri. Ledsen att angripa, företog den sig sedermera att på sitt sätt rensa religionen och så inrätta den, att man i ett upplyst tidehvarf ej behöfde skämmas för denna fornemning. Tilltrodde den sig domsrätt öfver religionen, så hade den så mycket mindre grannlagenhet mot allt hvad mythologi heter, som samt och synnerligen, utan vidare omständigheter, fördömdes såsom en grof vidskepelse.

För att få bättre insigt i mythologiens väsende i allmänhet, låtom oss göra en kort jemförelse emellan den och religionen så väl som vidskepelsen. — Det är ostridigt att vi i sjelfva naturen se ett uttryck af det oändliga. Stjernornas banor, årstidernas vexling, slägternes fortplantning, allt hänvisar oss på ett inre outtömligt lif. Det enskilda födes och dör; det hela förgår ej, utan lefver beständigt, och vi ana att, om vi blott kunde omfatta tiden och öfverse detta stora hela, vi ej der skulle se någon död och förstörelse, utan ett fullkomligen harmoniskt, skönt och gudomligt lif. Denna synpunkt är mythologiens. Den ser i det ändliga det oändliga, och bemödar sig att i symboliska bilder för sig förklara och framställa detta högre lif, som, fast i alla enskilda fall inskränkt och hämmadt, dock synes lifva naturen. Och denna åsigt tillhör ej blott, såsom man tyckes tro, menniskoslägtets barndom. Att den är menniskan naturlig och väl under vissa perioder af den menskliga odlingen kan skymmas, men ej förtagas, ses derutaf att den är poesiens egen, ursprungliga åsigt. Den kan utan den ej lefva; och oaktadt man i sednare tider tvungit den att företaga sig allehanda

för sitt lifs-uppehälle, och att lefva på nådebröd, tränger den likväl beständigt tillbaka till sin första källa. De egentligen så kallade bildande konsterna hafva också derföre i nyare tider, ännu mer än poesien, alltid måst använda den Grekiska mythologien, i hvilken de finna symboler för alla naturens milda och mäktiga krafter. Åter å andra sidan — det gudomliga, så vida det yttrar sig i verlden, är likväl hämmadt, det synes der i strid med det onda och att lida under tidens inskränkningar. Det kan således ej vara det eviga i sin sanna gestalt. Gud är skild från verlden; den synes från honom vara affallen och hafva förlorat hans beläte. Likväl är Gud uti verlden; och den känner sig i sitt ädlaste alster, menniskan, i hvilken den blir medvetande af sitt inneboende förnuft, både från honom affallen och i honom delaktig. Det gudomliga således, så vida det yttrar sig i verlden, underkastar sig tiden och ej med ett *varde* tillintetgör all inskränkning, allt ondt, måste förefalla menniskan såsom en *medlare*, i hvilken egenskap det också visar sig som försyn. Försynen är ej annat än en oändlig *försoning*, i hvilken det eviga sjelft åtagit sig det ändligas sak, sjelfvilligt aflagt sitt gudomliga majestät, och förnedrat sig lidande under tidens och förgängelsens välde; men, med detsamma som det för menniskan uppenbarat sig såsom försyn, har det också för evigt segrat öfver det onda (som under försynen i sjelfva verket ej finnes, emedan den vänder allt till det bästa) — öfver döden, hvilken för den, hvilken omfattar detta eviga och dermed förenar sig, för den som *tror*, blott är ett afklädande af det förgängliga. Denna synpunkt, i hvilken man i det oändliga ser det ändliga, och som således är mythologiens motsatt, är religionens. Man kan också här anmärka, att bägge synpunkterna förenade äro filosofiens synpunkt. Mythologien, såsom varande poesi, kan yttra sig i

mångfaldiga gestalter och är alltid nationell. Religionen är *en* och evig, och har till sin grund alltid varit densamma, der den har funnits; ehuru den har funnits mer eller mindre klar. Då ingen odling är möjlig utan tradition (ty en isolerad, sjelfgjord bildning, utan all lärdom af andra, är lika så omöjlig för ett slägte som för en enskild), och då religionen är det förnämsta elementet i all odling, så kan man så mycket mindre antaga att menniskoslägtet uti religionen är sjelflärdt. Man må således se sig om, om dess uppkomst kan förklaras annorlunda än genom en gudomlig uppenbarelse. Också är det en historisk sanning, att man i all religion hos alla folkslag, hvilka ej åter helt och hållet nedsjunkit i ett råhets-tillstånd, som ingalunda är menniskans ursprungliga, finner spår af samma tradition; blott måste de med urskilning sökas. Hos de flesta är religion och mythologi om hvarannan blandade; men detta är ej något skäl att påstå, det de ej jemte hvarandra, hvar för sig i full frihet och sjelfständighet, skulle kunna bestå. Den renaste och fullkomligaste mythologi är Grekernas. Det vore likväl ett förhastadt omdöme, om man derföre trodde att hos dem ingen religion fanns. Den fanns; men den var ej offentlig, den lärdes i mysterierna, uti hvilka deltagandet i visst afseende var en ålagd pligt; och det vore ej svårt, att ur den kunskap man om dessa mysterier ännu eger, der framsöka den enda religionens grundsanningar — spår efter den ursprungliga traditionen, och äfven symboler, t. ex. af en lidande, död och uppstånden gudomlighet, som kunde gifva anledning till märkvärdiga jemförelser. De mythologier åter, i hvilkas blandning religionen sjelf bryter starkast fram i dagen, äro den Indiska och den Nordiska. — Det återstår blott att säga ett ord om vidskepelsen. Den är ej annat än ett fullkomligt åtskiljande af det oändliga och ändliga, i följd hvaraf men-

niskan känner sig helt och hållet fången i det sednare, och således fruktar det förra såsom en fiendtlig öfvermakt, som när som helst torde bryta in i naturens gång. Detta är det säkra tecknet på råhet. Men äfven odlingen, i någon olycklig tid af sina perioder, kan frambringa ett konstladt tänkesätt som dermed har likhet. En odling nämligen, för hvilken naturen är död, blott det konstigaste af alla urverk, och hvars Gud är en öfvermakt som sitter utom det, blott för att bringa mekanismen i gång och sätta de första hjulen i rörelse: en sådan odling är till sin grund ej mindre superstition, för det den emellan sig och den okända, öfvermäktiga varelsen satt en ofantlig machin, som skymmer bort honom.

Efter dessa anmärkningar gå vi till ifrågavarande arbete. Det är en öfversättning af professor Nyerups i Köpenhamn år 1808 utgifna Edda. »En så lång tid har förflutit», yttrar sig den Svenske öfversättaren i sitt företal, »sedan Göranssons på vårt språk öfversatta Edda utkom, att detta arbete nu är föga tillgängligt. Om den öfversigt af nordiska mythologien, som härmedelst framlägges för allmänheten, i någon mån kan bidraga att bland våra landsmän återupplifva det aftynade nitet för fornforskningar, har öfversättaren uppnått målet för sin önskan». Han har visserligen på ett ganska lofvärdt sätt bidragit till detta mål, och vi hoppas han må kunna lyckönska sig att hafva uppnått det. Om Svenska öfversättningen har recensenten för öfrigt intet annat att anmärka, än att den öfverallt tyckes vara ganska god; ty med den Danska har han ej haft tillfälle att jemföra den, lika litet som med Resenii äldre. Författaren af den förra har haft så många hjelpmedel att tillgå, att den bör vara ett verk af kritisk noggranhet. Jemförelse med den Göranssonska Edda har gifvit Svenske öfversättaren anledning till några få tillägg, som i noterna äro anmärkta. — Det är den egentligen my-

thologiska delen af den prosaiska Edda, som härmed har blifvit allmänheten lemnad. STURLESON anses, som bekant är, för dess författare, ehuru på grunder som kunna vara tvifvelsmål underkastade. Men afgjordt är, det arbetet förskrifver sig från tolfte eller början af trettonde århundradet, och ostridigt att författaren, ehuru christen, följt äldre hedniska sånger. De, hvilka han uttryckligen åberopar, äro ännu till större delen qvar, och finnas i den samling af qväden som SÆMUNDR hin Frode eller den Vise, prest på Island, redan hade gjort före STURLESONS tid, och hvilken vi nu ega under namn af SÆMUNDERS Edda. Men mycket är anfördt, för hvilket inga källor nu mera kunna anvisas, och att författaren till en del följt muntliga traditioner, tyckes antydas i Hars svar till Gangler, sid. 97. Emellertid, ehuru dyrbar fornlemning den prosaiska Edda må vara, så är den likväl ej den renaste källa för den nordiska mythologiens kännedom. Författaren, som lefde så långt in i sednare tider, har samlat hvad honom förekom utan särdeles urval, hvarigenom hans bok blifvit liksom en förvirrad prof-karta på olika tiders olika föreställningssätt, och utan begrepp om sammanhanget i det hela, om hvilket, i en gudalära som ju i alla fall för honom var falsk och orimlig, han ej måtte trott det löna mödan att mycket bekymra sig. Derföre blandar han ofta om hvarandra de högsta ideer med de lägsta föreställningar. Stundom sticker den christne starkt fram. Så är väl första kapitlet, om den högste Gud, tydligen lämpadt efter christliga begrepp, och blir ej mer hedniskt genom den löjliga tillsatsen, att han före verldens skapelse var hos Rimthussarne. Der tillskrifves också honom denna skapelse, som sedermera uttryckligen och med rätta, enligt gamla nordiska begrepp, tillegnas åt Oden och dess bröder. Att Oden längre fram förblandas med den högste eller Allfader, ehuru både öfver-

sigten af hela denna mythologi och särskilda vittnesbörd tillkännagifva det de voro skilda åt, är väl ett fel som man ej får skrifva på författarens räkning, då en sådan förblandning — troligen genom inflytelsen af SIGGE FRIDULFSSON eller den historiske Oden — sedermera verkligen egt rum. Således, för att få en riktig insigt i den nordiska mythologien, fordras att det begrepp man ur den prosaiska Edda derom hemtar, blir rättadt och gjordt fullständigt genom en framställning som borde grunda sig på sjelfva de gamla sångerna. En sådan tjenst har GRUNDTVIG gjort sina landsmän Danskarne, i sin afhandling om Nordens mythologi. Att här utföra hans idé derom med någon fullständighet, tillåter icke rummet. Men recensenten vill åtminstone ge en blick öfver sammanhanget i systemet, sådant som det finnes föreställdt i *Völuspá* (Valas spådom): den af alla de gamla qväden, som renast uttrycker den originella åsigt af verlden som är den nordiska mythologien egen, och således bär tydligt nog vittnesbörd med sig om sin ålder och uppkomst djupt in i hedendomen.

Den säger:

Början var tidens,
då Ymer lefde.
Ej sand var, ej sjö,
ej svala böljor.
Jorden fanns icke,
ej himlen ofvan.
Ett sväljande gap var,
men gräs intet.

Angående Ymer lärer oss den prosaiska Edda följande. Före jordens skapelse fanns Niflheim: der är evig köld; och Muspelsheim söderut, en verld som var brännande ljus. Der dess gnistor mötte det eviga islagret i Ginungagap, smältes det. Då fingo dropparne lif, och deraf uppkom en mans-

skepnad, det första lefvande, en jätte, som kallades Ymer. Af honom har det gudlösa och öfverdådiga jätteslägtet, Rimthussar, sin härkomst. Ond var han och alla hans ättemän, säger vår Edda. Vi se häraf, att man föreställde sig det första lif ej såsom skapadt, utan såsom uppkommet af sig sjelft, såsom sjelftaget; och denna sjelfviskhet blir källan till det onda i verlden. Nu komma Börs söner, Oden, Vili och Ve, som den prosaiska Edda låter härstamma å möderne-sidan från Rimthussarne, men om hvilkas härkomst ej Völuspá straxt yttrar sig; längre fram kallar den Oden för Fjolners (den Fördoldes) barn. Denne Fördolde är densamme som der äfven kallas Fimbul-Tyr (den öfvermåttan store guden). Oden blef Asarnes, guda-ättens, stamfader. Han och hans bröder dräpte Ymer och danade af honom, af den vilda massan, jorden. Så heter det i *Vafthrudnismál*, hvilket vår Edda här anförer:

Af Ymers kött
blef jorden skapad.
Af blodet sjön,
af benen bergen,
skogen af hans hår,
af hans hufvudskål himlen.

Völuspá säger:

Solen ej visste
hvar rum hon hade.
Månen ej visste
hvad kraft han hade.
Stjernorna ej visste
hvar de hade plats.

Men då gingo de herrskare å sina throner, de helige gudar plägade råd. De gåfvo namn åt Natt och Skymning, Morgon och Middag, och skilde årets tider. Derpå säges, att trenne Asar

funno på landet
litet förmående,
Ask och Embla,
skepnadslösa.
Ande de ej fått,
förstånd ej heller.
Skönhet och tal
och färg de än sakna.

Då gaf dem Oden anden, Häner förståndet och Loder skönhet; och så blef det första mennisko-par. Af allt ses, att gudarne mindre frambragte någonting, än gåfvo gestalt, ordning och skönhet åt den råa regellösa massan, i hvilken likväl ej Ymers blod kunde upphöra att flyta. Märkligt är, att ljuset ansågs för att vara *oskapadt*. Solen är uppkommen af Muspelsheims gnistor. I *Grimnismål* säges, att gudarne måste sätta en sköld framför henne. Fölle den bort skulle berg och haf brinna.

Nu komma Asarne tillsamman å Idavallen. De timra sig hof, göra verktyg, smida guld och fresta på allt sin gudomsförmåga. Detta kallar vår Edda för deras guldålder. Den blef störd genom några jättejungfrurs ankomst från Jotunheim. Men det synes nu som om gudarne gjort fred med det onda jätteslägtet, hvilket förut genom en borg, hvilken omfattade Midgård, menniskornas boning, var öfverallt tillbakaträngdt till hafs-stränderna. Somliga af dem, t. ex. Niord och Frejr, togo sig hustrur ur denna ätt; hvilket är förlåtligt, om de voro så vackra som Frejrs gemål, af hvars händer hela verlden tycktes ge återsken då hon upplyfte dem. Men för denna syndiga fred skull kom hämnden öfver gudarne från den Fördolde.

Asarnes heligaste rum är vid asken Ygdrasil, det förnämsta af alla träd, hvars rötter famna verlden och sträcka sig till himlen. Under det uppqväller Urds (tidens) brunn.

Ask vet jag stånda,
som Ygdrasil heter,
löffull, stänkt med det
hvita vattnet.
Deraf kommer daggen
som i dalar faller.
Evigt står den grön
öfver Urdar-brunn.

Dädan kommo tre mör, mycket vetande, Urd, Verdande och Skuld (det förflutna, det närvarande, det tillkommande):

de lag gjorde,
de lif korade,

de tolka ödets oryggliga beslut, som Skuld ristar å sina taflor. De äro Nornorna, i hvilka en dunkel makt framträder, som är gudarne öfverlägsen. Af dem drifven kommer jättequinnan Gullveig till gudarnes sal. Hon är densamma som äfven kallas den Gamla, sittande österut i Jernskogen, och Angurboda, emedan hon bådade gudarne ångest. Hon vägde för dem ödets gyllene taflor; hon lärde dem hvad de gjort, som företagit sig att på egen hand bygga en verld, och öppnade dem framtidens hotande spådomar. Asarne, uppretade, kastade henne i eld.

Tre gånger bränd,
blef hon tre gånger nyfödd,
den onda Gullveig,
och lefver än.

Så var jättefreden störd. Jättarne kommo att hämnas. Bruten blef borgväggen af Asarnes borg. Thor blef vred.

Då förändrades eder,
ord och löften,
och all förening
som ingången var.

Oden stod upp och sköt uti folkhopen, och »detta var det första krig uti verlden». Det är härefter som gudarne

lära hafva flyttat sin boning till Valhall, i himlen. Förut var Asgård, det fordna, deras borg, som vår Edda kallar den präktigaste boning på *jorden.* Nu befästades emellan den och himlen Bifrosts lågande bro (regnbågen), som Heimdal vaktar och jättarne ej kunna bestiga. Ifrån denna tid begynner Thors segrande kamp med denna ätt, hvaraf vi genom sednare sånger känna flera uppträden. Och det är denna samma kamp mot resar, troll och allt ondt, som vi i historiens första dagning se fortsättas af hjelte-slägterna, Ynglingar, Sköldungar m. fl., som ledde sina anor från gudaätten på jorden.

Emellertid hade jättarnes makt fått en ny och stor tillväxt. Loke hade blifvit lockad till älskog af Angurboda. Så säger Hyndlas qväde[1]:

Loke fann den halfbrända
konans hjerta;
illslug blef han gjord
af elaka qvinnan.
Deraf är i verlden allt vidunder kommet.

Af den ohyggliga omarmningen födes Hel, som Oden nedstörtade till Niflheim att blifva dess herrskarinna; Midgårdsormen, som han kastade i hafvet, der den ligger kring alla land och biter sig i stjerten; samt Fenris-ulfven, som det lyckades gudarne att binda[2]. Men ännu var gudaväldet säkert, så länge den rene, oskuldsfulle gud, så länge Balder hin gode lefde. Det berättas huru han föll för Lokes list, och huru den sednare blef straffad. Vala säger:

Jag såg Balder
med blod öfverstänkt,
Odens barn.
Honom gick efter ödet.

---

[1] Detta, liksom alla de öfriga som anföras, finnes i Sämunders Edda.
[2] Se Edda, sid. 44.

Fallen var då Valhalls väktare, och gudar och menniskor och hela verlden gråta förgäfves. Nu ilar Valas blick straxt till Ragnar-auk, tidens sista afton, då gudarne störtas och verlden faller. Det sker dels genom Loke, som åter blir lös med sitt anhang, alla Rimthussar och troll, dels genom upproriska elementer, genom Muspelsheims eviga eld som frambryter, och hvarom vi nu åter få höra talas. Recensenten önskade att här kunna ge hela Völuspás praktfulla beskrifning derom, hvilket både hans förmåga och rummet nekar[1]. — Först kommer, säger vår Edda, Fimbulveter, den stora vintern, som består af tre vintrar utan någon sommar emellan. Då blir en ohygglig tid, och hela verlden varder hemsökt med blods-utgjutelse.

Krigstid och mordtid,
vindtid och vargtid,
förrän verlden faller.

Hos trollen gal den eldröda hane, hos Asarne i himlen den guldgula och i afgrunds salar den sotfärgade. Då remnar himlen, och Muspels söner komma anförda af Surtur, som omgifves af eldslågor, och hvars svärd skiner klarare än solen. Dem möta Loke, Hrymer med alla Rimthussar, Hel med sina söner. Fenris-ulfven blir lös. Hafvet gäser öfver sin brädd; ty Midgårds-ormen blir såsom rasande och söker sig upp på landet. Då reser sig Heimdal, blåser af alla krafter i sitt horn, så att det höres kring hela verlden, och kallar gudarne till strids. Oden rider förgäfves till Mimers brunn (vishets-källan) för att hemta råd för sig och de sina. Ygdrasil skälfver. Allt fruktar i himmelen och på jorden. Alla Asar härkläda sig. Alla kämpar i Valhall draga ut med dem. Främst rider Oden, gudars och menniskors fader, och

[1] Se beskrifningen derom i Edda, som temligen troget följt Völuspá i berättelsen om sjelfva Ragnarauk.

på Vigrids ofantliga slätt begynnes den sista striden. Ulfven slukar Oden; men Vidar, hans son, den tyste och starke Asen, hämnar fadren. Heimdal och Loke döda hvarannan. Frejr faller för Surtur. Thor dräper Midgårds-ormen, men stupar qväfd af dess gift. Sist kastar Surtur eld öfver hela verlden.

Solen svartnar.
Jord sjunker i haf.
Af himlen falla
de klara stjernor.
Allt förtärande
heta ångor
spela med elden
genom höga himlen — —

Då ser Vala en ny, fullkomlig verld uppstå, en evigt grön jord uppskjuta ur hafvet.

Förbi är det onda,
Balder kommer åter.

Med honom kommer ock Höder, och desse, jemte Häner (hvars betydelse för oss gått förlorad), äro de enda som Völuspá nu uttryckligen nämner. Hon ser de dygdiga bo i Gimle, palatset som är klarare än solen och som Surturs låga ej hinner eller kan skada [4]. Hon ser Asarne åter råkas å Idavallen. Men nu finnes ej mera hvarken menniskolefnad eller Asavälde, såsom någon sjelfständig makt. Hyndlas qväde säger: då kommer en mäktigare än den mäktige, likväl tör jag ej honom nämna; och den Göranssonska Völuspá har en ännu tydligare strof, hvilken jag ej vill anföra, emedan den misstänkes att vara oäkta. Men att den Öfvermäktiges vilja då skulle blifva uppenbarad, ses äfven deraf att Vala säger,

[4] Att med den prosaiska Edda äfven låta Nastrand, de ondas kalla, etterfulla plågohem, bestå efter Ragnarauk, är, i fall det ej är en tillämpning af den christne författaren, åtminstone ej hemtadt ur några klara anledningar i Völuspá. Enligt den går det onda till intet.

det Fimbultyrs runor, som Oden egt i tidens begynnelse, men som varit förlorade, då blefvo återfunna:

Då månde Asarne,
undransfulle,
finna i gräset
de gyllene taflor,
dem i tids början
stamfadren egde,
gudarnes herrskare
och den Fördoldes barn.

Sådan är den nordiska sierskans stämma; visserligen högst märkvärdig, och i hvilken man väl kan finna några af dessa odödliga ljud, om hvilka Pindarus säger, att då de blifvit anslagna, deras klang ej förgår öfver jorden. — Vi sade att i denna mythologi religionen starkt frambröt, och vi behöfva nu knappt förklara vår mening. Den framträder först i Nornornas födsel, och uppenbarar sig, såsom med en blixt, uti verldens undergång, natur-gudomligheternas försvinnande och det fullkomligas uppkomst. Men att det eviga, enligt dessa föreställningar, i verlden blott yttrar sig såsom ett hämnande och dunkelt öde, som är en ensidig och ännu outvecklad åsigt af försynen, visar att dess uppenbarelse ännu för menniskan var ofullkomligare, och är tillika det starkaste bevis att denna lära tillhör en aflägsen forntid, och säkert en tidrymd af mensklig odling som föregick christendomens utbredande.

Lärobok i allmänna historien af G. A. Silverstolpe. Första delens första stycke, 260 sid. Första delens andra stycke, 340 sid., jemte 2 chronologiska tabeller. Tryckta i Carlstad 1809, 10.*

Författaren, som genom flera arbeten förvärfvat sig stora förtjenster i afseende på vår ungdoms undervisning, har deri genom denna lärobok afhjelpt en betydlig brist. Vi egde i samma ämne på vårt språk ingen enda som med omfattning förenade duglighet. Första stycket af detta arbete, som utkom redan år 1809, torde vara allmänheten bekant. Då vi nu söke göra den uppmärksam på verkets halt, kan den således så mycket bättre bedömma vårt omdöme.

Den synpunkt, ur hvilken författaren vill granskas, har han sjelf i titeln och i företalet uppgifvit. Han har skrifvit en *lärobok*, men, som han sjelf yttrar sig, ej för barn utan för lärare. För att med fördel kunna nyttjas till det förra ändamålet, anser han arbetet vara för vidlyftigt. Men i allmänhet, man må skrifva ett compendium af större eller mindre vidd, är det en riktig grundsats att det författas mer för lärarens hjelp än lärjungens; och hade man alltid haft denna grundsats i sigte, så hade aldrig någon klagan på öfverflödet af kärnlösa kompendier uppstått. Ty då den tidigare under-

---

* Denna recension, funnen bland förf:s efterlemnade papper, har veterligen ej förut varit tryckt. Sannolikt är den skrifven 1811 eller 1812.

undervisningen så vidt som möjligt bör vara muntlig, så följer af sig sjelft att ett compendium blott bör ge ledtråden för lärarens undervisning och barnets uppmärksamhet. Det bör vara kärnfullt, kraftigt, och är således naturligtvis snarare svårt än lätt, just emedan det fordrar muntlig förklaring och utläggning. Att skrifva en lärobok är ej att uppspäda, utan att kondensera ämnet, och således, långt ifrån att vara det lättare arbetet, fordrar snarast en mästares hand. Men oftast tror den som har ingenting att säga till ett moget förstånd, sig åtminstone ha krafter nog att kunna skrifva för ungdomen, eller att genom en barnabok höja sig på lägsta steget af all auktorlig ära. Man har till och med en egen dverg-artad litteratur af arbeten för små barns nytta och tidsfördrif: en parasit-växt i den bokliga verlden, som utan skada kunde afhuggas och kastas på elden.

Dessa anmärkningar kunna till författaren af närvarande arbete blott lämpas på ett sätt som gör honom heder. Vanligtvis äro kompendier blott afskrifning af andra kompendier, som kanske också voro afskrifter; och man skulle i olika kunskapsgrenar, om det lönte mödan, kunna uppställa en genealogi af hela slägtet och derpå lämpa den Horatsiska versen:

Aetas parentum, pejor avis, tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitiosiorem.

Herr S. har deremot öfverallt, så vidt tillfället medgifvit, gått till sjelfva källorna, och har derigenom äfven i allmänhet gjort sitt arbete till en intressant läsning. Den gamla historien afhandlar han i följande afdelningar. Första perioden innefattar menniskoslägtets öden till Persiska väldets utbredande af Kyros. Den andra går derifrån till Alexanders död, den tredje till Augusti upphöjelse till Romersk imperator, och

den sista till Romerska rikets delning emellan Theodosii söner. Af dessa perioder afhandla de tvänne utkomna styckena de tvänne första. Författaren utgår från den hypothesen, i sednare tider af flera lärde och filosofer försvarad, att den äldsta odling historien känner hos de folkslag, som först framträda inom dess horisont, blott är lemning efter en ännu äldre och högre, som ligger utom det närvarande menniskoslägtets minne. — Om verldens och menniskornas ursprung kan ej historien meddela någon kunskap. Den hör till religionen, filosofien och till läror, i hvilka vi här ej kunna inlåta oss. Allt nog: historieskrifvaren är fullkomligt berättigad att ej antaga någon odling såsom ursprunglig. Det finnes ingen odling utan tradition. En generation uppfostrar sig lika litet sjelf till förnuft, som en enskild menniska. Och lika så säkert som den enskilda menniskan utan umgänge och lära af redan bildade alltid förblifver i råhet och vildhet, lika så säkert förblir der en nation, ett slägte, tills de komma i beröring med redan odlade. Och vissa författare i menniskans historia, som låta ifrån begynnelsen menniskorna samtliga så småningom kräla upp till upplysning utur ett djuriskt vildhets-tillstånd, och som ansågo upptäckten af Amerikas vildar såsom ett fynd, emedan man der kunde se huru de första menniskorna buro sig åt, behöfva, sedan de en gång satt det första slägtet i ett sådant läge, ett ännu större konststycke för att förklara, huru det någonsin kommit dädan. — Förnuftighet, ej vildhet är menniskans egna, ursprungliga karakter. Långt ifrån att låta den förra af sig sjelf uppstå ur den sednare, är för historien råhets-tillståndet snarare en lemning af en urartad och förstörd bildning. — Den hypothes, hvarmed herr S. börjar sitt arbete, låter således ur allmänna grunder ganska väl försvara sig; men blott *hypothes* måste den alltid blifva för historieskrifvaren, som endast stöder sig på facta

De egentligen historiska anledningarne för densamma, äfvensom de vinkar häfderna förvara öfver denna äldre kulturs sannolika ställe, har författaren med mera fullständighet uppfört i sin historisk-geografiska lärobok, till hvilken han äfven hänvisar läsaren. Till Bailly's bevis, att de gamle Chinesers, Chaldeers, Egyptiers och Indianers astronomiska kunskaper ej bland dessa nationer kunnat blifva uppfunna, emedan de hos dem finnas uppblandade med en mängd vidskepliga satser, alldeles stridiga mot deras egna, naturliga resultat, och som omöjligen kunnat hysas af de vetenskaps-idkare som gifvit astronomien en så hög kultur, kan man äfven lägga ett annat: att i de äldsta orientaliska religioner finnas symboler, hvilka, redan då de äldsta nationer framträda inom vår historiska synkrets, synas hafva förlorat sin sanna idealiska mening. De ursprungliga, heliga sanningar som tyddes af dessa bilder tyckas redan vara glömda eller förblandade, och den högsta af alla vetenskaper, vetenskapen om det gudomliga och eviga, synes liksom all annan lärdom redan tidigt i presterskapets händer vara ett dödt arf, som genom tradition blifvit dem lemnadt, men som de ej mera förstodo att handtera. Sanningarne, oförstådda, ligga begrafna i en massa af vidskepelse; och detta gäller så väl om den offentliga religionen, som om presternas hemliga lära. Man kan af den förras behandling af symbolerna alltid sluta till huruvida de i den sednare bibehållit sin rena betydelse, eller ej.

Den ordning författaren iakttagit är följande. Han beskrifver hvarje period i trenne afdelningar, som för den tiden omfatta de trenne verldsdelarnes historia, begynner dem med en allmän öfversigt af hvarje verldsdels tillstånd, går derpå till historien om de särskilda folkslagen, af hvilka han fullständigt upptagit alla som ega något slags betydenhet, samt slutar hvarje period med allmänna anmärkningar öfver odlin-

gens beskaffenhet under densamma. De fabler, hvarmed alla folkslag begynna sin historia (ett fält, der äran af den Voltaireska methoden, att lättsinnigt förkasta eller ensidigt förklara, är så lättköpt), har författaren nöjt sig med att enkelt anföra, lemnande förklaringen merendels derhän. »En saga som många folkslag säga», sjunger HESIODOS, »går aldrig under, och är väl ock en gudomlighet». — Det är historiens skyldighet, der säkra facta fattas, att äfven behandla fabeln med aktning. — De enskilda folkslagens historia begynner herr S. med Judarnes. Den synes här, för första gången på vårt språk, behandlad med historisk kritik. Den rening Judarnes religionsbegrepp tyckas ha undergått under deras vistande i Babyloniska fångenskapen, torde ha förtjent att anmärkas. De afföllo ej mer från Jehovah: ett bevis att han för dem nu mera var mer än en blott national-gud. Ifrån den sanne Guden, då tanken redan höjt sig till honom, kan man ej affalla till afgudar. — Den Grekiska historien är väl utförd, och får derigenom att författaren ständigt rådfört sig med de gamla auktorerna ett dubbelt intresse. — Han anmärker det frö till frihet som redan låg i Grekernas första obildade samhällstillstånd, som var inskränkt monarkiskt: en form som tyckes vara Europa egen, och under hvilken, efter Romerska väldets fall, de första råa Europeiska samhälls-försöken åter visa sig. Alla mål af vigt föredrogos i folkets sammankomster. — »Hvem församlar oss här?» säger den gamle hjelten AIGYPTIOS till Ithakas invånare, hvilka TELEMACHOS hade låtit sammankalla under sin faders frånvaro. »Hörer han budskap af krigsmakt som nalkas, eller vet han att råda något annat till landets bästa?» (*Odysseen*, 2: 28—32). — Men då författaren yttrar sig, att »ännu vid Trojanska kriget, då Grekerna begynte att ogerna fördraga den konungsliga makten, afståndet mellan regenten och undersåten i deras vanliga förhållanden var ganska

inga, och synes endast en följd af deras olika förmögenhet och personliga anseende, utom vid de tillfällen då regenten ville utöfva sin öfvermakt»; så, om man afräknar hvad som kom af sedernas enkelhet, gäller väl detta blott om förhållandet emellan regenterna och de förnäma. Öfver dem ha i den Homeriska verlden furstarne snarare en högre rang än något öfverherrskap (*Odyss.* 8: 390, 391). De adeliga och fursteliga familjerna äro i allt afseende skarpt skilda från hopen. Landtmannen deremot tycks just i den heroiska tiden ha varit mest förtryckt, och jorden till större delen i de förnämas ego, som skötte den genom daglönare eller lifegna, af hvilka, enligt Homeri intygande, en förmögen man ofta egde otaligt många. — I anmärkningarne öfver odlingens tillstånd under första perioden säger herr S.: »Efter hvad jag trott mig finna, visar sig religionen i Europa endast såsom tradition och ett politiskt medel». — Likväl gäller detta vida mer om Asien. Tradition och den inre sig sjelf bildande kraften äro ingredienserna i all odling. Det fordras blott en flygtig blick för att se hvilken af dem i Asien har haft och har öfverhanden. Det är traditionen. Man bibehåller öfver allt det gamla, af förfädren lemnade, som under öfverlemnandet från slägte till slägte sjelft allt mer urartas. Så i allt, så äfven i religionen. — För att nyttja författarens egna ord (Andra Stycket, s. 333): »Den undergår ingen märklig förändring. Presterskapets hemliga läror, uppfunna i en tid och bland ett folk, hvarest odlingen hade stigit till sin höjd, hade svårt att i sitt mörker bibehålla sig vid den punkt de upphunnit, och förmådde än mindre att till en ny fullkomlighet utveckla sig. Äfven de öfvergingo från vetenskaplig kunskap till tro och mechanik». — Så trycks Asiaten liksom ned under traditionens tyngd utan allt sjelfständigt bemödande. Zoroaster, Confucius, Mohammed, Asiens reformatörer, ha för-

gäfves sökt återlifva denna tradition med elden af sitt snille. Bemödandet har snart upphört och för verldsdelen i allmänhet ej haft några stora följder. — Menar åter författaren att hos Europeen religionen hvilade mer på historisk verklighet, så kan det ej heller medgifvas. Fablernas historiska och mythiska betydelse sammansmälte hos Grekerna från början, och ju mer deras bildning steg, ju mer öfvervägde den sednare, så att slutligen deras offentliga religion var allt igenom mythisk och symbolisk i en fullkomlighet, till hvilken ingen orientalisk religion närmat sig. Just genom sin symboliska natur, ej genom sin historiska grund, var den ett så lämpligt föremål för konstnären. — Ehuru de första grunddragen till denna mythologi voro lånade från främmande folkslag, växte likväl det hela deraf upp ur sjelfva den Grekiska bildningen. Det var ett foster af nationens snille, en egen verld skapad af en poetisk inbillningskraft. — Men att utom denna offentliga sida religionen i Grekland äfven hade en annan, det har undfallit författaren. Ehuru han säger, 1 St. s. 247, att man i hela den gamla verlden måste skilja emellan den religions-lära som meddelades hopen, och den hvilken hölls hemlig, såsom en presterskapets tillhörighet, så tycks han ej dervid haft Grekland i tanken, och detta yttrande passar dessutom ej dit, ty der voro de hemliga lärorna ej inskränkta inom något stånd. Men att de funnos, är otvifvelaktigt, och så ofullständig ock vår kunskap är om de Grekiska *mysteriernas* innehåll, så vet man likväl att de läror som der uppenbarades eller i sinnebilder förestäldes, voro i fullkomlig motsats med den offentliga tron. Då dess karakter är sinnlig, var deremot de förras syftning helt och hållet andelig, och ingången i de gamla mysterierna förestäldes såsom ett uppoffrande af det sinnliga lifvet, såsom en lekamlig död, och en själens uppståndelse fri från sinnlighetens band. — Pre-

ternas föregifvande, att dessa mysterier voro gudomliga tiftelser, må man tyda huru som helst, så är det åtminstone säkert att man i Greklands mer bildade tider åtminstone ej visste huru gamla de voro. FREDR. SCHLEGEL, i sin historia om Grekers och Romares poesi, gissar med mycken sannolikhet att mysterierna vunno sin egentliga karakter på samma gång som republikanismen och lyriska poesien uppstodo i Grekland; ehuru, under samma namn, redan långt förut det råa sinnet i vilda orgier och fester uttryckte den enthusiasm, hvari den första aningen om det oändliga försatte det, äfvensom filosofernas forskningar i sednare tider sannolikt hade inflytande på mysterierna. — Deltagandet i dessa mysterier var ej inskränkt inom någon viss klass, ej en gång inom Greklands område. CICERO talar om *Eleusinem sanctam illam et augustam, ubi initiantur gentes orarum ultimæ*[1]. — Men staternas styresmän borde fått den högsta graden i dem, det ansågs för nödvändigt. — Om deras hemlighet var nationen så mån, att deras upptäckande, deras profanation straffades på det strängaste. Så lefde i Grekland i helig dunkelhet en andelig religion, ledig från folktrons bildrika drägt. Den sednare var fullkomligt nationell och på mångfaldigt sätt införlifvad med alla allmänna inrättningar. Den förra, som gaf ett osynligt föreningsband emellan menniskorna, hade på staterna aldrig något offentligt och direkt inflytande. I Orienten deremot, der det aldrig ville lyckas att ge religionen en fullkomligt symbolisk eller mythologisk klädnad, och der folktron ifrån början var mer dogmatisk, der hölls väl den högre theologiska lärdomen hemlig inom presternas stånd, men religionen annoncerade sig dock offentligen i sin andeliga egenskap. Man kan se det blott deraf

[1] *De natura Deorum*, I: 42. Se SCHELLING, *Philosophie und Religion*. Anhang.

att *kyrkan* ifrån början skilde sig från *staten* såsom föreställande det förträffligare, högre, andeliga, eller rättare undertryckte staten, så att man för den förras makt knappt märker den sednare. Derföre representerar äfven regenten i Orienten den gudomliga viljan. — Man ser således att, då i Grekland den offentliga religionen var inväxt, om jag så får säga, i sjelfva samhället, så kunde den deremot i Orienten vida mer nyttjas som ett *särskildt* öfvermäktigt politiskt medel. — Vid allt det följande i författarens åsigt af Grekiska religions-odlingen, sid. 252, vore åtskilligt att anmärka; men det följer allt af hvad som nyss är sagdt.

Roms historia är i detta arbete ej ännu förd till dess lysande period. Författarens åsigt af Romerska historien skiljer sig från den vanliga, men är grundad på kännedom, och i vår tanke förträfflig. — För kraft må man prisa Romaren så mycket man behagar, men han upphörde aldrig att vara rå. Förfinad kunde han bli på samma gång som han blef veklig, men sann bildning egde han aldrig. Grekerna, som författaren så sannt anmärker, under sina lyckliga tider trodde ännu på en moralitet för statens handlingar, som för den enskildes. Romaren, under ett sorgfälligt iakttagande af juridiska formaliteter, följde den trolösaste politik. För annat än sin egen storhet egde han ej känsla. Man måste ofta harmas öfver bristen på historiskt sinne hos deras berömdaste häfdatecknare. De ha ej öga för något annat än för Roms ära. Hvad känner man genom dem om Carthagos inre författning och seder, — en stat som de hade så många tillfällen att göra sig bekanta med? Hvad underrättelser ge de om de öfriga Italiens invånare, som bebodde blomstrande stater, hvilka föllo för inkräktarne? Hvilka andra menniskor beskrifva de än dem som samlas för att rådslå och kabalera på Roms torg? Man jemföre härmed den kyska, oskulds-

fulla uppmärksamhet, med hvilken Herodotus betraktar folkslagens seder och odling, och som gör hans verk till en så klar bild af den verld, i hvilken han lefde. — Romerska historien är antingen en panegyrik öfver Roms dygd och makt, eller en elegi öfver dess fall. De Romerska historieskrifvarne intressera genom det stora, gränslösa i deras anda, men de äro samtlige blott rhetorer. Den sublime Thucydides beskrifver det krig som krossade Greklands och hans egen lycka, utan att fälla en suck. Han tycks vara ödets lugna tolk. Likväl kan man knappt läsa hans verk utan förtjusning och tårar, då deremot Romaren blott aftvingar en kall beundran.

I detta som alla författarens arbeten är språket rent och ledigt. Ett par vårdslösheter ha vi dock upptäckt. Sid. 79, 1 St., brukas verbet *mogna* i aktiv bemärkelse. Sid. 170, 1 St., heter det: »*Den demokratiska andan en gång väckt*, och sedan folket är satt i rörelse, ... är det merendels omöjligt att hejda dess framsteg», — en gallicism. — Författaren har ej gjort anspråk på att ge ett konstmässigt historiskt verk. I ett sådant gör det alltid ett obehagligt afbrott, och ger ett anseende af pretention, om författaren uppträder talande i sin egen person. I detta arbete har dock herr S. stundom nog mycket sänkt sig ned till hvad man kunde kalla memoirstilen. Se till ex. 1 St., sid. 115.

Vi kunna ej sluta anmälan af detta förtjenstfulla arbete utan att förklara författaren vår aktning för den lifliga verksamhet, hvarmed han ej upphör att fortgå på den bana han sig valt. Det är den äkta litteratörens kännemärken: att beständigt arbeta sig framåt; att af inga omständigheter låta sig afskräckas från sin verksamhet, så länge man tror sig kunna gagna; eldad af nit för saken, med förtjusning se sig öfverträffas. Då dessa egenskaper medföra sin egen belöning, så behöfver man ej till dem lyckönska författaren.

I. Handbok uti Gamla Historien, från de äldsta tider till Vesterländska Kejsardömets fall och slutet af Folkvandringarne. Utarbetad efter källorna af Konrad Mannert. Öfversättning. Stockholm, Upsala, Carlstad och Westerås, Em. Bruzelius, 1821. IV och 422 s. 8:o.

II. Verldshistoria för Gymnasier och Trivial-skolor; af C. H L. Pölitz. Öfversättn. af G. Vinberg. Stockh. H. A. Nordström, 1821. XVI och 479 s. 8:o.*

När man betraktar den betydliga mängd af historiska arbeten, dels inhemska originaler, dels öfversättningar, hvilka under loppet af de sednare åren utgått från den Svenska bokpressen, tror man sig berättigad att derifrån sluta till ett allmännare intresse för historiens studium. Knappt har det också någonsin funnits en tid, då det närvarande ögonblickets fordringar kraftigare uppmanat, ja tvungit hvarje menniska, hvarje medborgare, att söka utforska och begripa sitt folks, sitt slägtes i häfderna sig uppenbarande lif, hvilket tillika är dess eget, emedan den enskilde nu mera ej endast verkar mekaniskt såsom ett hjul uti det stora urverket, utan äfven framträder sjelfständigt med en fri viljas allsmäktiga kraft. Ju större anspråken derföre äro, ej blott på en och annan färdighet, en och annan talent, utan på alla menskliga kraf-

* Ur *Svensk Literatur-Tidning* 1822, n. 13. Då ej ens det förstnämnda arbetets granskning blef afslutad, är endast inledningen till recensionen här införd.

ters samfälta verksamhet, desto nödvändigare är att menniskan i historiens skola, hvarest hon i egentlig mening skall bildas till verldsborgare, ej allenast inhemtar en och annan vacker grundsats, en och annan vis regel, utan hon måste intränga till denna vetenskaps innersta kärna och af dess anda tillbaka blifva genomträngd. Att detta ej kan tillvägabringas derigenom att man flygtigt, liksom till tidsfördrif, genombläddrar åtskilliga böcker, ja ej en gång om man fullproppar sitt hufvud med alla möjliga årtal och händelser, torde hvar och en inse. Deraf följer ingalunda att dessa sednare äro umbärliga eller öfverflödiga; de utgöra liksom historiens kropp, men som utan en lifgifvande anda är ett kadaver. Denna själ kan dock ej utifrån inblåsas medelst bifogade resonnementer och reflexioner, hvarigenom endast ett avtomatiskt skenlif uppkommer, utan den i fenomenerna inneboende, liksom slumrande andan måste af den befryndade menniskoanden väckas och framkallas i dagen. Detta är att förstå den tid, den person, den händelse, hvars historia man studerar. Men man kan ej riktigt försätta sig i ett förflutet tidehvarf, bland ett främmande folk, utan att man sjelf å nyo genomlefver dess lif, sjelf inom sig förnyar de handlingar, de bedrifter som minnet bevarat, så att dess bilder, när de skåda i själens spegel, igenkänna sina egna drag.

På vilkoren för detta historiens uppfattande borde man, efter rec. tanke, göra mer afseende, än som vanligen sker, vid den historiska undervisningen. Man tror i allmänhet att man bör passa på under barnaåldern, då minnet lätt emottager och bevarar undfångna intryck, att bibringa lärjungen årtal och regentlängder. Vanligtvis lägger man aldrig för honom mindre portion än hela verldshistorien från skapelsen ända till närvarande tid, och i mån af tilltagande framsteg växer denna mikrokosmos allt ifrån 2 à 3 ark (såsom *Läro-*

bok för begynnare i allmänna historien af E. M. Fant) ända till kanske hela 30 (t. ex. Pölitz' *Verldshistoria*), under ett ökadt tillopp af siffror och konungar. Slutligen har den vettgirige (i fall annars hans tålamod ej blifvit qväfdt under detta vattenprof) blifvit så bevandrad i den historiska bygnadens otaliga afdelningar och rum, att han kan till punkt och pricka beskrifva, i hvilken af dess våningar Romarne husera, i hvilken Grekerna, i hvilken kammare konung Salomo bor och i hvilken drottning Christina. Men han får ej göra uppvaktning hos dessa höga personer förr än han blifvit tillräckligt förståndig och inhemtat nog lefnadsvett, för att kunna skicka sig som sig bör i ett så förnämt sällskap. — Öfverväger man och jemförer sins emellan fördelarne af denna method med dess olägenheter, torde man ej länge stanna i ovisshet huru den bör bedömas. Då sjelfva det inskränkta omfånget af ett efter en dylik plan utarbetadt historiskt compendium (hvars skala äfven vid framställningen af fäderneslandets historia ej betydligt utvidgas) gör det till och med för den mogne mannen, utan en föregående utförligare kunskap, omöjligt att genom dess studium komma ens till en aflägsen föreställning om en viss händelse, en viss person; huru mycket mer måste ej detta vara fallet under de spädare åren, då reflexionen ännu är outvecklad, och endast det som framställes med den största episka utförlighet och åskådlighet framstår i klar bild för själen. Då således på detta sätt någon real-kunskap egentligen ej kan komma i fråga, skulle hela vinsten bestå deri att lärjungens minne i förhand utrustas med ett förråd af namn och numror, hvilka han sedan, när han kommer till sjelfva sakerna, behändigt kan påfästa de sednare. Men kan denna fördel på något sätt uppväga den skada som åstadkommes derigenom, att man låter den ålder obegagnad gå förbi, under hvilken de frön bort

utsås som sedan skola uppgå i en herrlig skörd? Vänjes ej det unga sinnet genom detta, sålunda idkadt, det själlösaste af alla studier, att med liknöjdhet, ja med afsmak betrakta en kunskapsgren, som, rätt behandlad, skulle vara en rik källa till den oskyldigaste fröjd, den renaste njutning? Är det ej från allt det afskräckande, hvilket till följd af den brukliga methoden möter vid inträdet på historiens bana, som man kan förklara att så många, äfven af dem som kunna göra anspråk på en högre bildning, under hela sin lifstid ej komma längre än till en dylik register-kunskap, af hvilken man ej just kan vänta sig några synnerliga frukter? Ty om de ock kunna utmärka sig i de öfliga lärdoms-examina, så torde de ej med lika heder bestå i lifvets strängare examen, der fråga är om att handla och lida som en man, och de torde ofta vid lifvets spörjsmål befinnas svarslösa. Rec. väntar den invändning: att på kunskapens träd är roten bitter, men frukterna söta; att man således vid historiens studium måste förfara som vid öfriga kunskaps-arter, t. ex. språken, nämligen börja med att inhemta elementerna; att man måste genomgå vissa grader innan man kan blifva skicklig att inträda i helgedomen, och att de mödor och besvärligheter, med hvilka man under denna pröfvotid kämpar, rikligen belönas sedan man en gång hunnit målet. Rec. medger nyttan och nödvändigheten af en sådan uppoffring i flera stycken, men bestrider dess tillämpning på historien. Ty först och främst är ett sådant sammandraget sammandrag så litet att anse såsom en nödvändig förberedelse till historiens begripande, att man kan säga att det, derigenom att det framställer figurerna i onaturliga förkortningar, endast förvillar och missleder blicken. Dessutom gifves här ingen hedningarnes förgård, och man behöfver ej studera någon grammatik för att förstå historiens språk. Ja, ofta låter historiens genius

det oskuldsfulla barnasinnet skåda hemligheter, hvilka de, som bära namn af vise, med sina af förstånd och erfarenhet skärpta ögon förgäfves söka att utransaka. Vilja de dervid ej löpa fara att förvillas, måste de ur sitt inre framkalla de från barnaåren i en dunkel erinring gömda bilderna.

Men hvad är det då som talar till barnets själ och af densamma uppfattas? Jo, det som egentligen hör till dess verld. Hvarje barn har nämligen en poetisk gyllene ålder, under hvilken himmelen ännu är förenad med jorden, och då ännu alla föremål omgifvas af en högre glans. Vid denna tid är sinnet öppet för och emottager med begärlighet allt hvad som är underbart, stort, ädelt, äfventyrligt, och alldenstund ännu ej vanans och reflexionens makt inhägnat dess verld inom den så kallade verklighetens och möjlighetens skrankor, så finner det ingenting öfvernaturligt och obegripligt, utom det att andra anse det så. Sålunda äro barn i sitt sinne fullt och fast öfvertygade om sanningen af allt det vidunderliga som sagan berättar, och äldre personers välmenande och visa upplysningar, att allt blott är en dikt, förmå ej att beröfva dem deras tro. I detta barnasinnets beskaffenhet ligger en tydlig anvisning, i hvilken del af historien det egentligen är hemmastadt, nämligen i den som behandlar slägtets eller ett folks barndom. Denna, den så kallade fabelaktiga perioden, då ännu gudarne hade umgänge med menniskors barn, gjorde dem delaktiga af sin högre visdom, bistod dem i faran och understundom förlänade dem sin egen odödlighet; då guda-ättlingar och hjeltar drogo ut på äfventyr och ensamme eller förenade utförde de underbaraste storverk: denna sagotid, hvilken man vanligtvis går förbi, emedan den ej innehåller några med säkerhet bestämbara facta, eller också, derigenom att man afkläder den så kallade poetiska drägten, söker att neddraga inom den tomma

hvardaglighetens område, är i synnerhet för detta sitt poetiska element vigtig för själens sanna bildning. Den höga och underbara verld, inom hvilken det späda sinnet känner sig förflyttadt, grundlägger och stadgar hos detsamma enthusiasmen för det som utgör det enda sanna och oförgängliga, hvilket, uppenbaradt i store mäns herrliga handlingar, emottages af den barnsliga kärlekens innerliga hyllning. Ty barnet betraktar ej den store mannen, hvilken i häfderna kommer det till möte, med en kall beundran, utan älskar och vördar honom personligen såsom en fader, med ett varmt hjertas hela tillgifvenhet. — Allt efter som barnet vidare utvecklas och fortskrider, må det föras allt längre in i historiens galleri, der bilderna af höga dygder, hjeltemodiga uppoffringar, och död för Gud, för fosterland, för vänner, väcka begäret och föresatsen att beträda den bana, der framföre tistel och törne söka stänga vandrarens väg, men bakom honom ärans ovanskliga blommor uppskjuta. Väl hör rec. mången ropa: att på det sättet bildar man blott fantaster, hvilka med sina öfverspända fordringar ej kunna finna sig i det vanliga lifvet, och ej kunna vänta sig att, såsom förståndigt folk, hålla den gyllene medelvägen; att man, i stället för att hägna och vårda, snarare bör söka utrota, såsom ett onyttigt öfverflöd, alla blomster som vilja uppskjuta på barnasjälens jordmån, på det den köks-trädgård måtte så mycket trefligare kunna frodas, hvaraf man för framtiden kan vänta sig en solid näring och njutning. Men jag tror att själen måste från början vara försedd med ett ansenligt förråd af värme och lefnadssaft, för att ej af lifvets kalla vindar blifva afkyld och uttorkad. Hos den som blifvit uppfostrad till en gyllene medelmåtta är guldet snart afbrändt, och när han sedan skall pröfvas i degeln, återstår endast uselhetens slagg. Endast den, i hvars själ ett ideals glänsande gestalt skimrar,

har ej natt inom eller utom sig, endast den når ett mål, upphöjdt öfver förgängligheten. När bildar sig ett sådant ideal, om ej i de spädare åren, och har väl någon sannt stor man uppträdt, hvars barndom ej varit poetisk?

Sedan jag angifvit de perioder af historien, hvilka äro tjenliga till dess första studium, nämligen de som innefatta ett folks eller slägtes barna- och ynglinga-ålder, vill jag nämna hvilka jag anser för mindre lämpliga. Det är tider af vanart, förslappning, sedeslöshet och förderf, hvilkas äckliga taflor lätt kunna besmitta och fördunkla det späda sinnet, t. ex. sednare perioden af Romerska väldet. Äfven tror jag att sednare tiders historia utan skada kan uppskjutas till en mognare ålder, då man, med mindre fara att förvillas, kan följa den nya kabinetts-politiken i alla dess irrgångar. Likväl bör man derföre ej försumma att lära känna vissa store mäns, t. ex. en Luthers, en Gustaf Wasas, en Gustaf Adolfs, lefnad, emedan sådana karakterer höra till hela menskligheten, ej allenast till någon viss tid eller nation.

Man må likväl af det föregående ingalunda draga den slutsats, som skulle rec. vilja se införd en method i den historiska undervisningen, hvilken såsom öfverflödiga utelemnade alla noggrannare chronologiska, geografiska och genealogiska bestämningar. Rec. tror tvärtom att den strängaste precision i detta afseende bör ega rum. Hvad han yrkar är endast, att hvarje sak må komma på sin tillbörliga plats, så att man ej börjar der man borde sluta. Ty sedan lärjungen inhemtat en så beskaffad och så utförlig underrättelse om särskilda händelser och personer, att han af dem eger en klar bild, då är det nyttigt och nödvändigt att han genom tillbörliga bestämningar ordnar de strödda partierna till ett helt. Men såsom något alldeles förvändt och förkastligt anser rec.

att,

att, utan den minsta förutgående kunskap, börja och, såsom ej sällan sker, stanna vid en dylik uppställning, och emot en sådan method kan rec. ej underlåta att på det högsta ifra.

Såsom hjelpmedel till ett sådant ordnande i tid och rum, ega kompendier och tabeller sin stora nytta. Men om de skola uppfylla detta sitt ändamål, så måste de vara *fullständiga*, d. v. s. innehålla en fortgående, af inga luckor, hvarken i afseende på händelser, personer eller nationer, afbruten, sammanträngd uppställning. Ty en stympad, i stället att bibringa reda och ordning, störtar tvärtom lärjungen i ett trassel och en villervalla, hvarur han ej utan nytt bemödande, ny ledning, kan finna utgång. Detta är likväl ett fel, hvartill de flesta kompendier göra sig skyldiga. Ty huru ofta ser man ej i vissa perioder och vid vissa folk emellan de anförda, så kallade märkvärdigare regenterna, 3 à 4 omtagna, ja hela nationer, hvilka höra till den historiska horisonten, uteslutna? Bitarne äro också merendels så skickligt hopflickade, att det ovana ögat ej lätt upptäcker bedrägeriet, utan tror att allt är komplett. — Af alla rec. bekanta försök att för nybörjaren ordna historiens fält, känner han ej något som i fullständighet och klarhet kan jemföras med grefve Schwerins *Grundlinier till staternas historia*, med åtföljande historisk och en geografisk karta. Den historiska taflan framställer nämligen i en åskådlig bild alla yttre historiska förhållanden, t. ex. staternas till- och aftagande, deras regent-längder, förhållande till andra stater o. s. v. Utom det stora företräde i redighet och klarhet detta geniala verk eger framför andra arbeten af samma slag, förenar det derjemte fördelarne af både den ethnografiska och den synchronistiska methoden.

Kasta vi åter en blick på den historiska litteraturens tillstånd i vårt fädernesland, så måste vi finna att, ehuru den nya tidens fordringar ej heller dervid underlåtit att göra sig gällande, likväl i detta hänseende, äfven så väl som i hvad som rörer den historiska undervisningen, ännu mycket återstår att önska. Ty utom det att vi lida en nästan fullkomlig brist på lefvernesbeskrifningar öfver stora, vare sig utländska eller inländska, historiska personer — hvilka likväl äro att anse såsom grundläggning till historiens studium — så består minsta delen af de inom denna kunskapsgrens område framträdande produkter i arbeten af ett utförligare och fullständigare innehåll. Deremot är det en riktig välsignelse på kompendier, och deras skara ökas dagligen, emedan nya rekryter oupphörligen införskrifvas och genast klädas i Svensk uniform. De två, hvilka nu inför det läsande publicum skola undergå mönstring, höra äfven till dessas antal. — —

MUSIK.

Hr Beers koncert på Riddarhussalen den 28 Febr. 1832.

(Ur tidningen *Heimdall*).

Man hade denna afton den njutning att höra hr Lindblads simfoni fullständigt gifven, och vi skulle kunna säga att denna simfoni i sin helhet uppfylde hvad man af den för allmänheten redan bekanta första nummer hade rätt att vänta; om ej detta på en gång vore för litet sagdt och för mycket. Ty då vi yttra vår innerliga glädje, att en Svensk konstnär brutit sin bana med ett arbete sådant som detta, så är det för oss likväl den största glädjen att derjemte få yttra, att det är ett arbete fullt af framtid, ett verk som lofvar mer än det håller, och väcker ännu större förhoppningar än det uppfyller. Vi behöfva ej säga att vi med detta tadel mena det största beröm, eller ett beröm som är stort nog näst det största. *Vi* åtminstone känna ingen mer hänförande betraktelse än *våren* i ett menskligt sinne, och särdeles den blomstrande vår som sväller i en ung konstnärs själ: det är framtiden i sin skönaste gestalt, verkligheten i all hoppets glans, rikare emedan den ännu är obestämd, men vansklig som all framtid och allt hopp; och det är ej utan rörelse som vi tillägga det sista, då vi påminna oss huru rikt det Svenska sinnet i allmänhet är på *anlag,* men ack! — åtminstone i konstens rymder — huru sparsamt på *mognad,* hvilken här i naturens som andens verld synes ha större svårigheter än annorstädes att genomkämpa. — Måtte ett

blidt öde unna den unge konstnär, hvars bana vi med dessa ord helsa, att bli ett undantag! Måtte han ihågkomma, att uthållande kraft i Norden mer än annorstädes fordrar att vara hjeltemod! — Hvad vi här vågat förmäla om rikedomen och storheten af Svenska anlag gäller, frukta vi, likväl föga om mängden af den i konst och poesi klåfingriga ungdom som i våra dagar mera än förr, hvar i sin stad, preluderar på den Svenska lyrans strängar. Hvitsipporna höra ock till våren, men pläga innan midsommar vara förbi. Liksom man säger: hvem är som ej skrifver vers? — skall man ock snart säga: hvem är som ej komponerar musik? — Hör man denna kära ungdom, så visar den sig merendels vara besatt med den mening att den komponerar med *hjertat*, eller (ty *snille* rent af brukar man ej att kalla sig sjelf) med *hjertats snille*, det vill säga, af allehanda ingifvelser, hvilka äro såsom vädrets fart. Att till musiken ej blott hör snille och hjerta, utan hufvud och hand, studium och konst, derom är mindre fråga; och gerna kunde man lemna det goda hjertat sin musik, om det ej ofta derutinnan visade sig vara af dålig natur, att det pockar på sig sjelft såsom i allo tillräckligt, får ondt af arbete och uppreser sig mot konsten.

Efter denna hjertats utgjutelse af en som åtminstone älskar, om han ej förstår konsten, och som för öfrigt gerna vill för brödraskapets skull taga sin del i det uttalade tadlet, återstår oss att, så godt vi kunna, förklara vår högaktning för hr Lindblad äfven i det afseendet, att hans simfoni vittnar om ett verkligt studium af musiken. Större kännare än den som skrifver dessa rader har intygat det. I hvad en sådan kännare i denna tidning förlidet år yttrat om första *Allegro'n* i hr Lindblads simfoni instämma vi i allmänhet till alla delar*.

* »Planen är stort anlagd; themat, som är enkelt och kraftfullt, herrskar ända igenom, och återkommer under mångfaldiga former;

Ett *Scherzo* var den nummer af simfonien som nu dernäst för första gången ådrog sig uppmärksamheten. Vi kunna ej kalla detta annorlunda än i hög grad lyckadt. Det eldiga, lifliga, fantastiska, som i så rikt, vi ville nästan säga öfversvämmande mått utmärker denne komponist, frambröt i denna för dessa egenskaper så väl egnade form med hänförande kraft. Mindre behagade oss det följande *Adagio.* Vi förstodo det ej riktigt, äfven efter upprepadt afhörande både vid repetitionen och koncerten; vi hörde samma bekännelse af andra, lika med oss ej ovane att höra musik, och skulle önskat en större klarhet i anläggningen och utförandet. Om den inom sig arbetande rikedomen hos komponisten lemnar kanhända ingen af simfoniens afdelningar ett så lysande prof som *Finalen.* Man skulle vilja kalla den ett rop af känsla och hänförelse. För vår del ha vi ingen annan anmärkning att göra, än att återvändandet af det långsamma tempo, under några takter mot slutet, tycktes oss försvaga effekten af det hela. — Instrumenteringen är i hela simfonien beundransvärdt lyckad; den liknar ej ett första försök, utan ett, hvari komponisten liksom genom ingifvelse träffat det rätta. Utförandet lemnade ingenting att önska, och hvarje nitälskare för fosterländsk konst bör känna sig kapellets chef och ledamöter skyldig uppriktig tacksamhet för det deltagande de derigenom visade för en nybörjare af en sådan art i den större kompositionen. —

En koncert af Rode är nu för tiden en sällsynthet på repertoiren, och derigenom får den ett ännu högre intresse.

---

rythmen är ofta pikant, likasom modulationerna originella, utan att vara sökta. Det hela har en frisk och tillika djupsinnig karakter, ungefär sådan som man vanligtvis finner hos Beethoven, hvilken mästare också hr L. tyckes hafva valt till förebild, utan att likväl kopiera honom». *Heimdall* 1831, n. 10.

Detta namn tillhör uteslutande koncertsalen, och der bör det alltid komma att förelysa såsom ett mönster värdigt att efterföljas. Man återhör denne mästares klassiskt rena kompositioner med samma nöje som man återkommer till en gammal Latinsk auktor sedan man någon tid sysselsatt sig med dagens, af ett romantiskt flor mer och mindre omhöljda litterära produktioner. Men äfven deruti har denne författare något gemensamt med de gamle: han måste deklameras på kothurnen, och dermed förstå vi något mera än på tåspetsen blott. Det grandiosa, rena och korrekta i stilen fordrar sin egen man. Det är en Romare som talar. Något främmande i dialekten får ej höras; intet manér i föredraget. Rodes talang som violinspelare är numera ej annat än ett minne, förvaradt af konsthistorien. Baillot, hans samtida och samma andas barn som han, står liksom ensam qvar, ett lefvande repertorium på den Italienska och Franska musikens klassiska traditioner, hvilka han sökt bevara genom den skola han stiftat, men hvilka troligen, oaktadt alla hans bemödanden, skola förloras med honom.

Samling af Sweriges Gamla Lagar, på Kongl. Maj:ts nådigste befallning utgifven af Dr. H. S. Collin och Dr. C. J. Schlyter. Första bandet: Westgötalagen. *Stockholm, Z. Hæggström. 1827. LXXVII och 592 sid. 4:o, med 8 lithograferade tab. Andra bandet:* Östgötalagen. *Stockholm, Norstedt & Söner. 1830. XXXI och 403 sid. 4:o, med 4 lithograferade tab. (Bägge delarne äfven med särskilda Latinska titlar och den gemensamma:* Corpus Iuris Sueo-Gotorum Antiqui) *.

Förf. af denna anmälan önskade att den komme från en lärd jurist, som i dessa ämnen vore den mest behörige domaren. Om han ej undandragit sig den, har det skett af verklig tacksamhet; emedan han af få böcker lärt mera än af de ifrågavarande, och af egen erfarenhet kan intyga att, om de äro föga inbjudande för den flygtige läsaren, de så mycket mer belöna den uppmärksammes möda. Också äro de genom hela sin inrättning beräknade derpå, efter en strängt uttänkt och iakttagen plan af utgifvarne, hvilkas största både förtjenst och kanske brist är, att de med intet steg gått makligheten till mötes, och i vår tid vågat utgifva böcker — omöjliga att *läsas,* utan att *studeras.* För det vanliga läsarelynnet, som bäst kan uttryckas med frågan: »bok, hvad vill du mig?» — är utsigten här temligen tröstlös. Äfven den lärde läckermunnen — och jag förråder väl ingen hemlighet, om jag säger att *denne* oftast är en läsare af dåligt

---

* Ur *Svenska Litteratur-Föreningens Tidning* 1833, n. 16, 17.

lynne — saknar här åtskilliga den litterära kokkonstens angenäma uppfinningar att reta och lätta matsmältningen. Man kan t. ex. slå vad, att en sådan ej begynner med att se den gamla texten i ansigtet, utan tittar på sidan eller nedåt för att upptäcka någon *öfversättning*. — En sådan finnes ej. — Ingen *Svensk* — för de olärda idioter? Må vara. Ingen *Latinsk* — för de lärda? — Ej heller. Intet appendix af erudita exkurser och hypotheser, som smaka så väl innan man kommer till saken? — Nej! — Ej en gång i ett prooemium någon samling af de mest klassiska Latinska fraser öfver de barbariska antiqviteterna, t. ex. någonting som påminner om detta pathetiska utrop i företalet till den år 1817 utgifna Köpenhamnska editionen af Gulathings-lagen: »Cuncti mystæ Themidis *orant, poscunt, flagitant* sibi antiquas leges dari»? — Eller som kan jemföras med detta vältaliga försvar för tryckfelen dersammastädes: »Typorum errores, minutias distinctionum et reliqua, *quæ difficulter humana cavet natura*, quo quis est harum rerum peritior, et ad omnem rationem humanitatis *facilior, commodior, moderatior*, tanto æquiore animo condonabit»? Nej! nej! — I dessa editioner finnas ej ens några tryckfel, och i allmänhet alls intet *som ej hörer till saken;* men allt sådant deremot i den största fullständighet. — Lagarnes text, om den saknar en öfversättning, är deremot åtföljd af *glossarier*, fullständigare och noggrannare än några vi hittills sett; och har man med dessas tillhjelp studerat sjelfva lagarne, känner man till en stor del, och bättre än genom något annat medel, Sveriges författning och språk för ett halft tusental af år tillbaka.

Visserligen en vinst! — men som ej torde anslås särdeles högt af alla dem som i allt blott drifva på *det enda nödvändiga:* praktisk lämplighet för dagens behof, — och

till det högsta blott öfva en ädelmodig tålsamhet mot aflägsnare theoretiska intressen. Lagstiftare hafva varit af en annan mening; och vi kunna ingalunda anse för en tillfällighet, att just de tidehvarf i vår historia, som sysselsatt sig med beredelsen af *nya* lagverk, visat mesta omsorg för kännedomen af våra *gamla* lagar. Så Carl IX:s, så Carl XI:s, så Carl XIV Johans. Det är från kongl. lag-kommitteen som framställningen om behofvet af våra gamla lagars utgifvande, i nya, fullt tillförlitliga upplagor, utgått [1]; och det är på konungens befallning [2] och allmän bekostnad som det fosterländska verk blifvit företaget, hvars bägge första delar nu ligga framför oss, i allt så utförda, att de visa sig afsigten fullkomligt värdiga.

Om förberedelserna till arbetet få vi hänvisa på utgifvarnes berättelse till Hans Exc. justitiæ statsministern, af den 27 Januari 1823, tryckt i tidskriften *Svea,* VI häftet. De ha utgått från den grundsatsen, att ej endast några få utvalda manuskripter borde begagnas, utan alla som finnas i behåll; af dessa det som synes äldst och felfriast läggas till grund för texten, under det olikheterna i de öfriga anmärkas i noter på vanligt sätt; hvarföre ej blott innan en lag utgifves, utan ock innan ens texten kan bestämmas, det vore nödigt att ha jemfört alla i behåll varande manuskripter af samma lag, så vidt det är möjligt att derom få kunskap. Deras första göromål blef att förskaffa sig en så vidt möjligt fullständig kännedom om alla de handskrifter som ännu kunna vara att tillgå. De hafva i detta ändamål ej blott undersökt det kongl. bibliothekets i Stockholm oskattbara samlin-

[1] Äran att först på ett verksamt sätt ha dertill föranledt tillhör hr förste expeditions-sekreteraren och riddaren J. G. Richert.

[2] Konungens höga omsorg har i detta afseende äfven sträckt sig till Norrige. En af H. Maj:ts propositioner till nu församlade Norrska storthing rörer utgifvandet af Norriges gamla lagar.

gar och de högst betydliga som Uppsala bibliothek bevarar, samt akademiska bibliotheket i Lund, jemte flera andra offentliga och enskilda bokförråd, utan de hafva äfven i sin vård på kongl. bibliotheket fått emottaga alla i publika bibliotheker och arkiver inom riket befintliga mskpter af detta slag, i följd af Kongl. Maj:ts derom utfärdade cirkulärer år 1823, hvilka äfven innehöllo nådig uppmaning till enskilda egare af sådana handskrifter, att dem till låns insända. Köpenhamn besöktes, för att taga kännedom af der varande handskrifter af Svenska lagar, första gången år 1822 (i samma afsigt ytterligare åren 1827 och 1831). Den första frukten af de förberedande arbetena var *Westgöta-lagen*, som utkom 1827 och efterföljdes af *Östgöta-lagen* 1830. *Uplands-lagen*, som utgör 3:e bandet, har i anseende till ett särdeles vidlyftigt arbete med kyrkobalken, som finnes i mer än 100 handskrifter, hvilka måst jemföras, ej ännu hunnit utgifvas, men lärer under årets lopp komma att läggas under pressen.

Båda de utkomna delarne äro försedda med företal (på Svenska och Latin), hvartdera i tre afdelningar, innehållande beskrifning på mskpterna, underrättelse om äldre editioner, och slutligen redogörelse för utgifvarnes arbete. Vid beskrifningen af handskrifterna förekommer det egna, att formatet på alla pergaments-codices är angifvet genom mått och icke genom de vanliga af ett pappers-arks vikning lånade namn (in 4:o etc.), hvilka blott på måfå kunna lämpas på pergamentsblad. Lithograferade skriftprof af de förnämsta codices finnas bifogade, och de i dem mest brukliga abbreviationer särskildt afbildade. I bemödandet att med trohet återgifva handskrifterna hafva utgifv. gått så långt, att de i sjelfva texten utmärka abbrevierade bokstäfver med egen stil, hvarigenom läsaren kan urskilja hvad som tillhör en möjligen orätt tydd abbreviation och hvad i handskriften verkligen är utskrifvet.

Ett exempel af noggranhet, som lärer vara det första i sitt slag. Också har den lärde, alltför tidigt bortryckte Rask anmält det till kommande editorers behjertande (recensionen i Litteratur-bladet n. 16 och 17 öfver *Specimen Diplomatarii Norvegici* ved Gr. Fougner Lundh. Köpenh. 1828), och det har redan funnit efterföljd af en Dansk förf. N. M. Petersen, i de språkprof som finnas i hans förtjenstfulla arbete: *det Danske og Svenske Sprogs Historie.*

I beskrifningen af handskrifterna får man äfven de förnämstas orthografi genom anförda exempel karakteriserad. Den som vid första anblicken blott i det gamla stafsättet ser barbari och oreda, skall föga intresseras af ett *mer* eller *mindre* deri, och ringa akta den flit som väljer sig sådana ämnen. Vi kunna å andra sidan endast anföra, att vi anse oss ha lärt åtskilligt af dessa barbariska småsaker. T. ex. då man finner, att i den äldsta codex af Westgöta-lagen runan þ öfverallt förekommer i stället för *th*, och runan ᛘ i stället för ordet *maþer, man* etc. i alla detta ords casus; så ser man först och främst tvänne skrifsätt blandade, af hvilka det ena (det Latinska), som blef det vanliga, är infördt i Norden af de christna andelige. Men påminner man sig dernäst, att forntiden lemnat oss omkring 1300 kända runstenar i Sverige (det rikaste land på sådana monumenter), och att alla dessa enkla minnesmärken naturligtvis voro ämnade att läsas och förstås, och derföre ej kunna förvara skrift-tecken nya och ovanda för dem, af hvilka de restes; så sluter man med skäl, att runorna voro en *äldre* skrift, väl bekant åtminstone för de kunnigare, och att således, om äfven bruket att rista en runsten efter en afliden, med bifogad bön för hans själ, får tillskrifvas christendomens första tider i Sverige, runeskriften sjelf likväl ej kan vara införd af de samma lärare som just införde det nu brukliga skrifsättet och derigenom

utträngde det förra. Derföre funno desse sig också i början föranlåtne att nyttja runor der ingen motsvarande Latinsk bokstaf fanns (såsom är fallet med þ), eller der sjelfva runans namn (maþer) gjorde att den kunde användas som abbreviatur för ett helt ord. — Rec. har på ett annat ställe sökt ådagalägga att runorna, i motsats mot den af de lärde, de andelige, sednare införda Latinska, voro en äldre, en folkets skrift i Norden, så vida detta ord kan lämpas på dessa tider och på tecken som ej skrefvos, utan ristades och skuros; och ett bevis, som vi förr öfversett, har i dessa dagar mött oss. Den Norrska Frostetings-lagen i kapitlet om *Lemlestelse* stadgar att, om tungan på någon blifvit skuren ur halsen, skall han komma till tinget, och, om gerningsmannen der är tillstädes, peka på honom med yxskaftet, då den sålunda utmärkte är fredlös; hvarom ej, skall han utskära hans namn, *om han känner runor* (*ef hann kann runar*), eller eljest tillkännagifva med tecken, hvem det är [3]. Här förutsättes tydligen runornas kännedom såsom ej ovanlig, om också ej allmän; och ett dylikt exempel innehåller Olof Tryggvasons saga [4], om en qvinna på Island, som ristade runor å kafle för att uttrycka sin mening; ty hon var stum. I anledning häraf önskade ock rec. veta, om den *laga-kæfle*, hvarmed, enligt den nyss anförda Frostetings-lagen, arf borde kräfvas [5], ej var en runkafle.

Vi ha nämnt att runan þ finnes bibehållen i äldre handskrifter, emedan det Latinska alfabetet ej egde någon bokstaf, motsvarande det ljud som dermed betecknades. Önskar man veta hurudant dess ur det nuvarande uttalet äfven försvunna ljud fordom varit, så kan man med säkerhet sluta

[3] Paus, Samling af gamle Norske Love, P. II, s. 46.
[4] P. II, s. 21. Ed. Skalh.
[5] Paus, anf. st., sid. 141, 152.

att det varit aspireradt, likt uttalet af *th* i Engelskan. Det skulle i vidrigt fall icke kunnat hos oss fordom också blifvit uttryckt med *z*; hvilket, såsom vi här se, stundom förekommer i stället för þ, t. ex. *hæræz* för *hæræþ*, — eller också tvärtom, t. ex. *garþlidi* för *garzliþi*. — Mången torde undra, hvadan det öfverflödiga *h* i *hvilken, hvad* m. fl. kommer, som belastar vår närvarande orthografi; ehuru en Norrlänning vet, att i Norrland på flera ställen detta *h* uttalas så hårdt, att det låter nära som ett *k*, då de nämnda orden ljuda: *kvilken, kvad.* Här får han bekräftelse derpå, att *h* fordom uttalats med en så hård aspiration, genom den anmärkning, att i gamla handskrifter af lagarne *h* ej sällan brukas i stället för *g* och *k*, t. ex. *lahum* för *lagum, ortohær* för *ortogær, mærhtti* för *mærktti.* Denna hårdare aspiration har likväl ej alltid egt rum, utan stundom en lindrigare, hvarföre *s* äfven sättes i stället för *h*, t. ex. *sindrædagh* för *hindrædagh*, *særæt* för *hæræt* o. s. v. — Vill åter någon veta, hvad bokstafven *w* har att göra i vårt språk, der den ej motsvaras af något särskildt ljud, skall han kanske åtnöjas med det besked, att den någon gång verkligen gjort tjenst för ett dubbelt *v* eller *u*, då han ser att man fordom skref *awnd* för *avund, arwm* för *arvum, halw* för *halvu.* I sednare handskrifter, men redan på 1300-talet, har *w* nästan utträngt *v*. Benägenheten att fördubbla bokstäfver synes tilltaga, och har kanhända äfven i vårt nu brukliga stafsätt bibehållit alltför mycket insteg. Äfven förtjenar anmärkas, att först den sednare handskriften af Westgöta-lagen har *fu* i stället för *u* eller *v* inuti orden, t. ex. *hafuer* för *haver.* — Men nog af dessa orthografiska anmärkningar för att visa, hurusom den kunskap man stafvar sig till, ej heller är att förakta.

Man skall derigenom inse att den ytterliga noggranhet, hvarmed utgifv. återgifvit dessa så dyrbara gamla handskrifter

i deras minsta egenheter, är af vigt, både i och för sig sjelf, för de upplysningar som derigenom meddelas, och i synnerhet i afseende på principen. Denna kan för en utgifvare af sådana monumenter ej vara annat än den högsta trohet. Och gäller detta i allmänhet, så måste det äfven gälla i afseende på orthografi och interpunktion. Det ovanliga häri vänjer sig läsaren snart vid; men alla egenmäktiga förändringar af en utgifvare göra hans arbete opålitligt och dermed i hufvudsaken ogjordt; helst läsaren då vid mörka ställen aldrig kan lita på, huru det verkligen står i handskrifterna, eller hvad som kan vara missförstånd af utgifvaren. Blott en förändrad bokstaf kan ge en annan mening, t. ex. när Stjernhjelm, i katalogen af Westgöta lagmän, om den *sjunde* i ordningen läser: *han dolde bort wräkilssi,* som ger ingen mening, då handskriften deremot har: *han þolde bort wrækilsi,* d. ä. han blef afsatt, såsom stället nu står att läsa i Westg. lag. IV. 14: 7.

Utgifv. ha varit stränga mot sig sjelfva, och dermed förvärfvat rätt att strängt bedömma sina föregångare. Vi skulle likväl önskat att det skett med mer lämpa, helst hårda ord äro onödiga der man har rätt i saken, och, om de vändas mot eljest förtjente män, hos allmänheten gerna föda den tanken att man sjelf tvärtom har orätt så i saken som i sättet. Äfven den som finner sig kunna näpsa en Stjernhjelm för felaktig innanläsning, tager likväl ej gerna skolmästarminen på vid tillfället. Det är sannt, vi kunna i sjelfva *saken* ej jäfva hvad som mot denne förste utgifvare af Westgötalagen anföres: att han sökt sammansmälta äldre och yngre materialier till ett helt, hvilket han efter eget behag fördelat i vissa balkar, flockar och paragrafer [*]; att han tillskapat

---

[*] Tvänne vid närvarande upplaga af Westgöta-lagen bifogade tabeller visa dess förhållande till Stjernhjelms edition.

balkar som ej finnas i någon handskrift, och sjelf författat flockarnes titlar; att han ändrat, tillagt och uteslutit, och ofta läst orätt; i följd hvaraf slutligen den dom fälles: »att aldrig någon lag blifvit på ett mera barbariskt och förvändt sätt utgifven». Och likväl innehåller detta domslut en orättvisa mot *personen;* liksom om denne ej med något ord hade tillkännagifvit sitt förfarande, och derigenom uppsåtligen fört läsaren bakom ljuset. En fullkomligare redogörelse för detta förfarande hade man visserligen kunnat önska. Likväl heter det på sjelfva titeln af hans år 1663 utgifna »*Wäst-Götha Laghbook*», att den är »Vthaff ett off-gammalt MS:to som fins in Archivo Regni, medh flijt vthskrifwin, *och i wisse Balkar, Flockar och §§ samman-fattat Aff* Georg Stiernhielm, Kon. M:tz KrijgsRådh» [7]: hvarigenom STJERNHJELM tydligen sjelf åtagit sig ansvaret för ordnandet och indelningen; liksom äfven af det sätt, hvarpå han i företalet nämner ett nyare mskpt, som *någrestädes fyller defecterne och gör lijka som en Paraphrasin öfver thet gamble,* — på den tidens korta maner är antydt, att han verkligen sammansmält bägge och supplerat det ena med det andra. STJERNHJELM har således åtminstone ej fördolt att han efter egen insigt ordnat sina materialier, och nu — då vi genom utgifv. fullständigt känna dessa — kan man både med afseende på hans personlighet och den tidens kritiska begrepp föga undra derpå; då knappast någon af våra gamla lagar kommit till oss i ett så formlöst skick som Westgöta-lagen. STJERNHJELM har haft för sig den äldre och till en del den yngre skiljaktiga codex, hvilka bägge af de sednaste editorerna med den samvetsgrannaste trohet blifvit utgifna. Han fann i den förra ingen indelning i *flockar* [8];

[7] Denna titel är visserligen fullständigt af utgifv. anförd, men dess innehåll har förtjent särskild uppmärksamhet.

[8] Äfven utgifv. ha måst vidtaga en sådan indelning i flockar och §§.

han fann en indelning i *balkar* dels ofullständig, dels fullkomligen oriktig; och ansåg sig ej kunna lemna saken i detta skick. Medgifvom att det fordras ett välbeväpnadt bokstafveligt samvete, för att låta rubriken: *þættæ ær retlosæ bolkær* äfven innefatta de genom tydligt misstag dit förvista föreskrifterna, huru *konung, biskop* och *lagman* skola väljas, för det att handskriften verkligen har detta (af utgifv. äfven anmärkta) fel; eller att med samma trohet bibehålla rubriken: *þættæ ær conongs bolkær* för berättelsen om Sveriges och Danmarks råmärken! Det är att fordra mycket af den menskliga svagheten. Stjernhjelm har dukat under för frestelsen att förbättra. Han har gått ännu längre. Han har trott att på en sådan formlös form efterverlden hade föga att förlora, och företog en verklig kodifikation af sina materialier på eget bevåg. Han har utan tvifvel haft orätt. Ej mindre än *saken* är här *formen,* sådan den ock må vara, vigtig; och vi skulle utan dess framläggande i närvarande edition ej vetat, huru aflägsna från verklig kodifikation våra första skriftliga legala traditioner äro, huru oordentligt de första försöken att sammanföra dem utföllo, så länge dessa blott bestodo i enskildes anteckningar, mera för eget än offentligt bruk. Så har skalden, filosofen och språkforskaren Stjernhjelm gjort en oduglig edition af Westgöta-lagen med långt mer skarpsinnighet och arbete, än Hadorph sedermera använde för att till trycket befordra sina amanuensers afskrifter.

Ännu värre än Stjernhjelm far den lärde juris professorn i Uppsala Carolus Lundius i utgifv:s händer, hvilken sednare försett Loccenii Latinska öfvers. af Stjernhjelms Westgötalag [*] med anmärkningar, vid hvilkas granskning utgifv. kommit

[*] Legum W. Gothicarum in Svionia Liber, quem e Gothico in Latinum convertit Johannes Loccenius, uberioribus notis ac anim-

mit till förmodan, att de flesta af hans citationer ur andra gamla handskrifter af samma lag, som skola befunnits i hans ego, »äro rent af diktade». Det är sannt, de bevisa honom så mycken oredlighet eller vårdslöshet i de citationer, hvilkas källor äro kända, att äfven det värsta kan misstänkas om de okända. De anmärka att ett exempel på hans osed, att med osanna uppgifter angående handskrifter bestyrka sina meningar, redan blifvit anfördt af Fant i *Script. Rer. Suec.* T. I, Sect. I, s. 239; hvartill kunde läggas, att redan Olof Rabenius (*de Fatis Litteraturæ Juridicæ in Suecia*, s. 5) icke fördöljer sin mening om de gamla *pärmebref*, hvilka Lundius åberopar till bevis derpå att Zamolxis var Sveriges förste lagstiftare [10]. Det fanns en tid då satser, liknande denna, ansågos nära röra rikets heder, och föranledde mer än en *pia fraus* af lärde män. Så har utan tvifvel Wormii förnekade äkthet af berättelsen om Danaholms möte, och det be-

adversionibus illustravit Carolus Lundius, edidit autem Olavus Rudbeckius. Upsalis (utan årtal). — De flesta exemplaren gingo förlorade i branden år 1702.

[10] »Fyrsti war *Samolþius* sa er Lag framfördi medh mykli snilli, han war *Pythagorassa* Thrähl i Samey. Han for frälsgifwi hingat til alsheriar þing» etc. Detta citeras ur membraner *antiquæ fidei*; och ur ett annat mskpt: »Then samma gaf sig i ehn Jordkuula, där han satt och studerade, och ibland alle andre sijne studeringar drog han uth Swerigis Lag, ther then menige Man weeth sig att efterrätta». — Se Zamolxis, *Primus Getarum Legislator; auct.* Carolo Lundio. Upsaliæ, 1687; med dedikation till k. Carl XI. Densamme bevisar i sin dissertation *de origine majestatis*, Ups. 1692, att det kungliga enväldet redan är stadgadt i Sveriges gamla lagar deraf, att i ett mskpt af *landslagen*, som kallas en *membrana perantiqua*, konungen skall finnas afbildad sittande på Apollos trefot med underskrift: *Ei data est potestas*. En åttkantig bredvid tecknad knut skall beteckna de *åtta jura regalia*.

kanta företräde som der tillägges Sveriges konung, samt Stjernhjelms polemik emot denne Danske lärde i företalet till sin upplaga af Westgöta-lagen, föranledt Lundii utgifvande af påfven Agapeti så kallade bref af år 954 [1]; der det nämnda företrädet af påfven bekräftas, tillika med råläggningen emellan Sverige och Danmark, den sednare likväl så oskickligt förfalskad, att redan Erik Benzelius säger [2]: »Jag talar tvifvelacktigt om samma bref, emedan jag låtit förfärdiga en charta öfver the orter som i samma bref förmäles, och ther af funnit att the äro tagne utur vidhengit till Wäst-Giötha lagen, och sålunda allenast Wäster-Giöthlands råmärken, undantagandes de senaste orterna, som någon för ro skull tillagt, tå han håppat ifrån Veneren till gräntsen emellan Blekingen och Calmare lähn». Rågångs-dokumentet, sådant det i detta bref är upptaget [3], är likväl ett gammalt, sjelfva brefvet troligen ett nyare bedrägeri. I hvad mån Lundius sjelf varit bedragare eller bedragen i fråga om det sednare, kunna vi ej afgöra. — Och härmed afsluta vi vår räkning med utgifv:s

---

[1] Caroli Lundii *Notæ ac Observationes in Literas Rom. Pontificis Agapeti II* de prærogativa atque eminentia Regis Upsalensis sive Sviontæ. Upsaliæ 1703.

[2] *Utkast till Sv. Folkets Historia*, s. 125. Han hade angående Agapeti bref korresponderat med flera utländska lärde, i synnerhet med Janning i Antwerpen, och begärt att han måtte efterse *in Bullis Pontificum Romanorum*, både tryckta och handskrifna, om något sådant bref finnes, men fått till svar, »att till ett sådant finnes intet spår».

[3] Den med *runor* skrifna gränseskilnaden mellan Sverige och Danmark och berättelsen om Danaholms möte ur ett mskpt af Skånelagen från 1500-talet, som finnes införd i *Diplomatarium Svecanum*, T. I, s. 28, är redan sålunda *förfalskad;* och troligen var detta anledningen till den sällsamhet, att på denna tid nyttja *runor* i handskriften. Man ville derigenom ge den utseende af högre ålder.

polemik, tilläggande blott att, i anledning af några läs-arter, äfven editorerna af *Scriptores Rer. Svec.* fått sin del, hvarpå rec., såsom en af dem, sanningen till ära får medge de gjorda anmärkningarnes riktighet.

Vid granskningen af alla de handskrifter af Westgöta-lagen, som kommit utgifv. tillhanda (och hvilka alla uppräknas och beskrifvas), hafva dessa befunnits innehålla följande olika stycken, som ifrån hvarandra blifvit åtskilda. 1) En äldre, i förra hälften af 13:de årh. i sin närvarande form författad codex [1], sådan den, i kyrkobalken något defekt, finnes i en handskrift från slutet af nämnda årh., med några af samma hand gjorda tillägg. Denna codex utgör första afdelningen af denna edition, med titel: *den äldre codex af Westgöta-lagen.* 2) En yngre, troligen i slutet af 13:de årh. författad codex, hvaraf, i den fullständigaste handskriften (från medlet af 14:de årh.), kyrkobalken, balken *af saramalum* och en del af balken *af vaþæ sarum* äro borta; men kyrkobalken finnes i andra handskrifter. Denna codex, med dertill hörande tillägg, utgör här andra afdelningen, med titel: *den yngre codex af Westgöta-lagen* [2]. 3) Lydekini *excerpter och anteckningar,* hvilka så blifvit kallade, emedan handskriften slutas med dessa ord: *Explicit liber laurencii quem scripsit lydekinus.* De hafva uppkommit

[1] Sjelfva handskriften är sednare än 1281, emedan här finnes biskop Brynjulfs stadga af detta år, såsom i företalet äfven anmärkes.

[2] Denna codex är utan allt tvifvel yngre. Någon gång synas oss likväl dess stadganden äldre än den förras. Så stadgar denna, Gipt.B. 5, om gift hustru, hvars otrohet bevises, att hon skall gå ifrån boet och all lott deri, i sina hvardagskläder; den yngre codex åter, Gipt.B. V, i samma fall, att man skall leda henne till tröskeln, rycka af henne manteln, skära af henne bakstycket af kjorteln och så skjuta henne utom dörren, till tecken att hon förverkat sin lott i boet. Detta sistnämnda stadgande har genom sin råa naivitet en ålderdomligare pregel.

på det sätt, att förf. haft för sig både den äldre och yngre codex af Westgöta-lagen, genomgått dem båda och ur den sednare afskrifvit sådana stycken som ej funnos i den förra; bifogade äro åtskilliga andra anteckningar, till största delen tagna ur nu obekanta källor. Hvarest ordagrann öfverensstämmelse förefunnits med den yngre codex af Westgötalagen, hafva utgifv. endast hänvisat till motsvarande ställen i denna. Dessa *Lydekini excerpta et adnotationes* utgöra tredje afdelningen i närvarande edition af Westgöta-lagen. Hvem denne Lydekinus varit, är obekant *. 4) *Åtskilliga anteckningar af okänd förf.* — de flesta, såsom det synes, af en prest i *Widhems* (nu *Wedums*) socken, Laske härad och Westergötland, omkring år 1325. Några få hafva till förf. en munk af Johannis af Jerusalem orden vid samma tid, bägge till namnen okända. Man finner här anteckningar om Westgöta råmärken, allmännings-skogar, berg och vatten (särskildt om Widhems sockens indelning), Westgöta lagmän, christna konungar i Sverige (vid konungalängden är bifogad den gamla Latinska öfversättningen och fortsättningen ur *Liber Ecclesiæ Upsaliensis* af år 1344), första christna lärare och biskopar i Skara, konung Magni stadga af år 1285, de äldsta domarereglorna, jemte flera juridiska anmärkningar dels på Svenska, dels på Latin. 5) Slutligen, såsom *Appendix*, en uppsats med rubrik: *hær börias konungx vtskyller af ærliko oc godho landhe væstergötlandh.*

Af *Östgöta-lagen* finnes nu mera blott en enda fullständig gammal handskrift bibehållen, en pergaments-codex på kongl. bibliotheket i Stockholm, hvilken, jemförd med en yngre

* En son af en Lydekinus nämnes i Diarium Wadstenense och dog den 25 Aug. 1410. »Frater Andreas Lydhekini. — Multum laboriosus fuit et scripsit multa pro Conventu, tam sermones, quam alia notabilia». *Script. Rer. Suec.* T. I. Sect. I. s. 128.

och åtskilliga fragmenter af äldre, blifvit lagd till grund vid närvarande edition. Den första, sedermera i lagsamlingar flera gånger förnyade, upplagan af Östgöta-lagen är af år 1607, troligen, lika med de öfriga i konung Carl IX:s tid tryckta lagböcker, af riks-antiqvarien Johannes Thomæ Bureus. Han har dervid följt en handskrift som nu mera ej finnes, såsom det synes med temlig noggranhet, och att han egt tillgång till flera, nu mera förlorade, visa de bifogade varianterna. I saknad af källorna till denna upplaga, hafva utgifv. af den närvarande haft afseende på densamma, såsom vore den sjelf en handskrift. Den förr nämnda pergaments-codex, som blifvit lagd till grund för texten, synes vara från medlet af 14:de årh., men den form, hvari Östgöta-lagen här visar sig, anse utgifv. samtidig med Westgöta-lagens yngre codex eller med Upplands-lagen, d. ä. från slutet af 13:de årh. — I sjelfva kodifikationen synes den oss stå emellan båda dessa, och visa tydliga framsteg i detta afseende, om den med Westgöta-lagen jemföres. Den har redan en egen afdelning om *edsöre*, — första tecknet till en allmännare kunglig lagstiftning, — den åberopar stadganden af konungarne Knut Eriksson [1], Erik Eriksson, af Birger Jarl och af konung Magnus Ladulås; och lagmännen, hvilkas pligt (enligt uppsatsen om Westgöta lagmän vid Westgöta-lagen) det var att *göra och framföra lagen*, synas här hunnit längre med dess ordnande än deras likar i Westergötland. Lagmannen införes i denna lagbok talande. Det heter (*Eghna Sal.* VIII): »Nu hyggin þær at böndær at sua ær þætta nu stat», d. ä.: »Nu kommen ihåg, bönder, att så är detta nu stadgadt». Hvartill äfven

[1] Att hela lagen blifvit stadgad och förbättrad af k. Knut Eriksson och Birger Jarl »widh åhrom 1168 ok 1260», såsom säges på titelbladet af den första edition af Östgöta-lagen, är ett tillägg, hvartill visserligen icke något mskpt berättigat.

kan räknas det karakteristiska slutet af lagboken, som äfven har afseende på lagmannens pligt att uppläsa lagen för folket: »Nu hygge huar at lut sinum i laghum. Nu ær laghsagha iþur lyktaþ ok ut saghþ mæþ hund ok harvu tinda: byrias at þy höghsta ok lyktas at þy læghsta», d. ä.: »Nu komme hvar ihåg sin lott i lagen. Nu är eder lagsaga lyktad och utsagd med hund och harftinne [8]: börjas med det högsta [9] och lyktas med det lägsta».

De bifogade *glossarierna* äro en högst förtjenstfull del af utgifv:s arbete, och skola — vi tveka ej att säga det — grunda en ny epok för Svenska språkets studium. De äro till den grad fullständiga, att vid hvart enda ord alla på minsta vis vigtiga ställen, der det förekommer, finnas utsatta, dess grammatikaliska bestämmelser iakttagna, dess olika betydelser utredda, allt på en gång med både precision och korthet. Man jemföre förklaringen af de olika betydelserna t. ex. af prep. *a, af, at, firi* etc. — af verb. *fa, ganga* etc. Här finnas i dessa glossarier kompakta materialier för stora anrättningar af filologisk och historisk lärdom, om de tillbörligt utspäddes och om utgifv. velat i sådana omsvep inlåta sig, i stället att med noggrann tydlighet framlägga det faktiska af det gamla språkets bygnad, och först framställa sjelfva monumenterna med sanning, innan de historiskt kommenteras. Dock är sakförklaringen ej mindre förtjenstfull än ordförklaringen, och lemnar vigtiga bidrag till utredningen af den juridiska terminologien. Man jemföre artiklarne *siunættinger, halds örar, flokker, brytstokker* [10] i Westgöta-

---

[8] Om harf och hund handla de sista flockarne.

[9] Nämligen med gudstjensten i Kristnu-balken.

[10] Af *brytia* utdela, och *stokker* stock, äfven kista, är *brytstokker* hushålls-kassa (Gloss. till Westgöta-lagen, s. 373): detsamma som i den Danske Kong Eriks Sjellandske Lov heter *bruthstok*, 1 B. 36 kap.,

lagen, — *fæmt, fæst, hemul, hemula, köpa, vitsorþ, gæfþræl, laghþing, mark, miþ munda, niþiar eþer, viþerlags öri* etc. i Östgöta-lagen; samt i båda glossarierna den fullständiga uppställningen af de olika ederna som förekomma under titlarne *eþer, sværia, dylia, vita, væria* etc. Allt större rum för sakförklaringar beredes i följden, ju mer man i ordförklaringen kan hänvisa till det föregående; hvarföre också glossarium till Östgöta-lagen är i detta afseende rikare än det vid Westgöta-lagen. Någon gång har rec. varit af olika tanke. Så synas bemärkelserna af ordet *balker*, Gloss. till Westgöta-lagen, sid. 363, ej rätt logiskt bestämda, enär af den egentliga bemärkelsen *bjelke* härledes både betydelsen af *fortsättning* eller *innebegrepp af sammanhängande ämnen* (t. ex. *Kirkiubalker* etc.) och af en *sammanhängande och fortsatt bristfällighet* (t. ex. ett afbrott af en viss storlek i en gärdsgård); då samma ord således skulle betyda *fortsättning* och *afbrott*. Men bägge förenas verkligen i begreppet *afdelning* (sectio), som på en gång betyder en begränsning och hvad som inom vissa gränsor innehålles, det må nu vara en tom eller uppfyld rymd. Så förefaller det tvifvelaktigt, om *munder* verkligen kan vara detsamma som *hemfylgd*, Gloss. till Westgöta-lagen, sid. 464, d. v. s. egentligen hvad af *föräldrar* gifves åt dotter vid hennes giftermål (i Östgöta-lagen *omynd*), då det förra, såsom äfven anmärkes, likväl betyder en gåfva, hvilken konungen, då han gifte sig (således *brudgummen*), skänkte sin brud. — Bifogade till glossarierna finnas förklaringar öfver de i lagarne förekommande ställens och personers namn, i Westgöta-lagen särdeles vigtiga för be-

---

hvilket den siste utgifv. af denna lag, professor Kolderup-Rosenvinge, orätt förklarar med *brudehus*, och figurligen *utstyr*. *Samling af gamle danske Love* af J. L. A. Kolderup-Rosenvinge, II D. Kjöbenh. 1821.

stämmande af det gamla Westergötlands gränsor; hvarjemte till bättre förstånd af de Latinska anteckningarne vid denna lag den åtföljes af ett särskildt glossarium för de här förekommande egna ordalag ur medeltidens Latinitet. — Under artikeln *Smaland* (vid Östgöta-lagen, sid. 399) bevises, att endast den nordostliga delen af detta landskap i anseende till jurisdiktionen hörde under Östergötland, men att de *tio härader*, som innefattades under de gamla namnen *Værænd, Finviþ* och *Niuþung*, från uråldriga tider utgjort en egen lagsaga. Angående det i Östgöta-lagen nämnda obekanta stället *Gloholmber* kunne vi meddela, att prof. Schröder bland grefl. Löwenska familjens handlingar träffat en gammal jordebok från förra hälften af 1600-talet, der *Gloholmen* ännu var upptaget bland jordagods under *Djursö* säteri i Skällviks kapell i Östergötland.

Rec. vädjar till hvar och en som gjort sig besvär att lära känna lagarne i dessa upplagor och dermed kan jemföra andra arbeten af samma slag, huruvida han för verklig undervisning föredrager *dessa* editioner utan öfversättning, men med *sådana* glossarier, framför andra, rikt försedda med beqvämliga versioner, men fattiga på subsidier för den som vill studera texten [1].

---

[1] I *några anmärkningar* vid Corpus Iuris Sueo-Gotorum Antiqui, Vol. I et II, som finnas införda i Upsala Correspondenten för den 26 Nov. 1832, utropar en annan recensent: »Är det ens tänkbart att syftemålet ernås genom en sådan lag-redaktion som den förevarande? Finnas väl 10 eller högst 20 personer i Svea rike, som ega tid och mod att studera sig genom alla filologiska och antiqvariska klyftigheter, de vidlyftiga språkförklaringarne m. m. ända intill läsningen af den för de flesta förseglade texten». — Det synes som om förf. till dessa anmärkningar hvarken varit ibland de tio eller de tjugu.

Också har, oaktadt det klander som i bisaker från ett eller annat håll låtit sig höra, intet omdöme om arbetet, hvarpå någon vigt kan läggas, kommit till vår kunskap, som ej måst göra rättvisa åt dess hufvudsakligt utmärkande egenskaper. En recensent i *Berliner Jahrbücher für wissenschaftliche Kritik*, n. 21 och 22, Aug. 1828, hvars invändningar utgifv. i företalet till Östgöta-lagen och äfven i en särskild antikritik besvarat, måste, då han klagar öfver deras i hans tanke alltför bokstafliga samvetsgranhet, likväl erkänna att detta, »wenn der Herausgeber so gewissenhaft zu Werke geht, wie es hier geschehen ist, den Vortheil gewährt, dass die Sache auf eine gewisse Art ganz abgethan, und die Codices für immer unnütz gemacht werden»; hvilket utan tvifvel just är det loford som en utgifvare af så vigtiga gamla handskrifter har att eftersträfva [1]. En annan recension öfver närvarande edition af Westgöta-lagen i det Danska *Litteraturbladet*, n. 13 för 1828, som äfven på visst sätt klandrar att den bokstafliga samvetsgranheten sträckt sig ända till bibehållandet af den gamla interpunktionen, och emot glossarium anför några språk-anmärkningar, slutar med det erkännande, att »Verket er i det Hele udfört med sjelden Sag- og Sprogkunskab». Hvad de der nämnda språk-anmärkningarne angår, så hafva vi om dem konfererat med utgifv., och derigenom blifvit öfvertygade att de alla bero på misstag å recensentens sida. En ledamot af lag-kommitteen, om hvilken vi redan nämnt att han först föranledt detta företag, och hvars egenskaper en känd olikhet i åsigter aldrig hindrat oss att erkänna, yttrar sig i ett skriftligt intyg af den 25

[1] I Tyskland blir studium af våra gamla lagar allt vigtigare. En bekant Tysk jurist skrifver i dessa dagar: »Das Interesse für das ältere Nordische Recht wächst bey uns ungemein; es ist auf dem Wege zu einem Theile der Europäischen Litteratur zu werden».

Okt. 1827, som vi haft tillfälle att se, angående den då utkomna Westgöta-lagen: »Med mera forskning och noggranhet, än utgifv. af detta verk gått till väga, synes man icke möjligen kunna företaga och utföra ett sådant arbete. — Det är först då källorna på detta sätt kommit i ljuset, som man kan sägas verkligen veta hvad i våra uråldriga lagar finnes eller icke finnes, hurudan den förflutna tiden lemnat dem åt den närvarande och på hvilka grunder juristen och häfdatecknaren kunna bygga sina omdömen om förfädernas rättsförhållande och samhällsskick. De glossarier som åtfölja texten vittna lika mycket om utgifv:s vidsträckta studium af fornspråket, som om deras oförtrutna bemödande att utreda sjelfva texternas innehåll och göra verket i möjligaste måtto brukbart. En gång, när alla de gamla lagarne med sådana glossarier hunnit utgifvas, är rätta tiden inne att af dem utarbeta öfversättningar, på nyare Svenska eller på främmande språk; dessförinnan skulle en öfversättning, i brist af nödiga materialier för lag-språkets fullständiga kännedom, blifva ett blott försök, utan särdeles värde eller tillförlitlighet. — Om de äldre upplagorna af Sveriges landskaps-lagar kan man utan orättvisa påstå, att de med den ifrågavarande tåla alls ingen jemförelse; och en oväldig granskare skall säkerligen åt detta arbete gifva företrädet äfven för hvad åtskilliga andra länder i dylik väg åstadkommit. Man har således allt skäl att önska det de män, som åtagit sig utgifvandet af våra gamla lagar, måtte sättas i tillfälle att med framgång fullfölja ett arbete som af dem så förtjenstfullt blifvit påbegynt». — Och i det underd. betänkande af n. v. justitiæ statsministern Hans Exc. hr grefve Rosenblad, som föranledde konungens nådiga beslut af den 6 Maj 1830 angående fortfarandet tills vidare af det för ändamålet beviljade anslag, förmäler Hans Exc. sig anse för en skyldighet att instämma med hvad hans

företrädare, framlidne Hans Exc. grefve Gyllenborg, i dess embetsberättelse af den 9 Jan. 1828 yttrat, att utgifv. »genom särdeles nit, ihärdighet, forskning, noggranhet och kunskap i det som hörer till ämnet, rättfärdigat det nådiga förtroende som blifvit dem visadt» [*].

Vi sluta med lifliga önskningar för fortgången af detta för fosterländsk lagkunskap, språkkännedom, historia och äfven lagstiftning vigtiga företag. Ty ingenting lär att så betrakta rättsbegreppen i hela deras sammanhang, som att följa dem i deras utveckling: en betraktelse, som lika mycket *borde* aflägsna från återkallandet af det föråldrade som från införandet af haltlösa nyheter. En sådan behandling af laghistorien emotse vi med längtan; och hoppas tiden ej aflägsen, då den grund, som redan dertill blifvit lagd, bär frukt i allmänna undervisningen. — Då vi lägge bort pennan, når oss underrättelsen om hr doktor Collins dödliga frånfälle: beklagansvärdt för dem som i honom aktade vetenskapsmannen, ännu mer för dem som i honom värderade och älskade menniskan. Måtte Försynen unna hans medarbetare lif och helsa att fullborda hvad han gemensamt med sin bortgångne vän begynt!

[*] *Journalen* för 1830, n. 148.

Skildringar ur det inre af dagens historia. — De Närvarande. Stockholm, Scheutz. 1834. 509 sid. 8:o *.

Den första delen af dessa skildringar — *de Frånvarande* — har af en annan, och en ganska skicklig hand, redan i denna tidning (n. 21, 22 för detta år) blifvit granskad; och karakteren af det slags litteratur, hvartill arbetet hör, är der så väl uppdragen, att vi endast behöfve dertill hänvisa. Detta, tillika med den i närvarande del fullkomligt blottade syftningen, tillåter oss ock att här till dess betecknande nyttja det kortaste namnet. — Denna litteratur är *skandalens*. Ordet är, enligt Ihre, slägt med vårt *skända*, och förenämnda litteratur således på Svenska: *det skändliga skriftställeriet.* — Till »dagens inre historia» hör det visserligen; ehuru i annan bemärkelse än dess tillverkare förmena. Det öfvas i våra dagar oförsyntare och allmännare än i någon föregående tid. Det är ett inre tidens tecken, hvars opartiska betraktande kanhända skulle lemna några bidrag till besvarandet af viggtiga frågor; t. ex. af denna: om mordbrand, emedan den lyser, också ej är ett medel till upplysningens befrämjande. — Vi vilja uppriktigt tillstå vår svaghet. Vi frukta nyssnämnda tecken, såsom ett förebud till litteraturens nesliga förfall midt i upplysningens tidehvarf; och se oss ej i stånd att hemta synnerlig uppmuntran af den vanliga tröstegrunden, att *missbruket* uti ingen sak *bör* förtaga *bruket.* — *Bör!* Hvarför icke. Men *gör* det ej detta slutligen, om missbruket öfver-

---

* *Sv. Litt. Fören. Tidn.* 1834, n. 50.

växer det rätta bruket? Det vore väl, om erfarenheten kunde neka möjligheten deraf. Det stode i sådant fall bättre till med menskligheten.

Missbrukets blomstring är gifven, så snart det kan drifvas såsom näring. Denna upptäckt är gjord, så snart det befinnes lönande att med de ädlaste medel för mensklig utbildning vända sig till de lägre i stället för de högre förmögenheterna hos menniskan. Konsten är att smickra dåliga böjelser under vackra namn; och de vackra namnen lemnar våra dagars politiska ordbok tillräckligt; der mången, först med förundran, slutligen med belåtenhet, förnimmer att åtskilliga egenskaper, för hvilka man eljest ej lides bland hederligt folk, äro idel politiska dygder. Täflan, på detta fält liksom i allmänhet, höjer till en viss grad skickligheten; här likväl med den följd, att framställningen blir allt bättre under det innehållet blir allt sämre. I ingen tids litteratur har motsatsen i detta afseende varit skarpare än i en stor del af den närvarandes. Den njuter en seger i att intressera genom det fula, ja det ohyggliga; den växer i elak personlighet. — Fromma personer, med utanlexorna af sin barndoms politiska kateches på läpparne, se ännu alltid i en förnedrad tryckpress blott en öppen bana för anfall som försvar, under skölden af det allmänna tänkesättets rättvisa. — Öppet försvar! Anfallets triumf består uti att lömskt anklaga för saker, för hvilka det är en skam att försvara sig. — Rättvisan i allmänna tänkesättet! Den finnes utan tvifvel — *förr eller sednare.* Men lika säkert är att tusende offer fallit, som om den *icke* hade funnits; och ett oupphörligt besvärjande i dagen af hatfulla lidelser påskyndar ej tidpunkten af denna rättvisas uppenbarelse på jorden.

Närvarande skrift är i hög grad egnad att framkalla sådana betraktelser. Den innehåller den giftigaste skandal

som ännu under Svensk tryckpress svettats; och man måste erkänna att saften är tillredd af en mästerkocks hand. Man igenkänner denna hand i allt, oaktadt beståndsdelarnes mångfald. Åt ett visst håll är likväl anfallet alltför omsorgsfullt tillspetsadt, att man ej skulle antaga tillvaron af en rådgifvare-personal. — Beskaffenheten af de läckerheter, som här för medborgaren uppdukas, är redan i allmänhet angifven. Vill man ett enskildt exempel, så torde följande tillfyllestgöra. Sid. 49, noten, anföres efter en längesedan afliden persons föregifna yttrande (författaren är *försigtig* då han någon gång åberopar vittnen) en klädkammar-anekdot, i tydlig afsigt att bevisa, det en sedermera Sveriges regerande konung ej varit främmande för en illgerning, hvars blotta medvetenhet i detta fall var det rysligaste brott. Emot samma furste framkastas, på lika haltlösa grunder, att han redan tidigt skall eftersträfvat en annans thron. Densamme, såsom regent, beskylles att ha gifvit prof af den nedrigaste hämndlystnad. Och det är (märk!) just i *detta* sammanhang som det omförmäles (lika godt i huru söta ordalag; förf. sjelf angifver sid. 262 såsom konstens höjd, att berömmande skända), huruledes *denne samme* konungs adopterade son upprest sin faders bildstod på ett af hufvudstadens torg. — Ett af bokens syftemål kan redan genom det anförda anses blottadt, likväl endast till en del. Smädelsen brygges öfver ej längesedan tillslutna grafvar och ännu omultnade ben, för att kastas på efterkommande. Den flyktigaste genomläsning röjer, att det är ännu *tvänne* höga personligheter, föremål för fäderneslandets tacksamhet, mot hvilka förf. här på det honom värdiga sättet uttrycker sin egen.

Under allt detta saknas ej vördsamma åthäfvor åt ett annat håll, och deremot svarande yttringar och uppgifter. Ett prof sid. 73! »Det enda tillfälle, då Sophia Magdalena,

öfverväldigad af glädjens känsla, glömde sin vanliga förbehållsamhet, var efter ett enskildt samtal som hon haft med kronprinsen CARL AUGUST, på hans enträgna begäran, kort före hans afresa från hufvudstaden till Skåne. Hvad prinsen då sagt enkedrottningen meddelade hon genast sin förtrogna, fru Ehrengranat, som ej heller bevarade hemligheten bättre, än att den, ännu innan CARL AUGUST hunnit sätta sig i resvagnen, var känd, ej mindre af flera bland det parti som *icke* längtat efter hans hitkomst, än äfven af Mannerheimianerna. Säkerligen voro de sednare icke de som funno sig mest belåtna med upptäckten. Så alldeles oförmodad borde den dock ej förefalla dem; ty hela verlden visste att denne ädle furste aldrig varit bländad af kronans glans, hvilken för honom blott innefattade en väckelse till pligter och omsorger». — Fru Ehrengranat är död, och kan således ej rena sig från beskyllningen att ha förrådt ett förtroende. Men vi vilja fritaga henne derför; af det skäl att, om ett sådant förtroende ej kunnat gifvas, det ej heller kunnat förrådas. Rec. känner händelsevis af *den* mans egen mun, hvilken förde Carl August till Sverige och var hans vän och förtjente vara det, att ett af de tillfällen, då denna karakters under en lugn yta inneboende eld utbröt, var vid meddelandet af ett visst rykte, att han ämnade begagna den höghet, hvartill Svenska folkets förtroende honom kallat, för att framdeles öfverlemna den åt den afsatte konungens son. »Nu är jag besluten att gifta mig», utbrast prinsen med häftighet. Den, till hvars myndighet jag vädjat, må vederlägga mig. *Han* lefver.

Det kan ej vara rec:s mening att här granska de särskilda tillmälen som innehållas i denna skrift. Deras natur skulle förbjuda honom det till en stor del, vore rec. äfven angripen. Det finnes ett fält, der försvaret förnedrar. För-

fattaren har ställt sig på denna nesans fridlysta mark, utom det ärliga skriftställeriets råmärken. Han må njuta ett skydd som är honom värdigt. Äfven äreskändaren måste likväl söka sig utseendet af ett annat, någon utgångspunkt, något sken som bedrager, något namn med god klang ibland menniskor; och *fäderneslandet* är t. ex. ett sådant, om hvilket närvarande författare bäst borde veta, huru det emotstår alla försök att förnedra dess äkta bemärkelse. Det är icke dessmindre i dess namn som han nu klagar: att Sveriges regering, ifrån och med tidpunkten af Napoleons fall, har följt, särdeles i afseende på Ryssland, en osvensk statskonst. — Rösten är Jakobs. — På händerna skola vi kasta en blick. — Lyssnom emellertid till den ordklang, hvarmed han nu åter söker inträde i patrioternas läger!

Det är vid mötet i Åbo 1812 emellan Carl Johan och Alexander som anklagelsernas gift först och främst fäster sig, med häntydning på vissa diplomatiska hemligheter som skola fått luft, och vissa anekdoter hvarmed man kommit under väder. Rec. må erkänna att han ej är någon synnerlig stöfvare efter sådana. Sakernas förlopp efter tillförlitliga källor är hvad som intresserar honom, och han tror, ja är fulleligen öfvertygad, att en regerings hela karakter ligger för det *rätta* ögat så i dess offentliga handlingar för dagen, att en förmörkelse af den historiska sanningen är föga möjlig, eller, såsom solens egen, snart öfvergående. Ibland det som mest skymmer denna sanning, är dagens lidelser, förtal och sqvaller. Men ur all sådan dimma skall äfven den närvarande tidens bild klar framstå för dess kommande häfdatecknare. Hvarken rec. eller något annat samma tids barn lärer bli detta; och han vill derföre i förevarande fall inskränka sig till att korteligen uttala sin enskilda öfvertygelse, i denna stund

den-

densamma som för två och tjugu år tillbaka. Den är, att Napoleon var, genom sjelfva beskaffenheten af sitt välde, så mogen för sitt fall, så snart han på fasta landet träffade ett verkligt fosterländskt motstånd (såsom först i Spanien, sedan i Ryssland, sist i Tyskland), att hvarje makt, som i den afgörande striden ställt sig på hans sida, skulle mer eller mindre delat ödet af hans undergång. Detta låg för djupt i sakernas förhållande, att kunna rubbas genom några politiska tillfälligheter. Att inse detta, att ha insett det på en tid då Europa ännu skälfde för eröfrarens fot, och innan det stora missöde, som först bröt hans lycka, hade inträffat (om ock snillet kunde ana att han gick det till mötes), att ha handlat efter denna insigt, emot gamla förbindelser, emot verldens mening, ja till en stor del mot *deras*, för hvilkas väl det skedde, *det*, synes mig, är en djerf och stor handling. Sverige har den som vågade detta att tacka för sin bibehållna sjelfständighet, så mycket som det derför kan ha någon man att tacka; och vore detta äfven hans enda förtjenst, han lärer, i min tanke, begå sig inför efterverldens domstol.

Men Finland! — Det är ej *han*, som förlorat det. — Han satt ej med i de nesliga rådslag som tilläto en förblindad konung att befalla detta lands försvar genom *återtåg* — emot en nära lika styrka, — och genom vapenskifte först då allt sådant var för sent. Han har ingen del i de dåliga krig och förräderier sedan hundrade år, hvarigenom detta land — om hvilket redan i Carl XII:s tid sades i Svenska rådet: »det är förloradt med första grundstenen till S:t Petersburg», men hvilket icke dessmindre med den sista Svenska blodsdroppe bort försvaras, — slutligen helt och hållet blifvit Ryskt. Och ett sålunda förloradt land menar man kunnat återvinnas i hvad man kallar en hastig vändning; och förmenar till och

med att det bort blifva en lätt pris blott för Svensk-neutralitet i den stora striden! — Den som vill må vagga sitt sinne i dessa skrytsamma drömmar, som likna de fordna partidernas, och i *våra*, liksom så mycket annat, åter gå igen! — I vår tanke var det vist och statsklokt att låta det redan förlorade åtminstone medföra vinsten af troligen för alltid undanröjda *yttre* politiska stridigheter med en urgammal och mäktig fiende, och i stället genom *föreningen med Norrige — hvilken detta ögonblick äfven bestämde* — *inom* Skandinaviska half-ön grunda en ny sakernas ordning. Ehuru, vi veta det, äfven denna förening är ingalunda i vissa frisinnade Svenskars tycke; och, med en hos detta parti vanlig följdriktighet, är det desamme, som en gång högt yrkade att Norrige endast borde *kufvas*, som nu ropa på införande i Sverige af den Norrska *frihet*, för hvilken broderlandet har en ädel frihetskänsla och en upplyst statskonst (och redan derföre ej *dem*) att tacka. — Så mycket om våra *yttre* förhållanden till Ryssland! Ett *inre* inflytande från samma håll kunde snarast komma i fråga genom den talan nidskriftens författare förer.

Vi anse oss härmed ha uttagit allt hvad i den tjocka boken förtjenar namn af *tanke*. Det öfriga är personlig smädelse, — i beröm eller klander: lika godt. I allmänhet förändras tonen vid öfvergången till den *andra* statsmakten, såsom man kan vänta af en öfvad mellanlöpare. Den blir, der ej särskilda omständigheter annat fordra, billig, mjuk och ljuflig. Stundom tycker man sig se en smilande katt skjuta rygg; ja, vid beröringen med det andeliga ståndet förmärkes till och med ett slags andäktigt knurrande, och högvördiga kåpor (som deraf lära finna sig föga smickrade) smekas med en verklig sammets-tass. Det är blott vid ett och annat tillfälle, eller med anledning af »kända tänkesätt», som det trolösa kreaturet spänner sina klor.

Framställningssättet måste berömmas. Man inser hvilken tjenlig öfning det är i stilens smidighet, att ömsom söka folkgunst och hofgunst. Till vinnande af den sednare såg man ej längesedan denne författare så ifrigt sysselsatt med rökverk på fäderneslandets altare, att alla de grufliga synder han nu tillmäter Svensk regering rent af hade fallit ur hans minne. En blick uti de ofvanberörda *händerna* lärer öfvertygat, att handteringen ej var tillräckligt lönande. De skola nu fyllas på allmänhetens bekostnad genom ett förfarande mot andras heder, ej olikt det stråtröfvaren iakttager mot andras egendom. — Och allt detta till Sveriges väl och ära! — Hederlige doktor Johnson, du sade ej förgäfves: *patriotism is the last refuge of a scoundrel!*

Svenska Fornsånger. — En Samling af Kämpavisor, Folkvisor, Lekar och Dansar, samt Barn- och Vall-Sånger. Utgifne af Adolf Iwar Arwidsson. 1:a delen. Stockholm, Norstedt & Söner. 1834. XIV och 424 sid. 8:o. Med musik-bilagor *.

Detta är ett ganska förtjenstfullt arbete. För rec., som, jemte sin vän Arv. Aug. Afzelius (ehuru förtjensten deraf var vida vägnar mera *hans*), först framträdde med samlingen af *Svenska Folkvisor* (Stockh. 1814—16. 3 delar), måste det särskildt vara glädjande att se ett verk som på visst sätt kan gälla såsom en fortsättning, men tillika är en utvidgning af det förra, nu företaget af en så skicklig hand och med så rika tillgångar. Mig har detta *nya* återfört till det *gamla;* och det *bästa* i bägge har återväckt fordna, redan länge oanslagna strängar, och uppfriskat intryck, för hvilka jag fordom kanske hade bättre ord; ehuru ord här äro temligen likgiltiga. Det måste medges, konstrikheten af dessa har i våra dagar stigit högt. Det finnes ej ett åskådnings- eller känslosätt som någon gång i verlden gällt eller ännu gäller såsom poesi, i hvilket man ej försökt sig, och hvilket man ej, till ord och yta, temligen hittat. Dagens lyra har spelat i så många toner, att man ej vet hvilken är dess egen; om man ej derför skall räkna den skärande hvissling som eolsharpan, uppbängd i stormen, ifrån sig ger. — Det *väsendtliga* saknas dock som oftast i all denna konstrikhet,

---

* *Sv. Litt. Fören. Tidn.* 1835, n. 1.

och det enklaste har i detta afseende förblifvit mest oupphinneligt. Det finnes en gedigenhet och renhet, lik diamantens vatten, som ej låter sig härmas. Hvad folkvisorna angår, så sade jag för tjugu år tillbaka, att de framför allt »påminna om denna känslans underbara egenskap att med ett enda ord tränga till själen och der uppväcka föreställningen om ett helt menskligt tillstånd, lifligare än all beskrifning det förmår». — Jag har ingenting bättre att säga i dag, och får i allmänhet hänvisa till det för- och efterspråk som åtföljer den gamla samlingen. Det utgör nästan allt hvad deri egentligen tillhör *mig*, och hade äfven kanhända varit öfverflödigt, om det ej nu vid återläsningen lärt mig sjelf, att jag fordom skref mer välklingande ordsvep eller perioder. Det kom af de mönster som den tiden föresväfvade mig. Man blir med tiden allt mer sig sjelf, och kanhända ej derföre bättre.

Om den första samlingen deri hade en utmärkelse, att den ännu i vår tid upphemtat så mycken på folkets läppar lefvande poesi; om den kunnat, såsom närvarande utgifvare yttrar sig, erbjuda »förstlingen af hvad vår folksång innehåller skönast»; så har deremot den närvarande bättre kunnat öfverse och ordna folkvisans hela äldre inhemska litteratur, och den har derjemte egt att begagna en sällsynt skatt af uppteckningar ur folkets mun och minne.

Den är derföre litterär-historiskt rikare. Utgifvaren redogör i företalet för sina källor. De utgöras af flera äldre handskrifna vis-samlingar i kongl. bibliotheket i Stockholm, det akademiska i Uppsala, gymnasii-bibliotheket i Linköping, och enskilda bokförråd, såsom dem på Skokloster och Bergshammar. Blott till en del ha dessa varit de första utgifvarne bekanta. *Hufvudkällan* på detta fält blir likväl alltid den muntliga öfverlemningen, den lefvande folkvisan; och att den i våra dalar och skogar ej försinat, är en af de glädjande

upptäckter, hvilka ännu alltid kunna göras af en hvar som, älskare af det ursprungliga i folklynnet, vill läska sig ur andra källor än det rännstens-flöde, som nu öfversvämmar Svea land. Till grund för närvarande arbete ligger förnämligast hr kammarjunkaren RÅÅFS samling af fosterländska visor, lekar och dithörande öfverlemningar af alla slag, hvilken rec. redan omtalt i företalet till Svenska folkvisor sid. LXIV, och af hvilken han sedermera, med tillåtelse af denne vår utmärkte och *verklige* fornforskare, haft tillfälle att enskildt taga en fullständigare öfversigt. Utgifvaren har fått sig denna dyrbara samling anförtrodd, och AFZELIUS har i samma ändamål åt honom öfverlemnat sina egna och de hos honom förvarade återstående uppteckningar (ibland dem flera från Wermland af rec. fordom gjorda).

Man finner här således, eller kommer att i arbetets fortsättning finna, prof af alla den fosterländska folksångens ton-arter och slag, ifrån kämpavisan, i hvilken den mythiska och heroiska tidsålderns skuggor framskymta, intill lekar och dansvisor, barn- och vallsånger. Man ser en enkel diktkonst med lika oskuld, om ej med lika lycka, återgifva mörka forntidsminnen och dagens lust och fröjd. Förevarande del innehåller i tvenne afdelningar I. *Kämpavisor,* II. *Romanser.* Rec. skulle önskat bort detta sednare osvenska namn. Hvarföre ej *riddarvisor* i stället, då största delen, till sitt ämne och genom sin tid, förtjenar denna benämning? Redan en småsak visar dess lämplighet. Det är ju nästan alltid i dessa visor fråga om en *herr* Peder, *herr* Axel o. s. v.? Men herrenamnet var *riddarens* under den nordiska medeltiden; *stoltsjungfru, fru* äro det motsvarande för det andra könet. Således skicka vi *romansen* dit, hvarifrån han kommit, och kunna så mycket mindre inse dess oumbärlighet, som de sånger, hvilka ej passa under den föreslagna be-

nämningen, kunna kallas *berättande visor af blandadt innehåll.* Efter den berättande visan komma sådana, hvilka helt enkelt böra betecknas såsom *visor,* emedan de, utan berättelse, endast innehålla känslans utgjutelser. Till en del äro äfven dessa gamla, t. ex. flera *andeliga visor,* som ej äro legender. Men i allmänhet bilda de en sednare art, en lyrisk efterklang till de gamla folkvisorna, af hvilken Atterbom i Poetisk Kalender för 1816 lemnat förträffliga prof.

De sålunda betecknade fyra hufvudslag af visor skulle sjelfva kunna få under-afdelningar. Så finns det en viss mythisk klang i några kämpavisor, som nattligt svagt och fjerran dånar ända ur hedendomens mörker. Ljuden komma något vidriga och förvända, liksom hade de förirrat sig utur sitt element. Man ser att en eftertid upptagit dem dels med hemskhet, dels med löje. Högst märkliga äro de i allt fall. Af denna art äro visorna om *Thors* hammar-hemtning och om *Stolt Herr Alf,* de bägge första i denna samling; den sednare, i hvilken *Oden* åkallas, ett verkligt hedniskt skri, som isar hjertat. I allmänhet äro dessa spökande sångljud få; åtminstone de som ljuda i dagen. Andra lefva qvar i hemlig vidskepelse. Så påminner sig rec. att i hr Rääfs samling ha sett en bön mot *floget* hos *hästar,* som begynte: »*Oden* står på bergen, han spörjer efter sin fåle» m. m. I allmänhet har folktron satt den gamle hednaguden i synnerlig förbindelse med detta djur; troligen emedan *hästen* under hedendomen var ett vanligt offerdjur, hvadan ock allmogens afsky för hästkött. Om *Oden och hans hästar* funnos, och finnas kanske än, berättelser och ordspråk i Uppland (vid något okändt buller nattetid liksom af hästar och vagnar hette det: *Oden far förbi*); — på Gottland, der han troddes visa sig om nätterna än till häst, än på vagn; i Blekinge, der man fordom brukade lemna på åkern en kärfve

åt Odens hästar; och i Småland, der man på sina ställen ännu, såsom i Tolgs socken, utmärker *Odens stall och krubba.* Smålänningarne sågo honom sjelf till häst ännu på 1600-talet; om man skall tro en sägen, som vi vilje meddela. En bonde i Trojemåla har berättat om en prest vid namn herr Per Dagsson, som bott straxt vid Trojenborg eller Hönshylte gamla skans, att han plöjt upp en del af den närgränsande vallen, hvarvid en mängd menniskoben kommit i dagen. Han sådde råg. När rågen uppgick, kom *Oden* ridande från borgen hvar afton, så stor att han räckte öfver alla ladugårdshusen, med sitt spjut i handen, och satte sig utanför förstugudörren, förhindrande alla, så länge natten räckte, att gå ut eller in. Så skedde hvar natt, tills rågen skars. Presten sådde åkern två gånger; men då Oden gjorde honom så mycken förtret, har han måst lägga den öde igen. Sagan ha vi hemtat ur Palmsköldska handskrifterna (*Topographica* om Småland), — men den lärer ursprungligen vara tagen ur regements-qvartermästaren Peter Rudebecks berättelser på 1690-talet till kongl. rådet grefve Dahlberg, hvilka finnas i manuskripterna till Dahlbergs *Suecia antiqua et hodierna* i k. riks-arkivet. Utgifvaren nämner dessa papper i företalet till närvarande samling, sid. VII. Palmsköld anför flera Småländska fornsägner ur samma källa. T. ex. om *Oden*, som kom upp — ur *Odens kammare* eller *Asnekåfve*, som ligger i Asnesjö (fordom Odensjö) vid ingången till Helgeå — att välja de slagne på Bråvalla hed och föra dem på ett guldskepp till Valhall, och att samma guldskepp, om hvilket hvart barn vet att säga, skall vara nedsänkt i *Runemad* (Runeängen) vid Nyckelberget; — om Kettil Runeke, af hvilken Kettilsås i Alsheda skall ha sitt namn, huruledes han stal *Odens runekaflar*, och med dem, då Oden mötte honom i skogen, *band* hans hundar, hans tjur och slutligen

haf-frun, som Oden kallat sig till hjelp; — om den så kallade *lyftestenen* i Linneryds socken, Kongahärad, på vägen mellan Fryggestorp och Bastanäs, hvarom är följande saga: *Thor* skall en gång gått från *Asagård* (i Tolgs socken) till hafvet och Valhall med sin dräng. Då han kom till detta ställe, mötte honom en jätte, som sade sig vilja till Asgård och slåss med Thor, emedan denne uppbränt hans fähus, hvarföre han nu ämnade taga en stor klippa och nedslå Asgård. Thor sade: »du är ej så stark; låt se om du kan lyfta denna lilla stenen upp på den andra». Jätten försökte, men fick den ej af stället, emedan Thor hade förtrollat stenen. Thors dräng deremot lyfte den lätt såsom en vante. Då slog jätten till Thor, att han seg ned på knä, men Thor slog med hammaren ihjäl jätten, och han ligger begrafven i det stora stenröret bredvid. Denna Peter Rudebecks berättelse till grefve Dahlberg är daterad den 12 Maj 1702.

Det är ej svårt att i sådant höra efterklangen af Eddiska myther. — Med vissa *fåglar* sätta äfven sednare sägner *Oden* i gemenskap, troligen med anledning af hans *korpar*. Så heter det: »korpar, kråkor, skator bör man icke skjuta, emedan de äro Odens fåglar, dem han vid Olofsmässan har hos sig i åtta dagar, då han plockar och tager en stor del af dem». — *Ardea nigra*, en temligen stor fågel af hägerslägtet, hvilken någon gång äfven visar sig i mellersta Sverige, men oftare i det södra, kallas *Odens svala;* och ett ljud upp i luften, troligen förorsakadt af flyttfåglar, heter i Skåne *Odens jagt*. — Vid de högst få poetiska öfverlemningar i våra folkvisor, som ännu häntyda på hedniska minnen, ha vi ansett oss böra bifoga dessa sägner, för att på dem fästa uppmärksamheten. Oss synes som hade dylika öfverlefvor i sagan nästan tagit sig bättre ut

än i sången. Dock finnes äfven i detta afseende ett och annat undantag; och på det vi äfven må meddela en sådan sägen i poetisk drägt, och tillika göra *Thor* rätt, då vi hittills mest talat om Oden, vilje vi anföra ett fragment af en visa om en källa i Skatelöfs (?) socken i Småland, hvilken källa den *store Thoreguden* skall låtit upprinna på samma plats, der en piga mördat och begrafvit sin fästman. Det lyder:

> *Thore* lät vattnet springa af grund.
> God makt hade han.
> Det botade en blindan i samma stund,
> Det *heliga namn*.

Källan, som ock kallas *helge Thors källa*, besöktes fordom mycket hvar helge-thorsdags-natt. Så blandade sig hednisk och christen vidskepelse.

Om *kämpavisorna*, som i synnerhet besjunga Thidrik af Bern och hans kämpar, och med förkärlek hålla sig just till denna *sydliga* sagokrets framför den ursprungligt *nordliga* om Sigurd Fofnesbane (ett bevis att de äro *inkomna*), gäller, synes mig, detsamma som om de mythiska öfverlefvorna af folksången, nämligen att de ej äro hemmastadda med sitt ämne. Det är en förklädning af gamla heroiska minnen. Hvilken skilnad i tonarten af de herrliga och förfärliga Sigurds-sångerna i Edda emot denna behandling? Det mest poetiska i folkvisans umgängelse med dessa gamla bålheter är i sjelfva verket den uppsåtliga lustigheten i framställningens öfverdrift, som stundom framsticker; ehuru rätt andäktiga fornforskare endast med suckan kunna anse ett så vanvördeligt förhållande. Rec. har just detta drag särdeles behagat, hvarföre ock den elaka visan om *Ramunder* alltid stått högt i hans gunst; hvilket må förlåtas. Man borde ihågkomma att ironien ingalunda är främmande äfven för

gudasagan. Den skalken *Loke* är der ej förgäfves, och ej heller den starke, enfaldige *Thor*. Märkliga öfverlefvor af gamla, vidtutbredda sång- och sago-ämnen äro visserligen dessa kämpavisor, och vi vilja ingalunda nedsätta deras vigt i detta afseende. Af egen art äro visorna om *Essbjörn Prude:* äfven derföre att ämnet är öfverplanteradt från en sednare, vidunderlig *Isländsk* saga; men grunden — en strid med trollen — är gemensamt nordisk. Visan om *Herr Boo* — naif och god — är en Småländsk vikingsvisa. Den finnes äfven hos Palmsköld (*Topographica* om Småland) ur Rudebecks anteckningar. Ur samma källa var oss äfven förut välbekant den sköna visan om *Palle Booson*, som vi sätta ännu högre, och hvars ämne är ett jungfrurof ur Skåne, föröfvadt af en Smålänning. Utan tvifvel ligger här en verklig händelse till grund. — Och härmed — den sistnämnda visan hörer till den andra afdelningen, eller de så kallade romanserna, der den ehuru ej i ordningen den första, dock kanske just begynner följden af de vackraste sångerna — befinna vi oss på folkvisornas egen, bästa grund; och hvar och en med poetiskt sinne begåfvad måste erfara det på en viss dem här genomlifvande innerlighet och hemkänsla. Här finnas herrliga saker. Läsaren eller rättare sångaren må sjelf uppsöka och njuta. För de bifogade melodierna kan man ej nog vara tacksam. Flera äro i sanning gudomliga; i allmänhet synas de oss ock väl behandlade. — Åt hela arbetet tillåter oss ej tiden att så, som vi gerna velat, genom en fullständig granskning egna full rättvisa. Vi skulle ha mycket att berömma och föga att tadla. — Stundom hade vissa i visorna nyttjade uttryck fordrat en upplysning, som saknas i de dem bifogade anmärkningar. Så heter det om Widrik Wellansson i visan n. 5, 4 v., sid. 50: »Han giorde deraf en pare», hvilket sistnämnda ovan-

liga uttryck lemnas oförklaradt. Meningen är densamma som uttryckes i nästföljande vers: »Han gjorde deraf en gamman». Men det hade förtjent anmärkas att detta *pare* är det gamla Svenska ordet *par*, som betyder *skalkstreck*. »Mine egne män gjorde mig ett ondt par», heter det i Rimkrönikan. Deraf *illparig* och *purra*.

Vi önska utgifvaren lycka på den beträdda banan, och hoppas att han ej från allmänhetens sida må sakna den uppmuntran företaget i allt afseende så väl förtjenar. Vi längta efter fortsättningen; och genomläsningen af denna första del har för oss återkallat det nöje vi för flera år tillbaka njöto vid genomgåendet af hrr Rääfs och Wallmans handskrifna samlingar, som egentligen ligga närvarande arbete till grund. Särdeles angenäm är oss erinringen om *lekarne* och de dervid fästade visor, hvilka vi i en följande del hoppas få återse, äfvensom *barnvisorna*, af hvilka en, som slutas med dessa sköna rader:

»Ängen var grön,
Flickan var skön,
Gossen var fuller af falskhet» —

ännu ljuder i våra öron. — Hvad *lekarne* angår, så ha vi redan på ett annat ställe anmärkt (*Sv. Folkets Hist.* I: 114), att sagorna omtala *lekvallar* i grannskapet af tingsplatserna, och att ännu bibehållna namn och seder derom påminna. I fria luften lektes mest. Derföre höres i de till dessa folklekar och ringdansar hörande visor så ofta omqvädet: »under linden» — »i lunden» — »å grön äng». Ämnet är merendels det enklaste, vanligaste, näml. *kärlek, frieri;* — för öfrigt fabeln tagen af allahanda landtliga eller någon gång husliga göromål, såsom: *skära* (skörda) — *plocka rosor* eller *äplen* — *bygga bro* — *valla* — *jaga* — *ro, fiska* — *väfva* — *bjuda i gästabud.* — Till den bekanta leken:

»Bro, bro, brygga» m. m. kunna vi anföra en gammal variant (Palmsköldska handskrifterna: *Topographica*, Uppland), hvilken riks-antiqvarien J. Th. Bureus från sin barndom omtalat under namn af en *danslek i Bro skeppslag*, med följande ord:

Hvars män ären j?
Fridsmän äre vi,
Kunnom bättre bygga bro
Än j kunnen sjelfva tro;
Hvars män ären j?

Derpå svaras:

Thorsmän äre vi,
Kunnom bättre bygga bro
Än j kunnen sjelfva tro;
Hvilken som efter far,
Qvar skall han ligga.

Benämningarne af *fridsmän* och *Thorsmän* äro märkliga; antingen dermed skall förstås en *motsats* eller också en *bekräftelse;* då tingsplatser ofta voro helgade åt Thor, och han således sjelf kunde helsas såsom fridens hägnare. — Ej alltid framträder han dock såsom sådan, utan är den förderflige guden i bergen, de fredlöses beskyddare och barnens buse. En gammal barnvisa sjunger:

Tullull i logen;
Tolf man i skogen,
Tolf svärd bära de,
Store oxen stinga de,
Vallebarnen binda de,
Mig vill de locka
Till *Thor* i fjäll.

Inbillade man sig härvid att höra den christna qvinnan i fordna Norden, sjungande för sitt barn om vilda skogens faror, i hvilken fredlöse, hedniske män ännu offra åt Thor,

röfva och mörda, under det den christna kyrkan redan i dalen höjer sitt kors; så vore detta kanske mera sanning än inbillning. Ännu kanhända går sådan sång igen i någon aflägse dal, der bilderna af fordna vådor nu oskyldigt leka kring fredlig vagga. Men ej orätt ha vi sagt om dessa gamla, i Sveriges berg och skogar kringirrande ljud, att i dem forntida minnen ännu klinga kring dagens lif.

En Troendes Ord af F. de la Mennais. Öfversättning från fjerde Franska upplagan. Lund, Lundberg. 1834. 98 sid. 8:o *.

En märkvärdig bok både i och för sig sjelf och såsom ett tidens tecken! Den är ett *härskri af den protesterande katholicismen* i dessa yttersta tider. En *sådan* öfvergång till protestantism är också en förbindelse af ytterligheter, som vår tid skulle upplefva. Visserligen är denna protestantism af eget slag. Den framställer sig här i de nyaste politiska färger. Till syftningen är den ej så ny som den synes, och man kan uppvisa dess historiska anor.

Protestantismen för 300 år sedan var en protest mot det *andeliga påfvedömet.* Folken begärde en andelig konstitution. Bibeln blef framdragen ur sin gömma; och *la charte sera désormais une vérité.* Dermed gick i verkligheten ej så lätt. Den högsta andeliga myndigheten hade blifvit frigjord. Hvar skulle den hädanefter hvila? Reformatorerna svarade väl i allmänhet följdriktigt: hos församlingen; men i utöfningen hade grundsatsen sina svårigheter, liksom *la souveraineté du peuple.* Tvist uppstod, antingen det *demokratiska* inflytandet genom församlingen, det *aristokratiska* hos presterskapet, eller det *monarkiska* af furstarne i kyrkan skulle gälla högst. Lutheranerna — den tidens moderata — ha ej afgjort denna reformations-seklets högsta politiska fråga; liksom ock Luther sjelf nöjde sig att yrka skilnaden emel-

* *Sv. Litt. Fören. Tidn.* 1835, n. 1.

lan det andeliga och verldsliga regementet, hvilka ej borde sammanblandas [1]. Kanterna i den oundvikliga stötningen dem emellan, äfven i denna kyrka, har tiden afnött, ehuru ej utan strid; och frågan har kommit till ro, om ej till afgörande, genom ett småningom jemkadt praktiskt utslag. Huru detta ordnat sig i Sverige — ifrån en rent monarkisk början genom Gustaf I (som ej tvekade att tillegna sig sjelf högsta myndigheten äfven i religionen), derpå genom aristokratisk tillsats uti den af Johan III åter stärkta biskopsmakten, och demokratisk inflytelse genom folkets röst under Carl IX, hvilka elementer Gustaf Adolf och Oxenstjerna väl försökte, men ej förmådde ge en sista sammanbindning och enhet genom förslaget om ett af andeliga och verldsliga bisittare blandadt riks-consistorium, tills småningom presterskapets fortsatta verksamhet såsom riks-stånd, och tidens förbytta intressen medlat bort oenigheten; — derom vore åtskilligt att säga, som här skulle föra oss för långt.

Vida häftigare fördes striderna hos de reformerta, der vi se den tidens *mouvement;* och England är i synnerhet i detta afseende lärorikt. Här var första stöten monarkisk. Närmaste följden blef en ofantlig tillväxt i konungamakt. Denna är i allmänhet synbar på denna tid. Flera furstar, märkande hvilket pris var i fråga, satte sig sjelfva i spetsen för den nya rörelsen. Mer och mindre märktes, såsom sagdt, den verldsliga maktens förstärkning, genom den andeligas förfall, öfverallt. Dock står England här främst. »Det mest i ögonen fallande och utomordentliga draget af reformationens historia

i

[1] »Unser Evangelium» (säger han i ett bref) »dringet aufs Höchste dahin, dass man die zwey Regimente, weltlich und geistlich, wohl unterscheide, und ja nicht unter einander menge». På andra ställen yttrar han sig ännu starkare om det andeligas oberoende.

i England är regeringens jättelika makt i motsats mot religionspartiernas svaghet», säger HUME. HENRIK VIII:s supremat öfver Engelska kyrkan blef ett *verldsligt påfvedöme*. Parlamentet förklarade ju uttryckligt: »att hvad konungen och hans befullmäktigade varda befallande, både i läran och kyrkans inrättning, det skall hvar och en tro och följa»? Deraf den *politiska papismen* i den Engelska högkyrkan, hvarom Fox (i sin historia om revolutionen 1688) så sannt säger: »det måste aldrig lemnas ur sigte, att de verkligen orthodoxa medlemmarne af vår kyrka ansågo monarkien, ej såsom en mensklig, utan såsom en gudomlig inrättning, och *passive obedience* samt *non-resistance* ej såsom politiska maximer, utan såsom religions-artiklar». I striden med motpartier, under Stuartska huset, upprestes allt högre denna konungamaktens Jakobs-stege mot himlen, tills den störtades. Motpartierna voro å ena sidan *presbyterianerna*, som väl åberopade folkets rätt i församlingens angelägenheter, men i sjelfva verket tillegnade all den verkliga makten åt presterskapet, inom sig endast demokratiskt och obiskopligt sinnadt, men påstående *in corpore* så mycket mer hela det andeliga ståndets myndighet öfver lekmän; — samt å andra sidan *independenterna*, förkastande all, äfven andelig, myndighet, utom den Heliga Andas ingifvelse hos hvar och en, — de verkliga, kyrkans såsom statens, demokrater på denna tid. — Deraf inbördes krig, långt parlament, republik, konungamord, militär-despotism, restauration, ny afsättelse, revolution, konstitution med konstiga jemnvigter, men *en* hufvudkraft i stat och kyrka, *aristokratien!* Det var den tidens politiska *justemilieu*. Nu heter den: *medelklassen*, efter en annan vidsträcktare omhvälfning, för öfrigt med temligen motsvariga epoker.

Frankrike står främst i den protesterande katholicismen. Redan under medeltiden var det en Fransysk konung som

först förödmjukade den påfliga makten. Efter reformationen ser man Frankrike utom sig med protestantismen förbundet. Inom sig förföljde det den; men Gallikanska kyrkans förvärfvade friheter visade samma riktning mot Rom, som röjde sig i den yttre Fransyska politiken. Det var på det hela en *politisk protestantism*, och som derföre, inslagen, så mycket lättare kastade sig från kyrkans område till statens och slutligen kullkastade thronen med altaret. Dermed hade den gått utom både katholicismen och christendomen. — En *annan* riktning af denna protest tillhörde mera katholicismens väsende; ehuru äfven den, drifven till det yttersta (om den ock ej vill *erkänna* det), måste vända sig emot sin egen kyrka. *Denna* riktning torde i närvarande skrift ha uppbjudit sina sista krafter. — Det är en villfarelse, att den katholska kyrkan är i sina politiska åsigter uteslutande eller ens företrädesvis strängt monarkisk. Dess förbindelse med furstemakten, till andelig och verldslig despotism, var dels den katholska monarkiens eget verk, såsom i Spanien genom inqvisitionen, dels en följd, för tiden, af påfvarnes med de stora katholska makterna gemensamma intresse i striden mot reformationen. I sig sjelf är den gamla kyrkan en frihetsälskande person, nämligen i *verldsligt* afseende (se hela medeltidens historia); och det är så långt ifrån att *hon* har någon del i läran om konungamaktens gudomliga ursprung och oinskränkta rätt, att hon tvärtom, just emot dessa ur *reformationen* på ett eget sätt utbildade eller missbildade politiska dogmer, ofta predikat konungarnes afsättlighet, för att ej säga värre (se Jesuiternas historia), och upprorets rätt — förstås i sitt eget intresse. Man har sett andeliga fäder förr i förbund med anarkien. Så må det också ej öfvermåttan förvåna att slutligen skåda en Jakobinsk Jesuit, som förr predikat trons blinda lydnad, men som nu, då den nya Franska

monarkien ej mera vill och kan vara den *allrachristeligaste*, hellre antänder det hus, der han ej kan herrska, förklarar konungarne för satans söner, och helsar folken på jorden med en helig kyss.

Sådan förefaller denna bok, om man från den ser sig *tillbaka*. Ser man *omkring sig*, så möter oss ultraliberalismen uti Irland, Belgien och flera katholska länder i liknande gestalter; och närvarande skrift hör till katholicismens försök att taga dessa nya, i sjelfva verket *utom* den fallande riktningar *med sig*. — Den är med stor skicklighet författad, i de falska profeters ton. Jakobinismen i bibelspråk tar sig ej så illa ut, och det retande i sammanställningen har utan tvifvel bidragit till bokens lycka. — Att likväl den skulle ega sin mesta betydenhet såsom vitterhets-stycke, hvilket öfversättaren tyckes förmena, är, med hans tillåtelse, en platthet. Den både vill vara och är någonting mer. Den har öfverskjutit sitt mål (också har påfven fördömt den); men *framåt* pekar den, — och med många andra tecken derhän, att tidens stora process slutligen i *religionen*, förr eller sednare, lärer finna sitt utslag.

Skrifter af P. D. A. Atterbom. Första bandet. Äfven under titel: Studier till Philosophiens Historia och System. Upsala, Palmblad & C. 1835. 556 sid. 8:o *.

. . . »Ich kenne sehr wohl diese Art von Beweisführung und Aufbauung von Systemen; jeden beliebigen Punkt in der Natur kann man sich wählen, und daherum den Rest des Universums spielen und sich bewegen lassen: geschieht dies aber befangen und eigensinnig, so mag der Erfinder noch so geistreich sein, er wird närrisch und riskirt es zu bleiben. Ein grossartiges Verfolgen aller nur zu erfindenden Systeme, ein solches Lossagen davon, ein starkes Ergeben in alle Möglichkeiten, die ein höherer Geist in seinen Händen hält, ein natürliches Anerkennen der Dinge, die für uns sind, ein ehrliches Verfahren in den Tiefen unsers eignen Geistes, dies, dünkt mich, ist fromm und gottgefällig, und gefällig allen seinen Gesandten und Geweihten». Vi afskrifva dessa rader af ett fruntimmer, som aldrig skrifvit ett ord för verlden, men hvars (efter hennes död utgifna) brefsamling utgör en af de själ- och anderikaste böcker som någonsin blifvit skrifna (Rahel. *Ein Buch des Andenkens für ihre Freunde.* Berlin 1834. Andra delen, sid. 14): vi afskrifva dem här, emedan de i *god* mening låta sig användas på förevarande arbete.

Med insigt och omsigt författadt! — är det minsta man kan säga derom. Författaren är, såsom bekant, lärare i filo-

---

* *Sv. Litt. Fören. Tidn.* 1835, n. 14.

sofien vid Uppsala universitet. Han har på ett lysande sätt rättfärdigat sin kallelse dertill. Man nedsätter ej boken, om man ock kallar den en embets-berättelse i filosofien. Den ger en lika så omfattande som klar öfversigt öfver alla dess hufvud-problemer; visserligen förnämligast för närvarande tids horisont, som är naturligt, men med en blick som följer strömmen af de stora, likartade filosofiens bemödanden genom tiderna. — Slutligen, med afseende på *horisonten*, hvilken filosofien minst får glömma, det är en bok som antager att det i menskligheten *finnes någonting bortom bergen*. Det gifves en förtviflad klarhet i det närmaste, som har mörker rundt omkring sig, och som så vida är sjelf oklar och ogrundlig, som den ej ser och erkänner att det närmaste ock sammanhänger med det aflägsnaste. I sjelfva verket, man drifves oupphörligt framåt att söka den *obekante*. I filosofisk kalkyl finnes ej derför något adeqvat uttryck. Men approximativa, divinatoriska methoder finnas.

Att filosofiens problem omfattar *hela* menniskan, är den förträffliga bokens grundtanke. Den begynner med en öfversigt af de menskliga förmögenheterna, såsom på olika sätt fattande detta hela; den slutar, efter en gång full af lärorik utförlighet (som är en denne författare utmärkande egenskap), med ett resultat angående filosofiens tendens och method, som vi vilje gifva med förf:s egna ord: »Den sanna speculationen finner så mycket mindre något skäl, hvarföre hon skulle göra just blotta rena Tänkandet, och dess abstracta Tänka = Vara, till sin positiva utgångspunkt, som hela den åberopade identiteten af Tänka och Vara icke kan, på menniskans lifsgrad, gälla annorlunda än under betydlig inskränkning. För oss innehåller allt Varande, till och med vårt eget, ett oändligt *mer*, än som i vårt Tänkande uppgår. Det synes då vara förnuftigare, att börja med en åskådning, der den factiska Menniskan

skådas i sin totalitet, med sammanfattningen af allt hennes Tänka och Begära, Vilja och Skola, med det oändliga förråd, som Erfarenhet och Historia i hennes inre samkat, och med en derifrån rigtad blick åt den Natur, på hvars högsta organiska danings-grad hon befinner sig. Allt detta är ett *Factum*, och, såsom sådant, en *Verkan;* och derifrån äger vår betraktelse att stiga — man kan lika lätt säga, *uppåt* eller *inåt* — till dess *Orsak;* likaledes med samverkan af vår kunskapsförmågas osöndrade krafter». — Det är rec. liksom skrifvet ur själen, för att här i bästa mening nyttja ett vanligt recensent-uttryck.

Att fullständigt söka karakterisera detta arbete kan ej falla oss in, redan af det skälet att sådant vida öfvergår vår förmåga. Ett skäl mot blotta försöket ligger ock i verkets omtalta lärorika utförlighet. Det tänker ej blott, det tänker med detsamma alltid öfver sin egen tanke; och en tredje yttersta recensent-tanke, som nu ville omfatta dessa sig sjelfva återspeglande tankekretsar, skulle taga ett alltför grufligt anlopp för att ens hinna hälften af vägen. Det vore dessutom, på vårt sätt utfördt, att illa begagna exemplet af en författare, hos hvilken i sjelfva verket ingen häftig framfart finnes. Ty äfven hans vrede är lambsens vrede; vi säga det med den innerligaste aktning, och ville äfven derföre oförgripligen underställa, om han ej gjorde bättre att aflägga den, helst ingen så som han har kärlekens ord i sin makt. En renare *kontemplativ* natur känna vi ej; och af huru hög grad han är, kan bäst skönjas deraf, att den ljusklara förnimmelsen likväl hos honom aldrig är blott indifferent: den har en mild värma, och en lifsfärg som ej fördunklar utan höjer dess skärhet. Sådan färg kommer af hjertat i menniskan.

Vill man ett enskildt exempel derpå, så hemta vi det af hvad förf. redan i början säger om *minnet,* i sjelfva verket

det första som frapperade oss i hans skrift. Minnet synes väl den indifferentaste af menniskans förmögenheter. I sin rot är det ej sådant. Minnet är ett erkänslans och trohetens minne, säger förf. sid. 2. — Rätt! Vi ha länge erfarit det. I allt djupare minne ligger en kärlek begrafven; liksom ordet i sin gamla (ännu i Tyskan bibehållna) bemärkelse också betyder *bifall, kärlek.* Med edert *goda minne* säger man ännu i Svenskan. *Minnesgod* är en så skön egenskap, nämligen för det *goda;* ty minnet har äfven sin nattsida, liksom kärleken sin i hatet. Innerst har det ett både öfver kärlek och hat upphöjdt väsende. Ty äfven *samvete* är *minne,* en erinran ur djupet af ens varelse, och som derföre äfven öfverallt går på dess samfälta helhet och sammanbinder dess alla momenter. — Minnet, såsom kärlek, hvartill tjente det, om allt framsteg på mensklighetens bana vore ren *vinst?* Det finnes ingen sådan ren vinst, och hvarje framsteg är tillika i något afseende en *förlust.* Deraf barndomens, ungdomens oförgängliga behag, äfven för mannen i sina krafters mognad. Det kommer af denna minnets rörande hemlighet. Så med menniskans, så med menskligbetens åldrar. Man blir ej förgäfves bättre, man blir med detsamma sämre; nämligen så vida att all utveckling söndrar hvad som ursprungligen var tillhopa; och detta ursprungliga lemnar åtminstone en *bild* af den enhet, som i sjelfva verket likväl ej ligger bakom utan framför den sträfvande. — Med denna hjertlighet förenar förf. ett stort mått af djup- och skarpsinnighet. Såsom ett exempel i förra hänseendet vilje vi åberopa hans försök att integrera Schellings moral- och religionslära, sid. 248—283, det mest tillfredsställande i detta ämne som vi någorstädes lärt känna, och i sednare afseendet hans kritik af Hegels lära, sid. 528—544: bägge bevis att han befinner sig på den filosofiska litteraturens höjd. — Språket

är klassiskt. Det kan ej vara någon Svensk obekant, att det är *skalden* Atterbom som här framträder såsom filosof. Stilens fulländning visar den ästhetiske författaren. Kanhända röjes han äfven i innehållet; åtminstone i en benägenhet att meddela filosofien den sköna konstens produktivitet. Om så är, har detta likväl skett fullkomligen utan afsigt. En så djupt både filosofisk och poetisk natur är lika långt skild från bemödandet att poetisera öfver filosofien, som från behofvet deraf.

Anmärkningar mindre *mot* än *vid* denna bok kunna vi endast (och äfven detta med vederbörligt undseende) göra på det gebit som gränsar till vårt eget. Vi inskränka oss derföre till några påminnelser, som i trängre eller allmännare mening röra filosofiens *historiska* verldsställning och inflytande. Det följande må anses snarare såsom ett uttryck af vår egen öfvertygelse, än såsom en polemik mot förf.; helst vi möjligen ej fullkomligt fattat hans antydningar i detta ämne, hvars utförande utan tvifvel hör till en sednare del af hans arbete. — S:t Simonisterna indela kulturens perioder i tvänne slag: de *organiska* och de *kritiska*, de förra alstrande, förenande, de sednare upplösande, söndrande och derigenom indirekt beredande en ny kultur. Med indelningen har det utan tvifvel sin riktighet, och den har af flera på flerfaldigt sätt blifvit uttalad. Vår förf. framställer den på ett sjelfständigt sätt. De förstnämnda kultur-perioderna äro de, hvilka han tillskrifver en *positiv* karakter: en karakter som han för de märkligaste bildnings-epoker kort, men sinnrikt bestämmer sid. 138 o. f. Filosofien blomstrar för honom högst, ehuru under olika gestalter, allt efter hvarje tids lynne, under dessa *positiva* kultur-perioder. — Månne hon i och för sig sjelf, eller *såsom* filosofi, är verksammast i det *positiva?* Vi tvifla derpå, och skola längre fram angifva skälen. Här vilja

vi exempelvis fästa oss vid den Grekiska kultur-perioden, sådan den af förf. blifvit framstäld. — Han anmärker sjelf, sid. 340, i afseende på den mellan bildnings-krafterna rådande *enstämmighet*, hvilken blifvit angifven såsom hufvudkännetecknet på hvarje positiv kultur, att häremot kan påminnas, huru Grekernas filosofi tog en fiendtlig ställning mot deras religion och poesi. Han medger denna söndring, och att den Grekiska filosofien lösryckte förnufts-betraktelsen från den halfmythiska åskådning, hvari den hos Orientalerna varit försänkt; men anser dock bevisligt, att denna filosofi, oaktadt den *utvärtes* söndringen, *invärtes* befann sig på samma grund och botten med de tjusmakter hon icke sällan sökte bekriga. Vi skulle nästan vilja omvända påståendet. Söndringen var en *inre*, en *moralisk*, sammanhanget var ett *yttre*, ett *naturligt*. — Rec. har det alltid förefallit, som om med Sokrates någonting verkligt *nytt* inträdde i kulturhistorien. Detta nya var ett *inre*, något innerligare än förr varit spordt, och som ur det sköna, redan *djupt förderfvade* Greklands sköte protesterande framstod. Sokrates är den *förste protestanten*. Med skäl kan han kallas upptäckare af *moralen*, nämligen såsom oafhängig af all presterlig auktoritet (hvarföre han ock straffades såsom en fiende till sitt fäderneslands gudar). Märkeligen har han, såsom alla stora (nämligen de största) upptäckare af det inre i menniskan och gudomen, sjelf ingenting skrifvit. Men om hans personlighet, från hvilken så stora verkningar utgingo, kan man svårligen göra sig ett för högt begrepp. Förf. anser sannolikt, att de mycket omtvistade *mysterierna* erbjödo en ständig föreningspunkt åt religion och poesi med den Grekiska filosofien. Huru litet Sokrates' efter honom odödliga upptäckt, och den riktning denna gaf filosofien, hade att göra med mysterierna (i vår tanke symboliska, fast i Grekland fragmentariska, framställnin-

gar ur den Orientaliska själavandrings-läran), kan redan slutas af oppositionen emot honom af poeten ARISTOPHANES, hans hätske fiende, sjelf med mysterierna förtrolig och en patriotisk ifrare för det *gamla* i Athens både religion och författning. Från SOKRATES, moral-filosofiens uppfinnare, utgår sedermera en strålkrans af de mest olika filosofiska systemer, *alla* utmärkta af det genom honom först upptagna, ehuru sedermera på mångfaldigt sätt modifierade *moraliska* elementet, flera, såsom PLATOS, befryndande sig med äldre Orientaliska föreställningar (en riktning som i ny-platonismen fick sin största utsträckning), — alla uppträdande med anspråk att moraliskt reformera verlden, och alla deri lika *vanmäktiga;* — tills *stoicismen* och *epikureismen,* hvar på sitt vis, kunna anses uttrycka filosofiens *förtviflan* att skaffa sig mer än en, till det högsta, individuell verkningskrets. — Under alla dessa filosofiska anstalter, mot eller med en allt djupare sjunkande kultur, var det som det verkligen *lefvande ordet* för en ny och evig kultur uppgick i det lägsta tjäll, i fiskares hyddor, i ödemarken, bland publikaner och syndare, — oaktadt, föraktadt, förföljdt, hånadt, plågadt, dödadt, uppståndet. — Så har det tillgått. De lärde, liksom de rike och mäktige, hafva fåfängt smyckat sitt palats för intåget af det gudomliga, som, tills verlden dömmes, icke på en jord, hvilken är ett *barmhertighetens* hem, men der menniskan ensam stoltiserar, synes vilja uppenbara sig annorlunda än i den *ödmjukaste* skepnad.

Man kan häraf inse vår mening, att religionerna frambringa i kulturen det positiva, hvilket filosoferna tära på och förarbeta, under menskligheten gång genom mellanperioderna. Då händer det väl ock att man småningom måste lefva på förknappade rationer af den medtagna resekosten, och den slutligen hotar att bli all; vid hvilka tillfällen äfven

en allmän *hunger och törst* uppstår, som ej de vackraste bevis kunna släcka.

Förf. säger, sid. 337, att, hvad samtliga de äldre tidehvarfven angår, man hittills mer fästat uppmärksamheten vid de egenskaper hvilka *särskilja* dem, än på det i dem *gemensamma*. Bägge operationerna höra utan tvifvel tillsammans; och just i afseende på *särskiljandet* ha vi här förgäfves sökt en distinktion, hvilken en filosofi, som erkänner *personligheten* för sin medelpunkt, måste finna vigtig. Vi ha nämligen öfvertygat oss, eller anse åtminstone högst sannolikt, att begreppet om *själens odödlighet,* i egentlig mening, är vida sednare än man vanligtvis antager, och i sin verkliga betydelse först tillhör den christliga uppenbarelsen. Väl förekommer detta begrepp i Genesis inneslutet uti ideen om *Guds beläte.* Men det synes sedan blekna bort, och ligger i hela Gamla Testamentet, hvars Gud mest synes verka genom jordiska straff och belöningar, åtminstone uti skuggan. Man har förblandat tvänne andra, beslägtade, fast ofullgångna begrepp med odödlighets-begreppet. Det ena är *själavandringen,* som hvilar på den hedniska föreställningen om Gud, såsom *verldssjäl,* i hvars djup själarne, efter att ha genomgått en mängd oväsendtliga gestalter, slutligen försänkas och försvinna. Det andra är begreppet om *Hades,* skuggverlden, der själarne också blott njuta en dunkel, tillskuggad varelse, och straff samt belöning nästan blott synas bestå i en större eller mindre grad af osalighet. Af bekanta mythologier är det endast den nordiska som äfven ser ett slut på detta Hades, en skuggornas resurrektion för att medkämpa i gudarnes sista strid. Derutöfver har Nordens *Vala* ej heller någon blick, eller blott en halft slocknad. Det personliga odödlighetsbegreppet hör ej inom *naturgudarnes,* ej inom *verldssjälens,* ej ens inom *verlds-andens* krets. Det tillhör läran om den

personlige Guden. Och såsom bevis, huru länge filosoferna ha att tära på ett religiöst begrepp [1], utan att ändå kunna tillegna sig det, må nämnas, att vi nu skrifve, om de lärde räknat rätt, år adertonhundrade tretiofem efter Christi börd, och att likväl i den sista filosofien (den Hegelska) Gud, såsom den absoluta verlds-anden, slutar med att i sig, såsom negationer, upphäfva de ändliga andar; ehuru begreppet om *ande* just är det egentliga stränga begreppet om *individuum*, och den intellektuella verldens oförstörliga *monad*.

Vi återgå till hvad vi angifvit såsom bokens grundtanke, att nämligen filosofiens problem omfattar *hela* menniskan. Deri lägger förf. filosofiens glänsande hopp. Vi skulle vilja tillägga, deri ligger ock hennes *förtviflan*, och endast så vida hennes hopp, som det grundligaste hopp är det som uppgår ur en öfvervunnen förtviflan. Förf:s hufvudbemödande är att vindicera åt sin vetenskap en *positiv* karakter. Han söker visa, huruledes i de kultur-perioder, som i allmänhet haft en sådan karakter, filosofien deri deltagit allt mer, allt djupare; — ja det synes vara hans öfvertygelse, att den organiska kultur, hvartill slägtet nu, liksom ur ett andeligt chaos, sträfvar, hufvudsakligen skall tillvägabringas genom en positiv, såsom verldsmakt verkande, filosofi. — Vi kunna härpå blott svara genom en liknelse. *Helsans* vetenskap omfattar ock hela menniskan. Men uppstått har den och sin verksamhet eger den genom en störd helsa, genom sjukdomen. I friska tillståndet har den, liksom helsan sjelf, ingen egen verksamhet, utan lefver i och genom hela lifvets verksamhet. Dess konst

[1] Ett sådant är alltid tillika ett *lefvande factum*. Rec. vill här till den upplysta verldens åtlöje blotta sin krassa realism äfven i de andeligaste saker. Det är nämligen hans fullkomliga öfvertygelse, att tron på en uppståndelse ännu i dag ej i verlden funnes, om ingen hade uppstått. Men *en* har uppstått.

och kraft är att bistå denna vid infallen söndring, tills den kan återställa sig sjelf. — Menniskans positiva kultur-perioder äro jemförelsevis hennes helsotillstånd. De omvexla med de negativa, då jemnvigten är störd. De sednares *medicina mentis* är filosofi, — i vår tanke öfvergångs-vetenskapen *par excellence;* hvarföre den ock förnämligast består i *propedevtik* och *anticipation.* I *propedevtik,* emedan ett dess hufvudföremål alltid måste vara att undersöka, granska och genom söndring rena sjelfva den menskliga kunskapsförmågan; i *anticipation,* emedan, i fråga om verklig och lefvande kunskap, hon ytterst måste *hänvisa* på en *åskådning,* en *erfarenhet,* hvilken hon sjelf icke kan *gifva,* utan endast, ehuruväl nödvändigt, måste *postulera.* Inträder denna erfarenhet — hvilket sker ej genom någon *filosofisk,* utan genom en *religiös* akt — så är visserligen filosofien med detsamma äfven positiv. Men — genom sig sjelf har hon ej blifvit det. Hon har ej förlossat, utan *blifvit* förlossad.

Det ville sålunda synas som filosofiens öde vore att allt nogare söka bestämma vilkoren för ett problem, hvilket hon ej sjelf kan lösa. Och med afseende på problemets beskaffenhet må man ej undra derpå, då filosofien, långt ifrån att vara *Gud,* ej ens är fullständig *menniska.* Vi åberopa derföre förf:s eget uttryck: »För oss innehåller allt *Varande,* till och med vårt eget, ett oändligt *mer,* än som i vårt *Tänkande* uppgår». Detta samma ligger i den satsen, att filosofien, såsom vetenskap, dock endast kan vara theori; och theori har sig praxis emotsatt. — Väl måste hon begynna vid en punkt, der bägge sammanträffa; ty hvarje grundlig filosofi kan endast börja med den förutsättningen: att menniskans *tanke* ursprungligen är *vilja.* Den är likväl ej filosofiens egen produkt; och denna måste i det kunskapsträd hon vill begrunda, sjelf erfara, att med *början* så förhåller sig som

med *slutet,* att roten döljer sig i jorden, toppen i himlarne. Den nämnda förutsättningen är nämligen den rent af obevisliga, och likväl nödvändiga, den af ingen filosof upptäckta, snarare mångfaldigt angripna, och likväl oförstörbara, outplånliga, af den *menskliga friheten,* med deraf följande *tillräknelighet.* Bevist denna har ingen menniska; ehuru hvar och en måste, med eller mot sin vilja, erkänna den; hvilket kommer deraf att öfvertygelsen derom, såsom hvarje öfvertygelse i sista instansen, alldeles ej beror på ett *bevis,* utan på ett *factum* — den moraliska verldens grund-factum — *samvetet,* som i detta afseende sjelf är både saken och beviset.

Att utreda hela det djup af *motsägelse* som ligger i detta, dock obestridliga factum, är filosofiens egentligaste uppgift. Den, ej mindre än sjelfva factum, verkliga motsägelsen i menskliga friheten är, med ett ord, att den är en *afhängig oafhängighet.* Deri ligger: 1:o att den är en *meddelad* oafhängighet — den menskliga friheten är en skapad, skänkt, af skaparen beviljad frihet; 2:o att den såsom frihet *kan* missbrukas, hvarvid tillika samvetet säger att den *blifvit* missbrukad, ett medvetande som oskiljaktigt ingår i det nämnda moraliska grund-factum; 3:o att afhängigheten upphör i och med detsamma som den innerligen kännes och erkännes *endast* vara menniskans af Gud, *all* frihets källa; i hvilket afseende här gäller, att endast den som bortkastar sitt lif, vinner det. — I detta sista, till alla sina betingelser utredt, ligger *försonings-läran;* ty det följer nödvändigt, att menskliga friheten i den tredje, såsom i den första och ursprungliga graden, ej kan vara annat än hvad hon *väsendtligen* är, nämligen skänkt, beviljad. — Det är *religionens* mysterium, som, då det är ett evigt lif, också blott duger att *lefva.*

Och på detta mysterium hafva vi nu stammat nog.

En Naturforskares sista dagar. Af Sir Humphry Davy. Tysk öfversättning från 3:e Engelska uppl. utgifven på Svenska af Clemens Ullgren. Stockholm, Hæggström. 1834. 192 sid. 8:o *.

Det Engelska originalet, som heter *Consolations in Travel, or the last days of a Philosopher,* författades 1829, och utgafs efter den store naturforskarens död af hans broder John Davy i London 1830. På Tyska är den öfversatt af Martius under titel: *Tröstende Betrachtungen auf Reisen; oder die letzten Tage eines Naturforschers.* Nürnberg 1833. Svenska litteraturen har äfven tillegnat sig densamma genom närvarande öfversättning. Den är en herrlig bok, foster af ett stort, kunskapsrikt sinne, som förklarar sig inemot grafven under religionens inflytelse. Skönt säger förf., att religionen, den naturliga eller den uppenbarade, har alltid samma välgörande verkningar på sinnet. I ungdomen och lyckan väcker den känslan af tacksamhet och hög kärlek, renar och upphöjer på samma gång; i olyckan, under sjukdom och ålderdom, känner man sannast och verksammast dess inflytelse. Då föder religionen krafter, *som man hållit för utslocknade,* då ger den själen en *friskhet,* som man för alltid trodde förlorad, men som nu förnyar sig såsom ett odödligt hopp.

Några särdeles naiva analogier till bestyrkande af odödligheten förekomma i detta arbete. Naturforskaren läser den antydd i naturens stora bok. T. ex. i alla unga djurs vanor

---

* *Sv. Litt. Fören. Tidn.* 1835, n. 14.

och instinkter kan man uppvisa, huru deras känslor och rörelser hänföra sig till ett *framtida fullkomligare tillstånd.* Redan deras lekar ha alltid en viss förvandtskap med det sätt, hvarpå de jaga eller söka sin näring, och unga fåglar visa redan i boet spår af en viss omsorg och ömhet, som, när deras kropp blir fullt utvecklad, träder fram i vissa handlingar, hvilka med deras slägtes uppehållande äro nödvändigt förbundna. Så kan ock sträfvandet efter makt, ära, odödligt namn, sannt vetande, som man så ofta märker hos väldanade unga sinnen, vara tecken till intelligensens oändliga, städse fortskridande natur. Dessa sträfvanden hänföra sig till förhoppningar, som ej härnere, utan deruppe skola nå sin fullbordan, der ock anden iklädes en hydda som passar till ett ädlare tillstånd.

Emot meningen, att menniskans ursprungliga tillstånd varit *vildhetens* (likt den urartade invånarens på Nya Holland eller Nya Zeland), förklarar sig författaren. Vore menniskan så skapad, hade hon nödvändigt blifvit af elementerna förstörd, eller af de vilda djuren, som äro henne i fysisk styrka öfverlägsna, förtärd. Hon måste derföre blifvit utrustad med vissa instinktartade förmögenheter och böjelser, med en fulländning i skapnad och ett bruk af sina organer, hvarigenom hon sattes i stånd att blifva jordens herre. Till dessa ursprungliga instinkter räknar förf. den *religiösa känslan* (som i denna bemärkelse sjelf är honom en uppenbarelse) och *samvetet.* — Mången gång säger han sig ej kunna afvisa den föreställningen, att dessa krafter, som man kallar instinktartade, höra till andens finare klädnad. Samvetet synes honom stå i förhållande till en ursprunglig, tidigare existens.

Religionen, såsom en gudomlig instinkt, har, i hans tanke, intet att göra med tingens vanliga ordning, utan är

men-

menniskan gifven för att meddela henne resultater som ligga utom det vanliga förnuftets krets, till och med ofta vid första blicken synas motsäga det, men underkastade den nogaste pröfning och betraktade i sina vidsträcktaste och djupaste förhållanden, träda i samklang med hvad vår kunskap högst och renast känner, och bilda sig till tro. — I den religiösa instinktens första lifligbet trodde sig menniskan verkligen njuta gudomlighetens närvaro och höra dess röst: så patriarkerna. Sednare gaf denna instinkt profeterna visioner och drömmar. — Förf. använder denna sinnrika åsigt på christendomens förnämsta traditioner. — Uppenbarelsen betraktar han ej såsom en partiellt inträdande gudomlig inverkan på menniskan, utan såsom en med vår andes natur innerligen förknippad princip. Menniskan, såsom ett blott med förnuft begåfvadt djur, skulle alltid ha tviflat både på sin odödlighet och det sätt hvarpå hon borde handla, utan denna gudomsröst. Han förliknar i detta afseende menniskorna med flyttfåglarne. Om en långsamt flygande fågel, t. ex. en strandlöpare på Orkenöarne, hade förnuft, säger förf., och kunde om hösten beräkna den ringa sannolikheten deraf, att han öfver länder och haf skulle finna sin väg många hundrade mil bort till varmare länder, *så blefve han utan tvifvel qvar och förginges.* Den honom inplantade driften förer honom utöfver sitt närvarande tillstånd, *och leder honom helbregda till sin bestämmelse.* — *Tron,* såsom en gudomlig utöfver tiden gående instinkt, kan ej förklaras genom en mer rörande liknelse.

Så långt dessa ur vår minnesbok hemtade utdrag; kanhända tillräckliga att på denna sköna skrift fästa någon läsares uppmärksamhet.

Polen. Historisk, politisk och militärisk skildring af dess revolution och frihetskrig 1830 och 1831, af Grefve R o m a n S o l t y k, *Ledamot af Polska Riksdagen, General vid Artilleriet, m. m. Öfversättning. Förra delen. Stockholm, Hörberg. 1835. 157 sid. Med 4 porträtter i stentryck. 8:o* *.

Man blir i fysiken allt mera bragt till ovägbara agentier, blott genom sina verkningar märkbara krafter, i fenomenernas förklaring. Om orsakerna äfven på detta gebit slutligen undandraga sig sinnena, huru mycket mer inom det högre moraliska? Det finnes visserligen också i historien en slutledning från händelse till händelse, såsom från orsak till verkan. Äfven der denna slutledning tyckes gå som bäst, får man likväl akta sig att tro, det allt som följer *efter* hvartannat, också följer *af* hvartannat. Det händer äfven att slik slutledning plötsligen förvirras och brytes af. Man ser då stora händelser, af hvilka ingenting tyckes följa; små händelser deremot med vigtiga följder; inga förutseenden slå in; allt tyckes plötsligen förknippas efter okända lagar, förenas efter nya valförvandtskaper; och man har, såsom det säges, förlorat koncepterna, hvilket händer både dem som tro sig vara med om att göra historien, och dem som skrifva den. — Sådant kommer af en rubbning i händelsernas osynliga underlag. De slags agentier, som kallas öfvertygelser och tankar, hafva blifvit förändrade. En gäsning i den inre verlden är för hand.

---

* *Sv. Litt. Fören. Tidn.* 1835, n. 19.

Kanhända går man ej för långt med den förutsättningen, att nämnda underlag har eller behöfver ännu ett underlag, och mennisko-tankar således en *rot*, en *basis*, som ger dem sammanhang och konsistens. Men mennisko-tanken har ock det privilegium att kunna vända sig emot sin egen rot och upprifva den. Man märker det i de tidpunkter, då tviflet undergräfvit alla samhällets rötter. Då gäller det ny plantering; hvilken, ehvad skicklighet man ock må ha förvärfvat i yrket, ej lyckas utan himmelens sol och regnets tårar. Under mellantiden löpa tankarne lösa, och likna äfven deri lösdrifvare, att en stor villervalla herrskar i deras namn och karakter. Äfven de till utseendet vackraste äro ej att tro. Det finnes ingen, om hvilken man kan vara säker att den ej förvandlar sig i sin egen motsats [1]. Det kommer af denna deras landsflyktighet. De fly alla, som Cain, öfver jorden.

Ibland slika lösa tankar, på hvilka man, sällsamt nog, velat mycket bygga, är ock det så kallade *jemnvigtsbegreppet* i den politiska verlden. Hvem har ej hört något om den *politiska jemnvigten*, — länge kabinetternas djupaste hemlighet? och om hvilken kanske ännu talas, sedan Europa, låt vara civilisationens *sol*, likväl fått en drabant i det Ryska väldet, som, enligt en Tysk doktors försäkran, nu lärer ungefärligen vara så stort som *månen* [2]. — Men det är ej blott i den *yttre* politiken som nämnda begrepp uppställt sin vågbalk. Har det ej, allt sedan den Engelska revolutionen år 1689, spelat den vigtigaste rollen i den *inre*, genom den *konstitutionella balansen emellan statsmakterna?* Har

[1] Se den nyaste Europeiska litteraturen, som just lefver i dylika experimenterande metamorfoser, af skönt till fult, dygd till last, och så vidare tvärtom.

[2] Doktor Nürnberger i en uppsats om den nyaste mån-kartan, i *Morgenblatt*.

det ej, ännu mer utvidgadt, efter den Fransyska revolutionen hundrade år sednare, slutligen äfven bestämt hvarje menniskas rättigheter under namn af *jemnlikhet?* — Begreppet är detsamma, användningen blott olika, mer och mindre vidsträckt.

Man tycker sig höra ett brusande haf i alla de röster, hvilka i sednare tider åberopat detta jemnvigts-begrepp, i ett eller annat afseende, såsom den dyrbaraste sociala garanti. *Vox et præterea nihil.* Garanti? Ja, för styrkan, som sjelf ej behöfver någon. — Hvad betyder det för jemnvigten i en vågbalk, om *vigterna* äro *mindre* eller *större?* En reduktion af de mindre till jemnvägande större rubbar ej på minsta sätt förhållandet. Det är en upptäckt som med tiden göres. Hvar är garantien för de mindre att ej blifva reducerade och införlifvade med de större, och allt detta under iakttagande af jemnvigts-systemet? Den politiska jemnvigten hindrade ej *Polens delning.* Den konstitutionella jemnvigten hindrar ej *ministèr* och *opposition* att emellan sig aristokratiskt dela makten. Och *jemnlikheten,* som kan finnas med mindre eller större rättigheter, utesluter ingalunda *despotismen.* — Går man dylika begrepp på lifvet, så befinnes att det förhållande till rätt och orätt, som de förespegla, är ej blott tvetydigt, utan sig sjelft upphäfvande. Man kommer då till erkännandet deraf att ingen blott qvantitativ jemnvigt i rätt kan finnas, eller i allmänhet annorlunda än att hvarje rätt, såsom sådan, den minsta, den största, den svages, den mäktiges, är lika helig; hvaraf följer att, om jemnvigtsbegreppet här kan gälla, det, långt ifrån att gifva någon garanti, sjelft behöfver en högre.

»Detta gamla Europa utledsnar mig», berättas Napoleon ha sagt; hvarpå han gick rakt åt öster, som denna gången blef hans nedgång. En till sina beståndsdelar temligen lika-

dan borgerlig bildning genomgår i sjelfva verket mer än någonsin Europa. Den begynner samla sig efter stora skakningar. Att den funnit sitt blifvande rotfäste våga vi likväl ej påstå; helst en dylik tankarnes vexlande utsväfning och samling förmärkts på olika sätt under hela vårt revolutionära tidehvarf. Ångan af dess gäsning gjorde först staternas hufvuden svindlande — (furstar och aristokrater blefvo fulla såsom af sött vin) — verkade sedan på underlifvet, sättande hela medelklassen i uppror; och synes nu på god väg att stiga ned i extremiteterna. Det halp föga att hufvudet blef nyktert, medan magen rasade. Skall det hjelpa att magen besinnar sig, sedan fötterna vackla? — Men all liknelse haltar; och ehuru våra personliga sympathier mest draga oss till det högsta och det lägsta i samhället — hvilka i enkelheten af menskliga förhållanden likna hvarandra mera än man tror (konungens jemförelse med tiggaren är gammal); så önska vi likväl uppriktigt att den medelklassens bildning, som nu är mäktigare än någonsin, må kunna bli grundvalen för en framtida lycka. — Med all dess utspridning visa sig likväl stora anomalier. Dessa ligga alla på Europas yttersta gränsor, så i söder, norr, som öster (vi räkna således äfven Sverige dit; men derom är nu ej fråga). Ibland dessa anomalier skulle *en* märklig kunna förete sig, med den inströmmande medelklass-bildningen i ett land, der ingen medelklass finnes. Det är *Polens* öde.

Det var af ålder ett kontrasternas land. På intet ställe har den individuella friheten varit skarpare utpreglad. Öfver hundratusen adelsmän till häst, under en (nästan alltid) valbar konung, utgjorde fordom på Polens slätter både folk, här och regering. Sins emellan voro dessa adelsmän, oaktadt olikheten i förmögenhet, lagligen så strängt lika, att den enskilde ej kunde förbindas af de öfrigas beslut, och att en

endas röst gälde mot allas. Egentligen ser man ingen feodalism. Länen, aldrig ärftliga, tillhörde konungen att efter behag utdela. Denna makt till namnet var en anledning att så mycket mera inskränka hans verkliga. Af konungamaktens rof uppstod en *stor* adel, i motsats mot den *mindre*, innehafvande de stora embetena och sjelfskrifven till Polens *senat*. Upproret var erkändt af författningen. Man kallade det *konfederation*. Endast i en sådan gälde flesta rösterna; en sådan tillegnade sig för tillfället all makt i staten: det var Polens diktatur. — Med upphörande af dennas godtycke, återtog det enskilda godtycket sitt välde, och, i Polsk mening, regerade åter lagarne. Detta godtycke blef förderfligare i sina verkningar då den fordna allmänna adeliga riksdagsrätten, från medlet af 15:de seklet, begynte utöfvas genom valda representanter. I de fordna allmänna riksdagarne var åtminstone enstämmigheten derigenom möjlig, att man rådslog med sabeln i hand, och det svagare partiet kände sin fara att af det starkare massakreras. Det var först i de representativa riksdagarne, der hvarje deputerad röstade för många, inför hvilka han för sin stämma äfven var strängt ansvarig, som den bibehållna grundsatsen af *liberum veto* gjorde Polens förderf. — Straxt under denna adeliga frihet låg allmän träldom. Slafveriet var i Polen en lika uråldrig bördsrätt för bonden, som friheten för adelsmannen. Endast förtviflan hade till en del äfven lärt den förre känna frihetens behag. Landsflyktiga trälar samlade sig i ödemarkerna vid Dnieperns utlopp. Deraf uppstodo *Kosackerna*, i krigisk sjelfständighet, vid trätovattnet, midt emellan Ryssar, Tartarer, Polackar. Från skyddsförvandter och allierade blefvo de Polens fiender; och *Kosack-krigen* under trenne regeringar bragte det på branten af undergång. Kosackerna slutade med att underkasta sig Ryssarnes välde, med hvilka de till religion, och mest till ursprung,

öfverensstämde. Borgaren synes i Polen knappt till. Ännu år 1772 skref ROUSSEAU, af hvilken man begärt en Polsk regeringsform: »Polska nationen består af trenne stånd: adeln, som är allt, borgarne, som äro intet, och bönderna, som äro mindre än intet». — Hvar finna en medelklass? — om ej i de öfverallt uti Polen ekonomiskt medlande *Judarne?* Samvetsfriheten hade hit samlat dem. Toleransen förkunnade och öfvade Polen tidigare än någon annan stat. Det hör till dess olycksöden, att intoleransen mot dissidenterna slutligen skulle blifva en förevändning för Polens delning.

Denna var länge förutsagd. »Måtte mina ord blifva en falsk profetia!» sade JOHAN KASIMIR, den siste Polske konung af Wasarnes stam, på riksdagen 1661. — »Men jag säger eder, att, om j ej skaffen bot på de olyckor, hvilka edra så kallade fria val under så många år eder ådragit, skall detta lysande och sköna rike blifva främmande nationers byte. Moskoviten skall bemäktiga sig Lilla Ryssland och storfurstendömet Lithauen, huset Brandenburg Stor-Polen och Preussen, huset Österrike, ehuru rättvis dess politik må vara, seende de öfriga dela rofvet, skall ej vara overksamt från sidan af Krakau och Lill-Polen. Hvar och en af dessa makter skall hellre eröfra en del af eder republik med vapen, än besitta den helt och hållet med edra nu bestående friheter». Kort derefter nedlade han spiran. Hans profetia var ingifven af en närvarande fara. En Svensk konung, CARL X, hade redan 1658 hemligen föreslagit Polens delning emellan Sverige, Brandenburg och Österrike[3]. Det var sedermera fråga om

[3] »Un ambassadeur de Suède, le comte de Schlippenbach, proposa, par de secrètes négociations, à ces trois dernières puissances, de mettre fin à leurs querelles, de se partager le pays qui en était l'occasion et le théatre, et de former une ligue pour se maintenir mutuellement dans leurs usurpations. On ne donnait aux Russes

en dylik delning emellan Carl XII, Peter I och August II; och den sistnämnde, ehuru sjelf Polsk konung, var nedrig nog att ensam bjuda handen till ett förslag, som Carl i sin olycka och Peter i sin lycka voro för stolte att omfatta [4].

Med så stora brister hade likväl denna stat fostrat hjeltar, och i mer än ett afseende varit Europas förmur. Af de grannar, som slutligen delte den, hade Ryssland fordom sett sin hufvudstad intagen af en Polsk konung; Preussen hade varit ett Polskt län; Österrikiska huset hade haft Johan Sobieski att tacka för Wiens räddning.

Polen egde en bundsförvandt, som på dess öde haft ett högst vigtigt inflytande, ehuru olyckligtvis mest genom svikande förhoppningar. Det var *Frankrike;* och ett *Fransyskt* parti, mot det *Ryska,* var redan länge i Polen verksamt. Gamla förbindelser funnos emellan bägge rikena sedan Fransyska prinsar varit kandidater till Polens krona, än mer sedan Stanislaus Leczinsky, genom sin dotter på Frankrikes thron, sjelf i Frankrike fann stöd och tillflykt, och Polens store der sökte sin bildning. Politiskt har Frankrike på Polen verkat genom understöd af de mot Ryska partiet riktade konfederationer bland Polska adeln och genom sin bundsförvandt Turkiet, men mest genom öfverplanterandet af nya begrepp. Likväl åsåg Frankrike Polens *första delning* år 1772. Men under dess inflytelse bildades för Polen 1791 års konstitution, med förslag till ärftlig thron, en i två kamrar delad national-

---

aucune part à ce démembrement, et le roi de Suède se chargeait d'arracher seul de leurs mains les provinces qu'ils avaient conquises. Cette négociation, découverte par le ministère de France, remplit d'effroi la cour de Varsovie». Rulhière, *Histoire de l'anarchie de Pologne,* Paris 1819, T. 1. sid. 59. En *stor* modern historieskrifvare, och kanske den störste karakterstecknare i nyare tider.

[4] Rulhière, T. 1. sid. 113.

församling, biträde till denna äfven för de kungliga städerna, bondens delaktighet i lagarnes skydd och upphäfvandet af *liberum veto*. Det var en af de meteorer som nyss före Franska revolutionen, eller i dennas första gryning, uppstego på Europas ännu till utseendet lugna horisont, i denna tidpunkt särdeles utmärkt genom *bedrägliga* konstellationer; liksom stormen på hafvet ej sällan föregås af stiltje och från olika väderstreck vexlande vindkast. Till dessa hörde ock en löslig koalition emot Ryssland, då fruktansvärdt genom Catharinas planer på Turkiet, för hvilka kejsar Joseph II hade låtit vinna sig. Det var då som koalitionen emellan England och Preussen kallade Sverige till vapen; och Gustaf III upptog dem i lågande mod, emedan Ryska intriger bland Svenska aristokraterna förrådde planer till återupplifvande af 1720 års regeringsform, hvars garant Ryssland varit. Den var en lika säker borgen för Sveriges svaghet, som den gamla Polska (hvilken Ryssland äfven garanterat, då Catharina gaf Stanislaus Poniatowsky kronan) var det för Polens. — Under samma koalitions skydd tillkom den nya Polska konstitutionen, som skulle befria Polen från Ryska inflytelsen. En fyraårig Polsk riksdag utarbetade den. Samtiden njöt ett stort skådespel, — en hel nation, lärd i olyckornas skola, nu i fred lagstiftande för sig sjelf, med samvetsgrant afseende på tidens fordringar, så vidt dessa här någonsin läto sig användas. *Ett* hade man glömt under diskussionerna om de inre statsmakternas afvägande: att bevaka den yttre sjelfständigheten. Konstitutionen var färdig — men utan tillräckliga försvarskrafter. Den antogs med enthusiasm, men hade nog inre vedersakare att mot sig uppkalla konfederationen i Targowicz, som kallade utlänningen i landet till försvar för Polens gamla friheter. Hundratusen Ryssar togo dessa under sin vård. England, sedan det afvändt faran för Turkiet, såg endast på

sig. Preussen drog sig förrädiskt tillbaka, för priset af ännu några Polska provinser. Det var den *andra* delningen år 1793, — som, efter ett tvåårigt förtvifladt motstånd mot Ryssar och Preussare i hjertat af riket, snart följdes, äfven med Österrikes biträde, af den *tredje* och sista år 1795: — *finis Poloniæ!* såsom den ädle Kosciuszko utropade, då han på slagtfältet den 10 Oktober 1794 blödande föll i Ryssarnes händer.

Tvänne gånger hafva sedermera förhoppningar för den underkufvade nationen glänst från samma håll — och bedragit. Napoleon, som, om han velat något annat än sin egen makt, kanske kunnat återställa Polen, nöjde sig att dertill taga förberedande steg, och underlät det slutligen i ett afgörande ögonblick, då det för hans egen makt varit vigtigast. Freden i Tilsit framkallade hertigdömet Warschau, med en af Napoleon den 22 Juli 1807 i Dresden undertecknad konstitution efter Fransyskt mönster, men deri efter menskligt, att dess 4:e artikel afskaffade lifegenskapen och fastställde alla medborgares likhet inför lagen. Den nya staten omfattade 2,300,000 menniskor, hvilka, efter freden i Presburg 1809, på Österrikes bekostnad ökades med ännu 1,400,000. Då Napoleon den 22 Juni 1812 öppnade det af honom så kallade *andra Polska kriget* mot Ryssland, proklamerade han sex dagar derefter *konungariket Polens återställande.* Af dessa ord blef ingen skapelse, genom hans misstro mot frihetsandan, hans alltför stora hast emot Ryssland och hans undseende för Österrike, efter detta giftermål som utan tvifvel var hans största politiska misstag, emedan det förutsatte möjligheten af en försoning emellan *honom* och de gamla dynastierna. Sednare insåg han omöjligheten deraf, och gick under på denna öfvertygelse. — Polen, som genom honom hade återfått en svag verklighet utan namnet, fick efter honom ett

namn utan verkligheten. — Kongressen i Wien gjorde af Polen ett med Ryssland förenadt konungarike; och Alexander försäkrade det i konstitutionen af den 27 Nov. 1815 »för eviga tider» om en national-representation. — Derpå har följt hvad vi veta, och närvarande bok ytterligare beskrifver.

Anstöten till utbrottet af den sista Polska revolutionen kom äfven *utifrån*. Detta, jemte en annan dermed sammanhängande omständighet, som straxt skall nämnas, var dess olycka. De östliga armeer, som i Frankrike efter 1815 i flera år bevakade legitimiteten, hemförde till en del ganska illegitima tänkesätt, som fortplantades i hemliga sällskaper, och i den Ryska stiftade den efter Alexanders död år 1825 utbrustna konspirationen, som hade vidsträckta rötter i Polen. Vår författare säger uttryckligen: »I Frankrike komprometterades några personer af Carbonarismen, men *Juli* var icke dess verk. I Polen hade de *hemliga sällskaperna* äran af att förjaga Ryssarne och Constantin; *revolutionen i sin helhet tillhör dem*». Han kunde ha tillagt: deruti ligger till en stor del denna revolutions historia. En revolution genom hemliga sällskaper är blott en sammangaddning, en blodig intrig. Här blef den väl mer genom nationens deltagande, sedan det ohjelpliga var gjordt; men man kan säga att den aldrig öfvervann denna sin början. Julidagarne år 1830 i Paris födde af sig äfven Novembernatten samma år i Warschau. Hvarifrån minan antändes visade sig genom trefärgade kokarder och fanor, ja, såsom en berättelse förmäler, äfven genom Fransyskt mynt i rörelsen. Ytterligare hjelp var tydligen genom propagandan påräknad. Den slöja författaren kastar öfver allt sådant, är för genomskinlig att dölja förhållandet. De Polska flyktingarnes egen förklaring i Frankrike vitsordar det, lika väl som sjelfva förloppet. — De hemliga sällskaperna trädde nu i dagen såsom *klubbar*, och representera framgent konspirations-

elementet i revolutionen, sprängande alla gränsor, hvarinom den till en början syntes vilja sätta sig, och anseende alla medel goda, men just derigenom sig sjelfva frikallade från mödan att beräkna dem. Det är hvad vår författare kallar *rörelse-partiet*, hvartill han sjelf ock räknar sig. — Emot detta sätter han de *konservativa* och *konstitutionella* partierna, hvilka på visst sätt blott utmärka skiftningar af ett enda, som ville göra revolutionen laglig, endera genom ett återgående till den år 1815 beviljade konstitutionen, under fortfarande Rysk höghet, och utan de ordonnanser, hvarigenom denna blifvit förändrad, eller i allmänhet genom att fästa den på den konstitutionella monarkiens grund. Om detta partis medlemmar ej konspirerat, så ha deras bedrifter i kriget deremot varit värdiga frihetens sak. Chlopicki tillhörde den första, Skrzynecki den andra skiftningen deraf. Bägge störtades af rörelse-partiet, som slutligen sjelft dårades af förrädaren och demagogen Krukowiecki. Emellan alla dessa partier ser man nationen uppstående för sin frihet, men, oaktadt sitt hjeltemod, underliggande i striden. Från Frankrike sker för den intet. Dock påminna vi oss ha läst om vackra tal vid frihetsmiddagar af La Fayette, och åtskilliga insamlingar, äfven vid baler och koncerter.

Hvad en Svensk tänker om det *nationella* i sådana strider, det är skrifvet i hans hjerta och långt för detta i hans historia. — »Uti sådana fall, när en ser sitt fäderneslaud opprimeras, — sade Axel Oxenstjerna i Svenska rådet, — alla jura majestatis omkullkastas, och hela regnum redigeras in formam provinciæ, skulle man då kunna öfvertala en till tysthet? Det är ett verk som kostar mångas halsar. Hade icke våra förfäder fattat en god resolution under Engelbrekt och gamle konung Gustaf, vi hade ännu i dag legat under Danmark med samma kondition som Norrige». — Detta om

utländskt förtryck! Hvad inhemsk frihet angår, så heter det i ett Svenskt svar till Chur-Brandenburg angående Sigismunds söners anspråk på Svenska kronan år 1635: »Sveriges rike är ärfteligt, ej absolute, utan under vissa vilkor emellan konung och ständer. Undersåtarne äro, så länge dessa af konungen iakttagas, förbundne till en lydnad, som upplöses då de vårdslösas och brytas. Och uppstår derom tvist, erkänne vi endast Gud för domare». Det är *Svenskt* jus publicum.

Sverige har med Polen stått i mångfaldiga förbindelser — mest till olycka. Johan III:s politik att på sin sons hufvud förena bägges kronor var full af förderfliga följder. Om Polska eröfringar hafva Svenska härar stridt under Gustaf Adolf, under Carl X; och för att i Polen till- och afsätta konungar uppoffrade Carl XII Sveriges makt och lycka. Sedan hafva vi länge varit olyckskamrater, i aftagande makt, i provinsers förlust, i inhemska af utlänningen styrda partiers strider. Svensk *folkfrihets* urgamla förbund med Svensk *konungamakt*, i farans stund städse förnyadt, har, näst Gud, varit Sveriges räddning. — Den varnande rösten har gått oss nära. Historien torde en gång yppa, att i de olyckstider, som närmast föregingo grundandet af vårt närvarande samhällsskick, ordet af *Sveriges delning* äfven af jordens mäktige varit uttaladt. — Olyckligt det folk som i fråga om sin sjelfständighet litar på *någon annan* — än Gud och sig sjelft!

1. *Om Laghistoriens studium, och dess förhållande till rättsvetenskapens öfriga delar. Inledning till föreläsningar, hållna vid Kongl. Universitetet i Upsala vårterminen 1835, af C. J. Schlyter. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner. 1835. 36 sid. 8:o.*

2. *Om Sveriges äldsta indelning i landskap, och Landskapslagarnes upkomst. Ett capitel ur föreläsningarne öfver Sveriges Laghistoria, af C. J. Schlyter. Upsala, Palmblad, Sebell & C. 1835. 73 sid. 8:o* *.

Bägge dessa korta, men innehållsrika skrifter kunna anses såsom program och grundläggning till de föreläsningar som författaren, såsom tillförordnad lärare vid Uppsala universitet i ett hittills der ej särskildt behandladt, men maktpåliggande ämne, fått sig uppdraget att hålla. Vigtigast för hans åhörare, till hvars tjenst de närmast ämnades, äro de tillika af ett stort och allmänt vetenskapligt intresse. Och detta intresse, som de ingifvit, önskade rec. att kunna uttala.

Bägge äro tydligen foster af ett skarpt omdöme, en grundlig kunskap och en stor sanningskärlek. Den äkta juristen — om detta omdöme tillåtes en olagfaren — framlyser ur dem, rättskunnig, rättsinnig, kanske äfven rätthård, för att nyttja ett provinciellt uttryck från rec:s hemort. Vi mena med det sista på detta ställe, att den skärpa i slutledningar, som utmärker denne författare, sträcker sig ifrån de större dragen äfven till de minsta, der man just för de

* *Sv. Litt. Fören. Tidn.* 1835, n. 19.

större skull önskade de sednare en mildrad, det vill säga sannare, hållning. Det är en anmärkning mot en viss störande hårdhet i framställning, och derigenom äfven i sak. Vi rikta den mot den första af de här anmälda skrifterna; och ett exempel må förklara vår mening. Det heter sid. 6, 7: »Men om det å ena sidan är omöjligt att göra vigten af lagarnes historiska studium begriplig för dem, som i all lagstiftning ej se annat än en osammanhängande massa af stadganden, hvilkas hela värde beror på deras användbarhet för dagen, likasom de i all historia ej se annat än en följd af tillfälliga händelser utan inre samband; så är det å andra sidan lika svårt att komma till rätta med dem, hvilka det lyckats att uppsvinga sig till en så hög, förment filosofisk ståndpunkt, att de blifvit väl förlöste från allt sammanhang med lif och verklighet. För dem är förnuftet ej blott en uppfattande, ordnande, sammanbindande, bildande och utvecklande förmögenhet, det skall äfven vara den källa, hvarutur det reella innehållet af all sannskyldig filosofisk kunskap måste upphemtas. Det får ej vara ära nog för förnuftet, att det, såsom själens öga, med en beundransvärd förmåga kan, fastän endast till en viss gräns, utforska och beskåda tingens inre, för de yttre sinnena förborgade sammanhang, likasom det lekamliga ögat, genom ljusets förmedlande, i sig upptager och med underbar skönhet afspeglar klara och sammanhängande bilder af föremålens yttre former; nej, ljuset, föremålen sjelfva skola hafva den enda sanna grunden för sin tillvarelse i ögat; den rätta vägen till vinnande af en säker och pålitlig filosofisk insigt skall derför vara att väl rensa förnuftet från all erfarenhets-kunskap, likasom, i lekamlig måtto, det säkraste sättet att se vägen på hvilken man skall vandra och föremålen som man söker, vore att tillsluta ögonen för alla yttre inflytelser, för att låta dem sjelfva obehindradt frambringa både vägen

och föremålen. Detta försök vore visserligen dåraktigt; men de som kunnat genomvandra filosofiens labyrinther utan att mista sansningen, må döma om ej de bemödanden filosofien på abstraktionens väg gjort och — jag medgifver det — måst göra, varit i sig sjelfva lika dåraktiga, så att man, då man hunnit framtränga till de stora, i all sin orimliga konseqvens på fullt allvar framstälda resultaterna, ofta varit frestad att anse alltsammans som ett elakt skämt, såsom det i sjelfva verket är en karrikatur öfver den sanna visheten».

Vi anmärka härvid att, *om*, hvilket förf. medgifver, filosofien på abstraktionens väg *måst* göra dessa bemödanden, de äro någonting helt annat än ett »elakt skämt»; och den som tillägger: »det är ej min mening att nu intränga på filosofiens område», borde ej ens vara frestad att derför anse dem. — Filosofien är dömd att först och främst lära känna sin egen organ, *förnuftet*. Medlet dertill är *abstraktion*, hvilken de *gamle* filosofer på allvar togo i den djupaste bemärkelse, dermed menande ett lösryckande ur sinnlighetens både föreställningar och makt [1]. Det *nyare* begreppet derom är vida mer magert och inskränkt; men äfven i formell bemärkelse, hvilken bemärkelse, nämligen af en formell förmåga, förf. åt förnuftet medgifver, gäller likväl *på visst sätt* den satsen, som vår författare kallar »rationalismens första och sista lögn»: *ausser der Vernunft ist nichts, und in ihr ist Alles*, så vida förnuftet egentligen är ett *sjelfmedvetande*, och det således blir åtminstone en ganska svår fråga, huru ett

[1] Ett ställe ur de Indiska Vedas säger i Engelsk öfversättning: »Soul is to be known: it is to be *discriminated* from nature. Thus it does not come again: it does not come again». Här tillägges således abstraktionen en sådan makt till själens rening, att endast derigenom hennes återgång till jorden (själavandringen) förekommes.

ett *annat* kommit in i detta *sjelf.* Tages förnuft i sin högsta bemärkelse af det gudomliga förnuftet, innefattande det afledda och meddelade menskliga, så är nämnda sats en sjelfklar sanning. — Bägges sammanhang kan och måste antagas. Med förnekandet deraf blir filosofien blind. Det är i de *högsta* kombinationer som endast både sanning och mildhet ligga. — Och efter denna förklaring angående förf:s premisser, hvilka vi önskade förvara mot missförstånd, befinna vi oss med honom på samma grund, och kunna med godt samvete underskrifva hans resultater. Ty äfven *vi* äro långt ifrån att tillskrifva det *menskliga* förnuftet någon *suveränitet,* och förkasta, så afgjordt som någon, dess *sjelfförgudning.* Ödmjukhet och sanningskärlek äro de goda änglar, utan hvilkas ledning det alltför ofta förvillar sig sjelft.

Vi ha begynt med ett klander. Detta är vårt enda. Och vi kunna nu så mycket villigare erkänna allt det goda, och äfven förträffliga, i denna samma skrift. Det goda sätta vi i förf:s för öfrigt grundliga polemik mot den falska rationalismen i fråga om staten och dess förhållanden; det förträffliga i uppfattningen af den motsatta historiska åsigtens egentliga grund och väsende, som i och genom denna uppfattning ock blir den verkligt förnuftiga. Något bättre än försvaret för denna sista åsigt mot anklagelsen att vara *stationär,* veta vi oss aldrig ha läst; och ett djupare bevis på styrkan af sitt eget förnuft kunde ej förf. gifva, än då han, med allt skäl, påstår att endast ur denna åsigt en sådan kännedom om statens organism och, vid dess sjukdomar, en sådan insigt i det ondas egentliga säte, orsaker och förhållande till andra delar af statskroppen förvärfvas, att lagstiftaren »kan, lik en skicklig anatom, om nöden fordrar, göra större och efter utseendet vådligare operationer, utan att behöfva frukta

att dödligt såra kroppens ädlare delar; då deremot den på all grundlig kännedom af statens organism utblottade rationalistiske qvacksalvaren ej kan vidtaga ringaste åtgärd till förbättrande af hvad han anser vara föråldradt eller, som det stundom kallas, »ruttet» i statens inrättningar, utan att med sina falska ideer och förvända anstalter förfuska och förderfva hvad som blifvit ordnadt af långt klokare och erfarnare förfäder». — Härmed sammanhänger hvad förf. lika förträffligt säger om betydelsen af *jus scriptum* och *jus non scriptum*, om det *politiska* eller *populära* och det *techniska* elementet i lagstiftningen, hvilka begrepp, ganska irrationellt, mängden af så kallade rationalister i vetenskapen i egentligaste mening vända upp ned.

Den andra skriften: *om Sveriges äldsta indelning i landskap, och landskaps-lagarnes uppkomst,* har rec. läst med så mycket större intresse, som den rör ämnen, med hvilka han länge sysselsatt sig, men hvilka förf. genom en kännedom af de gamla lagarne, i hvilken ingen är hans like, med större säkerhet kunnat behandla. — Rec. har egt den tillfredsställelsen att här finna sin historiska uppfattning af ämnet i det hela bekräftad, i det enskilda närmare bestämd och äfven beriktigad. Mycket är nytt, så i facta som i de på dem grundade åsigterna. Ibland dessa utmärker rec. så mycket hellre förf:s härledning af den *poetiska formen* för lagarnes uppkomst (hittills gemenligen blott förklarad som en *minnes-reda*), som den bäst röjer att *rättframheten* af förf:s sätt i sjelfva verket är förenad med en stor finkänslighet för sakernas inre förhållanden, eller hvad man kunde kalla själen i händelserna. Denna framställning må tillika vara ett bevis, att det verkliga och sanna förhållandet af en sak ofta tillika är det mest poetiska (hvarföre också *verkligheten* må rekommenderas till våra poeters studium). Vi kunna ej neka

nöjet att anföra följande ur förf:s deduktion om de gamla lagarnes äldsta form, sid. 62: »Den äldsta formen för detta slags lagsamlingar är utan tvifvel den poetiska. På en tid, då lagarne ännu ej voro skriftligen upptecknade, kan man knappt tänka sig någon annan. Vida lättare hade den muntliga traditionen af historien kunnat fortgå i en blott prosaiskt berättande form; men likväl kan man vara öfvertygad att den trovärdighet som, med afdrag af uppenbart fabelaktiga tillsatser, i det hela stämplar en Sturlesons berättelser om händelser från aflägsna århundraden, der ej skulle funnits, om ej den prosaiska traditionen varit fästad vid de gamla sångerna, och bygd på dem, såsom på en fast och orubblig grundval. Ännu mindre kunde den juridiska traditionen, då den begynt att likasom kristallisera i en viss form för reflexionen och kunskapen, undgå att antaga en poetisk skepnad, ehuru det lika litet kan betviflas att de af lagmannen för folken deklamerade korta poetiska rätts-satserna af honom beledsagades med utförligare, efter hand växande, och slutligen i skrift öfvergående prosaiska kommentarier — som det kan förnekas att våra äldsta historiska och mythiska traditioner på dylikt sätt fortplantat sig. Det är dock ej min mening att ställa denna antagna äldsta prosaiska form återigen på en prosaisk grund, sålunda att den poetiska formen skulle helt och hållet förklaras af behofvet att på sådant sätt lättare kunna behålla lagarne i minnet, och gifva dem stadga och fasthet. Ehuru den poetiska formen i detta afseende varit oumbärlig, bör dock dess uppkomst alldeles icke tillskrifvas afsigten att dermed vinna detta ändamål; den har fastmera uppkommit genom en inre nödvändighet, såsom det för ett obildadt folk *naturligaste* sättet att uttrycka sig. Man har med skäl antagit *att poesien* är äldre än prosan. Det ligger i mennisko-naturen, *att ju* mera vissa förmögenheter blifva hämmade eller out-

vecklade, dess mera utvecklar anden sin kraft i andra riktningar, och det till en grad som man ej skulle tro vara möjlig; likasom strömmen, på ett ställe hämmad i sitt lopp, flödar öfver på ett annat, dit han annars ej skulle kunnat höja sig. Hos en blind menniska t. ex. kan känseln utbilda sig till — om jag så får säga — ett slags syn i fingerspetsarne, till en förmåga att stundom äfven på afstånd förnimma föremålen, som måste förefalla hvar och en med syn begåfvad menniska obegriplig. En döf kan af munnens rörelser och andra tecken fatta andras mening på ett sätt som ej är möjligt för den som kan höra. Likartade fenomener visa sig hos hela folk. De som ej lärt konsten att genom skrift förvara sitt kunskapsförråd, och uttrycka sina tankar, hafva deremot förmågan att minnas och att oberedde muntligen uttrycka sig, äfven i en poetisk form, till en grad utbildad, som förefaller oss fabelaktig. Likaså är hos ett folk, som i sin barndom ännu ligger vid naturens modersbröst, och hvars förståndsförmögenheter ännu äro föga utvecklade, deremot känslan lifligare och inbillningskraften rikare; poesien är derför dess rätta element, och den poetiska formen således den, hvari det af en inre, naturlig drift söker uttrycken för sina känslor och begrepp. Derför sammanhänger dess historia, dess filosofi, dess religion, dess lagar, ja man kan säga alla dess företag, med poesien. Här se vi den verkliga grunden till lagarnes äldsta poetiska form, då de nämligen genom tradition blifvit utbildade. Spår af denna lagarnes poetiska grundval, och i allmänhet af det poetiska sinne, som äfven i dem varit verksamt, visa sig öfverallt i de poetiska bestämmelser, de symboliska handlingar som der förekomma, och hvilka visserligen ha sin grund, på sätt jag nu visat, i det poetiska sinnets inre drift att på detta sätt uppenbara sig, och ej endast i nödvändigheten att, i brist på skriftliga dokumenter, fästa

uppmärksamheten vid vissa sinnliga bilder. Exempel af detta slag kunde anföras i tusental; jag vill blott hänvisa till Jac. Grimms *Deutsche Rechtsalterthümer*, der en mängd äro samlade. Till och med af den rythmiska och allittererande formen finnas i lagarne mångfaldiga lemningar». Flera nya och märkliga bevis derpå anföras.

I en egentlig granskning af denna afhandling förbjuder oss tiden att ingå. En sådan måste endera underlåtas eller blifva utförlig. Nog af: här är säker grund lagd. — Man finner huru mycket godt uträttas med en enda ändamålsenlig åtgärd, då den samvetsgrant och dugtigt utföres. En sådan var utgifvandet, genom offentligt föranstaltande, af våra gamla lagars *säkra text*, för första gången genom författaren och hans nu aflidne vän Collin företagen, sedermera af Schlyter fortsatt: ett verk, till utförandet fullkomligt värdigt sin afsigt. Deraf har följt ett verkligt upplifvande af säker forntidskunskap 1) i anseende till Svenska *författningen* och hvad dermed sammanhänger; 2) ej mindre i anseende till Svenska *språket*, hvars hela *gamla* grammatikaliska och lexikaliska bygnad äfven ligger i de noggranna glossarierna till de nya editionerna af landskaps-lagarne. I båda afseenden är förf. *innehafvare* af kunskapen; och det fägnar oss derföre hjertligen, att han äfven blifvit denna kunskaps *tolk* inför fäderneslandets ungdom. — Den lärare-befattning han sig vid Uppsala universitet åtagit hedrar honom så mycket mer, som han deråt uppoffrat sig endast af nit för saken, då denna befattning väl ökar besväret, men ej fördelarne af hans ställning. Må Försynen unna honom helsa och krafter för de nya banor han i mer än ett hänseende är ämnad att i vår fosterlandskunskap bryta!

Frondörerna. *Musik af A. F. Lindblad* *.

En dramatisk musik af en inhemsk artist är i Sverige en sällsynthet, som redan borde ådraga sig uppmärksamhet. I samma Sverige är detta ett skäl att välkomna artisten med förnäm liknöjdhet. Förbinder sig *förtjensten* med *okändheten,* så fattas föga att ej hela den vackra modeverlden upptager sådant som en personlig förolämpning. Till fördomen hos många kommer det afundsjuka småkännarskapet hos andra; och så spelar en stackars musik opp sina toner inför döfva eller förgrymmade öron, — af hvilket sednare slag ett par långa nyss stuckit fram i *Aftonbladets* recension öfver operetten *Frondörerna.* — »Se hvad jag har sagt! Se hvad jag kan säga!» är vanliga granskares lösen inför allmänheten. De veta ej, att en granskare lättast och mest försyndar sig genom hvad han *icke* säger, — mindre genom utpekandet af *felen,* än genom icke-erkännandet af *förträffligheten,* der den möjligen finnes jemte felen. Denna brist i granskning är den största; emedan, i de fall der omdömet ej är ett förhastande (som kan bättra sig), det har sin rot i positiv dumhet. Nu är vår oförgripliga tanke, att musiken till *Frondörerna* har så mycket verkligen och i hög grad *förträffligt,* att detta, åtminstone hos oss, öfverljöd allt hvad som skulle kunna anmärkas emot den. Dess fel, om man så vill, är att ej vara nog *populär.* Låt vara! *Vi* äro ej bland dem

* *Sv. Litt. Fören. Tidn.* 1835, n. 21.

som räkna *detta* till dess förtjenster. Men det är ett fel som hvarken kommer af sökt lärdom eller af brist på melodier. Här är snarare en musik som ger för mycket, vida mer än man är van att på en gång emottaga. — Hvilken torka! ropar denne connaisseur — och står midt i ett blixtrande musikaliskt störtregn. Denna musik har ett öfverflöd af lif och rörelse, en lekande, rik, naturlig gång, och lika ypperliga som osökta dramatiska effekter: — allt (i synnerhet nu för tiden) sällsynta egenskaper; ehuru, då dessa egenskaper mer utveckla sig i förträffliga ensemble-stycken än i arier (hvilka ämnet ej heller medgifvit), pjesen derigenom nog mycket saknar hvad som vid första åhörandet fängslar mängden. Deremot vinner den af att höras oftare. Vi för vår del helsa glädjefullt en komponist med snille, som redan i detta verk hedrar både sin konst och sitt fädernesland; och anse detta för vinst nog.

Betraktelser i anledning af Ryske generalen P. v. Suchtelens historiska berättelse om kriget mellan Sverige och Ryssland åren 1808 och 1809, af G. Lagerbring, general-löjtnant. Upsala, Palmblad, Sebell & C. 1836. 35 sid. 8:o *.

Svenska maktens fall med Carl XII är hvad man kan kalla ett karakters-stycke i historien. Det är Carl som faller midt ibland de ruiner, hvarmed han sig omgifvit. De händelser som framkallade 1809 års revolution bilda ock ett karakters-stycke — med en ofantlig skilnad från det förra i *måttet* af karakter; i *arten* lika nog. Jemförelsen behöfver ej utföras. Vi böra ej beklaga oss öfver att den faller i det mildare, och att Gustaf IV Adolf, med vilja att vara en Carl XII, ej var det. Öfver hans öde förundrade sig ingen; ej ens de, för hvilka han uppoffrat sig. Ludvig XVIII, då ännu landsflyktig på slottet Hartwell i England, der han emottog Gustaf Adolfs besök, skrifver derom, ur sin synpunkt, till en vän den 1 April 1811. »J'aurais toujours eu horreur du crime qui l'a précipité du trone, mais je vous l'avoue, j'ai cessé d'en être surpris. Gardéz vous de croire, que je veuille l'accuser de démence, mais n'est pis fou qui ne raisonne bien. Intact, sublime dans tous ses principes d'honneur et de vertu, il n'est malheureusement si bien partagé du coté des idées. — — Jamais, je le prédis, il ne remontera sur son trone; et, j'ajoute avec douleur, jamais

---

* *Sv. Litt. Fören. Tidn.* 1836, n. 23, 24.

le moindre rayon de douceur ne luira pour lui»[1]. Den kunglige författaren, som om Carl XIII yttrar sig med indignation, förvånas att f. d. konungen ej blott icke hyser något hat mot sin farbror, utan försvarar honom.

Finlands förlust är den ömmaste sidan af dessa minnen. Den smärtar att vidröra, och, liksom smärtor och önskningar förmådde någonting öfver verkligheten, man ledsnar ej att uträkna huru det skedda skulle ha kunnat göras oskedt. Hvad är väl svårt för dem som med en liten omflyttning af vigterna i den politiska vågskålen efteråt äfven rädda Napoleon! — Napoleon sitt eget öde! — den man som sjelf spelat den kanske största karakters-pjes i historien genom alla akterna till slut! — Det är en patriotism, stark i det omöjliga.

Den för flera år sedan utkomna *Précis des événemens militaires des campagnes de 1808 et 1809 en Finlande, dans la dernière guerre entre la Russie et la Svède*, har af en skicklig hand på vårt språk blifvit öfverflyttad[2]. Den sedermera i sina bästa år bortryckte författaren, som jemte sin far (den nyligen i Stockholm aflidne grefve van Suchtelen) deltog i kriget, har i denna skrift utmärkt sig — det är öfversättarens vitsord — »genom sällsynt oväld, genom den rättvisa han söker göra äfven sina fiender, samt genom ett berömvärdt sträfvande efter historisk sanning». Åtskilligt återstod dock att rätta. Det har skett ur fullkomligt trovärdiga källor. Det är öfversättarens egna upplysande och sakrika anmärkningar som först gifvit arbetet den grad af tillförlitlighet

---

[1] *Lettres d'Artwel, correspondance politique et privée de Louis XVIII, roi de France*, Paris 1830.

[2] *Kriget emellan Sverige och Ryssland åren 1808 och 1809.* Af Paul van Suchtelen, Gen. Löjtn. i Kejs. Rysk tjenst. Öfversatt af R. F. G. Wrede, Löjtn. vid Kongl. Andra Lifgardet, Stockh. 1835.

det nu eger. De hedra denne officer. — Slutligen har samma arbete framkallat de *betraktelser* af en bland Svenska armeens veteraner, som äro föremålet för närvarande anmälan. Dessa korta betraktelser röra ej det hela af kriget. Författaren, sedan han med förtjent loford ihågkommit sina föregångare, yttrar sig: »Tvänne tilldragelser, dem jag varit i tillfälle att med fullkomlig kännedom bedömma, synas mig dock fordra en närmare utredning; och torde tiden vara inne att dem i sin rätta dager framställa. De äro: 1:o den Ryska expeditionen till Åland 1809, i sammanhang med Barclay de Tollys tåg öfver Qvarken och grefve Schuwaloffs framryckande mot de få öfverlefvorna af den tappra Finska armeen, samt 2:o den Svenska expeditionen samma år till Westerbotten under öfver-amiral Pukes öfverbefäl».

Den förra var Rysslands sista kraft-ansträngning mot Gustaf IV Adolf. Ändamålet var att diktera freden i Sveriges hufvudstad. Ryssland, säger general v. Suchtelen, hade insett nödvändigheten att påskynda krigets slut. En sträng köld hade under loppet af Januari 1809 med stark is betäckt hela Bottniska viken. Denna tillfällighet ingaf Ryska regeringen en vidsträckt plan — ett infall inom sjelfva Sverige, ett försök på Stockholm. Danmark hade vid samma tid för afsigt att öfver Öresund, som då också var tillfruset, inbryta i Skåne. Svenskarne behöfde likväl icke länge befara något sådant; en storm öppnade sundet, och Danskarne nöjde sig med att medelst små luftballonger öfversända proklamationer till Svenska kusten. På Finska sidan var faran mera hotande. Ryske öfverbefälhafvaren general Knorring hade redan länge gjort förberedelser till ett härtåg som åsyftade Alands återeröfring, och erhållit befallning från S:t Petersburg att på samma gång äfven utföra tvänne andra djerft uttänkta och farliga företag. Grefve Schuwaloff, åt hvilken

kejsar Alexander anförtrott befälet öfver den corps som bevakade Uleåborg, nyckeln till norra Finland, skulle uppsäga den ingångna vapenhvilan, tränga återstoden af Finska hären tillbaka till vestra kusten af Bottniska viken och inrycka genom Torneå och Piteå i Westerbotten. På samma gång skulle general Barclay de Tolly med omkring 5000 man, som blifvit sammandragna vid Wasa, tåga öfver den nu tillfrusna Qvarken och besätta Umeå, der Svenskarne hade sina förråder och reserver. För att påskynda utförandet af denna plan, skickade kejsar Alexander sin krigsminister grefve Araktschejeff till Finland. Han skulle åtfölja expeditionen till Åland och beordra general Knorring att utsträcka företaget ända till Stockholm. Januari och Februari månader hade förflutit i overksamhet; ingen tid var mer öfrig till betänkligheter och förberedelser. Furst Bagrations corps, 30 bataljoner, 4 sqvadroner, 600 Kosacker och 20 fältstycken, förenade sig nu den 13 Mars vid ön Kumlinge. Ett oräkneligt antal slädar med lifsmedel, ved, bränvin, kort sagdt med en hel månads krigsförnödenheter, åtföljde hären på dessa isfält. — Så långt den Ryska berättelsen.

Med detsamma inträffade regements-förändringen i Sverige. Den 13 Mars om aftonen skickades major Arvedson från Stockholm med underrättelse derom till general Döbeln, befälhafvaren öfver den så kallade Åländska armeen. Han medförde ordres till generalen »att underhandla om ett stillestånd, samt, hvad armeens reträtt beträffade, sig efter de vid denna negotiation förefallande omständigheter förhålla». Underhandlingen uppdrogs af Döbeln åt dåvarande öfver-adjutanten öfverste-löjtnant Lagerbring, och då den sednares någon tid derefter (den 12 April) afgifna rapport om hela förloppet både i vissa afseenden är fullständigare än den nu anmälda

skriften och dessutom mera bär ögonblickets färg, anföre vi den (jfr Inrikes Tidningar för 1809, n. 49).

»Då jag på hr general-majorens och riddarens af svärdsordens stora kors von Döbelns ordres börjat negociation med general en chef för kejserl. Ryska tropparne i Finland, vid öfriga negociationer varit närvarande, och sedan på H. K. Höghets riksföreståndarens nådigste befallning åter till Finland öfverrest, samt sålunda närmast bör känna så väl styrkan af fiendtliga armeen, hvilken hotade rikets hufvudstad, som Ryske generalernas ordres, hvilka blifvit mig meddelta, har jag ansett min underdåniga skyldighet fordra att om allt detta i underdånighet afgifva en utförlig rapport.»

»Den 14 Mars på förmiddagen hade ett detachement Kosacker attaquerat venstra flygelns yttersta förposter vid Löfö på Wårdölandet, men dragit sig tillbaka så snart major von Engelbrechten med Wargata-posteringen framryckt; då likväl af denna rekognoscering och erhållna underrättelser kunde slutas, att ett allvarsamt anfall på Åland snart vore att vänta, var dervarande armé, som endast utgjorde omkring 2600 man under gevär [1], färdig att på anbefalda punkter göra ett förtvifladt motstånd, helst reträtt öfver hafvet ansågs omöjlig, så snart affär mot en mångdubbel fiendtlig styrka engagerades på en ö, der tournering naturligtvis skulle blifva fiendens hufvudrörelse.»

»Natten mellan den 14 och 15 erhöll jag vid Skarpans genom hr major Arvedson så väl underrättelse om regementsförändringen i Stockholm, som hr general-majoren m. m. von Döbelns ordres att genast tillika med nämnde major i egenskap af parlementaire begifva mig till Ryske kommenderande generalen, för att söka om stillestånd öfverenskomma.»

---

[1] Inalles 2800 man, enligt sednare uppgifter.

»På andra sidan af Delet vid Kumlinge träffades högra flygel-kolonnen af Ryska armeen samt general en chef Knorring, prins Bagration och general Suchtelen [4] med många flera generaler. Första frågan var om parlementairerna kommo från konungen, och då den med nej besvarades, blefvo vi med all möjlig aktning emottagna; men generalen en chef ansåg sig ej kunna stadna med sina operationer, helst 4 kolonner redan voro afmarcherade för att omringa Åland. Slutligen blef dock öfverenskommet, det Ryska tropparne skulle endast ockupera Wårdö och Föglö; att kommenderande generalerna för båda armeerna skulle påföljande dagen råkas vid Clemensby, och att fiendtliga tropparne ej skulle vidare avancera så länge negociationerna varade [5]. Major Arvedson afreste genast till hr general-major von Döbeln med rapport om hvad afslutadt blifvit, och jag åtföljde Ryska högra flygelkolonnen, mellan 6 à 7000 man stark, till Wårdö, för att bestämma demarkations-linien. Ryske generalen uppgaf styrkan af den armé som marcherade mot Åland till 30,000 man, och tillbjöd mig att med en stabs-officer fara till alla kolonnerna, för att förvissa mig om riktigheten af denna uppgift; men jag ansåg nödigare att så snart demarkations-linien var utstakad begifva mig till högqvarteret att utförlig rapport aflemna.»

»Herr general-majoren von Döbeln, öfvertygad om fiendens mångdubbla öfverlägsenhet, och svårigheten att nästan

---

[4] Ej författaren till historien om kriget, utan hans far.

[5] »Öfverenskommelsen vid Kumlinge iakttogs icke till alla delar å någondera sidan; Ryska tropparne framryckte längre än afslutadt var; men de Svenska sattes äfven, utom nödiga förposter för att dölja återtåget, i full reträtt till Eckerön — och var sålunda faran, att af Ryska kolonnerna inneslutas, afböjd, samt återtåget öfver hafvet öppet». Lagerbring, *Betraktelser*, sid. 9.

i dess åsyn verkställa en så lång reträtt, då ej allenast till all tross och en del af magasinernas bergande, utan äfven till artilleriets transporterande erfordrades en mängd bondhästar, som, oaktadt alla förut vidtagna anstalter, ej med lätthet hopsamlades, befalde genast att allt artilleri samt större delen af tropparne skulle så fort ske kunde börja draga sig åt Eckerö-landet; en bataljon vid hvarje flygel lemnades för att figurera mot fienden och dölja de öfriga tropparnes rörelser.»

»Den 16 om morgonen åtföljde jag hr general-majoren von Döbeln till Clemensby, der Ryske generalen en chef med andra kolonnen af dess armé, något öfver 7000 man stark, inträffade, då första propositionen var att Åländska armeen, såsom vida svagare än den Ryska, samt nästan redan af densamma omringad, ej kunde undgå sträcka gevär; men uppå hr general-majoren von Döbelns kraftfulla försäkran, det han med sin armé fast beslutit att förr slåss till sista man, än att ens tänka uppå att ingå uti någon neslig proposition, samt att, om en dylik mera gjordes, all fråga om negociation genast upphörde, lyckades det förenämnde hr general att afsluta en förmånlig konvention om Ålands evakuerande, hvilken var färdig att underskrifvas, då Ryske krigsministern grefve Arachtcheyew till Clemensby ankom samt ändrade allt hvad öfverenskommet blifvit [6], och tillkännagaf att Hans Kejserl. Ryska Majestäts afsigt med denna stora expedition ej endast var Ålands intagande, utan att i Sveriges hufvudstad afsluta fred; att i detta afseende en Rysk armé inbrutit vid Torneå, och en annan gått öfver Qvarken, samt att fråga om stillestånd ej kunde blifva med andra vilkor än att Åländska fördelningen stadnade i dess ställning, omgifven af Ryska troppar,

[6] Han sönderref konventionen.

tills H. K. H. riksföreståndarens svar på freds-propositionerna hann ankomma.»

»Herr general-majoren von Döbeln[7], som då insåg att antagliga vilkor ej mera voro att erhålla, men att tid behöfde vinnas och armeens reträtt påskyndas, återvände till sitt högqvarter att nödiga ordres utfärda, samt anbefalde mig stadna vid Clemensby att fortsätta underhandlingarne, hvarmed utdrogs till kl. mot 11 om aftonen, då jag definitift förklarade att jag icke kunde ingå uti de gjorda propositioner, utan att Svenska armeen ämnade försvara sig, om den blef angripen, men att jag ville taga med mig de från Ryska sidan gjorda freds-propositioner, för att dem till H. K. H. riksföreståndaren i underdånighet öfverlemna.»

»Den 17 tidigt om morgonen ankom jag till armeen, som då dels var på Eckerö-landet, dels mellan Eckerö och Signildsskär; att börja reträtten öfver hafvet utan att invänta den bataljon af kongl. Södermanlands regemente, som nödvändigheten fordrade att låta i det längsta vid Bomarsund qvarstadna, var så mycket mera oundvikligt, som man med säkerhet kände att prins Bagration med en kolonn af omkring 9000 man var i full march, för att mellan Eckerön

---

[7] »General v. Döbeln, häröfver ytterst uppbragt, utbjöd i sin första, nästan till raseri stegrade förtrytelse de Ryska generalerna till envig, och lemnade Clemensby, sedan han befullmäktigat öfv.-löjtn. Lagerbring att vidare underhandla». Wrede, *Anmärk.* sid. 73. — »Med kännedom så väl om de Svenska tropparnes församlande vid Eckerö — som ock om den stora vigten af hvarje timmas uppehåll i fiendens rörelser, uppsköt Lagerbring i det längsta att definitift afslå Ryske krigsministerns gjorda proposition, och tillkännagaf först mot kl. 11 på aftonen, att han kunde så mycket mindre häruppå ingå, som han var säker det Svenska tropparne vid den tiden voro förenade mellan Eckerön och Signildsskär, samt sålunda utom all fara att blifva inneslutna». Lagerbring, sid. 10.

och Signildsskär coupera armeens reträtt, och var det af nämnda kolonns avantgarde som majoren Engelbrechten med förenämnda bataljon af kongl. Södermanlands regemente blef omringad.»

»Vid ankomsten till Grisslehamn erhöll jag af kommenderande generalen ordres att skyndsamligen till Stockholm afresa, för att dess underdåniga rapport till Eders Kongl. Höghet riksföreståndaren i underdånighet aflemna.»

»Af Eders Kongl. Höghet riksföreståndaren i nåder anbefald att med dess skrifvelse till Hans Kejserl. Ryska Maj:t afgå, återkom jag den 19 till Grisslehamn, och fann der Ryske generalen Kulneff med några 100 man Kosacker och dragoner, hvilka kommenderande generalen, för att ej åstadkomma hinder i negociationerna, tillåtit der öfver natten förblifva; jag underrättades äfven af hr general-majoren von Döbeln, det han vid erhållen rapport, att fiendtliga kolonner syntes på hafvet, afsändt en parlementaire med skrifvelse till general Knorring af innehåll: att de af Ryske krigsministern från Svenska sidan begärda freds-negociatörer skulle påföljande dagen sig vid Åland inställa, mot det att ingen Rysk tropp satte foten uppå Svensk botten. Så väl Ryske krigsministern som generalerna, hvilka ansågo då för afgjordt att Eders Kongl. Höghet riksföreståndaren ingått uti de gjorda freds-propositioner, expedierade ordres, ej allenast till de vid Eckerön stående kolonner, hvilka skulle till Grisslehamn afgå, utan äfven till de öfver Qvarken gångna troppar, att genast återvända.»

»Natten emellan den 20 och 21 ankom jag till Ryska högqvarteret på Åland, och blef såsom förmodad freds-negociatör med mycken glädje emottagen, men då jag tillkännagaf, det Eders Kongl. Höghet visserligen önskade fredens

åter-

återställande, dock ej med Ryssland särskildt, utan en stable och allmän fred med alla Sveriges fiender, samt att jag nu endast vore anbefald att till Hans Kejserl. Maj:t öfverföra Hans Kongl. Höghet riksföreståndarens skrifvelse, förvandlades Ryska generalernas tillfredsställelse i mycket bekymmer, och mig förklarades, att ehuru genom den i Sverige timade regements-förändring visserligen allt hopp lemnades till fredens återställande, voro dock kejsarens ordres för armeen, att till Sverige öfvergå, så bestämda, att generalerna icke vågade dermed uppskjuta, då freds-propositionerna ej blifvit antagna; utan att befallning nu genast skulle expedieras till tropparne att påföljande dagen gå öfver hafvet, samt till den vid Umeå varande armé att fullfölja sina operationer. Att förekomma detta för fäderneslandet vådliga steg, och under den glada förhoppning, att Eders Kongl. Höghet nådigt skulle gilla min åtgärd, trodde jag mig böra våga att ingå uti den förbindelse jag hade den nåden att till Eders Kongl. Höghet med en kurir öfversända [*]. Hufvudsakligaste innehållet af denna förbindelse var, att från Svenska sidan ej något försök skulle göras till Ålands återtagande, så länge negociationerna varade, då jag deremot fordrade att hufvudstyrkan af den på Åland varande armé skulle få ordres till Finland återvända. Att detta af Ryska generalerna beviljades, förmodar jag hafva härledt sig från deras öfvertygelse om kejsarens beredvillighet att i negociationer ingå, så snart han underrättad blifvit, det

[*] »I denna för Sverige vådliga belägenhet åtog sig Lagerbring att i underhandling ingå, men kunde, såsom till ett sådant ärende på intet vis auktoriserad, ej erbjuda annan säkerhet, att hvad öfverenskommet blefve skulle af Svenska regeringen godkännas, än att sjelf med sina adjutanter såsom gisslan vid Ryska högqvarteret förblifva, tills ratifikation från Stockholm hunne ankomma.» Anf. skr. sid. 13.

Eders Kongl. Höghet sig riks-styrelsen åtagit, och skickad från Eders Kongl. Höghet riksföreståndaren, blef det mig lätt afböja den för Sverige mest hotande fara.»

»Huru detta Ryske generalernas steg af Hans Kejserl. Majestät blifvit ansedt, samt huru jag för öfrigt under beskickningen verkställt den mig nådigst gifna befallning, har jag haft nåden Eders Kongl. Höghet riksföreståndaren i underdånighet muntligen rapportera.»

General Knorring miste befälet. — Redan den 20 Mars kungjorde Svenska regeringen [*]: »En af styrelse-förändringens första frukter har således blifvit Åländska armeens räddning; den hade, så framt de händelser, som föranledt Hans Kongl. Höghet riksföreståndarens ordres, ej inträffat, otvifvelaktigt varit förlorad, och Svenska landet jemte sjelfva hufvudstaden blottstälda för ett fiendtligt anfall». — Vi kunna tillägga: detta hade i alla fall blifvit händelsen, utan den klokhet och beslutsamhet som Svenske underhandlaren vid afslutandet af Åländska konventionen ådagalade.

Den 22 Mars inmarcherade vestra armeen i Stockholm. I följande dagens tidningar stod att läsa: »minnet och känslan af detta högtidliga skådespel lärer länge förvaras hos hvarje tänkande medborgare, som nu fått tillfälle att besinna kontrasten emellan den lugna, fredliga ankomsten af fädernes-landets försvarare och den för få dagar sedan så hotande faran af ett fiendtligt besök». Och »fara var det» — säger Wrede i sina anmärkningar, sid. 74, — »ehuru den så kallade vestra armeens hjeltar sedermera ej ville medgifva att någon sådan varit för handen». — Det märktes, att med en ny makt en ny opinion var tillstädes. Att denna, emedan den daterade revolutionen ifrån *sig*, skulle ställa allt

[*] Bihang till Post-Tidningen, n. 29.

hvad som föregått och således äfven de afvärjda farorna i skuggan, var orättvist, ehuru naturligt nog; men rättfärdigar i alla fall ej den motsatta opinionen, som tycktes tro att stycket var slut innan de så kallade hufvud-aktörerna uppträdde på skådebanan. Vi ha nämnt början af en opinionsstrid som sedermera, under Sveriges lediga stunder och sedan fäderneslandets räddning blifvit försäkrad af en *annan* hand, åter upptagits, ehuru med det bedröfliga resultat att ej gifva, utan sköfla lagrar. Vi för vår del äro oförgripligen af den tanken, att hufvudpersonen i stycket var den som den 22 Mars inryckte i Stockholm. Utan vestra armeens uppbrott den 7 Mars hade svårligen någon 13 blifvit. Så dömdes, under händelsernas friska intryck, genast både enskildt och offentligen af de mest behöriga domare; och dervid lärer det ock slutligen förblifva. Adlercreutz, med den okonstlade öppenhet som karakteriserade honom, skref den 17 Mars till Adlersparre: »Utan Tit:s företag tror jag knappt att något här skett. Hvad jag gjort är en följd deraf». Man har velat tyda detta yttrande blott såsom prof på en älskvärd modesti. Adlercreutz var hvarken modest eller något annat på sanningens bekostnad. I riksens ständers sanktion af revolutionen heter det om Georg Adlersparre den 5 Maj 1809, »att han, nitfullt understödd af befälet och trupperna af en del utaf vestra armeen, beredt den enda sannolika möjlighet att lyckas i den till rikets räddning åsyftade regementsförändringen». Vi äro ingalunda af den tanken, att stycket med den 13 Mars var slut; ehuru troligen denna dag förekom betydliga faror. En revolution, hvars *hufvudmedel* vore ett anslag mot regentens person, är den sämsta möjliga; och den man bör ihågkommas med ständig tacksamhet, som redan förut förekom att ett dylikt anslag ej *blef* hufvudmedlet. Vi äro ock således af den tanken, att vestra ar-

meens närvaro i hufvudstaden under de första månaderna af riksdagen, och tills Sverige erhöll både konung, thronföljare och regeringsform, var ingalunda likgiltig; ehuru man aldrig sett en militäriskt började revolution, der den militäriska makten tillmätt sig så ringa inflytande på den lagstiftandes beslut. Hvarje försök af sådan art, äfven om det varit möjligt, var emot Georg Adlersparres karakter. — Endast af nöd och för att hindra en gifven undergång hade han uppstått mot den lagliga ordningen. Han önskade så lifligt dess återbefästande, att man i detta afseende förebrått honom öfverdrifna farhågor. Denna ordnings förnämsta vilkor voro ej förr gifna, än hans första tanke var att draga sig tillbaka i en underordnad ställning, och han yttrade denna tanke förr än det tilläts honom att verkställa den. »Det står i öfrigt — säger han sjelf i sin berättelse om revolutionens utbrott i Wermland — naturligtvis hvar man fritt att dömma, huruvida vestra armeen har någon del deri, att den egentliga och ej redan vid revolutionen förlorade Svenska jorden är ostyckad och ännu bebos af Svenskar. Något löfte att återtaga det förlorade var aldrig gifvet och hade varit en galenskap. — Konungen har från thronen, med de mest smickrande loford, gifvit sitt bifall åt vestra armeens åtgärder. Nationens fria representanter hafva gjort detsamma och förklarat den sin lifliga erkänsla. — Män af den högsta upplysning och fosterlandskärlek, som vårt land eger, glädja sig ännu i dag åt konungens beslut att låta denna corps qvarblifva under de första månaderna af riksdagen». — — I anledning af corpsens sednare rörelser yttrar han: »Jag vet mig hafva blifvit klandrad för Wermländska fördelningens återmarch till Norrska gränsen. Jag får i anledning deraf upplysa, att jag aldrig hade minsta underrättelse om denna march innan uppbrotts-orderna lades på mitt bord. Jag får

derjemte förklara att, om jag derom blifvit rådfrågad, hade jag tillstyrkt denna march såsom nödvändig och klok. — — Man har äfven klandrat vestra armeen derför att den gick till Norrska gränsen och ej till Bottniska viken. Detta förtjenar ej vederläggning. Man synes med en vidunderlig enfald hafva förgätit att Sverige nu fått både konung, thronföljare och regeringsform, och att hvarje del af armeen gick dit, der den blef befald att gå. Redan från det ögonblick då jag i Örebro emottog den glada underrättelsen, att H. K. H. hertigen af Södermanland åtagit sig styrelsen, kände jag och de troppar, som frivilligt stodo under mitt befäl, ingen annan regel än att lyda hvad den vise och älskade fursten befallte. Vi fortsatte på hans befallning marchen till Stockholm; vi förblefvo der så länge det var hans vilja; när han det befallte, gick en del af corpsen till Norrska gränsen, en annan till Westerbotten. Den egde vid uppbrottet från hufvudstaden den tillfredsställelsen att på armeens generalordres emottaga konungens loford för det nit, den ordning och disciplin, hvaraf den varit utmärkt. Den som med eller utan öfvertygelse, den som på egen hand eller på begäran nu bemödar sig att för denna corps och dess befälhafvare uppgöra andra pligter än den att lyda från den stund riket återfått en regering, skall troligen icke bereda sig det mest varaktiga bifall af samtid och efterverld». — Dessa ord måla mannen. — Georg Adlersparre var ingen man af stor ärelystnad; trög till handling, ehuru liflig och orolig i känsla och inbillning, men kraftfull då det gälde, af billiga, måttliga tänkesätt, och med en så afgjord inneboende välvilja, att det var emot hans natur att oförolämpad göra någon varelse illa. Han hade inga *uthållande* egenskaper för en första plats, och kände det. Af nödvändigheten framkallad på en sådan, ren och oförvitlig i en brytning som pröfvar menskliga pas-

sioner, lemnade han gerna *verkligheten* af en sådan plats. *Skuggan* förföljde honom. Med en stor och verklig resignation i det hufvudsakliga, sträckte han den ej till småsakerna, tålig i det stora, otålig i det lilla. Han lyssnade ur sin vrå, om man erkände hans värde. Liksom han dolde en verklig kraft under en dels naturlig, dels antagen tröghet, så dolde han äfven en eldig, orolig känsla, som gjorde honom misstänksam, under en yta af skämt, som ej alltid var det bästa, och blef slutligen, missnöjd och missmodig, och, såsom han trodde, glömd, en *mauvais plaisant* äfven med sitt eget rykte. Vi vilje ej uppehålla oss vid de kända, temligen oskadliga bevisen af denna lust eller olust ur hans sednare dagar. Vi vilje ej försvara dem; men — *quand même* . . . han har för stora förtjenster om sitt fäderneslånd, att ej mycket skulle honom förlåtas. Georg Adlersparre var ingen man af första ordningen, men han var en; och det blad han eger i Sveriges historia skall hvarken han sjelf eller någon annan rycka dädan.

Vi ha inlåtit oss i denna digression, mindre med afseende på den närvarande skriften, än på vissa punkter som den blott i förbigående vidrör och som annorstädes varit ämne för vidlyftig skriftvexling af åtskillig art. Så många ord hafva i detta ämne blifvit förlorade, att vi ock kunna förlora ett, förhoppandes att de rätta synpunkterna med tiden fastställa sig sjelfva.

Vi återgå till krigshändelserna. Öfverlefvorna af Finska armeen under general-major Gripenberg hade kapitulerat vid Kalix den 25 Mars. Ryssarne besatte Umeå den 31 Maj. En Dansk-Norrsk division inföll i Jämtland och Herjeådalen för att agera i gemenskap med general Kamenskys yttersta högra flygel, sedan denne i befälet efterträdt grefve Schuwaloff. Att man af den nya regeringen väntade sig en be-

tydande ansträngning mot fienden, var ej mindre naturligt än att den genom så många förluster sårade fosterlandskänslan här gjorde fordringar svåra att uppfylla. — »Få krigshändelser hafva blifvit så orätt bedömda — säger författaren till den skrift vi anmäle — som den under öfver-amiral af Pukes öfverbefäl år 1809 till Westerbotten utrustade expedition. Den allmänna meningen tycktes då vara, och är det kanske till en del ännu, att Sveriges räddning eller åtminstone freds-vilkorens förändrande till dess fördel berodde uppå, om den Ryska corps, hvilken under general Kamenskys befäl i Westerbotten framryckt, kunde afskäras och nödgas sträcka gevär, samt att detta var hufvudsakliga föremålet för denna utrustning. Men sådant var icke förhållandet; ty att i Stockholm afgöra Kamenskys och hans corps' tillfångatagande i Westerbotten, samt för ett så osäkert ändamål göra ett kostsamt härtåg, hade varit en dårskap. Det hade ju blott fordrats att Kamensky, på något vis underrättad om hvad emot honom åsyftades, i tid börjat sitt återtåg, för att vara i tillfälle att detsamma utan ringaste förlust verkställa? Men deremot lärer medgifvas, att vid alla fredsunderhandlingar ansetts af vigt den vidsträcktare eller inskränktare del fienden af den andra krigförande maktens land innehafver; och med skäl kunde förmodas, det genom denna expedition general Kamensky skulle tvingas utrymma en betydlig del af Westerbotten, hvilket sålunda var detta militäriska företags väsendtliga föremål». — Vi äro härutinnan alldeles ense med författaren. Nu till utförandet. »Detta företag — fortfar han — skulle utföras af generalerna Wredes och Wachtmeisters förenade armeer under öfver-amiral Pukes öfverbefäl. Örlogs- och transport-flottan, med de under general Wachtmeisters anförande i Stockholm embarquerade trupper, ankom kring medlet af Augusti månad till Hernö-

sands redd, och här skulle planen uppgöras, huru general Wredes corps, föga öfverstigande 4000 man, hvaraf nära hälften under general Döbelns befäl ännu var på march från Jämtland [10], möjligtvis skulle kunna cooperera med general Wachtmeisters, hvilken borde bakom den fiendtliga hären landstiga för att söka densamma innesluta. Härtill tycktes endast tvänne utvägar gifvas med hopp om önskad framgång: den ena, att direkte vid Umeå landstiga och, sålunda mästare af elfven, derstädes genast försätta fienden emellan tvänne eldar; den andra, att landstigningen af general Wachtmeisters armé skulle så långt bakom fienden verkställas (hvartill Skellefteå föreslogs), att general Wrede med sin corps kunde komma så väl öfver de mindre vattendragen emellan Öre och Umeå, som ock öfver denna sistnämnda elf, samt dymedelst blefve i stånd att följa Kamensky på dess återtåg, hvilken nödvändigt skulle söka slå sig igenom så snart han om landstigningen blefve underrättad. Den första anförda utvägen ansågs icke verkställbar, i anseende till erhållen kunskap derom att fienden, utom flera strand-batterier, äfven hade en icke obetydlig styrka i Umeå förlagd. Mot landstigningen vid Skellefteå anmärktes att flottan var med så ringa proviant försedd, att den skulle nödgas återvända, om för general Kamensky blefve möjligt att sig omkring 14 dagar emellan Umeå och Skellefteå uppehålla, hvadan öfverbefälhafvaren beslöt att hären skulle debarquera vid Ratan, ungefär 5 mil från Umeå; men härigenom blef äfven afgjordt, det den landstigande corpsen skulle komma att ensam strida mot nästan hela general Kamenskys samlade styrka, utan minsta medverkan af general Wredes, hvilken, när

[10] General Döbeln hade den 25 Juli med Norrske generalen v. Krogh afslutat en öfverenskommelse, enligt hvilken den sednares troppar skulle den 13 Aug. hafva tillbakatågat öfver riksgränsen.

Umeå stad var af ett, ehuru ringa, antal trupper försvarad, och bron öfver elfven af samma namn förstörd, omöjligen kunde nog tidigt framkomma för att i striden deltaga.» Utgången blef visserligen sådan.

Det vill häraf synas som om expeditionens öde, hvad Kamenskys inneslutande angår, varit på förhand afgjordt genom fel i sjelfva planen för det slutliga utförandet; i synnerhet som general Kamensky sjelf medgifvit att han var starkare än både Wrede och Wachtmeister hvar för sig, fast något underlägsen dem bägge förenade. Begagnade han sig af sin fördel (och han gjorde det med lika mycken beslutsamhet som snabbhet), så hade han utgången i sin hand. Detta tyckes likväl ej ha blifvit anadt vid den nämnda konseljen. Man hade då utan tvifvel föredragit ett anfall på sjelfva Umeå. »Hade *detta* kunnat verkställas — skrifver Puke till Platen i ett bref som Adlersparre utgifvit[1] — så hade det med våra Ryssar varit förbi; men herrar generaler funno det för mycket vågadt, och jag fann det sjelf. Nu hoppas jag på något annat sätt få dem i klämman». — Detta andra sätt blef att landstiga vid Ratan; och amiralen misstänkte så litet Kamenskys skyndsamhet, att han hoppades Wachtmeister skulle hinna före Kamensky till Umeå. Sedan Puke landsatt tropparne vid Ratan, skrifver han den 17 Aug.: »Wachtmeister skall nu marchera direkte landvägen dit för att se, om vi intet kunna stänga våra Ryssar söder om Umeå elf» [2]. Efteråt skrifver Adlercreutz [3]: »Man klandrar

[1] *Handlingar rörande Sveriges äldre, nyare och nyaste historia*, del. 4, sid. 5. Brefvet är dateradt om bord på chefs-skeppet *Konung Adolf Fredrik*, till ankar på Hernösands yttre redd, den 14 Aug. 1809.

[2] A. st. sid. 9.

[3] Brefvet är till Adlersparre, dateradt Stockholm den 4 Sept. 1809, a. st. sid. 14.

mycket här general Wachtmeisters batalj; han har dock ådagalagt mycket mod och nit. Om något fel varit i dispositionerna och deras utförande, så härrör sådant icke alltid af en mindre god vilja, och bör således skonsamt bedömmas, helst det är lättare att klandra andra än att göra sjelf. Så snart Wachtmeister ej hann förr till Umeå än Kamensky, var jag säker att utgången skulle blifva ungefärligen sådan den nu blef. I Wachtmeisters ställe hade jag undvikit batalj förr än Wreden hunnit efter; jag hade hellre retirerat ända till Skellefteå och harcellerat och uppehållit fienden allt hvad jag kunnat, der lokalen erbjudit sig». — Här stöta vi på en fråga som ej synes oss tillräckligen utredd, nämligen: i hvad förhållande stodo befälhafvarne öfver landtropparne till öfver-amiralen, såsom högste befälhafvare? Adlercreutz, såsom man ser, tycks förutsätta att Wachtmeister *kunnat* så handla som han säger sig sjelf skola handlat i hans ställe. Lagerbring i sin skrift säger sid. 22, att Wachtmeister enligt ordres *ej kunnat* handla annorlunda än han gjorde, nämligen att skyndsammast framrycka till Umeå för att uppnå denna punkt före Kamensky. Puke sjelf säger detta just vara hvad Wachtmeister skulle söka verkställa; och att den sednare, vid Säfvar underrättad att Kamensky redan var i march emot honom, der stadnade, men ej ansåg sig auktoriserad att göra en retrograd rörelse, innan han inhemtat öfverbefälhafvarens vidare ordres, tyckes väl bevisa att han ansåg sig stå under Pukes befäl. Adlersparre deremot skrifver i en anmärkning till Pukes förstnämnda bref [1]: »Planen till denna expedition, som i det hela kan sägas hafva misslyckats, men som dock föranledde fienden att utrymma Svenska landet, var uppgjord af en ledamot i konungens

[1] A. st. sid. 5, noten.

konselj (Adlersparre sjelf). Enligt denna plans bokstafliga föreskrift skulle amiral Puke ensam hafva hufvudbefälet så väl öfver landtropparne som flottan, och alla öfriga befälhafvare blott taga, lyda och verkställa dess ordres. Men sedan planens författare blifvit kommenderad åt en annan sida af riket och redan begifvit sig till sin bestämmelse, ändrades planen sålunda, att hvarje befälhafvare var oberoende af amiralen, och att hvad som borde företagas skulle bestämmas genom rådplägning». Vi kunna blott tillägga: har ingen modifikation föregått i den nämnda bokstafliga föreskriften om amiralens öfverbefäl, så synes dock sjelfva förhållandet föga medgifva att landtroppars rörelser, helst vid en expedition der samverkan af de deltagande ej var bestämd inom trängre gränsor, kunde från flottan i allo dirigeras.

Man har sett att det var i konseljen vid Hernösand som den närmare planen för utförandet bestämdes. Till denna konselj kallades af amiral Puke den 13 Aug. generalerna Wachtmeister, Wrede, v. Döbeln, öfverstarne Cedergren och Lagerbring, samt öfverste-löjtnant Hård. Enligt de oss meddelade underrättelser synas svårigheterna att debarquera vid Skellefteå * i synnerhet gjorts gällande från flottans sida. Invändningarne åter att angripa fienden vid Umeå, säger Puke, utgingo från generalerna, som funno detta för mycket vågadt. Han tillägger: »jag fann det sjelf»; hvarmed han ock derför åtagit sig ansvarigheten. Ett slags medelväg togs, som här synes den minst lyckliga. Landstigningsstället bestämde amiralen. »Sedan jag vändt dessa angelägna saker tusende gånger i mitt hufvud, fattade jag det beslut att så

* Rec. har hört att redan innan expeditionens afgång det varit fråga om att landstiga vid Bygdeå, enligt i Stockholm inhemtade underrättelser från personer som väl kände landet: en kännedom, som Svenska befälet nog mycket synes saknat.

långt möjligt var komma osedd till landstigningsstället, och detta skulle bli Ratan», heter det i hans bref af den 17 Aug. *. Hvad vi veta om konseljen upplyser ej beskaffenheten af öfverbefälet. Det i visst afseende oafgjorda förhållandet synes oss dock i alla fall, med eller utan föreskrifter, i följd af redan anförda omständigheter, ligga i sakens natur; och denna tvetydighet har utan tvifvel i verkligheten äfven haft sitt inflytande. Med ett ord: man har här att göra med en ganska komplicerad händelse, som lemnar fält för många tydningar; helst hvarje företag redan får sin färg genom meningen om ändamålet. Äfven Adlersparre kallar denna expedition, som han sjelf föreslagit, »i det hela misslyckad»; ehuru den »föranledde fienden att utrymma Svenska landet». Det vidare skulle då väl varit, att Kamensky och hans Ryssar (Puke kallar dem redan »våra Ryssar») blifvit tagna eller förstörda. Att detta ej hade påskyndat freden, är temligen säkert; att det skulle förbättrat fredsvilkoren, ganska tvifvelaktigt. I alla fall måste medlen vara inrättade efter det ändamål man vill vinna. De voro det ej, om flottans proviantering ej tillät den en längre tids verksamhet. Hvad utförandet angår, så torde den slutligen antagna planen svårligen kunna försvaras annorlunda än som ett nödfall; och det måste då anses en lycka att företaget verkligen »föranledde fienden att utrymma Svenska landet».

De Svenska troppar som stridde vid Säfvar hafva i vers och prosa blifvit skymfade, enligt det af många antagna sättet att under närvarande välsignade fredstid både tukta landsmän och slå rikets fiender. Äfven i en lärobok uti fäderneslandets historia af hr Ekelund läser ungdomen, att dessa troppar »efter ett svagt motstånd begåfvo sig hufvudstupa

* A. st. sid. 8.

tillbaka till Ratan» och genom passet vid Djekneboda läto »drifva sig tillbaka som en oskälig fårskock». Uttryckets värdighet svarar mot sanningen i uppgiften. Wrede säger i sina anmärkningar till den Ryska berättelsen, sid. 87: »Striden (vid Säfvar) hade varat från kl. 7 f. m. till kl. 3 e. m., då Wachtmeister, af farhåga att på sin venstra flygel blifva kringränd, drog sig tillbaka. Återtåget verkstäldes med all möjlig ordning, hvilken ej heller var svår att bibehålla; ty Ryssarne voro alldeles urståndsatta att förfölja. Först den följande dagen (den 20 Aug.) intog Svenska corpsen sin ställning vid Ratan». Ryska berättelsen, sid. 226, förmäler att »det var en het drabbning, der en sjettedel af de stridande föll». — Svenska förlusten i affärerna vid Säfvar och Ratan var: döda och sårade 39 officerare, 36 under-officerare samt 951 soldater. General Kamensky har uppgifvit sin förlust till några och 30 officerare, hvaribland 3 generaler, samt omkring 2000 man. »Påminner man sig — tillägger Lagerbring, som med rättvis indignation yttrar sig öfvér hr Ekelunds och andra dylika omdömen — att här icke talrika massor, utan endast tvänne mindre corpser fäktade, så inses lätt att striden var en af de blodigaste» (sid. 26).

Hade Svenskarne under återtåget stadnat vid Djekneboda, i stället för att återgå till Ratan och der intaga den ställning, mot hvilken Kamenskys flera gånger förnyade anfall sedan strandade, så hade utan tvifvel förlusten å ömse sidor blifvit större; att det gifvit expeditionen en annan utgång, betviflas. Oss synes, hvad Kamenskys innestängande och afväpnande angår, misslyckandet gifvet innan ännu en soldat landsattes vid Ratan. — Blott ännu en anmärkning: i ett företag af denna beskaffenhet, hvars utförande visserligen erbjuder anledningar till tadel, men till ett tadel som rättvisligen tål att delas mellan *flera*, har likväl *en* man fått

uppbära hela massan af omilda omdömen, nämligen general Wachtmeister. Man synes å alla sidor ha varit belåten med att på hans axlar aflasta sin skuld. — Vi äro ej främmande för dylika erfarenheter. — Den känsla, hvarmed general Lagerbring tager sin fordna befälhafvares och vapenbroders försvar, hedrar dem bägge. Den hedrar general Lagerbring så mycket mer, som exempel af ett helt motsatt förfarande äro i friskt minne. Vi taga afsked af hans skrift med betygande af vår uppriktiga vördnad.

Ansgarius. Episkt Försök. Första Afdelningen. Upsala, Palmblad, Sebell & C. 1835. IV och 96 sid. 8:o *.

För många hundrade år tillbaka skref en Chinesisk filosof: »Vid inträdet i verlden erhåller menniskan hjertats ro af himmelen till hemgift. Då hon röres af de yttre föremålen, förvandla sig hennes känslor i önskningar, önskningarne frambringa tanken, och tanken väcker det slumrande ordet; men ordet räcker ej till för hennes stormande bröst. Hon ger sig luft i djupa suckar, hon skulle bryta ut i ångestskri och jämmertoner, om ej dessa, äfven utan hennes vilja, blefve till melodier och till sånger fulla af harmoni. Så uppstod *Shi-King* eller Sångernas bok» [1].

Rec. kände en oändlig lättnad då han läste och tecknade sig till minnes ofvanstående ord. Han fägnades först öfver innehållet, dernäst deröfver att han ändtligen fick se en tanke i dessa ämnen utan Tyska konstord, pretiösa vändningar och metafysiskt damm, hvaraf han i sin lilla krets ej litet varit molesterad. — Det finnes då ändtligen en undanflykt för sådant, tänkte han, om man nämligen först flyr in i den stora öcknen Cobi i Medel-Asien och derifrån in i det himmelska riket China. Lefve den Chinesiska ästhetiken! Visste vi blott litet mera om den.

---

* *Sv. Litt. Fören. Tidn.* 1836, n. 27.

[1] Jfr *Morgenblatt* 1829, n. 100. *Schi-King* anses vara samlad af Confucius. Den har på Tyska blifvit öfversatt och utgifven af Fr. Rückert, Altona 1833.

Vi känna ingen bättre beskrifning på poesiens uppkomst än den ofvan anförda, ingen som bättre utsäger denna ro full af oro, denna i ljufhet upplösta inre smärta, med ett ord, denna harmoniens segrande makt, som är det räddningsmedel poesien erbjuder och hennes egentliga hemlighet. Så uttrycker hon i sin mån skapelsens egen. Ty hvad är denna annat än högsta harmoni af krafter, som sins emellan synas stridiga, men hafva sitt mått i Guds eviga ordning? Här är den brunn af evig alstring, ur hvilken all, äfven den ringaste, menskliga förmåga verkligen flödar, ehuru menniskorna dessutom ösa till höger och venster ur andra brunnar, usla brunnar som intet vatten gifva. De menniskor, på hvilkas tanke- och handlingssätt det synes att de ösa ur sjelfva källan, eller, såsom man säger, taga sina varor ur första hand, kallas *snillen*.

Vi synas väl med denna definition, enfaldig som den är, ha försyndat oss emot en konstdomare i tidskriften *Skandia*[1], som år 1833 förkunnade följande: »Rörande snillet förhåller det sig så, att den som icke har det kan icke definiera det. Och den som har det definierar (beskrifver) det icke; ty han skulle i samma stund förlora det»: — hvilken beskaffenhet, nämligen »att ej vara definibelt», snillet skall dela med galenskapen. — Man ser att det är en kinkig sak, enkannerligen för det åsatta vitet. Vi få trösta oss med att risken är vår, och att vi i allt afseende göra måttliga anspråk. Vi gå längre. Då nämnde konstdomare råder konstnären att han framför allt ej skall bringa »den himmelska driften under sin reflexion»; så skulle vi tvärtom vilja råda, i fall ett råd vore oss tillständigt, att han ingalunda sålunda bör gå på i gudomlig blindhet, utan i det stället rätt öppna

ögonen

[1] 1:a band. 2:a häft. *Några Drag* af C. J. L. A(lmqvist).

ögonen och taga sin drift eller gåfva i allvarligt skärskådande; *primo* för att konstatera *species facti* eller om besagde gåfva verkligen finnes, *secundo* för att komma under fund med, huruledes han enligt bästa samvete skall använda sitt anförtrodda pund. Han bör tro att det, hvarmed han har att göra, ej är af så vansklig art att det behöfver under glas och ram fattas för att ej vidröras, ännu mindre vaktas för ljusets blick. Han må vara öfvertygad att, om gåfvan är af rätta slaget, hon håller färgen äfven i det mest brännande ljus; hvarom icke, har ljuset uppdagat en förvillelse, kanske ock visat letaren ett annat malmstreck.

Det är således ej så farligt dermed att snillet söker begripa sig sjelft, hvilket vi tvärtom skulle tro vara dess egentligaste uppgift. En rest blir alltid, som ej i begrepp låter upplösa sig. Men hvar stöter äfven den skarpaste forskning ej på en sådan rest? I allt hvad lif och varelse heter. — Ämnet är för intressant att vi här kunna lemna det. Vi må så gerna straxt göra två bekännelser som ligga oss på hjertat. Vi ha två innerliga vederviljor, som i grunden röra samma sak. Den ena är, att snillet skulle vara något synnerligt *abracadabra*, för allt förstånd otillgängligt; den andra, att, så vida det kunde begripas, det endast vore att anse såsom en excentrisk kraft, som vid vissa tillfällen gör sitt spektakel till allmän förvåning och förlustelse. En antidot mot slik svindel är, att betrakta *snillets bruk till husbehof;* öfver hvilken proposition vi ville åtaga oss att hålla den mest uppbyggliga predikan, om tid och åhörare det medgåfvo. — Här endast så mycket. — Det är bekant att menskliga bildningen är traditionell och går från ett slägte till ett annat. Traditionens eget ändamål är väl att äfven hänvisa på den ursprungliga källan till all bildning. Men *blott* traditionell

kan dock ej bildningen vara. Den lefver på ett *plus*, som är det närvarandes egen insats och dess tillskott till det förflutna. Detta *plus* kommer åter från de *produktiva* menniskorna, nämligen de, hvilka ej härleda allt hvad de veta och göra ifrån andra, utan taga sin egen insats ur första hand. Vi skära dem öfver en kam och kalla dem dristeligen *snillen* i massa; ty så utomordentligen få måste de ej vara, om, såsom verkligen är fallet, verlden i och genom dem fortgår och består. Det är fråga, om, nogare betraktad, någon enda menniska verkligen kan vara utan allt snille. Vi tro det ej; ehuru man ser både större och smärre förfuskade snillen. Jag håller mig tvärtom vid ett förut sagdt ord, det skönaste och sannaste jag någonsin yttrat (och jag *vill* berömma mig deraf): *det finnes ingen enda menniska som ej kan göra någonting bättre än alla de andra*[3]. I det minsta som i det största, i den ringaste förbättring af ett menskligt tillstånd som i stiftelser för århundraden och staters och väldens grundande, gäller om snillet den definition, hvarpå Goethes geni beklagligen lärer kreverat, att det, såsom han säger, är *diejenige Kraft des Menschen, welche, durch Handlung und Thun, Gesetz und Regel giebt*[4].

Men hur går det då med dem som man tycks just derföre ha öfverenskommit att kalla snillen, emedan de i den verkliga verlden föga äro skickliga att något förrätta? Dermed synes förhålla sig på följande sätt. Menskligheten har en svår och mödosam väg att tillryggalägga. Mål och regel är hvad vi kallat Guds ordning. Denna är väl i hans eviga rådslag väl förvarad; men såsom ett skol-exercitium har han äfven uppgifvit den åt de mest älskade af sina skapade va-

---

[3] I afd. 3 band. s. 17.

[4] *Nachgelassene Werke*, B. 1, sid. 149.

reiser att begrunda och verkställa. Härmed tillgår nu ganska brokigt och underligen, såsom för ögonen är; och föga hopp vore att verket komme till en god ända, om ej skolmästaren hade sin hand med i spelet. Fruktansvärdt är ock att sjelfva begreppet om ordningen ginge förloradt, om det endast ur verkligheten skulle illustreras. Tron riktar väl stadigt sitt öga på målet, men ser blott endels, föga mer än det gyllne korset som kröner templets spira. Vetenskapen forskar efter grundritningen, men det blir blott styckverk. Derföre har Gud på denna menskligbetens långa och mödosamma bana här och der äfven satt menniskor vid vägen, af den egna beskaffenhet, att de ur sitt inre på åtskilligt sätt och genom åtskilliga medel — ord, ljud, färger, proportioner — frambringa och förespegla *bilder,* som ifrån sig gifva ett sken af Guds ordning. Sådan herrlighets sken kallas det *sköna,* och förfriskar menniskors sinnen. Hafva nu menniskorna mycket att göra eller, såsom vanligt, kifvas på vägen, så händer väl ock att de utan synnerligt deltagande gå de sköna bilderna förbi. Det är illa nog för deras frambringare; i synnerhet som desse ofta ej ega annan gåfva. Vid lugnare stunder påminner man sig dem kanske åter, och säger om en och annan, längesedan försvunnen: »han var ock en af dem som suto vid vägen och glädde menniskors hjertan». —

I nämnda poetiska bilder och alster märker man ett visst sammanhang, så väl sins emellan som med deras tid. Alla stora samhällsformer och äfven samhällsbrytningar eller uppfinningar, som på det allmänna lifvet haft ett vigtigt inflytande, — hierarkien, chevaleriet, tredje ståndets uppkomst, striden emellan kyrkan och staten, Indiernas upptäckt, reformationen — hafva kastat framför sig, omkring sig en egen poetisk morgonrodnad. Bilderna hafva öfverlefvat verk-

ligheterna; de hafva gjort det, ej genom det som i dem var verklighet, utan igenom det som ännu i dem är poesi, sjelf en till dikt förklarad verklighet, som derigenom bevisar att det ideala i menskliga sakerna är bastantare än det reala. Efter reformationens utkämpade strider stod konungamakten erkändt högst i samhället, och äfven denna har haft sin poetiska apotheos i Ludvig XIV och hans tidehvarf. — Dermed stadnade vitterhetens och statens gemensamma utveckling. Den sednares högre värdigheter och stånd upphörde allt mer att gifva poesien ämnen. Hvilken profanation vållat det (man tänke på Orleanska regencen, på Ludvig XV:s tidehvarf och det tänkesätt som då spridde sig ibland Europas redan Franskt bildade högre klasser), må historien omtala. Nog af, både litteraturen och allmänna meningen drogo sig allt mer undan de gamla samhällsformerna och slutade med att vända sig emot dem. Poesien flydde ur det borgerliga samhället till *naturen.* En ny natur-uppenbarelse bröt fram i dess skapelser, ett nytt natur-evangelium predikades i poetiskt, filosofiskt och politiskt afseende. Man begynte att tala om menniskans rättigheter, såsom sådan. Försöket att göra dem gällande blef *revolutionen.*

Efter tio år tycktes det slägte, som försökt den, äfven räkna sådant ibland illusioner. Tvänne riktningar begynte i följd deraf göra sig gällande. Den ena, afgjordare materialistisk än någonsin, behandlade i allmänhet såsom illusion allt högre; med detsamma radikalt opoetisk, hängde den likväl qvar vid poesien, såsom en tradition bestående i ett prydligare sätt att uttrycka sig, med vissa rimslut och figurer, *rime et raison* såsom man sade. Den andra var en ny flygt af det poetiska sinnet. Det hade flytt ur samhället till naturen. Natur-apostlarne hade besudlat sitt evangelium med strömmar af blod. Poesien vände sig rysande bort från det

närvarande till det förflutna, studerade sina egna, äldre former och sökte upplifva dem. Så uppstod den *romantiska* skolan i motsats mot den så kallade *klassiska*. I bådas strid har väl ej blod, men mycket bläck blifvit spildt, tills i sednaste tider ett slags transfusion eller konfusion af bägge egt rum, hvarigenom de i sjelfva verket förintat hvarandra. Symptomen var romanticismens utbrott äfven i Frankrike. Den vände sig till en början äfven der åter till det förflutna, medeltid, chevaleri, poetiserande katholicism o. s. v. Men dels kan ingen poesi lefva blott på det förflutna, utan varder deraf vanmäktig, såsom man ock ser på den ny-romantiska, hvilken, sedan den svalkat sin stridslust och vunnit plats, ej rätt tycks veta hvad den nu egentligen skall taga sig före, under det emellertid sjelfva den vunna platsen öfversvämmas af tidens nya vågor, — dels var det närvarande uti Frankrike för allsmäktigt, att det ej skulle draga den nya eller ny-gamla tendensen in i sin hvirfvel. Det har skett på det sätt, att romantikerna kastat in i det förflutnas bilder hela det närvarandes oro. Allt har blifvit masque för denna oro, som sjelf blott är oro och ingenting annat och derföre förtär sig sjelf, med detsamma som den, åtminstone i föreställningen, ödelägger allt, det förflutna, det närvarande, det tillkommande. Den längtar att tro på det högre, och misströstar derom. Med detsamma rasar den äfven både i och mot det lägre och jordiska, som i sjelfva verket ej utan det högre kan bestå. Spiritualismen har ej kunnat göra sig gällande, men den har hjelpt materialismen i sjelfförstörelse; och den poetiska verlden förefaller snart som en *tabula rasa*.

I vårt aflägsna Sverige har, mer och mindre, denna den Europeiska poesiens utveckling och förveckling äfven gjort sig märkbar. I åtskilligt hafva vi kommit något sent. Vårt Ludvig XIV:s tidehvarf var Gustaf III:s. På samma tid

predikade Thorild här det omtalda natur-evangelium, mest såsom en ropandes röst i öcknen. Omkring ett decennium sedan den uppträdt i Tyskland visade sig den nya romantiken i Sverige. Att dervid endast tala om imitation, är fåfängt. Den moderna romantiken har af inre orsaker, såsom förut den moderna klassiciteten, gjort sin rund kring Europa. Af romanticismens katastrof har hos oss hittills varit föga spordt; i England och Tyskland desto mer.

Rec. har ansett mödan värdt att genom denna inledning förorda sin anmälan af närvarande poem; och att han ansett sådant i sin ordning, bevisar att han tänker högt om detsamma. Han har gripit till pennan emedan han trott att detta »*ofärdiga*» poem i Sveriges enda litteratur-tidning förtjent att omröras annorlunda än med ett och annat i förbigående framkastadt, mer tadlande än gillande ord, eller med ovänliga allusioner. Det är ett tankrikt, konstrikt, fantasirikt och äfven hjertligt arbete. Besynnerligt nog är det tillika en sjuklings verk (såsom författaren sjelf tillkännagifver i företalet), diktadt under ett långsamt vederfående, men utan allsköns krank sensibilitet. Tillfrisknandets känsla, under en rörande blick på lif och evighet, är dess poesi. — Hvad vi här se är blott första afdelningen, bestående af fyra sånger; det hela ämnas att utgöra fyra afdelningar, hvarje bestående af lika många.

Första sången har många skönheter och är särdeles väl tänkt och utarbetad. Den andra öfverträffar den; den tredje synes oss minst lycklig; den fjerde är kanhända den skönaste. Någon gång kunde man önska både komposition och stil mer klarhet och enkelhet. I den andra sången användes för det mesta en versform, utmärkt på en gång af rim och alliteration, högst melodisk och välbildad, och, så vidt vi vete, ej förr sålunda brukad i vårt språk. Se här ett prof, andra sångens början:

Sommarafton redan färgar
Bergen med en rodnads strimma.
Simmande på vestervågor
Lågar skyn; den milda branden
Huldt förklarar vattnen, landen.

Rika fält mot södern svinna,
Hinna blåa bergens ränder;
Vändes ögat emot norden,
Jorden höjs, mot skyn sig sträcker,
Nederst sig med ekar täcker.

Väldigt, ofvan dessas kronor,
Throna ses en borg. Kring grunden
Lundens skuggor redan vaka.
Tak och torn dock herrligt glimma
Än af solens afskedsstrimma.

Följande anse vi för en af poemets ljuspunkter:

Är det väl änglaröster? — Så förnimmes
Nu midnattstimmans chor ur högkapellet.
Harmoniskt väller sången. Kärlek flödar
Fridfödande hitned på harpotoner;
Men blott försoning, vunnen genom ånger,
Begriper kraften af de helga sånger:

»Hvar ligger den fridlysta hamnen,
Hvad heter den saliga fristad,
Dit midnattens makter ej våga,
Ej mörkrets förskräckelser alla? —
Den hamnen Guds helgedom heter;
Ej stenar och grus honom bilda,
Ej galler och lås honom gärda.
Men porten är ödmjuka sinnet,
Och lefvande tro heter muren.
Dit komma hans heliga änglar;
De heta förlåtelse, kärlek,
Och ljus i de andliga tingen,
Och kraft att det heliga vilja.» —

»Hvart skulle jag gå för din anda?
Hvart fly för ditt ansigte, Herre?
Ty fore jag upp uti himlen —
Och bäddade jag mig i djupet —
Ja, toge jag morgonens vingar
Och blefve i yttersta hafvet,
Der skulle din hand mig dock finna. —
Och sade jag: mörker mig täcke!
Så måste ju natten omkring mig
I ljus sig förbyta — ty mörkret
När dig icke mera är mörker,
Och natten är ljus såsom dagen».

I fjerde sången vakar munken Radbert vid den unge Ansgarii sjuksäng, och träder ut ur sjukrummet för att bedja:

Han träder ut i stormen på altanen,
Och mot dess bröstvärn sunken, under himlen,
Han sin förtröstan lät i bön försmälta, —
Och, såsom Jakob, kämpande med Herren,
Ej eftergifvande förrän välsignad.
Och se, det var som hade bönens seger
Ock vunnit på naturen — eller denna
Fått budet, att det välbehag förklara,
Som i det högre väcks af nitets offer.
Ty i den mån otåligheten, tviflet,
För bönens starka frid sin svallning lade,
Härute äfven stormens röster tego.
En blick af kärlek, sänd från *nådens* öga,
Log i *naturens* nya kärleksblick,
Då österns förlåt remnade, och solen
Mångdubblad såg sig i Samaras bugter,
Som skimrande försvann mot blåa östern —
Och lundernas och fältens blomsterverldar
De slutna ögon slogo upp mot solen,
Af himlens droppar öfverglittrade,
Af fågelskarans hvirfvelsånger väckta,
Och i den krona, som kastanien höjde

Invid och öfver bedjarn på altanen,
En hymn anstämdes af mångtusen bin,
Tills nu den genombryts och öfversvallas
Af tornens klockor och af sång, som väldig,
Månghundrastämmig hörs från Peters-kyrkans
Näst ofvan trädens kronor öppna fönster;
Det djupa: Veni, Sancte Spiritus!
Så djupt, som vore hela svalget uttryckt
Emellan verlden, der Guds ande saknas,
Och riket, dit han kommit med sin makt;
Så bedjande, att själn dess bana följer
Fram genom verldarna till fadershjertat,
Och så förtröstansfullt, som smälte redan
Bönhörelsen sitt svar i sången in. —
Men öfversvämningen af festens känsla,
I lugn och ljus och sång och färg förklarad,
Omsluter bedjarn med sin hela frid,
Den frid, der sjelfva bönen släckes ut,
Der inga vilkor mer för himlen ställas,
Der sjelfva hoppet dör, ty allt besittes,
Der fruktan, sorgen sina färger mista,
Der döden — lidandet i hvarje skapnad —
Allt, utom synden, varder skönt, harmoniskt
I skenet af den enda verldens inre,
I hvilket öfverskriften på naturen —
De orden: »*Allt är godt!*» — bli läsliga,
Och öfver nådens verld: »*Allt är fullkomnadt!*»

Är ej detta poesi, så förstår rec. ingenting af den saken.

Vi ha i denna uppsats lemnat en öfversigt af poesiens sednaste öden, hvilken slutar med en temligen tröstlös utsigt. Hvilka äro då våra förhoppningar för det unga lifvet? Jag känner inga andra än de *gamla*, nämligen de *evigt unga*, och kan ej bättre uttrycka dem än genom de slutord, med hvilka den akademiska ungdomen nyligen hemförlofvades. Orden lydde sålunda: »Jag tvekar ej att säga: att kunna älska mer, att finna allt flera föremål för beundran och vörd-

nad, är bildningens egentligaste lycksalighet. Hela verlden, naturens och nådens riken tala om Guds stora under, hvilka man ej kan nalkas utan den djupaste känsla af en vördnad, som växer med insigten, men måste sluta med tillbedjande, emedan intet förstånd ändå kan tömma deras djup. Ja, himmel och jord äro fulla af Herrans herrlighet. Den, i hvars hjerta en enda stråle af den fallit, har nog af lycksalighet och en balsam mot allt jordens lidande. Må betraktelsen af denna herrlighet med ungdomens friska sinnen bevara eder själ; ty den bibehåller, ja återställer själens oskuld. Dermed, o yngling, var hemförlofvad!»

1.

Tal vid invigning af nya kathedral-skolehuset i Upsala den 21 Okt. 1837. — Uti H. M. Konungens och H. K. H. Kronprinsens höga öfvervaro af J. O. Wallin, ärkebiskop *.

Jag var närvarande vid detta tillfälle, jag hörde detta tal. Talaren har rätt, det var en högtidlig dag. Hvem såg, hvem

* Denna och de följande sju numrerade recensionerna äro ur det af förf. åren 1838 och 1839 utgifna *Litteratur-bladet*. — *Förordet* till detta blad må, såsom väsendtligt för dessa artiklars uppfattning, här införas.

»Att utgifva en litterär tidning som tillika skrifves eller åtminstone kan skrifvas af utgifvaren, är i korthet planen för detta blad.

Det personliga i företaget kan tydas såsom ett stort anspråk; och stora anspråk pläga ej sällan dölja sig bakom stora ursäkter. Den som skrifver dessa rader har inga sådana att förebära — hvarken vänners råd eller gynnares uppmuntran. Han har endast manat sig sjelf, och beslutet, ursäktligt eller icke, är fullkomligen hans eget.

Den bekännelse må han dock genast göra, att han blifvit emot stora företag, och får dermed äfven angifva måttet af sitt eget. Med stora företag (ty företag är ej detsamma som fullbordan) menar han i synnerhet sådana som taga ett stort anlopp med många ben, hvarvid mycket bojtande blir oundvikligt.

Således intet stort företag, utan ett litet — af en man, med en mans krafter — och dertill af en som hvarken är eller vill vara någon mästare uti Israel — utan tvärtom af en som i sanning ännu är en lärjunge och hoppas till sin Gud att det få förblifva. Straffet eller belöningen för sin förmätenhet är han färdig att bära.

kunde se utan rörelse denne ärofulle, åldrige konung, hans ädelt manlige son vid hans sida; vid hans fötter, kring hans

Saken är: jag har varit med många på vägen — äfven med dem som i verldens ögon röra sig uti olika riktningar. Min innersta tro har alltid varit gemensamheten af målet. Om vägarne har jag förr varit mycket benägen att disputera. Jag har blifvit det allt mindre, och tackar himlen derför. Troheten i bemödande har deremot för mig fått allt högre värde. En redlig arbetare är Guds ädlaste verk. Lefve arbetet! Lefve arbetaren! — Och en arbetare är äfven jag. Det är det enda, hvaraf jag vill berömma mig. — Om för öfrigt under sådana ströf- och arbets-tåg mina så väl praktiska utsigter som theoretiska insigter lidit någon förvandling, torde man finna detta likså naturligt som att förändringen uttalar sig. Efter den yttre konseqvensen i ordalag och åthäfvor frågar jag föga. Jag har gjort uppoffringar nog, att endast behöfva afse den inre. I sjelfva verket har jag aldrig tillhört något parti, ej ens mitt eget, om ett sådant funnits. Men sätter någon synnerligt värde på att förebrå mig ett affall; välan! jag har då affallit ifrån mig sjelf; hvilket också ej skadar, der det befinnes med skäl vara för sig gånget.

För att hålla någon reda på en mångfaldig och temligen oregelbunden läsning, har undertecknad haft för sed att göra anteckningar om och ur det lästa, i den mån det intresserat honom. De ha naturligtvis varit inskränkta inom kretsen af hans studier (från hvilka natur-vetenskaperna, ty värr, äro uteslutna) och i synnerhet sträckt sig till *historia, filosofi* och *vitterhet*, i och för sig sjelfva och i sin användning. Det är sådana anteckningar, — något mera utarbetade, men ej mer än lofvas kan af en man som deråt blott får egna en del af sin tid, — hvilka han härmed på försök vågar förtro åt allmänheten. Öfverhufvud komma de att hålla sig inom årets litteratur. Undantag, särdeles i början, förbehåller man sig dock, äfvensom att någon gång, om tillfället så skulle medgifva, få kasta en blick utom fäderneslandet. — Planen är, såsom man ser, ingalunda skarpt begränsad. Men utgifvaren är rädd för utförliga prospekter. Hvad i följd deraf detta blad icke är, eller vill blifva, har han genast lätt att säga. Det är ingen politisk tidning, ehuru det ej kan vara främmande för fosterländska

kenän denna blomstrande krets af barndom och ungdom med glänsande, tacksamma blickar; rundtomkring lärare, förmän, föräldrar, vänner, ett litet folk, alla förenade genom samma känslors band? — Man tyckte sig se hoppet och minnet med sina skönaste kransar smycka det närvarande. Dertill klangen af den Wallinska vältaligheten, som lik en tempelklocka dånade fram och tillbaka öfver församlingen.

Likväl hörde jag ej talet med oblandadt nöje, emedan det snart gick ifrån sitt första föremål. Anledningen till festen var af ett så allmänt menskligt intresse. Ämnet tycktes mig så klart som en vacker källa midt ibland ängens blommor. Hvarför ej derutur ösa de för dessa unga sinnen närmast lämpliga betraktelser? Vore dessa ock vanliga och ingalunda utsökta: hvad mer? — Hvad är vanligare än ljuset, än vattnet, än alla naturens enklaste och likväl kostligaste gåfvor? Det ligger i det simplaste, vanligaste, hvardagligaste, Gudilof, en rikedom af gömd, ofta glömd herrlighet, som — vare Gud å nyo och i evighet lofvad! — är outtömlig. Då talet snart lemnade den nämnda, af mig uti inbillningen skådade källan ur sigte, eller snarare grumlade den med uppfiskande från botten (der de gerna kunnat få ligga tills vidare) af de särskilda, så mycket debatterade uppfostrings- och undervisnings-systemerna, — studsade jag och tänkte vid mig sjelf: »här är trätovattnet».

Dervid gjorde mig mitt minne en otjenst. Jag hade, äfven jag, af min öfverhet varit kallad att yttra mig i de

---

intressen, — det är ingen litteratur-tidning som kan göra minsta anspråk på fullständighet. Det tilltror sig mindre att gifva än att emottaga ljuset. Hvar verkliga ljuspunkter äro, deråt skall man, hoppas jag, finna det vändt; om det också ej kan företaga sig att räkna alla himmelens stjernor. Hvad det för öfrigt vara månde — må det sjelf förtälja, om någon vill höra derpå.

Uppsala den 12 Januari 1838».

flerfaldiga öfverläggningar, som i de för undervisnings-verkens granskning tillkomna kommitteer delat både dessas ledamöter och allmänheten, och hade dervid fattat posto ibland försvararne af det gamla. Der syntes äfven, men hördes mindre, nuvarande ärkebiskop Wallin, utmärkt genom en nästan aldrig afbruten tystnad. Det är sant, nära ett tiotal af år hade sedermera förflutit. Men hans röst hade i dessa frågor, äfven under denna tid, föga varit offentligen hörd; ehuru hans nit för det uppväxande slägtets bildning visat sig praktiskt fruktsamt. Jag väntade af honom i sådana ämnen, på den höga plats han nu innehar, likaledes en stilla, ingripande, troligen medlande verksamhet, men utan utropstecken; icke grunddragen till ett nytt system för allmänna uppfostran i ett tal, närmast egnadt åt skolungdom, men kanhända mindre egnadt att ingifva förtroende för det lärosätt, hvarunder den uppväxt.

I denna miss-stämning anslog hos mig för tillfället mycket af det verkligen praktfulla i den Wallinska vältaligheten såsom falskt. Här är otvifvelaktigt den största rhetoriska förmåga i Sverige, och en förmåga i alla tider sällsynt. Dess sällsporda förträfflighet kan måhända ej bättre uttryckas, än om man säger att man *hör* äfven då man *läser* ett Wallinskt tal. Så mäktigt, kraftfullt, klangrikt är tonfallet i hans språk, hvilket han behandlar såsom den fulländade mästaren sitt instrument. Men tilläfventyrs spelar han för mycket utan dämmhamrar, eller kläppen i tempelklockan svänger stundom för häftigt fram och tillbaka förbi medelpunkten, eller, med andra ord, de rhetoriska figurer som kallas *hyperbol* och *amplifikation* förekomma nästan för ofta. Med dessa intryck gick jag, efter slutad ceremoni, ur den nya skolsalen; — men det är ej med dem jag vill skiljas, hvarken från läsaren eller från mitt ämne.

Jag tänkte på denne man som jag så länge älskat och ärat. Hans mildaste psalmljud smögo som melodier öfver mitt hjerta. Jag befann mig åter vid den klara källan midt ibland ängens blommor, och anade att jag här såg hans innersta inre, och att bäckens sorl, innan den som flod brusade i kaskader, var hans själs egnaste sång. Jag tänkte på hans ej blott i ord, men i gerning ådagalagda kärlek för barnen, för hela det uppväxande slägtet, mest för det genom fader och moder eller öden och förhållanden, ty värr, mest vanlottade unga slägtet inom hufvudstaden, der han så länge egt fältet för sin christliga verksamhet; och jag kände att jag i denne prelat ej blott hade ett yttre, utan äfven ett doldare inre, en man, ett hjerta, för mig. — Dervid utropade jag: lappri med alla systemer! — och tror nästan att jag dervid slog ikull en stol.

Det blef ingen vidare revolution utaf; men väl hade en sådan långt för detta föregått hos mig sjelf, som, om jag mindre såg på det tillfälliga än det väsendtliga, stälde mig på samma medelväg, hvilken äfven talet antydt. — Jag vet ej om de liberalare theorierna här vilja skryta af en seger; men visst är att *filanthropien* eröfrat mig åt dem. För mig har det skolsystem blifvit det bästa, som utsträcker uppfostrans fördelar till det största antalet af medborgare, liksom jag anser den regering och det regeringssätt för de bästa, som befordra det största antalets lycka. Det *förra* är ett stort medel till det *sednare:* ett ändamål som för öfrigt väl kan vinnas på flera vägar, men hvartill grundligaste och säkraste medlet dock lärer vara att hvar och en, så vidt möjligt är, sättes i stånd att lagligen och lofligen taga vara på sina egna angelägenheter. — Man må ej tro att genom denna den *individuella* frihetens framsteg, som är historiens egen rörelse, det *allmänna* kommer till korta. Tvärtom, det

finnes, i andens som naturens rike, ingen undantagsfriare lag än den som oupplösligen förbundit båda. Genom det individuellas utbildning kommer det hela, det allmänna först riktigt fram — genom skenbar söndring först den rätta föreningen. — Så gerna må du gripa in i solarnes banor, som i denna frihetens eviga lag. Med eller mot menniskornas vilja gör den sig gällande, — och likväl är det *viljan* som derigenom kommer allt mera fram, nämligen det i grunden förenande af alla viljor. Denna deras himmelska hemgift skall ut i dagen, till offentlig välsignelse eller fördömelse, allt som de till den förhålla sig. Söka de i sin individuella riktning endast sig sjelfva, så träder emot det återvändande moraliska chaos nödvändigheten sjelf i sin strängaste, mest straffande gestalt; söka de det högre, gemensamma, så upptager det dem också välsignande, belönande i sitt fria sköte. — Och domen sker hvar dag.

Jag skulle här kunna komma i god fart att predika lagen. Vi vilje låta det vara. Lagen gör sig i godo eller ondo gällande, och har predikanter nog. Evangelium är hvad som ock göres tiden behof. Dessförutan förstår den ej heller lagen. Man deklamerar så mycket emot en öfverhand tagande materialistisk riktning. Jag tror ej man tyder den rätt. — Jag fyller i dag mitt femtiofemte år, och tackar Gud att jag ser himmelen öppnare öfver jorden än äfven i min barndoms drömmar. — Ack, månge törsta! Gif dem den läskande drycken! De skola vara tacksamma äfven för en droppe deraf.

Det finnes stora anor i menskligheten. Men deras adelsbref måste tid efter annan förvärfvas å nyo, om dermed skall hafva sin riktighet. — Hvem var den förste adelsmannen, af hvars ätt konungarne komne äro? Det var hjelten, som lärde menniskorna hvad styrkan förmådde till deras väl. —

Hvem

Hvem den förste presten? Den som lärde, att den uppoffrande kärleken är ändå det starkaste i himmelen och på jorden. Dermed togo bägge sitt adelsbref af menskligheten; men uppoffring för likar var adeln i bägge brefven. Glömmes vilkoret — så komma likarne; och de ha kommit.

Följden var det tredje ståndets emancipation. Den skedde med en omstörtning som svängde det samhälle, hvari den utbröt, emellan anarkiens och despotismens ytterligheter. Men redan förut hade en ny kraft samlat sig omkring medelpunkten, förstärkt genom affallen från alla stånd, ehuru mest beslägtad med det tredje. Det var den så kallade medelklassen. Den begynner sätta sig allt mer i sitt välde. Den har tagit vapnen, lagarne, industrien i sin hand. Den har intelligensens kraft för sig. Hvem kan undandraga sig dess inflytelse?

Från denna nya samhällsmakt utgå äfven de dels redan (annorstädes mer än hos oss) verkstälda, dels ännu fordrade förändringarne i uppfostrings-verket. Det är öfver tjugu år sedan jag först begynte tänka och yttra mig i dithörande frågor. Vid nogare efterseende har jag hakat upp hela mitt förråd af argumenter i det ämnet på en enda spik — skilnaden emellan en så kallad offentlig klass och en näringsklass — och en deraf deducerad skilnad emellan publik uppfostran, som bör vara statsbestyr, och privat uppfostran, som bör förblifva enskildt bestyr. — Spiken, misstänker jag, lärer vara slagen i en öfverflödig vägg. Ty ponera att den nyare tidens rörelse bestått deri, att hvad man kallat näringsklass blifver en offentlig klass, ett nytt uttryck af det offentliga lifvet, så har jag arbetat på en skiljevägg som ingenting skiljer. Jag har nu sett mig om på båda sidor. På den ena sidan, den gamla sidan, den lärda sidan och min

sida, skulle väl den egentliga, rätta, förträffliga, offentliga andan och lifvet florera. Så är det skrifvet, och så har jag trott. Det är ej utan, att den der ock går igen från fordna dagar, men är i aftagande och vet ej rätt besked. På den andra lefver den uppenbarligen i tilltagande. — För min del förmenar jag således oförgripligen, att, om man helt sakta bortflyttade väggen, derigenom ingen olägenhet uppstode, utan tvärtom ömsesidig fördel. De som deraf vänta en gruflig omstörtning, skulle förvåna sig huru litet oväsende deraf följde i verlden.

Men den så kallade *klassiska* lärdomen finge maka åt sig. — För mig gerna. Jag har länge önskat den, i stället för ett bredt och svagt skenlefverne, ett koncentreradt, ett verkligt lif. Död fruktar jag ej för detta lif. Jag har ock smakat deraf. Jag är af dem som tro på dess odödlighet. Genom odödliga mödor har det ock i den nyare verlden först gjort sig åter gällande. Den gamla litteraturens återupplifvare äro bland menskligbetens heroer, som underkastat sig otroliga arbeten för sitt slägtes bästa. Deras verk har blifvit fortsatt af stora mästare. Det är den klassiska lärdomens adelsbref. Det bleknar, om det nyttjas såsom skyddsbref, der anspråken ej mer motsvara verkligheten. Deraf kättare i de lärdas läger. Skall jag nämna en af de största? Det finnes intet namn med bättre klang i den klassiska lärdomens rike än Fredrik August Wolf, som vågat kampen med Homer. Han säger: »Den som ej vill blifva lärd, bör ej sysselsättas med de gamla språken; ty en ytlig kunskap duger till intet. Det fordras redan mycken tid att göra sig bekant med de gamles anda; hvarföre mängden, så mycket möjligt, bör sysselsätta sig med nya språk och sak-kännedom»[1].

[1] »Wer nicht Gelehrter werden will, darf nicht mit den alten Sprachen beschäftigt werden, denn eine oberflächliche Kenntniss taugt gar nicht. Es gehört schon viel Zeit dazu sich mit dem Geiste

Men återvändom till talaren! — »Frågan om vigten och angelägenheten (yttrar han sig) af en till sedlighet och kunskap samverkande, ändamålsenlig ungdomsbildning, kan ej hos odlade folkslag finna mer än ett svar, och behöfver ej bland oss framställas. Det är blott frågan *huru*, som bland oss framkallat olika meningar, ehuru lika ädla till grund och syfte, kämpande ej för egen, men sanningens seger, högaktande hvarandra under sjelfva kampen, och skådande med samma längtan, samma hopp mot stunden, då frid skall mäklas af den lugna besinningen, och en samlad erfarenhet stadfästa fördraget. *Hvad lider tiden?* Må väktarena svara, när konung och folk med helig rätt tillspörja oss derom. Äfven jag ställdes oförtänkt i väktarerådet på murarne af det Zion, i hvars vänliga skygd mennisko-odlingen både gladeligast och tryggast knyter sin knopp och slår ut sin krona. Skulle jag ej bekänna min tro, att fredsförslaget i sina grundlinier redan ligger färdigt inom oväldiga bröst, och att fredens vilkor mellan de krigförande ideerna är icke någonderas nederlag, men hvarderas befästade rätt, — icke utrymmande af fältet, men fredligt sammanboende derpå, — icke söndring och förstörelse, men förbund och styrka. Det gamla Rom, till omfång och inflytande redan inskränkt af tidernas och tingens makt, bör ej längre äflas om ett uteslutande välde öfver verlden, som ej mera har det af nöden och derföre ej fördrager det. Det klassiska slägtet skall uppfriskas af inströmmande bildsam lifskraft, men icke förträngas af en bildstormande våldskraft, — skall gifva med sig af rummet,

der Alten bekannt zu machen, wesshalb die Menge sich mit neuen Sprachen und mit Sachkenntniss so viel als möglich beschäftigen muss». Fr. Aug. Wolf, *Ueber Erziehung, Schule, Universität (Consilia Scholastica); aus Wolfs litter. Nachlasse zusammengestellt* von W. Körte. Quedlinburg 1835. Jag citerar efter en tidskrift.

men ej öfvermannas af mångtalet, ej utrotas af en orolig nyhets-lustas förfinade barbari. Den nya stammen, som med ungdomligt mod på Laviniska stranden tillkämpat sig borgarerätt och penater, skall vörda *Capitolium* och *Forum* och *Tusculum* och *Tibur*. Med vördnaden för det i sitt slag fulländade, som de gamle tankens, handlingens och konstens heroer efterlemnat, — med helgdhållandet, vården och användelsen af detta rika arf, stå och falla själs-odlingens och menniskovärdets grundfästen: vetenskapen, ideerna, det rena sannings- och skönhets-sinnet, den äkta humaniteten. Förloras dessa, hvad är väl qvar? — Måhända en färdigare räknekonst att förvärfva och njuta, en mera utstuderad lefnadsklokhet att begagna medlen dertill, en lifligare pristäflan om högsta vinning för minsta besvär, en vaknare uppfinningsgåfva på ginvägar till timlig välbehållenhet, en allt utbreddare behändighet att tillegna sig dem, en i massorna rörlig rå-kraft genom sannolikare hopp om byte eller genom en stegrad ärelust på ytligt skimmer. Ditåt lutar tiden med sin tankeriktning, sina maningsrop och mängden af sina fostrings-läror. Gagn, praktisk användbarhet, materiell förkofran, är dess lösen. Och vi fördömme den icke; vilje blott att den ej skall öfverljuda andra och djupare röster, med hvilka den både kan och bör bringas i samklang. Det är i vårt slägtes utvecklingsgång något som är öfver den enskilda nyttan, öfver sjelfva samfunds-nyttan: det är vården om menskligbetens högre lif, hvilket från sin ljusa, mot oändligheten sträckta bana genomtränger och förädlar allt som på jorden, under längre eller kortare stadier, går parallelt med dess linie. *Hon* är grundlinien, efter hvilken allt måste mätas och jemka sig, om det skall ega värde, och till hvilken allt måste hänföras och trygga sig, om det skall ega bestånd. De jordiska intressena kunna korsa henne eller

skilja sig ifrån henne; de straffa sig då sjelfva. Men hon viker ej ur sin led, om ock få äro de som finna henne. Och finner henne en gång ingen, så går det som med evangelii ljusastaka, der första kärleken öfvergifves: den varder bortstött af sitt rum. Det blir svårt att sedan tända den; och den ersättes ej med skenet från de kol-eldar, vid hvilka den jordiska fliten spinner sina trådar, bakar sitt bröd eller smälter sina metaller».

Detta är lika väl sagdt som sant tänkt. — En anmärkning skulle vi vilja tillägga. Angående tidens materiella riktning, mot hvilken från vissa håll så ordas och rustas, månne den evangeliska parabeln om bjelken och grandet ej vore dervid en smula användbar? Mot det materiella svarar det spirituella, mot det reala det ideala; och det sednare är ju det högre, ädlare, mäktigare? Skulle ej, om materien så gäser, det ideala ha liksom råkat i lägervall? Och är detta sjelfva det idealas skuld? — Vi ställe här frågan till en mild och christlig domare, som sjelf citerar versen:

Iliacos intra muros peccatur et extra.

Den som vill, kan ha tillfälle att öfvermätta sig på de ideala pretentionerna. Oss har detta vederfarits i fullt mått, helst vi varit midt i lägret; i hvilket någon oro utan tvifvel skulle verka helsosamt.

Och är det endast barlast som denna materiella verksamhet skeppar på tidens ström? Står dess handelsflagga ej under skydd af något andeligt konvoj-kommissariat? Jag skulle tro, ett sådant har sin hand med i spelet.

Kanalerna, ångbåtarne, jernvägarne, all denna industriens genom verldshandeln mångfaldigade förkofran, hela denna fredliga, jordens alla slägter snart omfattande gemenskap, är det endast varor de omföra? Mig förefaller det, äfven i fråga om tanke-vexling och tanke-alstring (ty det förhåller sig på

det ideella gebitet som inom det materiella, att omsatsen ökar produktionen), mig förefaller det, säger jag, liksom såge man här den nästa *stora* epoken till boktryckeri-konstens uppfinning, och en *större*. Hvilken verld af intelligens är ej här i rörelse? Ha ej alla de *praktiska* vetenskaperna här sitt egentliga fält? — I sanning, det båtar föga att, med tillslutna ögon och föråldrade anspråk, tro sig kunna stämma tidens och lifvets ström. — Nej, här fordras äfven i den moraliska verlden nya källor, eller ett allvarligare begagnande af de eviga gamla. — I allmänhet fruktar jag att bokregementets tider äro förbi, äfven i den så kallade lärda verlden. Den har sjelf icke minsta andelen i allt det missbruk, hvarigenom ordet, så till sägandes, förnött sig och snart blott till tidsfördrif fyller menniskornas öron. Här fordras och behöfves i alla vägar det ord som tillika är lif och handling. Så vida må vi alla tänka på att göra vår vetenskap *praktisk*.

Ideerna! De höga ideerna! — Jag har ock om dem fört allehanda tal, och hört mera än det är godt att minnas. Skulle de ej, i och för sig sjelfva, helt enkelt vara de odödliga tankarne hos menniskan, de enda som öfvervinna verlden? Eller i vidsträcktare mening: alla de tankar som menniskan ej skäms att tänka äfven under den lifligaste föreställning af Guds, sin skapares, allestädes närvarelse? — I ett sådant tänkesätt, sträckt till det hela af mensklig verksamhet, ligger en *välsignelse*, den välsignelse som fattas verlden, och endast ger verklig förkofran. Här är en vetenskap att lägga sig på, hög nog för den högste, och för den lägste tillgänglig.

Vi sluta med att anföra talarens uppfostrings-plan, och deraf draga ett enda allmänt resultat, förbehållandes oss att framdeles mera specielt ingå uti ämnet.

»Basis (säger herr ärkebiskopen) är folkskolan. Der *måste läras* först och främst *det för alla nödiga*, som är religions-kunskap och hvad som för dess bibehållande och förkofran är vigtigt, nämligen färdig innanläsning. Der måste vidare *vara tillfälle att lära det för alla nyttiga*, som är hjelplig skrifkonst, det allmännaste af räknekonsten samt de enklaste begrepp om naturen, verlden och fosterjorden. Härmed slutas det *första* bildnings-stadium, hvarvid de flesta naturligtvis skola stadna. Det utgör ett helt redan för sig sjelft, emedan det både gifver i jemnt mått hvad ingen får undvara, och dessutom ett öfverskott, hvilket för dem, som böra eller kunna mottaga det, är tillgängligt och för den graden tillräckligt. Men för dem som af särskilda (inre eller yttre) skäl behöfva mer, utgör det tillika öfvergången till ett *annat* stadium. Gossen är nu 10 eller 11 år gammal, kan sin kateches, bibliska historien i sammandrag, läser färdigt innan, och, om han genomgått kursen, skrifver läslig stil, känner de enklaste räkneformerna samt grunddragen af geografi och historie. Han är bland dem som af yttre eller inre skäl ej får stadna inom den egentliga arbetsklassen; han måste derföre in på den högre kunskapsbanan, men hvilken? Det vet man ej. Vid den åldern kan ej frågan ännu besvaras: *hvad månn varda af detta barnet?* Det är dock af hög vigt att få svar derpå, — och detta skall sökas under detta *2:dra stadium*, hvars längd jag bestämmer till tvänne, högst trenne år, under hvilken tid gossen sysselsättes med ämnen som äro i allmänhet bildande och för hvarje bildad Svensk man gagneliga eller prydliga. Hit hörer: modersmålets grammatikaliska inlärande, fortsatt undervisning i religion, räknekonst, geografi och historie, särdeles fäderneslandets, skönskrifning, linearteckning, första elementerna i geometri, läsning af tjenliga forn- och folksagor, deklamerande,

äfven sjungande af valda Svenska sånger, och allt detta i behörigt förhållande afvexladt med gymnastiska öfningar. Detta *andra* stadium, som, lika med det första, både utgör ett sjelfbestående helt och derjemte en öfvergångs-period, är genomlupet vid 12 till 13 års ålder; och likasom vid det förstas slut mängden afgick, för att stadna i den stora arbetande massan, så afskiljer sig ock nu sjelfmant en skara, för att, med det mått af kunskaper den hunnit förvärfva, söka en tidigare utkomst t. ex. i så kallade bättre handtverk, eller som bruks- och handelsbetjente, under-officers-kadetter, klockare-lärlingar, skrifvare-biträden åt flera slags embetsmän o. s. m., som ej behöfver uppräknas. Men med återstoden sker nu den stora mönstringen för lifvet. Vägen, sammanvandrad hitintills, delar sig här i tvänne. Valet emellan dem, det vigtiga, betydelsefulla, hela framtiden omfattande, skall göras; och det kommer nu i rätta tiden. De inneboende anlagen hafva blifvit väckta, hafva fått tid på sig till någon utveckling, hafva röjt sin art och antagit den form, på hvilken de äro känbara, om ej alltid med ofelbar visshet, dock i de flesta fall med lugnande sannolikhet. Man vågar derpå, i förtröstan till alla goda gåfvors gifvare och tillkännagifvare; och ginge man tillväga flärdlöst och opartiskt, skulle man troligen aldrig misstaga sig om någon endas anborna kallelse. Och här vidtager elementar-bildningens *3:dje stadium*, det med egen karakter till målet nu först på skilda linier gående, hvilka, då de hvardera, ehuru utgångna från samma punkt, hafva sin gifna specifika riktning, ej här behöfva till sina flera eller färre afdelningar tagas i beräkning. Nog af: lärjungen, i möjligaste mått pröfvad, får nu af sina mästare anvisning och råd att beträda sin rätta bana, och hvad han förer med sig är icke förloradt för någondera bildnings-linien. Föres han af den rätt förstådda andans drift in på den lärda

linien, så skall säkerligen det härigenom inträffande uppskofvet med de gamla språkens lärande ersättas genom den uppöfvade fattningsgåfva som han, jemte modersmålets grammatikaliska kännedom, redan förvärfvat. Med jemnare och säkrare steg skall han der framgå, i vänlig täflan med likstämda kamrater, hvilka, om än mer eller mindre begåfvade, dock alla sträfva i *en* riktning till *ett* mål. Åt detta förespeglade mål skall han egna sig med uppmärksamheten mera odelad, med kraften och åhågan mera oförspridd och mindre mattad af olikartade, här underordnade ämnen, som annorstädes fått sitt egna fält, och här blott intagas i det mått de finnas behöfliga för hufvudsaken. Så ordnar sig småningom på djupet och samlar sig der till fasthet den grund, på hvilken sedermera universitets-bildningen skall uppföra, samt en mognad sjelfverksamhet fortsätta och fullända bygnaden för vetenskap och kyrka.»

»Säger åter det genomgångna profvet, att den andra linien med likligare framgång bör beträdas, så är hvad som föregått och redan förarbetats ännu omedelbarare en grundläggning till hvad skolan i detta sitt nya skick bör meddela. Det blir, i korthet sagdt, en så fullständigt lemnad undervisning i lefvande språk, mathematik, rätts- och samhällslära, verldshistorie, natural-historie och naturvetenskaper, att efter fulländad skolekurs en obehindrad afgång kan ega rum, antingen till universitetet eller till militära och technologiska tillämpnings-skolor.»

»Så inrättad, ordnad och utförd, synes mig den offentliga elementar-undervisningen i vårt land komma att nöjaktigt och verkställbart motsvara både sitt ursprungliga ändamål och tidens billiga fordringar. På samma, i moderjorden djuplagda, ombägnade och vattnade rot växer den till en stam som är fast och gemensam, och så i rätta tiden skjuter ut

derifrån sina bägge starka och fruktbara hufvudgrenar. Folkskolan är roten, profskolan är stammen, och grenarne utgöra hvad man kallar lärdoms- och apologist-skola. Jag skulle, med afseende på sistnämnda skolors härigenom framflyttade utgångspunkt och deras utsträckning till hela elementarundervisningens slutpunkt, vilja kalla den förra *gymnasium*, vid hvilken benämning vanan fäster begreppet om klassisk bildnings-anstalt, — den sednare *athenæum*, efter Grekernas *Athene*, vettets och vapnens samfälta gudomlighet, *Minerva* som planterade oliven, *Pallas* som skakade spjutet».

Med döpelsens sakrament vilje vi ej befatta oss, ej heller med den vink som ligger i de sista uttrycken. Så mycket äro vi färdige att säga: här äro i många afseenden sanna ord uttalade, vigtiga i afseende på ämnet, vigtiga i afseende på innehållet, vigtiga äfven såsom uttalade af Svea rikes ärkebiskop.

Har herr ärkebiskopen också medgifvit och erkänt allt hvad den förändring innebär som han här yrkar, eller allt hvad af den otvunget skulle följa? *Skolans emancipation från kyrkan* är otvifvelaktigt en sådan följd. Recensenten erkänner öppet, att *detta* är *hans* ståndpunkt, och utgör hans lifliga önskan — ej i den katholska eller okatholska, ny-fransyska meningen, som sätter den kyrkliga lärdomen rakt emot den verldsliga, och, allt som det ena eller andra partiet med ämnet fått hand, för en tid endera velat till och med utesluta presterskapet från den allmännaste undervisningen, eller ock fordra den för presterskapet hufvudsakligen, om ej ensamt, — utan i den sant protestantiska meningen, som gör läroverket i alla dess stadier till lekmannens och prestens gemensamma angelägenhet — en skolans emancipation, sådan som den t. ex. längesedan i Preussen är verkstäld: — en offentlig undervisning, egnad åt *alla*

klasser af medborgare utan undantag (men utan att derföre i *samma* skolor vilja uppfostra dem som bildas för hufvudsakligen olika banor), — och ett läroständ, som väl hvarken delar kyrkans privilegier eller göromål eller utsigter eller inkomster, men deremot i samhället ock njuter den plats, de fördelar, det anseende och den säkerhet för ålderdomen efter ett mödosamt och nyttigt lif, som det förtjenar.

På denna väg, som säkrast, om ej uteslutande, bildar skickliga lärare, och här, såsom i andra länder, äfven skulle framkalla egna anstalter till sådanas bildande, ligga i vår tanke äfven de hufvudsakligaste förbättringar som vårt läroverk kan och bör emottaga. Till det vigtiga ämnet skola vi mer än en gång återkomma, och hoppas då få tillfälle att närmare, i jemförelse med herr ärkebiskopens, utveckla vår egen bekännelse i dessa ämnen.

2.

Samlade Dikter af P. D. A. Atterbom. I B. Upsala, Leffler & Sebell, 1837. II B. Ups. 1838.

Vi äro, äfven i poetiskt afseende, ingen rik nation. Liksom de gamles geografiska synkrets ytterst begränsades af de Ripheiska bergen, der gripar vaktade skatter, så slutas ock vår poetiska med den nordiska mythens fjäll och urväsenden, som äro afskräckande nog. Vågar man sig intill dem, för att här måhända ock hemta skatterna; hvar finnes väl den tro som försätter berg? Under hvalf af blånande is och verldsgamla klyftor slumra här i tusenårig hvila jättelika förstenade gestalter. Man ser att de ha lefvat; men med ett lif, liknande — inom menniskoverlden — det som nu i planeten sjelf är utdödt eller sofver, det lif som bygde fjällen och i bergen formade jordens ben och knotor. Efter denna formation ha vattnena åter stigit och betäckt jorden, det vill säga — för att förblifva i liknelsen — den stora folkvandringens böljor gingo deröfver; tills Guds ande å nyo sväfvade öfver vattnen, och christendomen af barbarer gjorde menniskor.

I Norden var länge natt, och norrskenet stod öfver fjällen. En långsam dimmig morgon följde, som föga tillät urskilja föremålen. — Ur dimman stormar vapengny, och flyr till en del med den. I den uppgående solens första stråle planterar en prest korset; man ser en tillbedjande menighet af början de odlare, och en konung midt ibland dem,

glad i sitt hjerta. Kriget mullrar väl ännu vid gränsorna, eller gör blodiga vägar genom de gyllene skördarne; men friden — *Guds frid*, såsom hägnet för fredliga näringar kallades, — har dock hemsökt jorden, och det välsignade verk begynner, hvarigenom de saktmodige skola henne besitta. Ur templet höjer sig lofsången, ur skogen klingar vallvisan, i borgen som i hyddan ljuda sagan, riddarvisan, kärleksqvädet, — alla spelande mot en dunkel, jättelik grund af hedniska och heroiska minnen, men alla liknande de blommor, hvarmed solen betäcker fjällsidorna, för att morgon och afton i vällukt predika ljusets dyrkan.

Vi ha vågat kasta seklers arbeten in i en bild. Mycket får rum i en enda mennisko-tanke. I dödsminuten får ett helt lif rum der. Vi skulle vänja oss att tänka sådana tankar. Till den bild vi kritat äro dragen samlade ur många försvunna år. Det är egentligen Svenska ungdomsminnen, det vill säga, från en tid som dels föregår, dels förmedlar inträdet i verlden. Hvar och en lefver sin *medeltid*. Betraktar man Sveriges, så synes den lika fattig som dunkel; om ej en och annan blixt vid horisonten, tecken till stilla mognande skördar, förrådde att Guds ande ännu hvilar i Nordlanden. — Hvad vi framställt är, på fullt allvar, ungefär det förnämsta vi om denna tid hafve att förmäla. — För öfrigt, hvilket armod på historiska monumenter! Ej en gång en Saxo, som berättat Danskarnes barnsagor på sirlig Latin! Hos oss måste vi vänta på *Svenskan* — hvarmed våra grundligaste häfdaforskare mena *prosan;* hvilken ock slutligen levererades dem, fast ännu bunden till händer och fötter, men äfven i lindorna prosaiskt lofvande nog — uti *Rimkrönikorna*. Man kunde förtvifla, i fall uti Svenska folkets historia *bokstafven* vore *andan*. Den är det ingenstädes; den är det i *alla* afseenden kanhända minst hos

oss. — I vår dunkla medeltid ligger vårt ungdomslif, okändt för verlden, men så mycket närmare naturen och, oaktadt förvirringen på ytan, i djupet fullt af en stilla förkofran. Här är företrädesvis den bestämmande bildnings-åldern (den för framtiden vigtigaste af alla) af *hemsederna*, af *familjelifvet*, i deras förhållande till ett början de *offentligt*. Här begränsade och stadgade sig Svensk lag och sed på frihetens i Norden uråldriga grundval. Hvad som skett, märktes vid *faran* af yttre förtryck. Nationen trädde med Gustaf Wasa upp för sin egen frihet, och följde Gustaf Adolf då han räddade den odlade verldens.

För öfrigt ännu ingen vår, — hvarken i vetenskap eller konst eller poesi eller vitterhet! Hela det sjuttonde århundradet har i Sverige frambragt en enda stor vetenskapsman. Han heter Johan Olofsson Stjernhöök, författare till *Svears och Göters gamla rätt* [1], den Svenska lagfarenhetens fader genom den anda, hvarmed han omfattade Svensk forntid och medeltid i deras sammanhang med det närvarande. Man kan knappast motsätta honom Georg Stjernhjelm och Olof Rudbeck, store, genialiske mångfrestare mer än store män af stilla, evärdliga förtjenster. Att i ett så omfattande, uppväckt och lifligt sinne som Stjernhjelms äfven finna poetisk klang, förvånar ej; national-epok har han ej gjort. Svenska poesien var med Stjernhjelms *Herkules* ännu ingen Herkules i vaggan; och man hör sedermera föga till dess bedrifter. Rudbeck — (han skref mest under enväldet, på en tid då det ej var godt röra vid det närvarande) — flydde längst bort i Sveriges fornålder, för att befolka den med en liflig inbillnings och en vidunderlig lärdoms dikter. Det var ett afguderi, hvarpå många trodde

---

[1] De jure Sueonum et Gothorum vetusto. Stockholm, 1672.

mer än han sjelf, men som förvärfvade honom ett fräjdadt namn, hvilket han bättre i andra afseenden hade förtjent [*]. Sådant var tidsfördrif under enväldet, som i sin början var ett lärdt, och mot sitt slut nära blef ett olärdt barbari.

Enväldet störtade, med sig sjelft, Sveriges politiska storhet. Efter den förödelse det spridt omkring sig, växte ännu gräset. Om tio år kunde Sverige, ehuru för det mesta beröfvadt de främmande beståndsdelarne af sin makt och återförvisadt på egna krafter, åter tala om välstånd och helsa, och fick en röst derför i ett *renadt* språk. DALIN har derom stora, obestridliga förtjenster. Att framsteget likväl låg i tiden och förtjensten ej endast var *hans*, derom vittnar framför allt *Sveriges rikes lag*, på 1734 års riksdag antagen och gillad; äfven i afseende på språket ett värdigt national-monument, liksom den genom sina bibehållna (och till den tiden lämpade) grundsatser af gammal Svensk rätt är Svensk frihets egentliga palladium. Ty genom Svensk lag och Svenskmanna redlighet och vett har denna alltid varit mer försäkrad, än genom den mer söndrande än förenande, af yttre omständigheter alltför mycket beroende, emellan ytterligheter så ofta sväfvande politiska författningen, som mer än en gång angripit denna frihets grundvalar, och i trots af hvilka angrepp den likväl bibehållit sig. *Fåväldet* under och efter eröfrings-perioden var *ett* sådant angrepp; *enväldet*, som följde, var ett *annat; stånds-regeringen*, hvartill det sista kastade om, var det *tredje* och — under frihetens namn — ej det minst farliga.

---

[*] Vill man se ett exempel, hugget i sten, af det slags pedantism som i alla sina grader är själens bedendom, så må man läsa på grafven öfver Atlanticans författare i Uppsala domkyrka: »*Immortalem Atlantica*, mortalem hic cippus testatur».

Emellertid framlockade den så kallade frihetstiden, under all den söndring hvari den slutligen skulle förlora sig, krafter som enväldet hållit bundna, inre krafter, tankens och bildningens, nu yttrande sig, ju sednare deras vår kommit, med så mycket friskare ungdomslif. Ett sådant blomstrade äfven i den nyvaknade vetenskapen, framför allt hos blomsterverldens egen odödlige tolk, hvars skrifter äfven åt den oinvigde så ofta meddela intrycket af menlös fröjd och stilla förtjusning. — Omkring detta största namn, på hvilket vi här häntydt, ordnade sig andra, i vetenskapens häfder med loford nämnda. Äfven vitterhet och konst begynte fira sin vår. Språket utvecklade sig, fullt af kraft och saft, naivt försökande sina krafter med ett oskyldigt nöje, som på ett högst behagligt sätt kontrasterade med dess i grunden stränga, stålsatta natur. Tessins och Höpkens vältalighet, i slag olika, ha derigenom ett gemensamt tycke, liksom äfven Creutz's och Gyllenborgs poemer. Så uppspirade blommorna till den krans som prydde Gustaf III:s tidehvarf.

För vitterhet och konst var detta mer gynnande än för den strängare vetenskapen. Mycket bidrog att ge de förra en glans som ej i allt var deras egen. Sveriges bägge första skalder ur den föregående perioden tillhörde redan genom börden samhällets höjd, och blef en parnass, der den tredje — Oxenstjerna — med Sveriges kanske mest lysande namn snart stälde sig vid deras sida. Sveriges råd var fyldt af män, hvilka genom klassisk, så väl som medborgerlig bildning uppstigit till platser, som förr skymde sjelfva thronen, och först nyligen blifvit nedom den flyttade. Konungen sjelf var snille, talare, författare. Kellgren, Leopold, Rosenstein, Adlerbeth hörde mer och mindre till den förtroliga umgängeskrets, i hvilken han aflade högheten för

att

att som snille lefva med likar. Hvem kan förtänka honom att ha velat lemna ett minne deraf? Att genom en egen stiftelse ha gifvit offentlig helgd åt en förening, som till sin kraft och verkan redan existerade? Att derigenom ha förklarat vitterhetens skydd för en Svenska spirans arfvedel, och gjort detta testamente i namn af Sveriges ära? Om vitterheten gick till hofs, så var den ock der hemma; och anstalter gjordes att för alltid härbergera den i närheten. Några vilda sångfåglar, Bellman, Thorild, Lidner, höllo sig väl utanför, men fägnades icke dess mindre af den nya solens strålar. Det var ett gladt, genialiskt, öfverdådigt, äfven tygellöst lif. Dess glans berodde af alltför sällsynta omständigheter, att ej vara *flygtig*. Det sammanhållande var egentligen konungens personlighet. En personlighet är förgänglig — och *huru* förgicks *han?* — — För tidens åskor förstummades alltmera sången. Enskilda sångfåglar sjöngo ännu melodiskt i skog eller bur. Snart uppstämdes sången af ett nytt slägte och gick på andra toner.

Man förebrår med föga skäl Gustaf III:s tidehvarf den *Fransyska* smaken; äfven om det hyllat den, som det ostridigt gjorde. Hvar och en tid har sina mönster, och de Fransyska hade blifvit gällande i hela Europa. Sådant beror på annat än servil imitation; och för öfrigt visade detta samma tidehvarf inom vitterheten en rikedom af originella karakterer, ehuru ofta visserligen större i anlag än fulländning. Ty värr ej sällan är det Svenska snillet en så kort, en så förgänglig vår! Det har så få höstblommor, ty vintern kommer så snart och är så lång. Ibland skalder som blomstrat skönast, och med ny skönhet fram mot sin graf, kan dock Sverige nämna en — nämligen Kellgren; ett bevis på djupet af hans kallelse, hvilken ett alltför snart släckt lif ej

hann utveckla. Han hade redan ställt sin kosa åt ett annat, högre mål. — I allmänhet begynte den så kallade konveniensens bojor att lossas. Poesien hyllades ej mer blott såsom ett ädelt, adeligt, konungsligt hof- och kammar-nöje. Några, som lyssnat till den i skogen, började förkunna den såsom en naturmakt hos menniskan. I Tyskland begynte Goethe sin långa bana — som skulle sluta i det innersta af konstens tempel — med denna naturpoetiska tro, och hans första enthusiastiska produkter ha ur den utgått. I England var den outrotad allt sedan Shakspeare. I Sverige sjöngs och qvittrades den af de nämnda vilda sångfåglarne, och Thorild uppträdde som dess filosof och profet. I Frankrike, der Jean Jacques Rousseau och Diderot, hvar på sitt sätt, varit predikanter af denna naturdyrkan, hade den mindre poetiska än politiska verkningar, och blef revolutionär. Frankrike fick annat att göra än att tänka på sin klassiska orthodoxi, hvars utanverk i det hela lemnades orördt. Det tog upp den process emot det förkonstlade samhället, som Rousseau bragt inför det naturliga samhällets domstol. — Revolutionen bröt ut. Dess förskräckelser tystade natur-predikanternas både vers och prosa.

Kom så ordningen till den *ny-romantiska* skolan, hvars fädernesland var Tyskland och hvars koryféer voro bröderna Schlegel och Tieck. Till sina anor var denna skola *historisk* och *kritisk,* till sitt lynne *fantastisk,* och både för sin lärdom och fantasi sökte den näring i alla åldrar och tider. I det hela var det en poesiens flykt ur det närvarande till det förflutna, från det verkliga till det ideala, helst sådant detta i fordna former förverkligat sig sjelft. I kritiskt afseende har denna skola lemnat rika, evärdliga frukter. Den har först egentligen tagit poesiens hela gebit i besittning; den har först rätt urskilt och karakteriserat dess stora arter;

den har, genom jemförelsen, äfven låtit den klassiska ålderdomen framstå i nytt egendomligt, ungdomsfriskt behag; den har i sjelfva verket bekräftat den förr omförmälda poetiska tron: att poesien springer djupt ur menniskans egen natur och går i mångfaldiga former genom verlden. Närmast har den dock känt sig beslägtad med den *gamla* romantiska poesien, hvilken till sitt yttre och sin historiska härledning egentligen först utmärkte den *populära* poesien (helst i de nybildade *romantiska* språken), i motsats med den *lärda klassiska* under medeltiden [1]; men hvars begrepp blifvit vidgadt till ett uttryck af hela medeltidens christligt-poetiska verlds-åskådning, hvilken den nyare romantiken både å nyo upptäckt och åter sökt göra gällande. I produktift afseende har denna skola frambragt allt hvad fantasi och känsla och ironi mot verkligheten och en hela den poetiska verlden omfattande reflexion och ett idealiskt sträfvande kunna frambringa. Anmärkas kan emot den i allmänhet (ty större och smärre undantag gifvas), att den snarare lånat hus än egt något, att den ingenstädes är rätt hemmastadd mer än i sin längtan, och att den, i stället att rentaf försänka sig i stora saker (det finnas sådana, med hvilka det lönar mödan) och i ett sådant bad aftvå sin sjelfviskhet, klemar med sin egen ytterst tillspetsade *subjektivitet*. I allmänhet är den i poesien det yttersta af en sådan hela tiden genomgående riktning, och häntyder på en stundande brytning. Sin rund har denna ny-romantiska poesi redan gjort kring Europa; och i Frankrike, der den förbundit sig med den politiska oron, slutligen vändt ut äfven sin desperata, förstörande sida (ty

---

[1] Ordet *romantik* kommer af *lingua Romana*, som ock var *lingua rustica*, folkspråket i vestra och södra Europa. Kejsar Ludvig den fromme kallade i allmänhet de på folkspråket föredragna dikter: *carmina gentilitia*.

den har ock en sådan, så aflägsen den må synas från dess fromme mästare och lärjungar), hvilket profeterar dess katastrof. Hvarje sådan träffar och dömmer likväl blott det förgängliga i ett stort sträfvande. Något evärdligt går ut ur pröfningen.

Det är den ny-romantiska poesiens förnämste representant i Sverige, som i de här anmälda tvänne band begynt utgifva sina *Samlade Dikter*. Han har ej dermed, enligt poeternas för dagen bruk, brådskat; då han sedan snart tretio år är inför allmänheten. Också har han, oaktadt de vidriga omdömen som från mer än ett håll mött dessa dikter, med deras samlande ostridigt både gjort Svenska poesien i allmänhet och särskildt sin egen sångmös vänner (ty den eger många och varma ibland de stilla i landena) en stor och välkommen tjenst. — Det är i friskt minne, med hvilken liflig och häftig polemik mot bestående litterära auktoriteter denna nya poetiska riktning, genom ett förbund af unge män, först i tidskriften *Phosphoros,* uppträdde: en polemik, hvars echo sedermera med ett slags vedergällningsrätt i synnerhet tadlat alla denne skalds bemödanden, och derigenom tidtals åter ryckt honom sjelf in på en bana, för hvilken, om han ock stundom spörjer lust, han likväl saknar egentlig kallelse. Sjelfve gå vi här, till en början, så mycket hellre dessa polemiska förhållanden ur vägen, som man med blotta negativiteter ingenting uträttar, utan att först framställa ett positift resultat. Men Atterboms sångmö *har* stora, positiva förtjenster, hvilka äfven genast, oaktadt alla omogenheter af en tidig början, tydligt nog framträdde. Recensenten minnes ännu med hvilken liflig glädje han helsade den unge skaldens första dikter i Phosphoros, och all den samtalsstrid han för och om dem förde: *Prologen, Gullåldern, Erotikon,* hvilka man här åter träffar, med vårdande hand återgifna. Han

kan ännu ej förstå, huru man här blott kunde se bombast och Tysk härmning. För honom var det en stråle ur diktens egen källa; och ännu klingar det i hans inre, då han upprepar orden:

»Naturens morgontimma,
Och du, o första slägte,
Som trampade den jord, der gudar lekte!» [4]

eller:

»Ja! det gifs en evig ungdoms minne,
Klagande i djupet af vårt sinne,
Att ej jorden stillar dess begär.» [5]

eller:

»Här nedre, ve! der vilda strider brusa
Och straffet gisslar yrande begär.» [6]

I denna skära, oskuldsfulla himmelsverld, hvars morgonrodnad är ljuset i alla skaldens bästa dikter, äro Atterboms fantasi och känsla verkligen *hemma.* Det är hans poetiska beröm; det skall bli hans evärdliga minne. Han står deri, så vidt jag kan dömma, till och med *öfver* de större mästarne af hela den skola, till hvilken han hör. — En annan, dermed sammanhängande förtjenst är den klarhet och det djup, hvarmed de första, enklaste, naturligaste affektioner, all poesis renaste jordiska näring, hos A. uttrycka sig. Såsom exempel vill jag hänvisa på de sorgliga, men innerliga och ljufva *Minnesrunorna* (I: 269). Skönare blommor har sonlig vördnad aldrig planterat på en faders och moders graf; ett innerligare farväl till kära ställen har aldrig tonat:

»Så tagen då mitt afsked, kullar, källor,
Löfrika lundar och J, svala skuggor,
J, fordom susande kring barnets vagga!»

---

[4] Gullåldern, I: 209.
[5] Erotikon, I: 223.
[6] Prolog, II: 9.

Tröstligare har aldrig en längtan upplöst sig i återseendets hopp. Det finnes intet rent sinne som dessa toner lemna orördt. — En tredje förtjenst af samma art är fosterlandskärlekens rena klang hos skalden, sådan den, djup och klagande, såsom ur fordna tider, ljuder i poemer som *Kung Karls spira* (I: 41), *Linnea* (I: 48), *Fredsslutet* 1809 (I: 201) och flera andra.

Vi skulle jemte dessa herrliga dikter vilja prisa många andra, utmärkta i olika karakterer, såsom *Stegeborgs ruiner* (II: 78), *Bacchus* (I: 123), den tragiskt uppfattade *Balen* (II: 181), *Nattlig helsning* (II: 76), poemerna kallade *Minnesångarn i Sverige* (II: 201 ff.), *Fjäriln, Den nya Blondel, Sparfven* (II: 171, 175, 234), *Trohet* (II: 232), *Vandrarns aftonvisa* (II: 338) m. fl. Några af dessa i synnerhet skicka sina ljud djupt in i hjertat. Våra gränsor förbjuda oss att lemna några utdrag.

Den bekanta kransen af skaldens *Blommor*, som, här tillökt med många nya, först möter oss i samlingen, förtjenar en egen betraktelse. Man träffar här äfven någon gång en dubbelblomma, såsom *Rosen* både från 1811 och 1837, den sednare mycket öfverträffande den förra, och, med de Filisteers tillåtelse, — det fägnar oss att få säga dem det i ansigtet — *ett ganska vackert poem*. Det samma gäller i ett annat slag om *Bolmörten*, hvilken man haft den naiviteten att taga åt sig, — och, efter vi här kommit på bittra örter, om *Malörten*, hvars stärkande, med poesi rikt bemängda helsodryck något hvar gjorde väl att smaka på, innan han lyssnar till *Vallmons* rogifvande sång, en verklig hjertats vaggsång. I allmänhet röjer sig i denna äng af blommor en stor poetisk invention, och ej minst i de kraftigt nattliga bilderna — såsom *Månörten, Ljungen;* hvilket vi anmärka för deras skull som utan undersökning säga, den

ena efter den andra, att denne poets skaldskap *endast* lefver på honing och söt lukt. Här blomstra för öfrigt alla dygnets stunder, och vi kunna blott i allmänhet uttala vårt beröm. Ibland de högsta loforden torde sjelfva *Blomstrens sång om Blomstermästarn* förtjena; och den oskuld, som deri finner behag, må gerna sjunga blomster-legenden om *Den helige Franciscus.*

Ett svårt företag är det utan tvifvel af en skald att så länge tala blomsterspråket. Till en del *måste* förtjensten bestå i den öfvervunna svårigheten. Men denna är af en art som den nya romantiken företrädesvis tycker om; emedan den derigenom får tillfälle att använda sitt förnämsta poetiska medel, nämligen *symbolen* — *allegorien.* Den älskar att behandla hela universum såsom ett poetiskt teckenspråk. Deremot är i allmänhet ingenting att invända, om vi tillägga att den gedigna, massiva, plastiska poesien, sådan som den fullrustad framstod ur de gamla, starka skalders själ, just består i en så oskiljaktig förening af tecknet och det betecknade, att ingen konst, ingen reflexion kan särskilja dem. Det är helgjutet, klingande verk — kontant, ädelt mynt — inga representativer med påsatt valör, som gå på utgifvarens poetiska kredit och behöfva presenteras till inlösen. — Ett kännetecken deremot på ett annat slags poesi är, att poeten i den träder emellan tecknet och det betecknade, och ger invisningen, tydningen — eller, om han ej synes i egen person, likväl gifver sin närvaro tillkänna genom den dager hans poetiska reflexions-spegel kastar, ej blott på bilden, utan emellan bilden och den afbildade. Detta sednare är honom ej allt, eller det förnämsta. Han vill vara med vid expositionen; och det *medium,* hvari han låter föremålen synas, skall särskildt remarkeras. — Det är i allmänhet den *lyriska* poesiens art. Det är ingalunda en art att förkasta; men den

synes vara den nya romantikens *enda*. Denna skrifver blott *lyrik*; den må kalla det *epos*, *drama* eller hvad som helst; och man vet huru rik den är på former och namn. Lyriken är dess styrka och dess svaghet.

Deraf följer, att sjelfva denna lyrik måste ha sina svagheter. Dertill hör det slags förnämhet, hvarmed den ej vill släppa verkligheten, föremålen inpå sig, i stället att gammaldags-poesien tog dem till sitt hjerta och ingaf dem eget lif. Visserligen beror detta äfven på verklighetens egen mer och mindre poetiska halt; men vi påstå, att denna uti ingen tid helt och hållet saknas, och att just poeten bär slagrutan i hand för sådana upptäckter. Denna nya poesi försmår för mycket att använda nämnda slagruta; hon skjuter hellre verkligheten ifrån sig, älskar för mycket att hålla den i ett blånande fjerran, att ge föremålen en främmande magisk färg, att doppa dem i afton- eller morgonrodnad, ja att förflygtiga dem, så att all gestalt försvinner[1]. — För att i någon mån genom ett exempel (och vida starkare torde kunna anföras) ådagalägga hvad vi mena, fästa vi uppmärksamheten på skaldens *Smultronblomma*. Vi erkänne att vi väntade se den förherrligad i en enkel, naiv, helst Svensk, idyllisk ton; då smultron, om ock ingalunda uteslutande tillhöriga Norden, dock i föreställningen så lätt förena sig med de glada bilderna af Nordens sommar. Kanhända vår felslagna väntan gör oss orättvisa; men visst är, att vi just i detta stycke med någon vedervilja återstötte på de *saligas öar* och *gudabordet* med *smaragd-skålen* och deri den ofta i dessa dikter anrättade *ambrosia*, och få, à propos af smultron (och

[1] Den på sig sjelf återkastade, desperata romantiken är blott en *omvändning* af den i texten skildrade, och gör en djefla-karrikatur af den verklighet som den andra aflägsnar ifrån sig eller förflygtigar.

hvarför ej af grädda?), höra talas om gudarnes *ichor*-fylda ådror[*]. Sådant har det fel som kallas *pretiositet*, och vidlåder ej sällan denne författares stil. Det är hos honom ej egentligen affektation. Det är så mycken affektion för egna föreställningar, att det ej faller honom in att afse andras. Han är derigenom ock värnlös mot löjet. Hvilken annan skald skulle t. ex. ej ha betänkt sig innan han i en poetisk helsning till ett ställe, der han tillbragt lyckliga dagar, nyttjade uttryck sådana som de här i poemet med öfverskriften *Landsberga* (II: 280) förekommande:

»Dock i hans bröst qvarlefva du skall med den glans, som dig omflöt,
När af hans sångmö än du i person var bebodd.»

Det smakar af sångmöns kansli-stil.

I följd af denna innebygnad i egna föreställningar vet A. ock föga hvad utom dem föregår. Deraf hans förmenande, att publiken ungefär består endera af idel oförsonliga *fiender* eller på andra sidan af hängifna *vänner* (jfr anmärk. II: 383). Deraf hans utfall genom fönstret mot de förra, med hugg som riktas för mycket i luften för att träffa, men dock reta; deraf hans återtåg, emedan han med skäl finner sig ha bättre att göra; deraf hans vexlande *krigs-* och *fredsrop*.

Vi ha kommit på en punkt, ömtålig att vidröra, emedan den angår en personlighet och en ädel personlighet. Likväl kan den ej undvikas, emedan här är fråga om något som icke varit utan inflytande på de skrifter vi här bedömma. — Deras författare synes benägen att betrakta deras ovänliga mottagande af vissa publikens ordförare *endast* såsom ett utbrott af den opoetiska hopens vedervilja mot allt hvad poesi är och heter. Vi vilje lemna detta motiv ett väl-

[*] Den som ej förstår detta sista, kan i en not vid ändan af volymen bli undervisad om, att *ichor* betyder gudarnes blod, eller hvad hos dem företrädde blodets ställe.

förtjent afseende. Men förhållandet är ej rent sådant. Det är en hop prosa med på *båda* sidor. Dertill räkna vi författarens böjelse, om ej bemödande, att låna sin poetiska bekännelse en viss politisk färg. Dertill hans egenhet att behaga sig på ståndpunkten af en föråldrad vitter polemik. Endast den sednare omständigheten hör till vårt ämne och må derföre här närmare skärskådas. — Vi ha ingenting emot att minnen af den vittra strid, hvarmed den så kallade phosphorismen i Sverige uppträdde, äfven blifvit införlifvad med A:s samlade dikter. Striden tillhör Svenska vitterhetens historia, kunde och borde ej af författaren förnekas; och skalden har ej varit alltför frikostig i mängden af de här anförda dokumenterna, som bära ögonblickets färg, — om man ock skulle önskat dem ha varit af större betydenhet. Medgifvas måste visserligen att den konventionella klassiciteten, äfven i den sista form den hos oss antog, mindre uteslutande *Fransysk* än *Engelskt-Pope-Leopoldisk,* tager sig, med sina anspråk på allmänlighet, klent ut i förhållande till de i sanning stora utsigter öfver poesien, dess historia och former, som den Tyska ny-romantiska skolans djupa, omfattande studier öppnat. Men dels var hvad den unga phosphorismen i Sverige af dessa studier i sina dagar innehade och framhade — en verklig barnlek, dels har den ej heller sedermera i allt ådagalagt de vidgade åsigter, som ge hvarje fenomen i vitterhetens häfder *sitt* värde på *sin* plats. A. hade åtminstone i det fallet gjort väl att — om han ändtligen ej velat uppoffra den här upptagna *vexelsången* om *Den goda Smaken* (I: 297) med allongeperuk, ducriner, m. m. om Ludvig XIV:s tidehvarf (ett skämt, anno 1838 ingen smula mindre föråldradt än dess föremål) — dertill bifoga *något* uttryck af ett gladare, billigare, upphöjdare omdöme. All antydning till ett sådant om Leopold saknar man äfven

i dessa dikter; ehuru det väl varit på sin plats, efter alla utfallen emot honom, hvilka han i sin tid bar med tystnad; hvarföre ock vreden deröfver att den gamle mannen, såsom de efter hans död utgifna skrifterna visa, någon gång på papperet kastat ett yttrande af harm, var alldeles öfverflödig. — Och här komma vi just till den ömtåliga punkten. A:s svaghet är en poetisk egoism, som ock yttrar sig i en mer än billigt prosaisk fåfänga. Han tyckes, såsom chef för den phosphoristiska dynastien och boren arf- och skyddsherre till alla dess titlar, värdigheter till och med, et cetera, anse sig äfven ega ett slags diplomatiska pligter i förhållande till främmande, mer och mindre välsinnade litterära myndigheter och makter. De stats-skrifter han i denna egenskap låtit utgå, och för hvilka Uppsala Litteraturtidning, sig till föga fromma, varit organ, ha alla fallit sig särdeles olyckligt, ej minst genom sin vidlyftiga tråkighet, och derigenom ej litet skadat författaren hos allmänheten.

Denna alltför stora vidlyftighet sträcker sig äfven, enligt vår tanke, till närvarande poetiska skrifter, hvilka väl tålt någon förkortning. Det förekommer oss som om författaren ej blott använde en inre, utan tillika alltför mycket en yttre måttstock på litterär betydenhet. Han älskar sitt namn på stora, dryga, ansenliga verk. Alltför stor ömhet synes oss visad mot åtskilliga mindre betydande, om ock i förbättrad gestalt här framträdande ungdoms-alster. Vi se ej hvarken hvad öfversättningen *Armidas ö efter Tasso,* eller *Sångerna i Selma efter Ossian,* eller *Smakbilderna* för Palmblads roman, kunna betydligt lägga till skaldens ära. Sjelf har han förmodligen ansett äfven *dem* såsom hörande till »*samtlige de för framtidens utslag erforderliga acter, dem han funnit sig uppmanad att framgifva i möjligaste läsbarhet och sammanhang*», såsom han sjelf yttrar sig i en anmärkning

(II: 364). — Författaren tänker för mycket på detta utsl Framtiden har så många att afgifva, att fruktansvärdt är, h förfar *summario processu* i saken.

Det finnes underbara motsägelser hos denne skald. Å tycker man sig se en ungdomlig genius i oskyldig och gl säkerhet slående lyran, under det den vingade Apollohäst med honom djerft sväfvar mot högre rymder; och det *han*. — Än ser man en omständlig, betänksam herre o man, med *opera omnia* under armen, resklädd till svaron inför den omförmälda framtida poetiska tingsrätten; och d är också *han*. Bäggedera är än i dag *han*. Men jag håll mig till den förstnämnde. På *honom* vill jag i fullt må lämpa hans egna sköna ord (*Lindblomman*, I: 63):

»Så länge som solen på fästets rund
Än körer sin gyllene vagn,
Så länge som fåglar än hvimla i lund
Och qvittret är allt deras gagn,
Under linden;

Så länge som thordönets vilda bedrift
Än följs af en regnbåges frid,
Så länge som heliga stjernors skrift
Än läses i aftonen blid,
Under linden;

Så länge ett endaste hjerta blott
Än klappar af längtan och fröjd,
Ett endaste öga af tårar blir vått,
En endaste mysning blir röjd,
Under linden:

Så länge, var viss, har dikten ock vår,
Har skalden i verlden sin plats;
Så länge behöfves, från år till år,
Hans harpa i tjäll och palats,
Under linden.

Med henne då gack till mötes din höst,
Och tänk ej att ensam du går;
Der minst du förmodar, i Svenska bröst
Mångt hjerta ännu för dig slår,
Under linden.»

Och härmed trycker jag i tanken skaldens hand, till ...nt af en lika uppriktig som ovansklig tillgifvenhet, skulle ...ck våra banor ifrån hvarandra vika. Ty mig — »har stu...n blifvit för trång».

3.

DelaGardiska Archivet, eller Handlingar ur Grefl. DelaGardiska Bibliotheket på Löberöd, utgifna af P. Wieselgren. I D. Stockh. 1831. II D. Lund 1832. III D. Lund 1832. IV D. Lund 1833. V D. Lund 1834. VI D. Lund 1835. VII D. Lund 1836. VIII D. Lund 1837. IX D. Lund 1837.

Svenska historien har haft lysande, högst lysande tidehvarf. Kanhända har deraf kommit att den sedermera i någon mån blifvit, hvad man kallar, solblind; hvaraf följt att hvarken de lysande tidehvarfven fått en nöjaktig och fullständig framställning, ej heller de mellan- och efterliggande riktigt framträdt ur skuggan. All historia är en återblick — ett folks återblick på sig sjelft — och ej blott på det *yttre,* utan äfven på det *inre* af detta sjelf. Det sista är *det* minne som tillika är *samvete.* Det genomljuder hos den enskilde fåfängans frestelser. I historien är det sanningens egen klang. Man behöfver lyssna efter den i Sveriges häfder.

På Svenska historiens framställning i skrift och tryck ha yttre omständigheter öfvat ett alltför stort inflytande. Redan det första verk, hvarigenom man kan säga att den för verlden gjordes bekant, *Historia de Gothorum Sveonumque Regibus* af Johannes Magnus [1], Sveriges siste katholske ärke-

---

[1] Skrifven under hans landsflykt i Venedig 1540; efter hans död först utgifven af hans bror Olaus Magnus i Rom 1554.

biskop, är en stor patriotisk osanning, men spriddes i förnyade upplagor kring Europa; under det OLAUS PETRI, Svenska kyrkans reformator, den förste som betraktat vår forntid med fördomsfri pröfning, såg sin, äfven till språket förträffliga, *Svenska krönika* undertryckt genom Gustaf I:s misshag. Brodren LAURENTIUS PETRI måste skrifva en annan, och, enligt konungens vilja, äfven pryda den med de utländske Göters konungar och bedrifter. Bägge brödernas arbeten förblefvo intill våra dagar outgifna [1]. Den näste märklige Svenske häfdatecknare är en olycklig, och stamfader för en olycks-slägt, — JOHAN MESSENIUS — uppfostrad i utländska Jesuit-skolor, återkommen till fäderneslandet under konung Carl IX, och, sedan han afsvurit sin religion, af konungen förordnad till professor i Uppsala; derifrån, för oenighet med sina kolleger, under Gustaf Adolf förflyttad först till Stockholm, såsom assessor i hof-rätten och föreståndare för archivet, slutligen, för misstänkt brefvexling med Polen, till fängelset på Kajaneborg, der han tillbragte hela sin öfriga lefnad, utom de tvänne sista åren, då Uleå stad var hans förvaringsort; — en mångkunnig, häftig, orolig man, oaktadt sin afsägelse hemlig, sist öppen katholik, den förste utgifvare af vår medeltids krönikor; men hvars lärdom för öfrigt ej lemnat någon del af Svensk häfdeforskning orörd. Sju år efter hans död förklarade regeringen att, emedan han i sitt fängelse mycket skrifvit uti *historia patriæ*, som länder till fäderneslandets heder, så ville den ej på honom låta sitta beskyllningen att han för förrädisk brefvexling till ständigt fängelse dömd varit, emedan anklagelsen ej kunnat bevisas, utan hade han allenast i förvar blifvit hållen (i tjugu

[1] Olai Petri *Svenska krönika*, utgifven i Scriptores Rerum Svecicarum Medii Aevi, I. Tom. Upsal. 1818; Laurentii Petri *Svenska krönika*, i II Tomen af nämnda verk. Upsala 1828.

år!) *på misstankar*[3]. Hans hufvud-arbete såg först långt efteråt dagsljuset[4]. År 1634 hade regeringen förgäfves sökt, äfven med hotelser, att få manuskriptet i sina händer. Det sändes af enkan till Polen, men återskaffades genom sonen ARNOLD MESSENIUS, först i 14 år med fadren fånge, sedan fri, med uppdraget att utgifva hans historia (ett uppdrag som Axel Oxenstjerna en gång säges ha ämnat Grotius), slutligen jemte *sin* unge son invecklad i den sammansvärjning som år 1651, genom upproriska pasqviller, ville kalla Carl Gustaf till thronen. Både denne son och denne fader lycktade sitt lif på schavotten.

Gustaf Adolfs, Christinas, Carl X:s stora tid intryckte sig i Europas minne. I Svenskt minne, liksom i Svenskt språk, saknade den en fullgiltig tolk. Åt en utländning, CHEMNITZ, uppdrogs att såsom rikshistoriograf beskrifva det Tyska kriget; en annan, nämligen SAMUEL PUFENDORF, hans efterträdare, fullföljde i sitt verk om samma ämne berättelsen till Christinas afsägelse, liksom han ock blef Carl X:s häfdatecknare; en tredje, BOECLER, författade historien om det Danska kriget från 1643 till 1645; och en fjerde och femte, LOCCENIUS och SCHEFFER, delade med de förra under 17:de seklet lagrarne på Svenska historiografiens fält; af hvilka knappt en half förtorkad telning återstod åt den flitige, tungordade WIDEKINDI, den ende som vågade använda

[3] Jfr min *Svenska Folkets Historia*, 3 del. sid. 111, noten 3. Det der omtalta stället i Baazii bok, som regeringen befalte ändras, blef verkligen borttaget, fast det finnes qvar i några exemplar.

[4] Johan. Messenii *Scondia Illustrata*, seu chronologia de rebus Scondiæ a mundi cataclysmo usque annum Christi 1612 gestis. — Utgifven, men ej fullständigt, af J. Peringskiöld, Stockh. 1700—1705. 2 volumer in folio.

vända ett nära förbistradt Svenskt tungomål till ofullkomnade försök att teckna den störste Svenske hjeltens bedrifter, och dermed var, mer än i ett afseende, föga lycklig *.

Se der de förnämsta historieskrifvare från Sveriges mest lysande tidehvarf, — fem utländningar, — den sjette och sämste en Svensk! — Må man då ej ändtligen med glädje vända sig åt sidan till en verklig original-författare på ett närgränsande fält, till Stjernhöök och den Svenska rättens häfder? Jag har nämnt honom *stor;* och jag tänker han förtjenar namnet. Stor kallar jag en författare som bryter nya banor, och som bryter dem så, att ännu en sen efterverld blott behöfver framgå i den gifna riktningen till det antydda målet. En sådan rödjare är Stjernhöök i den Svenska laghistorien, hvars *begrepp* (högst sällsynt för hans tid) han uppfattat; och om det kanske ännu återstår att genom ett grundligt studium af de fordna nordiska lagarne sprida ett klarare ljus öfver hela området af den gamla Germaniska lagstiftningen, så är det Stjernhöök, med alla sina ofullkomligheter, som deri var föregångaren. Det är en med Olaus Petri beslägtad ande, men mildare. För hans rena, billiga, sansade blick försvinner bländverket af lärda fabler, med hvilket hans samtida och närmaste efterträdare åter mer än någonsin omhöljde Sveriges fornålder. Tadlet derför träffar mindre förmyndare-perioden i Carl XI:s dagar, som nitälskade för all lärdom, än den sednare perioden af hans egen

* *Thet Swenska i Ryssland tijo åhrs Krijgz-Historie* — ifrån 1607 intill 1617, af Joh. Widekindi, Stockh. 1671. 4:o. *Then fordom Stormächtigste Högborne Furstes och Herres Herr Gustaff Adolphs den Andres och Stores Historia och Lefwernes Beskrifning.* I delen, Stockh. 1691. Fol. — Indrogs på Carl XI:s befallning för några såsom anstötliga ansedda ställen.

regering. Ty är det gifvet, att ett visst slags barbari kan förena sig med lärdomen så väl som med dess motsats, så torde vi derifrån ej kunna fritaga hvarken den tid, då Rudbeckianismen till den grad var officiell lärdom i Sverige, att en Dansk lärds utfall mot Rudbeck af Svenska hofvet upptogs, och då en Lundius, på en gång den historiska vantrons och envåldets advokat, var denna lärdoms juridiska representant[6], — ej heller den följande tiden, då vapenstyrkan herrskade och civila förtjenster ringa aktades[7]; helst *rättvisa* och *billighet,* hvilka alltid utgöra den sannaste bildning, hos dem, som dessa tider bragte upp, äro i synbart aftagande. Och man kan påstå detta under fullt medgifvande så väl af Carl XI:s förtjenster om religions-undervisningen, som af hans och hans sons konungasinne, så snart det äfven i litterärt afseende syntes dem gälla Sveriges heder. Andra enskildt hedrande undantag finnas visserligen. Midt under vapnens buller och nyss efter Pultava slag stiftade en Erik Benzelius den yngre, den förste omfattande granskare af fäderneslandets häfder, med några få liksinnade vänner den första Svenska, verkligen vetenskapliga förening, som i Uppsala efter freden också begynte utgifva sina handlingar [8].

---

[6] Den som sett på Lundii *Xamolxis, primus Getarum legislator,* Upsal. 1687 (man skulle ej tro att detta är en bok i Svenska laghistorien), hvars politiska syfte ytterligare framträder i hans *Dissertatio de origine majestatis civilis,* 1691, träffar der, jemte lärdomen, en sådan sanningslöshet i uppgifter, att den svårligen kunnat vara ouppsåtlig. Hvilket afstånd från sådana produkter till Stjernhööks likväl tidigare arbete!

[7] »Bror kan ej tro, huru litet civilbetjente blifva ansedde hos oss», skrifver den lärde stats-sekreteraren Hermelin till archiater Hjärne ur Carl XII:s läger. Gjörwell, *Sv. Biblioteket,* 3 delen.

[8] Sammankomsterna höllos först 1710, 1711, dels hemma hos Benzelius, dels på hans embetsrum, det akademiska bibliotheket, hvars

Den nya friheten kallade granskningen till Svenska regeringssättets historiska grunder. JAKOB WILDES något tunga lärdom rörer sig förnämligast i denna riktning. En läsbar historia fick nationen först genom DALIN, — i forskning aktningsvärd mer än mången velat medgifva, i språket såsom alltid förträfflig. Efter honom, med utvidgad granskning och lärdom, begynner rikshistoriens språk att söndra sig i olika munarter — en rhetoriskt högtidlig hos BOTIN, en förtroligt vårdslös hos LAGERBRING. Denna söndring stiger under Gustaf III:s tidehvarf; då vältaligheten så synes vilja tillegna sig det *sköna* af historien, att det *sanna* begynner komma till korta, och minnet drager sig tillbaka för äreminnet. Den strängare vetenskapen ville, äfven med de yttre belöningarne, ej rätt trifvas. Historiografen SCHÖNBERG, åt hvilken ständerna uppdragit* att skrifva Carl XI:s (ännu oskrifna) historia, lärer så mycket mindre funnit sig uppmuntrad att utarbeta den, som äfven den del af hans *Historiska bref om Svenska regeringssättet*, hvilken handlade om Carl XI:s tidehvarf, blef outgifven lagd till sida. HALLENBERG, den siste rikshistoriografen (sysslan är nu mera indragen), upphörde med sin förträffliga *Nya allmänna hi-*

första ordnare han äfven är. — »Då begynte studia mathematica sticka upp hufvudet», säger han sjelf, i synnerhet genom korrespondens med Pålhammar (sedan Polhem), som rekommenderades hos Carl XII och vann hans synnerliga nåd. — Sällskapets konferenser upplifvades, efter ett längre afbrott, åter vid freden — »då vi lade *litteraria* och *historica* till, och kommo de första acter af denna societeten ut år 1720» — heter det i hans af Lidén utgifna brefvexling. Det var uppränningen till den i sin början lifligt verksamma förening, som sedan blef kongl. vetenskaps-societeten i Uppsala.

* Vid 1762 års riksdag. Det skulle ske under kansli-collegii tillsyn.

storia [10], för att på Gustaf III:s befallning skrifva den store Gustaf Adolfs. De deraf 1790—1796 utkomna fem delarne äro ett ypperligt arbete, sanningsfullt, grundligt, värdigt. Att det 1796 afbröts emedan dess sanning ej var behaglig, har författaren sjelf ej otydligt i ett annat arbete tillkännagifvit [1].

Under nu varande regeringssätt har äfven en ny epok inträdt för Svensk historia och häfdaforskning. Ett allmänt omdöme af mig öfver medarbetare på detta fält skall man här ej fordra. Hvad jag vet är, att Sveriges historia kan och skall skrifvas ännu bättre än jag det förmår. Af fosterlandskunskapens och dess kärleks spridande till folket har ingen större förtjenster än Fryxell genom sina *Berättelser;* och ehuru det ej är hans enda förtjenst, är man dock för denna skyldig honom en egen tacksamhet. Vår tid, som i allmänhet synes ämnad till en hastig repetition af fordna erfarenheter (kanhända för en stundande verldshistorisk examen), har för öfrigt i historisk smak inom kort tid genomlupit vexlingar, hvartill våra förfäder behöfde långt betänkande. Ifrån en ej längesedan nyväckt kärlek för Sveriges fornålder har man ilat till ett snart öfvervägande intresse för den historia som består i dagens nyheter. Emellertid ha af urkunder och hjelpmedel för vår historias alla tidehvarf många skatter blifvit fordrade i dagen; och ibland dessa må äfven räknas den följd af handlingar ur *De la Gardiska Arkivet* som står i spetsen för denna artikel, och genom en frikostighet för vetenskaperna, som är ärftlig hos detta namn, blifvit allmänheten meddelad.

---

[10] Band. 1—3, Stockh. 1782—1785. Anonym.

[1] I början af hans *Disqvisitio de nominibus lucis et visus.* Stockh. 1816.

Då ofvannämnda arkiv redan förut blifvit i Svenska Litteraturföreningens Tidning af en annan hand utförligt anmäldt, så torde den korthet, som detta blads gränsor i allt fall föreskrifva, här vara så mycket ursäktligare. Jag fäster mig derföre blott vid några af de intressantare föremålen. — Man finner i de första delarne vigtiga bidrag till Gustaf I:s och hans söners historia; och jag har att förebrå mig såsom en stor försummelse att ej ha begagnat dem för min Svenska Folkets Historia. I denna omnämnes (2 del. s. 155) Eriks beslut att, efter brodren Johans återkomst från London, sjelf betyga sin kärlek vid Elisabeths fötter. Här ser man, huru han redan *våren* 1560 nära gifvit sig på vägen; hvarföre den gamle konungen, som säger sig veta att han »ruster sigh flux till och achter emott wår willije och oss oåtsportt drage her aff landett», uti bref bjuder Svante Sture förmana adeln der inne i Westergötland att ej vara honom följaktig eller lyda hans befallningar (D. A. I: 59). Konungens bref till Erik och dennes svar i prinsessan Cecilias sak äro upplysande. Oss fruktar nog — skrifver den gamle konungen — att du så länge följer ditt eget sinne, dine dränger och flere sådane ditt unge sällskaps råd och tillskyndan, icke uti detta stycke allenast, utan ock tilläfventyrs i flere, att både du sjelf och vi alle Svenske varde en gång tvättande våre hufvud i vårt eget blod (I: 113). Synnerligen intressanta äro drottning Margareta Lejonhufvuds bref till sin syster Märta, Svante Stures gemål, genom det ljus de sprida öfver deras husliga lif. Man bör drottningen gifva sina råd då hennes hjertans käre systers käre son »Niels Lijlle» (den sedan-så olycklige Nils Sture) »är bleffuen siugh af then kolle siughe» (fått frossan) — eller ock förordna medel mot systerns sjuklighet, hvarvid följande underliga ordination förekommer emot moderpassion: att taga hjerpefjäder, skafva den af stjelkarne,

torka den, sedan stöta den smått, »och drijckie thett mett warmpt ööll», — eller med klokhet undanbedja sig att hos Gustaf I påminna om den förläning Svante Sture begär, emedan hans nåd nu »haffuer offuerlop dagligen och är bekymbrett mett merckelige rijgssens ärender» (I: 73, 79, 80). Flera exempel på konungens hårdhändthet i fråga om gods och egodelar förekomma. I ett 1528 mellan konungen och Christina Gyllenstjerna hållet arfskifte hade Wenngarns sätesgård med många andra blifvit henne tilldelta. Skiftesbrefvet var med konungens eget sekret förségladt och stadfästadt. Icke dess mindre gjorde han sedermera om skiftet, tillegnade sig både Wenngarn och en hop andra Christina Gyllenstjernas arfvegods, till en del mot löfte om vederlag, som hon i sin så kallade »sista supplikation» säger sig aldrig bekommit (I: 96, 218; IV: 3). Sådant kan ur ingen synpunkt rättfärdigas. Men då man här (I: 227) läser uppsatsen på det ofantliga arf i jordegendom som Christina Gyllenstjerna icke dess mindre vid sin död lemnade sina söner af tvänne giften, Svante Sture och Gustaf Johansson (af Tre Rosor); så förstår man väl Gustaf Wasas intresse att, till bättre försäkring äfven mot Sturehuset, blifva rik ibland en adel, hvars gamla slägter ännu räknade sådana godsegare. — I allmänhet förvaras här vigtiga handlingar till Stureslägtens som till flera andra gamla familjers historia. År 1581 gaf Christina Gyllenstjernas sonson, grefve Maurits Sture, vid sitt gifte med Anna, Claes Christersson Horns dotter, i morgongåfva af »sine faste, oklandrade arfvegods af gammalt frälse» 46 gårdar i Småland och 11 i Uppland m. m. (V: 80). Dervid nämnas de herrar, hvilka såsom *ärevittnen* höllo på *glafvenet;* hvaraf på en gång både upplyses och rättas hvad jag i min Svenska Folkets Historia (I: 334) efter Olaus Magnus anfört om ett *spjut,* som i adeliga hus skall ha

hört till morgongåfvan. Det synes att löftet om morgongåfvan aflades på vapnet, och att vittnena höllo hand derpå. Dermed kan jemföras hvad i ett fastebref af 1541 här förekommer (IV: 145), der de tolf män uppräknas som vid tinget »hullo på festan»; hvarvid till de historiskt lagfarne hemställes, om ej en dylik symbol varit brukad, efter det i samma bref heter: gifva »*skaffth,* skæll och laglege festo». Åtskilliga anförda domar upplysa fordna rätts-plägseder. Man ser nämndens gamla bestämmelse att yttra sig öfver *factum;* hvarefter domaren tillämpade *lagen.* Denna nämndens bestämmelse förekommer uttryckt med nästan samma ordalag i tvänne domar i samma sak, den ena af år 1416, den andra af 1531, nämligen att domaren »sköt ärendet till the XII i nämnden såto, hvilka ransakade, vittnade och stadfäste med theres eder», huru med saken sig förhöll (V: 197). Då »känd sak är så godt som vittnad» vänder sig domaren stundom till hela tings-allmogen med frågan om förhållandet. Sådant förekommer i ett meddeladt dombref (IV: 140) af häradshöfdingen i Bobergs domsaga i Östergötland år 1572, — äfven i andra afseenden märkligt. En välboren man, Erik Jönsson till Löfstad, kom fram för rätten och åberopade konung Johans tillstånd att återlösa en af hans farfar till kyrkan såld gård. Det intygades att redan säljarens son hade, enligt Gustaf I:s allmänna tillåtelse för adeln i sådana fall, erbjudit lösen, lagt penningarne på altaret och i församlingens närvaro sagt: »jag tackar Gud och min nådige herre konung Gustaf, som unnat mig, såsom andre adelsmän, igen hvad kloster och kyrkor haft»; men att presten och socknemännen nekat, sägande: »vi vete ännu icke hvadan vädret vill blåsa» — »*ty de voro i tvifvelsmål om konung Gustafs regemente*». Sådana drag upplysa mer än mången afhandling.

Huru Johan III, såsom hans son Sigismund sjelf yttrar sig i bekräftelsebrefvet på De la Gardiska friherreskapet 1594 (IV: 77), »*uthi alle motto framför andre ständer här uthi rijket gerne fordret ridderskapet och adelen*», och hvad deremot adeln tillät sig, samt huru med rättvisa och hushållning i denne konungs tid såg ut i landet, derpå förvara dessa handlingar flera bevis. Bönder ifrån det åt Stureska huset förlänta grefskapet, som klagat för Johan öfver gärder och körslor, dem ålagda af grefvinnan Märta Sture, och i början fått medhåll af konungen, fly förskräckta undan sedan hennes måg Hogenskild Bjelke fått tala med honom; och mågen råder svärmodren i grofva ordalag att hålla efter dem för deras motvillighet (IV: 165). I ett bref beder grefvinnan för en sin fogde, som begått dråp, och Hogenskild Bjelke säger att han fem, sex gånger derom talat med konungen, hvilken dock ej vill gifva dråparen lejd, om ej de dräptes slägtingar bedja för honom, »emedan han äfven slagit en qvinne ihjel för några år sedan, och dräpit några karlar tillförene» (IV: 164). Af sina underhafvande tog eljest adeln på denna tid böter äfven i lifssaker, utan att rådfråga konungen. — En af historien öfversedd, ej ovigtig omständighet sticker fram i ett kort bref från Anna Sture, samme Hogenskild Bjelkes fru, till sin man. Adeln hade enligt Johans privilegier fri handel med afkastningen af sina gods och förläningar. Den begagnade detta privilegium att ockra med rikets förnämsta utländska nödvändighets-vara, *salt*. Fru Anna berättar sin man, huru hon utminuterar saltet åt allmogen för körning och spanmål, och håller på högsta priset. Då gälde en tunna salt lika med två tunnor hvete (IV: 166). Enligt konung Johans privilegier skulle (med få undantag) endast adelsmän förordnas till häradshöfdingar och domare. Man ser att häradsrätter (det vill säga inkomsterna af dem) sedermera gingo i

köp och byte, och att de äfven förläntes åt fruntimmer. Så förekommer här (IV: 200) angående konung Johans frilla Karin Hansdotter, att konungen förlänt henne en häradsrätt i Finland, och att hon fått byta den mot en annan, hvilken likväl sedan befunnits vara af Kongl. Maj:t sjelf pantsatt för några tusen daler till annor man. En dotter af nämnda Karin Hansdotter med konung Johan, kallad Sophia Gyllenhjelm, blef förmäld med Pontus de la Gardie, som i konung Eriks tid inkommit i riket, och med detta giftermål befästade en lycka som lysande krigsbragder rättfärdigade. Vid sitt bröllop 1580 kunde han redan lemna i morgongåfva sätesgården Sundby med 40 gårdar, hus i Stockholm m. m. och en ansenlig summa penningar (IV: 191). — Då hans frus syskon, Julius och Lucretia Gyllenhjelm, dogo barnlösa, ärfde sedermera De la Gardies arfvingar alla de gods i Finland (188 gårdar), hvarmed konung Johan ihågkommit sina naturliga barn (IV: 192). Den väl försökte krigaren förstod sin fördel. Han står i brefvexling med Johan III:s mäktige sekreterare Johan Henriksson, förhatlig i åminnelse [1], kallar honom »tillförlåtelig gode vän» — »frater et amice sincerissime» (IV: 211, 217), och eger, äfven frånvarande, genom honom konungens öra.

Jakob Pontusson de la Gardie, hjelten af det sednare Ryska kriget — med den egna ära att både i bragder och kärlek ha varit den unge Gustaf Adolfs medtäflare — visar sig här under flerfaldiga förhållanden. Det var en ädel, trohjertad, hjeltemodig natur, i kriget likväl mer skapad för ögonblickets än beräkningens storhet, och genom tidiga militäriska vanor, äfven med de bästa afsigter, föga skicklig för fredliga värf. Af hans vältalighet anföres här (VI: 62) ett

[1] Jfr min *Svenska Folkets Historia*, II del. s. 248.

prof. Då fältherren vid riksdagen i Stockholm 1635 talade till de inför rådet uppkallade landshöfdingar och biskopar om enkedrottningens underliga beteende både mot senaten och med den unga Christinas uppfostran, slutar han sålunda: »hvilket allt gör regeringen deras tjenst så tung, att de fast hellre ville sitta i deras hus och äta kål och rofvor, än med regementet sig befatta, om icke deras trohet och kärlighet till fäderneslandet dem dertill droge». Någon synnerlig administrator var han ej, äfven i sina egna angelägenheter. Han hade stora egendomar i Lifland, och flera bevis anföras af hans ömhjertenhet för sina aflägse underhafvandes både andeliga och timliga väl. Emellertid var det slätt beställdt med rättvisan och, för att dömma derefter, äfven med den öfriga förvaltningen. Emedan dessa gods voro honom förlänade »med alle regalier och höghet», så ville han, heter det, i smärre brottmål (de svårare skulle dock gå till den kungliga landtdomaren) och i civilsaker, efter gode mäns förutgångne utlåtande, *sjelf* dömma, och anslå böterna till kyrkorna; den af hans underhafvande som i sådana mål vädjade ifrån Hans Excellens, skulle gå ifrån land och län; vore han sjelf ej i tillfälle att sig dermed befatta, så ville han förordna andra i sitt ställe; men hans hauptman på stället egde ingen domsrätt (VI: 138). Huru dermed gått, visar en här intagen lång lista af bonde-besvär, med liflig ed bekräftade, emot hauptmannen och arrendatorn v. Husens våldsamheter, grymheter och plundringar, tillika med den sistnämndes högst onöjaktiga förklaringar; — och denne hade likväl i tio år förvaltat godsen (VI: 142). Af fältherrens gemål Ebba Brahe, Gustaf Adolfs första kärlek, äro flera bref meddelade, nog tjenliga att skingra den romantiska glans som omsväfvar hennes ungdom. Man ser en hedervärd, men äfven för sin tid föga bildad fru; man ser henne i sin hushållning, familje- och

vänskaps-förhållanden; man hör talas om trädgårds-skötsel, ost, sylt och nötter, vidunderliga huskurer, en ny peruk och hufva till drottning Kirstins kröning m. m., ibland rekommendationer till friherreskaper och öfverste-beställningar. Det kan ge ett begrepp om De la Gardiska husets rikedom, att Ebba Brahe, som länge öfverlefde sin man, år 1660 erlade bevillning för 647 hemman, och att inventarium af hennes qvarlåtenskap i silfver och guld (guldet reduceradt till silfvervärde) upptager 52,418 lod (VI: 135). Motstycket till denna tafla, det tillstånd, hvari, efter en lycka hvars glans ej i Svenska häfder har sin like, *reduktionen* sedan bragte hennes son, Sveriges störste mæcenat, Magnus Gabriel de la Gardie och hans fursteliga gemål Maria Euphrosyna, Carl XI:s faster, finnes ock i dessa handlingar, och utgör deras intressantaste del; hvartill vi kanhända en annan gång skola återkomma.

Det är likväl, såsom redan af det anförda synes, ej blott familje-dokumenter som De la Gardiska arkivet meddelar. Ifrån och med vår medeltid till början af 18:de seklet se vi här mer och mindre vigtiga bidrag till Sveriges historia i politiskt, statistiskt, biografiskt, litterärt och moraliskt afseende. Utgifningen, hvaraf inkomsten är egnad åt ett välgörande ändamål, har blifvit besörjd med lofvärdt nit. På en klarare plan skulle arbetet vunnit, äfvensom på en mindre maniererad skrif-art. Enskilda, i anmärkningarne ej rättade misstag förekomma [*]. Det tadel som härvid kan fästa sig

[*] Såsom då t. ex. I: 22 säges, att Jakob de la Gardie samma år som han blef president i krigs-collegium (1630) öfverförde 4 regementer Svenskt krigsfolk till Preussen; hvilket skedde 1629, och krigsfolket var ej endast Svenskt; ty Gustaf Adolf skrifver till Axel Oxenstjerna ifrån lägret vid Marienburg den 8 Juli samma år, att fältherren var öfverkommen med det *främmande* krigsfolket. Del. IV:

öfverväges dock vida af tillfredsställelsen öfver det nya och intressanta, hvarför man har denna samling och utgifvarens forskning att tacka. Ett strängare urval i meddelanden torde blifva nödigt i den mån han nalkas nyare tider. Den så kallade »historiska upplysningen om konung Carl XII:s död (IX: 129) är recensenten bekant, äfven i en rimligare skepnad än här förekommer; dock är dess trovärdighet så misstänkt, att han ej derpå skulle vilja beropa sig. Utgifvarens vågade försök att härleda anläggningen från Fransyska kabinettet saknar all sannolikhet. Angående det så kallade »första jägarskottet i nya skolans krig mot Leopoldismen» (IX: 235) råkar recensenten känna, att detta »plaisanteri» hvarken var sändt *till* Leopold, eller skrifvet *af* magister Silfverstolpe. Utgifvaren är för god att lemna bidrag till den sqvallerhistoria som nu pröfvar dagens bifall och tålamod.

Emellertid är äfven *denna* ett tidens tecken, icke utan betydelse; liksom sjukdomar hänvisa på förutgående fel i dieten. Ett otygladt begär efter förment, undanhållen sanning bemäktigar sig lätt sinnen som för länge blifvit bespisade med försötmad osanning; den falska historien inträder i mer än ett afseende i stället för den verkliga, om denna alltför länge dröjer att intaga sin plats. Och hon *har* hos oss alltför länge dröjt — äfven i fråga om högst lärorika tidehvarf, som långt för detta fallit under historiens fulla domrätt. Den akademiskt-rhetoriska behandlingen af Svenska minnen har på visst sätt blifvit officiell i vår litteratur, och (fast undantag, äfven i stora ämnen, finnas) föga sanningsenligt utdelat ljus som skugga; i fall man ej snarare vill anklaga

101. n. kallas Amalia Batzfeld gref Maurits Stures (i stället för gref Maurits Lejonhufvuds) enka. Del. VI: 181 säges att 1684 antiqvitets-collegium flyttades till Stockholm och kallades antiqvitets-archivum. Det sednare skedde först 1692.

en för det orimliga företaget att vilja upplysa ljuset. Man et ej hvad sann storhet har att göra med medelmåttans lof, ller Svensk ära med den kappa Svensk litenhet alltför ofta fver den utbreder. Skulle jag med denna lika obestridliga m här fullkomligt tillämpliga sanning äfven stöta (hvilket ldanefter lärer komma att hända mig åt mer än ett håll), i vill jag deremot ej undandraga mig min egen, nog dryga el af ett rättvist tadel. Jag har felat i mångahanda måtto, i med en illa använd vältalighet, som med en lösligen på storiska ämnen lämpad filosofi; och vill — då jag ännu ellre uppbär beskyllningen för okunnighet än för falskhet — erna, androm till varnagel, erkänna att jag först mot femtiolet af mina år begynt vända mig ifrån det litterära sköncch skenväsendet till allvaret af grundligare insigter i min etenskap. Från vår så kallade *historiska skola* har jag genom *historiska studier* affallit. — Om det nu t. ex. genom ldana skulle blifva klart att, oaktadt allt det vackra som an sägas om *stånds-monarkien* i verklig mening, Sverige ierendels så olyckligt föreställt en sådan, att det snarare eraf haft olägenheterna än fördelarne, — om man i den ondring, hvarunder historien alltför ofta visar nationen, finer sig uppmanad att eftersöka den enhet som, mer i sinneget dold än uti inrättningarne uttalad, likväl uppehållit det da, — om man önskar denna *sanna medborgerliga enhet* äl värd namnet, då den, oaktadt alla hinder, ändå ej undertit att visa sin tillvarelse och verksamhet) äfven lagligen preglad i Svensk författning, i Svensk uppfostran, i Svenka närings-förhållanden; är det väl orätt att både tillkännafva (hvilket härmed sker) och att söka utveckla (hvilket, ill Gud, skall ske) en sådan öfvertygelse? — Att på *denna* rund *försöka* — en *bemedling* — men en *ärlig* bemedling — f tänkesätten, är också målet för *detta* blad; ett bemödande

som ej derföre bör hånas, att krafterna långt ifrån svara mot företaget. — Ett *sådant* slags verksamhet är i allt fall den enda som mig blifvit beskärd. Jag är intet skapande snille; ehuru jag hoppas kunna erkänna och vörda det, ehvar det finnes. Jag är en man ur hopen, och tackar Gud för ingen högre gåfva än att jag vet med mig sjelf, hur äfven den enfaldigaste är till mods. Hvilka bundsförvandter man nu mera vill gifva mig, gör ej mitt bekymmer. Jag hoppas på *liksinnade,* och är färdig att i deras leder uppträda äfven såsom *gemen.* För *namn* är jag ej rädd; men en *sak,* och jag vågar säga en *stor* sak, ligger mig om hjertat.

4.

Läsning för folket; af Sällskapet för nyttiga kunskapers spridande. Första årgången 1835. Andra årgången 1836. Tredje årgången 1837. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner.

Det var reformationen som först satte bok i hand på folket; och det var lika naturligt som välgörande, att den använde den ännu unga tryckpressen till främjande af sitt närmaste ändamål. Meddelandet af *andelig* upplysning och lärdom var detta närmaste ändamål; men detta uteslöt ej ett fjärmare, som omfattade äfven den *verldsliga* lärdomen i dess allmännaste tillämpning. Båda ha i sitt inflytande på *folkundervisningen* utvecklat sig efter hvarandra, tills den verldsliga lärdomen, i afseende på genombrottet till folket, nu befinner sig ungefär på samma ståndpunkt som den andeliga vid reformationens början. Vi vilje kasta en blick på bägges framsteg inom fäderneslandet.

Reformationen utgick från den heliga skrift, och gaf den först åt folket; ehuru, bibel-öfversättningar på landets språk ännu under katholicismen funnos. Till och med i Sverige hade försök till sådana skett, men voro så obekanta, att Olaus Petri, sedan genom konung Gustaf I:s försorg *Nya Testamentet* hade blifvit öfversatt och år 1526 tryckt, i sin postilla[1] prisar, »att Guds ord ändtligen kommit till de Svenske,

---

[1] Een lijten Postilla öffuer all Evangelia, som Söndaghanar läsen varda öffuer hela året. 1530.

som bo ytterst i norden.» — »Mång land och rike», säger han, »hafva haft den heliga skrift på deras eget modersmål; vi här i landet, med några få andra land, hafva haft den på ett främmande mål. — De hafva väl funnits, som haft stor lust och vilja att öfva sig i den heliga skrift; men efter de icke haft sådan förfarenhet i Latinska målet, som dertill hafver behof gjorts, derföre hafver deras vilje och uppsåt haft ingen framgång.» Presterna sjelfva voro i Guds ord fast okunnige. »Det hafver varit en stor försummelse med, att vi icke öfvat våre klerker i Guds ord, förrän vi skickat dem till kyrkoprester, ej heller hafver Guds ord blifvit brukat i skolestugorna, såsom behof hafver gjorts; hvilket dock några concilia provincialia här i riket i förtiden påbudit hade, och hafver dock, Gud bättre, blifvit försummadt, och derföre är den mening uppkommen, att straxt en hafver kunnat läsa och sjunga en messa, så hafver han varit god nog till att blifva kyrkoprest.» För de enfaldiga presters skull, som sjelfva ej kunna utlägga skriften, hade han utgifvit sin postilla, och dertill fogat en liten *catechismum* eller undervisning om *Guds bud*, *tron*, *Fader vår* med något annat som hvar och en christen menniska bör veta, och hvilket hvar kyrkoprest är pligtig att lära sitt socknefolk. Ja, det vore tillbörligt att ingen tillstaddes att gå till Guds bord innan han sådant visste och kunde. — »Det är icke nog att läsa och sjunga för sitt socknefolk, som man hittills gjort hafver. Man måste största fliten lägga deruppå, att vi predika och läre folket Guds vilja, huru de skola komma till den eviga saligheten; ty presta-embete, det är ett prediko-embete.» Då Olaus Petri år 1530 skref detta, hade han redan föregående året utgifvit sin *Svenska Handbok*, och utgaf det följande året sin *Svenska Messa*, båda enligt konungens

vilja,

vilja, men så, att deras bruk vid gudstjensten var tillåtet, ej påbjudet. Genom LAURENTIUS PETRI, som dervid haft sin bror och kanslern LAURENTIUS ANDREÆ till biträde, fick Sverige 1540—1541 hela bibeln på modersmålet. Handlingarne vid det prestmöte som denne förste Lutherske ärkebiskop höll med Uppsala stifts presterskap 1566 [1], meddela mången upplysning angående religions-undervisningens dåvarande tillstånd. Att ur postillan (ärkebiskopen hade sjelf utgifvit en sådan) uppläsa hela predikan, må i början, heter det, endast tillåtas de enfaldigare prester. Med tillväxande kännedom, hvartill, näst den heliga skrift, Melanchtons *Loci* synnerligen anbefallas, borde de öfva sig att muntligen lära, efter en förut fattad och öfverlagd ordning, i fall ej tiden medgaf att skriftligen utarbeta hela predikan; och vore ej oundgängligt att de dervid alltid bundo sig vid texten i evangelie-böckerna, utan stode det dem fritt att företaga och i ordning förklara någon evangelist. Vissa delar af katechesen borde före predikan för folket reciteras så tydligen, att deras innehåll måtte intrycka sig i minnet; men i synnerhet två gånger om året, i fastan och adventet, skulle pastorerna under hälften af den timme som egnades åt predikan utlägga katechesen, och under den andra hälften afhandla dagens text. Laurentii Petri kyrko-ordning af år 1571 vågar ej ännu höja det oundgängliga kunskaps-måttet för den, som vill gå till skrift, utöfver *Fader vår, budorden* och *trons artiklar*. I enskilda landsorter finnas högre fordringar gjorda af presterskapet; och då det dervid troligen funnit sig understödt af folket i orten, så är det minnesvärdt att dessa högre fordringar redan vid denna tid omtalas i *Norrland*, hvars allmoge än i

[1] *Skrifter och handlingar till upplysning i Svenska kyrko- och reformations-historien* (af v. Troil), 4 del., s. 221.

dag utmärker sig genom ett större mått af christendoms-kunskap och en sorgfälligare uppfostran. I en så kallad »kyrkiolagh samtyckt och stadgat aff presterskapet i Wester-Norrlanden Anno 1576»[1] heter det: »De som unge äro och icke ännu hafva varit till sakramentet, skole icke der tillåtne varda, förrän de alla catechismi stycken med uttydningarne lärt hafva.» Och vidare: »De som icke vilja lära sin catechismum (gammalt folk undantagandes) skola för första året böta 1 mark, för det andra 2 mk, och för det tredje 3 mk; dröja de dermed länger, böte 1 daler hvart år; den icke hafuer penningar, skall sätta huden till».

Det var samma år konung Johan genom sin liturgi åter med katholska messan uppväckte den oro, som slutade genom reformationens fullkomliga seger på Uppsala möte 1593. Luthers kateches, som under liturgiens välde varit förbjuden att läsa för ungdomen, lades nu allmänneligen till grund för religions-undervisningen, och hertig Carl, i svar på presterskapets punkter den 27 Februari 1595, förordnade att en utläggning deröfver borde ske hvarje söndag efter predikan.

Svenska folk-undervisningens historia efter reformationen torde kunna delas i *tre* perioder: den *första* från reformationens början till Uppsala möte 1593; den *andra* derifrån till konung Carl XI:s kyrkolag 1686; den *tredje* från denna tidpunkt till närvarande tid.

Vi skola försöka att i korthet karakterisera hvardera.

Det mest utmärkande i hela den *första* perioden är den brytning emellan katholicism och protestantism, som ej blott börjar, utan genomgår den. Det nya vinner småningom rum, medan det gamla, aldrig fullkomligt afskaffadt, slutligen än en gång samlar sina krafter till en olycklig strid. Gustaf I

---

[1] Hambræi *Pastoralkurs*, Hernösand 1809, s. 146.

hade alltid nekat att han införde en ny lära. Ännu i början af Johan III:s regering visste en stor del af folket ej annat än att de voro katholiker — blott med Svensk messa. Katholska kyrkobalken af lagen blef först af Carl IX förklarad för ogiltig. De vid den gamla kyrkan ursprungligen fästade läro-anstalter ledo af brytnings-tillståndet. Öfver presters okunnighet och sedeslöshet klagas öfverljudt, och ohyggliga bevis på de under inre oroligheter förvildade sedernas råhet förekomma [1]. I allmänhet saknar nog mycket vårt reformations-tidehvarf stora andeliga karakterer. Olaus Petri, det är sant, hade en gnista af Luthers eld, och hans bror Laurentius en blick af Melanchtons mildhet. För öfrigt har Sveriges reformation mest blifvit gjord af *en* man, och mest befästad af *en annan*. Den ene är Gustaf I, den andre Carl IX.

Den *andra* perioden karakteriseras genom läroverkens upprättelse på reformationens grund och den biskopliga aristokratiens inflytande bredvid den verldsliga. Upprättelsen af läroverken, började af Carl IX, är den odödliga välgerningen af Gustaf Adolfs tidehvarf, hvilket i litterärt som i politiskt afseende förknippade Sverige med den odlade verlden. Biskoparnes myndighet, af Gustaf I bruten, af Johan III gynnad, af Carl IX åter kringskuren, upphöjde sig å nyo under Gustaf Adolf, äfven mer än konungen kärt var, såsom synes af hans försök att kontrollera dem genom sitt föreslagna, till hälften af andelige och verldslige bestående *general-consistorium*, som både under och efter hans tid väckte presterskapets häftiga motstånd. Det 17:de seklet visar det biskopliga regementet i Svenska kyrkan utan ännu stadgad öfverensstämmelse hvarken med staten eller inom sig sjelft. Ty under hela tiden disputerades om en förbättrad allmänt

[1] Jfr min *Svenska Folkets Historia*, 2 del., sid. 244, 245, 331.

gällande kyrko-ordning, tills Carl XI gjorde slag i saken. Så mycket mer betydde enskildt *nit* eller *uraktlåtenhet* hos stiftens herdar, och om exempel på den sednare ej saknas, så hålla vi oss likväl hellre vid de föredömen af det förra, som i synnerhet upplysa folk-undervisningens framsteg. Man skulle ej dertill kunna välja ett bättre än biskop Johan Rudbecks i Westerås (1619—1646). — Då församlingens bildning beror af dess lärare, var hans första omsorg att sörja för desses egen undervisning. Till rikets gymnasier har han gifvit föresyn genom det i Westerås inrättade, som blef ett universitet i smått — en karakter som i allmänhet 17:de seklets gymnasier eftersträfvade, och hvarigenom biskoparne sökte fästa prestbildningen inom stiften. Först genom Rudbecks försorg kunde Westerås stift förses med prester utan att intaga främlingar, såsom förut hade skett. Hans gymnasium, som ifrån 1628 hade nio lärare (dock så att äfven rektor och konrektor vid trivial-skolan deltogo i den högre undervisningen), var förenadt med ett särskildt prest-seminarium (*collegium pietatis* kalladt), hvilket hvarje prest-kandidat måste genomgå, och som äfven besöktes af de akademiskt studerade. Dessa voro ännu få; ehuru besök vid universitetet af Rudbeck uppmuntrades. Den som ej eftersträfvade ansenligare embeten, reste sällan till akademien; och de så kallade *djekneprester* voro ej sällan så okunniga, att vid ett anstäldt förhör inför samtliga ständerna år 1606, bönder visste bättre besked på trons artiklar än några af kapellanerna [*]. Rudbeck fann för sig i Westerås skola djeknar med långa skägg, stundom med hustrur och barn, och som genom tiggande i socknarne sökte sitt uppehälle. Hvad denne biskop för sitt stift i alla riktningar uträttat är beundrans-

[*] Wallqvist, *Ecclesiastique Saml.* VIII: 584.

värdt, och förtjenar att i sitt sammanhang kännas [*]. Ur hans undervisnings-anstalter utgingo flera af denna tids berömdaste lärde och embetsmän (äfven Stjernhjelm och Stjernhöök). Hans *skol-ordning*, hans *kyrkostadgar* blefvo mönster. Hans täta visitationer införde öfverallt ordning. Han höll vanligen tvänne gånger om året prestmöten, ett med kyrkoherdarne, ett med kapellanerna. Genom honom fingo först *alla* stiftets städer skolor. I Westerås inrättade han dessutom ett så kalladt *Parthenagogium* eller flickskola, hvars lärare borde vara gift och dela undervisningen med sin hustru, som kallas *läremoder i pigeskolan,* — samt ett *Orphanotrophium* eller *tukthus,* hvad vi skulle kalla *barnhus,* der fattiga fader- och moderlösa barn blefvo intagna. Före honom hade blott en enda landsförsamling i stiftet, nämligen *Tuna* i Dalarne, sin egen skola, troligen från slutet af Gustaf I:s regering, då man, i följd af den nya stiftsdelning som genom honom för en tid infördes, äfven hörer talas om *Tuna biskopar*. Rudbeck lyckades blott att stifta tvänne andra sockenskolor, i *Munktorps* och *Fellingsbro* församlingar, och måste för öfrigt nöja sig med den föreskrift, att djeknar borde sättas på klockareborden och tillika vara pedagoger. Att särskildt löna skolmästare ansåg menigheten för en onödig nyhet, och kunskapen att läsa i bok var ännu ibland den en sällsynthet. Likväl gick undervisningen i allmänhet framåt. I den kungliga instruktionen för biskop Johan Matthiæ i Strengnäs stift 1644 anbefalles att i alla församlingar tillsätta sådana klockare som ungdomen hemma i sockenskolan kunna undervisa. Denne biskops eget förslag till kyrkoordning för sitt stift, ehuru den sedermera blef ett mål för

[*] Se hans lefverne af biskop Herveghr, i *Linköpings Bibliotheks Handl.* 2:dra del. s. 283.

anklagelse, vittnar om ett lika upplyst som christligt nit. Det skyddsvärn för Svenska allmogens religiösa bildning som innehålles i 15 kap. 11 § af 1686 års kyrkolag: att »ingen skall trolofvas, som icke kan Lutheri catechismum och hafver begått Herrans nattvard», är i sjelfva verket äldre, och finnes i flera af de särskilda, före kyrkolagen af biskoparne kungjorda kyrkostadgar. Ibland dessa torde inga för folkundervisningen vara vigtigare än de så kallade *Commonitiones*, hvilka den äldre biskop Gezelius, en af Svenska kyrkans förtjentaste och lärdaste lärare, utgaf för Åbo stift år 1673 [1]. Efter stränga förmaningar till föräldrarne att tidigt lära barnen sina christendoms-stycken, och att hafva dem med sig till *skriftehåll* (husförhör), samt befallning till lärarne att hålla dop- och skrifteböcker öfver barnens både ålder och framsteg, fortfar biskopen: »Om föräldrarne, eller de som i föräldrars ställe äro, straxt af späda barndomen hålla sina barn att lära, och dermed fortfara, är intet tvifvel att ju barnen, när de komma till 10, 11 år, skola kunna alla sina christendoms-stycken med Lutheri förklaring. — Man hafver i somliga församlingar uti visitationerna stor hugnad, att de läsa så väl i bok, så att få familjer äro, deruti icke någon boklärd är, ja några hushåll finnas, der alla, så väl unge som gamle, äro boklärde, och kunna icke allenast tydligen läsa hela catechismum, utan ock färdigt till frågstyckerna svara. Huru lätteligen kunde detta i alla församlingar ske, om de antoge boklärde klockare, hvilke af hvar by i församlingen skulle taga till sig en snäll pojke (den hela byn borde skaffa uppehälle på några månader), för att lära honom läsa i bok, och han sedan kunna undervisa andra? Dervid borde det gamla maneret att läsa för barn afskaffas, der någre bokstäfver läsas

[1] Wallqvist, l. c. VI: 286.

före, och lärjungen läser dem efter, och sedan befalles sätta sig ned och läsa öfver. Käre, hvad skall han läsa öfver — säger biskopen — då han näppeligen minnes en bokstaf af hvad honom i hastighet föreläses? Han bör öfvas på några blad att nämna bokstäfverna, och när han förnimmes vara färdig med bokstäfverna, måste han sammaledes tillhållas med stafvande, tills han förmärkes sjelf kunna stafva och sedan lägga ihop. Och som detta sätt är mödosamt för läraren, så kan han, der han flere disciplar hafver, sätta hos dem, som först begynna, någre af de andra som bättre äro försigkomne och som på ofvannämnda sätt de först begynnande undervisa.» — Det är ej första gången som *vexelundervisningen* genom behofvet upptäckt sig sjelf. Uti Laurentii Petri kyrko-ordning af 1571 föreskrifves att, sedan skolungdomen blifvit skiftad i kretsar efter framstegen, skall skolmästaren sig till hjelp och under sin uppsigt välja några ur de äldre kretsarne att höra och lära de yngre; hvilken sed säges böra »behållas qvar i skolorna», och således var äldre.

Vi hafva karakteriserat detta tidehvarf genom den biskopliga aristokratiens inflytelse bredvid den verldsliga. Det kunde ej aflöpa utan stridigheter mellan bägge. Och i dessa se vi åter Johan Rudbeck träda i skrankorna för den andeliga myndigheten emot regeringen, rådet — och Axel Oxenstjerna, då på höjden af sin makt. I anledning af biskopens motstånd mot det föreslagna *general-consistorium,* hans klagan öfver intrång i presternas rättigheter, och hans traktat om det andeliga och lärda ståndets privilegier år 1636, förebrår honom kansleren att vilja »löpa in i regeringens stuga» och »lägga en trappa för presternas höghet att klifva upp och kasta regementet öfveränd» [*]: förebråelser som åtföljdes

[*] Jfr Franzéns minne af biskopen i Westerås Johannes Rudbeckius. *Sv. Akad. Handl.* 15 del.

af allmänna klagomål öfver den afund klericiet bar mot rådet, öfver den ringa aktning det hyste för ridderskapets privilegier, öfver de hinder det lade mot dess kallelser till prest-embeten, öfver den ogenhet biskoparne, vid besättandet af sådana, visade äfven för regeringens rekommendationer, och öfver deras djerfhet att göra lagar, som besvärade samveten, i sina stift. Jemför man dessa rikskanslerens klagomål med verkligheten, så befinnes förhållandet mest vara, att rättvisa besvär blifvit vända till anklagelse mot den som haft mod att dem framföra. Adelns alltför känbara öfvermakt hade på denna tid äfven gripit in i kyrkan. Enligt de af Gustaf Adolf utfärdade adeliga privilegier (*tills vidare*, såsom man finner af hans egenhändiga anmärkningar emot dem), var adelns patronatsrätt så utsträckt, att hvarje inom ett prestgäll boende adelsman egde rätt att föreslå kyrkoherde[9]. I allmänhet tilltog begäret efter befordran genom rekommendationer så inom preseståndet, att i flera prestmötes-handlingar från detta tidehvarf beslut finnas fattade emot dylika löpare efter lägenheter eller *cursores*[10], såsom de kallas. Adeln, i hvars hand nu större delen af rikets jord kom, fritog sig och sina underhafvande äfven allt mera från utgörandet af tionden. Det var under sådana omständigheter ej underligt, om preseståndet motsatte sig att lemna rikets råd inträde i det omtalta *general-consistorium;* och om äfven genom detta motstånd införandet af en för hela riket gällande kyrkolag fördröjdes, så måste likväl medgifvas att stadgar för de särskilda stiften, sådana som en Rudbecks, en Gezelii och flera biskopars under denna period, hafva i hög grad befordrat christlig ordning och kunskap inom Svenska församlingen. Rudbecks kamp med den adeliga aristokratien stängde honom

[9] Jfr min *Svenska Folkets Historia,* 3 del. s. 442.
[10] Wallqvist, l. c. V: 152; VIII: 543.

från ärkebiskops-stolen, förbittrade hans dagar och bröt hans krafter. Striden mellan denna aristokrati och den biskopliga sökte Christina att bilägga genom presterskapets af henne utfärdade privilegier. De väckte, ehuru ofta i orden mer tillfredsställande än i verkligheten, likväl adelns stora missnöje. Emellertid söndrade det i privilegierna öppnade hoppet om adelskap för biskopars barn det lägre presterskapet från det högre; och vid 1650 års riksdag ser man kyrkoherdarne för sig besluta i fråga om de ofrälse ståndens bekanta protest rörande kronogodsen, under det biskoparne i det längsta höllo med adeln. Theologiska stridigheter kommo dertill. Sådana kostade en Johannes Matthiæ, en Terserus, deras biskopsstolar, och om äfven Carl XI återupprättade den sistnämndes lycka, så kunde likväl ej ens *hans* myndighet sedermera skydda män, så högt förtjenta af Svenska kyrkan som en Spegel, en Svedberg, för oförrätter.

Sedan både biskopsväldet och den myndighet hela presteståndet på riksdagarne, under namn af *consistorium regni*, såsom ett slags national-concilium öfvade, visat sig allt mer otillräckliga att ordna kyrkan, begynner den *tredje* perioden med det *verldsliga regementets* afgörande inträde i Svenska församlingens angelägenheter; hvarförutan riket under Carl XI troligen hvarken hade fått *lag* för kyrkan eller *handbok* för gudstjensten, eller *psalmbok* och *kateches* förbättrade för andakten och undervisningen, hvilka nu alla blefvo välgerningar af hans styrelse. Redan före sin kyrkolag förklarade Carl XI folkundervisningen också för en *verldslig* omsorg, då han i resolutionen på allmogens besvär år 1683, i anledning af böndernas begäran om *barnaskolors* upprättande och underhåll, svarar att han vill remittera ärendet till *landshöfdingarne*, som, efter inhemtade upplysningar af *biskopar* och *konsistorier*, deröfver egde att med berättelse inkomma.

Carl XI:s kyrkolag, som ständerna i 1686 års riksdagsbeslut kalla en länge efterlängtad och begärd ordning, den de med underdånig vördnad erkänna och för en lag antaga, har genom bestämda, allmänt gällande föreskrifter äfven först stadgat Svenska folkundervisningen. Kapellanen och klockaren åläggas i synnerhet, näst föräldrarne, att med flit drifva barnaläran och undervisa barnen att läsa i bok. Catechismiförhören i kyrkorna alla sön- och helgedagar (utom i brådaste andtiden och då kortaste dagarne äro) framträda dernäst såsom hufvudmedlet; dock stadgas att kyrkoherden äfven skall besöka sina åhörare, det ena huset efter det andra, i samma ändamål, när de å båda sidor dertill hafva beqvämlig tid och lägenhet, samt hålla längder öfver alla sina åhörare, med besked om deras framsteg. Det sednare är grunden till de, äfven i äldre biskopliga stadgar anbefalda *husförhören*, hvilka dock först bestämdare föreskrefvos i kongl. plakatet af den 12 Jan. 1726, emedan ännu, heter det, en stor fåkunnighet uti christendoms-kunskapen hos alltför många, särdeles af gemene man, förspörjes. Genom resolution på presterskapets besvär den 10 Aug. 1762 stadgas, att der klockarne icke kunna, enligt kyrkolagen, sköta undervisningen för socknarnes barn, församlingarne böra, i samråd med kyrkoherden på allmän sockenstämma, besörja om barna-lärare. Öfver verkställigheten af besluten skola kontrakts-prost och pastor hafva uppsigt[1]; och kongl. brefvet af den 4 Dec. 1765 utsätter plikt och straff för dem som försumma husförhören. En mängd speciella stadganden angående förhören finnas dessutom.

Med orätt skulle kyrkan klaga att staten gaf den lag; och ser man på omständigheterna, så gick preståndet, af fruktan för egna, af medstånder ifrågasatta rättigheter, fram-

[1] Wilskmans *Eccl. Werk*, II: 800.

för andra enväldet till mötes, ja gjorde dess gudomliga ursprung till en dogm. Har den verldsliga makten äfven något mot kyrkan på den tiden förskyllat genom förföljelse, hvarpå exempel ej alldeles saknas, emot prester som i denna punkt nog högt yttrade en annan öfvertygelse; så har, under den följande stånds-regeringen och friheten, *verldsliga intressen* inom kyrkan skadat ändå mer. Vi åtminstone veta ej, om man hellre hör en Wirenius eller en Lang [2] under Carl XI predika: »j skolen vara hans trälar»; eller en Brovallius under frihetstiden i sitt stånd deklamera: »ideen, att ständer kunna fela, är emot rikets fundamental-lag» [3]; eller en Hallenius, bisittaren i 1756 års blods-domstol, sedermera på prestmöte dissertera öfver förmånen af riksdagar [4], hvilken han för sin person väl förstod. Parti-tidernas korruption, verkande inom presteståndet på ett mindre antal än i de öfriga stånden, hade der så mycket ofördelaktigare följder. Den lättsinnighet, hvarmed Gustaf III en tid anklagas att ha behandlat prestbefordringar, egde sin anledning, fast ej sin ursäkt, inom frihetstidens presteständ, sådant det vid riksdagarne visade sig. Ändamålet med kongl. brefvet af den 21 Aug. 1786, som reglerade befordringarne inom kyrkan, var att sätta *lag* i stället för *rekommendationer* [5]. Emellertid torde den nära förening, som härigenom äfven i befordringsväg fullkomligt stadgades emellan *kyrkan* och *skolan*, ej minst ha bidragit att göra den sednare hos oss stationär; under det den förra, af samma orsak, nog litet fått afse sant presterliga förtjenster.

---

[2] Den förre 1680 öfver-hofpredikant, 1688 biskop i Wexiö, den sednare 1688 superintendent i Narva, 1711 biskop i Linköping.

[3] Vid 1751 års riksdag; han hade 1749 blifvit biskop i Åbo.

[4] Vid det prestmöte han år 1759 höll såsom biskop i Skara. Wallqvist, l. c. II: 258.

[5] Wallqvist, l. c. VIII: 542.

Folkundervisningens *verldsliga* element har vida långsammare utvecklat sig, ehuru man kan räkna äfven *dess* anor ända ifrån reformationen. Gustaf I:s patriarkaliska verksamhet sträckte sig till all, så väl andelig som verldslig förkofran, och han hade af bägge sin fägnad. »På denna tid — skrifver han en gång till menige man i Uppland — måga både menniskor och kreatur om morgonen tideligen med god fred uppstå, och hvar och en gå glad till sitt arbete och näring. Edra drängar och pigor gå utan sorg, gladeligen och fredeligen ut i marken på deras arbete, sammalunda komma de om aftonen gladeligen och i fred hem igen. Alla berg och dalar, åkrar och ängar stå nu öfverallt väl tillprydde». Brefvet slutar med förmaning att redligen utgöra tionden, plantera humlegårdar, bygga rior, dika åkrarne, rödja ängarne och ringa svinen. I hans likpredikan säges, att han ej blott kunde hålla predikanterna på den rätta kosan, när t. ex. några i sin fåkunnighet påstodo goda gerningar ej behöfvas, utan ock kunde lära bönder profiterligare skick i åkerbruk, fiskeri och bergsbruk, liksom köpmän i seglation och handel; och det är väl bekant att flera af hans påbud innehålla hushållsråd, som sockenvis utdeltes, och hvilka dens myndighet, som dem gaf, gjorde till befallningar. Ett slags traditionell *bonde-praktika* fanns, såsom ses af biskop Brasks anteckningar och riksdrotsen grefve Per Brahe den äldres hushållsbok. Åtskilliga hithörande reglor, blandade med mycken medicinsk och astrologisk vidskepelse, ser man i gamla Svenska *almanachor,* som med år 1600 begynte årligen utgifvas, ehuru en och annan är äldre [6]. Småningom infördes i dessa alle-

[6] Den först utkomna är för åren 1588, 89 under titel: *Calendarium duplex christianorum et Judæorum cum prognostico astrologico: item några propositioner och gisninger om verldenes första förvandlingar och yttersta ända, aff then helgha scrifft samt andre lärde*

handa allmänt nyttiga underrättelser, om marknader (efter 1609), om posternas gång (efter 1645), kort tideräkning, Svenska konungalängden, små historiska eller geografiska uppsatser, stundom utrikes underrättelser, jemte huskurer och hushållsråd. Mot astrologien ifrar först professor Spole i 1671 års almanacha, men inför åter några astrologiska underrättelser i den af 1678, mer för att göra folket till viljes och emedan verlden vill bedragas, säger han, än af öfvertygelse att de ega någon grund. Märkligt är att om all Carl XII:s både lycka och olycka i alla almanachorna under hans tid endast i den af år 1702 förekommer en kort tideräkning öfver hans krigsförrättningar sedan 1700, men sedermera ej ett ord, ehuru åtskilligt annat, såsom om kurfurstarne i Romerska riket, om de Persiska konungars regements-år, om christna religionens införande i Japan m. m. Frihetstidens riksdagar borde väl hafva spridt mera kunskap om allmänna ärender, och gjorde det väl till en del; men huru föga deraf trängde till *folket* genom den för partierna gynnande hemlighetsslöja, i hvilken offentliga angelägenheter oftast insveptes, synes bäst deraf att, så sent som år 1755, betänkligheter i sekreta utskottet af en förnäm ledamot [1] yttrades om *tryckningen* af ständernas svar till konungen vid denna riksdag om *grundlagarnes verkställighet,* »emedan allmänheten deraf torde få *veta* att konungen allenast dependerar af pluraliteten

---

och gudfruktige mäns böcker och scriffter utdragen m. m. på thet korteligaste och enfaldeligaste af Georgio Olai *Upsaliensi. Till Stockholms horizont. Tryckt thersammastädes aff* And. Gutterwitz. Det är en bok i qvart med dedikation till drottning Gunnilla Bjelke.

[1] Friherre v. Ungern Sternberg. Han hade varit landtmarskalk vid 1742 och 1746 års riksdagar. Sekreta utskottets protokoll den 15 Dec. 1755.

i rådet, hvilket kunde väcka missnöjen. För öfrigt utgjorde vetenskaper och konster, som tjena till allmän nytta, ett af tidens vackra syften; och *vetenskaps-akademien* egnade sig vid sin stiftelse deråt. Enskilda, till allmän och erkänd verksamhet uppstigande sällskaper och föreningar hafva sedermera verkat till samma mål i åtskilliga riktningar, äfven med särskildt afseende på menighetens behof. Ett ibland de yngsta af dessa är det *sällskap för nyttiga kunskapers spridande,* hvars förtjenstfulla och ändamålsenliga *Läsning för folket* vi här skulle utförligare anmäla till det bästa, om den ej redan gjort sig fördelaktigt känd. Företaget, i sann christlig anda, förenar uppbyggelse och nytta. Inledningen och flera religiösa uppsatser, med signaturen F. M. F., röja en lika högt aktad som till allt godt verk städse oförtruten hand. Psalmer och sånger, undertecknade J. O. W., höja samlingens värde.

Redan genom sin tillvarelse och fortgång är denna tidskrift upplysande för folkundervisningens tillstånd i fäderneslandet. Genom sin religiösa beståndsdel sluter den sig till presterskapets, genom sin ekonomiska till läns-styrelsernas och hushålls-sällskapernas verksamhet. För öfrigt omfattar den genom korta uppsatser — tjenliga att utveckla de första begreppen i fråga om verldsbygnaden, i jord- och naturkännedom, i kunskapen om fosterlandet och dess häfder, i storhets- och mätnings-lära, ända till färdigheterna af linear-teckning och sång, — de förnämsta ämnen, som äro eller böra blifva folkskolans. — Hvad det sista ämnet eller *sången* angår, så är herr hofpredikanten och kyrkoherden J. Dillners method, att inlära den med tillhjelp af det enkla, lätt förfärdigade instrument som han kallat *psalmodikon* [*], redan i flera folkskolor

[*] En egen utförligare *skrift* med denna titel underrättar om methoden att begagna instrumentet och den derför antagna notbeteckningen med siffror. I en sednare upplaga äro de fyra stämmorna

införd; och om denna methods tjenlighet, äfven för äldre personer, har rec. haft tillfälle att i den nitiske lärarens egen församling öfvertyga sig, vid bevistandet af de sång-öfningar som han här håller söndags-eftermiddagarne med äldre och yngre, som deruti vilja deltaga. Dessa öfningar, slutande med en bön, äro lika vackra som uppbyggliga. Man hör psalmer fyrstämmigt rent sjungna af okonstlade, kraftfulla, andäktiga röster. Det är utan allt tvifvel ett stort och rent bildningsmedel, och som, genom dess sammanhang med gudstjensten, håller själen uppe i den region, der hon bör vara hemma. Erfarenheten har visat att menigheten äfven lättare och säkrare fattar, behåller och återgifver enkla melodier, än den så kallade bildade klassen med sitt förströdda öra.

Från och med 1810 till innevarande år äro, enligt officiella uppgifter, folkskolor till följande antal i följande stift inrättade, nämligen i Hernösands 7 och dertill i verket 3, Uppsala 81, Westerås 17, Linköpings 34, Kalmar 12 och i verket 3, Göteborgs 19, Wexiö 71, Lunds ej mindre än 345. Angående de här ej nämnda stift och orter, för hvilka vi ej haft samma källor, måste vi rådfråga sista berättelsen af sällskapet för *vexel-undervisningens befrämjande,* som endast upptager vexel-undervisnings-skolorna, men angifver dessa, vid 1836 års slut, i Skara stift till 47, i Strengnäs stift till 62, i Carlstads till 52, i Wisby stift till 12 och i hufvudstaden till 25. Inalles blir antalet af jemförelsevis nya folkskolor sålunda öfver 750, utom de äldre, dels särskildt stiftade, dels af klockare och andra, stundom ambulatoriskt, besörjda, samt hela den af föräldrarne och presterskapet meddelade undervisningen, som alltid blir af högsta vigt. Vi kunna

---

till de allmännaste psalmer särskildt tryckta (Stockh., Upsala 1832—1837). Vid altstämman finnas några reglor bifogade för sång i stämmor bland menigheten.

derföre ej heller mäta allmogens bildning i särskilda orter efter antalet af egentliga skolor, och hysa ej heller om vexelundervisningen i allt alla de förhoppningar som man i början vid den fäst. Men visst är, att ett stort steg är gjordt, och att på undervisning i egentliga skolor bildningens *framåt* beror. Om framstegen i religion och moralitet ej deremot synas svara, så bör ihågkommas att okunnighet och råhet ej heller för dem äro något värn, och att den verldsliga undervisningens tillväxt så litet borde beröfva den religiösa sin kraft, som solens strålar dämpas deraf att de belysa en rikare odlad jord. Det känner äfven den rätte folkläraren; och han torde äfven med mig instämma deri, att den lifvande inflytelse, som Svenskt medborgar-sinne i fråga om folkskolorna öfvat på allmänna undervisningen, väl vore att önska för hela dess fält.

Renare, rikare källor för folkundervisningen äro så mycket nödigare för det närvarande, då *pressen* i alla fall, med sitt flöde af ganska blandad beskaffenhet, öfverströmmar landet. Vi för vår del tro att det är nästan sent att i det hela tadla, likasom säkerligen alltför tidigt att ännu i det hela berömma den. Det första och oundgängliga blir att *erkänna* den såsom en ny verklig samhälls-makt, hvars tillvarelse lika litet låter förneka sig som dess inflytande kan utestängas, samt inrätta sig derefter; hvarvid den erfarenheten dels är gjord, dels torde återstå att göra, att en *hel*, men ej derföre laglös, pressens frihet är mindre farlig än en *half*, ännu i vissa fall af godtycket beroende. — Denna nya samhällsmakt *är* ej allt hvad den *synes;* men äfven det sednare hjelper att bilda hvad den *borde* uttrycka och vara, liksom vindkasten också höra till Guds väderlek; hvilken med alla sina skiften dock torde vara nödigare för jordens fruktbarhet

än

än alla konstiga jordblandningar och åkerbruks-systemer. Så mycket tilltro vi oss, med stöd af erfarenheten, att säga: de goda verkningarne af en fri press äro långsamma och gå på det hela; de onda äro mer obeqväma för ögonblicket. Men redan kännedomen af hvad makten tillät sig på den tid pressens publicitet ej fanns, gör oss obenägna att beklaga det den finnes.

I vår tanke har den stora bestämmelser. Kanhända skall den slå bryggan för monarkiens framtid i Europa, nämligen för den konstitutionella, — den monarki som endast *vill* vara stark genom *lagen*, men också *kan*, likasom den *behöfver*, vara det. Ty ostridigt är att tidens riktning mot blott personliga och tillfälliga betydenheter går ut på att gifva det *allmänna* i och genom *lagen* (och den innersta är *rättvisan* sjelf) en stor kraft, som hädanefter blir maktens uppenbara hemlighet. *Rättvisan* är ej alltid *opinionen*. Men den *förras* bestående representant i en ärftlig konungamakt tjenar att temperera den *sednares* skiften; och hvad denna makt af dessa kan hafva att lida, uppväges vida af den allmänna röstens genom pressen representerade frihet. Ty ingenting synes mig sannolikare än att, i samma mån denna frihet verkligen finnes, folk-representationens direkta verksamhet kan förenklas; hvarförutan åter en stark regering, sådan tiden i närvaron af Europas stora militäriska monarkier den fordrar, svårligen låter tänka sig.

5.

Om jernhandteringen i Sverige, af G. Svederus. *Stockholm, Nordströmska boktryckeriet 1837.* — *Förslag till »Ny Smidesstadga» (eller) Åsigter och förslag till författning för jernhandteringen i Sverige, af G.* Svederus. *Stockholm, Nordströmska boktryckeriet 1838.*

Förflyttar man sig i tanken, vid medlet af 14:de århundradet, till någon af Sveriges då först i historien framträdande bergslager, t. ex. Stora Kopparberget, så sitter en »konungens fogde vid berget», men ingalunda såsom styresman och förvaltare i nyare mening. Han har att göra med en *korporation*, hvars domar han exseqverar, hvars föreslagna och beviljade taxor på arbete och lifsförnödenheter han upprätthåller, och af hvilken han vid midsommar och Michaelis uppbär kronans afrad. Om denna korporation vet man förut ingenting annat än att den troligen uppkommit utan allt kronans tillgörande, och att den bär flera spår af främmande ursprung. Man kunde redan på förhand förmoda att spåren äro *Hanseförbundets*. Lybecks första bestämdt kända handelsfriheter i Sverige äro gifna af Birger Jarl (omkring 1250), och utsträcktes sedermera till hela förbundet. Hanseatiska handelsbetjenter och utliggare fingo rätt att i Sverige nedsätta sig, att tullfritt införa sina varor, att fritt frakta dem hvar de behagade genom riket från haf till haf, att inne i landet sälja salt och kringföra köpmans-varor. Att förbundet fick hela rikets både inre och yttre handel i sin hand, är

bekant. Tyskar uppfylde städerna; och ännu under konung Christian I:s regering klagas att i Stockholm alla stadens tjenster så voro besatta med Tyskar, att för en Svensk föga återstod, om han ej ville bli bödel eller dödgräfvare. Att detta handels-välde skulle uraktlåtit att draga fördel af Sveriges enda rikedom, den metalliska, är i sig sjelft så osannolikt, att man kunde antaga motsatsen, äfven om inga bestämda historiska bevis derför funnes. Men de finnas. Redan före konung Magnus Erikssons privilegier för kopparberget vid Falun af år 1347 (de äldsta bibehållna) voro Lybeckarne delegare i berget, och i ett konungens bref af år 1344 bekräftar han åt dem all den egendom och inkomst som de der »med gammal rätt» innehade. När kronan först blef delegare är obekant. I konung Albrekts tid var den det redan. Han pantsatte af kronans andel i kopparberget 100 skeppund årligen till grefvarne af Holstein, som länge uppburo dem genom egna fullmäktige på stället. Vid samma tid finnes att bergsfogden och mästermännen för arbetet äro Tyskar. Af sådana hafva äfven *Garpenbergs* koppargrufvor blifvit bearbetade; ty *Garp* kallades fordom en Tysk i Sverige, ehuru ordet egentligen betyder en öfverdådig sälle. Behof af skydd var korporationens driffjäder att söka konungen; delaktighet i inkomsten, kronans intresse att inlåta sig med korporationen. Skyddsbehofvet var så mycket större, som korporationens ställning till allmogen från början visar sig förtryckande. Redan i de första privilegierna träder konungen medlande emellan berget och allmogen. Man ser att stridigheter angående *skogshygget* varit ibland anledningarne, och att berget försvarar egna arbetare och kolare, som få nedsätta sig hvar som helst, utan att jordeganden på dem kan göra några anspråk. Korporationen är ett skrå af mästermän och svenner, med smältare, grufhuggare, kolare, dagsverkare under sig;

den väljer sjelf sina styresmån och domare, tvänne bergmästare och tolf bergsrådmän; den dömer sjelf äfven emellan sig och allmogen; den är beväpnad, bonden deremot afväpnad, så att han blott får bära sin matknif; uppror af allmogen äro ej ovanliga, efter det just derföre blir bergsmännen tillåtet att hafva svärd, sköld, jernhatt och vapenhandskar. Man ser för sig ett våldsamt, hårdt och öfverdådigt lif, som ofta kallar till vapen bland en orolig och rå sammanlupen folkmängd; emedan berget tillika var och länge blef fristad för alla förbrytare, utom förrädare och uppenbara nidingar; hvarföre ända in i Gustavianska tiden lif och egendom i rikets förnämsta bergslags-orter voro osäkrare än annorstädes.

Äfven i våra äldsta jernbergs-lager torde utländsk inflytelse i afseende på uppkomsten af den egentliga grufvedriften kunna förutsättas. Åtminstone nämnas i konung Magnus Erikssons bergsordning för Norberg 1354 äfven *mästermännen*; hvilket visar att arbetet drefs af samma slags ursprungligen Tyska skrå som vid stora kopparberget. För öfrigt märkas tvänne betydliga åtskilnader. Både *konungen* och *bonden* betyda mer i afseende på jernberget. De *tolf* som »för berget skola stånda och dess rätt värja och fullfölja» väljas ej i Norberg af laget, såsom vid kopparberget, utan nämnas af konungens fogde, och äro utan något eget förstyr af en eller tvänne bergmästare. Upptagen på bondens skog af grufarbetare äro väl tillåtna, men de skola deraf göra »halft afrad till den som egande är», och äro ej undandragna hans anspråk, såsom vid kopparberget. Ett Svenskt bergsmansstånd synes vid jernbergen först hafva bildat sig ur [illegible] kringboende förmögnare allmogen. Öfvergången var red[illegible] ålder beredd. Ty långt förr än någon grufva i Sverige br[illegible] bereddes af jernhaltig jord i myror och mossar (de så k[illegible] lade myrmalmer) ett smidigt jern. Processen var kort. [illegible]

låt malmen genom kolen nedsmälta, under eldens uppväckande förmedelst pustar uti små gropar, som först varit gjorda i torra jordbackar och sedan blefvo något högre uppmurade i form af härdar eller små ugnar [1]. Man finner spår af denna primitiva jernberedning i Blekinge, Smålands, Wermlands, Dalarnes, Härjedalens och Jämtlands skogar, på ställen der jerngrufvor icke finnas eller äro aflägsna. I Elfdalen och Lima af Dalarne drifves myrjerns-smidet ännu till förfärdigande af liar. Det genom denna enkla process vunna jernet kallades *bläster-* eller *osmunds-jern*, och utmärkte sig för sin seghet och smidighet. I konung Magnus Erikssons bergsordning för Norberg omtalas smeder, blåsare och hyttor. Hyttorna egas och drifvas af de så kallade *mästermännen*. Ingen sådan fick dock ega mindre än en åttondedel i en hytta. För mindre lott skulle han taga lösen af andra större delegare; nekade han dertill, tillföll hans lott konungen. Fogden och de tolf skola »skåda och skilja gilt jern af ogildo», och bot är lagd på det sednare. Tillverkningen vid en sådan gammal hytta var obetydlig, och har, då kronans årliga tionde räknas till omkring 3 skeppund, ej öfverstigit 30 skeppund osmunds-jern om året [2].

Det så kallade *Helgeandsholms beslut*, som år 1282 skall grundat kronans eganderätt till rikets bergverk, om hvilket beslut en osammanhängande berättelse af en föga tillförlitlig person först i konung Johan III:s tid framstäldes, nämnes ej i vår medeltids handlingar; och om äfven unionskonungarne skulle velat göra ett sådant *regale* efter utländska begrepp gällande, saknade de dock makt dertill, i syn-

[1] Rinman, *Jernets historia*, s. 372.

[2] Jfr Ångmans beskrifning om Norbergs gamla jernbergslag, i *Westmanlands läns hushållnings-sällskaps handlingar*, Westerås 1835, s. 16.

nerhet mot adeln. I Sten Sture den äldres och riksens råds förordning år 1485 om malmberg och hvad fördel å ena sidan *kronan*, å andra *rätter egande* deraf skulle draga, stadgas att af grufva, upptagen på skattejord, skall kronan hafva sin tionde och rättighet, »som härtill af annor berg vandt är»; men var grunden frälse, kunde egaren bruka grufvan äfven utan all afgift.

Men huru det ock må förhålla sig med Helgeandsholms beslut, visst är att konung Gustaf I gjorde dess grundsatser i hela deras vidd gällande; och han hade, hvad bergverken angår, dertill så mycket större anledning, som han sjelf först bröt Lybeckarnes handelsvälde. I detta som andra hänseenden grundade han konungamakten mest såsom sin *personliga* makt, och blef, liksom den förnämste jordegaren i riket, äfven Sveriges förnämste handlande, dess mäktigaste bergsman och dess förste brukspatron, det sista äfven i egentlig bemärkelse, då *stångjernssmidet* först infördes vid konungens egna verk. Tyskarne försvinna som *herrar*, men återkomma såsom *arbetare*. Ännu på 1530-talet voro Dannemora jerngrufvor, de yppersta i riket, uti händerna på ett Tyskt bolag, som till konungens stora missnöje först utförde *malmen*, och, då detta förbjöds, *tackjernet*, hvilket konungen också förbjöd 1545; »ty så, säger han, lyda ej privilegierna, utan hade de dem erhållit för att skaffa in skicklige personer i bergsbrukning, på det vi ock det rätta sättet här i riket behålla måtte». Konungen befaller en till Tyskland utsänd agent, som der på hans bekostnad vinnlade sig om bergskunskapen, att hitsända Tyska smältare och hammarsmeder, »the ther inge bierhalsar äre»; hvilket sista dock icke alldeles lärer blifvit iakttaget, efter konungen den 5 Jan. 1548 skrifver ett eget bref mot »the dryckesbröder vid Dannemora», till fogden Hans Haraldsson. En Markus Klin-

GERSTEN, som konungen gemenligen kallar MARKUS HAMMARSMED, satte han 1557 till befallningsman öfver »the månge sköne hammarsmedjor, them vi i thesse förlidne år uppbygga låtit, efter vi förnimme att med samme hammarsmedjor går icke alldeles så skickelig till». Hammarsmedjors anläggning omtalas vid Wånga i Östergötland (med hytta vid Hällestad), vid Motala, vid Nora, vid Fällsbro, vid Gefle, vid Stockholm, uppå Wermlands berg, hvarifrån konungens stångjern gick till Elfsborg att utföras. Andra nämnas anlagda af Stockholms borgare i Åkerbo härad af Westmanland, vid Köping och Hedemora. Med Markus Hammarsmed var konungen sjelf i brefvexling. Den 6 Juni 1548 skrifver han till honom från Uppsala: »Vi hafve förnummit att thu akter tage then hammarsmidje vid Fällsbro fast stor och häftig före och sätte två hamrer i ett hus — liksom skulle thet vare någon domkirke, såsom mest thin sedvane är — så må thu vete, att vi ingalunda vele att thu bygger så store domkirker och med sådane svåre bekostnader, efter thet icke ligger så mycken makt uppå, huru godt huset är, först hammaren är god». Den 7 Mars 1548 sände konungen en som skulle ha godt förstånd på masugnar till Wånga och en god kolare med honom. Konungen bestämmer sjelf aflöningen för masmästaren, uppsättare, hyttedrängar, bokare, samt huru mycket skulle gifvas för en kolmila af vissa dimensioner. 1550 skref han till alla hammarsmeder i Westerås stift strängeligen att smida bättre stångjern, emedan han sjelf sett i Stockholm, »att en del af theres stångjern ganske skröpeligen smidt är». En dylik skrapa fingo de som hammarsmedjor bruka på Nora och Lindesberg den 24 Aug. 1559.

Att *konungens* verksamhet ej lika egnade sig att vara *kronans*, visade sig snart efter honom. De anspråk på rikets bergverk och obygda skogar, som Gustaf Wasa nyttjade att

framdrifva näringen, blefvo redan i Johan III:s händer medel att tillbakahålla den. På rådets fråga år 1584, om ej, der flera malmstreck finnas än Kongl. Maj:t sjelf kan bruka, dessa må bearbetas af andra mot tionde, och äfven skogarne åt dem upplåtas, svarar han: att alla redan funna malmberg vill han sjelf bruka, och äfven de som hädanefter finnas, så snart han lägligt finner. Några år förut förbjuder han till och med hertig Carl att bruka en grufva vid Nora, som hertigen af bergsmännen köpt. Carl träder deremot i förbund med den enskilda industrien i sitt hertigdöme. År 1581 skrifver han till menige man i Wermland: »att efter Gud allsmäktig begåfvat Wermlands berg med allehanda malm, men sådant allt här tills icke är rätteligen uppenbaradt vordet, utan af undersåtarne till äfventyrs fördoldt, i fruktan att de sådan malm ej skulle tillstädjas sjelfve bruka, och blifva med större pålagor betungade; derföre att förtaga sådana tankar, må alle veta, att eho som helst malmberg uppfinner, skall det fritt bruka emot tionde». Samma grundsatser följer han i afseende på skogarne, såsom ses af hans bref till dem som vilja på ödemarken i Wermland bygga hemman, att de dem behålla skulle såsom skattearf och eget. Det är väl bekant, att han kan anses såsom egentliga skaparen af Wermlands bergslag, och till en stor del af odlingen i denna provins, der allt hvad han vidrört blifvit ett minne — ifrån de städer han stiftat, de bergverk han anlagt, de fordna ödemarker som han först gifvit odlare och namn, till kungseken vid Knappforsen, deri han vid mötet med Johan skar sitt namn, till stenen å Kungsskogen, på hvilken han spisat, och den trädbägare, ur hvilken han drack. Finnen, som han inkallade på skogarne, Wallonen, som han satte vid bergsbruket, nybyggaren, bonden, bergsmannen mindes honom alla blott såsom »den store Carl». *Han* gick i Gustaf Wasas,

Gustaf Adolf åter i *sin* faders fotspår; och dessa tre store konungar hafva mer än någon annan brutit Sveriges berg, och med jernet Sveriges bygder, der ännu intill deras dagar vild ödslighet herrskade öfver vidlyftiga landsträckor. Med 1604 års riksdags-beslut, som bjöd att osmunds-jern skulle utslås till stångjern, kan det sednare anses inhemskt i riket; eburu osmunds-jerns utförsel under strängare vilkor fortfar. Ifrån Carl IX och Gustaf Adolf begynner äfven Svenska manufaktur-smidet med en sådan liflighet, att hela dess fortgång har ingenting att jemlikna med denna början. Det var de utbrytande stora krigen som framkallade det. Sverige blef en vapen-smedja. Redan Henrik IV bestälde kanoner af Carl IX. Smidet af spetsar, gafflar, uddar, korta och långa bössor, sablar, värjor utgick från de af Carl anlagda gevärsfaktorier i Arboga, Nyköping, Eskilstuna, och blef under Gustaf Adolf tillika en vidt spridd landtmanna-näring i Sverige. Muskötter, hvars anskaffande i utländska armeer ännu förorsakade så mycken svårighet, förfärdigades här på bygden i nästan alla landskaper af de så kallade *rörsmeder* — bönder som suto på hemman, hvilkas skatt afräknades i arbetslönen. »Artilleri, vapen, värjor, krut och lod göres nu inrikes mest till öfverflöd — skrifver Axel Oxenstjerna till Johan Baner den 30 April 1641; — »skeppsflottan är ock så väl med skepp, stora och små, som med stycken, redskap och folk väl försedd». — Jag erkänner att jag ej utan rörelse kan tänka tillbaka på denna tid: troligen dock med olika känslor emot dess vanliga beundrares; efter jag knappt känner någon skarpare motsats än emellan *denna* storhet och *denna* beundran. Vi vilje lemna derhän det stora äreminnet som genomdånar Sveriges — salonger; för att i stället ihågkomma: att här i riket en gång skedde ett utkast till en stor monarki, så uti inre som ännu mer i yttre afseende;

att med storheten det på längden ej ville sig väl, ej heller så synnerligen med monarkien, men deremot desto bättre med åtskilligt annat som hvarken hörde till storheten eller till monarkien, eller till folkets väl, och likväl nu räknas till vår arfvedel, och äfven lofordas. — Det ämne som för det närvarande sysselsätter oss, ett af de vigtigaste inom området af Sveriges närings-förhållanden, torde härpå erbjuda ett tjenligt exempel. — Det skall äfven i detta ämne visa sig, att Sveriges ärorika tid var en tid af stora, *lifvande* ideer, och på samma gång en tid under våldsamt *tvingande* omständigheter; att *ideernas* verksamhet snart nog qväfdes, men att *omständigheternas* myndighet förblef, och slutligen gälde för vishet.

Näringarnes frihet vet jag ej om någon Europeisk statsman tidigare insett och försvarat än Axel Oxenstjerna. »Såsom jag — skrifver han till Gustaf Adolf den 30 April 1630 — efter mitt ringa förstånd förmärker att all trafique, som antingen *publico nomine* antages eller dirigeras inrikes i *compagnier,* är mera skadelig än gagnelig, derföre vill jag i underdånighet tillstyrka, att kopparberget sättes i en fri handel, ju friare ju bättre. Att publique trafiquer, som antagas *in usum regis et regni,* sällan äro gagnelige, dömer jag icke allenast af experientien, utan enkannerligen deraf att all trafique kräfver en exact och accurat credit. *In publico statu* händer ofta, att man måste taga der det finnes och lägga der det tarfvas; men i trafiquen (vill man icke panqueroutera) måste löften hållas och underkastas allmän lag. — Compagnier hafver jag väl för detta judicerat nyttige, och håller ännu före att utländes dirigerade compagnier skulle hafva stor nytta med sig; men compagnier inrikes anrättade äro icke annat än *monopolier,* som minska och contrahera commercierna och landsens och städernas tillväxt. — Jag finner intet annat, än

att Kongl. Maj:t regerar och styrer kopparberget, commercierna, manufacturerna och sine inkomster med *tullen*, icke annorlunda än som en styreman styrer sitt skepp». Efter konungens död skrifver han i det märkliga memorialet från Frankfurt am Mayn den 8 Okt. 1633, som på en gång innehåller grunddragen till en fullständig försvars- och finansplan för Sverige: »ändock den införde handels-ordinantien hade sina skäl på den tid då den gjordes, så är likväl nu klart och ögonskenligt att handeln är derigenom förminskad, såsom den der alltid älskar frihet; — efter som städerna ej heller deraf växa, att en man, två eller tre, hafva näring allena och sätta köpet, utan tillväxten kommer af folksens myckenhet och sammanlopp och deriveras derifrån på alle stadens ledamöter; hvarföre ock största delen af embeternas *skrån* och deras stränge *leges*, särdeles med de fåfänge omkostnader, borde remitteras. — Man ser hvad utländske städer, och äfven Göteborg, vunnit på en fri marknad för ut- och inländske på en beqvämlig tid om året; och ändock några få krämare skole säga deremot, och det kunde synas som den frie handeln skulle försvaga borgerskapets näring, så skall likväl den som saken med förnuft och utan passion anser, och skådar det helas välstånd, finna att våra inländska varor derigenom skola blifva begärlige. — Salt-licenten vore bättre att afskaffa, emedan undersåtarne derigenom lida, och fiskerierna ligga neder; stora sjötullen borde tagas ur arrendatorernas händer, och i allmänhet sådana arrenden ju förr ju hellre afskaffas. — Med kopparhandeln är ingen bättring att förmoda så länge den handeln dirigeras under kronans namn och på dess vägnar. *Bäst är att kronan sätter sin profit i en riktig tull och gifver handeln i undersåtarnes händer*». — Sådant skrefs för 200 år sedan i Sverige, och af dess förste statsman; och likväl — — —

Ingen var tillgängligare för fruktbärande sanningar än Gustaf Adolf, sjelf en såningsman i alla riktningar, men en såningsman från en framilande stridsvagn, hvarföre af sädden somt föll på hälleberget och somt bland stenören och somt ibland törnen. — Han *måste* hafva medel för krigen, och näringarne fingo rätta sig derefter. Också tog han dem under sin egen hand, omedelbarligen genom monopolier för kronan, eller medelbarligen genom kompanier, arrenden och privilegier, allt i ändamål att tillvägabringa en af omständigheterna fordrad *tidigare* vinst än en naturlig tillväxt kunde medgifva. Den stora embetsmanna-hierarki, hvarmed han (ovisst under hvilka förhoppningar) omgaf sig, *måste* — Oxenstjerna sjelf framför allt — då den efter honom ställdes i spetsen för ett ofullbordadt verk, fortgå på samma bana och tillgripa samma medel; och så har samma tidehvarf, som först uttalade principen af näringarnes frihet, både grundat och stadgat prohibitiv-systemet i Sverige.

I afseende på jernhandteringen ligger detta redan färdigt i jernbergs-ordningen af den 6 Juli 1649, utfärdad samma dag som Kongl. Maj:ts fullmakt för riksens bergscollegio; hvilket först under namnet bergsamt 1630 af Gustaf Adolf såsom en krono-inspektion insatt, och 1637 bekräftadt, med uppdrag att meddela privilegier för bearbetare af nya malmstreck, »samt assistera dem med råd huru de deras arbete rätt företaga skulle», nu utvidgadt och försedt med en guvernör af rikets råd och sex assessorer af adel, får uppsyn öfver alla kronans bergslager, nu varande och tillkommande, med våld och makt öfver alla kronans strömmar, skogar, allmänningar, särdeles der bergverk och bruk äro närbelägna, fullkomlig och fri disposition öfver allehanda malmstreck, grufvor, hyttor, hamrar, manufaktur och metaller, att dem med skälige privilegier förse eller efter lägenheten bort-

arrendera, men skulle öfver frälsebruk och verk endast hafva en sådan inspektion, att både kronans intresse och adelige privilegierna observeras. — Det *regale*, som här lägges till grund, finnes i den ofvannämnda jernbergs-ordningen ytterligare bestämdt, t. ex. »eftersom alla strömmar i riket, ej mindre än grufvor och bergverk, räknas för ett kronans regale, alltså, der några större strömmar i bergslag finnas som äro obygde och eganderne ej sjelfve förmå bygga, de skola vara kronan förbehållne, att dem till andra förpakta, som deraf gifva kronan hennes rätt, på det ej vattnet må löpa fåfängt sin kos». — Detta regale, såsom man kan vänta sig, bekräftades under suveräniteten (genom 1683 års riksdagsbeslut). År 1686 fastställdes hammarskatten, men utgick till en början blott med ½ procent af frälseverken, hvilken skilnad 1696 upphäfdes [1]. Äfven myrmalmer förklarades för regala genom kongl. brefvet den 28 Maj 1708 af Carl XII, som slutligen tog hela afkastningen af bergverken genom den så kallade upphandlings-deputationen i sin egen hand; hvarföre en af den nya regeringens första åtgärder var att genom kongl. brefvet den 21 April 1719 återgifva bergs- och bruksidkare dispositionen öfver deras tillverkning.

De legala traditioner, som alltifrån collegii stiftelse legat till grund för dess verksamhet, kunna klassificeras till ett *hufvudstycke* med sina tvänne *bistycken*. Hufvudstycket är collegii egen myndighet att under Kongl. Maj:t privilegiera bergverk, reglera deras drift och dömma i dermed sammanhang egande tvistebrott och utsöknings-mål. Den första delen af denna myndighet — hvilken i början så strängt öfvades, att bergs-collegium år 1690 hemstälde att få rifva

---

[1] Med frihetstiden utverkade sig adeln 15 proc. öfversmide utan skatt, som blef grunden för n. v. frälse-smidet.

en utan dess tillstånd anlagd hammare, som redan i 30 år betalt kronan skatt[4] — eger collegium nära helt och hållet ännu; den andra begynner undangå det, i mån af den enskilda industriens utveckling; den tredje eller domsrätten är upphäfven genom Kongl. Maj:ts nådiga förordning af den 17 April 1828. De tvänne bistyckena, men som kunna räknas såsom hufvudstöd för bergs-collegii myndighet, äro följande: 1:o det så mycket möjligt stränga upprätthållandet af våra bergslagers dels särskildt privilegierade, dels särskildt onererade natur, dels och i synnerhet de *nu* så kallade *tackjernsbergslagers* seqvestrerande till fromma för grufvedriften och tackjerns-blåsningen; hvarmed tillgick så strängt, att 1689 ej mindre än åttiofyra redan befintliga stångjerns-hammare utdömdes, såsom belägna i närheten af de större ädlare verken, eller ock i grannskapet af tackjerns-blåsningarne; och sålunda, säger collegium ännu i sin underdåniga skrifvelse till Kongl. Maj:t den 11 April 1833, »blef genom konung Carl XI:s vishet en hufvudsaklig princip för jernhandteringens förmånligaste bedrifvande här i landet etablerad, som ända intill våra dagar förmått att göra sig gällande»[5]. Likväl hafva, *emot* denna princip, för tackjerns-handeln ljusare utsigter nu först börjat dagas genom kongl. kungörelsen den 16 Maj 1835, angående en fri och obehindrad handel med och förbrukning af tackjern inom riket. 2:o Reglerandet af koltägten, hvarmed collegium ännu har en egen (ehuru ofta eluderad) befattning inom, men äfven utom bergslag. Principen var, att all förbrukning af skog, som möjligen till bergsbruken äfven i en aflägsen framtid kunde komma att användas, skulle förbjudas eller inskränkas. I sin berättelse till Kongl. Maj:t af

---

[4] Konungen resolverade att hammaren skulle blifva ståendes. *Bergsförfattningar*, I: 404.

[5] *Handlingar tryckta på jernkontorets bekostnad*, Stockholm 1836.

år 1697 berömmer sig collegium att till skogshushållningens befrämjande hafva utrifvit skadliga torp och nybyggen på skogarne (1649 och 1664 drefvos de med Carl IX:s tillåtelse i det öfra Wermlands skogar bosatta Finnar undan med eld och svärd, såsom skadedjur), att hafva hindrat anläggningen af sågverk och hämmat utskeppningen af bräder. Dess farhåga i detta afseende sträckte sig till rikets äfven aflägsnare och skogrikaste delar. Bergs-collegium skrifver den 3 Maj 1736 till landshöfdingen i Gefle angående förbud på tvänne sågqvarnar i norra Helsingland, emedan de skola vara Iggesunds och Ströms bruk till förfång, och collegium af bergmästarens relation säger sig väl förmärka, att med slike sågars olofliga uppbyggande intet annat afses än att, bruken till förfång, upp efter hela sjökusten uppsåga all mogen skog. Dock rekommenderar collegium i underdånig skrifvelse den 23 Febr. 1739, att granskog må »till bräder nobiliteras». Upprepade äldre ansökningar af allmogen i Wermland och Norrland, att till sina utlagors betalande få sälja något timmer af sin skog, — af allmogen i flera landsorter att varda befriad från det band som inskränkte afsättningen af deras kol till vissa verk, — och af hela bondeståndet, såsom vid 1762, 1800 och 1809 årens riksdagar, om fri kolförsäljning, hafva blifvit bemötta med afslag.

Med frihetstidens början upphörde bergverken att vara *regala*. I kongl. plakatet af den 27 Aug. 1723 heter det att, såsom många låtit afskräcka sig af de orden i 1649 års jernbergs-ordning: alla grufvor skola räknas och hållas för ett kronans regale, — så försäkras härmedelst på det kraftigaste, att så frälse som ofrälse personer, på hvilkas egor och mark slike nyttige verk antingen redan äro yppade eller framdeles upptäckas kunna, skola i ingen måtto hafva att befara att sådan deras egendom och jord skall derföre vara

någon osäkerhet underkastad, eller kronan tillerkännas, i annat fall än om man skulle vilja *fördölja* malmstrecken; då, och ej annars, de för regale skola anses, på det välsignelsen ej må ligga onyttig i jorden. Men bergs-collegii verksamhet, försäkrad i regeringsformen, förblef densamma. Genom kongl. brefvet den 25 Maj 1725 blefvo stångjerns-hamrarne i hela riket ytterligare inskränkta till anvisadt tackjern och till det smide hvartill de voro taxerade. De på 1720- och 30-talen vidtagna undersökningar till stångjerns-smidets närmare bestämmande, *efter skogs-tillgångarne*, i rikets mellersta landskaper, hade, enligt nu varande bergs-collegii eget yttrande till Kongl. Maj:t (den 11 April 1833), den påföljd »att stångjerns-smidet på det hela taget år 1736 föga öfversteg hvad detsamma 40 år förut, eller 1695, redan hade varit». Det var förändrade åsigter, ej hos collegium, utan hos *ständerna*, bland hvilka från och med 1738 hattpartiet herrskade, som föranledde den betydliga tillökning i smidet på särskilda orter, men synnerligen i Wermland, som genom kongl. förordningen af den 19 April 1740 beviljades. *Hattarne*, sedan bergverken upphört att vara regala, införde likväl i afseende på jernhandteringen som näringar i allmänhet en annan ännu gällande grundsats i Svenska statshushållningen, hvaraf följderna så väl på rikets industri som på rikets penningeväsende ligga för en dag, nämligen *att staten skall vara näringarnes förläggare;* och *banko-lånen*, som på jern väl redan vid 1734 års riksdag beviljades, men efter 1738 under hela hatt-regeringen oupphörligt på bankens bekostnad ytterst faciliterades, blefvo hufvudmedlet dertill. Satsen, som sedan blifvit ett hufvudstöd för prohibitivsystemet i Sverige, skulle så mycket snarare visa denna sin naturliga verkan, som den tillika begagnades såsom parti-

medel.

medel. De gynnade tillverkarne funno snart att handelsvägen blott tålde ett visst qvantum jern, om ej varan skulle falla i vanpris; och då verkligen lägre jernpriser på 1740-talet hade inträffat, förbjöds genom kongl. förordningen af den 10 Sept. 1747 allt öfversmide, och genom förordningarne af den 12 April 1748 och 3 Juli 1753 all anläggning af nya stångjerns- eller ock ämnes-hamrar, och skulle äfven vid de förut inrättade hammar-verken ingen tillökning få ske, om ej genom smides-flyttning från ett till annat ställe. År 1748 trädde den förening af bruksegare (egentligen till stångjerns-prisets upprätthållande) i verksamhet, som är bekant under namn af *jernkontoret*. Dermed var Svenska bruks-societeten (nämligen af stångjerns-tillverkare, ty bergsmansståndet är från jernkontoret uteslutet) färdig såsom en egen och mäktig korporation. Dess välstånd skakades väl genom *mössornas* reaktion mot det förestående financiella systemet vid 1765 års riksdag, men steg åter då ett förändradt regeringssätt medförde en längre tids lugn; och i hvad anda den bevakade sina intressen, kan skönjas af den utverkade kongl. förordningen den 22 Okt. 1784, som med ett tusen riksdalers vite belägger den, eho han vara må, som fördristar sig att med underdåniga ansökningar om tillökningar i stångjerns-smidet till Kongl. Maj:t inkomma. — Författningen ser nästan ut såsom en i dagsljuset förirrad nattfågel. — För öfrigt tillhör principen, ehuru i en mildare form, bergverkens regala period, och finnes redan uttryckt i kongl. brefvet af den 20 Nov. 1649, att »det ena verket ej må det andra med stegrande eller andre oskäl utkladda».

Vi ha kastat en blick på *bergverks-privilegiets historia* i Sverige. Med privilegiernas historia i allmänhet förhåller det sig så, att ett nästan talar för alla. Man ser öfverallt,

medan sjelfva staten ännu är i görande, enskilda sig bildande samfund, sammanhållna af ett eller annat intresse, sökande, mot vissa skyldigheter, skydd och vissa rättigheter hos kronan; man ser denna, i den mån hon deraf anser sig hafva nytta, upptaga dem såsom sina skötebarn, väl nedhålla deras sjelfständighet, men stärka *deras* intresse i synpunkten af *sitt eget;* man ser slutligen, så snart genom några omständigheter kronans makt försvagas, de fullvuxna privilegierade barnen söndra sig från sin sköterska *med bytet af alla de privilegier som kronan egentligen i dem gifvit sig sjelf,* och i denna så vunna ställning egande tillfälle att ömsevis vända sig mot kronan och mot folket. Vi lemna till läsarens skarpsinnighet att sluta hvad verkan *denna* privilegiernas uppkomst kan komma att öfva på deras modifikation eller afskaffande, och fortsätta vårt ämne.

Det band som korporations-intresset sålunda ålagt stångjerns-smidet i Sverige, att för hela riket vara inskränkt till ett visst siffertal, lossades först genom kongl. förordningen om stångjerns-smidet och jernmanufakturen den 15 Juni 1803, som i allmänhet, men mest för rikets norra landskaper, lättade anläggningen af nya stångjerns- och ämnes-härdar, och, ehuru i sin verkan hämmad genom en ej långt derefter inträffande ofördelaktig konjunktur, dock burit betydande frukter. Det är genom den, som stångjerns-smidet, ifrån att vara vid pass 350,000 skeppund, uppnått sitt nuvarande genom privilegier bestämda belopp af 433,000 skeppund, som dock i verkligheten stiger högre. Denna författning, jemte den samtidiga som införde *enskiftena* i Skåne, är det vigtigaste som intill sednaste tider i rikshushållningen blifvit vidgjordt. Den inrikes minister, till hvars embets-förvaltning bägge höra, har derigenom förvärfvat sig en välgrundad rätt till fäderneslandets tacksamhet. I sednaste tider äro besluten om upphö-

randet af bergs-collegii domsrätt det första, och om tackjernshandelns frihet det andra märkliga steget till en ny sakernas ordning; och det tredje, fjerde och femte &c. som återstå, ligga i samma riktning.

Bergs-collegii nu varande verksamme president [6] har om jernhandteringen och dess idkare ostridiga förtjenster. Den genom honom föranledda inrättningen af bruksegarnes hypotheks-kassa må med skäl räknas bland dessa; och önskligt hade varit att sådana kredit-anstalter i vårt land fått företräde framför privatbankerna [7]. Han har visat bristerna i näringens närvarande tillstånd, häntydt på orsakerna dertill och på medlen till förbättring. »Under det att Englands och Rysslands jerntillverkning stigit» — heter det i bergs-collegii underdåniga skrifvelse till Kongl. Maj:t den 11 April 1833 rörande vissa förberedande åtgärder för utfärdandet af en ny smidesstadga — »samt industrien i Frankrike och Nord-Amerikanska staterna, med flera länder, varit riktad åt samma håll, har dock *den Svenska, med privilegier och kontroller af alla slag omgärdade stångjerns-tillverkningen icke gjort ett enda väsendtligt steg till förbättring; och detta synes icke tala för det system som hos oss blifvit följdt*». Att förbereda

---

[6] Friherre Carl Johan af Nordin.

[7] Ett land som haft sitt kredit-system inneslutet i sitt eget mynt (såsom alltför ofta Sverige) måste, då det realiserar sitt mynt, särskildt organisera sitt kredit-system; det vill, enligt sakernas naturliga ordning, säga, först och främst sin *stats-kredit* (ty stats-låns missbruk i åtskilliga länder innebär ej att deras rätta bruk skulle proskriberas). Hos oss har man i stället slagit sig på *privata* kredit-anstalter; af hvilka åter vi anse hypotheks-föreningar af en säkrare fördel än privatbanker, hvilkas temporära nytta vi för öfrigt ej förneka. Men om hvarken Englands eller Amerikas erfarenhet kunnat förekomma privatbankernas faror, så lärer dessa farors uteblifvande i Sverige mer bero på lycka än konst.

öfvergången till ett annat, friare, anbefalltes på collegii hemställan bergs-kommissionens undersökningar i orterna, hvarom berättelsen till Kongl. Maj:t ingafs den 25 November 1835. Icke dess mindre blef det af collegium den 7 Mars 1836 ingifna förslaget till ny smides-stadga, ehuru af bruks-societetens pluralitet förordadt, dock, genom behandlingen af minoritetens på rättvisa och billighet grundade anspråk i allmänhet, så föga tillfredsställande, att konungen gjorde landet en tjenst med att ogilla detsamma.

Detta bergs-collegii förslag har i den första af de skrifter, hvilka vi ställt i spetsen för denna artikel, blifvit underkastadt en sträng, men rättvis granskning, i hvars resultat vi instämma. Det visar sig att den förbättrande afsigten, som man får förutsätta, och som satte an med fulla segel, redan vid sjelfva utloppet ur hamnen strandade på klipporna af de kollegiala traditionerna, i synnerhet på hvad vi kallat *hufvud-stycket*, eller collegii löse- och binde-nyckel i afseende på näringen, samt de bägge dervid hängande *bistyckena*, som eljest äro collegii ankargrund. Vi hafva sett att det första af dessa sednare består i bergslagernas (nu för dem sjelfva mest betungande) privilegii-natur, hvaraf collegium dragit några besynnerliga, hvarannan motsägande korollarier, som visa sig uti nedhållande af bergsmans-intresset för det vida mäktigare brukspatrons-intresset, men tillika i behandlingen af alla de brukspatroner som olyckligtvis råka ega stångjernshärd inom bergslag, såsom näringens illegitima barn, hvilka, ehuru vederbörligen privilegierade, nu likväl, genom mindre friheter än andra, förmenas böra plikta för en icke fullt orthodox härkomst; ett förfarande så mycket betänkligare, som *nu mera* flera tackjernsblåsande hyttor finnas utom än inom så kallad tackjerns-bergslag, och collegium, i bestämmande af hvad derför skall anses, gått temligen godtyckligt tillväga. Det

andra bistycket är, såsom bekant, kolfångsten eller skogstillgången, hvarom, såsom ett grundvilkor för näringen, collegium är ganska ömt. Man hade deraf bort sluta att collegium först och främst i sjelfva smides-stadgan tagit skogshushållningen i grundligt betraktande; hvilket likväl ej annorlunda skett, än att samma bestämda afseende på (de i verkligheten blott imaginärt bestämbara) *skogs-tillgångarne* — om hvilka n. v. collegium sjelf till Kongl. Maj:t yttrar: »att förhållandet med de egna skogs-tillgångarnes belopp, förmedelst hemmans och lägenheters inköp eller försäljning, är nästan ständig förändring underkastadt», — *nu* åter lägges till grund för beviljandet af all smides-tillökning.

Collegii i anledning häraf modifierade *nya* underdåniga förslag till smides-stadga, öfverlemnadt den 15 Februari 1838, låter betrakta sig under samma synpunkter, och läsaren må derföre ursäkta, om vi än en gång återkomma till hufvudstycket och bistyckena. Hvad det första, eller löse- och bindenyckeln i collegii händer, angår, så yppas med den allt mera ett ganska eftertänkligt förhållande, ju mera sjelfva grunden för den kollegiala auktoriteten, nämligen det hittills bestående författnings-väsendet för näringen, viker undan. Detta, strängt inskränkande och skadligt till sin natur, hade likväl vissa bestämda allmänna reglor, i hvilka collegium fann lagen för sin verksamhet; en verksamhet som hos en kollegial myndighet alltid går sin gång enligt gällande författningar, och är så litet diskretionär som möjligt. Nu uppkomma nya näringsförhållanden; de gamla författningarne passa ej; undantagen hopa sig; och collegium, som allt mer måste låta *regeln* fara, vill likväl behålla *undantagen* i sin hand. Ett ofantligt *arbitrium* hopar sig i dess hand; och denna hand blir enligt sakens natur företrädesvis *en endas* — chefens; ty ett arbitrium tål föga att delas på flera händer. Sverige, som

förkastar minister-styrelse, skulle dermed verkligen hafva fått den blott i ett fall, nämligen en *minister för bergverken*. Nu är det ej vår mening att här yttra oss öfver en mer eller mindre modifierad minister-styrelses lämplighet för fäderneslandet. Men medgifvet att den till en viss grad vore möjlig och önsklig, så är likväl tydligt att begynnelsen på ofvannämnda sätt helt och hållet sker i orätt ända. Ty följer någonting ostridigt af både bergs-collegii och bergsnäringens historia, så är det att, om den sednare med möda arbetar sig upp, collegium arbetar under sig. Det gjorde bättre att med resignation till mötes gå sin slutliga bestämmelse, hvilken redan i Gustaf Adolfs tidehvarf uttalades, att, såsom ett vetenskapligt-techniskt institut, bergshandteringens idkare »i alla måtto assistera, huruledes de deras arbete, bygningar och omkostnad rätt och nytteligen företaga måge».

Hvad bistyckena beträffar, så har collegium i sitt sednare förslag så vida frångått den i det förra uppdragna skilnaden emellan bruk utom och inom bergslag, att i allmänhet *helfrihet* eller obegränsad tillverkningsrätt må tillerkännas alla stångjerns- eller ämnesjerns-härdar, anlagda eller till anläggande anmälda, för hvilka efter behörig undersökning kan uppvisas ett kolfång af 900 läster, — som för andra jernbruk, ädlare verk, eller, inom tackjerns-bergslag, för tackjernsblåsningen icke förut är påräknadt och *behöfligt*. Med sistnämnda vilkor skola ock bruksegare och bergsmän, så inom som utom tackjerns-bergslag, som ej ega den för *fri* smidesrätt erforderliga koltillgången, dock i mån af densamma få så stor *tillökning* af sitt smide som motsvaras af 20 tunnor kol för hvarje skø stångjern eller ämnesjern — allt efter förut skeende undersökning. Men då kostnaderna för en sådan undersökning, den må röra större eller mindre smidesrätt, äro desamma, och det står i collegii skön att *godkänna*

(således ock *förkasta*) undersökningens resultat, ligga redan deri afskräckande skäl för den mindre tillverkaren, att för en tillökning af några skॡ i sitt smide, och efter en beräkning af koltägt som måste blifva arbiträr, underkasta sig densamma; och collegium har härigenom lagt en hållhake på det omtalda heterodoxa smidet inom så kallad tackjerns-bergslag, hvars tagg ej är mindre verksam för det att han är temligen undangömd. Bättre hade varit att i afseende på hela handteringen tillstyrka en verklig *likhet* i rättigheter för alla dess idkare; hvarvid vi utan saknad skulle se skilnaden emellan landslag och bergslag falla; särdeles som bergslagerna sjelfva lida genom sina så kallade privilegier, af hvilka — då en del bergslager (t. ex. Norbergs) äfven är roterad, och *alla* blifvit underkastade extra rotering — föga annat än olägenheter i verkligheten står qvar. — Jemför man bergslags-orternas skattebidrag med sädes-orternas, så torde finnas att de förra äro *högre* beskattade [8]. I allmänhet är jernhandteringen i Sverige en högt beskattad näring; och detta är i strängaste mening en *följd* af dess privilegier.

Man ser att kolfångsten (af egen skog eller bestämda köpekols-distrikter) blifvit collegii sista erkända ankargrund. Dess grundsatser i detta fall skulle endast kunna försvaras ur två synpunkter. Det vill förhindra skogens utödande genom alltför många utan beräknad skogstillgång anlagda bruk, och det vill bevara redan privilegierad och faststäld koltägt från intrång. Vi vilje betrakta dessa båda skäl, och dervid först tillse huruvida collegium är ense med sig sjelft. Collegium har dragit sin linea för helfri härd med obegränsad smidesrätt vid 900 lästers koltillgång. *Nedan* om denna linea

[8] Angående Norbergs bergslag är det bevist. Se Ångmans citerade skrift, s. 128.

förstör ökad smidesrätt skogen, förmenar collegium, och må derföre icke, eller så godt som icke, tillåtas. Än *ofvan* om linien då? Är ej der en obegränsad smidesrätt, med måhända härdar af annan och bättre form, tillika en obegränsad skogsåtgång? Hvar sätter collegium här sin vårdande hand emot?* Vi erkänna att vi blott kunna uttänka ett enda försvar för denna collegii sats om skogsbesparingen; och detta är af den beskaffenhet att det ruinerar collegii andra sats om den privilegierade koltägten. Man kan säga: de små tillverkarne öda i förhållande mer skog än de större; hvilket ej är utan sin riktighet. Men ibland skälen, hvarföre de större kunna anses öda mindre skog, månne ej deribland kan räknas det hufvudsakliga, att de som ega större tillgångar äfven böra anses kunna bedrifva sin handtering med större insigt, hvartill hörer en klok skogshushållning? Men första vilkoret för en klok skogshushållning är friheten att draga största möjliga nytta af skogen såsom egendom, emedan man eljest icke har något intresse att vårda den. Nu förhåller det sig med sådana grundsatser på följande sätt: medgifna för de *större* äro de ock medgifna för de *smärre*. Det ligger i deras egen och sakens natur; och den nämnda grundsatsen, en gång insläppt på collegii skog, spränger ock hela dess system af köpekolsrätter och privilegierad koltägt i luften. Collegium har således fienden i sitt sköte, bakom sig och på alla sidor.

* Och hur bär det ihop med collegii åsigter, att hafva tillstyrkt det nyligen åt ett bolag i Wermland beviljade privilegium på ej mindre än 50,000 sk℔ *valsadt* jern? Dock jag påminner mig att detta lär vara beviljadt på *stenkol*. Men detsamma gäller ej om den obegränsade smidesrätt af ämnesjern för valsverket, som äfven blifvit tillstyrkt och beviljad; ej heller om de 62,000 sk℔:s tillverkning som på de sista åren blifvit tillstyrkt och beviljad åt några få bruksegare i Wermland. Jag inser ej huru allt detta kan bringas under collegii skogs-kalkyler.

Tackjernshandeln inom riket är fri, och denna frihet har endast haft välgörande verkningar. *Kolhandelns frihet* är det nästa och, vi våga säga, det nödvändiga steget. De band som ännu betunga den äro följande: *Falu* bergslag har uteslutande privilegierad koltägt på nio, och till en stor del på trenne dertill kommande, inalles på *tolf* socknars skog, samt vissa rättigheter i afseende på virkeshandeln från Vester-Dalarne; *Sala* har lika privilegium på *tolf* socknars skog; *Åtvidabergs* kopparverk på *nio* socknars; *Garpenbergs* på By, Garpenbergs samt en del af Husby och Hedemora socknars; *Gusums* messingsbruk på Tryserums, Ringarums och Hannäs socknars; *Dylta* svafvelbruk på Axbergs, Kils och Hofsta socknars. Dessa äro de enda nu återstående (fordom talrikare) så kallade *ädlare*, alltid framför de andra uteslutande gynnade, *verken* i Sverige. Ansvar är särskildt stadgadt (bergs-collegii kungörelse af den 30 Januari 1765) för hvarje jernverks-egare som vågar köpa kol undan dessa ädlare verk. Inom bergslag har collegii grundsats alltid varit att koltillgången skulle förbehållas åt tackjerns-blåsningen; hvarföre det äfven är förbjudet att sälja kol utom hyttelaget. Angående stångjerns-verken finnes i detta afseende ingen allmän författning; men tid efter annan hafva bruksegare gjort sig försäkrade om vissa köpekols-distrikter eller freds-milar genom särskilda hos regeringen utverkade företrädes-rättigheter; och liksom det före tackjernshandelns frihet var bruksegaren förment att tillverka sitt stångjern af annat än anvisadt tackjern, så är det ännu grundsats att han skall taga sina köpekol blott från ett visst distrikt; och sådana, nu mera till en tom formalitet nedsjunkna afhandlingar med den kringboende allmogen om köpekols-rätt, vill collegium än i dag göra till vilkor för ökad smidesrätt. — Man invänder i afseende på de bestående verkens rättigheter, att här är öfverallt fråga

om *egendom*. Ja väl! — men om *egendom mot egendom*, — om korporationers genom privilegier stadgade intrång på hvarje Svensk mans af allmän Svensk lags grundsatser bevarade rättighet att till godo njuta sin egendom och öfver den förfoga, der det sker utan förfång af andras lika goda rätt. — Är orättvisan gammal, så är detta ett skäl mer att icke genom ett fördröjdt upphäfvande göra den äldre; särdeles om man tillika i minnet återkallar hvad som blifvit sagdt om privilegiernas upphof. Dertill kommer att dessa koltägts-privilegier nu mera ingenstädes kunna upprätthållas — ej en gång af de ädlare verken, af hvilka de förnämsta, såsom Falu och Sala grufvor, arbeta med till den grad aftagande malmtillgångar, att deras sannolika upphörande kan förutses, — ej af bergslagerna, som sjelfva till en stor del önska eller åtminstone hade skäl att önska sina gamla band lossade, — ej af brukspatronerna, inför hvilka de redan till största delen äro en onödig, men besvärlig formalitet, i trots af hvilken på flera orter, hvilka, såsom t. ex. Wermland, till sin lycka legat något längre undan collegii vårdande hand, en fri kolhandel *de facto* redan existerar. — Någon, ej alltför lång tid — årtalet må bestämmas — måste man likväl medgifva åt förändringens genomförande; efter hvilken *all* privilegierad koltägt (och jag kallar ej en sådan den som på lagliga och frivilliga afhandlingar är grundad) må upphöra. Dermed vore kolhandelns band redan brutna, och tillika den tid för jernhandteringens frihet inne, då hvarje Svensk man, under iakttagande af lagarne mot vatten-uppdämning, samt styrkt eganderätt till bygnadsplats och vattenfall, egde att densamma såsom laglig rörelse bedrifva, utan annan skyldighet än att anmäla hvarje ny anläggning i och för skattens utgörande.

Till en sådan, troligen förestående frihet se många likväl ännu i vårt land med häpnad upp; och den som skrifver

detta erkänner att han längst tvekat vid grundsatsen att lemna skogsvården åt den enskilda omtanken. Han har gjort det i följd af den erfarenhet att, bredvid många exempel af enskild skogsförstöring, kronoparkernas skog ännu jemförelsevis är den bäst bevarade; och han upphör ännu ej att beklaga ständernas beslut vid 1818 och 1823 årens riksdagar om försäljning till skatte af kronans så kallade rekognitionsskogar, emedan det egentligen skedde till förmån för en dessutom tillräckligen mäktig korporation eller bruks-intresset. Han hade hellre sett dem under kronan utskiftade åt fria odlare; helst han tror att den epok, då den fattige finner sig utesluten från jorden, är svår och betänklig, hvarföre han önskar att den sent för Sverige måtte inträffa. Men den nyssnämnda betänkligheten mot skogens öfverlemnande åt enskilda omtanken har måst vika för grundsatsens egen rättvisa och konseqvens — för factum af den så länge och så ögonskenligt vårdslösade skogshushållningen i vårt land under det gamla systemet — och för sakkunnige mäns öfvertygelse att ett friare just på längden måste blifva förmånligt, och derföre äfven med iakttagande af efterkommandes rätt förenligt. Öfvergången erbjuder visserligen egna svårigheter i ett land som genom *kronans privilegii-* och *ständernas förlagssystem* för näringarne är så vandt vid förmynderskap som Sverige: en vana som gjort det närvarande brytnings-tillståndet i sedligt afseende olidligt; emedan man jemt tycker sig höra en omyndig och likväl sjelfsvåldig varelses klagan, som vid fullvuxna år ännu ropar på amman och på henne skjuter skulden för egna vanarter. Deri har Sverige fått barnseder i stället för mannaseder. Hälften af den ihärdiga kraft som utmärker Engelsmannen och Amerikanen, ja — för att säga ett hårdt, men icke mindre sant ord — hälften af den förmåga att hjelpa sig sjelf och lita på sig sjelf, som finnes hos

Ryssen, skulle göra oss till ett blomstrande folk. Och likväl är här fråga om en äkta fornsvensk egenskap, genom hvilken vi fordom voro ett mäktigt rike!

Jag vet att många välönskare för Svenska jernhandteringen finna sin tröst i att, med ett modifieradt bibehållande af privilegii-systemet, i synnerhet sätta dess framtida *fria* välfärd i förbättrade methoder: — valsning, puddling, vällugnar, Lancashire-smide, varm bläster, — alla, så i afseende på varans godhet som besparing både af arbete och material, utaf stort värde. Bergs-collegium sjelft befinner sig på denna bana; och ingen kan lifligare önska den framgång — om man nämligen inser *allt* hvad som *följer* af inträdet på densamma — än jag för min ringa person. Men just detta *allt* vill jag ock, efter min insigt, här korteligen uttala. *Industrien* (jemte *opinionen* en af den nya tidens hufvudmakter, och hvilka man derföre med tanken bör gå på lifvet, för att se hvilka ideer för bägge ligga till grund) har för det närvarande genom machineriet och genom konstmässig utbildning i allmänhet tagit en sådan fart, att allt inklämmande af den i *vissa* kanaler, vore de äfven till utseendet de fördelaktigaste, är mer än förr förderfligt; emedan dess sig städse förnyande kraft blifvit så stor, att den, för att verka naturligt och välgörande, *fordrar* friheten af en fullkomlig expansion åt *alla* sidor. Man må derföre akta sig att endast gifva den luft i industriens *högre* regioner och låta de lägre derför blott tjena till medel. Man har på ögonblicket, just genom den industriella rörelsens nu varande verksamhet, ett stort förtryck i dessa lägre, ännu bundna regioner. Se England med sina ångmachiner och sina spanmåls-lagar, sin rikedom och sitt elände, sin svarta frihet och sitt hvita slafveri! — Vill man hafva den högre industrien fri, så måste man framför allt, och för att rädda samhället, *med detsamma frigöra*

den lägre, och frigöra den i alla riktningar; det vill i förevarande ämne säga: gifva gruf-egaren fri rättighet att afyttra sin malm, tackjerns-egaren fri rättighet att sälja sitt tackjern, stångjerns- och manufaktur-egaren fri rättighet att ordna och afsätta sin tillverkning, och skogs-egaren samma frihet att tillgodonjuta sin skog med dess produkter; och detta så väl *inom riket* som till *utförsel,* då motsvarande friheter å främmande makters sida tillåta det sednare; i fall man ej skulle anse rättast att sjelf begynna med att äfven i detta afseende vara rättvis. Man skall ej förebrå mig att icke hafva uttalat *allt;* men jag tror att man i fråga om principer *bör* uttala allt; och principer regera den nya tiden. För *denna* tid, med alla sina nya, invecklade och outvecklade förhållanden, blir en regering såsom ett *närings-förmynderskap* i alla fall omöjlig. Regeringskonsten har genom det nya samhällets allt mer framträdande natur äfven i visst afseende blifvit återbragt till sin första enkelhet: att iakttaga hvar mans rätt, derigenom vara stark i sin egen, och lemna utgången åt Gud.

6.

En af dagens frågor, eller huruvida en minister-styrelse sådan som den i Frankrike och England, är öfver ensstämmande med Svenskt folklynne och Svensk grundlag. Stockholm, Ecksteinska boktr. 1835 36 s. 8:o.

Några blickar på tidens politiska strider och Svenska tidnings-litteraturen. Stockholm, Hörbergska boktr 1838, 102 s. 8:o.

Det ny-Europeiska konstitutions-väsendet är ett lika invecklad som oroligt väsende. De strider det öfverallt inom sig fostra röja att dess *egentliga* betydelse ännu alltid är *en af da gens frågor.* — Den är tydligen en fråga af allrastörsta vigt men här är också derigenom vida mer än en fråga *för da gen*; hvars passioner så ofta fördunkla och förbistra i ställe för att reda och upplysa. Det är i följd deraf en möjlighe att sätta en fråga *uti* sitt rätta ljus, just derigenom att man flyttar den *utom* dagen; i fall man vill taga detta något under liga uttryck i den mening, att hellre se på det stora samman hanget än på de ögonblickliga tilldragelserna, hellre hålla sig vid det väsendtliga i stället för att fästa sig vid det tillfällig i en sak. Försökom det i förevarande ämne!

Hur skall oppositionen göras laglig? är den fråga hvars svar *borgerliga samhället* i sin fortskridande utveck ling är. Huru länge har det ej arbetat att ur sitt eget sköt utesluta *kriget!* Huru länge att reglera, innan det kund

väfva, *sjelfhämnden!* Hvarje man inträdde i samhället *beväpnad*. Huru lång tid förgick ej innan man bortlade vapnen äfven under *freden!*

Menskliga samhället har vissa, alltid återvändande, alltid igenkänneliga grunddrag. Ett *råd* är så gammalt som *regering* och *folk* på jorden. *Rådslag* före beslut gör sig lika naturligt gällande som *enhet* i utförande och som — der detta beror på många — *samtycke* i lydnad. Enheten må man kalla huru som helst: det är den *monarkiska* principen. Till rådslag fordras fleres dertill befogades biträde: det är den naturliga *aristokratien*. Öfverallt hvarest många måste medverka till utförandet — och här är fråga om varelser som icke endast kunna brukas såsom medel — måste dessas lydnad vara samtyckt: det är *demokratiens* utgångspunkt. Kriget har först gjort både samtycke och subordination nödvändiga i större mått. *Hären* var den första nationalförsamling. Ständig kunde denna ej vara, både genom sin sammansättning och sitt ändamål; och likväl fordrades omkring regenten en representation af samhällets mest betydande intressen, hvilka det var regentens kall att höra och förlika, och denna fanns i samhällets myndigaste män, såsom regentens *råd*. Det var den gamla *aristokratiska konseljen* — tillika den första *permanenta representation* — i saken, om ej till formen. Ty dessa rådsherrar, tillika höfdingar, nog konungalika, omgåfvo väl ej alla eller alltid konungen, men voro dock hans naturliga rådgifvare. Rättigheten, från att vara personlig, blef merendels ärftlig, och deras fullständigare sammanträde — *rådsförsamling, parlament, herredag*, på en gång domstol, förvaltnings- och krigs-konselj — utträngde småningom den fordna militäriska folkförsamlingen, och detta i följd af det gamla samhällets egna krigiska tendenser. Höfdingarnes i kriget förvärfvade eller förstärkta myndighet ärfdes in på

freden. Anföraren och hans närmaste män äro *fursten* och *rådet*. Från dem utgår en kedja af egentligen för kriget beräknade, men under freden fortfarande afhängigheter, som, befästade genom byte och förläningar, först på fiendens, med stigande makt äfven på landsmäns bekostnad blifva nya, snart de mest gällande samhällsband. Det kommer derhän att de förnämste besluta, och lydnaden förstås af sig sjelf — utom för de nu samfält *rådande* (i ordets alla bemärkelser), hvilkas myndigheter tillika allt mer växa in på den högsta, omgifva och skymma den; tills de i inbördes oenighet förgås. Det är feodalismens naturalhistoria, olika under olika förhållanden, men i hufvudsaken sig öfverallt lik.

Vi ha nu att med några ord äfven förtälja den egentligen *rojalistiska konseljens* anor. Den bestod ursprungligen af *nya* män, den åter växande konungamaktens skickligaste och trognaste tjenare ibland de små. Ty konungamakten växte genom att mot de store förbinda sig med de små, och segrade slutligen, emedan de små äro många och de store äro få. Efter segern sker ett slags försoning. — De stora, gamla namnen, helst med oskadliga innehafvare, synas åter i konseljen, under det de nya männen mest fortfara att göra arbetet. Konungamakten vinner både på förening och delning. Den nya kungliga konseljen är någonting helt annat än den gamla aristokratiska och på sitt sätt nationala. Denna har nu endera blifvit en *pairie*, en *grandezza*, på de flesta ställen med mer rang än makt (ty den gamla höga adeln förvandlar sig i hof-adel), eller förblandas i ett stånd med den lägre adeln, som ökas genom kunglig bref-adel och derigenom oupphörligt påminnes om sin fullkomliga afhängighet af konungen. En stor förändring har skett derigenom att konungamakten uteslutande tagit vapnen i sin egen hand.

I äldsta tider var folket beväpnadt, sedermera de stores krigiska följe. Nu är kronan ensam beväpnad. Med vapnen måste den ha penningen i sin hand, och nödgas begära den hvar den finnes. Deraf det så kallade *tredje ståndets* börjande representation, hvilket för skyldigheten att bevilja penningar får rättigheten att inlemna underdåniga besvär. Det tredje ståndet är, såsom sådant, det både med det andeliga och verldsliga svärdet obeväpnade, det närings-idkande. Med ökade stående armeer och ökadt penningebehof blifva monarkiens intressen på en gång hufvudsakligen *militäriska* och *merkantila*. Tillika stiga dessa intressens ömsesidiga fiendskap ju mer de åtlitas och sammanpressas, och en på samma gång despotisk och köpslagande åsigt af staten gör sig allt mera gällande. Den hotar med fruktansvärdare följder i samma mån som den oinskränktare konungamakten i Europa sjelf blir gammal och, såsom gamla makter pläga, begynner släppa efter och öppna tillfälle för sina organer och allierade att både öfva och anse makten såsom *deras* egendom. Det sker genom embetsmannaväldets sammansmältande med de *privilegierade stånden*. Då uppstår så mycket snarare en schism emellan *kronan* å ena sidan, som försvarar genom sina soldater, förvaltar genom sina embetsmän, skipar rätt genom sina domare m. m., samt å andra sidan det försvarade, förvaltade, dömda m. m. *folket*, som *betalar*, och endast representeras (i fall äfven detta ej kan undvikas) för att betala. Det fattar i följd häraf lätteligen hela regerings-förhållandet såsom ett slags entreprenad, och vill se hvad det har för sina penningar; hvarvid det slutligen kan komma och till en del har kommit på försöket att hellre regera sjelf.

De Europeiska monarkierna ha öfverlefvat Franska revolutionen och dess närmaste både inre och yttre skakningar.

Men den har lemnat varaktiga verkningar, midt ibland hvilka de befinna sig. Dessa verkningar sammanträffa alla i *folkets* allt mer framträdande betydenhet och inflytelse både i moraliskt, politiskt, militäriskt och civilt afseende; och den samma tid som fordrar en *national uppfostran*, en *national beväring*, en *national representation*, fordrar ock en *national konselj*. Ej såsom ansåge vi oundvikligt att sådana nya inrättningar skulle förstöra de gamla, egnade åt samma ändamål. Vi bekänna uppriktigt att vi i detta afseende tro på en ömsesidig modifikation, historiskt sannolik, om någonting sådant kan sägas om framtiden, och theoretiskt ej blott möjlig, utan nödvändig, hvilket vi anse kunna i allmänhet bevisas. — Så, för att genast uttala modifikationen i det ämne som nu närmast sysselsätter oss, förmena vi att en *national* konselj ingalunda derföre behöfver upphöra att vara *rojalistisk*, utan tvärtom bör blifva det i högre och sannare mening än förr.

Jag begifver mig genast på den för min åsigt ofördelaktigaste grund, då jag begynner med att tillstå eller, om man hellre vill, påstå, att det nya konstitutionellt monarkiska systemet i Europa till en början 1:o blifvit kopieradt efter ett i flera afseenden missförstådt original, 2:o allt hittills befunnit sig och ännu befinner sig i ett spändt förhållande emellan två ytterliga tendenser, som bägge gå ut på att draga det antingen *baklänges* eller *framåt* (vid svansen eller öronen, om man förlåter ett så lågt uttryck); men i bägge fallen *på sned* och ur banan. Det missförstådda mönstret är *England*. De bägge ytterliga tendenserna äro å ena sidan den *gamla regimens*, å andra *den nya republikanismens*. Det fordras en stark tro, skall man säga, att i ett så tilltygadt system se frön till varaktiga frukter. Jag är en ibland dessa trogna; och då jag för min del icke

börjat med tron för att sluta med tvifvel, utan tvärtom börjat med tviflet för att komma till tron, så torde jag ej heller straxt förtjena namn af lättrogen; helst om det skulle visa sig att just en granskning af de anförda olägenheterna öppnar rum för hoppet.

Det finns intet land i Europa som, med en så stor grad af frihet, trognare bibehållit hvad vi kallat den gamla *aristokratiska* konseljen än England. Vi ha sett att denna tillika var på sitt sätt den första national-representation. Man kan säga att Engelska *öfverhuset*, ehuru med konungarnes bidragande inflytelse, sjelft småningom gifvit sig sitt eget underlag i *underhuset*, hvilket man till sina första elementer kan anse såsom ett utskott af det förra. Redan tidigt hade det gamla enkla parlamentet, utom de som suto der med *personlig* rätt (de andeliga och verldsliga lorderna), äfven *valda* deputerade för landets särskilda distrikter (grefskaperna). Ursprungligen tillhörde dessa samma adel, skildes blott såsom de *större* och *mindre baronerna*, och delibererade i samma rum. Med tillträdet af städernas deputerade, som, först föranledt genom en bland lorderna, af konungarne sedermera upptogs och fortsattes, samlades småningom *alla valda* deputerade (så för grefskaper som städer) i en särskild kammare, och fingo första rösten i alla bevillnings-frågor. Så uppkom ett underhus, och så kom det öfra att bli Englands enda titulerade adel (*nobility*); ehuru en annan, genom förmögenhet och ofta genom börd adelig aristokrati (hvad man i England kallar *gentry*) fanns och inom sig har familjer som räkna äldre anor än sjelfva pärerna. Sålunda, då ej blott underhusets förnämsta medlemmar, de deputerade för grefskaperna, tillhörde en fordom gemensam adel, utan den possessionerade Engelska *gentry* till en stor del uppträdde tillika såsom representant för städerna, blef detta hus äfven

öfvervägande aristokratiskt, och har fortfarit att vara det, dels genom denna sin sammansättning, dels genom öfverhusets inflytande på valen [1]. Englands författning har haft sina till en del högst våldsamma skiften, under inflytelser både af en till despoti gränsande konungamakt och af demokratien (den förra måste hemma vika för den sednare, och den sednare sjelf vika till Amerika); men dess hufvudkarakter — en genom kronans inflytande och genom industriella intressen tempererad aristokrati — har under många århundradens vexlingar allt mera utbildat sig; till dess ett *handelsvälde*, sådant verlden ej sett, i sednaste tider börjat rubba och omstämma denna temperatur. På det hela är den ännu herrskande, men kämpar mot den rörliga förmögenhetens nya oerhörda makt, som begynner öfversvalla den gamla jordegande Engelska aristokratiens grund. Ännu består dock denna, af ålder stark, fast mer genom seder än lagar. Dess förnämsta stöd är nämligen ej en politisk, utan en civil institution, sjelf mer sed än lag, den hela England genomgående *förstfödslorätten*.

Redan af denna korta framställning torde framlysa, huru vida det var lätt att endast med öfverflyttande af Engelska former grunda det konstitutionella systemet i Europa — former som anbefalla sig genom utseende af allmängiltighet åt theorien, men i sjelfva verket hvila på en specifik egenhet, som förnämligast gifvit dem sammanhang, rörelse och lif. — Det till utseende allmängiltiga var denna blandning

[1] Vi hänvisa till en på stor historisk kännedom grundad, kort öfversigt af Engelska konstitutionen (*Vue générale de la constitution de l'Angleterre par* M. J. Fraser Frisell, 4:me edition, Paris 1837), ända till reformbillen, som inskränkte den aristokratiska inflytelsen på valen. Boken, ehuru skrifven på Franska, är författad af en Engelsman.

af monarkiska, aristokratiska och demokratiska elementer, som nämnda författning erbjuder. Dessa elementers förmenta *jemnvigt* var hvad theorien i synnerhet prisade. Men då jemnvigten är *stillestånd*, och det är i *rörelse* man både skall se och bedömma en konstitution, såsom hvarje annat ej dödt, utan lefvande väsende, så var det den Engelska konstitutionens rörelse man tvärtom borde söka förklara och imitera. Nu har man klagat att de efter Engelskt snitt tillskurna konstitutioner på fasta landet ej rätt velat *gå*, utan födt af sig detta stillestånd fullt af oro, detta makande och späntande fram och tillbaka emellan statsmakterna, som vi ofvanföre påpekat. I sjelfva verket, om *aristokratien* — ehuru den till borgerlig frihet mest utbildade i verlden — var i England öfvervägande, blefve egentliga frågan, *hvar* man nu mera hade den, och hade den *sådan*, för att få de efter detta mönster bildade författningar att gå. — Sjelfva originalet begynner nu halta; och frågan har sina svårigheter i ett tidehvarf, hvars kännetecken är att *demokratien* i den fått ny fart.

Monarkiska, aristokratiska och demokratiska elementer, mer och mindre utbildade, finner man, vid närmare efterseende, i *alla* författningar. Äfven i Österländska eller halft Österländska despotier finnas de bägge sednare, i en *divan*, en *senat* och i en *municipal-* eller *kommunal-*författning, i hvilken folket sköter sina egna lokala angelägenheter. För öfrigt, så vida sådana författningar gå ut på att undertrycka all, äfven en *laglig* opposition, utsätta de sig sjelfva i stället för den *olagliga*. *Politiskt* verksamma framträda aristokratien och demokratien i despotier endast *ögonblickligt* och såsom *uppror*, merendels blott för ombyte af herrskare, hvilket sker endera genom en aristokratisk hof-intrig eller en militärisk insurrektion; ty armeen, den oinskränkta mak-

tens fruktansvärdaste medel, är tillika denna makts största fara, såsom en hemlig demokrati under vapen. Fristater, i hvilka de äfven här verksamma monarkiska och aristokratiska elementer blifvit så vida af demokratien utplånade, att *allt* lyder *majoritetens despotism* i stället för en *endas*, äro, såsom en motsatt ytterlighet, underkastade liknande vådor på annat sätt, och de Nord-Amerikanska begynna se sig om efter ett lagligt stöd mot massans lagen genombrytande viljor för ögonblicket.

Europa, geografiskt som politiskt stäld mellan ytterligheterna, har af ålder varit den *allsidiga* politiska utvecklingens hem; och vi, som ej kunna lefva på förtviflan, hoppas hon skall förblifva det. Denna utveckling har hittills successift förnämligast visat sig under aristokratiens och rojalismens aspekter, utan att dessa kunnat utplåna hvarandra eller det tredje demokratiska, på en gång dem motsatta och med dem sammanhängande samhälls-elementet, som nu sjelfständigare träder i dagen. Allas innerliga sammanhang röjer sig bäst derigenom att de arbetat *för* hvarandra. — Aristokratien var statens representant tills den monarkiska enheten blef en fullständigare. *Den* har uppfostrat *folket*. De *få* gjorde, med eller mot sin vilja, förarbetet för *en;* denne har, med eller mot sin vilja, förarbetat för *många*. Så har kretsen af politiska rättigheter allt mer vidgat sig. Men hvarken den ende eller de få eller mängden skall herrska, utan *rättvisan, som är för alla och öfver alla.*

Man skall förebrå oss att med en abstrakt trivialitet ha velat affärda den svåraste fråga. Låtom oss emellertid se hvad som ligger i denna trivialitet. — Deri, skulle vi tro, ligger: att det finnes en rättvisa i och för sig sjelf, oafhängig af både befallning och öfverenskommelse, Guds lag i menniskans samvete, hvars utveckling till allt klarare och all-

männare medvetande är menskligbetens uppfostran; att denna lag, den inre regeln för all annan, tillika bjuder på en gång lydnad för och fullkomnande af yttre lag och ordning, men *endast* genom lagliga medel; och att dessa medels verksamhet för ändamålet först försäkras genom den *fria rösten* att kunna tadla äfven hvad man underkastar sig. Vi tro oss ha uttalat grundsatsen för *allt* konstitutionellt regemente, för *allt* civilt framskridande, för *all* lagbunden både styrelse och frihet. Den är: *lydnad för gällande lag, men öppen rätt att fordra en bättre, och fri diskussion om medlen dertill.* Med dessa trivialiteter är det slut på vår politik; — och vi veta intet annat svar på den fråga, från hvilken vi utgått: huru skall i borgerliga samhället oppositionen göras laglig?

Det återstår att draga några, dels allmänna, dels oss närmare rörande följder af det anförda. — Den gamla *aristokratiska* konseljen var den första organen för den nämnda fria diskussionen; den *rojalistiska,* sådan vi sökt karakterisera den, blef den andra; den enligt nyare monarkiens fordringar sig bildande *nationala,* med allt hvad denna benämning innebär, blir den tredje. Man ser en graduell utvidgning af diskussionens område. Den första var uteslutande de *få mäktiges;* den andra lät förnämligast höra sig inom de *privilegierade stånden,* först organiserade såsom rojalismens milice, sedan delande med den makten; i den tredje har *folket* fått stämma. Dertill måste läggas, att *all* konselj nödvändigt är eller blir *aristokrati,* endast ombytande natur efter samhällets vexlande skick. Vi ha nämnt de tre samhälls-elementernas oförstörliga samband, i följd hvaraf de förarbeta för hvarandra. Med andra ord vill detta säga, att ur hvar och en af dem, såsom lagd grund, utbilda sig de andra på olika sätt och under olika färg. Så ha vi börjat

med den första höfdingalika naturliga aristokratien; vi ha sett den andra rojalistiska, bildande sig först under konungamaktens skydd och sist genom privilegier på dess bekostnad. — Hvilken vore väl den *demokratiska* tendensens *aristokrati* i våra tider? — Åter en *naturlig*, men civilisationens naturliga aristokrati: *moralitet* och *intelligens*.

Vi utmärkte tvänne motsatta falska tydningar af det konstitutionella systemet i Europa, och som under dess närvarande, ännu ej fullt bestämda skick söka vända sig dess former provisoriskt till godo, den *absolutistiska* tydningen af ett, den *republikanska* af ett annat parti. Det enas valspråk är: konungen regerar (så vidt möjligt) *allena*; det andras: konungen regerar (så vidt möjligt) *icke*, men har namnet så länge, tills namnet kan flyttas att förblifva der makten är, nämligen hos folket. Hvad af den nästförflutna periodens aristokrati är qvar, drifver mest den förra tydningen; och äfven konungamakten, som behöfver en aristokrati, har kanhända trott sig genom denna få styrka mot inkräktningar. Erfarenheten tyckes ha visat, att den derigenom blott på en gång utsträckt och försvagat sin försvarslinea. Thronen har egentligen först blifvit högsta maktens säte genom segern öfver den *gamla* och feodala aristokratien; den *sednare*, genom kungliga privilegier skapade eller omskapade aristokratien har uppväxt i thronens skygd, och känner sig nu mer än någonsin behöfva det. En konselj, lifvad af samma anda, handlar derefter, drifver på det kungliga prerogativet — och *blottställer* det. Till sin bestämmelse regentens moraliska och politiska lifvakt, hvad skall man säga i fall denna lifvakt tror sin skyldighet som sin säkerhet fordra att retirera bakom thronen, och sjelf yrkar och gynnar en sådan tydning af tjenste-reglementet? — Det är en rojalism, lika *falsk* som den republikanism, mot

hvars faror, under det den *framkallar* dem, detta slags rojalism ständigt ropar.

Vi ha kommit till den kinkiga punkten af rådgifvares makt och ansvarighet. Äfven härutinnan har den kontinentala theorien trott sig kunna efterbilda den Engelska författningen, utan att i verket ega dess vilkor. I England föres konungens regering genom en ministèr, merendels bestående af tolf de mest influerande parlaments-ledamöter, till hälften tagna ur hvartdera huset. Till formen nämner dem konungen, men hans val är inskränkt till dem som genom sitt eget och kronans inflytande kunna räkna på majoriteten i parlamentet, emot hvars vilja ingen ministèr kan formeras. Förlorar ministèren majoriteten, så återstår för konungen endast att upplösa parlamentet och vädja till nya parlaments-val, eller att bilda en ny ministèr ur oppositionens leder; och han är säker att regeringen går sin gång lika väl med de ministrar som han måste taga, som med dem han måst förafskeda. Orsaken är att de bägge partierna i parlamentet — det ministeriella och oppositionen — med undantag af *platserna* — ha hufvudsakligen samma intressen, den Engelska aristokratiens [1]. *Reformbillen* har först i sednaste tider gjort en rubbning i denna Engelska författningens likformiga rörelse. Det finnes nu mera ej blott två, utan flera partier i parlamentet. En ministèr kan hädanefter der mindre räkna på en fixerad majoritet; men dess resignation behöfver ej heller genast vara en följd deraf att den befinner sig i minoriteten [2]. England har således upphört att i denna punkt

[1] Hvarföre ock det kungliga *veto* väl hörer till denna konstitutions theori, men sedan mer än ett sekel ej till dess praxis.

[2] »Depuis le bill de réforme, on ne peut plus dire qu'il n'y a que deux partis dans la chambre des communes, et que le ministère doit dissoudre la chambre ou s'en aller s'il perd la majorité. Sans

vara fullt renlärigt; och sjelfva originalet har blifvit sig otroget, under det imitationen i Frankrike måst vika för Julithronen med de republikanska institutionerna.

Den ena förtydningen af den konstitutionella monarkien, den absolutistiska, har nära haft sin tid; återstår den andra, den republikanska, och att dömma af dess medel, ställning och karakter i Europa, synes äfven *dess* framfart allt mer blifva dess nederlag. Dess våldsamma angrepp i tal, skrift, handling på den bestående ordningen, hvilken i Europa med den monarkiska principen är så införlifvad, dess vädjande till massans passioner, dess planterande af sina fanor i synnerhet ibland den hop som utan uppfostran och utan egendom, eller efter förlust af både heder och förmögenhet, är statens naturliga fiende, dess hemliga eller uppenbara hyllande af upproret såsom medel, hafva mer än något annat bidragit och skola mer än något annat bidraga att bilda en, af dagens opinions-kast oberoende, kompakt majoritet för den lagliga ordningen med dess eviga grundsats, att *all olag skall lagligen rättas*, och på hvilken majoritet regeringarne kunna räkna, om de nämligen sjelfva, i förtroende på en rättvis sak, hafva fasthet och mod att lemna det medel *oantastadt*, som, ehuru nära det synes beslägtadt med faran, likväl är det enda som försäkrar giltigheten och framgången af laglig både ordning och förbättring: *den fria diskussionen.*

I sjelfva verket är denna ett så oundgängligt korrektiv i all regering, att det visar sig i *mindre* eller *större* omfång uti all sådan. Äfven *sjelfherrskaren* omgifver sig med och hör ett *råd;* och den *störste* har fallit, emedan han ej velat

doute, s'il était toujours en minorité, il faudrait bien qu'il prit un de ces deux partis. Mais désormais il sera bien difficile, qu'un ministre quelconque ait jamais ce qu'on peut appeler un majorité fixe». *Vue générale de la constitution de l'Angleterre*, p. 137.

höra, och endast tålt en omgifning, i hvilken slutligen ingen velat våga en sanning på en onåd. Redan i den *äldre* konstitutionella monarkien har denna diskussion ett dubbelt fält, i *konselj* och *representation*. I den *nyare*, der de bägge sistnämnda äro närmare förenade, har denna diskussion tillika fått en ny, tredje, mäktig organ — *pressen* — »denna utomordentliga, af godt och ondt så blandade makt» — säger en utmärkt politisk författare — »att, utan den, friheten ej skulle kunna lefva, och att, med den, ordningen med möda kan bibehålla sig» [1]. Den gamla monarkiens anhängare anse den gemenligen för ett republikanskt ondt, för hvars goda de äfven betacka sig. Visst är, att den i *demokratien* visar sin största och vidsträcktaste makt — vi tillägga: ända derhän, att pressen, som i sig sjelf blott är *medel*, kan vändas *emot* sitt *ändamål*, som är den fria yttrande-rätten; så att dennas undertryckande i despotier så väl som i demokratier, — i de förra *utan* press, i de sednare *med* och *genom* pressen, — äfven blir en ömsesidig beröringspunkt af tvänne ytterligheter. Naturligt nog; då öfverallt, hvarest en makt herrskar enväldigt, det må vara *despoten* eller *massan*, den *fria* diskussionen, enda vilkoret för lagligt framskridande, undertryckes, så att samhället i stället måste röra sig genom tidtals återkommande revolutionära ryckningar.

Att de Nord-Amerikanska fristaterna, med demokratiens allt mera i dem utvecklade allmakt, befinna sig på en väg som utsätter för sådana faror, att de ha eller begynna få — mer *press* än *yttrande-rätt*, — är ett factum, för hvilket

---

[1] »Cette puissance extraordinaire, si étrangement mélangée de biens et de maux, que sans elle la liberté ne saurait vivre, et qu'avec elle l'ordre peut à peine se maintenir». Tocqueville, *de la democratie en Amerique*, Bruxelles 1835. II: 23. En af de bästa böcker jag läst och någon kan läsa.

vi kunna framställa intyg af personer som grundligast studerat deras författning, med förkärlek anse hela deras samhällsinrättning, ja af Amerikanare sjelfva. »Majoriteten» — säger en af oss redan citerad förträfflig författare — »har i Förenta Staterna ett omätligt inflytande i verket, och nästan en lika stor i opinionen. — Då den en gång är bildad i en fråga, finnes intet motstånd som blott kan uppehålla dess fart och gifva den tid att höra deras klagan, som den i förbigående krossar. Följderna af detta tillstånd äro bedröfliga och farliga för framtiden». Och på ett annat ställe: »Ibland den otaliga mängd som i Förenta Staterna tränges på den politiska banan, har jag sett temligen få som visa denna manliga uppriktighet och oafhängighet i tänkesätt som ofta utmärkte Amerikanarne i förra tider»[5]. Han tillskrifver det »verkan af majoritetens ständigt växande despotism»[6], ja yttrar sig: »jag känner intet land, hvarest i allmänhet herrskar mindre sjelfständighet i tänkesätt och verklig frihet i diskussion än i Amerika»[7]. Det är likväl en författare som tänker störst af alla vi känna, både om Amerika såsom det är och om dess framtid. — En bekant författarinna, med afgjordt Amerikanska tänkesätt, yttrar om den nuvarande Amerikanska tidnings-pressen[8]: »Det är svårt att säga hvad i den är värst — det vidsträckta utspridandet af hvad icke är sant, eller undertryckandet af hvad som är sant. Det är ingen hemlighet, att habila personer i Washington skrifva bref om regeringens politik och skicka dem till unionens aflägsnaste vrår att der intagas i ortens tidningar, hvarefter de samlas i regeringens blad i Washington, såsom bevis på

---

[5] Tocqueville, l. c. II: 160, 179.
[6] »Il en résulte un abaissement générale dans les ames». II: 177, 179.
[7] II: 172.
[8] Miss Martineau, *Society in America*, London 1837.

allmänna opinionen. Det är ingen hemlighet, att tidningar från unionens södra del (slaf-staterna) hålla undan i sina kolumner all underrättelse som skulle kunna upplysa läsare, när eller fjerran, om det verkliga samhälls-tillståndet» [9]. — »Det är ingen hemlighet, att det systematiska ovett, med hvilket tidningarne på en sida anfalla kandidaterna af den andra, är orsaken att många hedervärda män afskräckas från att egna sig åt det offentliga lifvet. Min sagesman berättade mig om en tidnings-skrifvare som vunnit några tusen dollars genom ovett mot *en* man, och tillade skämtsamt, att den som blefve ett sådant föremål, borde kunna göra anspråk på en viss del af profiten». En Amerikanare af Europeiskt rykte skrifver nyligen [10]: »Den förnedrande last, hvarmed Amerika är besatt, är den moraliska feghet, genom hvilken folk bringas att köpslaga med hvad som kallas allmän opinion, ehuru sådana opinioner äro blott konststycken, satta i rörelse af den minst respektabla och mest förderfvade delen af samhället, för de ovärdigaste ändamål». — »En uppenbar oärlighet i tänkesätt genomgår sjelfva publiken, som begynner med en vådlig likgiltighet anse handlingar af enskild brottslighet, hvilka på det närmaste röra statens anseende, säkerhet och rätta förvaltning». — »Vi ega en *ensidig* både tal- och tryckfrihet». — »Hvarje hederlig man medger att pressen i Amerika är på god väg att blifva odräglig. Med

---

[9] Författarinnan anför deraf ett rysligt exempel som föll under hennes egen kännedom. »Two men were burned alive without trial by the gentlemen of *mobile*, just before my arrival, and no newspaper even alluded to the circumstance, till many months afterwards a brief and obscure paragraph in a Northern Journal treated it as a matter of hearsay».

[10] J. Fenimore Cooper, *England with sketches of society in the Metropolis*, London 1837.

befrielse från främmande aristokraters tyranni, hafva vi i vårt eget sköte skapat ett tyranni af så olidlig natur, att en förändring af ett eller annat slag blir oundgänglig»[1].

Med yttre tvångs-åtgärder dämpas ej ett sådant ondt, der det en gång finnes; och *att* detta, det *sämsta* i tiden, verkligen finnes, sammanhänger tillika med det *bästa* i tiden, nämligen det gemensamma intresse som allt mer förbinder det enskilda med det allmänna. Derigenom har opinionen mer än någonsin blifvit en makt i verlden. Den kan förvillas genom sina egna medel — genom pressen framför allt — men den är en farligare makt undertryckt, än då den är fritt spridd och genom sin spridning fördelad[2]. Fenomenet, såsom sagdt, ligger i tiden, *utom* hvilken det är fåfängt att vilja ställa sig. Man måste tvärtom ställa sig midt i densamma, och med dess eget goda bekämpa dess eget onda. Opinionens falska makt ligger i anspråket, att *meningen* är regeln för det rätta; dess sanna deri, att det *rätta* blott ger verklig kraft åt meningen. Återstår således att med den *bättre* öfvertygelsen bekämpa den *sämre*.

Vi äro olyckliga att endast kunna föreskrifva *simplicia*, och att åter komma med en trivialitet för att lösa en stor svårighet. Emellertid torde man uthärda med att ännu höra en konseqvens af denna trivialitet. Vi ha mer än en gång

---

[1] Cooper, l. c. III: 201; III: 9; II: 265.

[2] »C'est un axiome politique aux États-Unis, que le seul moyen de neutraliser les effets des journaux est d'en multiplier le nombre. — Que ceux qui veulent faire des révolutions à l'aide de la presse cherchent à ne lui donner que quelques puissans organes, je le comprends; mais que les partisans officiels de l'ordre établi et les soutiens naturels des loix existantes croient atténuer l'action de la presse en la concentrant, voila ce que je ne saurais absolument concevoir». Tocqueville, II: 26, 27.

talat om de tre samhälls-elementernas sammanhang, hvarigenom de genereras ur hvarandra, och tillika hänvisat på huru ytterligheterna slå om i hvarandra, en endas välde i mängdens, despotismen i anarkien och tvärtom. Såsom förstörande framträda de yttersta blott så snart det medlande elementet ej genereras, utan utskjutes. Vi ha framkastat den frågan, om ej äfven den demokratiska tendensen kan af sig föda en *aristokrati*, och sökt angifva af hvad beskaffenhet denna borde vara, för att bestå inför en tendens som eljest fräter *all* aristokrati, med inbegrepp äfven af penninge-aristokratien, som den sednast hjelpt att framkalla [*]. Vi ha nu kommit till *sättet*, huru en sådan aristokrati endast kan alstras? — Genom intet annat än den bättre öfvertygelsens kamp med den sämre, så att de *bästas vett och vilja* blir samhällets regulator. Dertill fordras både diskussionens oförminskade allmänna frihet, äfven medelst pressen — det är eldprofvet — och sanningens mod, som endast kan skänka antingen seger eller ett nederlag förutan blygd. Det skall tillika återföra samhället till dess *religiösa* grund; ty att stå upp för sin öfvertygelse är redan religion. En *sådan* aristokrati — nu mera stödet för all annan, och i hvilken all annan måste förvandla sig, vid straff att eljest gå under — en *sådan* aristokrati, tillika endast möjlig att bilda ur den nyare tidens egen princip: *likhet inför lagen och befordran* (medborgerlig inflytelse) *enligt förtjenst* — är den samhällsmakt, hvars tillvarelse och förbund med de öfriga, eller hvars uteblifvande och undertryckande genom hvilken despotism som helst, närmast i politiskt afseende torde komma att bestämma vårt tidehvarfs öde.

Vi ha dragit våra allmänna slutsatser. Nu med några ord tillämpningen på oss sjelfva.

---

[*] Såsom Amerikas exempel nyss visar.

Sverige har, såsom de flesta samhällen, i forntiden inom sig hyst den gamla aristokratien af höfdingar, ibland dem en med konunganamn, bredvid hvilka folket framträder såsom landshär. Dess förbindelse, till sin mest krigiska del, med höfdingarne, småningom ännu mera än med konungen, har, jemte dessas makt uti de i konungens namn gifna länen, varit feodalismens framgång, till sin orsak gifven hos oss såsom öfverallt, ehuru framstegen varit olika. Engelbrekt, Sturarne, Gustaf Wasa uppkallade den gamla landshären emot denna aristokratiska makt. Gustaf, konung, befann sig i förhållanden, att till en del bryta och till en del förbinda sig med densamma. Det blef en kamp som varade till och med Carl IX, och som förliktes så vida med Gustaf Adolf, att adeln trädde under kunglighetens baner, ej utan medgifvanden å dennas sidā, hvilka efter hjeltens fall förde till en fullkomligt aristokratisk regering, fåfängt bekämpad af Christina, som uppgaf striden, med ärofulla krig nedhållen af Carl X, utan annan motvigt än sin egen söndring under den följande förmyndare-styrelsen, slutligen bruten af Carl XI, och af Carl XII behandlad med segerns rätt.

Vi återkalla i minnet hvad vi i allmänhet sagt om den sednare, under konungamaktens skugga uppväxande aristokratien — hos oss under krig och förmyndare-regeringar uppstigen till större inflytande än i många andra länder. Denna aristokrati under rojalismens fana skiljer sig derigenom öfverallt från den äldre, att den är en *kungligt privilegierad.* Den slutar gemenligen med att vända privilegierna *emot* deras källa; men denna har likväl i principen en makt som, förbindande sig med samhällets öfriga elementer, förmår sänka det usurperade väldet. Med Carl XI sjönk den högsta privilegierade aristokratien hos oss, men sjelfva privilegii-

systemet

systemet försvagades blott på sin högsta grad för att stärkas på en lägre, det *kollegiala administrations-väsendet*, hvilket till och med Carl XII lät stå, under det han öfverallt bredvid det stälde provisoriska, våldsamma undantags-myndigheter. Med hans fall framträngde på en gång obändigt den gamla stånds-aristokratien, under det kollegial-väsendet tillika söndrade sig från sitt kungliga upphof. Allt tog sitt, sin större och mindre makt, sin lilla sjelfständighet, sitt sjelfsvåld i Sverige — utom kronan, i hvars namn allt detta skedde. Den första längre fred efter så många krig, den första lisa efter ett verkligt förtryck, sjelfva partiernas strider innan de upplöste sig i fullkomlig splittring, skulle nödvändigt föda *några* enskilda glädjande frukter. På det hela följde, efter en tid af våldsam spänning, en annan af söndring och upplösning. Det är ifrån denna tid, utan stora ledande ideer, utan hvarken monarkisk hållning eller republikanska dygder, som *stånds-*, *korporations-*, *privilegii-* och *skrå-anda* i synnerhet sig emellan delade fäderneslandet, som Svensk frihet fick ett falskt språk, och Svensk opposition blef ett *kåbbel*, i hvilket, genom dunsten af de stora orden, i grunden framskymtade den Svenske *adelsmannen*, *presten*, *borgaren* med sina enskilda små intressen; och det lyckades mer och mindre att få *bonden* till att gå i deras ärenden. — Man tycker sig höra ett oväsen i alla portgångar, som slutligen blef ett oväsen på gatan — tills en konung, stark genom nationens missnöje med sina ordförare, måste stiga fram och befalla tystnad.

Gustaf III räddade konungamakten, och ett lif till, — mer än för hans eget var rådligt — nämligen öfverlefvorna af aristokratien, som slutligen hade varit hotade af de ofrälse stånden. Han trodde sig kunna förmedla rojalismens och

aristokratiens intressen med att taga makten för sig och nyttja den sednare såsom en *rojalistisk dekoration;* af hvilket slag (Sveriges gamla ära inbegripen) alltför mycket fanns under denna regering. — Han misstog sig. — Det lysande förhänget föll ett ögonblick — och visade en konung i sitt blod. Hans son förlorade på åsynen förståndet, slutligen kronan, och Sverige gjorde åter en revolution; efter hvilken — utom en tredjedel af rikets område — mycket af det gamla förblef.

Närmast dess åldriga thron kallades nu först en ädel prins, som döden skördade på dess trappor, sedan en stor härförare ur frihetens leder, hvilken, efter att lika kraftfullt som klokt ha inledt Skandinaviens öden på en ny bana (full af framtid, genom förbundna national-intressen, för hvilka i så många afseenden, genom natur, språk och seder, en gemensam grund finnes lagd), nu på Sveriges thron har lefvat länge nog att, omgifven af det välbekanta käbblet, anklagas för förluster som *han* ej vållat, och otackas för välgerningar *som* han gjort.

1809, med hvad derpå närmast följde, var för mycket en blott yttre krisis att ej lemna inre kriser efter sig. Redan det förändrade samhälls-skickets grundlagar skulle i sin utöfning yppa stridigheter så väl sins emellan som mellan det gamla de bibehållit och det nya de antagit.

Af de i samma anda författade skrifter som stå framför denna artikel sysselsätter sig den första med en af de vigtigare bland dessa stridigheter, men löser den på ett sätt hvari vi ej kunne instämma. Vi förmå ej bättre ådagalägga olikheten af våra och författarens åsigter än med att ordagrant upprepa några af de hufvudsatser, i hvilka han sammanfattar sina, och tillägga ett uttryck af våra, med åberopande af hvad

vi i allmänhet redan anfört. Deraf må blifva ett samtal emellan A (författaren) och B (recensenten).

A. Svenska folklynnet är af demokratisk halt, men älskar monarkisk kraft i styrelsen, önskar konungen omgifven af ett *råd*, men ej af *medregenter*. Detta lynne är tecknadt i våra häfder från urminnes tider. Det har varit den för mångväldet fruktande frihetskänslan, som i tider af betryck låtit hänföra sig att lägga enväldet i några af våra konungars händer.

B. Svenska folklynnet må vara så demokratiskt som helst (det har i detta afseende, oförvilladt, aldrig visat andra än *defensiva* tendenser), det må så mycket det vill älska monarkisk kraft i styrelsen (den oinskränkta har det aldrig älskat), det må önska sin konung omgifven af ett *råd*, ej af *medregenter* (med rätta); så följer deraf ej, att icke i Sverige, såsom öfverallt, jemte det *monarkiska* och *demokratiska* äfven det *aristokratiska* elementet skulle på ett eller annat sätt finnas och göra sig gällande. En af dess naturliga platser har varit Sveriges råd. Så snart detta råd, både det fordna i grunden feodala och det sednare privilegierade högadeliga, gått utom sina gränsor, har alltid en hvälfning följt; men ej mindre sant är att de tider, då rådet förstummat eller ej funnits, varit vådliga i Svensk historia; hvilken, ty värr, alltför mycket visar en kastning emellan ytterligheter.

A. Vår nya grundlag är uppgjord i lycklig öfverensstämmelse med våra häfder och våra nationella tycken. Vårt monarkiska, på demokratisk grund hvilande regeringssätt är bestämdt uttaladt i 4:de och 9:de §§ af regeringsformen, i öfverensstämmelse hvarmed hela vår grundlag är skrifven.

B. Våra grundlagar, kanske så goda de kunnat göras, då de öppnat rum för sin egen förbättring, äro författade

och antagna under stora faror, och böra derefter billigtvis bedömmas. Om äktheten af deras historiska traditioner i flera fall hyser jag stora tvifvelsmål, och oförnekligt är att ifrån sin rätta mening afvikna, *urartade* historiska traditioner äfven kunna finnas. Så t. ex. är det från statens enhet sig afsöndrande och i denna söndring skadliga *korporationsväsendet*, hvilket så inom vår administration som representation för mycket fått tid att sätta sig för sig sjelft, i sin sjelfständigare gestalt ett barn af parti-tiderna, och enligt min bästa öfvertygelse ett oäkta barn, som fått alltför stor del i boet vid ett par derefter följande Svenska sterbhus-utredningar. De äldre kollegiala myndigheterna stodo i ett helt annat och närmare sammanhang med den egentliga regeringen, än de sednare ännu bibehållna, och den gamla stånds-representationen i sin politiska verksamhet återkallar i mycket ett outbildadt öfver- och underhus.

Vårt monarkiska, på demokratisk grund hvilande regeringssätt är ej ett *allena* monarkiskt, bygdt *endast* på demokratisk grund; det är ett i flerfaldigt afseende tempereradt regeringssätt, hvars karakteristiska kännetecken nu mera snanare torde vara, att den fordna aristokratiens plats blifvit intagen af en mängd omkring sig ätande små-intressen, menligare för både monark och folk än någon aristokrati, för litet solida inom sig sjelfva, alltför öppna för främmande inflytelser, att verka annat än trakasseri och oro; men alltför mycket egnade att, vid en beständig strid emellan anspråk och verklighet, af sig föda falska, förvända seder. Så t. ex. återstår af vår adels fordna betydlighet ännu det draget, att en förfördelad adelsman kan anse sig berättigad att förfara såsom sin konungs personliga fiende; hvilket visserligen blott låter sig göra genom ett vingleri på förräderiets brant, och, med all eqvilibristisk skicklighet, ej är utan sina faror.

Med det ofta åberopade *allena*-regerandet har det sitt betänkande. Den monarkiska principen är i all icke-despotisk styrelse mer och mindre tempererad genom *råd* och *representation*. Äfven om man blott betraktar konungamakten i förhållande till det förra, så visa sig inskränkningar, vidgande sig efter ämnena, allt efter som dessa äro af judiciell, administrativ, ministeriell eller militärisk natur: gradationer som vår regeringsform äfven iakttagit, så att likväl för ingendera ansvariga rådgifvare saknas. Fäster man sig nu förnämligast vid administrativa regerings-ärender, så stadgas visserligen i regeringsformens 4 §, att konungen eger allena styra riket, och i den 9, att han eger i statsrådet allena besluta, men med tillägg: att regeringen skall föras enligt regeringsformens föreskrift, och efter inhemtad underrättelse och råd af konungens statsråd, hvars ledamöter — skulle någonsin den oförmodade händelsen inträffa, att konungens beslut vore uppenbarligen stridande mot regeringsformen eller rikets allmänna lag — det åligger att kraftiga föreställningar till protokollet deremot göra. Allt detta innehåller visserligen redan på denna punkt limitationer af den högsta makten; och kommer det an på huru långt de, enligt både lag och förnuft, kunna och böra leda.

A. Om statsråden skulle nedlägga sina embeten så snart de tänkte annorlunda än konungen, så skulle sådant skaffa oss antingen en egenmäktig konung med ett slafviskt statsråd, eller ock ett regerande råd med en namnstämpel, som hette konung. — Ett statsråd, som blott för skiljaktig mening med konungen afgår, undandrager sig den moraliska ansvarighet som grundlagen af honom äskar.

B. Här dragas följder, hvarken af lag eller af förnuft godkända. Grundlagens mening med ett statsråd, hvarken i sina rådslags frihet konungens godtycke underkastadt, eller

med honom voterande i konseljen, var tydligen att undvika de bägge nämnda, i Sverige förut väl kända ytterligheterna. Men ett statsråd, som blott opinerar och reserverar sig till protokollet och dymedelst inför allmänna omdömet retirerar bakom thronen och blottställer denna, skulle redan derigenom kunna utsätta riket för det ena af de befarade alternativerna. *Kraftiga* föreställningar äro endast de, åt hvilka den opinerande ger all den moraliska kraft i hans förmåga står. Dertill hörer, att bakom ett *ord* är en *man;* hvaraf tydligen följer, utan all föreskrift, emedan sådant förstås af sig sjelft, att ett statsråd, som vill bibehålla den aktning hvilken är enda vilkoret för dess inflytande, bör, enär kraftiga föreställningar, i de fall regeringsformen dem föreskrifver, lemnas utan afseende, besegla dessas allvar med sitt afträde ur konseljen; stående konungen naturligtvis fritt att kalla andra rådgifvare. Att ett statsråd, som *sålunda* för skiljaktig mening med konungen afgår, undandrager sig den moraliska ansvarighet som grundlagen äskar förstår jag alldeles icke. — Regeringsformens 106 § stadgar en *juridisk* ansvarighet i de der bestämda fall för konungens rådgifvare. Den 107 § innehåller en *opinions-ansvarighet,* som kan ega en moralisk grund. Men den egentliga *moraliska* ansvarigheten, som samvetets grundlag äskar, är en rådgifvares ansvarighet inför sig sjelf; och denna lärer äfven Sveriges grundlag *förutsätta,* i stället för att *ogilla.*

Vi fortsätta ej längre samtalet; men ega, då detta i fråga om ett konstitutionellt *råds* pligter slutat med olika meningar, deremot den tillfredsställelsen att fullkomligen instämma med slutmeningen i den *andra* af de ofvanbemälta skrifterna, hvilken vi så mycket hellre här anföra, som denna slutmening visar, genom hvilken kraft äfven en *ofullkomlig representations* former kunna vändas till det goda. »För-

soning — säger denne författare — måste sökas, för att tillvägabringa ett slut på den långa tröttande striden. Utan försoning skall icke frid eller trefnad någonsin återkomma. Alla rättsinnades ögon vända sig derföre förhoppningsfullt, så väl till en *klok och upplyst regering,* som till den *medelklass* hvilken länge börjat bilda sig och allt mer utbildas. Den tillhör icke något visst stånd, men eger stora utgreningar inom hvarje sådan afdelning. Den utgör nationernas kärna och består af alla upplysta och rättsinnade medlemmar i samhället. Man är icke utesluten ur den derföre att man är adelsman, men icke heller derföre att man saknar rang, förmögenhet, lärdom eller förfinade lefnadsvanor. Men alla, hvilka låta regera sig af låga och brottsliga passioner, hvilka hemligt eller uppenbarligt finna sin räkning vid att hylla oförnuft, lögn och orättrådighet, äro uteslutna från denna samhällets *verkliga* medelklass, eller rättare *medlareklass,* hvilken i moraliskt värde står framom all vanlig rangordning.»

Vi ha i det föregående vidrört en egentlig *doktrin,* med ifriga försvarare ur samhällets högre regioner, angående det Svenska rådgifvarekallet, hvilken vi funnit oss befogade att utmärka såsom ett ondt: en åsigt, hvari vi öfverensstämma med många, hvilkas föreställningar om *politiskt ondt* från våra synas vida skilda. Vi kunna ej komma från ämnet utan att stöta på ett *motsatt* ondt ur samhällets lägre och lägsta kretsar. Det är *pöbelns* öfverhandtagande *väldighet* inom det gamla, hittills dermed obekanta Sverige. — — Uppträdena sedan Juni månad (1838) i hufvudstaden, i anledning af en för väl bekant aktion (hvilken, enligt alla opartiskas tanke, bort ske förr eller också icke nu — och, om någonsin, icke på detta sättet), skedda i åsyn af ett borgerskap som dock eger rättighet och pligt att för allmän ordning bära vapen, och framstälda af en tidningspress så som kände den ej

första vilkoret för laglig ordning, — dessa bedröfliga uppträden, den oro de väckt, de följder de redan haft, vittna tillräckligt om detta onda. Månne ej ett samhälle — naturligen lugn- och lag-älskande — der sådant händer och ej så snart tyckes vilja återvända, befinner sig i ett tillstånd, en sinnesstämning[4] som rättfärdigar fruktan för större faror? — Och eger icke då äfven den ringaste medborgare rätt att på allas vägnar säga: vi vilje ej tillåta att man så leker med vår välfärd!

[4] »Is habitus animorum, ut pessimum facinus auderent pauci, plures vellent, omnes paterentur». Tacitus.

7.

Om allians-traktaten emellan Sverige och Ryssland år 1812. Politisk betraktelse öfver Nordens nuvarande ställning. Stockh. Hörbergska boktryckeriet 1838. 109 s. 8:o.

Sverige och Ryssland! — Hvad ligger ej i sammanställningen af dessa ord, — så föga sammanstämmande, att de synas ömsesidigt uppresa sig emot den lilla konjunktionen *och*, som förbinder dem lik en klen spång, slagen öfver ett bråddjup, ur hvilket svallet höres och töcknet stiger upp af en mångbundraårig fiendskap! — Det är ett farligt pass; i synnerhet om man ej kommer ihåg att hatet förblindar, och att man fått solens ljus och öppna ögon att taga belägenheten i betraktande. Vi ha aldrig skytt att bruka dessa Guds gåfvor. Vi ämna äfven, med vår goda rätt och utan fruktan för misstydning, använda dem på förevarande ämne, öfvertygade att rättvisa och billighet för intet böra vara främmande.

Gemensamma, beslägtade minnen förena i forntiden båda rikena; ja ett ursprungligen det ena tillhörande namn har troligen öfvergått på det andra. Finnarne, som bo dem emellan, kalla af ålder *Sverige* för *Ruotsi*[1]. Namnet går långt tillbaka; ty sändebud som kommo till Constantinopel år 839 och sade sig tillhöra folket *Rhos*, befunnos sedermera

---

[1] Och en *Svensk* för *Ruotsalainen*, troligen af *Roden*, *Rodeslagen*, *Roslagen*, såsom den närmast till Finland liggande Svenska kusten af ålder heter.

vara *Svenskar*[2]. Svenskarnes äldsta, af Isländska sagan minst kända tåg ha gått i *österväg;* hvarifrån de ock sjelfva trodde sig härkomna. Om deras länge med östern bibehållna gemenskap vittnar ännu mängden af runstenar i Sverige resta till minne af Greklands-farare (så kallades de som reste att taga tjenst vid lifvakten i Constantinopel), vittnar den stora myckenheten af Arabiska mynt (i synnerhet från länderna sydost om Kaspiska hafvet under 9:de och 10:de seklerna), hvilka funnits och än dagligen hittas i Svensk jord. De nordiska, till Constantinopel dragna krigare kallades der *Varanger,* i Norden *Väringar,* i Ryssland *Varjäger* eller *Vareger.* Tappra och djerfva eröfrare, som så nämnas, berättar Nestor, den äldste Ryske annalist, kommo öfver hafvet och gjorde *Finnar* och *Slaver* sig skattskyldiga; hvilka väl fördrefvo dessa sina beherrskare, men slutligen, utmattade af egna oroligheter, beslöto att frivilligt underkasta sig deras välde. De skickade då öfver hafvet till de *Vareger* som kallas *Rus,* och sade till dem: »vårt land är stort och godt och med allt välsignadt, men ingen ordning är derinne; kommen, varen våra furstar och regeren öfver oss». Tre bröder med deras slägt blefvo valda och kommo med ett talrikt följe. Den äldste, Rurik, nedsatte sig i Nowgorod[3]. »Af dessa nykomna Vareger och ifrån denna tid — säger Nestor — har Ryssland fått namnet *Ryssland;* och ännu äro Nowgorods-

---

[2] Jfr min *Svenska Folkets Historia,* I: 41.

[3] Enligt en annan version: »och tre bröder blefvo utvalda med deras slägter, och de togo hela Ryssland till sig och kommo först till Slaverna och uppbygde fästet Ladoga. Och den äldste Rurik nedsatte sig vid Ladoga — och af dessa Varjäger (Vareger) blef Nowgorod kallad det *Ryska landet».* Efter två år dogo de bägge andra bröderna, och Rurik intog hela området allena. Rurik skall ha dött år 879.

boerna af Varegisk slägt; förut voro och hette de *Slaver*». Traditionen bibeböll sig ännu in i 17:de seklet, sedan Ruriks herrskarestam vid slutet af det föregående i Ryssland hade gått ut. Då den store Gustaf Adolfs bror Carl Filip valdes i Nowgorod till Rysk zar, tillstyrkte archimandriten Cyprianus valet ur det skäl, att redan Rurik varit *Svensk*.

Finland skulle bli första trätomarken emellan dessa Ryssar och Svenskarne. Dock stodo de länge med hvarandra i vänlig förbindelse. Allt sedan Ryska rikets stiftelse genom Vareger, innehålla under mer än tvänne sekler både Skandinaviska och Ryska tideböcker många bevis på en sådan förbindelse. Storfursten Wladimir (i nordiska konunga-sagorna Waldemar) den store sökte och fann i konung Erik Segersälls tid hjelp på andra sidan hafvet hos Varegerna[1]. Med bistånd af Vareger befästade Wladimirs son Jaroslaw sin thron och sökte sig en Varegisk prinsessa (Olof Skötkonungs dotter) till gemål. Med henne öfvergick till Ryssland Svenske jarlen Ragwald, fader åt Stenkil, som sedermera blef Sveriges konung. Både Ragwald och en af hans söner omtalas såsom Ryska höfdingar, och hos dem har konung Inge Sten-

[1] Behöfdes det ytterligare bevis att dessa Svenska Vareger (ty sådana funnos äfven af andra nordiska folk) inbegripas under dem som af sin tjenst vid lifvakten i Constantinopel kallades *Väringar*, så kan det finnas deri att Wladimir, sedan han vunnit sitt ändamål, sökande befria sig från dessa farliga hjelpare, verkligen förmådde dem att begifva sig till Constantinopel, men på samma gång anhöll hos kejsaren att han ej måtte tillåta dem återvända till Ryssland. Redan Oskold och Dir, tvänne Vareger i Ruriks sällskap, men åt hvilka han ej gaf land eller fästen, »emedan de ej voro af hans stam», utbådo sig att med sina följeslagare få draga till Constantinopel, enligt Nestor. De stiftade i Kiew ett eget Varegiskt eller Ryskt furstendöme, men som underkastades det i Nowgorod.

kilsson tillbragt en del af sin ungdom. — Finnarne synas tidtals bekrigade och beskattade både från Svenska och Ryska sidan. Men under de oroligheter som åtföljde christendomens införande i Sverige blefvo Finnarne i sin ordning fruktansvärda, och Svenska kusterna ett mål för deras sjöröfveri; hvilken hedniska handtering, i den mån christendom och kultur hemsöka Norden, allt mer drager sig undan i mörkret, men, lik ett vilddjur, med raseri. Sådan var närmaste anledningen till Erik den heliges korståg mot Finnarne, hvarigenom Svenskt välde och christendom på en gång planterades i södra delen af landet. De ännu hedniska Finnars — Tavasters, Karelers, Esters — fortsatta grymma härjningar både på Svenska kusterna och på den Svenska andelen af Finland uppmanade till fullföljande af Erik den heliges verk. Det skedde genom tvänne store Svenske män, Birger Jarl, Tavasternas, Torkel Knutsson, Karelernas besegrare. — Så blifva Sverige och Ryssland grannar, och den långvariga grannfejden begynner.

Redan Erik den heliges korståg i Finland åtföljdes af strid med Ryssarne, ehuru Svenska underrättelser ingenting nämna derom [5]. Ännu mer Birger Jarls. Den Svenska Rimkrönikan vill veta, att det nu christnade Tavastland fordom lydt under Ryssarne. Visst är, att nyss före eller under detta Finska krig [6] Svenskarne äfven gjorde ett infall i Ryssland, men blefvo, enligt Ryska annaler, vid Newa tillbakadrifna af storfursten Alexander Newsky, som sjelf skall ha

[5] Svenskarne gingo på båtar in i Ladoga, men blefvo tillbakaslagna. Det skall ha skett 1164 (således efter Erik den heliges död). Karamsin, *Geschichte des Russ. Reichs,* II: 255.

[6] Bref från påfven uppmana till korståg både emot de från christendomen affälliga Tavasterna och mot de otrogna Ryssarne, för hvilkas anfall de christne i Finland voro utsatta.

sårat Birger Jarl i striden. Torkel Knutssons eröfring väckte äfven Ryskt motstånd, och medförde ett Ryskt krig. Han besegrade och christnade Karelerna. Ryssarne påstodo sig ha döpt dem en gång förut, hvilket är alltför möjligt; ty ett påfligt bref klagar att Finnarne lofva bli christna så snart en främmande krigshär kommer i landet, men förneka så snart den aflägsnar sig christendomen och förfölja med grymhet dess lärare.

Svenska kolonier och fästen, och en behandling af landets invånare, motsatsen af den Ryssarne tilläto sig, stadgade Finlands förbindelse med Sverige. Åbo slott grundades kanhända redan i Erik den heliges dagar. Tavastehus anlades af Birger Jarl, Wiborg af Torkel Knutsson.

De Ryska förhärjande infallen i Finland upprepades tid efter annan. En under konung Magnus Erikssons minderårighet (1323) sluten så kallad evig fred, genom hvilken Svenska gränsen skulle börja vid Systerbäcks utlopp (½ mil från nuvarande Petersburg), blef ej af lång varaktighet. År 1348 företog konung Magnus, underhjelpt af kyrkans medel, sitt så kallade korståg mot de otrogna Ryssarne, hvilka i påfvarnes bref och vår medeltids krönikor ännu alltid gälla såsom hedningar. Magnus lät, såsom Rimkrönikan förmäler, raka och döpa så många han kunde öfverkomma. Hon tillägger, att Ryssarnes skägg snart växte igen. De inneslöto den okrigiske konungen och hans här, så att han endast med möda och stor förlust slapp undan.

Det är egentligen Nowgorod, med hvilket Sverige hittills krigat om Finland, — Nowgorod, som, genom handel, rikedom och frihet, af alla de särskilda furstendömen, hvari Ryssland så länge mellan Ruriks stam var deladt, bibehöll sig mest oberoende så af sina egna furstar, som af Mongolernas makt, hvilken, efter att under Dschengis-Kans efter-

trädare ha framträngt mot hjertat af vår verldsdel (in i Schlesien 1241), ännu i tvänne århundraden hotande kamperade på Europas gränsor, och lika länge höll Ryssarne under den *gyllene hordens* ok.

Iwan Wasiljewitsch den förste (zar 1462—1505) har under sin 43-åriga regering afkastat Mongolernas ok, afskaffat delningarne inom riket, brutit Nowgorods frihet och blifvit den förste alla Ryssars sjelfherrskare. I honom framträder det egentligen Ryska rikets princip: en superstition, om man så vill, men som gjort Rysslands storhet. Den är en *religions-* och *folktro,* att Rysslands zar, efter Constantinopels fall under de otrognas välde, är det fordna öst-Romerska, det Grekiskt-Byzantinska kejsaredömets religiösa och politiska representant. Halfmånens triumf öfver korset, Islamismens öfver den orthodoxa Grekiska kyrkan, till hvilken Ryssland sig bekänner, inträffade med Turkarnes eröfring af »den zariska staden» (så kalla än Ryssarne Constantinopel) under Iwans regering. Han förmälte sig (1472) med Sofia, en brorsdotter af den siste Grekiske kejsaren Constantin Paläologus, som, kämpande för sin thron, föll ibland Constantinopels ruiner. Hela Ryssland helsade i henne »en gren af det regerande träd, under hvars skugga fordom hela den rättrogna christenheten hvilade» [7]. Zarens makt blef på en gång en helgad, en hierarkisk, och tillika en makt inför sig sjelf af den stoltaste politiska betydelse, kastande den undfångna arfvedelen af Cæsariska minnen framför sig såsom gränslösa anspråk [8]. — Vi ha att göra med Peter den stores företrädare: eröfrare, såsom han, utan att vara egentlig kri-

[7] Ryske metropoliten Filips ord. Karamsin, VI: 46.

[8] »Indem er (Iwan) die Geheimnisse der Selbstherrschaft errieth, wurde er gleichsam der irdische Gott der Russen, die *seit dieser Zeit* anfingen, durch ihre grenzenlose Ergebenheit gegen den Wil-

gare, sitt folks lagstiftare*, och som först bragte Ryssland till Europas kännedom. Han gjorde rikets *odelbarhet* till *rikslag*. Han antog det Grekiskt-kejserliga vapnet, den fläckta trekrönta örnen; och på dess vingar kunde redan det intagna zardömet Kasan och det nordvestliga Siberien inskrifvas. Ett nytt språk fördes mot alla grannar. Att hämnas en oförrätt af Revals magistrat mot Ryska undersåtare, tillintetgjordes med ett maktspråk hela det mäktiga Hanseförbundets handel i Ryssland, och dermed sista qvarlefvan af Nowgorods rikedom. Lifland och Finland blefvo ej blott, såsom förr, föremål för Ryska ströftåg, utan för Ryska eröfrings-planer. Att Svenske riksföreståndaren Sten Sture den äldre ville underhandla med zaren sjelf, i stället för med ståthållaren i Nowgorod, ansågs såsom en kränkande förmätenhet, hvilken Ryska zarer äfven sedermera vågade taga illa hos de första Svenska konungar af Wasastammen. Det under Sten Sture den äldre började Ryska kriget, som förhärjade hela Finland, slöts efter hans död med ett stillestånd, som år 1510

len des Monarken, alle andre Völker in Erstaunen zu setzen». Karamsin, VI: 274.

* Den äldsta Ryska lag har den största likhet med de gamla Skandinaviska. (Jfr Ewers, *Das älteste Recht der Russen*, Dorpat 1826). Denna korta lag, storfursten Jaroslaws så kallade *Pravda*, skall vara promulgerad och äfven *skrifven* omkring år 1020 (men den äldsta afskrift Karamsin sett var af år 1280). I denna äldsta Ryska lag är folket, Vareger såsom Slaver, *fritt*, ehuru trälar förekomma. Ännu i Iwan Wasiljewitsch's tid måste fria Ryska bönder ha funnits till ett stort antal, efter det heter i hans lagbok (Karamsin, VI: 282): att bönder kunna, efter laglig uppsägelse till sin herre, flytta från ett gods till ett annat; hvaraf synes såsom de i allmänhet ej ännu varit lifegna. Iwans lag, ehuru så mycket sednare, är likväl i flera afseenden, t. ex. genom tortur, hårda kroppsstraff och allmänt bruk af enviget såsom bevis, mera barbarisk än den äldsta Ryska eller Varegiska.

förlängdes genom en fred på 60 år. Denna, bekräftad år 1537, afbröts genom ömsesidiga gränse-stridigheter, hvilka slutligen (1555—57) förde till ett krig mellan Gustaf I och zaren Iwan Wasiljewitsch II, ett förespel till andra långvarigare krig, som, beledsagade af inre oroligheter, skulle föra både Svenska och Ryska riket till undergångens brant. Det ena reste sig och gick segerrikt ut i verlden med Gustaf Adolf; det andra, efter stadgad thronföljd och lång hvila, med Peter I, — och har haft bättre eröfrare-lycka i den verld som såg Carl XII stupa.

Med Sveriges första steg på andra sidan Östersjön, då Erik XIV (1561) emottog Estlands hyllning och hädanefter skref sig »herre öfver de Lifländska landsändar», blefvo dessa, der de Tyska Svärds-riddarnes välde nu upplöste sig, ett nytt stridsämne emellan Svenskar och Ryssar. Den vildsinte Iwan Wasiljewitsch den andre (den förstes sonson), af utlänningar kallad »tyrannen» och af Ryssarne »den förskräcklige», förde mot Sverige, under Johan III, både i Lifland och Finland ett krig, som, afbrutet af stillestånd, öfverlefde bägge monarkerna och först slutades af Carl IX (redan konung utan konunganamn) genom den så kallade eviga freden i Teusin (1595), med Narva, Reval och hela Estland såsom Sveriges pris för Pontus de la Gardies segrar. Dessa fortsattes af hans son Jakob de la Gardie, sedan Carl med förbund och vapen deltagit i de inre oroligheter, hvilka snart efter utslocknandet af Ruriks hus (1598) och intill upphöjelsen af Romanowska slägten på Rysslands thron (1613) nära hade sönderbrutit Ryska väldet. Det har funnits en tid då Svenskarne beherrskade Newa och Nowgorod, då Polackarne innehade Smolensk och Moskwa, och då, sedan Warschau nyss skådat en afsatt zar föras i triumf, Stockholm

emottog

emottog en Rysk beskickning för att begära en Svensk prins till Rysk herrskare: det var vid konung Carl IX:s död.

Så såg Gustaf Adolf Ryssland från sin faders thron. Likväl är *han* den ende af Sveriges store krigiske konungar som anat den fara härifrån en gång kunde hota; och han ville hellre förebygga denna fara, än pryda sin brors späda panna med zarernas nu så osäkra krona. I sitt tal till ständerna på riksdagen i Stockholm 1617, efter den fred som samma år hade ärorikt slutat det tioåriga Ryska kriget, säger han: »det vore ej den ringaste af de välgerningar Gud Sverige bevisat hade, att Ryssen, med hvilken vi af ålder lefvat i ett ovisst tillstånd och en farlig lägenhet, nu måste till evig tid släppa det rofhus, hvarifrån han oss tillförene så ofta oroat hade; han vore en farlig granne, hans landamären sträckte sig från Östersjön till norra och Kaspiska hafven, och gingo Svarta hafvet nära; han hade en mäktig adel och öfverflöd på bönder, folkrika städer, och kunde ställa stora härar i fältet; nu kunde denna fiende ej utan vår goda vilja komma med en båt i Östersjön; de stora sjöarne Ladoga och Peipus, Narviska ån, tretio mils breda moras och starka fästningar skilja oss ifrån honom; Ryssland vore stängdt ifrån Östersjön; och förhoppas jag till Gud — säger konungen — att det härefter skall blifva Ryssen svårt öfver den bäcken att hoppa». — Den grund, der S:t Petersburg nu står, blef Svensk. På gränsen upprestes en sten med Sveriges tre kronor och denna inskrift på Latinska språket: »Här satte rikets gränsor Gustaf Adolf, Sveriges konung. Må hans verk, under en nådig försyn, blifva varaktigt!»

Han kallades till högre värf, och stupade för menskligbetens sak på Lützens fält. Då man betraktar hvad *för Sverige* af hans verk är öfrigt, pressas hjertat — och likväl

ej utan hopp. *Sådana* band som de, hvilka då emellan Svenska folket och dess stam i Europas hjerta knötos, äro, böra vara *oförgängliga*. De blifva äfven vigtigare i den mån den tid nalkas då *inre* principer mer än *yttre* bevekelsegrunder bestämma politiken. Jag *tror* på en sådan tid, — midt i det närvarande Europeiska interregnum af blandade principer och konsiderationer. Och ega vi också ej mera en fots bredd af Tysklands jord, som druckit vårt bästa blod, vi ega med dess folk så dyrt förvärfvade gemensamma rättigheter, att *dess* öden och *våra* öden och den *Europeiska odlingens* öden stå i närmaste sammanhang, — i fall en framtid blifver oss beskärd; och hvarken i öster eller vester är denna för vårt hopp att söka.

Gustaf Adolfs plan med Tyska kriget var *äfven* — att, hvad man i militäriskt språk kallar, *tournera* Danmark, och i Tyskland förvärfva Gottland, Skåne, Halland, Blekinge, Bohuslän, — kanske mera. Denna plan hölls i sigte af Axel Oxenstjerna; den utfördes af hjelten Carl Gustaf.

Olyckligtvis gick Carl Gustafs segerbana öfver Svenska ärans *olycksfält* — (så må det väl heta för mer än en ära) — nämligen *Polen*. Ty olyckligare var ingen förbindelse än den Johan III:s sjuka ärelust stiftade emellan Svenska och Polska intressen. Om *Finland* begynte Svenskars och Ryssars strid; om *Lifland* har den blifvit fortsatt; i *Polen* afgjordes den; i Polen hafva redan Lifland och Finland gått förlorade. För Carl Gustaf var det Ryska kriget blott en episod till hans Polska. För Carl XII:s oböjlighet blef äran att till- och afsätta konungar i Polen utgången på vår Svenska hjeltedikt. Den siste kämpen slutade den i *östervåg*, der de förste den begynt.

Sedermera trädde Ryssland in i det *inre* af Sveriges politik. Dess inflytande har der förnämligast yttrat sig genom

Svenska partier för och mot. Detta förtjenar en egen betraktelse. Vi vilje fästa den vid de tre sista krigen med denna granne: det af 1741 — det af 1788 — det af 1808.

Den vigtigaste inre fråga i Sveriges nya läge efter Carl XII:s fall — successions-frågan — blef redan genom omständigheterna tillika en Rysk fråga. Af Carl XII:s systrar skulle den äldsta — hertiginnan af Holstein — blifva stammoder för det Ryska kejsarehuset; under det den yngre fick, hvad hon eftersträfvade, Sveriges för henne i alla afseenden ofruktbara krona, efter den ej ens kunde förvärfva henne den gemåls kärlek, åt hvilken hon den uppoffrade, men som hvarken hade ett hjerta för tacksamheten eller för någon af sina förbindelser. Redan 1714 föreslogs det giftermål emellan den unge Carl Fredrik af Holstein och Peter den stores dotter, som år 1725 gick i verkställighet. Peter säges ha ämnat honom Lifland till hemgift. Visst är, att han i det längsta yrkade hertigens erkännande för Svensk thronföljare såsom ett vilkor för förlikningen med Sverige; tills de utomordentliga uppoffringar dåvarande Svenska hofvet förklarade sig beredt att göra i Nystadska freden, förmådde zaren att afstå från detta vilkor. Emellertid låg, äfven efter honom, Holsteinska thronföljden i Sverige Ryska kabinettet om hjertat. Kejsarinnan Katharina I garanterade den i sitt testamente, på samma gång som hon der högtidligen erkände arfsrätten af Peter I:s dotters barn till Ryska riket. Elisabeth ansåg den revolution, som sedermera upphöjde henne på Ryska thronen, vara gjord i sitt och Holsteinska husets gemensamma interesse, och utförde genast sin tidigt fattade föresats att utnämna sin systerson, Carl Peter Ulrik af Holstein, till sin kommande efterträdare.

De inhemska intrigerna i Sverige för och emot en Holsteinsk eller Hessisk succession äro af oss i ett annat arbete

i korthet framstälda[10]. Med anvisning derpå, kunna vi här varna för att bedömma *partier* efter deras *namn;* ehuru benämningen (det herrskande ger sig naturligtvis den mest välljudande) ej är en ovigtig del af deras makt. Det parti, som år 1738 i Sverige störtades, brännmärktes med namnet af det *Ryska*, och af förment eftergifvenhet för utländska intressen kallades dess medlemmar *mössor*. Vi vilje fritaga det (nämligen i dess första och gamla gestalt) från den nesa dessa skällsord innebära. Tvänne anföranden ur ofvannämnda arbete må här vara på sin plats. »Frihetstidens första styresmän, öfverlefvorna af en gammal aristokrati med en större tids traditioner, öfverträffade i hållning sina efterträdare och besegrare. De hade utan tvifvel i syfte en sjelfständig politik, så vidt Sveriges förändrade läge det medgaf, och som gick ut på att samla dess krafter till framtida bruk. Denna politik var fredlig, men ej feg, och att de åt en mäktig granne velat uppoffra sitt fäderneslands bestånd och ära, för det de ej delade det öfvermod som bedrog sig lika i skattandet af egna som af fiendens krafter, är den orättvisaste beskyllning. — 1738 års riksdag flyttade väldet i den *yngre adelns* händer. Detta välde uppstod genom ett vädjande till hopens passioner, ej derföre mindre hopens, att denna hop var en *adelig*, och passionerna krigiska. De som framkallat dem blefvo beroende af sina händers verk»[1]. — »Så mycket

[10] *Teckning af Sveriges tillstånd m. m. från konung Carl XII:s död till konung Gustaf III:s anträde af regeringen.* (Samlade skrifter, 2 afd. 5 band.)

[1] l. c. s. 252. Ett bevis på huru under denna frihetstidens första period verkligen hushållades med rikets medel, och krafter samlades, må följande vara: ständernas år 1719 inrättade kontor fick att sörja för en riksgäld, stor daler s:mt 11,712,533, som i intressen fordrade daler s:mt 67,758; men både stats- och riksgälds-verken

kunna vi tillägga, med blicken på de händelser som närmast oss förestå att berätta: *trots* förenadt med *svaghet, förblindelse* parad med *öfvermod,* och *en förbittring som ej ens förstår att hata* — äro inga beståndsdelar i samhällens välfärd och makt»[2]. — Man studere historien om 1741 års Ryska krig!

Finland blef redan nu en Rysk eröfring, och om äfven landet, i följd af särskilda omständigheter, genom freden i Åbo återlemnades, med Kymene-elf till gräns, hade dock Ryska regeringen efter sig kastat ett frö som ej blef utan frukt. Uti kejsarinnan Elisabeths manifest till Finlands invånare, dateradt Moskau den 18 Mars 1742, heter det: — »Härhos vi ock, af uppriktig mening och såsom vi utom dess icke åstunda en fots bredd främmande land oss tillegna, gerna tillåta och uppå allt sätt och vis befordra velom att merbemälta *storfurstendöme Finland*, så framt detsamma sinnadt vore sig utur Sveriges välde och jurisdiktion att befria och lösgöra, på det framdeles detsamma, äfven som nu igenom några personers egennyttighet skett, faran af ett förderfligt krig och de allrastörsta deraf härflytande calamiteter undvika kunde, såsom *ett fritt och af ingendera delen dependerande land,* under deras *egen* sig emellan etablerande *regeringsform,* på en sådan fot och med alla sådana rätter,

skötttes de följande åren med den aktsamhet, att staten snart bar sig, och betydliga afbetalningar på skulden kunde göras. Alla ordinarie och extraordinarie utgifter bestriddes redan 1731 med intraderna så till fullo, att riksens ständer då vid deras sammankomst ej behöfde åtaga sig någon annan bevillning än den vanliga lön- och betalnings-afgiften, accisen och slottshjelpen. Riksgälden var ock 1740, då hattarne kastade riket i krig, nedsatt till daler smt 6,145,740, svarande mot rdr specie 2,048,578.

[2] l. c. s. 74.

privilegier och immuniteter förblifva må, som det till deras egen nytta och evigvarande befästning på det allrabästa och efter deras egen åstundan tjena och de sjelfve sig sådant önska kunna. Hvarhos vi dem också, till beskydd och understödelse uti sådan deras nya inrättning, vid alla lägenheter och fordrande äro tillfallne *med våre tropper,* när och huru mycket de sjelfve åstunda, att bistå».

Det må anses hårdt att genom det nesligaste af Sveriges krig karakterisera det parti som gjorde detta krig, — ett parti som ostridigt likväl i sig innefattade äfven många med sitt fädernesland välmenande män och, i synnerhet mot hatt-väldets slut, äfven utmärkte män, — ett parti som, ehvad dess fel må hafva varit, och oaktadt Frankrikes understöd, aldrig så länge bibehållit sig, om det ej, i synnerhet mot Ryssland, ansetts representera *fäderneslandets sak.* Jag fruktar att denna sak mot partiet kommer att höja den svåraste anklagelsen, om man jemför den *fana*, det höjde, med det sätt, hvarpå det under den fäktade, och i allmänhet sig betedde. Det är ett flerfaldigt *skiftande* parti, som i många gestalter och färger dolt sin egentliga kärna: — ursprungligen *Ryskt* och *Holsteinskt,* — derpå i inre motsägelse *Fransyskt* och *Holsteinskt,* ehuru Ryssland var Holsteinska intressets förnämsta stöd (hvarföre ock partiet, med all sin lågande patriotism i orden, i sjelfva verket ej med *allvar* gjorde krig mot Ryssland), — hemma än *demokratiskt* (men adeligt-demokratiskt, hvaremot den gamla Svenska demokratien i Dal-upproret protesterade), — vid tillfälle och under fara äfven *rojalistiskt* (i synnerhet då dess rojalism, agerande opposition, kunde sluta sig till en *kronprins*, det vill säga en som *ännu* ej var konung), — då konungamakten i sin ordning ville taga partiet på orden, deremot *aristokratiskt* (äfven mer än de gamla mössorna) ända till 1756 års blods-

domar och afsättnings-förslag, — ändtligen emot de *nya* mössornas makt af nöd *åter rojalistiskt* och en halft ovillig medhjelpare i 1772 års revolution, emedan de *adeliga privilegierna* blifvit angripna. — Det har funnits ett i sin ytterlighet ännu förhatligare parti, men stige den fram som kan säga att det, som vi nyss karakteriserat, gjort sig väl förtjent af sitt fäderneslaud! — Vi skola vid första tillfälle finna dess lemningar återförenade med gamla inre och yttre fiender, — *så snart* det gälde att till en Svensk konungs förderf vända *både* hans fel och hans förtjenster.

Tre dagar efter revolutionen den 19 Augusti 1772 skref Gustaf III till sin morbror, den store Fredrik af Preussen: att han från början endast åsyftat återställandet af 1720 års regeringsform i dess renhet (det var försöket vid den genom Adolf Fredriks temporära afsägelse föranledda riksdagen 1769, hvari Gustaf såsom kronprins hade så stor del); att han sedan inskränkt sina bemödanden till bibehållande åtminstone af samma myndighet som ännu varit unnad hans fader; men att, sedan det herrskande partiet äfven angripit den skugga af makt som honom återstod, på ett sätt som skandaliserat hela nationen, och till anfallen på thronens rättigheter lagt de våldsammaste beskymfningar mot alla statens förnämsta män och planer mot hans egen person, — han måst göra hvad han gjort. — Fredrik II upptog detta meddelande ingalunda förhoppningsfullt. I ett bref till sin systerson af den 23 Januari 1773 säger han: »Jag förklarar inför Eders Maj:t och hela dess rike, att jag aldrig ansett mig för profet eller inspirerad; jag kan endast kalkylera framtiden på vissa gifna grunder, hvilka någon gång kunna bedraga genom händelsernas vansklighet, men också ofta svara mot den förutsägelse man vågat. Jag skulle kunna begagna mig af spåmannens svar, som hade förutsagt de olyckor hvilka

hotade Cæsar, denne store man, på dagen af *Idus Martii*. Cæsar sade då han mötte honom: nå väl, *Idus Martii* är kommen. Spåmannen svarade: den är ej ännu förbi. Eders Maj:t vet resten». — I ett bref till Lovisa Ulrika om samma ämne skrifver Fredrik: »Jag säger eder, min kära syster, sakerna sådana de äro, och jag förutser endast olyckor. Om detta föder af sig ett krig, såsom jag mycket fruktar, hvem svarar eder för, att ej en del af er Svenska armé går på Ryssarnes sida; hvem försäkrar er att denna nation, förnedrad såsom den är (dégradée comme elle l'est), ej lemnar till dem ut sin konung?» — Dessa bref äro ej derföre mindre märkvärdiga, att de äro tydligen skrifna i vresigt lynne. Fredrik var på denna tid nära förbunden med Ryssland. Genom en artikel i traktaten emellan honom och Katharina den 12 Oktober 1769 hade bägge bekräftat, hvad redan en hemlig artikel i deras allians af den 31 Mars 1764 inneböll, nämligen en gemensam garanti af 1720 års regeringsform.

Det var i sjelfva verket samma fördrag som det hvilket emellan Fredrik och Katharina år 1764 hade blifvit ingånget med ömsesidig garanti äfven af Polens anarkiska konstitution; ett fördrag som den 5 Augusti 1772 hade blifvit åtföljdt af Polens första delning. Ett lika öde för Sverige kunde redan ej räknas ibland politiska osannolikheter, och revolutionen af den 19 Aug. 1772 syntes i början snarare närma än aflägsna en sådan framtid. *Inhemska* missnöjen efter den besegrade parti-styrelsen kunde i Sverige påräknas, liksom sådana erbjudit sig i Polen; och det påstås att samma makt, från hvilken Polska delnings-förslaget utgått, skulle velat unna Ryssland förvärfvandet af Finland, och sjelf nöja sig med Svenska Pommern. Utsigterna från Ryska sidan, dermed sammanhängande rörelser från den Danska, blefvo äfven så krigiska, att Frankrike ansåg sin verksamma mellan-

komst nödvändig. Kanske hindrade ännu mer Katharinas oafslutade Turkiska krig [3]. Det yttre lugnet bibehölls, och de personliga möten, som denna tid begynte komma i bruk mellan regenterna, skulle äfven mer än en gång sammanföra Nordens. Men de hotande tecknen stodo qvar öfver dess horisont. Det var för en framtid som Gustaf III använde Franska subsidierna till återställandet eller nyskapandet af Svenska flottan och fullbordandet af Sveaborg.

Katharinas stora *Grekisk-Turkiska* plan förändrade emellertid de politiska konstellationerna för en stor del af Europa. Vi ha nämnt, hur det *östra kejsaredömets* traditioner och anspråk till Ryssland fortplantades [4]. Då under Peter den store den Ryske jätten öfverallt sökte lifsluft med att tränga till hafven, kastade han äfven från det Svarta hafvet blicken mot Dardanellerna. »Jag kan authentiskt bevisa» — skref den gamle gref Münnich i ett bref [5] till kejsarinnan

---

[3] »Hon (kejsarinnan) förkastade derföre Fredrik II:s förslag, hvilken, sysselsatt med delnings-projekter, erbjöd sig att taga Svenska Pommern, då hon kunde hålla Finland till godo; det påståendet, att ett fördrag deröfver dem emellan varit afslutadt, är utan grund, oaktadt Gustaf III deraf fick en så kallad afskrift, den han måste betala med 1500 rubel». *Reflexioner öfver konung Gustaf III:s lefverne* m. m. Stockholm 1810. Öfversättning. Den af Svenska historien välförtjente författaren (Rühs) dog såsom Preussisk historiograf.

[4] Märkligt är, att Richelieus utskickade Charnacé år 1630, ibland andra försökta smickrande medel att vinna Gustaf Adolf, äfven säger: »konungen i Frankrike ville nöja sig att se sin vän beundrad i verlden och att förhjelpa honom till *kejsaredömet i Östern*, om han det eftersträfvade». Jfr min *Sv. Folkets Hist.* III: 178.

[5] Anfördt af Scherer, *Histoire du commerce de la Russie.* Här må äfven en annan anekdot nämnas, för hvars trovärdighet vi dock ej kunna gå i borgen. Den finnes i en ej längesedan utkommen bok: *Life of Sir James Mackintosh.* Kejsarinnan Elisabeth

Katharina II den 20 September 1762 — »att Peter den store i tretio år ifrån 1695 till 1725, det vill säga från belägringen af Assow till sin död, beständigt med sig omförde ideen att eröfra Constantinopel, utdrifva de otrogna ur Europa och återställa det Grekiska riket». — I Ryssland under Katharina II blef denna plan i synnerhet både ändamål och medel för Potemkins långvariga politiska inflytande. Kejsar Joseph II, för sin öfverenskomna andel af bytet, lät vinna sig derför. Dermed upplöstes öfver Fredrik II:s graf banden emellan Ryssland och Preussen. Englands farhågor väcktes, och en af de sista politiska deltaganden som kunde göra sig gällande på Frankrikes redan vacklande thron egnades åt denna fara. Sveriges stillasittande var under dessa omständigheter för Ryssland i hög grad önskligt, men ingalunda säkert påräkneligt. Sverige var genom gamla fördrag med Turkarne förbundet. De nämnda Europeiska makters intressen syntes mana det till verksamhet. Det fanns ett medel att förlama denna verksamhet i sin rot genom att försöka, om Ryssland *ännu* i Sverige äfven var en *inre* makt. Försöket har — direkt och indirekt, med frihetstidens aldrig utplånade, mot konungamakten gemensamt hätska partibegrepp till medel — midt ibland gamla och nya Svenska missnöjen ej uteblifvit; och samma diplomatiska skicklighet som förmådde gifva det i sjelfva verket öppendagligaste *anfallskrig*

under 1741 års krig med Sverige kallade Kosackernas hetman, under hans march åt Finland, till sig. Han sade: »om kejsaren, Eders Maj:ts fader, följt mitt råd, så skulle vi nu ej haft någon oro af Svenskarne». — »Hvad var ditt råd?» sade Elisabeth. »Att utrota adeln och föra folket till Ryssland». På kejsarinnans invändning att det vore barbariskt, svarade Kosack-hetmannen: »jag inser icke det; de äro alla döda nu, och de skulle ha varit döda om mitt råd blifvit följdt».

mot Turkiet anseende af ett *försvarskrig*, emedan Ottomaniska Porten först gjorde krigsförklaringen, förstod också att underminera grunden under Gustaf III:s fötter. Den tillkännagaf sjelf sin egen framgång med ett språk som affekterade att skilja *konungens* sak från *nationens*. Redan sammankallandet af 1786 års riksdag var ett försök å Gustafs sida att *pröfva* sin grund. Han fann den — då *emot* sin förmodan — *osäker*, och trodde sig derefter, med en djerfhet som ställningen i Europa syntes rättfärdiga, genom 1788 års hastiga krig mot Ryssland kunna besvärja både den inre och yttre faran. Sådan framställer sig för oss den politiska aspekten af detta krig. Mera enskilda, äfven oädla bevekelsegrunder hafva misstanken och hatet uppsökt och trott sig finna. Hvad *vi* anse afgjordt är att konung Gustaf III var en man, mäktig af *stora* bevekelsegrunder, ehuru kanske egnad mer att af dem fattas än att sjelf fatta dem med ihärdigt beräknande af medlen och ett orubbligt syfte på ett gifvet mål. — I motsats mot det Turkiska kriget, fick här ett verkligt *försvarskrig* anseende af ett *anfallskrig*. Det är en omständighet som förberedde katastrofen af konung Gustaf III:s regering.

I Anjala-förbundet trädde den inhemska tvedrägten Gustaf III till mötes, i det ögonblick han förde sin här inom fiendens gräns.

Partier tillhöra fria stater. Hemligen eller uppenbarligen tillhöra de alla stater; och öppenheten är det bättre tillståndet. I ena eller andra fallet kunna de olika tänkesätt, hvaraf de utmärkas, oskadligen röra så väl yttre som inre allmänna ärender, — så länge deras tvedrägt *inför fienden* tystnar, — så länge intet parti åberopar *utländsk* makt mot *egen* regering, denna må vara hurudan som helst, — så länge ett gemensamt intresse, *fäderneslandets*, finnes och gör

sig gällande; hvilket ock är enda medlet att rätta en dålig regering. — Det är svårt att förstå huru denna grundsats för samhällens sjelfbestånd kan förnekas eller glömmas; om också en revolutionär tid, såsom vår, derpå lemnat mer än ett exempel. Men det är ej med sådana exempel *vi* kunna oss ursäkta. Vi hafva i afseende på denna grundsats undergått en egen och olycklig uppfostran, långvarig nog att flytta och utplåna gränsor så inom begreppets som verklighetens område. Denna uppfostran var *parti-tidernas*, med deras theoretiska och praktiska *resultat:* att nämligen Svensk frihet kan fostras och vårdas i motsats med Sveriges sjelfständighet. Ingen kan neka detta resultat, som ser huru länge partierna ansågo sig stå i närmare förbindelse med utländsk makt än med Svensk regering; liksom ingen kan neka att detta samma resultat, ehuru slutligen så vanligt att man derför upphörde att blygas, i sjelfva verket innehåller ett tillintetgörande af all offentlig moralitet. En regent, sjelf strängt moralisk, hade erfordrats att här återställa de störda gränsorna mellan rätt och orätt, och att krossa alla de falska betydenheter som på deras förvirring sig upphäfvit. — Att Gustaf III *icke* var en *sådan* regent, medgifves. Men hvad han må hafva varit, han var en Svensk konung, och icke ibland de sämsta som sutit på Sveriges thron.

Anjala-förbundet har alltid förefallit mig såsom ett psykologiskt fenomen, hvilket på en gång har sin hårdaste dom och kanske sin ursäkt i det nämnda parti-tidernas resultat, så invuxet i mångas sinne, att man knappt synes hafva tviflat på dess rättmätighet, då nu, under ett förändradt regeringssätt, en verklig eller skenbar orsak bragte ett sådant tänkesätt i dagen. Man fann denna orsak deri att kriget vore ett *anfallskrig*, hvilket, enligt 1772 års regeringsform, konungen utan ständers hörande ej egde rätt att företaga.

Vi ha redan anmärkt, att här skilnad kunde göras emellan *sak* och *form*. — Jag vill knappt tala om de nationer som hafva för sed att, när fienden, vare sig af hvad skäl som helst, är för hand, *först* slå honom och *sedan* afgöra inre tvistigheter. Dessa exempel äro nog aflägsna från förevarande tillfälle. Men för att ställa oss på en annan grund: — den, hvilken ofvannämnda distinktion i ett ämne, genom sjelfva sin beskaffenhet så utsatt för olika tydningar, icke tillfredsstälde, kunde, på sin höjd, för sin person begära afsked ur tjensten: ett afsked, hvilket, ehuru ovanligt vid utbrytande krig, ej nekades, och af många, ehuru deras uppförande möttes af nationens missnöje, äfven enskildt begagnades. Men — att en officers-corps i fiendens åsyn upphäfver sig till underhandlare på en gång med, eller rättare mot, sin konung och med fienden, är ett steg, för hvilket i alla språk vanligen blott finnes ett enda namn. Och likväl — så förvirrade synas här begreppen om rätt och pligt, att detta enda namns tillämplighet tyckes ha fallit minsta delen in. De handla med offentlighet, de fordra en riksdag, de anse sig, Svenska frihetens borna representanter, äfven nu för Svenska frihetens verkliga försvarare; och ser man huru så många af dem sedermera, med sina dödsdomar på fickan, mot fienden visa en tapperhet som ej kan bestridas, och som äfven utverkade för mängden deras konungs tillgift, så vet man ej om man mer skall beklaga eller förvåna sig öfver förblindelsen.

Men härmed hafva vi ock gifvit allt hvad gifvas kan åt en förvillelse, — redan i sig sjelf af den art, att den borde blifvit botad genom oursäktligheten af de följder som ifrån sjelfva det första steget voro oskiljaktiga. — Kriget var utbrustet till sjös som till lands; sjöslaget vid Hogland hade redan visat att en Svensk flotta åter fanns i Östersjön; först under Fredrikshamns murar göras konungen föreställningar

mot krigets rättmätighet, och man söker, ehuru förgäfves, att äfven göra soldaten, som han sjelf tilltalar, från honom affällig. Efter återtåget inom gränsen se och höra vi slag på slag å de missnöjdes sida, *först* en beskickning till Ryska kejsarinnan [6] att få veta om riket hade krig eller fred, med förklaring i *nationens* namn af dess böjelse för den sednare, och underställning om ej hennes kejserliga majestät ville derom »i vederbörlig ordning», såsom orden lyda, underhandla med nationens representanter; *derefter* en ingången förening och uppsatt förbundsskrift af Finska armeens chefer och officerare [7] i samma anda och ändamål, samt underrättelser till konungen att allt skett för hans eget bästa [8]; *slutligen* utfärdandet af ett så kalladt »avertissement» [9] till Svenska armeen, med tillkännagifvande att kejsarinnans svar anländt, hvari hon förklarat sig aldrig sinnad att med krig angripa Sverige, för hvars folk hon hyste så mycken aktning, men att, såsom hennes kejserliga majestät icke trodde konungen till fred benägen, hon vore villig afhandla detta ärende med en corps som representerade *Svenska nationen* [10].

Täckelset föll för snart öfver dessa misslyckade anslag, att vi, synnerligen i närvarande korta framställning, skulle kunna fullt utreda deras trådar. För mycket kom i dagen, för att allt hvad här vågades endast skulle kunna anses för ögonblickets verk. Tidigare hemliga kommunikationer med Ryssland, än de *ostensibla* hufvudmännen för Anjala-förbundet

[6] Noten till kejsarinnan. Likala den 9 Aug. 1788.

[7] Anjala den 12 Aug.

[8] Anjala den 12, 21 och 24 Aug.

[9] Anjala den 25 Aug.

[10] I kejsarinnans svar på de missnöjdas aflåtna note talas ej om *Svenska*, utan om *Finska nationen*, hvars representanter skulle ega att under skydd af Ryska troppar sammanträda.

(hvilka voro andra än de *verkliga*) synas hafva känt, förekomma till en del i sjelfva undersökningen. *Kärnan* af denna olycksbådande meteor tyckes vara en plan till Finlands sjelfständighet under Ryskt beskydd, enligt redan gifven anledning af Elisabeths manifest, som denna tid i Finland åter kringspriddes: en plan med få egentliga deltagare, nu i synnerhet fostrad af en betydande man, som redan gått i Rysk tjenst och i detta krig äfven bar afvog sköld mot sitt fädernesland. *Svansen* (som gälde för hufvudet) bildar sig genom dunsten af den gamla frihetstidens ännu långt ifrån slocknade sympathier för en Svensk riksdag, sammankallad under för konungamakten så missgynnande utsigter, att ståndsregeringens återställande deraf syntes böra blifva en oundviklig följd. Vi återfinna här — såsom *förut* och *efteråt* sedan snart hundra år under liknande omständigheter — *samma* oroväckande orsaker: *förräderi af några få, småaktiga och hätska passioner hos ett betydligare antal, missledning hos den större deltagande hopen.*

Vi äre ej starke i det slags skarpsinnighet som triumferar i uttänkandet af det absurda, och vilje derföre här i sitt värde lemna den mening som, med enda anledningen af den försiktighet hvilken konungen midt i en halft upprorisk armé måste iakttaga emot de missnöjda, genast inom vissa klasser utspriddes och der ännu torde hafva anhängare, — att Gustaf III sjelf egentligen tillställt alltsammans, — nämligen först kriget — och sedan upproret mot kriget; hvarvid endast fattas det tredje påståendet, att han äfven sjelf varit hufvudman för den sammangaddning som slutligen beröfvade honom lifvet. — Hvad vi vete, är att han ett ögonblick förtviflade; men att en ny fara, — *krig med Danmark jemte krig med Ryssland,* — tillräcklig att fullkomligt nedslå en vanlig själ, återgaf åt *hans* hela den spänstighet

som ej är vanliga själars. Han afvände med Englands bemedling faran från Danmark. På riksdagen 1789 tog han, med de ofrälse ståndens tillhjelp, *enväldet* från dem som, enligt hans öfvertygelse, med honom brottats om hans krona. Han utförde slutligen, ehuru åt sig sjelf lemnad af de allierade, hvilkas bistånd han förnämligast påräknat, det Ryska kriget, och Sveriges historia hade ändtligen — efter långt mellanstånd — att åter anteckna en fred med Ryssland, sluten utan förlust och med återvunnen krigsära.

Hans inre seger, alltför djerf och äfven orättmätig, ehuru vi tro att han i en framtid *velat* godtgöra den, var vådligare. Denna framtid blef ej hans lott. — Det var ej långt ifrån Februari 1789 till Mars 1792.

Öfver hans förtidiga graf har ett slags representation af opinioner formerat sig och blomsterprydt hvad man kallar Gustaf III:s *tidehvarf*, fästande bilden deraf såsom ett smycke vid det dignande Sveriges bröst. Men liksom det för konungars minnen finnas värdigare dödsoffer än hofsorgen, så torde ock detta tidehvarf fordra en allvarligare hyllning än den som tillfredsställer sig med afskummandet af ytans glans.

Det tidskifte som följer är ännu mer egnadt att ingifva allvarsamma betraktelser. — Tänker man sig en makt af andra eller tredje ordningen, ehuru fordom med större namn och anspråk, — en makt med längesedan bruten storhet, och sökande derefter med alltför mycken ifver, men kanske af bedröflig nödvändighet, *yttre* stödjepunkter i brist af *inre* hållning, — en makt, länge under inhemsk parti-oreda kastad emellan tvänne motsatta allians-systemer, — derpå för ögonblicket räddad ur anarkiens djup, men beröfvad, under ett vågadt bemödande att försäkra äfven sin yttre sjelfständighet, sin äldsta bundsförvandts hjelp genom utbrottet af Franska

revo-

revolutionen, hvilken var förespelet till ett hotande verlds-vålde i vester, under det grannen i öster alltjemt tilltager i fruktansvärdhet; tänker man sig vidare att detta gamla rike slutligen upplefver en tid, framför andra minnesvärd genom grusade throner, då väldet i vester och väldet i öster, ett ögonblick sammansvurna, skulle inberäkna *äfven det* i skiftet af sina stora rof: så må man väl — är man Svensk — tacka Gud att det ännu är till. Ty det är om Sverige — och sist om Sverige med Frankrike och Ryssland, med Napoleon och Alexander emot sig förbundna, och Gustaf IV Adolf på thronen — som vi talat.

Om denne konung må det tillåtas oss att här upprepa några förr af oss yttrade tankar. »Denna händelse» — heter det om det tidigare Ryska giftermålsförslaget för Gustaf Adolf och hans oväntade afslag — »hade på en gång blottat den unge konungens karakter: — det *goda* deri, som ännu egde och i lugnare tider kanhända behållit öfverhanden; — det *farliga*, som snart skulle yppa sig i det slags ståndaktighet, hvilken väl enligt öfvertygelse kan göra offer, men också fordra ett folk till offer. — Olyckliga må man väl kalla de enväldige regenter, och ej minst dem som ega enväldet i själen, om också ej till alla delar i författningen. Det gifves visserligen för den oinskränktaste herrskare *ett* sätt att pläga gemenskap med sitt folk, hvartill han behöfver blott gå inom sig, ej utom sig: det är att lyssna till sitt samvetes röst; det är att ledas af principerna, ej af konsiderationerna, hvilka sednare i furstars närmaste omgifning vanligen mest göra sig gällande, under det folken endast förstå sig på de förra. Principerna äro nämligen telegraf-språket i politiken: det enda som läses på afstånd. Men ett vilsefarande samvete, som af okunnighet eller förblindelse bedrager

sig sjelft, är ej mindre möjligt hos fursten än den enskilde, ehuru hos den förre vådligare; och der millioners väl och ve är i fråga, der måste ock folkets röst genom lagliga organer höras, i fall ej upproret för dörren först skall underrätta regenten derom. Det fattades Svenska författningen sedan 1789 nästan helt och hållet sådana organer. Man kan ej annorlunda förklara sig den olyckliga sällsamhet att en konung, sjelf ej krigare, — en egenskap, för hvilken Svenska folket förlåter mycket, — kunde genom krig, utan rimlighet och utan nöd, blindvis bringa riket på yttersta branten af en för alla öppen undergång, utan att rikets högsta embetsmän funno sig berättigade att genom något *offentligt* steg sätta sina *enskilda* bemödanden att hejda olycksfarten utom allt tvifvel. — Det är en tid, först af skenbart lugn, sedan af stora olyckor och förundransvärd räddning, som vi hastat förbi med dessa korta betraktelser»[1].

Vi vilje med exempel — och företrädesvis med ett, närmast hörande till förevarande ämne, ehuru flera af samma art och ej mindre vigt skulle kunna framdragas — förklara meningen af ett i nyss anförda rader förekommande yttrande. Det är t. ex. vår fullkomliga öfvertygelse att konungens instruktion till generalen grefve Klingspor af den 4 Febr. 1808, angående Finlands försvar eller rättare *icke*-försvar emot Ryska anfallet, om ock mångfaldiga omständigheter bestyrka konungens förblindelse att gifva detta land till spillo, för att genom vanmäktiga eröfrings-planer åt en annan sida skada sin mest hatade fiende, — af Svensk hand *aldrig* bort undertecknas, och att dess kontrasignant och således inför allmänna omdömet ansvarige författare, då varande stats-sekrete-

---

[1] Lefvernes-beskrifning öfver H:s Exc. grefve Claes Fleming. I afd. 2 band. s. 142.

raren för krigs-ärenderna (sedermera Hans Excellens herr statsrådet och grefven) C. Lagerbring, derigenom sjelf tecknat en fläck på sitt minne, som alla hans embetsmanna-förtjenster ej skola kunna utplåna; — och vi anse denna öfvertygelse *grundad*, rikets då varande författning må ha berättigat en föredragande att neka sin underskrift (och den medgaf ingen sådan *rättighet*) eller icke, och målet må ha varit ett kommandomål (och det *var* ett sådant) eller ej; emedan, så föga vi vilja vara advokater för den *aktiva* resistansen emot öfverhetens bud och befallningar, så moraliskt tillåtlig, ja giltig, anse vi, under hvilken författning som helst, *det slags passiva resistans* som består i att hellre *nedlägga* ett embete, hvilket man ej med egen tillfredsställelse och med heder kan sköta. Ett sådant exempel af *civilt* mod hade ej heller tillåtit det *militära* att falla ända till den grad af sjelfförblindad nesa som visade sig — i *Sveaborgs* uppgifvande. — Vi ha ofvanföre talat om den *offentliga* moralitetens förfall och dess orsaker: ett förfall, för mycket redan märkbart derutinnan att man vanligtvis skiljer den offentliga ifrån den *enskilda* moralen, så att t. ex. den förras frånvaro alltför väl anses kunna bestå med hvad man i Sverige kallar *beskedlighet*. Vi hafva nu med berörda händelse, — hvilken det kostar på att ens nämna, — hoppas jag, mätt djupet af det träsk, hvari de förr utpekade sammanverkande orsakerna: »förräderi hos några få, småaktiga och hätska passioner hos ett betydligare antal, missledning hos den större hopen» — mer än en gång sänkt fäderneslandets välfärd. Och nu må man — med blicken på händelsernas gång ifrån 1741 till 1809 — förklara sig *Finlands förlust*, och betänka huru vida den var *förskyllad!*

Finland, för hvars kultur dess bägge sista Svenska konungar varit ovanligt verksamma, *förblef* nu sedan 1809 —

hvad det redan varit 1721 och 1743 — en *Rysk eröfring.* Angående *formen* för dess införlifvande med Ryska riket har nyligen en litterär kontrovers sig yppat. Den skrift — *Om allians-traktaten emellan Sverige och Ryssland år 1812* — som vi denna gång ställt framför vårt blad, yttrar (s. 15 och följ.) att, innan Sverige genom freden i Fredrikshamn till Ryssland afträdde alla sina anspråk på Finland, hade detta sjelft emanciperat sig ifrån sina förra förhållanden, och på landtdagen i Borgå genom sina ständer slutit separat fred med kejsaren af Ryssland, hvarigenom det icke allenast upphört att vara en Svensk provins, utan äfven öfvergått till en stat för sig, som med representativ statsförfattning, egen styrelseform och egna lagar egde att till sin förkofran använda sina offentliga tillgångar; att, i följd af detta förhållande, hvilket genom fredsfördraget i Fredrikshamn äfven af Sverige blifvit erkändt, kejsaren af Ryssland, äfven om han i Åbo 1812 velat göra en sådan uppoffring, väl kunnat till konungen i Sverige afträda regentskapet i storfurstendömet Finland, men, så vida han försäkrat detta land, såsom ett för sig bestående samhälle om sitt beskydd, icke kunnat, utan kränkande af löftens och traktaters helgd, tillåta dess återförvandling till en Svensk provins, utan att det sjelft sådant medgaf, d. v. s. utan att Finska ständerna frivilligt afsade sig alla anspråk på att Finland skulle utgöra en stat för sig m. m. — Man skulle tro att det är en Finne, men det är en *Svensk,* till hvilken vi lyssnat. Vi vilje nu höra en *Finne* om sitt fädernesland; ty en *sådan* (så säger han sjelf) talar i en sakrik skrift, som först under utarbetandet af denna artikel kommit till vår kunskap, under titel *Finland och dess framtid. I anledning af skriften: Om allians-traktaten emellan Sverige och Ryssland år 1812* [1]

[1] Stockholm, tryckt hos Norstedt & Söner, 64 s. 8:o.

Denne författare, sedan han i korthet framställt händelsernas gång, hvarigenom Finland öfvergick under Ryskt välde, enligt allmänt kända förhållanden, bestyrkta genom officiella handlingar, tillägger (s. 17 och följ.): »I afseende å Finlands ställning till Ryssland se vi af det föregående, att Ryska härarne, enligt högste befälhafvarens egen förklaring, inföllo uti detta landskap för att betvinga Svenske konungens halsstarriga hat emot Napoleon. Härvid kom Finlands »emancipation» alldeles icke i betraktande; men väl att »taga landet *under sitt beskydd uti besittning* för att skaffa sig sjelf behörig satisfaktion». Under påstående krig, och då Finska hären segerrikt återdref den inträngda fienden [*], *befalltes* Finlands invånare att aflägga tro- och huldhets-ed åt Ryske monarken, väl icke med bestämdt uttaladt hot af straff, men vid förlust af »*beskydd till lif och egendom*». Ungefär vid samma tid afväpnades hela landet, och kort derpå förklarades det »*för*

[*] Hade den lyckats att det göra, så hade den nämnda *befallningen* uteblifvit. Men den hade *nödgats,* i följd af en *annan* befallning (se instruktionen för general Klingspor), retirera för fienden, som i början var den Finska armeen i antal knappast öfverlägsen; ehuru Ryssarnes antal utspriddes och troddes vara dubbelt större: hvilken *mening* först sedermera blef *sanning,* då Finska armeen fått taga offensiven, för att med heroisk, men fruktlös tapperhet förspilla sitt blod. »Man kan med skäl förvånas öfver de Svenska anförarnes långvariga förblindelse. Deras stridskrafter voro visserligen ringa; men hade de genast i början antagit ett krigs-system, afpassadt efter ett land som gynnar så kallade chikaner, och hvilket här så lätt kan följas, så skulle det sannolikt förr lyckats dem att hejda Ryssarnes hastiga framträngande. Vestra Finland hade kunnat försvaras till våren, blifva ett Vendée, ett Calabrien. De påföljande händelserna i norra delen af landet bevisa riktigheten af hvad vi här anfört». *Kriget emellan Sverige och Ryssland 1808 och 1809,* af Paul van Suchtelen, öfversatt af Wrede. 1:sta uppl. s. 66.

alltid förenadt med Ryska riket», samt att Finlands invånare »intagit ett rum bland de folkslag, hvilka *lyda under Ryska spiran och med dem utgöra ett rike»*. — »Så långt har saken utvecklat sig» — fortfar författaren — »och nu skall *»separat-freden»* afslutas i Borgå. Kontrahenterna äro på ena sidan den mäktige segraren och på den andra det underkufvade landskapet, hvars invånare svurit den nye regenten tro- och huldhet och redan utgjorde hans undersåter, med hvilka således intet särskildt fredsslut behöfde aftalas. Om ett sådant uppstod aldrig någon fråga. Den starke sammankallade, befallte eller meddelade ämnen till öfverläggning; de nya undersåtarne kommo, talade och föreslogo *»i underdånighet»*. Hade de sjelfva något att andraga, så *»anmäldes det uti underdånighet»*, i form af *»enskilda besvär och underdåniga suppliker»*, till H. M. kejsarens »allernådigste *behjertande»*. Finnes uti allt detta något spår till en fredsafhandling, åtminstone i vanlig mening?» — — »Vill man, för att få leka med en politisk paradox, här framkasta åsigten om ett fredsslut, så klingar detta visserligen ganska originellt, emedan ingen förut anställt en sådan ordjagt; men tanken saknar all grund i kända historiska förhållanden. — Detta korthus af en politisk diktkonst är sålunda kullblåst, och med detsamma ramla äfven alla dess sido- och utbygnader med deras flyglar och förgårdar. Dit hör i första rummet, att Finland ifrån att vara en Svensk provins, en del af Sverige, nu öfvergått till en *stat för sig*, med representativ statsförfattning, egen styrelseform och egna lagar».

Här framträder en temligen skarp verklighet emot den så kallade politiska diktkonsten, hvilken också, hvad denna stat för sig angår, synes hafva, såsom man säger, tagit *molnet för Juno*. Emellertid kan ej nekas att molnet också är ett slags verklighet, med alla anspråk derpå som ett moln

kan hysa, — ända till egenskapen att synas vara något mer och antaga gyllene färger. Vi känna ock genom det föregående att detta moln långt förut hade stått öfver horisonten och insugit strålar af den sol i öster som kanske slutligen är ämnad att förtära det. Den Finske författaren har äfven afseende på denna molngestalt, då han vidare talar med den Svenske om de så kallade *Finska statsmännen af år 1812*, hvilkas betydenhet han likväl icke vill vidkännas. »Men det medgifves» — säger han s. 30 — »att andra och mera omfattande åsigter småningom började utveckla sig under en sednare tidsföljd, och det är möjligt att, då vår författare lärde känna Finland, blefvo de honom meddelade, och törhända framstälda såsom födda och döpta redan år 1812, eller kanske tidigare. Man förgylde dermed sina åtgärder. Det är en förlåtlig svaghet hos menniskosjälen att vilja synas handla förutseende och med klok beräkning, äfven då man låter händelserna leda sig».

Anmärkas måste dessutom — och strider ej heller mot den brukade liknelsen om *molnet* — att Ryska regeringen, så vidt det på dess ståndpunkt var möjligt, icke underlät att visa sitt intresse för den *Finska nationaliteten* — ej blott *negatift*, i denna nationalitets söndring från den Svenska genom alla, äfven milda medel, ända derhän, att genom kungörelsen af den 13 Juli 1808 kejsaren »af ömhet för de *infödde Finnars* familjer, hvilka såsom officerare, underofficerare och civila embetsmän tjena vid *Svenska* armeen, täckts allernådigst förordna att bemälta familjer skola bibehållas vid deras både lösa och fasta egendom»[1] — utan äfven *konstitutift*, enligt kejsar Alexanders egna ord i manifestet

[1] *Ytterligare samling af deklamationer, proklamationer och kungörelser under sist öfverstående krig i Finland*, Stockholm 1810.

rörande militära embetsmän i Finland [5], der det heter: »ifrån den stund då genom försynens skickelse Finlands öde blef oss anförtrodt har vår föresats varit att styra detta land på ett sätt, öfverensstämmande med nationens frihet och de i dess konstitution [6] henne förvarade rättigheter. De bevis af tillgifvenhet invånarne lemnat oss, efter den trohets-ed de af fullkomligt fri vilja erbjudit oss genom deras vid landtdagen samlade fullmäktige, hafva icke annat kunnat än hos oss befästa denna föresats. Alla de författningar vi hittills vidtagit i afseende på landets inre styrelse äro blott en följd och tillämpning af denna grundsats. Religionens och lagarnes bibehållande, ständernas sammankallande till en allmän landtdag, inrättningen af en regerings-konselj i nationens sköte, den lagskipande och verkställande maktens orubbade skick, utgöra härå tillräckliga bevis, för att försäkra Finska nationen om dess politiska tillvarelse och de rättigheter densamma åtföljas.

Gälle det hvad det kan gälla! — *Svensk lag* och *Svensk odling* blefvo Finlands lott i det sexhundra-åriga fosterbrödralag som förente det med Sveriges rike. Frid och välsignelse öfver dessa ädla, i Finlands jord djupt rotade frukter! — Ibland dess nya *politiska* frukter känna vi blott *en*, med kanske nationella Finska anspråk, som skjutit i höj-

---

[5] I hvilket, med försättande i hvila af hela Finlands indelta krigsmakt, kejsaren icke dess mindre — och i afseende på det anspråk officerarne, såsom medlemmar af *Finlands ridderskap och adel*, egde på hans uppmärksamhet — försäkrade åt Finska armeens inhemska eller naturaliserade öfver- och underbefäl, så länge de lefva i Finland, inkomsterna af deras före kriget innehafda tjenster. Manifestet är dateradt S:t Petersburg $\frac{21 \text{ Mars}}{2 \text{ Apr.}}$ 1810.

[6] Den grundlag, som var gällande i Finland vid eröfringen, är icke någon annan än Svenska regeringsformen af år 1772, jemte förenings- och säkerhets-akten af år 1789.

den: — *det Finska magnatskapet* — hvars Svenska anor vi dock ej kunna förneka, men hvilket torde vara något sämre än dess fäderne på denna sidan Östersjön, och äfven än det Ryska, så vida imitationen vanligen faller nedom sitt original.

Vi hafva gifvit en öfversigt af de förhållanden som slutligen söndrade Finland från Sverige. Vi komma till påståendet, att det 1812 *kunnat* återvinnas: ett påstående som, då det lägrat sig inom blotta *möjlighetens* område, med detsamma egentligen intagit en oöfvervinnelig position, der tron, gällande för verklighet, och bekämpande allt hvad som är med allt hvad som icke är, gerna kunde lemnas oantastad, om icke det i afseende på sak imaginära, men deremot på alltför verkliga fördomar och passioner stödda påståendet lemnat vapen åt en hätskhet, för hvilken hvarje förevändning synes välkommen. Vi hvarken kunna eller vilja möta den på dess eget fält. Om *önskningar* kunde bestämma en framtid, så egde vi sådana, såsom alla Svenskar. Men framtiden har sina rötter i det förflutna och i det närvarande. Den enda förnuftiga frågan vore således: hvilka garantier erbjödo bägge på den tiden för hoppet? — Frågan är ej blott Svensk, utan Europeisk.

Att hvar och en är sin egen lyckas smed, är ett urgammalt ordspråk och, såsom nästan alla sådana, ett *godt* ordspråk; ty en lika verldsgammal erfarenhet, att man i denna verld äfven lider för hvad man ej förvållat och belönas för hvad man ej förtjent, har ej kunnat utplåna det ur menniskans bröst. Att det också gäller för hela slägten och nationer, torde äfven de olyckligaste bland dessa ej kunna förmå sig att neka. Den lägsta, med ansvarighet för egna handlingar begåfvade eller hemsökta varelse måste svara på den appell det innehåller, och den högsta kan ej undandraga sig densamma; om också den till utseende tvingande yttre nöd-

vändigheten, som kallas omständigheternas kraf, snarare synes till- än aftaga för de dödlige, åt hvilka den egna, inneboende kraften tilldelat högre kallelser. — Denna sanning tränger sig på oss, äfven vid betraktelsen af den man ur våra dagar som företrädesvis kan kallas *tidens man*, och som på en gång var det *för mycket* — ty ingen har, med föresatsen att för sig taga *allt* hvad omständigheterna syntes erbjuda, så oemotståndligt med tidens ström framilat, — och likväl å andra sidan *för litet;* ty tiden hade ej kastat honom tillbaka från en lycka till en olycka, bägge utan like, om han ej öfversprungit och missförstått dess riktning. — Mannen, den största af förgängliga storheter (ty ingen har till den grad beherrskat en så stor civiliserad verld), behöfver ej nämnas; och hans minne — ifrån den ur oceanens djup uppkastade, slocknade volkan, der han slutade sitt lif, — skall ännu göra eröfringar.

Napoleon, Franska revolutionens barn och arfvinge, har likväl hvarken konseqvent följt denna revolutions *negativa* riktning — han hade då fullföljt sina krig såsom frihetens soldat, — ej heller dess *positiva* riktning — han hade då slutat dem för att blifva frihetens lagstiftare. Hvad han ville, eller af omständigheterna (ty aldrig har en så stor kraft mer af dem tagit råd) leddes att eftersträfva, var i grunden en halfhet, ett slags *mezzo termino,* och likväl högst våldsam, — omöjlig, emedan sammansatt af motsatta ytterligheter, och emedan den förutsatte en verld såsom fotapall åt eröfrarens bildstod. Verlden tål ej sådana monumenter. Grunden bryter sig under dem. — En historieskrifvare har sagt: »hvad som utmärker Europa, är att hvarje öfvermakt der finner sin motvigt». Äfven Napoleon, då han med en härsmakt, hvars antal åter gjorde en aflägsen forntids jättelika sagor till verklighet, tågade mot Ryssland, skulle erfara det. Han hade

Europa framför sig, och Skyterna — så kallade han Ryssarne — bakom sig. De svarade ej illa mot detta namn, som återkallar minnet af fordna eröfrares olyckor. Moskwas brand blef återvändningstecknet på denne eröfrares bana; och Europa reste sig emot honom.

Hans beundrare hafva kallat det medelmåttans sammangaddning mot snillet. Vi skulle vilja gå nog långt att taga detta af en obillig harm förestafvade uttryck i den goda mening, att äfven medelmåttan är starkare än omåttan; och jag inser ej hvarföre man icke skulle lyckönska menskligheten dertill. Till och med det lilla kan blifva stort, och det menlösa ett fruktansvärdt vapen — mot orättvisan. Hvaremot förde Napoleon slutligen krig? Mot civilisationens anspråkslösaste, fredligaste barn — *handeln*. Genom kriget mot kolonial-varor, kaffe och socker, skulle Englands makt slutligen brytas! Äfven socker och kaffe blefvo makter emot en Napoleon, och med rätta. Hans *kontinental-system* dröjde ej länge att inom sig fostra ett *licens-system* [1] till hans egen fördel, hvilket skulle ha gjort honom sjelf till monopolist på kontinenten af de samma varor, hvilka han förföljde och brände. Det var att på en gång nyttja *principen* och *undantagen* såsom maktens medel, och karakteriserar Napoleons politik. Den var endast konseqvent i *sjelfviskhet*, och ansåg för öfrigt principer och omständigheter, ofta ombytande namn för bägge, såsom lika tillfälliga. Den var orättfärdig; den var i sjelfva verket hvad i hans egna ögon troligen ansågs sämre, den var äfven oklok, och (så djupt hade han druckit ur maktens bägare) slutligen lika sjelfvisk som *sjelfförstörande*.

---

[1] Licenserna på importation af kolonial-varor från England till Frankrike såldes till Fransyska köpmän för ganska högt pris.

Kontinental-systemet — *så* fattadt — blef likväl fältropet för den nya universal-monarkien (hvars förklädda väsende det redan innebar) emot alla makter som ej ville underkasta sig det. Sveriges ordning skulle komma, och redan denna nödvändighet med dess vilkor innefattade tillika nödvändigheten af en brytning med Napoleon, hvilken Gustaf Adolfs envishet endast hade gått i förväg. Hvad som kan anmärkas mot kontinental-systemets användning på Sverige, är helt enkelt att denna användning var *omöjlig*. Genom landets läge *kunde* ingen fordra dess iakttagande här, som ej *tillika* beherrskade hafvet (det enda herravälde som fattades Napoleon); och likväl skulle denna fordran göras gällande mot en stat, hvilken, just genom lydnad mot makten på detta håll, skulle lemna sig till offer för fiendskapen af *den* makt som i sjelfva verket beherrskade hafvet och öfverallt ansåg kontinental-systemet såsom en krigsförklaring. Detta förhållande blef rikt fruktbärande på de orättvisor som så ofta i strid med öfvermakten öfvas emot den svagare; hvilken äfven olyckligtvis i Gustaf Adolfs person endast förstod att blindt trotsa. Såsom en exekutions-armé (så kallas den med rätta af vår åberopade Finske författare), och emedan Sverige ej ville underkasta sig den Franska politiken, inryckte Ryssarne i Februari 1808 uti Finland. Freden emellan Napoleon och Alexander i Tilsit den 7 Juli 1807 hade redan försäkrat Finland åt den sednare. På mötet i Erfurt (Oktober 1808) delade, säger man, ett penndrag Sverige emellan dess grannar; och då slutligen den konung, hvars halsstarrighet påskyndade rikets olyckor, uti Sverige blef afsatt, och det nu verkligen sökte skydd hos Frankrikes öfvermäktige beherrskare, nöjde sig Napoleons ädelmod med — att hänvisa oss till Alexanders [*].

[*] Efter regements-förändringen år 1809, då Sveriges nye konung sökt Frankrikes vänskap och begärde dess kejsares mäktiga bemedling för

Måttet var ej ännu fullt. Ibland de hårda artiklarne för freden med Ryssland den 17 Sept. 1809 i Fredrikshamn var Sveriges biträde till kontinental-systemet ett vilkor som Ryska regeringen måste, ehuru mot sitt eget lands intresse, påstå; hvarvid stadgades att de erforderliga jemkningarne för verkställigheten skulle närmare utstakas genom gemensamma underhandlingar emellan Sverige, Frankrike och Danmark. Men redan medgifvandet af något slags jemkning uppretade Napoleon, som ej blott lifligt deröfver förklarade sitt missnöje mot hofvet i Petersburg, utan fordrade ytterligare att all handel emellan Sverige och England, äfven under Svensk eller neutral (Amerikansk) flagg, skulle afbrytas. Efter fruktlösa föreställningar måste omsider Sveriges ombud vid fredsunderhandlingen i Paris medgifva följande artikel i traktaten af den 6 Januari 1810 [*]: »Hans Maj:t konungen i Sverige antager helt och hållet samt i all sin vidd kontinental-systemet, förbinder sig i följd deraf att för Engelska handeln tillstänga sina hamnar, att ej i desamma tillåta införsel af någon Engelsk vara eller handels-artikel, under hvad flagg och på hvad fartyg de må anlända, och att alldeles afstå från den rättighet Fredrikshamns-traktaten honom lemnat i afseende på koloniala varor, förbehållande sig endast den, att införa det för landets behof nödiga *salt*». (Hvilket likväl också endast kunde ske med begifvande af England, mot hvilket alla dessa fiendtliga steg riktades.)

---

bibehållandet endast af Åland, som för Sverige var af så stor vigt, lät han svara konung Carl XIII: »vänd eder till kejsar Alexander, han är stor och ädelmodig».

[*] Se en uppsats, under titel af *Moraliska betraktelser*, uti den i Uppsala utkomna tidningen *Correspondenten* för 1834, n:s 98, 100, 102, 104, der hela förhållandet af en fullkomligt sakkunnig man finnes utredt.

»Man hoppades (vi låna orden ur den i noten citerade uppsatsen) att, sedan Svenska folket kallat till sin thronföljd, och Sveriges konung till sin son upptagit en bland Napoleons ärorikaste vapenbröder, skulle detta rikes sjelfständighet ej mera af allherrskaren kränkas. Men den vilda egensinnighet, som ej skonat en brors ära och ett åt dess styrelse öfverlemnadt folks rätt [10], lät sig icke böjas af en vapenbroders nit för den nations välfärd, hvars beskyddare han, mera med ovägrad tillåtelse än hjertligt bifall af sin fordna like, nu sin kejsare, förbundit sig att blifva. Knappt hade Sveriges thronföljare dit ankommit och emottagit dess ständers hyllning, innan en kurir från kejsar Napoleon bragte till dess minister Alquier befallning att förelägga den åldrige och sjuke konung Carl XIII valet emellan ett nytt krig med Frankrike och dess bundsförvandter, eller en krigsförklaring mot England, konfiskation af all Engelsk i Sverige befintlig egendom samt förbud af kolonial-varors utförsel derifrån till kontinenten. Förolämpningen stegrades genom fordran af bestämdt svar inom fem dagar». — Den 17 och 19 November utfärdades krigsförklaringen mot England och förordningen om förhållandet med de Engelska varorna. — Ingenderas verkställighet var till nöjes. Slag på slag lät vår mäktige allierade oss erfara: fordringarne af Svenska matroser för Franska flottan, af Svenska troppars ställande till Frankrikes disposition, af tarifens i Trianon (50 procent på alla kolonial-varor) införande

[10] Man erinre sig behandlingen af Holland och af dess konung Ludvig Bonaparte. De med honom närmare förbundna furstars lott hade redan Napoleon uttalat, då han den 3 Mars 1809 öfverlemnade storhertigdömet Berg till konungens af Holland unge son, med den förklaring: »att hans första pligt vore mot kejsaren, den andra mot Frankrike, och den tredje mot hans tillkommande undersåtare».

i Sverige under uppsigt af Franska douanierer i Göteborg, indragning af Svenska thronföljarens alla dotationer i Franska riket, Svenska skepps uppbringande, egenmäktig konfiskation af kolonial-varor i Svenska Pommern och slutligen detta landskaps besättande af Franska troppar.

Vi hafva sparat oss uppräknandet af de särskilda öfverklagade uraktlåtenheter å Sveriges sida, hvilka, i följd af en nödvändig konnivens, hvaråt England villigt lånade sig, gåfvo förevändning till dessa steg. Vi äro så mycket mer berättigade dertill, som vi redan anmärkt att kontinental-systemets användning på ett land med Sveriges läge, hvars alla kommunikationer med det egentliga Europa äro till sjös, innefattade en omöjlighet, i fall ej antingen den stat som ålade detsamma, eller ock den som emottog åliggandet, hade en flotta nog stark att kämpa med England om herraväldet på hafvet. — Befallningen innehöll hvad ingen despot i verlden i trots af sakernas natur kunde ålägga, och hvad emellertid oss blef ålagdt.

Om sådant var vänskap, hvad är fiendskap? — Och detta — af Napoleon såsom fiende, och nu sist af Napoleon såsom vän uppoffrade — Sverige skulle, sedan han nekat att å sin sida medgifva hvad Ryssland och England å sin sida erbjödo sig att garantera, nämligen Sveriges och Norriges förening, — nu åt honom oinskränkt anförtro sina öden på hans ändtligen gjorda anbud af Finlands återfående såsom priset för hans allians![1] — Hvarigenom hade han väl förtjent

[1] Den 6 Mars 1812. — »En afgörande omständighet afskar slutligen frågan. England och Ryssland proponerade hofvet i Stockholm att garantera Sverige Norriges besittning, om vid krigets utbrott i Norden det ville göra gemensam sak med dem emot Frankrike. Ryssland gjorde mer: det tillbjöd sin förbindelse, i den händelse det blef öfvervunnet, att låta i freds-underhandlingarne hela tyngden

ett sådant förtroende? Kanhända genom sitt uppförande mot *Polen* — till hvars återställande, såsom en förmur mot Ryssland, han gjorde en början[2] uti denna samma fred i Tilsit, der han genom Finlands beviljade söndring från Sverige försvagade eller, enligt hans egna sednare ord, *tillintetgjorde* den makt som var den andra förmuren mot Ryssland[3] — detta olyckliga *Polen*, säger jag, af hvilket han, under frihetens löften och hopp, fordrade och erhöll de oerhördaste ansträngningar, och hvilket han, ehuru vigtigt Polen för honom var, vid anfallet mot Ryssland likväl uppoffrade, mindre åt sin farhåga för Österrike än åt sin fruktan för nationernas frihet i allmänhet?[4] Ty redan brann sedan trenne år

af sina uppoffringar falla till Sveriges fördel och återställa Finland. Således, under det Franska alliansen blott erbjöd detta rike en svår eröfring och faror af alla slag, försäkrade Engelska och Ryska alliansen fördelar i alla händelser; segrande öfverlemnade dessa makter Norrige åt Sverige; i fall af Rysslands nederlag inträdde Sverige i besittning af Finland. Emellan dessa bägge systemer stodo vågskålarne ej jemnt». *Histoire politique des cours de l'Europe depuis la paix de Vienne jusqu'à la guerre de Russie, d'après les correspondances diplomatiques des affaires étrangères* par Armand Lefebvre. *Revue des deux mondes*, Avril 1838, s. 277.

[2] Hertigdömet Warschau.

[3] I sitt bref till Alexander af den 28 Febr. 1811 säger Napoleon: »Je consentais que Votre Majesté gardât la Finlande, qui fait le tiers de la Suède, et qui est une province si importante pour Votre Majesté, qu'on peut dire que depuis cette réunion il n'y a plus de Suède, puisque Stockholm est aux avant-postes du royaume».

[4] Det torde ej vara allmänt kändt att i den åttonde af de hemliga artiklarne af förbundet emot Ryssland mellan Frankrike och Österrike den 14 Mars 1812 *Polens återställande* under bägge makternas garanti var öfverenskommet, äfven med inbegrepp af Gallicien, hvaremot Österrike skulle återfå de år 1809 till Napoleon afträdda Illyriska provinserna.

år Spanien bakom honom; Tysklands sinnesstämning var honom ej obekant. Allt visar att han denna gång hade blicken för mycket vänd tillbaka, för att kunna se väl framför sig, och att just deraf hans brådska kom, att med omätliga stridskrafter störta på en gång in i Ryssland, för att äfven der, såsom annorstädes, i fiendens hufvudstad genom skrämsel diktera en fred som skulle försäkra hans makt. — Men denna hans makt, ännu starkare inom *föreställningens* än inom *verklighetens* område, hade redan förlorat sin kraftigaste driffjäder. Ty märkligt och oförglömmeligt är: Napoleon *har verkat mest såsom en moralisk makt;* till dess ändtligen verlden, som af de utsigter, under hvilka han framstod, misstog sig om hans kallelse, slutligen insåg att han ej *var* någon sådan. Dermed hade den magiska kraften vikit från hans spira, och han stöttes ned från sin thron.

Och under hvilka vilkor erbjöd Franska alliansen hoppet om Finlands återfående? De kunna betraktas dels i afseende på sjelfva företaget, dels i afseende på de sannolika följderna. I förra afseendet, kan man väl glömma att Napoleons vilkor var förnyad krigsförklaring, var *verkligt* krig af Sverige mot England, hvilken makt äfven i Ryska kriget, hvartill kontinental-systemet* gaf förevändningen, ännu alltid var hans hufvudfiende? Det är icke jag som skall framställa följderna deraf, det är en nyss citerad Fransysk författare, i allmänhet trovärdig genom sina källor, och i förevarande fall så mycket mer vittnesgill som han är föga vänligt sinnad mot den höga person, hvilken i detta afgö-

* Kejsar Alexander hade emanciperat sig derifrån genom ukasen af den 15 Januari 1811.

rande ögonblick ledde Sveriges politik. »Att alliera sig med Frankrike», säger han, »var att bryta, ej blott i orden, men i verket, med England, var att utsätta sig för dess anfall, öfverlemna åt dess hämnd hufvudstaden, åt dess inkräktning fästningarne vid sjösidan, flottan, rikets handel. För öfrigt, en expedition till Finland öfver hafvet under Engelska och Ryska flottornas eld var omöjlig» [6]. — Men antagom att en öfvergång till Finland lyckats, ja att Finland rest sig för Svenska och emot Ryska vapnen, hvilket, om *folkets* stämma fått gälla, troligen egt rum; inträdde ej Sverige, vid försöket att här återknyta gamla förhållanden, äfven i nya, som efter striden, förutsatt att den lyckats, skulle blifvit farliga? Vi hafva nämnt den nyligen uppkomna kontroversen emellan en Svensk och en Finsk författare om betydelsen af hvad som kallas *Finlands sjelfständighet under Rysk spira, såsom en stat för sig;* hvilken den förre anser för en verklighet, den sednare åter för en dikt, under det vi sjelfve dervid endast anmärkt att det äfven kan finnas skenbara verkligheter. En anmärkning återstår, nämligen att en sådan skenbar verklighet kan vara det mer eller mindre åt olika håll och från olika synpunkter. Det följer t. ex. ej att, om ofvannämnda Finska nationella sjelfständighet låter behandla sig såsom en dikt å den Ryska ståndpunkten, den icke derföre skulle kunnat göra sig gällande såsom en verklighet mot den Svenska, och blifvit ett nytt störande element i den återknutna förbindelsen emellan Sverige och Finland. Tvärtom: ingen, som tagit kännedom om det förflutna, skulle kunna tvifla på en sådan följd. Men deraf följer ock, såsom den åberopade Svenske författaren med sanning anmärkt, att Finlands försvar hade blifvit försvåradt, och på dubbelt sätt,

---

[6] Armand Lefebvre, l. c.

nämligen emot Finland sjelft (eller rättare emot vissa Finska intressen) och emot Ryssland, som aldrig kunnat uppgifva planen att åter eröfra Finland, så länge Ryska makten ej för alltid var stängd från Östersjön, det vill säga, i afseende på Europa så godt som tillintetgjord. — Men så mycket synes afgjordt: äfven Napoleon var ej den som fått i uppdrag att förstöra Peter den stores verk.

Vi ha efter förmåga sökt besvara frågan, huruvida Finland 1812 sannolikt kunnat återvinnas och behållas; och alla vilkoren för en sådan förutsättning hafva utfallit nekande. Så står frågan inom verklighetens gebit. Den statskonst som derefter bestämde sig, för att i stället, med upptagande af en gammal Svensk plan (slutligen utförd i den rätta frihetsanda som visar sig i aktningen för ömsesidig rätt), söka ersättning genom Sveriges och Norriges förening, — har således, såsom all sund politik, bestämt sig efter *verkliga* förhållanden. Der dessa tala och befinnas följda, är förutsättningen af deremot stridande *personliga* motiver lika litet antaglig, som det är säkert att sådana förutsättningar skett och med hätsk omsorg blifvit utspridda, för att, om möjligt, med angripande af grunden söka sönderbryta Sveriges nu varande politiska ställning. De vanliga elementerna i oron torde ej heller denna gången fattas, ehuru anstiftarne äro obetydligare, dunklare. Deremot har *fronderiet* genom tidningspressen fått en vida större bredd och yta än förr. Kanske har det i samma mån förlorat uti intensiv kraft. Så skulle den tro, som med någon uppmärksamhet följt dess genealogi ur salongerna i Gustaf III:s och Gustaf IV Adolfs dagar. Densamme skulle äfven tro, att ingen *kotteri-anda*, den må vara militärisk eller civil eller adelig eller borgerlig, hädanefter gör revolutioner i Sverige. Den bör vänjas af dermed. Det finnes äfven andra medborgare i Sveriges rike än de

som hafva för sed att på sitt fäderneslånd hämnas förmenta eller grundade missnöjen mot Sveriges konungar.

Vi hafva talat om fäderneslandets *närvarande politiska ställning* och funnit den bestämd genom en politik som grundar sig på verkliga, ehuru till en del ännu i sin utveckling stadda förhållanden; en politik som derföre äfven innehåller lika mycket af erfarenhet som af förutseende. Då vi sökt för oss sjelfva förklara och, såsom vi tro, nöjaktigt förklara denna politik, har den förekommit oss såsom den *bästa,* i den betydelse ordet på detta fält kan ega, nämligen den *bästa under gifna förhållanden och omständigheter.* — En fördel af densamma önskade jag att utpeka, just emedan den mest är utsatt för att genom nationell fördom misskännas. Ryssland har sedan nära ett århundrade ofta varit en *inre* hemlig makt i Sverige. Denna ovärdiga förbindelse har blifvit efterträdd af en värdigare emellan monarkerna, grundad på erkänd, genom de mest offentliga bevis ådagalagd vänskap och på öppna fördrag. Jag anser uppriktigt oss hafva vunnit på bytet; så mycket mer som jag blifvit van att misstro det så kallade Ryss-hatets demonstrationer i Sverige.

Äro väl Rysslands och Sveriges strider slutade? Jag önskar det, jag hoppas det; och en ny tid, med andra än eröfringarnes intresse, ger styrka åt detta hopp, oaktadt de faror af hvilka det omlägras. Men vänder sig Ryssland, som likväl har en verld inom sig att bilda och ordna, och hvars politik äfven nu mera för den opartiske betraktaren visar sig af grundsats fredlig [1], i stället offensift mot tiden, mot Europa, så skall det äfven vända sig mot Sverige, som af ålder är med det *goda* i tidens sträfvande befryndadt. Svensken

[1] Den zar, som år 1829 slöt fred vid Constantinopels portar och ej gick derin, gaf verlden en pant, sådan få den gifvit, att han ej ville ett Europeiskt krig.

är ej gjord för den storhet eller den litenhet som endast känner befallning och lydnad. Vid *ömsesidig rätt* i alla afseenden är han uppfödd. Det är den grund, på hvilken hans fäder lefvat; det är den jord som närt både hans kärna och det ogräs som stundom hotat att den förqväfva. Och han skulle troligen ej kunna öfverlefva sitt fädernesland den stund dess öde skulle blifva att falla under Ryskt ok.

8.

Svenska kyrkans historia af D:r H. Reuterdahl. Första bandet. Lund, hos förläggaren, bokhandlaren C. W. K. Gleerup. Köpenhamn, i Gyldendalska bokhandeln. Christiania, hos bokhandlaren J. Dahl. Tryckt uti Berlingska boktryckeriet 1838. 519 s. 8:vo.

Att Sveriges historia ännu är oskrifven — det vill säga, ej fullt och i sitt sammanhang skrifven — har äfven blifvit en händelse ej utan följder i Svenska historien. Vår storhet och vårt fall — Gustaf Adolfs och hans närmaste efterföljares samt Carl XII:s tider, allt som varit utmärkt genom undransvärda bedrifter och skiften, — är i hela vår sednare egentliga historia det som företrädesvis fästat uppmärksamheten, utan att ens dessa epoker blifvit framstälda i sin sanna dag; hvilket ej heller var möjligt så länge man ej rätt kände de mellanliggande och efterföljande. Följden har blifvit att vi, så till sägande, förlorat härftråden i vår historia. Man har tagit upp en ända efter en annan och ryckt af den. Det är ett dåligt sätt att reda härfvan.

Sådan är *statens* historia sedan hundra år i Sverige. Hvad skall man säga om *kyrkans?* — Förebuden kunde här synas lyckliga. I protestantismens historia hade Sverige gjort epok. Kyrkohistorien, sjelf nyskapad genom den reformation som Gustaf Adolf politiskt stadfästade, syntes ej illa egna sig att blifva ett Svenskt verk — och har ej blifvit det. Den theologiska riktning som utmärkte tidpunkten af vår

politiska storhet har visserligen hos oss burit sin frukt i en politisk kyrka, representerande i staten, och uti staten äfven representerande lärdomen. Man skulle deraf vilja hemta godt hopp i synnerhet för de vetenskaper som just ligga på gränsen emellan den kyrkliga och verldsliga lärdomen, och i hvilka bägges samverkan tydligast borde skönjas; — *kyrkohistorien* är en sådan.

Men oaktadt en Baazii, Örnhjelms, Spegels, Erik Benzelii, Olof Celsii och andras förtjenster, har detta hopp saknat uppfyllelse. Sverige har hvarken några stora arbeten att uppvisa till kyrkans allmänna historia, ej heller har det sjelft ännu en genomförd kyrkohistoria; och verksamheten att skaffa ämnen dertill har snarare af- än tilltagit. Vi skulle vara förlägna att i sednare tider uppräkna många Wallqvists och v. Troils likar. Äfven i afseende på kyrkohistorien har således kyrkans och lärdomens politiska äktenskap i Sverige ej varit synnerligen lyckligt [1].

Emellertid har en ny tid för det historiska som för allt annat vetande längesedan inträdt; och vår kyrkohistoria, som slumrat in under hvad man kan kalla den *dogmatiska* perioden, vaknar upp midt i den *kritiska*. Hon har slagit upp ögonen med närvarande arbete, och allt visar att hon redan väl känner hvar hon är hemma.

Söke vi att i korthet karakterisera de bägge nyssnämnda perioderna, så är för oss *dogmatisk* hvarje kunskap som sist hvilar på en yttre auktoritet. Till denna tyckes historien vid första påseendet vara inskränkt. Hon stöder sig ju vid ut-

[1] Det enda anmärkningsvärda försöket, åtminstone till ett sammandrag af Svenska kyrkohistorien, faller utom de sista tjugu åren. *Christna kyrkans historia uti Sverige ifrån de äldsta till närvarande tider; sammandragen af* Jöran J. Thomæus, Örebro 1817. Den nya upplagan deraf ha vi ej sett.

ifrån hemtade intyg? Emellertid skaffa dessa kritiken att göra. De måste pröfvas till sin halt: — om de äro minnesmärken och vittnesbörd, utgående från sjelfva de handlande personerna; om de härröra af andra vittnen, som förtälja hvad de sett och hört; om berättelsen tidigare eller sednare blifvit fästad i skrift; om den innehåller en bearbetning af andras utsagor, och på huru långt afstånd dessa blifvit inhemtade af berättaren; hvarvid tillika dennes tid, bildning och karakter, så vidt den i berättelsen sig uttrycker eller eljest är bekant, måste tagas i betraktande för att bestämma trovärdigheten. Mången falsk auktoritet blir härigenom blottad, uppsåtliga bedrägerier och så kallade fromma bedrägerier komma i dagen. Kritiken kommer småningom också i erfarenhet deraf, att ej heller allt det *uppriktigt trodda* kan vara det *verkligt erfarna*. Den allmängör frågan: *hvad kan erfaras? — hvad kan vetas?* — och blir med detsamma *filosofi*. Den företrädesvis *kritiska* periodens inträde betecknas af en *kritisk* (ej mera dogmatisk) *filosofi*. Dermed upphör äfven den historiska vissheten att endast kunna stödjas på yttre auktoritet. Det *verkliga*, som historien skall framställa, blir beroende af det, enligt förnuftets egna undersökta eller förutsatta lagar, *möjliga* eller *omöjliga*, — hvad som antages ha *skett*, bestämmes ytterst af det som antages *kunna* ske. Lagarne för en sådan öfvertygelse bilda sig först inom den herrskande filosofien, hvilken, så abstrakt den i sin begynnelse må synas, dock alltid utgår från förutsättningar som redan ligga färdiga, ehuru ej uttalade, i allmänna tänkesättet och ingå sedan, förarbetade på tusen vis, i detta tänkesätt, utan att det rätt vet hvarifrån det har dem. — Oafhängig af inflytelsen håller sig ingen, lika litet som af sin egen tid; och den som mest skryter af oberoendet och kanske af sitt förakt för filosofien, sätter sig dock ovilkorligen

ned att arbeta med de allmänna resultaterna af sin tids herrskande filosofi, hos sig inneboende — såsom *fördomar*.

Hvad här blifvit sagdt om historiens förhållande till filosofien — ett förhållande, hvaraf häfdeforskaren måste taga kännedom, och som så vida ingår i hvad man kunde kalla historiens filosofi, hvilket uttryck dock äfven kan hafva en egentligare betydelse, — må vara tillräckligt att aflägsna ett missförstånd som lätt kan fästa sig vid det motto ur Lingard's *History of England*, som läses framför närvarande bok, och i hvilket *historiens filosofi* räknas ibland inbillningsfoster samt anses snarare böra benämnas *romanens filosofi*. — Tydligen är det likväl de följande särskildt utmärkta orden: »att historieskrifvaren ej kan veta mer än hans källor innehålla och sjelfva händelserna innebära», hvilka vår författare i synnerhet velat göra till sina egna.

Inbrottet af den *kritiska* perioden — (den är snart femti år gammal) — hvarigenom forum för bedömandet af de yttre auktoriteterna flyttades inom menniskans bröst, har på hela det historiska fältet af mensklig kunskap haft det största inflytande. Ett slags provisoriskt tillstånd för all auktoritet, hvarunder den mer och mindre var att anse såsom suspenderad, inträdde. Mycket ofog bedrefs otvifvelaktigt och fortfar att bedrifvas. Det var ett allmänt subjektivitetens uppror mot det objektiva. Äfven det förflutna, på hvilket förgängelsen redan borde hafva släckt sin lust, tycktes än en gång förgås och flyta i ruiner omkring på hafvet af svallande meningar. Knappt någon historisk källa fanns, som ej grumlades af den salta bitterheten; något än så vördnadsvärdt historiskt monument, som ej angreps och undergräfdes. Och ehuru, sedan floden begynner förlöpa sig, mycket af det gamla befinner sig på sin plats, är likväl utsigten i många afseenden ombytt: sakerna visa sig annorlunda för andra gängse

begrepp; och ett nytt tillkommande har bevisat sin makt med att äfven förändra det förflutna.

Den nya häfdeforskningen blef så medvetande af sin skeptiska syftning och gjorde sig deraf så mycken heder, att den kritiska apparaten var gemenligen det första historieskrifvaren framvisade. En egen intressant vetenskap om källornas förhållande till historien har derigenom uppstått, som både väckt och undanröjt många tvifvelsmål, vederlagt mången fördom, öppnat mången ny utsigt; men historia var den icke, utan någonting som ständigt stälde sig emellan händelserna och läsaren, en förberedelse som denne helst önskade i tysthet undangjord, finnande sig sjelf behandlad ungefär såsom en gäst, hvilken värden förer i köket i stället för i matsaln, eller i materialboden i stället för in i huset. Synnerligen visade sig ostädningen i sönderplockandet af folkslagens äldsta sagolika minnen, hvilka dessa tagit på sig att framföda utan all kritisk apparat. — Visserligen hade den äldre dogmatiska methoden med sådana minnen förfarit på ett underligt vis, då den tillpyntat och sträckt dem i formen af vanlig historia med sina hufvud- och stats-aktioner, krig, freder och förbund och årtal och politiska förhandlingar, och den nyare kritiska har utan tvifvel gjort ett godt verk då den söndrat hvad som här var lärd tillsats och falsk förklaring, från hvad som är ursprunglig tradition. Men denna, med sina, man vet ej rätt om ur verklighetens eller inbillningens sköte ursprungna gestalter, har deremot visat sig särdeles motspänstig mot kritikens tillrättavisning; och bäst den förmenar sig ha söndertagit dem och, med framvisande af bitarne, vill säga åskådaren af expositionen huru allt varit sammansatt, befinnas figurerna stå behållna och lifliga inför allt folkets ögon. Man har slutligen kommit öfverens att låta dem gälla hvad de kunna, såsom bilder af ett folks tro och

föreställningssätt, lemnande derhän huru mycken verklighet kan derpå belöpa sig. Märkligt är, och kan anföras såsom bevis på god kontenans, att kritiken slutligen adopterat denna nödhjelp såsom ett nytt konststycke, hvilket man nu äfven ser användt på det i högsta mening historiska (t. ex. christendomen sjelf); så att, om förr begreppen *saga, myth* väckte den orthodoxa häfdeforskarens förakt eller löje, de nu vid kritikens egen hand synas vilja tåga in från alla sidor och taga alltför mycket af fältet i besittning.

Den nämnda kritiska operationen är äfven med Nordens fornminnen längesedan för sig gången. Mest var den utan tvifvel behöflig i hänsigt till Sverige, på hvars lott minsta delen af den nordiska sagans egentliga skatter ostridigt fallit, — en brist som våra historiska patrioter tidigt varit betänkta på att fördölja med en lärdom som, i inbillningskraftens tjenst, tog så mycket för sig, att sjelfva fattigdomen syntes förvandlad till en rikedom, hvilken slutligen haft all falsk rikedoms öde. Ett sådant öde (som träffat oss i mer än ett afseende) borde lära att med så mycket trognare, kärleksfullare omsorg tillgodogöra våra *verkliga* tillgångar. Hvad vår forntid angår, så är tydligt att, liksom det äldre slägtet af Svenska häfdeforskare väntade för mycket af de utländske Göters traditioner och historia till förherrligande af sitt fäderneslánd, så har ett sednare satt för stort hopp till Isländarne; för att ej tala om den mellanliggande Rudbeckska generationen, som öfverbjöd både sina föregångare och efterföljare. Icke som ville vi med otacksamhet tillstoppa våra öron för de herrliga ljuden af fordna tider från Island, fastän de tala mer om Norrige än om Sverige, eller såsom skulle vi någonsin glömma vår andel i Snorre Sturlesons konungasagor, ehuru den minsta; men Svensk fornhäfds tempelmurar hafva ej uppstigit vid dessa ljud och uppstiga ej heller hädan-

efter. Deremot, ehuru vår medeltid är fattigare än Danmarks, så äro likväl dess gifvande malmgångar ännu långt ifrån tillräckligt drifna, och torde, då deras innehåll fullständigare bringas i dagen, lemna kännare tillfälle att säkrare sluta till den gamla grundens beskaffenhet än man i allmänhet tror. Dertill skola tjena fortsättningen och fullbordandet af de förträffliga nya editionerna af *Sveriges gamla lagar*, samt dylika åtgärder i afseende på det började *Diplomatarium Svecanum* och *Scriptores rerum Svecicarum medii ævi*. Ej utan sjelfförebråelse nämner jag de sista, i hvilkas utgifvande jag aldrig bort taga del, för att låta verket så länge hvila genom yttre hindrande omständigheter[1], hvilka bort undanrödjas. Ibland dugtiga bergsmän i vår historias schakter, så väl med hänsyn till malmens brytning som tillgodogörande, framträder nu på ett af dess vigtigaste fält författaren af *Svenska kyrkans historia*, — hvilken med närvarande prof så börjat sitt verk, att hans ord i laget skall komma att blifva af betydenhet. Vi helse hans arbete med glädje. Måtte honom förunnas dag och styrka att det fullborda!

Att det är ett »med kärlek» företaget arbete — såsom författaren säger i företalet — tro vi honom ej blott på hans ord. Den fullständiga kännedomen af alla för hand varande källor, den sorgfälliga granskning hvarmed de äro begagnade, *sanningskärleken* med ett ord, visar detta i sjelfva verket. — *Stilen* kunne vi ej lika loforda. Vi äro inga vänner af det sega och tungrodda i detta afseende; men äfven ett motsatt fel bör undvikas. Det har bildat sig ett slags sydländskt

[1] Hufvudsakligen emedan hvarken det ursprungliga förskottet (2500 r:dr b:ko) å statens sida, eller prenumerations-beloppet räckt till att betäcka kostnaden, innan genom försäljningen af de tvänne utgifna folianterna medel influtit till utgifvandet af en tredje; hvarpå alltför länge (i 10 år) blifvit väntadt.

manér i Svenskt skriftställeri, utmärkt genom en särdeles löslig periodbygnad, en ledighet som ej alltid är behag, och ofta förekommande Danicismer och Germanismer; vi önske att det ej i en man af författarens halt må få en ny auktoritet. Under *stil* i högre mening inbegripes äfven *komposition*. Den är, med pennan såsom med mejseln och penseln, konsten att ordna och gruppera sitt ämne så att det hufvudsakliga alltid framstår, — med ett ord: *att låta saken tala;* hvilket så litet sker derigenom att författaren talar *öfver* den, att han snarare bör i sin egen framställning försvinna. Tvärtom är det saken sjelf som lefver och får rörelse, hvilket åter endast sker genom det begrepp som ligger saken till grund eller i den är inneburet, och hvilket man derföre måste bemäktiga sig, justera mot sitt eget och i sjelfva händelsernas utveckling söka framställa. Kompositionen uttrycker på en gång ämnets djup och klarhet. Ytligt tagen anses den för skickligheten att göra framställningen, äfven för en större allmänhet, fattlig och behaglig. — Det är visserligen icke *allt;* men det är *ett* bland kännetecknen på god komposition. De enkla och klara proportionerna äro i god mening det *populära*. Illa fattar man detta blott såsom det *låga*. Det är i sann mening ej mindre det *höga*. Det höga, ja det högsta är hvad som *allmännast* förbinder menniskor. Slå an det! Det har en god klang i hvarje bröst; och äfven lärdomen torde deraf ha att lära.

De här af oss vågade fordringar i afseende på kompositionen äro hvad vi i synnerhet för det följande af författarens arbete önske att göra gällande. En *första* del (den närvarande slutar med invigningen af den förste Svenske ärkebiskop år 1164) måste, synnerligen i ett ämne som detta, mest vara *inledning;* och kan det ej nekas att Svenska kyrkan i sin uppkomst är temligen fattig och färglös, samt

att vi lida af stor brist på underrättelser om densamma, så är den kritiska granskningen af hvad som finnes utan tvifvel lika oundgänglig, som, der den verkställes med författarens insigt och noggranhet, i hög grad förtjenstfull. Jag har, såsom en medlem af skrået, deraf hemtat synnerlig uppbyggelse, och i dessa detalj-undersökningar funnit åtskilligt att använda till min egen förkofran. — Trenne föremål framställa sig för öfrigt såsom hufvudsakliga i en sådan inledning: beskaffenheten af den tro som af den bättre besegrades, beskaffenheten af den som segrade, och slutligen de omständigheter och personer som utmärkte öfvergången. Det första — en teckning af den nordiska hedendomen — finne vi i författarens arbete, ehuru med utelemnande af ett element som vi för vår del anse dithörande; det tredje är med stor utförlighet och omsorg behandladt; mellanstycket — en grundritning af den allmänna kyrkans beskaffenhet på den tid då afläggare af det stora trädet först sänktes i Svensk jord — sakne vi eller finne mest förutsatt. Likväl är detta det stora och bestämda, som endast kan ge det lilla och obestämda i vår vrå af kyrkohistorien hållning.

Vi nämnde oss sakna hos författaren ett element i framställningen af våra hedniska förfäders tro. Egentligen att tala saknas det ej; det förekommer, men förnekas. Detta här förnekade, men nödvändiga element i den nordiska såsom all annan mythologi, i synnerhet hos nationer som haft någon historia och ej stå på den allra lägsta utvecklingsgrad, — är just det *historiska*. Det är ett af dem som ingalunda ligga från folktron fjermast; och minst borde det af häfdatecknaren förkastas, fast det ofta blifvit missförstådt. Hans kall är tvärtom att undanrödja missförståndet och ställa äfven *denna* betydelse af de gamla guda-gestalterna i det rätta ljuset. Det är bekant, huruledes de första christliga författare framstälde de hedniske gudar såsom onda andar eller menniskor, deras

representanter, hvilka genom trolldomsförmåga vunno dyrkan och makt. Denna theologiska förklaring förberedde det slags äldre historiska, som gjorde dem till stora politici. Den nyare kritiken har åter endast lemnat den subjektiva verklighet qvar, som tillhör dem såsom föreställningar af ett ännu obildadt folks religiösa tänkesätt. Må vara; dock äro dervid tvänne anmärkningar att göra. Först, att till dessa föreställningar hos alla nationer äfven hör den, i följd hvaraf gudarne ej blott äro föremål för, utan tillika stiftare af sin egen dyrkan, och, såsom de första både prester, domare och konungar, stå i spetsen för menskligbetens och tillika för nationens egen historia. Man måste komma ihåg att denna menskliga och historiska betydelse ej mindre ingår i de gamla gudalärorna, än den fysiska, i följd hvaraf gudarne skulle anses för symboliserade naturkrafter; ja att den i sjelfva verket är *högre* än denna, så vida menniskan äfven står *öfver* naturen. För det andra anmärke vi: att så subjektiv den nämnda föreställningen må vara, något medelbegrepp åtminstone måste finnas och uppvisas, i följd hvaraf den någonsin kunnat lämpas på verkligheten och blifvit trodd. Men *presterskapet*, såsom en trodd representation af gudomligheten, är ett sådant. Och finner man nu detta, såsom i gamla Norden, förenadt med *konungaskapet*, så måste *gudarne* ej blott lemnas på sin plats i spetsen äfven för Nordens historiska föreställningar, utan man har både rätten öppen och pligten gifven att undersöka, huruvida de dervid fästade berättelser, t. ex. om in- eller utvandringar under anförande af gudaslägter eller herrskare som buro deras namn och ifrån dem troddes leda sin härkomst, ega någon *verklig grund;* och man får ej träda sådana undersökningar (hvilka vi för vår del ej ansett alldeles fruktlösa) i vägen med det påståendet, att en sådan grund ej är *möjlig*.

Ett sådant påstående förekommer väl ej peremtoriskt af författaren uttaladt; men han har handlat under samma förutsättning, och den historiska åsigten af mytherna finnes blott nämnd såsom oantaglig. Vi försvara den ej heller såsom den enda och uteslutande, men vi påstå att den ej för mytherna är främmande, att de sjelfva hålla den öppen, och att mythologien, då hvarken det himmelska eller det jordiska, hvartdera för sig, utan *sammanhanget* mellan bägge är ämnet för dess bilder, äfven måste ha uttryckt det menskliga i detta sammanhang, ända till tillämpligheten på verkliga personer, hvilka dock behandlas såsom allmänna representanter. Hvarföre är eljest Oden, äfven i de mythiska sångerna, ej blott en gud, utan en gudomlig vandrande hjelte och profet bland folken? Hvarföre räknade Ynglingarne i Sverige, Sköldungarne i Danmark, Hlade-jarlarne i Norrige, flera de förnämsta slägter på Island, de Anglosaxiska konunga-ätterna till honom sina anor? Hvarföre kalla honom gamla Engelska krönikeskrifvare, till en del ännu från den nordiska hedendomens tider, »den uråldrige Woden, från hvilken nästan alla de barbariska folkens konungaslägter leda sitt ursprung» — eller »konungen öfver barbarernas mängd, hvilken de bedragne nordiske hedningar, Danskar, Norrmän, Svenskar, tillbedja såsom gud än i dag»? Likväl finnes ett oförkastligt intyg, att Wodan af alla Germaniska folk dyrkades såsom gud. Om Vandaler, Longobarder, Svever bevittnas det dessutom uttryckligen. *Anses*, som öfversättes med *halfgudar*, kallade de utländske Göter sin konungaslägt. Ordet är till alla sina betydelser detsamma som det nordiska *Asar*, endast med en dialekt-skilnad i formen, hvilken i flera andra ord regelmässigt på samma sätt förekommer. Vid ett sådant förhållande, och då den gamla lagens sed är att i konungarnes

genea

genealogi gerna se folkens, kunna lätt ut- och invandringssagor ha bildat sig, som i sjelfva verket gälla konungarne mer än folken, ehuru de förra figurera för de sednare. — En historisk Oden — en af de många som möjligen uppträdt med fullmakten af denna värdighet och detta namn — anser jag, i motsats med vår författare [1], Sverige så vida kunna tillegna sig, som den *historiska* grunden i Ynglingasagan utan tvifvel är en *kolonisation af det egentliga Svealand*, företaget, enligt ålderdomens art, under gudomliga auspicier, det vill här säga under ett på en gång *presterligt* och *heroiskt* anförarskap i *gudarnes* namn; och det vore besynnerligt att ej dervid få tänka på verkliga deremot svarande personer, utan hvilka likväl saken är otänkbar. Deremot äro vi alldeles ense om, att den *kronologiska* historien för Sverige först kan begynnas med nionde seklet, och att denna ännu länge måste i detta afseende kämpa med svårigheter, hvilka också författaren med sin vanliga noggranhet framställt.

Vi finne i allmänhet en lärorik uppmärksamhet lemnad åt våra gamla *borgerliga* förhållanden; och författaren får tid dertill genom den långsamhet, hvarmed, efter de första försöken till christendomens införande, det så kallade *kyrkliga* hos oss utvecklar sig. Både i materiell och andelig mening hade detta sin första egentliga skådeplats i *Skåne* och *Westergötland*, och det tidiga christliga nitet har här i synnerhet

[1] »Således heter det om Oden, — hvad personen beträffar *utan tvifvel alldeles ohistoriskt*, men upplysande i afseende på det begrepp man gjorde sig om en Ynglinga- och Uppsala-kung — att, sedan han intagit landskapet, lät han utdela boståder åt sina män» m. m. — säger författaren, s. 283, hvarmed åtskilliga andra ställen i boken må jemföras.

yttrat sig i uppbyggandet af många kyrkor, äfven inom en trängre rymd. Märkligt är, att redan år 1234, på biskopens i Skara klagan, huruledes i hans stift så många kapeller funnos, att inkomsterna ej förslogo till presternas underhåll, påfven redan ger tillåtelse till förening af församlingar och kyrkors sammanbyggande [1]. I det då varande Svenska riket framstår i allmänhet Götaland såsom först christet. Trögare framsteg gjorde läran bland Uppsvear, ehuru tidigt predikad, samt Smålänningar; och i synnerhet de förras hedniska opposition hade äfven i politiskt afseende vigtiga följder. Författaren, hvars utförliga, granskande framställning vi ej hafva utrymme att följa, slutar med epoken af kyrkans befästande äfven i det egentliga Svealand genom Erik den helige, och en påflig legats organiserande af kyrko-angelägenheterna i Norden, hvilken organisation i Sverige får en stämpel af fullbordan då riket erhåller en egen ärkebiskop.

Vår slutbetraktelse för denna gång fäste vi vid ett yttrande uti inledningen till denna artikel.

Vi ha nämnt att det äfven kunde finnas ett annat slags förhållande emellan filosofien och historien än det slags yttre, hvarigenom man bedömmer hvad i historien är *möjligt* eller *icke*. Då detta sker enligt de af tidens filosofi bestämda begrepp, undgår ingen att fälla sådana omdömen ur en filosofisk synpunkt, han må för öfrigt sjelf gifva dem hvad namn han behagar. Frågas nu: finnes ej också ett *inre* förhållande mellan filosofi och historia? Svaret beror på en annan fråga: finnes det en *inre* historia — hvilken, då den yttre sysselsätter sig med de materiella i ögonen fallande förändringarne i deras tidsföljd och beroende af hvarandra, tvärtom förnämligast afser dem som falla inom den menskliga andens eget

---

[1] *Diplomatarium Svecanum*, T. 1. p. 280.

gebit? Sådana framträda äfven för den yttre historien, såsom den öfvervägande andeliga riktningen, de ledande ideerna i hvarje tidehvarf, hvilka hon ej kan undgå att varseblifva och sätta i ett visst sammanhang med de yttre tilldragelserna. Detta visar sig i hennes försök att än förklara händelserna ur tänkesätten, än åter härleda tänkesätten ur händelserna — försök, i hvilka det dock aldrig rätt lyckas att fixera orsak och verkan, och som sluta med att sammanhanget emellan det yttre och inre väl måste medgifvas, men lemnas i sin dunkelhet. Tydligare blifver sammanhanget inom det inre gebitet, för sig betraktadt. Ett närmare skärskådande i detta afseende visar nämligen, att det finnes en förbindelse emellan hvad vi kallat tidehvarfvens ledande ideer, och en utveckling, i följd hvaraf de tidigare i betydlig mån grundlagt de sednare, samt vidare att denna utveckling på längden allt mera vinner i bredd, eller samtidigt försiggår hos allt flera deltagande. *In nuce* framställes denna utveckling af *filosofiens historia*, — som blir *opinionernas* och slutligen yttrar sig i herraväldet af hvad man kallar *allmän opinion*, som man kan kalla filosofiens på en gång nederlag och seger; ty bäggedera ha visat sig såsom följder af den sista *subjektift-kritiska* perioden, hvars inflytande på det historiska föreställningssättet vi i början sökte karakterisera.

Frågade oss någon hvad vi anse för den nyare tidens största makt, vi svarade utan betänkande: *allmänna opinionen*. Man klagar nu öfver detta nya tyranni, i hvilket massornas opinioner, upprörda och bearbetade genom *pressen*, slutligen äfven skola verka och redan begynt verka såsom *fysisk* öfvermakt. — Må vara. — Men ingen blott fysisk makt *besegrar* denna nya makt; ty hvad man om den må säga: den är af *andelig* natur, och skall endast vika för sin *like*. Den är en *frihetens makt*, obetvingbar, i fall ej *fri-*

heten äfven har en *inneboende lag*, som nödvändigt skall blottas och framstå ur sitt dolda djup i samma mån som banden af endast yttre auktoriteter fallit och falla. Det är en omöjlighet att annorlunda fatta menskligt samhälle och mensklig sammanlefnad. Det blir i hufvudsaken vid den tadlade trivialiteten af den *bättre öfvertygelsens kamp med den sämre* [*]. Denna kamp emellan frihetens sanna och falska makter är redan begynd. Den har räknat och skall räkna sina martyrer der, hvarest massans opinion blifvit fruktansvärdast såsom fysisk makt. Men deras ätt går ej ut, och har förr än nu bådat seger. Och i alla fall må man vara viss derpå: det är inom *frihetens* gebit som striden går för sig.

Vi ha nämnt ett ord, hvars makt och giltighet i längd och bredd allt mera vidgat sig, under det dess (nämligen *frihetens*) betydelse i höjd och djup ännu ej gjort sig lika gällande. Följande må visa att, om vi ej kunna mäta, vi dock erkänna dess dimensioner äfven i dessa hänseenden.

Det finnes lagar för materien, gällande för allt hvad af den deltager, och således äfven för anden, så långt nämligen den af materien är bunden, ej längre; ty äfven i denna bundenhet når anden utom det materiella, är öfver det; då för den andra lagar, dess egna, blifva gällande. Beviset derför är ett faktiskt, beroende till sin kraft ingalunda af några filosofiska undersökningar. Detta bevis, hvarpå menniskans samvete måste svara ja, är *tillräkneligheten*, medvetandet af *frihet*. Midt i den yttre kedjan af orsaker och verkningar drifves man således till erkännande af en inre orsak, som endast förutsätter sig sjelf, men ock nödvändigt sig sjelf i alla afseenden, så att tanken endast kan stanna och hvila vid frihetens egen källa, i och genom hvilken den också endast

[*] Jfr ofvan rec. öfver *En af dagens frågor* m. m.

kan finnas i alla sina afledningar. Hvad vi sagt är ett svagt uttryck af de eviga tankarne: Gud, menniska, menniskoslägte. Men ett oupplösligt sammanhang är dem emellan; och medvetandet af detta sammanhang, i följd hvaraf menniskan ursprungligen ej endast är *genom*, utan äfven *uti* Gud, och hvarje särskild menniska blott når sin bestämmelse i den mån detta ursprungliga förhållande, det vill säga den gudomliga urbilden af hennes natur, i henne lefver och upplifvas, — är *religion*, — och ej blott, såsom filosofien, det *inre*, utan det *innersta* i historien.

Att denna urbild ej blott är ett tanketing, utan lefvande sig uppenbarat, och genomgått menskliga skickelser, och burit och ännu bär försonande verldens synder, hvilka utplånas i den mån hvar och en, som i honom hafver och vill hafva del, tillegnar sig hans väsende, det är det största ord historien har att förkunna, hvars möjlighet och önsklighet måhända filosofen, om han sig rätt betänker, kan inse, men hvars verklighet endast den christne kan erkänna.

Hemskolan. Första och andra kursen. Af A n d e r s O l d b e r g, *director för folklärare-seminarium i Uppsala och lärare vid H. K. H. hertigens af Uppland folkskola. Stockh. tr. hos L. J. Hjerta. 4:o* *.

Den som skrifver dessa rader är en ibland dem som hos oss längst betviflade tjenligheten af den s. k. vexel-undervisningen såsom skolform. Skälen till dessa tvifvelsmål, hvilka äfven offentligen uttalades, hemtade han förnämligast ur sjelfva begreppet om vexel-undervisning, såsom en *ömsesidig* undervisning, hvars verkan nödvändigt skulle bli betydlig först i den mån de deltagande tillväxte i kunskaper och sjelfva blefvo lifvade af kunskapens anda. Med det allt mognare innehållet, med den allt sjelfständigare andan skulle således vexel-undervisningens vigt inom läroverket tilltaga. Hvaraf åter syntes följa, dels att den, såsom utgörande det *fria* elementet i undervisningen, minst kunde underkastas några föreskrifter, dels att, om detta element sjelfmant gjorde sig gällande i undervisningens högre stadier, det till sin egentliga kraft och verkan skulle visa sig obetydligast i de lägre, hvarest tvärtom lärarens eget ingripande vore af nödvändigheten påkalladt i samma mån som lärjungen ännu var mindre för sig kommen.

Det torde ännu vara svårt att helt och hållet underkänna detta argument (hvars användning på folkskolan gör sig sjelf); om man ock medgifver att det först framträdde med nog mycken ensidighet och skärpa. Det kom sig af

---

* Ur Bihang till *Upsala-Correspondenten* den 18 Febr. 1843.

den öfverdrift, hvarmed vexel-methoden i början prisades, innan den ännu blifvit underkastad en längre erfarenhets prof. Denna erfarenhet är nu vunnen, och inom området af dess fält kunna methodens fordna både tadlare och berömmare mötas för att genom ömsesidiga medgifvanden beriktiga sina påståenden. Det medgifvande jag för min del genast vill göra är, att intet praktiskt ämne låter sig utur endast theoretiska grunder, eller utan afseende på tid och omständigheter, afgöras. Hvar och en uppfinning som utgått ur ett verkligt tidens behof förtjenar derföre aktning och ett mognare begrundande. Upptäckten af vexel-methoden såsom pedagogiskt medel gjordes egentligen för *folkskolan.* Närmaste anledningen var, att en folkmängd uppstått, för hvars undervisning inga lärare efter gamla methoden räckte till. I stället för att på förhand fördömma, gjorde man således utan tvifvel bättre att undersöka upptäckten uti dess både upphof och verkningar.

Förutsättas kan visserligen, att ingenting som theoretiskt innebär en orimlighet kan visa sig praktiskt användbart; men vexel-undervisningen gör sig ej heller skyldig till en sådan orimlighet. Genom det inflytande lärjungarne nödvändigt öfva på hvarandra är den i sjelfva verket ett i hvarenda skola, i den lägsta som den högsta, närvarande element, endast olika efter skolans art och grad. Detta element är alltid tillstädes, ehuru det fordom nästan endast bredvid den direkta undervisningen gjorde sig fritt gällande. Att bemäktiga sig detta obemärkta, fria, men högst verksamma element, att reglera det och deraf göra ett hjelpmedel för undervisningen, var vexel-undervisningens upptäckt; och vi ha redan anmärkt att den utgick ur ett verkligt tidens behof.

Orsakerna till detta, hvarigenom mer än förr folkundervisningen blifvit i egentlig mening en allmän angelägen-

het, äro flera; och deribland räkna vi först det borgerliga samhällets egen allt större utbildning, som, då den nödvändigt gör menniskorna allt mer beroende af hvarandra, skulle slutas med ett olidligt förtryck, om ej just genom detta stigande ömsesidiga *beroende* en stigande *upplysning* om samhällets vilkor, rättigheter och skyldigheter hos *alla* samhällets medlemmar och i *alla* riktningar gjordes nödvändig. Derigenom måste numera folkundervisningen både sträcka sig till flera personer och flera ämnen än förr. Redan med en stillastående folkmängd skulle detta vara fallet. Men nu är händelsen, att just folk-ökningens tillväxt i de sista tiderna varit hastigare än fordom; hvilket är andra skälet som skaffar folkundervisningen mer att göra. Mest gäller väl denna hastiga tillväxt om de företrädesvis industriella staterna, som tillika visat oss det vid första påseendet sig sjelft motsägande förhållande, att menniskorna *ökas* i samma mån som genom nya uppfinningar menniskokraft *sparas.* Motsägelsen försvinner, då man betänker att ej blott den kroppsliga, utan, ännu vida mer, den andeliga kraften är *menniskokraft*, och att denna således med uppfinningarne verkligen ökas, eller att den andeliga kraft, som ligger i dessa, vida mer än hvars och ens fysiska krafter är en *alla* tillgodokommande rikedom. — Men till hvilket Europeiskt samhälle har ej denna industriens nya utveckling mer eller mindre sträckt sig, och genom nya öppnade näringskällor tillika ökat folkmängden? Egna omständigheter ha gjort denna tillökning i synnerhet märkbar hos det unga slägtet. Det synes nu vara ett i den civiliserade verlden erkändt factum, att dödligheten bland barn betydligt aftagit. De sednaste iakttagelserna bekräfta det äfven för Sverige. Skydds-kopporna må ha gjort sitt till; men fenomenet vore knappt möjligt utan en i allmänhet för barndomen förbättrad helsovård, som således gjort sig gäl-

lande oaktadt alla de svårigheter hvilka möta på arbetets många nya, men genom sin nyhet äfven osäkra banor. Och vi behöfva denna trösteblick; ty ett tredje skäl för statens ingripande i folkundervisningen mer än förr är utan tvifvel den osäkerhet, hvaraf arbetet lider sedan det till en så betydlig grad lösgjort sig från jorden. Denna osäkerhet, som skall mildras och upphöra i den mån lagstiftningen besluter sig att iakttaga arbetets naturliga lagar, grundade på hvars och ens rätt och det ärliga arbetets frihet, är likväl för det närvarande tillräckligt olycksbringande att blifva en egen anledning för statens kraftigare mellankomst i fråga om det unga slägtets uppfostran och undervisning.

Tvänne medel erbjödo sig vid första påseendet att möta det växande behofvet. Man kunde öka lärarnes antal, och man kunde sätta den enskilde läraren i stånd att sköta ett större antal lärjungar. Man har tillgripit mer uteslutande det ena eller det andra af dessa medel. I de länder, der hela skol-väsendet förut mest var utbildadt, t. ex. i Tyskland, höll man sig till det förra. En egen klass af lärare för folkskolorna bildades, och antalet af dessa skolor ökades för att svara emot behofvet; i andra, t. ex. i England, der inga äldre inrättningar funnos, tillräckliga att läggas till grund för uppfyllandet af en hastigt tilltagande folkmängds kraf, drefs man till det sednare medlet. Upptäcktens gång är lärorik för historien om upptäckter i allmänhet. Svårigheterna öka sig för en gammal method; man skärper methoden, och de visa sig blott oöfvervinneligare, tills man slutligen lärer sig att ur sjelfva *svårigheterna* hemta *hjelpmedel;* och den nya upptäckten, som i förmenta fiender vetat urskilja bundsförvandter, är gjord. Så erkände vexel-methodens upptäckare, att lärjungarnes mängd, som var svårigheten, kunde, åtminstone till en viss grad, erbjuda ett nytt hjelpmedel för läraren.

Endast *bägge* de nämnda medlen i förening skola föra till målet, och tillika undanrödja de ensidigheter och öfverdrifter, hvilka de utsätta sig för, som uteslutande yrka endera det ena eller det andra. Hvar och en skolform som försmår och utesluter vexel-undervisningen har beröfvat sig sjelf ett af de naturligaste pedagogiska hjelpmedel. Vexel-undervisningen är derföre ingalunda ett blott nödfalls-medel som en förväxt civilisation nödgats tillgripa. Man återfinner dess upphof i skolans äldsta och konstlösaste former. Bell träffade den i Orienten och förde derifrån tanken till England, der den af Lancaster utbildades. Den första Svenska lag för undervisningsverket, hvilken innefattas i Laurentii Petri kyrko-ordning af år 1571, föreskrifver att, sedan ungdomen blifvit skiftad i kretsar efter framstegen, skall skolemästaren, sig till hjelp och under sin uppsigt, utvälja några ur de äldre kretsarne att höra och lära de yngre; hvilken sed säges böra behållas qvar i skolorna, och således var gammal. En närmare tillämpning deraf på folkundervisningen förekommer i biskop Gezelii den äldres så kallade *commonitiones* för Åbo stift år 1673. Det heter der, att det gamla maneret att läsa för barn borde afskaffas, då några bokstäfver läsas före och lärjungen läser dem efter och sedan befalles att sätta sig ned att läsa öfver. »Käre, hvad skall han läsa öfver» — säger biskopen — »då han näppeligen minnes en bokstaf af hvad honom i hastighet föreläses? Han bör öfvas på några blad att nämna bokstäfverna, och när han förnimmes vara färdig med bokstäfverna, måste han sammaledes tillhållas med stafvande, tills han förmärkes sjelf kunna stafva och sedan lägga ihop. Och som detta är mödosamt för läraren, så kan han, der han flera disciplar hafver, sätta hos dem, som först begynna, några af de andra som bättre äro

för sig komne och hvilka på ofvannämnda sätt de begynnande undervisa».

Deremot kan ej nekas att vexel-methoden, hvars egentliga uppfinning tillskrifves dem som först använde den i stort, hvartill Lancaster i synnerhet gaf exemplet, haft sina öfverdrifter, och att man vid denna skolform, blott såsom sådan, i början fästade alltför stora förhoppningar. Man tycktes behaga sig i att stegra den öfvervunna svårigheten, för att rätt visa hvilken otrolig mängd af lärjungar en enda lärare genom detta universal-medel kunde sysselsätta; och det nya pedagogiska machineriet väckte större förvåning, i ju vidsträcktare omfång det användes. Nu förhåller det sig så med allt machineri, att det fordrar noggrannare eftersyn, ju mer kompliceradt det är; hvarföre vexel-methoden, redan ur denna synpunkt, om den ock är ett verksamt hjelpmedel för läraren, likväl tager hela hans uppmärksamhet och förmåga i anspråk, ingalunda mindre, utan snarare mer än efter den gamla skolans method. Men det visar sig dessutom snart att de färdigheter, som genom machineriet af denna pedagogiska mekanism låta sig med fördel bibringas, också förnämligast äro de mera mekaniska, såsom innanläsning och skrifning; men att, ju mer läro-ämnet fordrar någon högre utveckling, lärarens egen inverkan blir nödvändig, om något annat än en högst ytlig och tumultuarisk bildning ur methodens användning skall uppstå. Behofvet af en direktare undervisning, som för den större vexelskolan äfven fordrar mer än *en* lärare och i alla fall det noggrannaste val af de lärjungar som skola vara honom till biträde, gör sig snart gällande. Så kräfver äfven här, fast ej i samma grad som i den gamla skolan, det ökade antalet af lärjungar ut sin rätt att göra flera lärare nödvändiga. Det ena af de förr nämnda pedagogiska medlen hänvisar på det andra,

och bägge blifva genom folkundervisningens nya fordringar nödvändiga.

Lokala omständigheter göra det ofta svårt att på ett ställe samla det större antal barn, som man, i min tanke orätt, synes anse såsom ett vilkor för vexel-undervisningens användande; då den tvärtom, såsom pedagogiskt medel, med fördel låter sig användas i den mindre som i den större skolan; ehuru medlets verksamhet i förra fallet mera faller i ögonen.

På sådana lokala hinder har man, i synnerhet hos oss, velat lägga så mycken vigt, att mången just derföre fördömmer den uti författningen af den 18 Juni 1842, i följd af sednaste ständers önskningar, angående folkundervisningen faststälda grundsats, att *i hvarje församling bör finnas minst en, helst fast, skola.* Liksom något annat kunde och borde såsom *regel* stadgas, då ingenting är säkrare än att på inrättningen af de *fasta* skolorna i församlingarne alla folkundervisningens framsteg, utöfver den punkt hvarpå den sig för det närvarande befinner, hufvudsakligen bero! Och liksom regelns fastställande skulle utesluta behörigt afseende på *undantagen,* om dessa äro oundgängligen nödvändiga! — ett afseende som redan finnes i sjelfva det nyss anförda momentet af författningens första §, och dessutom uttryckligen förekommer i andra momentet, hvarest det heter, att der *medellöshet eller lokala förhållanden hindra inrättandet af fasta skolor, må tills vidare barna-undervisningen besörjas i flyttbara skolor.* Hvad som framtiden utan tvifvel kommer att utveckla, om än författningen ännu ingenting säger derom, ehuru ett sådant förhållande i det Norrska lagförslaget *om almueskoler* (Christiania 1842) — ett förslag som för öfrigt ej af ännu svårare lokala omständigheter låtit afskräcka sig från fastställandet af samma grundsats angående de fasta

folkskolorna — åtminstone antydes, är, att den *fasta* folkskolan tillika är kärnan till den *högre* folkskolan, hvartill från de flyttbara skolorna alla de lärjungar komma att öfvergå, som genom anlag och tillgångar äro i tillfälle att söka ytterligare undervisning. Med detta framsteg torde utsigten, att medlemmar af presteståndet (hvilket hos oss också är talrikare än hos våra trosförvandter) måtte allmännare antaga sig skollärarens kall i folkskolan, ej blott blifva en from önskan; ehuru den åtgärd visserligen måste gillas, hvarigenom, med inrättandet af seminarier för folklärare, man särskildt söker bilda sådana för folkskolan. Önskligt blott, att så väl anslaget för detta ändamål, som lärarnes aflöning kunnat utfalla rundligare! Men på den nu beträdda banan hoppas man att äfven sjelfva svårigheterna skola framkalla nya hjelpmedel; så mycket hellre, som intresset för saken otvifvelaktigt kommer att allt mer göra sig gällande.

Jag har genom dessa betraktelser kanhända alltför vidlyftigt förordat anmälan af den skrift som blifvit ställd i spetsen för dessa rader, och åt hvilken jag önskade att genom en utförlig granskning göra rättvisa så som den förtjenar. — Men om jag måste öfverlemna detta åt män, mer förtroliga med yrket, tror jag mig likväl ej jäfvig att öfver den fälla ett omdöme i det hela, då till den kännedom jag hemtat af boken kommer min mångåriga bekantskap med författarens outtröttliga, ädla verksamhet i sitt kall såsom folklärare.

Vi ha att göra med en man som i erfarenhet om vexelundervisningen i folkskolan af få öfverträffas. Det är då ej utan betydenhet, att den här anmälda skriften, liksom föregående uppsatser af samma författare, alla gå ut på att motverka det fabriksmässiga bedrifvandet af vexel-undervisningen, hvarigenom upptäckten i början mest väckte ytliga betraktares förvåning, och erkännandet af methodens verkliga för-

delar ännu kanhända alltför mycket hindras. Det är äfven derigenom som de olägenheter, hvilka till en viss grad äro oskiljaktiga från hvarje ny upptäckt, i detta fall blifvit förökade. Olägenheterna af en ny, äfven den lyckligaste, method bestå deri, att den afbryter traditionen af det häfdvunna, hvarigenom på de gamla vägarne stockning och villervalla uppstå, innan den nya vägen blir allmänt använd och praktikabel. För att öfvervinna det gamlas reaktion föres derföre lätteligen en ny method till att öfverdrifva sina fördelar, på det allmänheten må lockas in på den nya banan. De mest i ögonen fallande fördelarne af vexelmethoden voro på en gång vidsträcktheten och hastigheten af dess verkan. Den lemnade ett förut okändt medel att pedagogiskt handtera stora massor, och den förvånade genom den korta tid, på hvilken vissa elementära färdigheter syntes inhemtade. Genom allt detta skilde den sig från den gamla methoden och det sätt, hvarpå undervisningen inom hemmet meddelades, så mycket, att öfverallt, hvarest methoden infördes, det mest bestämda afbrott i traditionen uppstod, och allt måste väntas af denna nya, lofvande början. Att denna början ej hållit allt hvad den lofvade, synes numera böra erkännas. Man fann att det så hastigt inhemtade lika hastigt glömdes, hvarföre man började inrätta kurserna så, att barnet längre kunde hållas vid skolgången. Man synes ej ha valt det lyckligaste medlet dertill, då, i stället för att på de första elementära grunderna bygga en mer utbildad, på förståndet och känslan verkande undervisning, hvilken visserligen ej utan ökad direkt inverkan af läraren är möjlig, man infört en grundlig, eller rättare grundlös vidlyftighet i det pedagogiska machineriet för bibringandet af de allra första färdigheterna, t. ex. innanläsningen. Det är ej utan förundran man förnimmer, att de nya stafnings-kurser, som nu följas i vexelskolorna,

efter de af *sällskapet för vexel-undervisningens befrämjande* utgifna tabeller upptaga ej mindre än *tretio* stora ark. Hvad skall man säga om en sådan grundlighet, som tyckes vilja låta barnet genomstafva större delen af språkets ordförråd förrän innanläsningen rätt börjas?

Följden har blifvit den man kunnat förutse, och den har tillika bekräftat att de nya tabellerna verkligen blifvit brukade i nyssnämnda förvända mening, om också denna ej varit sällskapets egen. »Om nu barnet tillika i skolan sysselsättes med den första undervisningen i skrifning och räkning» — säger vår författare — »så återstå, efter afräkning af de stunder som upptagas för bön, sång, gymnastik m. m., blott ett par timmar om dagen för stafningen. Det är derföre icke ovanligt att skolbarn med trögare fattningsgåfva behöfva *ett,* ja hela *två år* för att läsa innantill i bok!» — Det är en allmän klagan att barnen i skolan långsamt lära läsa innantill; hvarföre många föräldrar taga dem derifrån och öfverlåta deras undervisning åt någon enskild person, under hvilkens handledning innanläsningen åstadkommes ganska fort, ehuru med mindre grundlig stafning. Genom så förvändt retarderande medel synes man nu ha kommit till motsatsen af den förra hastigheten.

Redan i en äldre, för några år sedan utkommen skrift: *Berättelse till direktionen öfver H. K. H. hertigens af Uppland folkskola i Uppsala,* der hr Oldberg nu i tolf år varit lärare, yttrar han sin öfvertygelse om otjenligheten af vexelmethoden (vi tillägga: såsom den *vanligen* användes) att rätt grundlägga den första religions-undervisningen. Denna method, säger han, bildar till raskhet, bestämdhet och ordentlighet, äfvensom den bereder barnen tillfälle att, genom meddelandet af sina små kunskaper åt andra, mindre försigkomna kamrater, sjelfva vinna mera säkerhet. Dock har äfven

hans erfarenhet bekräftat, att vanligen denna method endast fullt motsvarar ändamålet vid inöfvandet af mekanisk färdighet, men är otillräcklig att lära barnen förstå och behjerta hvad de läst. Här fordras lärarens egen, direkta verksamhet, och hr O. har ej försummat att synnerligen för religionsundervisningen använda den. »Raskheten i skolan urartar så lätt till hårdhet och fräckhet» säger han. »Det skrikande kasernlifvet medgifver icke lugn eftertanke. De timmar, då hela barnaskaran sitter tyst och stilla för att höra och behjerta lärarens frågor, undervisning och förmaningar, skola, jag hoppas och önskar det, leda till barnslig sedesamhet och nödig eftertanke. Om dessa omständigheter förbises af våra folklärare, torde både lärare och methoden rättvisligen anklagas såsom, i mer eller mindre mån, vållande hårdhet och oeftertänksamhet hos den lägre folkklassen».

Författarens afsigt med sin *Hemskola* är att bidraga till återknytandet af det band emellan skolan och hemmet, som hos alltför många föräldrar af de ringare klasserna blifvit afbrutet genom den för dem okända vexelmethodens införande i folkskolorna. Han vill genom återställande af detta sammanhang förbereda den framdeles allmännare medverkan, som i detta afseende blifver att vänta sedan de nuvarande skolbarnen, uppväxta, kunna hjelpa mindre försigkomna syskon eller sjelfva komma i tillfälle att öfva föräldravård. För att nyttja hans egna uttryck i förordet: »Ehuru ämnad till bruk i folkskolorna, har denna bok fått namn af *Hemskolan;* emedan dess förnämsta syftemål är att tjena till ledning för en harmonierande sammanverkan af *skolan* och *hemmet,* samt derjemte för en ändamålsenlig behandling af barnens första uppfostran och undervisning i föräldrahuset, äfven utan biträde af den egentligen så kallade folkskolan. Hvilken beräknar allt det

förderf

förderf som blefve en lika nödvändig som olycklig följd af skolans eljest välgörande inrättning, om föräldra-pligterna derigenom ansågos förflyttade till skolan? — Att derpå fästa föräldrars och skolföreståndares uppmärksamhet har varit min första uppgift. De första bladen upptaga derföre några vigtiga erinringar om barna-uppfostran, samt om förhållandet emellan hemmet och skolan. De hafva ock blifvit särskildt aftryckta under titel af *Föräldrarnes bok*, till försäljning åt mindre bemedlade föräldrar».

Då vi ej kunna ingå i en utförligare redogörelse för innehållet, inskränka vi oss att meddela rubrikerna till de särskilda kapitlen i denna afdelning. Kap. 1. Christliga erinringar och råd vid barnets vagga. Kap. 2. Föräldrahuset en skola. Kap. 3. Barnets uppfostran, förberedande undervisning och vård af föräldrarne under dess första bildnings-period från 2 till 6 års ålder. Kap. 4. Barnets uppfostran till någon del anförtrodd åt småbarns-skolan (och föräldrarnes skyldigheter att fortsätta uppfostrings-arbetet hemma). Kap. 5. Andra bildnings-perioden från 6 till 12 års ålder, då barnet bör göra början med att lära läsa, skrifva, räkna o. s. v. — (med allmänna reglor för första undervisningen i stafning samt innan- och utanläsning). Kap. 6. Barnets deltagande i gudstjensten, i söndags-aftonens nöjen samt de allmänna husförhören. Kap. 7. Folkskolans begagnande. Kap. 8. Föräldrarnes medverkan och tillbörliga förhållande under barnets skolgång. Kap. 9. Den tredje och sista perioden af bildnings-åldern från 12 till 18, ja 20 års ålder. Söndagsskolan. Kap. 10. Slut-uppmuntran att genom samvetsgrann barna-uppfostran samt skolors inrättande och begagnande bereda en upplysning och förädling som höfvas christna samt motsvara vår tids behof.

Andra afdelningen af Hemskolan, äfven särskildt aftryckt under namn af *Barnens bok*, till begagnande både i skolan och i hemmet, sönderfaller i tvänne kurser: den första innehållande en *enklare stafnings-lära*, exempel för ren- och *rättläsning*, samt en förberedande *räknekurs*; den sednare upptagande en *utförligare stafnings-lära*, till dagliga öfningar jemte innanläsningen, läran om *skiljetecknen* samt *välläsning*, förberedande kurs i *Svenska historien*, om *verldsbygnaden*, förberedande kurs i *geografien*, om *bibelns böcker* (härtill hörer i den så kallade stora Hemskolan en anvisning för lärare angående religions-undervisningen), *skrif-öfningar* efter diktering, jemte åtskilliga titulaturer och formulärer, *räkning*. — Alla dessa uppsatser äro försedda med anvisningar till deras begagnande, i form af frågor. Slutligen meddelas en beskrifning på några *gymnastiska lekar*, samt en kort uppsats om *musik eller tonkonst* (af hr rektor Sidner), med flera *skolsånger*, till hvilka i den större Hemskolan melodierna äro meddelade (uppsatta af hr hofpredikanten Tullberg). De särskildt tryckta afdelningarne af Hemskolan äro i oktav-format.

Den så kallade *Stora Hemskolan* i qvartformat omfattar i tvänne kurser ej blott allt det föregående, i Föräldrarnes bok och Barnens bok upptagna, utan åtföljes af några *lithografier*, egnade till barnens uppbyggelse och ro, *tabeller*, liksom lithografierna ämnade att utskäras och uppklistras, *förskrifter*, *kartor* samt *musikbilagor*. Det hela är ämnadt att tillika begagnas för *folklärare-seminarium*; emedan boken innehåller det pensum som skolmästare-eleverna böra känna för att praktiskt kunna öfvas till undervisning i folkskolans *första* klass. Författaren tillägger i förordet: »Då det inom många församlingar blir alldeles omöjligt för barnen i aflägsnare byar och rotar att jemt begagna den fasta skolan,

så torde dessa blad kunna vara till tjenst för etablerandet af mindre skolor. Om nämligen ordinarie skolmästaren eller församlingens själasörjare utser några underlärare eller lärarinnor och undervisar dem så, att de kunna behandla undervisningen efter Hemskolans anvisningar, så kan det första nödvändiga undangöras i deras små skolor, och återstoden afslutas på kortare tid i fasta skolan och söndags-skolan». — Med nöje finna vi att författaren äfven är sysselsatt med utarbetandet af en *methodik*, som snart lärer komma att af trycket utgifvas, för att tjena till egentlig handbok för folklärare-seminarier.

Måtte författaren i frukterna af sitt arbete njuta en lön, som den kärlek, den trohet och den skicklighet han i sitt kall ådagalagt i hög grad förtjena! En sådan lön, alltid den ädlaste, må väl anses dubbelt dyrbar på en bana, hvars mödor få vänta på yttre belöningar.

BREF.

I förordet till Geijers samlade arbeten, skrifvet år 1849, yttrade dåvarande utgifvaren, författarens son, att antalet af Geijers bref vore för obetydligt att utgifvas såsom en särskild samling, hvarföre han funnit lämpligast att i den af honom utarbetade lefnadsteckningen öfver författaren använda dem som då funnos till hands. Sedan dess har likväl, genom benägen medverkan utaf flera bland Geijers närmaste vänner, antalet af hans bref vunnit en sådan tillökning, att det förut anförda skälet mot deras utgifvande i en särskild samling numera icke är gällande. — Några ytterligare utdrag ur författarens anteckningsböcker, som man ansett förtjena att allmängöras, men hvilka i anseende till innehållets beskaffenhet ej lämpligen kunde inrymmas bland dem som meddelades i föregående (7:de) delen, hafva efter tidsföljden fått sin plats i brefsamlingen, helst de äro af egenskap att med skäl kunna dit hänföras.

B R E F.

Uppsala den 21 Dec. 1799 *.

Till föräldrarne.

För första gången saknar jag nu den glädjen att få önska mina goda föräldrar muntligen ett godt nytt år.

Jag minnes så lifligt och med saknad alla de gånger jag med bröder och systrar i procession helsat söta far och mor med ett: *lycka till ett godt nytt år!* — jag minnes ännu så lifligt, med hvad glädje vi emottogo den vanliga ömma välsignelsen, och tackade så innerligen den gode Guden, som bevarat vår söta far och mor och alla goda menniskor. Nu för första gången saknar jag dessa stilla uppträden af huslig glädje, dessa den barnsliga ömhetens fester. I processionen skall jag fattas; bland mina syskons önskningar skall väl min röst fattas; men säkerligen blir *min* välsignelse lika varm, och den bön jag här fjerran ifrån uppsänder skall säkert med mina syskons inträda och begära bönhörelse inför Honom, för hvilken det barnsliga hjertats bön mycket gäller; skall der för det kommande århundrade nedkalla välsignelse öfver mina ömt älskade föräldrar och öfver min barndoms lugna, fredliga boning.

Gladt, ljust och sällt må vi se det tillkommande tidehvarfvet vinka åt det framfarna! Måtte dygd och allmän kärlek blifva dess framtida stämpel, liksom dygden och den

* Några tidigare bref finnas till hufvudsakliga innehållet anförda i *Lefnadsteckningen*, näml. ett sid. XI, dat. Falun d. 28 Jan. 1799 (ej 1798, såsom der uppgifves), och tre sid. VII, VIII (noten), XII, dat. Uppsala d. 13, 20 och 27 Okt. samma år.

renaste barnsliga kärlek helgar dess första nyårsdag! — De många välsignelser som på denna dag gjutas, de tysta, ljufva uppträden mellan föräldrar, vänner och barn, som på denna dag föregå, äro en värdigare helsning mot det nya året än segrar, än allmänna fröjdebetygelser, der lejda hycklares skrål öfverröstar armodets och hopens suckar.

Uppsala den 18 Okt. 1801 *.

Till desamma.

Öm tacksägelse, mina huldaste föräldrar, för det bref jag i dag erhöll, äfven för de bannor jag så väl förtjente och så lindrigt fick! Jag är en af de få lycklige som få af allting så mycket och mer än de förtjena, utom af bannor. Det är ovanligt att få se sin förtjenst *blott* på detta sätt misskänd.

— Hvad är som icke är mig kärt ifrån min hembygd, denna bygd, i hvilken jag andas, lefver, hvar jag ock är, som jag för med mig hvart jag går, ty jag flyttar den med mig i min kammare. Der till höger äro söta mor och far, till venster farmor, i vrån der vid piskan och eldgaffeln är skolkammarn; jag går här omgifven af bröder och systrar och vänner, och har så roligt i denna inbillade verld just derföre att hon så alldeles är *min*, på min vink framträder och försvinner. Jag framtrollar här hvilket uppträde ur vårt husliga lif som jag behagar; jag spelar med J. Marie och leker med lillbror. — Nu har jag åter skrifvit någonting bra löjligt, bra barnsligt. Andra må gerna skratta åt mig, som jag

* Ett utdrag af detta bref förekommer i *Lefnadsteckningen*, sid. IX. — Hufvud-innehållet af 2:ne föregående bref, dat. Uppsala d. 9 Nov. 1800 och 4 Maj 1801, se dersammastädes sid. XII, XLIII.

så ofta gör sjelf. — Hvad är att vara barnslig? Man missbrukar så ofta detta ord. — »Min Gud, upphör då en gång att vara barnslig, kära herre!» säger den kloke, erfarne mannen åt den häftige ynglingen; så säger han och kalkylerar huru man *klokast* väljer sina medel, då man vill hugnas med en titel. Hvarföre fördömma den andre, då han i verkligheten kanske sökte finna någonting som blott fanns i inbillningen? Hvem var mest barnslig, den kloke mannen eller ynglingen? De hade ju bara bytt leksaker? — Barnslig är man ej mer, antingen då man förlorat sina föräldrar, eller då man förtjenat att förlora dem, högst olyckligt i bägge fallen, eller ock då ens hjerta är tillslutet för hvarje glädje, blott för att den är oskyldig och enkel. Jag älskar så mycket de menniskor som glädja sig öfver allt fröjdefullt här på jorden utan att dervid begära lof af ett visst antaget mode, som följa sin känsla utan att förut fråga: »månn' det är passande att visa mig glad häröfver? månn' det väl är brukligt?» Bruket är en tyrann, som tar ifrån oss ett naturligt gladt ansigte och räcker oss en masque i stället. Hvarföre skall man låta det lära sig hvad man kallar belefvenhet? Har man i hjertat verklig välvilja och menskligbet, så är man visserligen den mest belefvade varelse under solen. Min hulde far har icke genom studium erhållit den förekommande höflighet som förbinder honom så säkert alla; det är den alltomfattande, alltupplifvande välvilja som bor i hans hjerta, som ger hans seder detta behag. — Nej, jag är barnslig och jag vill förblifva det så länge ännu bloden löper varm igenom mina ådror; barnslig vill jag under min vandring genom lifvet njuta hvarje ren naturens glädje, samla dessa enkla, blyga blommor, fröjda mig åt dem då min dunkla stig drager bort hän öfver ålderdomens törnen, och med dem beströ min ensliga graf. Och om en gång under tidernas

lopp jag står der glömd och förskjuten, och höstens vind bortsopat min glädje, och sorger förtorkat min kraft, och jag ej blott förlorat dem som för mitt hjerta voro dyrbarast, utan ock förmågan att fröjdas, förlorat *mig;* då *först* ville jag lägga ner mitt hufvud och klaga på Försynen och önska att jag vore hos *Honom*.

Jag vet icke om detta är löjligt eller ej; jag nästan gråter och ler på en gång då jag skrifver det. Men det är dock visserligen att le åt. Det är så alltid, att jag skall föras för långt, föras tills jag icke vet hvart och hvar. Jag är ingen mjeltsjuk stackare, men dock en narr, hvaröfver man kan le och gråta, alltsom man behagar. Jag är barnslig — och icke alltid ett gladt barn.

A propos af glädje eller kanske snarare af barnsligheter, så lära här snart bli stora högtidligheter i anledning af deras majestäters, hans majestät konungen och hennes majestät drottningen, och deras högheters, hans höghet arfprinsen af Baden med sin höga gemål, och de höga barnens förväntade ankomst. Kungen och drottningen skola bo på slottet, arfprinsen och arfprinsessan af Baden hos ärkebiskopen, och den unga prinsen och prinsessan hos landshöfdingen. Det lär ha varit fråga om illumination, men som blifvit instäld. Förmodeligen har någon boksynt af magistraten gjort den anmärkningen, att illuminera och illustrera vore ungefär detsamma, och oförgripeligen underställt om det ej vore förgripligt att vilja illuminera staden då den genom så många höga personers närvaro fast nogsamt vore *illustrerad* och *illuminerad*. Professorerna arbeta på orationer, item borgmästarn, — öfver hvilken salig Yckenbergs anda hvile! — magistraten låter rensa stadens kanoner och gator, och den studerande ungdomen väntar sig skrapa både på Svenska och Tyska. — Det blir emellertid rätt förnöjeligt att åskåda. —

Om professorerna vore omtänkta på de höga personernas nöje, så kunde de väl låta uppföra komedien af Silverstolpeska processen såsom *Svenskt original.* — Det Badenska herrskapet skall vara intagande och godt folk, i synnerhet drottningens far. Hennes syster skall vara mycket vacker, hennes bror likaledes, hvilket förljudes här med visshet alltifrån den stund då de höga resande reste ifrån Petersburg.

Uppsala den 25 Okt. 1802 *.

Till Jeanne Marie Geijer.

Tack, bästa syster, för ditt bref och för alla de bref du alltifrån den första Oktober år sjuttonhundradeniotionio har skrifvit till din bror i Uppsala, som varit så otacksam att han ej påminner sig ha svarat på ett enda. Nu har jag ock derföre med mig sjelf beslutit, efter moget öfvervägande, att låta afgå till dig en formlig tacksägelse för alla dessa ifrån Oktober år sjuttonhundradeniotionio skrifna bref, och tacka dig — hvad jag får tacka alla mina vänner för — för ditt tålamod under tre långa år med din slarfaktige bror, för all förspillelse af tid, bläck och papper för min skull, och, sedan jag gjort min syndabekännelse, ödmjukt hos dig anhålla att du systerligen ville ge mig din förlåtelse.

Och det gör du ju, goda syster? Eller ock har du sagt osanning då du i hvartenda af dina många bref sagt att du håller mycket af dina bröder. — Ja, det gör du. Ty

Då man ger kärlek, ger man mer än förlåtelse;
Du älskar oss:
Derföre har du redan gifvit oss din förlåtelse. —

---

* Ett märkligt bref af den 22 Febr. detta år är in extenso meddeladt i *Lefnadsteckningen*, sid. XIII—XVI.

Detta kallas en syllogism, min bästa syster. Du lär väl ej ha kunnat gissa till, att du älskar och förlåter efter syllogismer. Lär då af mig. Det vet jag; men derföre är jag ock lärdare än du — men en lärd, som med alla syllogismer ej ändå har lärt att älska mer eller vara trognare och bättre än du. — Mycket kan man lära, ser du; filosofi, mathematik, historia, dogmatik och hvad det allt mer heter: det kan man lära; men föräldrakärlek, men syskonakärlek, men välvilja, trohet och mensklighet — det lär man ej vid någon akademi i verlden, det lär man vid en systers, vid en fars eller mors bröst bättre; och den som ej har lärt mer än att ha ett hjerta som älskar menniskorna, tror du ej hans vetenskap är mer värd än den som hemtas ur alla föreläsningar och böcker? — Nej, hjertat är den rätta, enda grunden för all vetenskap. Hvad hjelper att studera för lifvet, om ej lifvet eger ett värde? Och eger lifvet ett värde? Svar på denna fråga kan blott hvar och en söka i sitt eget bröst. Ser du således, vi veta bägge lika litet, ha bägge intet att högmodas öfver. Äfven derföre bör du ju förlåta mig.

---

*Uppsala den 26 Febr. 1804**.

Till föräldrarne.

Jag är åter i det gamla Uppsala. Jag återtager derifrån vår korrespondens, och jag hoppas godtgöra hvad jag brutit. Förströelser och äfven arbete hindrade mig i Stockholm. Nu är jag i mitt lugn, och de glänsande taflorna sjunka redan tillbaka i mitt minne och lemna rum för den, som ej är så glänsande, men så ljuf, och så älskad af mitt hjerta: taflan

---

* Ett utdrag af detta bref är infördt i *Lefnadsteckningen*, sid. XVIII.

af mitt stilla hem och dess invånare. Huru gerna uppehåller jag mig ej vid dem! Huru kär är mig ej den timme som jag använder på ett bref, om hvilket jag kan säga: det skall snart läsas af dem!

Jag skulle väl berätta något om min Stockholms-resa. Men hvar skall jag börja? Lika godt, jag skall börja med det som jag mest värderar af allt det nya jag lärde känna i Stockholm. Jag skall begynna med Lehnberg. Jag var hos honom, men blott en timme. På en timme bör man ej kunna lära känna en menniska, och jag är långt ifrån att vilja skryta af bekantskap med en stor man, som kanske längesedan glömt min hela person. Men Lehnberg har någonting eget, som man märker lika lätt första minuten som efter närmare bekantskap, och detta egna är, att hans behag är karakter och hans politesse natur. Man har någonting att hålla sig vid. Han behandlar en ej efter den vanliga höflighetens slentrian, hvari man tar lika del som i en annan mekanism. Mig föreföll han som en man som är stor nog att visa sig för hvarje menniska i sin hvardagsdrägt, och som i denna drägt är full af simplicitet, behag och geni. — Han var god nog att finna värde i min skrift, och öfver detta yttrande af hans enskilda bifall är jag mera stolt än öfver medaljer och loford af akademier. Det föll mig på tungan att säga: »ack, jag är likväl någonting!» Jag hade så gerna velat tacka honom, ty jag kan lämpa på mig hvad någon sagt: »Lehnberg är utan medtäflare, och får han någon efterföljare, så är det en ny förtjenst af honom». Jag hade så gerna velat tacka honom; men jag kom mig ej dertill. Det hade låtit som jag velat säga en kompliment; och jag vet ej hvarföre, men jag hade förr velat säga honom en ohöflighet. — Vi talte om vitterhet och filosofi. Han tycktes snarare fördömma än gilla hela genren af äreminnet, liksom jag

i allmänhet mycket hellre läser en biografi, skrifven med en Schillers penna, än ett äreminne, det må vara af Thomas. Lehnbergs äreminnen äro dock undantag; men det ville han ej medge.

Hans utseende är mycket vackert, i mitt tycke. Man finner i hans ansigte förenadt hvad man oftast finner åtskildt, bonhomie och finhet. Hans uppsyn lemnar en ingenting att sakna eller söka. Man möter den med nöje. Hans ansigte säger något. De mesta menniskors ansigten äro som förseglade bref, hvilka man ej vet hvad de innehålla, och som till det mesta blott visa en ett namn, eller stundom ett högadeligt sigill.

Det är mycket om Lehnberg — men han är också Lehnberg.

Jag var äfven hos riddarhus-sekreteraren Silfverstolpe. En hygglig, intressant menniska af en ganska naturlig artighet. Med mycket kunskaper, som det tycktes, och inga pretentioner. Jag tillbragte hos honom en rolig stund. — Adlerbeth bad mig Rosenstein besöka. Jag sökte honom flera gånger, men han var ej inne. Jag känner honom således ej det minsta. Men jag skall i det stället bifoga Silfverstolpes beskrifning. Hans snillegåfvor äro ej så lysande, sade denne, men han har i det stället andra egenskaper, som äro mera förborgade; det är ett ganska godt hufvud, en man med säker och sund smak, en stor kritikus, och som har den sällsynta förtjenst vid sina år att ej hafva blifvit härdad uti någon method eller system, utan att ännu vara öppen för alla nya intryck. — Så beskref han honom, och jag känner det som en förlust att ej hafva haft tillfälle att finna hans beskrifning sann.

Hos Rosenstein var jag slutligen och aflemnade min förändrade (törs jag säga: förbättrade) skrift. Han skall skriftligen underrätta mig om akademiens omdöme *.

Uppsala den 9 Apr. 1804.

Till kapten B. G. von Rappolt **.

Nu måste jag likväl skrifva. Jag måste dock tacka min bäste farbror för brefvet — och för bannorna. Ja, äfven

---

* Detta Rosensteins bref, dat. Stockholm den 26 Mars 1804, lyder sålunda:

Min Herre!

Jag får nu den äran härjemte sända äreminnet öfver Sten Sture och de anmärkningar akademien uppdragit mig att meddela. De äro, som M. H. ser, hvarken många eller rätt betydliga; men min vänskap ålägger mig att gifva M. H. ett råd, som jag skulle gifva hvar och en annan författare, att nämligen ännu en gång, eller rättare sagdt flera gånger, genomläsa arbetet och se hvad förbättringar och rättelser äro möjliga. M. H. får verkligen tillfälle att, enligt Horatii råd, *premere,* just icke *nonum in annum,* men *in annum;* ty på ett år lärer icke blifva fråga om tryckningen. Skulle, emot förmodan, densamma tidigare komma i fråga, skall jag derom underrätta M. H., och ber jag att i sådant afseende alltid blifva underrättad om M. H:s vistande och adress. Jag har nämnt uppskofvet med tryckningen förnämligast för att låta M. H. derigenom se, att rättelserna i Sten Stures äreminne icke behöfva hindra M. H. att tänka på Axel Oxenstjernas. Om M. H. kommer till Stockholm, blifver det för mig ett nöje att se honom, då vi kunna samråda om allt hvad muntligen bättre och lättare säges än skriftligen; emellertid får jag nu försäkra om den oskrymtade högaktning och vänskap, hvarmed jag är

Min Herres

ödmjuke tjenare

Nils v. Rosenstein.

** Om honom se *Lefnadsteckningen,* sid. IX, och förf:s *Minnen,* I afd. 3 band. sid. 8.

för *dem*. Jag håller dem till godo, och jag fägnar mig i den föreställningen, att farbror bannat upp mig rätt duktigt. — Min bäste farbror är dock sträng. I Uppsala, som i Carlstad, som på Ransäter, är farbror öfver mig med sin straffande hand, och flyr jag ända upp på Parnassen, så är farbror mig der lika nära som då farbror stod bredvid mig vid klaveret och jag första gången spelte salig Schobert. Jag har under farbrors ögon vandrat en tämligen lång väg. Mången gång stannade jag under vägen och bygde mig en liten thron och satte mig på thronen och förnöjde mig öfver att jag var en vis man, och sade: *sat sapienti!* Farbror har alltid på ett eller annat sätt kommit min visdom på skam, och jag har måst vandra vidare. Jag får väl vandra nu ock. Jag ser det. Men denna gången vill jag åtminstone försvara min post.

Ack, min bäste farbror, Momus är visst också en Gud, Pan är visst också en Gud, men en strunt-gud emot Apollo. — Farbror vet hur det gick med den Lydiske kungen. Och är ej virtuosen mången gång denne Momus, denna karrikatur af gudomligheten? Är han ej mången gång denne Pan, och allmänheten denne Midas? Intet nekar jag virtuosen sitt värde. Jag vill blott att han skall påminna oss derom derigenom att han visar oss kompositörens. Jag vill blott att han skall vara komponistens organ, liksom denna är den heliga naturens; att han skall vara den rena spegel, i hvilken vi se kompositörens sköna själ. Nu är ju det en dålig spegel som drar uppmärksamheten till *sig?* Ack, det som drar denna uppmärksamhet till spegeln är — dess fläckar! — Höjden af spelarens konst är ju då att försvinna i kompositionen? Och gör han det ej nödvändigt om han spelar med affekt? Och är det då ej en olycksalig musik som blott är

gjord

gjord att låta *exekutören* briljera? Ack jo, min bäste farbror, det är det. Vare det sagdt utan att neka Clementi sitt värde, som kan sätta gudomligt, eller Hedengren sitt att kunna spela väl. Men då jag hörde honom, spelte han affekteradt; men han var ej heller i humör, som han sjelf sade.

Det gör mig ondt att min bäste farbror kallar min smak trånggränsad. Det gör mig ondt, ty jag önskar honom ej sådan. Gifve Gud, att jag inom mitt inskränkta väsendes gränsor kunde uppfatta och samla allt skönt, så visst som jag åtrår det, som jag längtar derefter! Och inträffar någon gång den tidpunkt att jag ej mer inom mig finner denna eviga källa af glädje, så vill jag lägga mig att dö. — Jag är ju redan död? Ty skönhet är ju det äkta lifvet? — Jag vill visst gerna studera kompositionen; hade jag blott någon läromästare, någon konstnär, som äfven ville lära mig konsten. Jag vill studera henne också, då jag får tid. Gud gifve jag blott nånsin kunde sätta någonting som vore värdt med! — Ännu har jag ej fått klaveret från Stockholm.

Nu har jag fått bref från Rosenstein, som ej innehåller annat än att tryckningen ej ännu kommer att ske på ett år, och att jag således kan ha god tid med förbättringarne. Han sände mig akademiens anmärkningar. De äro ej särdeles vigtiga, och vida mindre lärorika än jag hade väntat. Jag hade tänkt att genom dem åtminstone få en anledning till upplösning af den frågan: hvad är ett äreminne? Hvilka äro således dess reglor? — Men jag har bedragit mig. De angå ord, tvetydiga konstruktioner, att jag har glömt att nog oratoriskt omtala Wiborgska smällen, att ge boktryckerikonsten likaledes en oratorisk amplifikation o. s. v. Min bäste farbror skall sjelf en gång få se. — En amplifikation! Det är ju alldeles som att späda ut en buljong till vatten-

soppa? Ack, det är just den der amplifikationen, det är just *den* som är arfsynden i äreminnet.

Uppsala den 5 Nov. 1804.

Till föräldrarne.

Så får jag nu ändtligen begynna datera mina bref. Uppsala — i detta lilla ordet ligger mycket: alla ledsamma dagar härifrån till midsommar fästa sig i min inbillning dervid; hela mitt halfva års ledsamma öde ligger i det ordet, ämnet för alla mina bref under den tiden; — och då ämnet är dåligt, hvem får undra att ej brefven bli roliga?

Resan från Frösvidahl gick bra; gossarna voro muntra. Våra rum här, belägna i tredje våningen, äro ljusa och trefliga; utsigten öfver torget och staden god. Men jag har ingen vacker horisont, inga blå berg, bakom hvilka man kan tänka och önska sig så mycket, och mot hvilka jag längtande kan lyfta mitt öga då jag är ledsen att läsa eller att från mitt höga fönster se menniskornas väsen, språng och lefverne inunder mig. Ett stort tegeltak skymmer min utsigt åt Wermland, och bakom ett tegeltak kan man alldeles ej så bra låta fantasien spela, som bakom horisontens dunkla kullar. — Gossarna äro vid godt mod då de se på vår matlåda och på skinkan och de i sirlig ordning lagda korfvar och ostar. — Klaveret har jag återfunnit jemte många andra goda vänner här i Uppsala. Ingen sträng har gått af, men det är mycket ostämdt. Hela min musik här blir också blott ett förstämdt echo af hvad jag förr hört och njutit. Hedengren är här — kanske skall jag således få mig någon gång en duett — Joseph Höijer äfven; och det är bra, ty han älskar musik. Alla menniskor undra och fråga hvarföre jag kommer så sent,

och jag har lust att fråga mig sjelf hvarföre jag kommer så bittida. Det blir allt sämre med Uppsala. Adjunkten Benj. Höijer har ej kunnat läsa, af brist på åhörare. Han läser likvisst så intressant. — Ett bevis, att man blott springer och lyss och läser öfver för dem som kunna ge ej blott kunskaper, utan äfven (hvad bättre är) ett betyg som verkar i en examen, — och efter examen? — en syssla, full mage och goda dagar, och så döden och den eviga hvilan.

Uppsala den 30 Dec. 1804.

Till kapten v. Rappolt.

Min syster har meddelat mig ett bref från farbror om all den musikaliska glädje som ej längesedan varit på Frösvidahl. Då jag, äfven som hon, också eger mina vänners nöjen — huru fattig vore jag eljest! — så delar jag emellan henne och min bäste farbror tacksägelsen för denna underrättelse.

Fru Geijerstam har varit i fjerde himlen, skrifver farbror. Derifrån kan jag ej berätta någonting. Jag är i Uppsala, som ligger långt från alla himlar. Jag går der och tror på *ett* bättre lif efter detta; och i vår, i vår, då fåglarna sjunga, då blommorna komma, kommer väl äfven till mig en röst som säger: »ske dig som du tror!» — Jag kan likväl fägna min bäste farbror dermed, att jag i musikaliskt afseende mår mycket bättre nu i Uppsala än någonsin förr. Höijer är en rätt rolig bekantskap, och jag förstår ej huru vi i så många år kunnat gå här utan att bli bekanta, om ej derföre att nöjena ej låta söka upp sig, utan komma af sig sjelfva likasom från himlen. — Vi spela *à quatre mains;* då Nordenfeldt for bort, lånte Höijer hans klavér. — Och Clementi är

en stor man, min bäste farbror. Jag har köpt 4:de häftet af hans verk. Der äro 5 sonater à quatre mains och en för 2 klavér. Det är gudomliga stycken ibland dem. Oändligt mycken lätthet, lust och kraft. Sonaten för 2 klavér är på en gång det rikaste och sötaste man kan höra. Jag tar tillbaka mina ord, då jag en gång, utan att känna Clementi, fördömde honom såsom grann. Han har snille; och prakt och prydnad anstå snillet, som grannlåt kläder den vackra. Men blotta grannlåten gör ingen vacker, och fraser duga till ingenting — ej en gång till en koncert eller ett äreminne.

Jag vet ännu ej hur det gått med Svenska akademiens högtidsdag. Man säger att ingen vunnit det stora priset, hvarken i poesi eller vältalighet. »Vi ha fått en rik skörd i år», skall Rosenstein ha sagt, »men det var bara halm».

Har jag kallat Rousseau en dåre, min bäste farbror? Om farbrors postscriptum säger sant, så erkänner jag mig skyldig till *crimen læsæ majestatis*, och underkastar mig allt det straff som farbror vill ålägga. Olyckor och oro förstörde hans sköna själ och bragte honom till slut liksom utom sig. Var *det* dårskap, så har jag menat detta. Man har kanske kallat det så. — Jag vill fråga tillbaka: hvad är vishet? — Snillet är mångom en galenskap; och till dem som dömma Rousseau, hans lif och hans sista dagar, ville jag väl säga hvad han sjelf sagt om sin Heloise: »gens du monde, qu'il vous importe?» Jag har läst honom litet, alltför litet; men allt skönt kan förenas, ty det är ju i sjelfva verket ett. Och jag hoppas att jag och farbror sjelf skola kunna på en gång anse Göthe för gudomlig, beundra Schiller och älska Rousseau. All jemförelse duger sällan. Snillen äro *omätliga* storheter, säger Kellgren.

I morgon är nyårs-afton. — Jag har blott en rad igen, men i en rad lika så litet som i ett bref kan jag säga allt det goda jag önskar farbror.

Till H. Exc. grefve J. G. Oxenstjerna *.

Då tiden, inom hvilken täflingsskrifterna i Svenska akademien borde inlemnas, redan är förfluten utan att jag är ibland de täflandes antal, eller kunnat visa mig värdig den uppmuntran dertill, hvarmed E. Exc. så nådigt hedrat mig, borde jag visserligen ej ega någon rättighet att hos E. Exc. göra mig påmint. Jag vågar likväl nalkas E. Exc. för att få ge den försäkran, som för min egen tillfredsställelse är vigtig, att, om jag ej svarat mot så mycken godhet, det åtminstone ej varit mitt bemödande som felats, och att det är blott missnöjet med mitt eget arbete som hindrat mig att underkasta det E. Exc:s enskilda och akademiens pröfning.

Då jag så fäller min egen dom och med detsamma sätter mig ur det enda förhållande, hvilket jag varit nog lycklig att ega till en man som jag så högt vördar, skall likväl E. Exc. tillåta mig att deraf bibehålla en dyrbar hågkomst och en tacksamhet som ej förr än med mitt lif skall upphöra. Med djupaste vördnad — —

* Detta bref, som finnes bland förf:s efterlemnade papper i afskrift af hans egen hand, men utan datum, synes vara från slutet af år 1804. Det angår det äreminne öfver Axel Oxenstjerna, som Geijer blifvit uppmanad att författa. Jfr Rosensteins bref, ofvanföre sid. 367.

*Uppsala den 9 Mars 1805**.

Till J. Marie Geijer.

Sjung med mig: *nu kan du låta din tjenare fara i frid!* — Jag har hört *Requiem*, min bästa syster, och jag kan ej beskrifva för dig hvad jag hört, utan ber dig tänka på himmelen och alla änglar, tills du sjelf får erfara hvad som ingen penna kan uttrycka.

Jag har varit i Stockholm två gånger. Den första gången var jag ej så lycklig. Man hade talat både om Requiem och Skapelsen, men ingendera blef af. Böndagsafton, fredagen, kl. 12 fick jag Carl Fredriks bref, att Requiem ändtligen skulle gifvas Jag hoppade af glädje, och redan kl. 2 suto jag och min reskamrat Lövenhielm i släden. Oförmodadt hade koncerten åter blifvit uppskjuten, och vi måste vänta ett par dagar; men till belöning fick jag också höra en repetition, således hela musiken tvänne gånger. — Med partituret i hand, som jag lånt af Silverstolpe, följde jag med not för not, så mycket jag kunde för tårfulla ögon; och det var som om jag stått på en strand i mörkret och ett osedt haf af mäktiga harmonier brusat emot mig och hotat mig. Någonting så allsmäktigt, som kommer menniskan att bäfva, ligger det i dessa chörer. — Du känner, att orden äro en Latinsk messa för de aflidna. — Musiken börjar tyst och heligt; och då slutligen en röst efter den andra långsamt faller in i denna majestätliga början: *Gif dem den eviga hvilan, o Herre!* tills hela chören med långsamma vågor stigande hvälfver sig liksom mot himlen: så är en verkligen till mods, som om man ville falla på knä i stoftet och tillbedja. En sådan andakt, någonting så heligt har jag aldrig erfarit. Och nu kände jag först, att det heliga och gudomliga, det

* Ett utdrag af detta bref finnes i *Lefnadsteckningen*, sid. XLIV.

äkta himmelska, för hvilket ett ord aldrig gifves, som menniskan med onämnbara aningar och hopp omfattar: att det är blott musiken som framkallar det ur hjertat, som öppnar det för oss, som utvecklar en himmel ur själen och närmar himlen till den. — Mozart har satt den till sorgmusik öfver sig sjelf; och man kan kalla det hans förklaring, der hans själ, som snart skulle lemna sin hydda, genomgår alla omvexlingar af sorg, ånger, hopp, fruktan, till dess hon, drucken af kärlek, tacksamhet och förtröstan, triumferande och renad böjer sig med helig lofsång mot det eviga ljuset. — Han dog under det han hörde den uppföras första gången. Hans själ sväfvade bort på hans egna toner; och i hela kompositionen synes han ej hafva rört vid jorden: så mäktig och hög, utan ett ögonblicks fall, är den; så stark utvecklar den sig i de fullaste chörer. Solo förekommer ganska sällan; men chören tycks ej bestå af många röster, utan vara en enda mångstämmig röst; hvar stämma lefver och vandrar fri för sig; dessa toner tyckas ej vara satta tillsammans, utan ha liksom vuxit ihop och älska hvarandra. Ett solo mins jag, som jag aldrig kommer att förgäta. Det sjunger om den röst som en dag skall väcka de döda ur sina grafvar. Basen sjunger det, blott ackompanjerad af en enda fagott, och jag har aldrig hört eller trott att en melodi kunnat innebära någonting så hemligt, förskräckande och dystert. I allmänhet göra trumpeter och fagotter en verkan som är öfver all föreställning. — Exekutionen tycktes vara ganska god, så mycket jag kunde höra för musiken. — Om någonting kan nämnas bredvid detta, så gjorde äfven två pjeser med ganska god musik mig mycket nöje. Den ena var *Folke Birgersson till Ringstad,* musiken af Dalayrac, i det ömma, skämtande och naiva oöfverträfflig; den andra: *Målaren och Modellerna* af Mehul, som yrar af rikedom, yppighet och

glädje. — Silverstolpen skaffade mig äfven förra gången det nöjet att bevista en musikalisk picknick i *Nytta och Nöje;* men Müller var för artig, så att vi fingo nästan mycket klavér-duetter till lifs. En qvartett af Mozart, som vi fingo höra till slut, ersatte allt. Den var gudomlig och gudomligt spelt. Müller spelar som en ängel. På koncerten exeqverade han en stor viol-koncert af Geminiani, en af de gamla stora författarne. Den var snarare en symfoni, der första stämman kallar de andra till konversation, och otroligt vacker. — Till slut gafs en himmelsk chör ur Händels *Messias.*

Förvånas du ej öfver mig som fått höra så mycket vackert? Ja, jag har varit lycklig, och jag skall bli lycklig länge; som i ett friskt bad har jag vederqvickt mig i sköna, lyckliga känslor, och jag tackar Gud som beskärt menniskan så mycket nöje. Föga åtrår jag, mindre har jag rättighet att fordra; *ett* blott ber jag att Han måtte bevara åt mig: ett friskt och rent sinne för allt det sköna och upplyftande som han nedlagt i sina älsklingars verk, och jag är säker att jag ej skall ha funnit verlden fattig på sällhet. — Då jag betraktar dessa verk, finner jag hur ovärdig jag sjelf är, och förtviflar om att jag nånsin varit ämnad till konstnär. — Arbete! ja, min vilja eger jag, och menniskan skapas af sin vilja; men det gudomliga kommer af sig sjelft, faller på en menniskas lott som en skänk af oändlig godhet: har du det ej, du förvärfvar det ej. Men njut det: du är lycklig.

Silverstolpen förde mig en afton till Skjöldebrand. Han spelte på sitt fortepiano, och hans fantasier voro vackra, hans kompositioner ännu mer, och hela hans person obeskrifligt älskvärd och intressant.

Jag såg museum, der en tafla: *Maria med barnet,* af Correggio (som det sades), gjorde mig mycket nöje. Så ser ett gudomligt barn ut, som ännu ser ur sin himmel ut i

verlden. — Och för att den dagen, på hvilken jag hörde Requiem, skulle ändå vara den allralyckligaste, så såg jag Sergells atelier nyss innan jag gick på repetitionen, jag såg *Kärleken och Psyche,* och du kan ej föreställa dig hur vackert det är. Du kunde bli kär i denne Amor, som sväfvar emellan gosse och yngling, om han ej vore lika majestätlig som skön, om ej den sorg och den gudomliga förtrytelse, hvarmed han sliter sig lös från den ångerfulla, knäböjande Psyche, stötte dig med vördnad tillbaka.

Uppsala den 1 Apr. 1805.

Till fru Christina af Geijerstam *.

Skapelsen föres upp i dag i Stockholm. Jag får ej höra den. Men för att trösta mig öfver det jag förlorar, vill jag berätta min bästa faster hvad jag redan vunnit. Jag har hört *Requiem*, och om jag dör innan jag får höra mer, så är jag glad att jag åtminstone kan säga att jag hört musik. Kanske vet min bästa faster redan hur lycklig jag varit; men det är det som jag skulle berätta, och jag vet föga hur det skall gå till, då lyckan ej har många namn, och den högsta skönhet har intet.

Jag tänker med ett slags tillbedjande andakt tillbaka på dessa stunder, på denna musik. Han är så vidtomfattande, att man kan säga, det ligger en oändlighet, en verld i honom; och liksom man ej kan tänka en verld utan en Gud, så hör man ej denna musik utan att känna sig nära gudomligheten. — Faster kan aldrig tro hvad det ligger för en makt i en chör, och framför allt i dessa chörer. Det är

* Om henne se I afd. 3 band. sid. 171.

någonting obeskrifligt djupt och genomträngande, liksom en osynlig ström som för en med sig. Musiken begynner som om den ville föreställa de tysta och rädda aningar som sväfva omkring grafven, tills först en röst, så flera, derpå hela chören instämmer i denna majestätliga början: *Gif dem den eviga hvilan, o Herre!* Chören stiger med fulla vågor liksom mot himlen och för en oemotståndligt med sig. Röster om nåd och förbarmande, uttryck af bäfvan, till och med af fasa, omvexla med lofsånger, till hvilka man nödvändigt tänker sig änglar och en himmel, som t. ex. *Helig.* Ack om faster hade hört detta Helig, och med de mest smältande melodier, som *O Guds lamm* och *Välsignad vare han* etc.! Det är med denna högsta musik som med solen, hvars värma alla känna utan att kunna se på henne. Men om jag skall våga ett omdöme, så föreföll det hela mig som en enda sublim och stark dissonans. Det allrahögsta lif lefver der, sådant som det blott finnes i naturens eviga källa; men detta lif lefver ej för att lefva, utan för att dö. Det är liksom i strid med döden och evigheten. Jag vet ingen annan bild derför än yttersta domen. Jag finner den ej öfverdrifven, och lemnar åt faster sjelf att utarbeta den. Man känner sanningen deraf att Mozart komponerat denna musik till sorgmusik öfver sig sjelf, och att döden ryckt honom undan dess fullbordan. Man liksom ser denna stora själ, som omfattat en oändlighet af snille och krafter, än bäfva tillbaka från grafven, än sväfva öfver den i odödlighetens njutning, och stridande bära inom sig alla himmelens och jordens känslor. Man ser striden, men man ser ingen försoning; och man går bort, ej med en lugn vällust, utan med en dissonans i själen; ty död och evighet ha kommit att gästa der. Ingen menniska ser dem utan fruktan, intet lif utan att bäfva; men den som ej sett dem, han har ej haft ett sublimt ögonblick i sin lefnad. —

Jag har behöft denna koncert. Jag lefver af den under mina närvarande tråkiga göromål. Jag skall lefva af den tills min bästa faster åter blir min värdinna.

Uppsala den 19 Nov. 1805.

Till Esaias Tegnér.

Tack, min bäste bror, för i somras och för ditt bref. Jag har till halfs väntat dig hit och trott dig vara i Stockholm. Du nämnde något sådant. I stället finner jag dig längst ned i Lund, slumrande i famnen på de Lundensiska sånggudinnorna, poetiskt taladt, som dock är oförlåtligt, då man har Wieland i handen.

Hvad jag gör? Du vet hvad man gör till examen. Jag frestar, eller rättare jag blir frestad dagelig af den onde anden i professors skepelse och åthäfvor, finner det naturligtvis ej roligt, och har ofta lust ge dem igen frågan i bibeln: hur skola dessa stenar varda bröd? — Nyss läste jag Hebreiska i hela sex dar. Jag hann ej komma väl under fund med innanläsningen — men läste öfver min lexa, som då jag var i tredje klassen i verlden. Före jul blir ingen examen. Ej långt efter jul, hoppas jag. Jag längtar efter magister-namnet, för att sedan med allvar få bli lärjunge. Historien får allt mer attrait för mig, och jag hoppas komma att läsa den flitigt. Nu får jag ej, för mycket annat; men man har nu nog af dagens historia. *Sömnen* har ej fattat det menskliga sinnet, som du säger; du må hålla dig efter orden: *stormen* har fattat det. Ett sådant krig ha ej många öfverlefvat. Det är en krisis för oss alla. Det 300 år gamla systemet tycks vilja falla. Godt och ondt står i Guds hand; men för sömn blir sörjdt. Man sofver under ruiner tungt nog. —

Beröm mig ej så, om du ej vill att jag skall begynna i min ordning. Gud skall veta hur omogen jag är. Men du har orätt i att man ej af läsning odlas. För litteratören är studium den enda odling. Hvad ett geni har skapat *läser* man ej. Man *ser* det, lefver och näres deraf. I lifvet se vi blott fragmenter. Snillet i konst och vetenskap öppnar för oss en verld. Framför allt räknar jag här — du må säga hvad du vill — på den vetenskap som af alla är mest poesi, nämligen filosofien. — —

Uppsala den 21 Apr. 1806 *.

Till J. Marie Geijer.

— — Vi ha vår. Men poeterna må väl kalla våren *himmelsk;* ty här på jorden duger han ännu ej. Vatten och smuts äro dess jordiska följeslagare, som följa mig om jag någon gång vill se en ren himmel och höra lärkan.

Nu är dagen utsatt till promotionen. Den blir den 16 Juni **. Vore du här, du skulle få fläta min krans. — Jag ber att du ej må göra dig ett för poetiskt begrepp om en magisters krans och promotion. Lagern växer här i drifhus, parnassen är af goda furubräder, och sånggudinnorna ha peruker.

Jag har nu brådtom med min disputation. Vårvärmen har ännu ej yttrat något särdeles inflytande på denna lärda växt. Den ligger i sin linda. Hvad har jag gjort hittills? torde du fråga. Ganska mycket, som jag skulle kunna berätta för dig, och som ändå ej vore annat än andra namn på konsten att slå dank. Jag tror en Tysk poet — Schle-

---

* Hufvud-innehållet af ett föregående bref, dat. den 17 Febr. s. å., se *Lefnadsteckningen,* sid. XX.

** Ej den 14, såsom i *Lefnadsteckningen* uppgifves.

gel, om jag mins rätt — kallar det en gudomlig konst. Jag besitter den af naturen.

Uppsala den 13 Juni 1806.

Till densamma.

— — Jag skyndar snart till far, mor, syskon, vänner, midsommar och musik: der har du all jordens glädje i få ord. Ty klavéren må nu vara sådana de vilja. Emot mitt instrument, som står här två steg ifrån mig, måste de dock låta som änglarnes harpor i höjden. — Ej ett ord mer. Intet akademiskt nytt. All min håg och lust ha redan lemnat Uppsala. — Den 16 blir promotion. Vet du hvad det vill säga? En professor, som kallas promotor, stiger upp i stadsens domkyrka och säger till dem der stå omkring honom: »J män, såsom Gud skapade himmel och jord utaf intet, så skapar jag ock eder, utaf den makt och myndighet mig gifven är, till magistrar!» — Denna gången gå femtiotre apostlar ut att lära omkring all verlden.

Uppsala den 27 Okt. 1806.

Till densamma.

— — Om Uppsala har jag en ovanlig nyhet att berätta, nämligen att här varit mycken musik, det vill säga, på något öfver 14 dagar fem koncerter. Tvänne af herrar Ficker, som blåsa flöjt och oboe, tvänne af Megelin och en af Norman. Jag har likväl ej varit på mer än två, och kan ej säga att jag på dem hört något rätt vackert, mer än en duett af Viotti för violonceller, som Megelin och Cloos, en annan violoncellist från Stockholm, spelte charmant. Jag har hört

den spelas af Troili och Lilljebjörn *, och äfven sjelf spelt den med Troili. Lilljebjörn spelar likväl vida mer musikaliskt än Megelin. Denne regerar sitt instrument, men han regerar det tyranniskt och plågar sin stackars basviol genom en öfverdrifven force. Normans spel är klart och behagligt, men utan all djuphet och sann känsla. — Vårt egna musikaliska sällskap är också i gång. I afton äro vi tillhopa för första gången. Vi äro inalles ej mer än 8 à 9 stycken, och nog många för att ha roligt. Jag kan således hoppas att också någon gång få en qvartett hos mig. Du kan ej tro hvad jag är glad deröfver.

Uppsala den 31 Okt. 1806.

Till H. Exc. grefve J. G. Oxenstjerna.

Det är ej utan tvekan som jag vågar nalkas E. Excellens. Ovan att tala till de stora, hvem lär mig ett värdigt språk till den som bördens glans och snillets ära höjer så oändligt öfver mig? Jag skulle tveka, om jag blott genom dem kände E. Exc. Men E. Exc. är äfven god: jag har erfarit det. Tacksamheten har sina rättigheter; den gör att jag ej behöfver vara djerf — den gör också detta ögonblick till ett af mina lyckligare.

E. Exc. har visat mig det ärofulla förtroende att uppmana mig till Axel Oxenstjernas lof. Tiden är förbi. Jag har ej svarat emot detta förtroende. Men jag önskade att det ej vore för sent att hos E. Exc. få aflägga min tacksägelse; och sjelfva denna villrådighet, som ej tillåtit mig att göra det förr, önskar jag måtte få gälla som en tacksägelse,

* Om dem se *Lefnadsteckningen*, sid. XXII, och I afd. 3 band. sid. 7, 170, 171.

som det bästa bevis — huru gerna jag hellre velat tacka med gerning än ord, huru frestande denna ära för mig var. Jag känner lifligt hela dess stora värde. Jag känner det för väl, ty jag känner också mig.

Det var en gång då jag vann ett bifall som öfverträffade mitt hopp. Om jag en annan gång var vida mindre lycklig *, så är det ej deröfver som jag vill beklaga mig.

---

* Hvarpå detta syftar, upplyses af följande bref från landshöfding Rosenstein:

Stockholm den 2 Febr. 1807.

Min herre.

Jag bör hafva den äran låta veta att M. H:s äreminne öfver Sten Sture nu är lemnadt på trycket, men tillika att jag, enligt samråd med akademien, på 6 eller 7 ställen gjort några små rättelser och ändringar. Olyckligtvis inträffade detta då M. H. icke var i Uppsala och dess adress var mig obekant. Jag kan dock försäkra, att ändringarne äro lika obetydliga som få, samt att, utan egenkärlek, de alla leda till större rätthet i uttrycket och klarhet i meningen. Då jag ånyo genomläst detta äreminne, har jag blifvit stadgad i min öfvertygelse, att M. H. är född för vältalighetsyrket, och att det vore brottsligt emot vitterheten om M. H. lemnade det. Jag kan ej annat än på det högsta uppmuntra till försök rörande Axel Oxenstjerna. Då biskop Lehnberg vid 1805 års täflan yttrade om ett inkommet försök, att det röjde en verklig anda för vältaligheten, var detta ett beröm som från en sådan kännare bör anses såsom en uppmuntran att fortfara. Huruvida vår gissning på M. H. såsom författare var grundad, är jag ej berättigad att veta; nog af, att jag vet att vi hos ingen annan funnit en sådan anda. H. Exc. herr grefve Oxenstjerna har meddelt några allmänna reflexioner rörande äreminnet. De äro af mig författade, och ehuru litet värde de kunna ega, tror jag dem icke alldeles onyttiga. Anse mig ej såsom en fiende af den nyare filosofien, men blott såsom den der tviflar att dess termer och satser ännu äro användbara i vitterheten, minst då ändamålet är att intaga och röra. Slutligen bör jag försäkra att, ehuru mina svaga ögon nödgat mig att nyttja främmande hand, har jag valt en pålitlig och tyst-

Lycklig nog, då jag vunnit det pris, att äfven efter ett felsteg njuta en uppmuntran af E. Exc., öfver hvilken, om jag också egde den högsta förtjenst, jag skulle vara stolt. Jag vill det ej heller, emedan jag vet att jag haft orätt. Förförd af en falsk theori, sökte jag att förena tvänne orimliga saker, ville på en gång göra en historia af ett tal — som blef ingendera. En stor idé, tyckes mig, ligger i den store och älskvärde mannens lefverne, som jag ville prisa: en sublim bild af mensklig storhet och svaghet. Hans liksom medfödda visa måtta; hans beundran och kärlek för Gustaf Adolf, som likväl fästa honom vid ett för högt mål, som blott kunde vinnas genom förstörelse; motsägelsen mellan hans egna goda, men ensidiga afsigter och fäderneslandets sällhet, som gjorde hans ålders sorg; slutligen den förstörande öfverdriften i hans hela tidehvarf, som bröt hans vishet och lycka så väl som allas: allt detta hör till taflan af den sanning som alla stora momenter i historien uppenbara: att verlden går sin egen gång, ej efter menniskans sinne, — att äfven den störste och bäste blir ett offer för sin egen inskränkning — och är ej derföre sämre. Men det tillhörde ej ett med sig sjelf icke nöjdt sinne, en vacklande smak, att välja till sitt ämne store mäns beröm, och det tillhör dem ej än. Hvad mer, om jag skulle fått begagna mig af det största prof E. Exc. gifvit mig af sin ynnest, om det skulle tillåtits mig att i E. Exc. se en vän för ett nytt arbete, innan jag såge E. Exc.

som

---

låten man. Hvad jag framför allt önskar, är att Herr Mag. behagade vara öfvertygad att jag vid alla tillfällen med värma, verklig högaktning och oinskränkt tillgifvenhet skall finnas

Dess

ödmjuke tjenare

N. von Rosenstein.

som dess domare! Jag känner huru mycket jag skulle vinna genom en sådan granskning; men så mycket mindre skulle jag kunna draga fördel deraf till att söka en belöning, hvarom blott egen och fri förtjenst bör täfla. Nu mindre än någonsin skulle jag kunna njuta af detta ädelmod. — Men tillåt mig, nådigste grefve, att derför få aflägga min allraödmjukaste tacksägelse, att få betyga huru oändligen högt jag värderar en uppmuntran från E. Exc:s hand. Så länge jag lefver skall den blifva mig en dyrbar hågkomst. Oxenstjerna är ett namn som påminner alla om snillet och behagen. Jag är ibland de lycklige, för hvilka det också innebär minnet af godheten.

Och nu — hvarmed skall jag kunna svara deremot?

— Jag vet att man i vitterheten betalar med hvad man är, ej med det man vill; att i det vackra ej något godt uppsåt gäller som förtjenst och ingen dygd finnes. Likväl är det blott med denna förtjenst som jag kan vedergälla E. E:s uppmuntran: — att den, som en gång var henne värd, i sjelfva verket högst af allt i verlden värderar det sanna och sköna i vetenskap och konst och åt dem är beredd att uppoffra sin lefnad. — Hans mål är valdt, hans bana är i mer än ett afseende oviss. — Af verlden begär han ej något minne. Men han skulle skatta sig lycklig, om han alltid förtjente att ega ett rum i Eders Excellences.

Uppsala den 12 Apr. 1807.

Till kapten v. Rappolt.

Jag var i Stockholm öfver påsk. Jag träffade der fru Geijerstam. Jag hörde mycket vackert. Jag hade mycket roligt. Och jag hade helt och hållet henne att tacka derför.

Vi skildes åt med den öfverenskommelse att bägge beskrifva våra musikaliska nöjen för vår gemensamme lärare och vän. Kanske har hon redan uppfyllt sin förbindelse. Om jag ej med förra posten fullgjorde min, så har jag en musikalisk, det vill säga, för min bäste farbror en giltig ursäkt. Jag fick med mig till Uppsala en ny stor vacker sonat à quatre mains af Mozart, som fru G. lånte af Lithander och som jag hade kort tid att skrifva af.

I likhet med alla systematiska historieskrifvare begynner jag min historia ifrån skapelsen. Men först var chaos, och jorden var öde och tom och mörker var öfver djupet. Haydn lät också sin *Skapelse* framstiga ur ett chaos, och jag vet icke om ej just detta är det största mästerstycket af hela hans verk. Hvad jag åtminstone vet är, att jag aldrig hört någon så underbar och stor musik. — Det tillhör endast musiken att kunna beskrifva det obeskrifliga; huru skulle jag kunna ge något begrepp derom med ord? Jag skulle göra ett annat chaos, af ett ganska vanligt och dåligt slag.

Jag har hört denna musik. Jag har känt den. Farbror har sjelf hört detta stycke, så godt det i sammandrag kan uttryckas. Mig återstår således blott att omtala det undransvärda och mästerliga användande af instrumenter, som ej i något utdrag kan uttryckas, och som man blott finner då man hör det exeqveradt af orchester. Klagande dissonanser förekomma i början. De synas vilja försmälta till ett harmoniskt ackord, men göra det aldrig, utan stiga i oreda, om jag så får säga. Orchestern arbetar tyst, liksom i en fiendskap som ej ännu hunnit utbryta. Under detta låter han de djupa instrumenterna, hvaribland jag i synnerhet vill minnas fagotten, stundom genomskära dissonansen med ett djerft lopp. Det är som då man väntar åska och hastigt ser blixten genomskära hopade moln. Ändtligen får man en harmo-

nisk gång i en ton der man minst förmodade. Men det varar ej länge. Harmonien söndrar sig i strid. Instrumenterna begynna att med korta, starkt markerade drag liksom stöta hvarandra ifrån sig. De högre samla sig i ett tyst accompagnement. Melodien, som ligger i de grofva blåsinstrumenterna, förefaller som suckar ur djupet och motsvaras stundom i högre oktaver af flöjter och klarinetter. Orchestern samlar sig småningom i ett crescendo, som slutar sig liksom med en explosion i ett fortissimo af alla instrumenter, der våra violister på Sjöstad vanligen slutade sitt lilla chaos.

Hvad som derefter följer till recitativet kunde man kalla ett sammandrag af allt det förra. Dissonanserna dö slutligen bort i vanmakt — en paus — och man hör detta sköna, gudomliga recitativ: *I begynnelsen skapte Gud himmel och jord.*

Men mitt bref blir bara chaos, och min bäste farbror kunde säga till mig: *passons au moins à la creation!* såsom domaren i »les Plaideurs»: *passons au déluge!* Jag skall också om sjelfva skapelsen vara så mycket kortare. Jag nämner blott tvänne favorit-stycken, tvänne chörer, den ena ur C dur i slutet af andra afdelningen: *Fulländadt är det stora verk;* den andra i F dur i tredje afdelningen: Adams och Evas lofsång till Gud. Den ena är änglarnes lofsång, den andra menniskornas, och jag tviflar att hvarken de eller de förra, som också sägas lägga sig på musiken, skulle kunna på ett värdigare sätt yttra sin tacksamhet och sitt lof. Den ena är himlarnas triumf, den andra är jordens glädje. Den ena sublim, djerf, upplyftande; den andra full af förtröstan, tillfredsställelse och innerligt tillbedjande, och med allt detta kan jag dock hvarken säga hvad den ena eller den andra är. I den förra af dessa chörer förekommer

denna ängla-duett: *Till dig, o Gud, lyfts hvarje blick.* Äfven den sednare är dels chör, dels duo.

Man beklagar att ibland så stora skönheter, hvari konsten lefver sitt fullaste och sjelfständigaste lif, man så ofta nödgas höra Haydn, trött att producera, eller förförd af sina orimliga ord, nedsänka sig till imitation af allehanda saker i naturen med deras respektive läten. Låta en orchester, som nyss exeqverat de gudomligaste saker, tuttra som en dufva, eller härma ännu omöjligare saker; skrifva en liten vacker adagio för att föreställa huru långsamt en mask kryper ur sitt hål i jorden o. s. v. — sådant är likväl emot konstens värdighet. Musiken har att omfatta den dunkla känsla, i hvilken vi omfatta naturens harmoni och skönhet. Den gör det, och har ej att göra med imitation af något föremål, eller med något läte i verlden. — Men allt det der är så lätt att säga och finna, att man ej en gång borde säga det. Äfvenså är det med den observation, att mången aria förefaller trivial vid sidan af så förträffliga saker. Det förekommer så ej blott derföre att man så ofta hört dem klinkas på ett klavér. De äro rätt vackra, men ej vackra *här*; och då ängeln Gabriel i ton af en ung sentimental elegant Coridon sjunger: *Nu bjuder ängens friska gräs* m. m., tyckes han göra sig nog gemen för en ängel. — Men det är lyckligt, ja en pligt, att i snillets verld, som i den verkliga, vara optimist; det vill säga: ej mindre se det onda, än glömma det för det goda. Och här har man lätt att göra det.

Exekutionen tycktes i det hela vara ganska bra. Karsten sjöng charmant, mamsell Wässelia merendels bra, men basen herr Stieler har ej god röst, och gjorde ej alltid sin skyldighet med den han har. Orchestern var starkt besatt, men auditorium ännu starkare. Trängseln och värmen voro svåra. — Fru Geijerstam, som jag ej förr råkat, hade

jag mycket besvär att leta upp med ögonen; slutligen trängde jag mig fram till henne efter koncertens slut. Hon var i grefvinnan Cronstedts sällskap. I gången bredvid dem och på sidan hade en hop unga herrar valt plats för sitt samtal och gifvit en elak ton i Skapelsens stora harmoni. Hon beklagade sig sedan deröfver.

Om lördag var jag på visit till Carlberg, der fru G. bodde. Jag blef qvar der till afton, spelte äfven, men ej bra; jag hade blott beredt mig på en kort visit och hade inga noter med mig. Der gjorde jag Lithanders bekantskap, en intressant och öppen menniska. Han gör nu mera ingen affär af klavér-spelningen, men sysselsätter sig mycket med theorien. Han spelte en hop svåra saker af Clementi på fortepiano, juste, men nästan för bullrande och, som jag tyckte, med liten accent. — Grefvinnan C. var nog god att bjuda mig på den stora koncert som påskdagen skulle bli hos henne. Hon var äfven nog obligeante att be mig spela på den. Men fru G. var så god och hjelpte mig ur denna förlägenhet, och jag slapp. Jag kom påskdags-afton, men kom nog sent och fick derföre bannor af fru G., som jag väl förtjente.

Der var mycket folk. Jag såg stjernor och band; men mina öron hade för mycket att göra, för att jag kunde hinna att se och betrakta alla dessa menniskor. Jag tyckte om dem, ty de voro tysta. Ingen ton gick förlorad, hvarken genom sällskapets eller betjeningens fel. Grefvinnan C. är en förträfflig musikalisk värdinna. — För att begynna med sången. Jag hörde Collin sjunga några småsaker, jag vet ej hvad. Fröken Silfversparre, som en gång sjungit publikt i Skapelsen, sjöng en scen med fullständigt accompagnement — grant, men ej vackert, stundom falskt. Fröken Silfverstolpe sjöng en annan af Beethoven, men märkligt. Hennes röst är i

styrka, fyllighet och étendue verkligen ovanlig. Kompositionen var också ovanligt vacker. — Fru G. spelte en trio af Himmel, den kända, vackra, och spelte den mycket väl. Fröken Lewenhaupt och Hirschfeld läto höra en duett för fortepiano och valdthorn. Den var rätt vacker. Dessa instrumenter passa väl tillsammans; men hvar skulle ej Hirschfelds valdthorn passa? Då det spelas så som han spelar, tycker jag åtminstone att det är det vackraste af alla blåsinstrumenter, kanske af alla instrumenter jag hört. Alla andra blås-instrumenter ha det fel att vara för mycket sinnliga. De kittla örat och trötta det på längd; de äro okyska, om man förlåter mig detta uttryck. Valdthorn är den enda oskuld ibland dem. I renhet, klarhet och skär ton står det närmast den vackra menniskorösten. — Crusell spelte en qvartett af egen komposition. Den egde i detta afseende ej något utmärkt värde. Exekutionen egde det visserligen. Jag hade ej hört Crusells klarinett förr, och har hört den mycket för litet, men äfven den föreföll mig för smältande, för retande, för vek. Jag ville ej tillåta något blås-instrument att vara solo- eller principal-instrument, utom kanske valdthornet. Men det har jag ej hört solo. I stor musik ge de glans och kolorit åt kompositionen och äro oumbärliga och förtjusande. Men hvem ville måla en figur ensamt med hjerta, höga och ljusa färger? Hvarje instrument har sina fördelar och sina brister, som påminna att de alla äro syskon och älska att vara tillsammans. Somliga äro fullkomliga i alla andra afseenden, men sakna étendue, t. ex. violin: det skönaste af dem alla. Strängt taget torde det ej finnas mer än ett enda soloinstrument i det som derför är satt. Det är orgeln. Den som kunde spela den!

Müllers viol! Farbror känner den för väl, att jag skulle vilja säga ett ord derom. Ingenting mer, än att jag ej en

gång kan inbilla mig något som vore fullkomligare i hans genre. Jag hörde honom spela en qvartett af Mozart. Den och Skapelsen äro de vackraste minnen jag förer med mig från hela denna musikaliska fest. Så begär Mozart att blifva exeqverad, om man skall finna hela den oändliga skatt af skönhet som han nedlagt i dessa qvartetter. Exekutionen ger honom ej dessa behag. Den gör honom blott rättvisa och ingenting mer. I allmänhet behandlar man med alltför liten vördnad, med alltför litet studium sådana auktorers arbeten. Att exeqvera dem fullkomligt är i sin stränga mening ej annat än att komponera dem efter än en gång, och egentligen att tala finnes det i hela verlden ej någon som kan exeqvera en kompositörs arbeten, eller skulle kunna göra det, mer än han sjelf.

Tisdagen voro vi till middag hos Forssmans. Om afton kommo Brendler, Norman, Askegren, Borén och Silfverstolpe dit. Müller var också der en stund. Jag spelte för honom och fick beröm. — Vi fingo höra Boccherinis qvintetter. Af alla auktorer den, som ligger mig närmast och mest rör mig. Det är toner och minnen som komma ifrån en oskyldig verld, der man en gång lefvat. Man älskar honom, om man ock erkänner den stora öfverlägsenhet som Mozart och Haydn ha.

Norman spelte en grann qvartett af Dupuy, der fingrarne hade mycket att göra, och som *de* komponerat på egen hand. — Brendler en annan af Krommer. Hans flöjt är vacker och hans exekution verkligen musikalisk. — Askegren en briljant koncert på fortepiano af Fedor.

Fjerdedagen reste jag ifrån Stockholm och ifrån mycken musik som jag ännu hade att vänta. — Jag hade så när glömt omtala att jag också blef bekant med Hæffner, till hvilken Silfverstolpe förde mig. Jag hörde honom spela svåra saker af Sebastian Bach, som är hans favorit-auktor. — Ifrån

bibliotheket här har jag skaffat mig Händels ouverturer, satta för klavér. Han är ännu strängare i sin stil än Bachen; det finns ej en enda not som kan anses för remplissage. Det är mycken enfald, klarhet och storhet i hans musik.

Men det är tid att jag slutar min långa musikaliska sermon. Jag önskar att farbror läser den med hälften så mycket nöje som jag skrifvit den. Huru oändligen mycket hellre hade jag ej velat i min bäste farbrors sällskap höra allt det vackra, hvarom jag berättat! Jag slutar med det, hvarmed jag bort börja, med tusen tacksägelser för min bäste farbrors bref. Skytteanus har för det närvarande tvänne docenter, och emellan dem får jag ej rum. Af Aurivillius har jag fått korgen, som ej stort bekymrar mig. För det närvarande har jag ingenting mer att säga om mina utsigter.

Uppsala den 11 Maj 1807.

Till fru Geijerstam.

Tack, bästa faster, för den hederlige Rappolts epistel till sina bägge lärjungar och vänner i den musikaliska tron och kärleken. Den kom säkert varm ifrån hans hjerta; ehuru, som det synes, ej skrifven i någon af hans glada stunder. Ålder och sjuklighet göra dem mera sällsynta; men just derföre har hans alltid lifliga kärlek för musikens skönhet och kraft någonting rörande, som gör känslan godt och tyckes intyga att njutningen af det vackra är den enda i verlden som ej förvandlas, och som ej förr än med lifvet lemnar den som någon gång i sanning känt henne. Hvad som mest bör hos Rappolt värderas är, att ehuru han helst återkommer till de arbeten och mästare som äro hans ungdoms älsklingar, han likväl hvarken förlorat toleransen för det nya eller för-

mågan att fatta det. Jag erinrar mig ännu med nöje hans sista vistande på Ransäter. Han hade satt full harmoni för fyra instrumenter till denna gamla, enfaldiga melodi af Corelli. Jag har sedermera här hört den för 8 instrumenter, med alla sina variationer. Han hade äfven satt ord till den — ehuru han ej ville erkänna dem för sina — lika enkla och klagande som melodien, och som egde en rörande tillämpning på honom sjelf. Han spelte den med mycken känsla och kärlek. Några ögonblick derefter kunde han med deltagande höra en sonat, der hela Clementis lätta, flygtiga fantasi yrar. Schobert och Mozart, Haydn och Corelli, Boccherini och Steibelt, alla ega hos honom sitt rum. Öfverallt der en talang finnes förstår han att fatta den, och denna rikedom i känsla och omdöme eger hvarken faster eller jag. I synnerhet eger jag så litet af hans billighet, att jag ofta varit nog oförnuftig att förifra mig öfver den. — Hans dagar bli hädanefter ej många. Men hos oss, hos hans vänner, mot hvilka hans trofasthet var sällsynt, skall ett älskadt minne lefva af denna utomordentliga menniska, som har umgåtts med många, men som få hafva känt.

Tusende tack för fasters välkommen! — som för mig är en så vacker ton, att jag på mina resor från Uppsala, ibland skjutsbönders gräl och hållkarlars svordomar, i hela denna afskyvärda rese-symfoni ej hör något annat än detta välkommen till Frösvidahl! Men bakom bergen och vid Klara elf ljuder också ett välkommen som jag gerna hör, och som också ropar efter min goda faster.

Här lefver jag ej utan musik: det vill säga att jag lefver. Jag hör åtminstone en gång i veckan en qvartett, som stundom är rätt väl besatt. Till mina förra musikaliska bekantskaper har jag gjort en ny, som jag mycket värderar. Det är en magister Ekmarck, som sjelf ej spelar, men kän-

ner theorien, förstår musik och är en intagande och aktningsvärd menniska. Vi studera Händel och Corelli tillsammans. Af Händels ouverturer skall jag skrifva af ett par; ehuru de med all sin enfald bli mig svårare att kunna spela för faster, än Clementis caprice.

Uppsala den 27 Okt. 1807.

Till J. Marie Geijer.

— Hur jag sysselsätter mig här, det vet du, äfvensom att det hos mig är en inrotad vana att må väl. Musik hör jag åtminstone en gång i veckan, då vi ha vår vanliga qvartett. Koncerter ges som oftast, men det är dålig musik, och jag går ej dit. I förgår voro mina vanliga musikvänner här. Jag spelte och hörde Mozarts qvartetter, hade en ganska rolig afton och kom ihåg alla mina sommarnöjen och alla mina frånvarande vänner. Jag vet att de också stundom tänka på mig. Gud göre dessa stunder så lyckliga för dem som de äro för mig! — Det är en obeskrifligt ljuf känsla att veta sig vara afhållen; och jag eger denna lycka långt mer än jag förtjenar.

Ifrån akademiska bibliotheket har jag fått låna en gammal auktor vid namn Scarlatti, som skall bli mitt höststudium i musiken. Får jag tid, tänker jag äfven sysselsätta mig med harmoniens kännedom och till den ändan gå igenom Voglers skrifter. För öfrigt läser jag filosofi, — men det förstår du ej, och jag hade väl lust att tillägga — inte jag heller.

Jag skulle författa någonting. Ännu är litet gjordt. För en tid sedan begynte jag på. Jag har sedan ej hunnit med mer än att stryka ut det igen. Jag tänker derpå hvar dag,

oroar mig väl också ibland rätt allvarsamt deröfver att mitt arbete går så långsamt och illa. Men det är så med allt hvad jag skall göra. Det blir ej af förrän tanken derpå och ovissheten om utgången plågat mig nog länge.

— Jag hör att bror Bengt Gustaf också vill lära spela, och att moster Agneta * ännu en gång för hans skull vill åtaga sig samma besvär som hon haft för oss allesamman. Den goda moster! Jag tackar henne ej så ofta som jag borde i mitt sinne. Och likväl om hon ej varit, hade jag i min lefnad varit utan musik; och jag vet ej hvad som skulle kunnat fylla hans rum och ersätta allt hvad jag då förlorat. Jag hade ej varit utan glädje; men musiken är glädjen som är glad öfver sig sjelf — den är en dubbel glädje. — Jag kommer ännu ihåg då jag först kände att jag höll af honom. Det var då jag först kom till Carlstad och var utan klavér. Jag längtade derefter, och jag minnes ännu den skymningen då jag gret och beklagade mig för bror Carl Fredrik.

Uppsala den 11 Apr. 1808.

Till föräldrarne.

Min gode far påminner mig om Axel Oxenstjerna. Och huru stora skäl att undandraga mig bör jag ej ha, om ej min bäste fars önskan skulle förmå mig till ett arbete, hvartill jag dessutom har så många för mig smickrande uppmaningar? Och likväl — kan jag ej företaga det. Det är ej ledsnaden öfver ett fullbordadt men misslyckadt försök, ej ledsnaden öfver ett annat som stannat på halfva vägen, som dertill är orsak. Men frukten af dessa försök är att jag blifvit

---

* Se I afd. 3 band. sid. 7.

för nära bekant med Oxenstjerna, och denna bekantskap inviterar mig ej att göra det tredje. Jag har länge nog arbetat på att förena i hans karakter motsägelser som ej låta förena sig, och att finna igen den store man, hvars namn figurerar så mycket i våra vanliga historier. Men jag har ej funnit honom, och tänker slutligen: hvarföre skall jag söka mer det jag ej kan finna? — Och egde jag ej visshet, så finner min älskade far att blott denna *misstanke* att den store mannen i sjelfva verket var en *egennyttig menniska med mycken duglighet*, att blott denna misstanke, som är outrotlig och måste uppkomma hos hvar och en som närmare känner hans historia, att den är nog att afskräcka hvarje loftalare, för hvilken det ej är likgiltigt att berömma hvad han ogillar. — Jag förebrår mig ej detta omdöme om den berömde mannen. Jag har nog arbetat för att kunna finna honom annorlunda, — jag kan det ej.

Jag läser nu Latinska historieskrifvare af alla krafter och finner mig oändligen intresserad deraf. Jag ämnade disputera om Cæsar; men hans studium har gjort mig så snål, att jag önskade också omfatta de andra Romerska historici, och då hinner jag ej ifrån mig denna termin. Jag har vändt mig häråt i afsigt att kunna bli kallad till docens af professorn i Latinet, Götlin. Blir det af, så kan det ej ske förr än nästa termin, och min disputation kommer då tids nog i början af hösten.

Stockholm den 22 Dec. 1808.

Till desamma.

Här sitter jag — och önskar allt godt öfver mitt älskade hem, och vänder ofta mitt hufvud vester ut åt den trakt, dit jag tycker att solen och glädjen hvar afton skynda

sig. Gud välsigne er alla, vänner, föräldrar, syskon! Så önskar jag hvar dag. Så önskar jag vid det gamla årets slut, som gått så fort att det för mig ej hunnit bli gammalt; och vid det nyas början vet jag ej heller någon bättre önskan.

I förgår var jag för första gången på Svenska Akademiens sammankomst; men stod, som billigt var, vid dörren och hörde huru äreminnet öfver Oxenstjerna blef belönt med högsta priset. Författaren heter Hagberg och är adjunkt vid Storkyrkan samt en renommerad predikant här i Stockholm. Trängseln och värmen voro odrägliga. Jag hörde litet nog af hvad som upplästes, och på det lilla jag kunde höra vågar jag ej grunda något omdöme. — Wallin fick 200 dukater för en sång öfver Gustaf III. Akademiens ledamot Blom uppläste slutligen en ode till Svenska soldaten. — Men hvad min ringa person beträffar, så tycker jag att man måste ej ha något hjerta, eller, som Fransosen säger, några inelfvor i sig, för att nu i denna tidpunkt kunna skrifva äreminnen — och oder öfver patriotiska ämnen. Vid tanken på dem borde man brista i gråt och inom sitt eget bröst innesluta sin sorg och sin harm öfver all den kraft hos nationen som är förgäfves förslösad, alla dessa segrar som äro förgäfves vunna.

Stockholm den 2 Febr. 1809.

Till desamma.

— Jag har hört mycken musik, och vacker, rätt vacker musik, sedan jag sist skref. Crusell gaf en koncert, som var ibland de bättre jag någonsin hört. Han spelte saker af egen komposition, som voro förträffliga. Müller desslikes. — Han är ändå den fullkomligaste virtuos i sitt slag som jag kan göra mig begrepp om, och då jag hör honom ger jag

violen priset framför alla instrumenter i verlden. Gubben spelte i 30 graders köld — och i hillerskinspels. Jag begriper ej hur han kunde komma ut med de svåra saker han exeqverade — och så mästerligt! Han försatte hela sitt auditorium i enthusiasm. Mamsell Wässelia sjöng. Collin äfven. Men ingen madame Angelucci! — ingen Sebastiani! — hvarmed jag var rätt nöjd. Jag har hört dem en gång och kan dermed vara belåten. Det är ej röst, utan fågelsång — och fula fåglar. En af dagarna hörde jag *Vattendragaren* af Cherubini, en nätt pjes och en gudomlig musik. Skada att han blef så illa gifven! — Silfverstolpen har gjort mig bekant med Frigel, musikaliska akademiens sekreterare, en gammal hedersman, full af förnuft och musik och godhet. Han har lofvat mig att få gå till honom ibland och hemta vishet. — Jag blef då äfven bekant med kammarherren Silfverstolpe, en god musik-kännare. Han har varit envoyé i Wien i sju år. Känner Haydn och berättade intressanta saker.

Nu skickar jag till syster Lotta »*En vandringsman, som vilse gick*». Det är *min* visa. Jag är också en vandringsman — blir det kanske ännu mer. Hoppet är också *min* ledstjerna. Och när skall jag hitta hem?

Göteborg den 5 Aug. 1809.

Till Anna Elis. Lilljebjörn.

— — Jag tycker om dig för det du är religiös och älskar den eviga kärleken. Tro mig, jag gör det också — och låt ej bedraga dig af några förflugna utlåtelser, som jag kanske fällt, men hvilka blott uppkommit af mitt olika sätt att se dessa saker. En oro hos dig i detta afseende skulle smärta mig, emedan den störde ditt lugn. Ty för kärleken,

som omfattar evigheten, är det redan en fördömelse att ej få hoppas den älskade salig.

Ja, jag tillbeder honom i stoftet med bäfvan och kärlek, den evige, för hvilken äfven jag, den ringaste af hans tjenare, ej är främmande. — »Herre, du är ensamt god», säger jag då om våren hans lifgifvande anda, ljuf och allsmäktig, genomtränger jordens innanmäten och sprider lif äfven i de dödas boningar. »Du är god», tänker jag då jag ser sommarens frukter och höstens skörd förnya sig år från år; och med bäfvan, men af innersta hjerta skulle jag ropa detsamma, om hans vink bjöd mitt lif försvinna som en skugga, eller om hans mäktiga arm krossade den jord vi bebo, sänkte den i samma afgrund, hvarur han den kallat. — I menskligheten gång från tidernas början ser den kortsynte blott våld och list, omvexlande i evigt samma, vidriga, utnötta lek, och ropar med en vämjelig visdom: »det sker ingenting nytt under solen»; för den visare, eller för det hjerta som dig i ren enfald tillbeder, o Herre, lefver du i vårt slägtes skiften som i naturens välsignade gång, — är äfven harmonien i din menniskoverld förnimmelig. Verlden är musik; men vi stå midt i stycket, höra blott enskilda toner, och dissonanser sönderslita vårt öra. Dissonansen enskildt anslagen är vidrig. Hör den i sammanhang: — du märker den ej mer. Så är det med lidandet och hvad vi kalla det onda i verlden. Ja, vi skola en gång förstå det, älskade, om vi äro värdiga dertill; äfven vi skola en gång, då vår röst är tystnad på jorden, förnimma den evigt strömmande melodien af verldens lopp. — Jag skulle ock ha mycket att säga om en falsk, ty värr nog allmän religion. Men som du ej begriper den, så kan det vara lika mycket, eller ock skola vi tala derom en annan gång.

Bath den 14 Jan. 1810.

Till föräldrarne.

— — Till professor Höijer skref jag straxt efter sedan min gode far berättade mig om hans besök på Ransäter. Jag har nu erhållit svar från honom *. — I ovissheten om Höijers

---

* Detta, dat. Uppsala d. 5 Dec. 1809, lyder sålunda:

Om du nu börjat innesluta mig i dina morgonböner med ett christligt *Goddam,* sedan jag så länge lemnat ditt bref obesvaradt, kan jag ej stort förundra mig deröfver; men jag bör ock nämna min ursäkt. Jag har väntat på utnämningen af philosophiæ adjunkt, emedan deraf till någon del berodde det svar jag hade att gifva dig. För ett par dar se'n först har kanslern deciderat sig för Borelius. Deremot har jag i anseende till de medsökande intet att invända; och ehuru jag fruktar att Borelius ej, såsom en adjunkt egnar, bär upp professors-målet, har han dock två afgörande förtjenster framför de bägge andra, den att ha gifvit det bästa specimen, ehuru svagt äfven hans var, — och den att hjerteligen önska och söka sig härifrån och lemna plats åt bättre, då de andra bägge anse sig för alldeles omisteliga här, och derföre svurit att ingen utan döden skall skilja dem och akademien åt.

Din herr far — för att nu komma närmare på saken — surprenerade mig ej litet i sommars, då jag på min visit hos Ransäters-herrskapet gick miste om dig, med den underrättelsen, att du ville bli academicus med min introduktion dertill. Hvarföre sjelf aldrig sagt mig ett ord derom? hvarföre en gång på min tillfrågan om ditt Lieblings-studium svarat historien? Deri har du ju ock arbetat och skrifvit! Men som man ock kan vara historicus utom Uppsala, och jag ej såg dig taga något steg för att der producera dig, tänkte jag du varit för klok att låta din kärlek för Uppsala-Muserna förvilla dig. Frivilligt och med öfverläggning borde man ej kunna taga ett steg, hvarmed man öfverlemnar sin framtida utkomst åt hazarden och sin person åt alla de humiliationer, som, helst då det gäller Uppsalienserna, åtfölja lärdomen såsom stånd och métier i vårt genom-barbariska land. Jag är framför allt

Höijers svar skref jag till doktor Fant i November månad, emedan jag blef underrättad att en af hans docenter blifvit befordrad. Jag skref äfven till landshöfding Rosenstein och anhöll om den rekommendation som han förr en gång i

berättigad att häri säga rent ut hur saken förhåller sig, jag som tidigt nog insåg det, som blifvit emot mina egna desseiner trugad och narrad med löften och survivancer hit, sedan i all min lifstid åter trugad och gäckad och misshandlad och intrasslad i nät, som hindrat alla mina oafbrutna bemödanden att komma härifrån. — Men är du verkligen kär i våra Muser, hvilket jag skulle beklaga för din skull, så angenämt det ock kunde vara för mig att alltid hafva dig här, — så vet jag väl att kärleken är blind, och dermed obotelig så länge den är kärlek. Således återkommer jag till ditt projekt. Grubbe är nu qvar såsom docens, och författningen, som förbjuder mer än en docens för hvarje professor, vore här ett hinder, ehuru ej oöfvervinneligt. Emellertid nyttjar jag det till din förmån. En hade anmält sig före dig; och jag svarade honom utan afslag eller löfte, att han kunde vänta att sjelf decidera sig eller fordra decision af mig tills man fått se om någon ledighet yppade sig. En och annan har ock kommit sedan (du måste veta att jag till sista promotionen tvangs att ge 3 laudatur), kanske ock andra gå och mena. Jag kan ej tvingas till något föreslående så länge Grubbe är qvar; jag har derföre sagt hvar och en i synnerhet, att han egde att specíminera; och som flera anmält sig, kunde och borde jag låta saken komma an på konkurrens, och den som ger bästa specimen blir min karl. Härmed kan jag uppehålla dem till din hemkomst; men vilkoret, konkurrensen, kan jag ej upphäfva. Ingen har än speciminerat. Det skall nu bero af dig, om du vill med ditt gifna specimen konkurrera, eller om du vill utge ett nytt vid din hemkomst, eller också skicka hit något utifrån. Jag skall nog så förhala tiden, hoppas jag, att din rätt ej går förlorad. Är du nöjd härmed? — Kort efter min visit på Ransäter träffade jag Upplysnings-stats-sekreteraren landshöfd. Rosenstein och hade tillfälle att framkasta ett ord för dig, hvarom då vi råkas. — Lef väl emellertid; jag vet att Britterna ej äro förtjusande

samma angelägenhet haft godheten att gifva mig. Jag har härpå ej ännu erhållit något svar. Blir det gynnande, så antar jag detta tillbud framför Höijers. — Hvad jag önskade att kunna sätta i fonden af min framtids utsigter vore, jag erkänner det, en lektors-syssla i Carlstad.

Bath den 29 Mars 1810.

Till professoren, doktor E. M. Fant.

Ett bref från hr adjunkten Löwenhielm har bragt mig en underrättelse, som, så väl för dess inflytande på min framtids väl som den tillfredsställelse en liflig tacksamhet ger hjertat, jag räknar ibland de gladaste jag någonsin emottagit — den underrättelsen, att hr doktorn, med så mycken godhet upptagande min anhållan, har hedrat mig med kallelse till docens i historien; — och det lyckligaste ögonblick jag sedan njutit är det närvarande, som tillåter mig att betyga min tacksamhet. Jag kan det blott ofullkomligt. Men jag önskade att den hjertats accent, som kan ge lif åt de enklaste ordalag, hade ett uttryck i pennan. Min känslas röst skulle då vara vältalighet nog och ge en högre betydelse åt det vanliga, okonstlade språk, hvaruti jag härmed aflägger min ödmjukaste, vördnadsfullaste tacksägelse för den godhet hr doktorn mig visat. En framtid, om den är mig beskärd, skall, ej i ord utan i gerning, ge den bästa tacksägelsen, den enda vedergällning hr doktorn begär och som är i min förmåga att gifva: den skall se mitt allvarliga bemödande att

för utlänningar, och att de åtminstone böra vara utan skuld, om fägnaden att här åter se dig länge uppskjutes för din

vän och tjenare
B. C. H. Höijer.

alltid bli mera värdig det vitsord, hvarmed jag blifvit hedrad genom denna kallelse till vetenskapernas tjenst. Nu tänker jag derpå med tacksamhet; känslan af min ringa förtjenst nekar mig att deröfver vara stolt. — Men skulle en gång mina krafter unna mig den tillfredsställelsen att i denna tjenst hafva arbetat ej utan nytta, om ej med ära, då skall jag med stolthet kunna minnas den vördnadsvärde veterans bifall, som först der anviste mig ett rum, der fäste min verksamhet, och ej vägrade mig en belöning den tid min förtjenst var hopp, ej fullbordan. — Det fins i menskligheten ingenting vackrare än att se den bepröfvade, erfarne mannen i detta afseende dela ynglingens hopp; och det fins ingenting mer tröstande än att erfara ett sådant deltagande. Den lärde må hafva andra medel att lemna åt efterverlden sin hågkomst. Men det är endast genom ett ömt deltagande i den unge vetenskaps-idkarens öde som hans minne får ett lefvande tempel i ett menskligt bröst. Det är endast så som han blir odödlig för hjertat.

Jag har en full tacksägelse af hela mitt hjerta att gifva herr doktorn; ej endast för den ynnest jag njutit, utan äfven för det sätt hvarpå den blifvit mig visad. Jag har njutit den hel och oförminskad, utan obehaget af en ofta upprepad anhållan, utan att genom enträgenhet hafva behöft att afdraga något i värdet af godhetens frivilliga skänk. Jag har njutit den frånvarande, och den har i främmande land kommit att söka mig och göra för mig mitt hem ännu kärare. Ett gynnande ord, för år sedan yttradt, har herr doktorn, på underrättelsen att min önskan vore ännu densamma, straxt förvandlat i verklighet. Om jag lägger vigt på detta godhetens egna, ädla sätt att göra tacksamma, så är det visserligen ej för att anföra det som ett lof — hvilket herr doktorn ej behöfver — men det må tillåtas mig att nämna det såsom

ett skäl till tillfredsställelse för mig sjelf. — Den vän, hvars tillgifvenhet var hos herr doktorn min bästa förespråkare, har, då han framförde underrättelsen, ej för mig dolt någon anledning till tacksamhet; och har så mycket mindre kunnat beröfva herr doktorns välvilja något af dess drag, som, jag tror, han sjelf är en gammal bekant af densamma.

Jag skrifver med denna post till kongl. sekret. Beckmark, och, jemte det att jag aflägger tacksägelse för den godhet han förut mig visat, ber honom hos H. Exc. kanslern anmäla min ansökning om permission att vistas utrikes: en ansökning den jag hoppas herr doktorn har den godheten att understödja. Jag begär till en början blott detta tillstånd för ett år. Långvarigheten af denna resa, hvilken jag hoppas att i vetenskapligt afseende kunna göra för mig nyttig, kan jag ej ännu bestämma. Det beror förnämligast på min följeslagares herr Schinckels helsa, som någon tid varit vacklande. Vi äro nu stadda på resan till södra kusten af Devonshire, hvars milda luft blifvit honom af läkare rekommenderad, och der vi ämna att ett par månader uppehålla oss innan vi besöka de öfra delarne af landet. Några underrättelser om fortgången af vår resa hoppas jag herr doktorn tillåter mig att stundom meddela. Nu måste jag sluta, och jag gör det med återupprepadt uttryck af den vördnad och tacksamhet, hvarmed jag oupphörligt skall lefva S. T. herr doktorns o. s. v.

Bath den 4 Apr. 1810.

Till akad. adjunkten Severin Löwenhielm.

— — Jag önskade att kunna säga dig något om det intressanta land, i hvilket jag nu 8 månader vistats. Ämnet

är för stort och gränsorna af ett bref för trånga. Men *hvarföre* detta land är så intressant, det skulle jag kunna säga, om du vill nöja dig med allmänna och obestämda uttryck. Det är ett färdigt samhälle. Det är i synnerhet märkvärdigt för *fullständigheten* af sin borgerliga inrättning. Seder, regemente, bildning — allt är här af *ett* stycke, om jag så får säga, och ett solidt helt. Man finner här i intet afseende något tomt prål, intet uselt charlataneri, ingen flärd. Hvarje del vet sitt ställe och är jemnt så mycket som han i ett sådant system kan vara. — Jag kom hit med fördomar emot folket. Det är en nation, hos hvilken begäret efter vinst och en trång egennytta förqväft allt vackert och ädelt, tänkte jag vid mig sjelf. — Det var ett Svenskt begrepp om egennytta, hemtadt från en ofärdig stat, der förbindelsen emellan allmän och egen nytta ofta är så litet märkbar. Här känner den hvar man, och det fins i allmänhet ingen redligare menniska än den egennyttige, industriöse Engelsmannen, ifrån köpmannen ned till handtverkaren. Det må komma af klokhet eller ärlighet. Men sådan är händelsen. Hit kommer ingen främling utan att beundra den ära och det allmänna förtroende som här gäller i handel och vandel. Det är äfven hit man skall gå för att ännu finna qvar dyrbara spår af den republikanska enkelhet i seder, som vi andra blott känna ur böcker. Sedernas enfald förenad med brist på odling är ej någon sällsamhet. Här fins den förenad med en i sitt slag fulländad bildning. — Det är det rikaste land i verlden. Likväl fins det knappt i något annat land så liten lyx. En rik och betydande Svensk kan ej för sitt lif neka sig det nöjet att låta sin värdighet synas på sin råck, klinga i sin titel eller skina i sin stjerna. Sådant faller ingen Engelsman in. En dekoration bär ingen, om han också har den, utom vid högtidliga tillfällen. På utseendet skiljer du ej krämaren från

ministern; och med bägges titlar har du lika litet besvär. Enkelheten och bestämdheten af deras allmänna höflighetstalesätt är karakteristisk. Med *how do you do?* — *if you please* — *thank you* — gäller du i ditt tal för en försvarligt artig karl ifrån den ena ändan af England till den andra. Men om deras språk är fattigt på titlar, så är det deremot det enda som har ett ord för den enda verkliga rang ibland menniskor. Detta ord är *gentleman*. Dess betydelse är ej egentligen fästad vid independence i förmögenhet och ställning i samhället, ehuru dessa afseenden äfven ingå deri, utan det uttrycker distinktionen af en bättre uppfostran, liberalitet i tänkesätt, samt värdighet och behag i sätt att vara. Man säger om en sådan person: *a gentlemanly man, he is the perfect gentleman, he has gentlemanly manners*. Hvar och en, hvars befattning i samhället fordrar en liberal uppfostran, hörer till klassen af gentlemen. Detta påminner om skilnaden emellan *artes liberales* och *serviles* hos de gamle. — Ett annat republikanskt drag är strängheten af deras husliga seder, jemförd med den sjelfsvåldiga friheten i deras publika lefnad, i deras omdömen om regeringen och publike män, och vid alla tillfällen då de föreställa *en allmänhet*, då John Bull är det bullersammaste djur på jorden. Kännemärket på enskilda seder tages säkrast af förhållandet könen emellan. Deruti, som i allt annat, finnes i detta land en djupt rotad vördnad för förfäders bruk. Äktenskapet är ännu här någonting heligt — heligare derföre att brotten emot dess trohet här ej dömmas efter en ytlig heders lagar, och att lorden som dagsverkaren af ingen falsk blygsel afhålles att i sådana fall öppet vädja till allmänna lagen. Man är här nog enfaldig att tro, att det icke finnes någon bättre väktare öfver allmänna sederna. Med den meningslösa jargon, som hos oss går och gäller under namn af

courtoisie, skulle man förolämpa ett Engelskt fruntimmer. Om qvinnan här är mer inskränkt till husliga omsorger, om allmänna omdömet vakar strängare öfver hennes uppförande, om ett fel mot seder henne *aldrig* förlåtes; så behandlas hon deremot i allmänhet med mera vördnad, och om en karl som prof af aktning fordrar att tilltalas förståndigt, så begriper man ej här att denna skyldighet ej bör ännu grannlagare iakttagas emot ett fruntimmer. Galanteri mot en flicka i en familj af verkligt Engelska seder anses som en insult eller som ett giftermåls-anbud. Jag talar ej om de så kallade fashionabla cirklarne, som ha sina egna seder. Och som allting här är helt och färdigt, äfven orimlighet och dårskap, så fins ej heller någonting orimligare än hvad här heter *life of fashion.* — Någonting älskvärdare än en Engelska i sitt förhållande som mor har jag aldrig sett. Att äfven ett fruntimmer af bättre stånd bär sitt barn i armarna på promenaden, på gatan, är en vanlig syn. Barnen hållas så mycket som möjligt i fria luften. De äro i allmänhet vackra som änglar. Och en förståndig uppfostran gör dem fria och älskvärda. En sådan liten varelse ser med sina klara ögon dig käckt och förtroligt i ansigtet, och har ej blifvit lärd att begripa, det en menniska behöfver skämmas eller rädas för en annan. Deremot är Engelsmannen som yngling modest, ofta ända till blyghet. — Jag nämnde det stränga begrepp här råder om qvinlig anständighet. Men denna fordran sträcker sig blott till sediga qvinnor. De osedigas öppna och kala fräckhet öfvergår all beskrifning. De svärma kring Londons gator alla tider på dygnet. De samlas skocktals på theatrarne, som äro riktiga marknads-platser för sådana varor, och handeln sker på Engelskt vis, plumpt och öppet. De stackars kräken förstå sig ej på att ge sin handtering någon vackrare air än rent och ärligt köp. Att förena odygd med anstän-

dighet, att drifva en föraktlig näring med behag, att i något fall *sauvera apparencerna,* det begriper ej en Engelsk natur. Sjelfva lasten är här ärligare än på andra ställen. På intet ställe är gränsen emellan den och sedligheten så skarpt uppdragen. Och det är så mycket bättre för den sednare, ty de kunna ej blandas. En fräck odygd är mindre farlig. Jag har hört den öppenhet, hvarmed den här drifver sin handtering, anföras som ett bevis på detta lands förderfvade seder. Bättre vore att den ej funnes; men då den fins, så är det bättre att den är så infamt igenkännelig. — Det är en känd sak, att allmänna flickornas antal i Paris under och efter revolutionen ansenligt aftagit. En Parisisk flicka, tillfrågad om orsaken till handteringens förfall, svarade: *c'est que les honnêtes femmes nous ruinent.*

Engelsmännens styrka är *sundt förnuft.* Med en förundransvärd konseqvens visar det sig i alla delar af deras samhälls-inrättning och seder. Det är ofta rått, men aldrig vrångt, aldrig förhärdadt i några vissa fördomar, alltid öppet för undervisning, och alltid *liberalt,* som är sjelfva profvet på dess sundhet. Hos en nation som är så strängt fästad vid det reella i lifvet, kan man ej vänta att skön konst skall florera. Deras fordringar deri gå ej längre än till det *förständiga* och det *angenäma.* En moralisk, didaktisk tendens, förenad med målning af naturen och af enkla seder, är hvad de i poesi mest älska. Derföre är Thomson den populäraste af alla deras poeter. — I målning äro landskap och domestika scener de mest älskade ämnen. Framför sådana stycken skockar sig allmänheten på publika expositioner. De igenkänna deri med välbehag Engelsk fruktbarhet och Engelsk välmåga. *How comfortable it looks!* är af dem ett hjertligt yttradt beröm. Men öfver uttrycket af Engelsk *comfort* höjer sig sällan artisten. Jag har sett en målning af den

heliga familjen af Westall, en af deras berömdaste och populäraste målare. Scenen är i stallet der Frälsaren föddes. Maria är en hygglig Engelska och Christus ett rätt sött barn. Men jag ser intet skäl, hvarföre ej stycket kunde heta: *the farmers stable.* Så snart de söka en högre skönhet, så förlora de sig i en lös och obestämd angenämhet. I musik älska de på samma sätt det klara och behagliga, och så liten karakter i melodien, att sångaren dermed får ta sig hvad friheter han behagar. Derföre är amplifikation och broderi alla Engelska sångares fel. Karakter i konst förstå de ej utan i komisk bemärkelse, då det blir karrikatur. Också lyckas de deri. Men så inskränkt deras bildning i detta afseende är, så är den likväl, så långt den går, *ren* och *mensklig.* Det angenäma, behagliga hör visserligen till det *sköna.* Det Fransyska, epigrammatiska maneret hör alldeles ej dit. Engelsmännens stora förtjenst är, att de ej äro förhärdadt dogmatiska i sin smak. De äro i detta som alla andra afseenden liberala. Inga menniskor äro villigare att göra rättvisa åt all förträfflighet, och ärligt öppnare för undervisning. De göra till detta ändamål försök och låta försöka sig med största nit och tålamod. Deras kostsamma amatörskap i målning, deras samlings-ifver äro verldsbekanta. — Huru ofta har jag ej sett en Engelsk allmänhet under 4, 5 timmars tid sitta stilla för att höra den strängaste kyrkmusik och de svåraste fugor, — tåliga som lamb och alltid uppmärksamma. Svenskar skulle begynt snyta sig, hosta, prata inom första timmen, och innan slutet af den andra svurit på att det är en dum musik. Men kyrkmusiken är genom Händel inhemsk i detta land, äfvensom dramen genom Shakspeare. Nationen i sin smak som i sina seder och sin konstitution har en stor vördnad för prejudikater och förfäders omdöme.

Och emedan Händel och Shakspeare här skapade sitt rykte, så lefver det här så länge en Engelsman finnes qvar.

Stockholm den 17 Apr. 1811.

Till Knut Knutsson Lilljebjörn.

— Att jag af allt mitt hjerta och all min håg och alla mina krafter längtar till Wermland, det är min gamla visa, som min fästmö kan utantill, och hvaraf hvar och en af mina korrespondenter får höra en stump. I sommar skall det väl ske, men dagen och stunden vet jag icke.

Under våren ha här varit täta koncerter, och jag har således ofta hört musik. Man har gifvit både *Skapelsen* och *Årstiderna.* De äro en fortsatt skapelse, och Haydn kan säga om dem bägge: *det är allt ganska godt.* — Efter jag kommit att tala om stora kompositioner, måste jag ej glömma mina egna. En ny klavér-sonat har kommit till verlden, hvaraf verlden ej vet det minsta. — Jag har gjort några ändringar i duetten för violoncell och klavér, som frambragtes på Odenstad, och bifogat ett adagio och en rondo; och ehuruväl det torde hända att mästaren sjelf får lof att säga derom: *det är allt ganska dåligt,* så fägnar jag mig likväl i föreställningen att dermed få plåga morbror i sommar.

Uppsala den 19 Nov. 1811.

Till föräldrarne.

Gud välsigne min älskade far och mor för all deras godhet emot mig! Huru ljufva äro mig ej edra önskningar för min välgång! Likväl torde vi alla få nedstämma vårt

hopp angående det förslag som jag sist nämnde för mitt etablissement. Jag har nu haft bref ifrån Arosenius med omständliga uppgifter på inkomsterna vid Tyska pastors-sysslan i Norrköping. De afvika ansenligen ifrån hans första muntliga uppgift och äro, som han skrifver, verkligen mindre än han sjelf trodde. Beloppet är årligen, utom fria husrum, ej 1000 utan 700 r:dr rgs. Jag har ej ännu stort förstånd på ekonomi. Men denna summa tyckes mig visserligen vara för liten att deraf kunna lefva som etablerad, äfven med det minsta hushåll, i tider då penningens värde är så fallet. Jag erkänner att numera hela mitt hopp beror på möjligheten af de bägge pastors-tjensternas sammanslående: ett förslag som Arosenius säger vara å bane. Jag har tillskrifvit både honom och Silfverstolpe och bedt dem säga mig hvad utsigter det kan vara för detta arrangement, och att jag högst ogerna uppger förslaget att komma till Norrköping, men utan en sådan tillökning svårligen ser någon utsigt att der kunna berga mig. Jag står således ännu i underhandling och väntar med otålighet deras svar. Emellertid antingen jag kommer till Norrköping eller ej, så blir jag prest och tar theologiæ kandidat-examen så snart som möjligt. I fall förslaget der lyckas, så tar jag med ömmaste tacksamhet emot söta fars tillbud att här hålla mig under tiden fri från discipel, och får tillika betyga min innerliga erkänsla för min bäste fars skänk af förlags-summan till Iduna. Hon kommer nu att inbringa mig ett par hundrade r:dr. — Men jag må nu bli pastor i Norrköping eller ej, så hoppas jag med Guds hjelp att ej som prest gå länge oförsörjd.

Uppsala den 31 Mars 1812.

Till Esaias Tegnér.

Det är ett eget öde som alltid skickar mig åt öster då du far åt vester, och tvärtom. Jag är högst ledsen att jag således hvarken i Stockholm, ej heller i Uppsala, ej heller i Wermland kunnat träffa dig.

Man har sagt mig, att Engeström i ett samtal med dig yttrat att man önskade finna någon som kunde och ville sysselsätta sig med att arbeta på Svenska historien. Du lär vid det tillfället haft den godheten att nämna mig. Hvad som i synnerhet intresserar mig att veta är, om man med allvar umgås med ett förslag att få Svenska historien skrifven, och om NB. det kommer från prinsen sjelf eller är af honom omfattadt. Förtroendet är så högst ärofullt, att det platt icke kan sökas; men om jag visste att förslaget med allvar vore å bane, så skulle jag så mycket snarare söka att utmärka mig genom något historiskt arbete, och derigenom åtminstone kunna komma i fråga vid ett val af person. Bäste du, säg mig allt hvad du vet i den saken.

Jag har blott varit här litet öfver en vecka. Uppsala begynner för mig bli rätt tomt, i anseende dertill att jag här öfverlefvat mina mesta vänner. Man måste läsa flitigt af bara ledsnad. Vid lediga stunder roar jag mig med ett försök till öfversättning af *Macbeth;* men Shakspeare är *hårdlekt,* som det heter på Wermländska. — Jag hoppas och ber, att du kommer ihåg oss till nästa häfte af Iduna. — —

Uppsala den 7 Apr. 1812.

Till föräldrarne.

— Jag har ännu ej fått någon säkerhet angående förslaget om historieskrifningen. Jag har skrifvit till Tegnér och väntar svar. Det kunde ha varit ett blott löst ord af Engeström, hvarefter ej är att rätta sig. Det enda intressanta i saken vore att få veta om det verkligen är *kronprinsens* önskan att finna någon, åt hvilken arbetet i Svenska historien kunde uppdragas. Jag skulle då göra allt mitt till för att bringa mig i åtanka — ej genom ansökning — ty ett så ärofullt förtroende kan platt icke sökas — utan genom någon skrift i historien: ett fält der jag ännu ej försökt mig, och på hvilket länge min håg lekt. Detta är det enda möjliga medel att söka, och jag känner mig ganska benägen att fresta det. Emellertid kan jag vara lugn att förtroendet ej snart bortges; ty jag erkänner att jag ej vet någon att välja dertill.

Uppsala den 21 Apr. 1812.

Till desamma.

Åter några rader ifrån den som ej har stort annat att berätta, än att han läser och skrifver och skrifver och läser. — Jag har nu fått bref ifrån Tegnér. Ideen om historieskrifningen kommer från Engeström och ej från prinsen. I alla fall har jag inga anspråk på förtroendet så länge jag ej visat mig som historicus. Här torde äfven snart förestå ledigheter i den vägen, så att jag nu i bägge dessa afseenden måste använda all tid och flit på historien. Mina goda föräldrar torde då fråga, om jag slagit presten ur hågen. Det har jag ej. Men jag erkänner att jag är rädd att han skiljer

mig från litteratur, och det är ej underligt att jag då, om möjligt, vill ta vägen till preseståndet genom professoratet *.

Odenstad den 25 Juni 1812.

Till Es. Tegnér.

Jag har erhållit ditt bref, och hvad jag först har derpå att svara är afläggandet af den hjertligaste tacksägelse för all din vänskap för mig. Hur skulle jag kunna misskänna din välmening? Hvad skäl kan jag ega att ha misstroende till dina förslager? Det säkra i dem alla är din välvilja för mig, som jag aldrig skall upphöra att på det högsta värdera. — Jag har betänkt förslaget från Engeström och de skäl du anfört. Du kan ha rätt i att tillstyrka det; men jag kan också ej ha orätt i att undanbedja mig ett förtroende, så fullt af ansvar. Mitt svar till Engeström sänder jag dig i afskrift. Det bör aldrig kunna skada mig i hans ynnest; snarare tvärtom. De skäl jag der stöder mig på, äro de verkliga; men för dig kan jag lägga mera vigt på det sista, än jag kunnat göra inför Excellensen. Jag är i litterärt hänseende just nu på punkten att med allvar slå mig på *ett*, och ej längre hålla på med det stora ämnet *hvarjehanda*. Hvarje hufvudsakligt hinder ifrån ett uteslutande arbete åt det håll, jag nu väljer, under just de närmast följande åren kan förstöra mig för hela

* Äfven under sednare åren umgicks Geijer med tanken att inträda i andeliga ståndet. I en af hans anteckningsböcker förekommer under den 24 Mars 1831 följande: »Tänkte på att bli prest om ett par år, emedan jag dock i sjelfva verket är född till talare, och dermed kanske kunde uträtta mycket godt. Jag skulle söka bli *universitets-predikant,* utan allt arfvode, men med åtagande att predika hvarannan söndag under läse-terminerna».

lefnaden. Ty hvarföre skulle jag ej säga det: duger jag ej till litteratör, så duger jag ej till något annat. Jag känner mig för väl: du må säga hvad du vill, så fordras en mera stadgad, erfaren man att handleda prinsen. Mig skulle dessutom denna undervisning, den må blott upptaga ett par timmar om dagen, dock säkert sysselsätta *hela* dagen. Ty ingen kan mindre sysselsätta sig med två saker på en gång. Jag skulle derpå grubbla oupphörligt, för att säkert ändå göra det medelmåttigt. — Jag talar om hinder för mina studier, och du torde med skäl invända att brist på bergning är ändå det värsta hindret, som jag ej tyckes tänka på, fast jag är förlofvad. Du kan ha rätt att tadla; men jag kan ej misströsta om utkomst, då jag får sysselsätta mig med det som intresserar mig högst, och som jag vill och hoppas kunna uträtta något uti. Folk som ensamt slå sig på litteratur och med allt allvar, begynna nu bli så sällsynta, att man slutligen måste belöna dem för raritetens skull. —

Ransäter den 25 Juni 1812.

Till H. Exc. grefve L. von Engeström.

I ett bref, som jag nyss hade äran emottaga, har professor Tegnér meddelat mig innehållet af ett samtal med E. Exc., så vidt det rörde mig, angående befattningen såsom lärare hos Hans Kongl. Höghet arfprinsen. Han har uppå E. Exc:s befallning frågat mig, om jag skulle vilja emottaga ett sådant förtroende.

Då jag tar mig den friheten att med svaret på denna fråga vända mig till E. Exc., må det tillåtas mig att först på det vördnadsfullaste hembära E. Exc. min tacksamhet för det ärofulla i detta förslag. Men ju mera jag röres af för-

troendets värde, ju lifligare känner jag äfven förbindelsen att i detta ämne åsidosätta alla afseenden på egen förmån och lycka, så talande de också kunde vara för den, hvars utkomst är så litet försäkrad. Jag måste då bekänna att jag för mycket misstror mina krafter, för att våga åtaga mig en befattning af så stor vigt, af så högt ansvar. I afseende på studierna gäller om mig detsamma som om herr magister Tannström. Mina hafva lika så litet varit vända åt mathematik och naturalhistoria. Min kännedom i dessa ämnen är obetydlig. Jag har i intet af dem hunnit öfver elementerna, och på längre tid ej sysselsatt mig dermed. Men egde jag äfven all den insigt som till en sådan beställning fordras, så fattas mig dock ännu den erfarenhet, den mognad, hvilka studierna ej ensamt ge och den bästa vilja ej kan ersätta, — hvilka jag borde medföra till en sådan plats, ej der genomgå min skola. E. Exc. skall då säkert gilla mina skäl, om jag, med djupaste erkänsla för den goda tanke E. Exc. täckes hysa om mig, på det vördnadsfullaste undanber mig ett förtroende, som jag ej anser mig skicklig att uppfylla som sig bör.

Då jag undandrager mig ett kall som är öfver mina krafter, fäster jag mig dermed så mycket närmare vid det, som jag redan förr valt och i hvilket det skulle vara mig en vällust om jag på något sätt kunde gagna och hedra mitt fädernesland. Kärleken för vitterhet och vetenskaper, i synnerhet för Svenska historien, — ämnen, åt hvilka jag ej mer uteslutande och med allvar kunde egna mig i en beställning som, för att samvetsgrant skötas, ensam fordrade hela min tid och uppmärksamhet, — har äfven haft sin del i mitt beslut. Jag har haft den lyckan att af E. Exc. njuta uppmuntran. Detta är för mig ett skäl mer att ej misströsta på en bana, der brödet ofta ligger längre bort än äran, men

åt

åt hvilken vetenskaps-idkaren, under en sådan regering och sådana beskyddare som dem han i vårt fäderneslaud vördar, med mod och förhoppning bör kunna helga sig.

Med djupaste vördnad framhärdar — —

Uppsala den 14 Dec. 1812.

Till Anna Elis. Lilljebjörn.

— I dessa dagar blir min öfversättning af *Macbeth* färdig att läggas på trycket. Derefter tänker jag med all möjlig ifver företaga Carl den 10:des historia: ett arbete som jag genom Guds nåd hoppas skall göra min och din lycka.

Jag ser nog att ditt omdöme om mina psalmer är: *att de gå an.* Och jag skall ej knäppa dig på näsan derför; ehuru jag naturligtvis om dem har en bättre tanka. De äro fulla af smärre vårdslösheter, både lätt upptäckta och rättade, hvilka dels undfallit mig och hvilka jag dels tillåtit mig af hat mot en smak som sätter all poesi i fraser. Men att de kommit från mitt hjerta, det vet jag: många äro skrifna under tårar; och bära de ej tecken deraf, så befinner jag mig i den fullkomligaste förblindelse. Du skall få se att de växa till sig i ditt omdöme.

Du bryr mig för mina åtskilliga misslyckade förslager. Jag kan nu föröka listan derpå. Svenska akademien har gått mig förbi i bortgifvandet af sitt stipendium, och en ung student har i stället fått det. För mig hafva endast Rosenstein, Adlerbeth och Wetterstedt röstat. Leopold (som alltid varit mig led, jag vet ej hvarföre), Blom, Fleming och de öfriga närvarande hafva öfverröstat dem. Det är redan andra gången jag söker detta stipendium (jag sökte det äfven

1806); mina anspråk derpå äro utan motsägelse de giltigaste, och akademiens pluralitet har tydligen ämnat mig denna refus som en chican. Mina vänner äro indignerade. Jag skrattar deråt. — Det är tydligt att herrar academici anse mig såsom en anförare för hela den nya sekten; ehuru jag aldrig på minsta sätt deltagit i dess ströftåg. Men jag har befattat mig med den nya filosofien. Jag tyckes ej vilja svärja på den gamla slentrianen; och så ondt samvete ha de, att detta är nog skäl till fiendskap, i synnerhet som de ej kunna neka mig talang. — Man ser emellertid huru små själar stundom titta fram ur stora reputationer. Mina stackars psalmer få äfven oskyldigtvis sitta emellan för vederviljans skull till auktorn. Jag vet ej hvad skäl till förbigåendet af mig för öfrigt blifvit yttrade i akademien; men det vet jag af säker hand, att man utlåtit sig att mina psalmer fällt mig djupt i allmänna opinionen. Det är först och främst temligen dumt; ty mina psalmer voro då ännu knappt ankomna till Stockholm. Men alltför väl begriper jag att de skulle vara vidriga för en viss person, som nu är ett så gammalt petrifikat af hofpoet, att han säkert skulle anse det oanständigt att stiga in i himmelriket, om ej pudrad och chapeau bas.

Oroa dig dock ej häröfver och tag ej saken vigtigare än den är. Slika små usla upptåg ruttna snart, emedan de ha anlag dertill från början i sig. Jag ämnar ej inlåta mig i några stridigheter. Jag skrifver i lugn min historia; och om rättvisa finnes i landet, skall jag genom egen förtjenst bana mig väg till en belägenhet, i hvilken jag har nog för mig och dig.

Stockholm den 3 Juni 1813.

Till Atterbom.

— Jag har i dag läst din marsch *, som Arrhenius förde med sig; och jag tycker mycket om den. I anledning deraf begagnar jag mig af första tillfälle att be dig, att du ville tillåta oss få införa den i nästa häfte af Iduna, som vid midsommars-tiden (tror jag) utkommer. Hæffner kunde äfven öfvertalas att lemna sin musik, som då skulle bifogas. Har du i allmänhet ej något emot mitt förslag, så ber jag dig säga åt gubben derom, och öfverstyra så det ena som andra till mig. — Det enda jag vid din marsch har att anmärka beträffar uttrycket »*torna*» i andra strofen **. Först, emedan man ej bör gratis depopularisera stycken af en till sin natur så populär syftning som det närvarande, genom nyskapade ovanliga ord; och för det andra, om dessa ord äro tillåtliga, så är det blott då de ega af sig sjelfva fullkomlig klarhet; hvilket, tycks mig, ej är fallet med ofvannämnda ord. Ty »*torna*» kunde ha i sig sjelft så väl en neutral och intransitiv, som en aktiv bemärkelse; man ser ej straxt hvilkendera. Dessutom är det lätt ersatt med något annat ord. Jag lemnar detta åt ditt eget ompröfvande, och är säker att du ej illa upptar den välvisa anmärkningen.

---

* »Samloms, bröder, kring frihetens fana»: skrifven i anledning af den första (och kort derefter till Norrige utgående) student-beväringens vapen-öfningar.

** Der det nu heter:

»Kraften hvälfver i krigiska lekar
En sköldeborg omkring sin gamla Nord»,

stod förut: »Kraften *tornar*» m. m.

Stockholm den 4 Nov. 1813.

Till A. E. Lilljebjörn.

— — Min obeslutsamhet i afseende på min framtid vill jag ej neka, men väl söka att ursäkta, om det inför dig behöfdes. Min hela natur drar mig åt ett visst håll, nämligen till litterär verksamhet på ett eller annat sätt. Denna böjelse är hos mig alldeles ovilkorlig, och jag må befinna mig i hvad belägenhet som helst, som ålade mig andra pligter, den skall likväl alltid ta öfverhanden och sänka mig tillbaka i mitt nonchalanta drömmeri. Jag finner alltför väl att man med denna beskaffenhet ej är ämnad att göra lycka i verlden, och mina åtskilliga planer ha ej varit annat än försök att öfvervinna mig sjelf, som likväl ej lyckats bättre än att jag vid yppade tillfällen, snarare af en instinktlik fruktan att för alltid bli satt i ett bestämdt läge och bunden vid främmande pligter, än af resonnement, låtit dem gå mig ur händerna. Jag kan likväl ej säga att jag försakat mer än ett enda tillfälle, nämligen den erbjudna prest-sysslan i Norrköping, som visserligen också var ganska obetydlig. Information för arfprinsen och filosofiska professionen i Uppsala hade jag i alla fall ej fått, om jag sökt dem. Med ett ord: jag kan ej ångra mitt uppförande. Men du finner att, i så beskaffade omständigheter, jag så sent som möjligt kan uppge hoppet att just på den väg, hvartill naturen kallat mig, vinna utkomst för mig och dig. På akademien står således all min diktan och traktan. Historiska professionen kan ingen taga ifrån mig, i synnerhet om jag får ge ut mitt arbete, och doktor Fant tar väl snart afsked. Att göra mig fullt säker om succession är nu orsaken till min historiska sysselsättning. Man väntar ett sådant arbete af mig. Och du må le deråt eller ej, men jag hoppas ej litet deraf. Jag

hoppas att mina litterära förtjenster skola bana mig vägen till prinsen, och att han skall hjelpa dig och mig att expektera, i fall Fanten skulle dröja att afgå. Kanske skall du säga att jag bygger slott i luften. Åtminstone är det ej slott, utan blott en liten koja. Emellertid kan jag ej nog tacka Gud att han gett mig en sådan som du, som ej ledsnar vid din fattige vän. Och dernäst tackar jag honom för den förnöjsamhet, hvarmed jag kan fördraga min temligen oblida lott. Ty att vid 30 års ålder ännu sitta i en vindskammare och läsa för barn, är väl ej afundsvärdt.

Stockholm den 14 Jan. 1814.

Till Atterbom.

Jag får tacka dig så väl för sista korta sammanvaro, som för ditt före jul skrifna bref, hvilket jag nu erhållit. Jag har nu läst din kalender *. Vackrare saker, än din »Fågel Blå» innehåller, äro ej sagda af någon skald i något språk. Den har oöfverträffliga ställen, som ej kunna läsas utan förtjusning. Du är lycklig och olycklig med så stora gåfvor. Emellertid — hvad kan man säga dig annat än: *macte virtute, generose juvenis!*

I anledning deraf får jag — med vänskapens rätt — be dig att, så snart du kan, fullborda det poem, hvaraf du gifvit så lyckliga prof; och, åtminstone på någon tid, helt och hållet afsvära all *smärre* lyrik. Ej blott derföre, att du kan göra något bättre än stumpar; utan äfven derföre, att, så lyckliga saker du också gjort i stump-vägen, den likväl — enligt min öfvertygelse — ej är *din* väg. Af följande skäl. All smärre lyrik (stump) är tillfällighets-vers; dessa åter kunna

* Poetisk kalender för 1814.

delas i tvänne klasser: sådana, hvartill tillfället fallit inom, eller utom poeten. Ehuru man nu väl kan säga att, utan en inre anledning och af en blott yttre, ingen poesi blir af; så är det likväl sannt att poeter finnas i allmänhet af två slag: de med fysionomien vänd mera inåt, och de med fysionomien vänd mera utåt. De sednare äro de egentliga stump-poeterna (ej derföre stympare); emedan de stå i direkt frändskap och vänskap med saker och ting i den allmänna yttre verlden, hvilka, då de röra vid skaldens strängar, ej blott låta höra *hans*, utan äfven *sina egna* inneboende toner och läten. De förra åter gå hafvande med *sin* verld i skötet, tycka derföre ej mycket om att nära vidröras af den yttre, och bära frändskap nästan blott till denna inre verld (utom till stjernor och sferer och dylika saker, hvarpå man ej stöter sig). De äro således vända ifrån det yttre — det vill väl säga, ifrån alla tillfälligheter — till bemälda sköt-verld, der dessa ej kunna vara många, och som sjelf ingalunda vill gälla för en tillfällighets-produkt. Slå de sig likväl på sådana, så följer först, att dessa produktioner lätteligen bli enformiga, emedan de i dem alla kopiera sig sjelfva, — ja, slutligen kopior af kopior, tills blotta maneret återstår (hvaraf snart uppstår ledsnad, vemodiga åtbörder med förtviflan om poetisk kallelse); för det andra, att de lätteligen bli dunkla, förvirrade och sjukliga; ty sådana poeter, drifna af sin natur, arbeta redan vid minsta tillfälle på en fullständig förlossning — hvilken likväl ej allestädes går an, ehuru Frälsaren föddes i en krubba. Hvad är således det råd man bör ge dem? Jo: att de, när dagarne äro fulländade, måtte slå sig på att ur sitt eget innersta föda ett barn, och kalla dess namn — hvad de behaga. — Detta säger dig, med ständig tillgifvenhet, din trogne vän.

Ransäter den 27 Aug. 1814.

Till densamme.

Jag lefver, mår väl, och skyndar att meddela dig följande utdrag af ett bref från excellensen Engeström till landshöfdinge-embetet i Göteborg af den 16 Aug. 1814, hvilket är authentiskt, ehuru det ej ännu kommit i tidningarne.

»I dag middagstiden ankom kammarherren m. m. gref Brahe från H. K. H. kronprinsens högqvarter med den glada underrättelsen, att generalerna Skjöldebrand och Björnstjerna, som haft det uppdrag att till prins Christian öfverföra svar å de af honom föreslagna vilkor, voro återkomna från Moss, och att H. K. H., enligt H. K. Maj:ts nådiga auktorisation, ämnade underteckna den slutna konventionen. Den är hedrande för armeen och förmånlig för båda rikena. Prins Christian nedlägger regeringen, och fiendtligheterna upphöra. 30 mörsare hade beskjutit Fredrikssten och allt var beredt att storma fästningen, då ordre kom att kapitulera».

I ett bihang till Carlstads Tidning af den 20 Aug. innehålles, att officiell underrättelse från H. K. H. kronprinsen ankommit att ett stillestånd blifvit slutet på två månader med *Norska folket.* De vid Eda skans stationerade och under ditmarsch varande troppar (undantagande Westerbottens regemente) skola genast med tåg-marsch återvända till sina hemorter.

Vilkoren för konventionen känner man blott ryktesvis (undantagande att »Kong Christian» sutit af). De sägas vara: att två divisioner af Svenska armeen bli qvar i Norrige och på de punkter de innehafva (landet är ockuperadt allt intill Glommen); att Fredrikshall och Kongsvinger öfverlemnas; att Norsk riksdag genast utskrifves, och att äfven 10,000 Norr-

män få bli under vapen. — Innan stilleståndets slut är säkerligen allt arrangeradt, och Norrige vårt.

Dessa underrättelser skola fägna dig. Efter aderton dagars krig är det således slut. Norrmännen ha slagits dåligt för sin »Konge»; förmodligen blott med halft hjerta. — Vår hittills kända förlust anses ej gå öfver 500 man i döde och sårade. —

Jag är nu sysselsatt med våra folkvisor, som allt mer och mer intressera mig. Lings *Gylfe* har jag erhållit genom min bror, som nyligen kom från Stockholm. Mitt umgänge med författaren, hans värma, och min okunnighet om denna dikts egentliga beskaffenhet, hvilken jag kände blott styckevis här och der, förledde mig att taga mycket intresse för den. Men jag är botad. Jag har aldrig sport ett så ofantligt poetiskt misstag genomdrifvet med så ohjelplig hårdnackenhet.

Helsa gubben Hæffner af hjertat! Oaktadt hans otålighet, har han likväl ingenting att vänta af mig förr än vi råkas vid nästa termins början. Bed honom förlåta en långsamhet, förorsakad af eviga resor och förströelser. Jag vill af hjertat gerna kunna göra honom till viljes. Ett slags plan har jag mellertid uppgjort, och hoppas att han skall få hösten på sig att arbeta. — Tacka honom för den genom magister Dufva mig meddelade melodien till »Riddar Tynne». Den är både kuriös och vacker. — Bed honom slutligen om en afskrift af melodien till *Vikingen*, sådan som *han* ändrade den. Jag har förlorat den enda afskrift deraf jag sjelf egde.

Uppsala den 29 Sept. 1815.

Till Tegnér.

I Wermland var jag — och der var du ock; men desamme som ej der sågo hvarannan — voro vi. Hvilket å min sida kom af vattnet — eller deraf att jag under större delen af din Wermlands-sejour hade den angenäma sysselsättningen att dricka brunn. Säger du åter, att vattnet gör det visserligen icke, — så kommer dertill min anborna indolens och maklighet, hvari jag endast kan öfverträffas af din värda person. Hvilket allt är ganska dumt.

Hvad jag nu skulle omförmäla, och långt för detta bort göra, är att nästa häfte af Iduna, hvarmed brodren Rolf * går hafvande att i höst låta i ljuset komma, laborerar redan i moderlifvet med en betänklig *stranguria venæ poëticæ*, så att föga hopp synes vara att hon, utan snar hjelp, blifver vid lif. I den akt och mening, då mina små biträden äro helt oförmögna, vända vi oss till dig med den bön att du ur ditt hjertas fatabur ville låta framgå godt och ondt, henne dermed att förfriska. Bäste du, betänk hennes nöd, och sänd, om du har att lemna oss något, det till mig eller Adlerbeth, så snart du kan.

Jag är åter i Uppsala. Här är ledsamt. Hur är det i Lund?

Uppsala den 17 Juni 1817.

Till Atterbom.

En mängd af bref skall dock ej neka mig det nöjet att åtminstone med några rader få återkalla din vän i ditt

* Jakob Adlerbeth.

minne, innan du lemnar Svenska stranden. Mina bästa önskningar ledsaga dig. Arma ledsagare! men dock allt hvad jag får sända med dig. — Hvad mig beträffar, så har jag nästan förlorat sinnet för resor. Då jag sitter och ser på min hustru med barnet på armen, förefaller det mig sällsamligt att någon kan vilja gå ut i vida verlden och predika allo folkena. Då hade jag väl lust att till de resande ropa det gamla språket: *Quid quæris, viator? Deum habes ubique et sapientia non peregrinatur.*

Men jag vill ej uppehålla dig med min huslighets-filosofi. Ifrån exoterisk begynner denna min filosofi sålunda, som du ser, att bli allt mer esoterisk. En förvandling i motsatt mening är hvad jag önskar *din* lycka till. Du har nog länge sutit *tête à tête* med dig sjelf. Jag vill aldrig vara din vän mera, om du ej återkommer så vis som Ulysses, hvilken

πολλων δ᾽ ἀνθρωπων ἰδεν ἀστεα, και νοον ἐγνω *.

Den följande versen önskar jag aldrig måtte kunna lämpas på dig:

πολλα δ᾽ ὁγ᾽ ἐν ποντω παθεν ἀλγεα ὁν κατα θυμον **.

Lyckligtvis är *din* förestående sjöfart ej lång. Men bekymrens verldshaf är stort, och flödar väl ock upp på landet. — Gud välsigne, skydde och beskärme dig, min älskade broder! Jag saknar dig mycket.

Ifrån Uppsala intet stort nytt. Våra gemensamma vänner må väl. Dock, *en* nyhet af allmänt intresse! En okänd har till Götiska Förbundet inlemnat 50 dukater, såsom pris åt artister för de bästa behandlingar af figurer och scener ur nordiska mythologien. Flera ämnen dertill äro uppgifna i en medföljande uppsats, som kommer nu in i tidningarne. Ända-

* Många menniskors städer besökt och seder lärt känna.

** Många bekymmer också han led i sitt sinne *på hafvet.*

målet är att medverka för Skandinaviens sjelfständighet äfven i afseende på konsten. Efter all sannolikhet är den okände ingen annan än OSCAR sjelf. Detta drag visar, bland mycket annat, hvad man af honom har att vänta. Den högste Guden vare tack derför! Han lofvar *allt godt*. Det behöfs; och jag tänker med glädjetårar på den unge fursten. — Detta ger mig anledning att för nästa Iduna-häfte, som snart lägges under pressen, skrifva en uppsats om »Nordiska mythernas användbarhet för konsten»; och jag begynner den i morgon dag.

Jag skickar ett bref till fru Helvig *, att af dig framföras. Gå till Nordenfelt **, då du kommer till Berlin. Jag skrifver till honom om dig. — Posten skyndar. Min hustru, som är nästan återställd, helsar dig rätt hjertligt. »Knut den lille» mår väl. I slutet af veckan flytta vi till Lugnet. Dit kommer dock ej du och språkar med oss eller läser för oss. — Lef väl! Mera på Berlin!

Uppsala den 1 Juli 1817.

Till densamme.

Det fägnar mig att få säga dig ett välkommen till Berlin, der du väl, vid dessa raders framkomst, redan inträffat. Såge jag blott på mig sjelf, så sade jag dig hellre ett välkommen till Lugnet, der nu min lilla republik befinner sig i bästa trefnad. Fåglarnes sång väcker mig om morgonen. Väderleken har hittills varit förträfflig. Om aftonen, då jag

* Friherrinnan AMALIA v. HELVIG, född v. IMHOFF, den bekanta skaldinnan och målarinnan.

** Kammarherren m. m. O. NORDENFELT, då Svensk legations-sekreterare i Berlin.

sätter mig på gräsbänken utanför huset, ser jag ofta ovilkorligt utåt vägen, i tanka att få se dig komma vandrandes med någon bok i hand. Saknaden af ditt umgänge har hos mig lemnat en lucka, som ingenting så snart fyller. Platsen kommer väl att stå ledig tills du sjelf en gång, med Guds hjelp, åter intager den. Emellertid vele vi säga med aposteln: Käre broder, varom enige i andanom!

Hvad jag fruktade har inträffat. Ditt företal till Hörberg har väckt ett värre journal-oväder än någonsin. ** har vågat ett hufvud-anfall, med så samlade krafter, att man tydligen ser det han beredt sig att leverera en *bataille rangée,* för att afgöra kriget och skicka ditt rykte efter dig ur landet. Alla fördelarne af positionen äro hans. Han har satt sig på den breda grunden af din opopularitet, för att, om möjligt, afskära dig all åtkomst till din nations hjerta och minne. Du är recenserad från hufvudet till fotabjellet. Att han dervid brukat all sin lilla list, kan du föreställa dig. Från ett bakhåll synes äfven en af hans små-afsigter vara att skilja mig och dig. Han iakttager alla tillfällen att motsätta oss hvarandra. Emellertid skall detta ej vara det enda, hvari han bedrager sig.

Min tanka är, att du på allt detta ej svarar ett ord. Jag ber dig och, om du vill, besvär dig derom. Ögonblickets fördel är hans, — ej utan din egen skuld. För polemiken (åtminstone i prosa) har du nu en gång ingen talent. Du strider alltid på samma gång med dig sjelf som med din motståndare, och ger honom derföre för många fördelar i händerna. Deremot har naturen gifvit dig en gåfva, hvarmed Orpheus tämde björnar och Amphion stenar. Bruka den! Sjung dig sjelf och stormen till ro! Du skall då med de mildaste och säkraste medel eröfra dig en älsklingsplats i ditt folks hjerta, dit, i alla fall, många af dina toner redan trängt. —

Till den ifrågavarande nya tidskriften önskar jag derföre af dig till en början blott poetiska bidrag. Prosa kunde du ej skrifva utan att komma in på det förra ämnet och såra dig sjelf mer än andra. Din frånvaro gör dessutom att du, i fråga om alla anfall, kan iakttaga ett *silentium cum honore*. Mängden af det nyfikna menniskoslägtet fattar lätt epoken af en inre förändring, då den är förenad med en yttre. Låt din resa nu för dig vara en sådan epok, som ej blott till det yttre förändrar din ställning till ditt publicum. Lägg ned vapnen och behåll lyran, och du är starkare än med alla vapen. Låt ingen missförstådd hederskänsla tala emot ett sådant beslut. En sjelfständig och stark karakter, sådan som din i sjelfva verket är, gör i alla fall alltid sin rätt gällande. — Förlåt mig, jag faller in i *loci communes*. Men tänk på min hjertliga välmening, då du stöter på dem!

Den nya journalen, hoppas jag, skall göra effekt, och oförmodadt falla fienden i flanken. Jag tänker för den vara rätt verksam, och begynna med en länge återhållen expektoration öfver närvarande tid. — Har du läst Steffens' skrift: »die gegenwärtige Zeit und wie sie geworden»? Jag längtar mycket att få se den. — Uppsala-nyheter? De äro ej många. Grubbe gör sin vanliga motions-resa; denna gång öfver Norska fjällen. Sjelfve Palmblad har slagit sig lös och blifvit en resenär; men i sydlig riktning. En deputation af professorer och studenter afgår i denna vecka till Stockholm, att öfvervara högtidligheterna då Oscar blir myndig. Den anföres af Åkerman såsom rektor; han lyckönskar med en oration på Gottländska språket. Jag vet ej ännu, om jag kommer att bli en af deputationen. Men ehvar jag ock är, säger jag af hjertat: *Gud välsigne Oscar!*

Uppsala den 18 Aug. 1817.

Till densamme.

Tusen tack för de tvänne gånger som du lemnat mig underrättelser från dig sedan din ankomst till Berlin! Korta — men kärkomna! Omsorgen om brefven till dina slägtingar och andra utom Uppsala vistande bekanta åtager jag mig gerna. — Endast *ett* vill jag banna dig för. Hur kan du redan tvänne gånger ha skrifvit mig till, utan att nämna ett ord om fru Helvig? Lyckligtvis har hon sjelf nyss skrifvit till grefvinnan W**; jag skulle annars ej ens vetat att du träffat henne.

Jag, nyligen återkommen från en tre veckors lång resa till Wermland, befinner mig med de mina förträffligt. Vi njuta nu som bäst ett besök af min bror och hans familj från Stockholm. Dock unnar väderleken mig ej fullkomligt mitt lugn på Lugnet: vi ha i öfver fjorton dar haft en nästan oupphörlig storm, omvexlande med regnskurar. Skörden står mellertid herrlig och löftesrik, om inga olyckor hädanefter träffa den; hvilket Gud afvände! Ty nöden är på många ställen, t. ex. i min hemort, ganska stor.

Grubbe, äfvenledes nyss återkommen, har rest landsvägen till Dofrefjäll fram och tillbaka, efter sin vana, utan att vika af hvarken till höger eller venster. Palmblad är — Gud vet hvar, och Schröder förer för det närvarande Svenska Litteratur-tidningens spira, tillika med regementet öfver de lärda nyheterna. För öfrigt korrigerar han Rimkrönikan, och visar resande stadens märkvärdigheter. I förgår tog H. M. drottningen dessa som hastigast i ögonsigte. Knös, som af excellensen Essen fått Åker och Dalby till præbende, studerar Hebreiska, Svedenborg och byggnadskonsten, i afseende på sin gårds förestående reparation. Hæffner brummar och mår väl, samt funderar på sina stora kompositioner till den

instundande jubelfesten. Af dig vill han ha vers efter följande tablatur, nemligen: I. Choral, efter Luthers psalm: »Es wolle Gott uns gnädig seyn» (finns i alla Tyska psalmböcker); två till tre strofer. II. Recitativ, efter behag. III. Aria, af åtta rader. IV. Choral, efter Luthers »Esaias dem Propheten das geschah»; en strof. Han ber hjertligen helsa dig, och att du sänder honom den begärda poesien så snart som möjligt. — — —

Uppsala den 15 Jan. 1818.

Till densamme.

Jag har att tacka dig för trenne bref sedan jag sist lät höra af mig: ett utförligt från Dresden af den 3 Oktober; ett annat äfven från Dresden af den 22 November, med ett inneliggande till grefvinnan Schwerin (som jag riktigt aflemnat); och slutligen ett från München af den 14 December, hvilket jag för ett par dagar sedan erhållit. Tusen tack, gode, redlige vän, för din alltid varma hågkomst! Du gör mig dermed en större glädje än jag kan utsäga. Ty jag har intet ögonblick upphört att sakna dig, och känner allt lifligare, att genom din frånvaro är mer från mig taget än jag sjelf visste.

Hvarmed skall jag nu begynna? Ty det är så längesedan jag skref, att tusen saker på en gång komma för mig. Jo, först och främst tänker jag, att en ärlig Svensk önskan af allt godt på det nya året skall väl behaga dig, ehvar du ock är. Kanske hinna dig dessa rader först i det sköna Italien; kanske afbryter min iskalla nyårshelsning (vi ha här haft en gruflig köld) dig just i din hänryckning öfver anblicken af en Italiensk vår. Du är likväl bra lycklig, att få se Italien. Jag har just i dessa dagar först läst Goethes bref

derifrån i fjerde delen »Aus seinem Leben», och derur kompletterat mina begrepp om det Italienska naturtillståndet med den underrättelsen, att i hela Italien på 1780-talet ej fanns något — hus. Gäller det ännu, så får också du erfara att ingen lycka är utan sina obeqvämligheter, och att man saknar åtskilligt då man från det civiliserade Sverige kommer till konsternas hemland.

Med en Pindariskt djerf transition går jag från detta ämne till *finanserna*. I dem har, sedan din bortresa, hos oss utbrustit en ännu värre anarki, än förut i vår vitterhet. Samtliga våra provincial-diskonter slogo sig på en gång på den tragiska genren och uppförde det ena sorgespelet efter det andra. I slutet af sistlidne September instälde med ens Malmö diskont sina betalningar eller spelte bankrutt; på samma tid inträffade detta äfven med Göta kanals diskont, och till en del med Göteborgs. Då nu en stor del af det i riket cirkulerande pappers-myntet bestod af dessa diskonters assignationer på banken, och dessa ej mera honorerades, kan du föreställa dig hvilken allmän förlägenhet och förvirring uppstod. Följden var också, att regeringen måste genast sammankalla riksdag. Den begyntes i November, varar än, och kommer väl att vara än länge. Ingenting är i hufvudsaken ännu gjordt. Jag var i Stockholm öfver julhelgen. Man disputerade ännu som bäst om preliminärerna. Slutet blir väl, att *nöden* gör finans-planen. Den är ofta enda medlet att tid efter annan förenkla det konstiga moderna finans-verket. Men att den — allmänt och enskildt — är en obeqväm läromästare, det måste medgifvas.

Du finner häraf, huru litet hopp jag har att kunna lyckligt besvara din fråga i sista brefvet. Att få privat lån är omöjligt, nästan på hvad vilkor som helst. Och af det

allmänna

allmänna — hvad skall man vänta, då det ej kan hjelpa sig sjelft? Jag har vändt mina tankar åt flera håll — och slutligen funnit blott *ett* försök värdt att göra. Det syftar åt thronens grannskap; och jag hoppas — emedan det för det närvarande är det enda som kan göras — din förlåtelse, om jag derigenom egentligen öfverskrider min fullmakt. — — — Deremot kan jag fägna dig med en helsning från Grubbe. Docenturen i theoretiska filosofien har nyss, genom Södermarks utnämning till extra-ordinarie adjunkt i Grekiska litteraturen, blifvit ledig. Min tillämnade förfrågan förekom han med det yttrande, att denna docentur, om du vill ha den, står till din tjenst. Du kan utnämnas, säger han, äfven såsom frånvarande, i fall du vill speciminera vid något utländskt universitet. Du vore härigenom åtminstone fästad vid akademien. Z***, som gått miste om eloquentiæ lektionen i L***, måste än vidare plågas med ästhetiken; och Ullgren florerar i min vetenskap — som förr.

Palmblad har flyttat från boktryckeriet, der Zeipel nu residerar med sin huslighet och romantik. Poetisk Kalender kom ut till jul. Der äro, utom dina, åtskilliga särdeles vackra bitar af Euphrosyne. Grafström har uppträdt med flera bidrag, i allmänhet rätt täcka. Ditt företal till kalendern, i brefform, är väl något Callowayiskt; men har en originell, rask och frisk ton, som mycket behagar mig. Få se, om det likväl ej skämmer din nyligen vunna reputation för *sagesse.* I Stockholm berättas såsom en följd af rese-luften, att du redan blifvit helt raisonnabel och en ungdom af hopp. Ditt »företal» blir likväl ett »eftertal». Det hann ej tryckas till jul. Boktryckarne lära ämna ge ut det som ett appendix till kalendern, eller på annat sätt.

Om mig — i vers ingenting nytt, och i prosa föga. De enda rim jag framkläckt sedan vi råkades, äro skrifna i går qväll till en liten högtidlighet, som fru S**** i dag anställer att fira grefven och grefvinnan W**s silfverbröllop. — På prosa förekommer jag i det nu utkommande häftet af Iduna: i en afhandling om nordiska mythernas användbarhet för konst. Ling är med den mycket missnöjd, emedan den är stridig mot hans åsigter, och i alla afseenden ej nog Hyperboreisk. Han har till och med gått ur Götiska förbundet. — Dessutom har jag skrifvit en uppsats för tredje delen af Afzelii folkvisor. — Med *Svea* går trögt. Grubbe har lofvat sina bidrag i Mars. Få se, hur snart jag hinner med mina. Sedan doktor Fants död, som oförmodadt inträffade i slutet af Oktober, ha mina göromål blifvit ökade. Jag har på mig *Scriptores Rerum Svecicarum*, ehuru jag till en början åtagit mig blott att fullborda första tomen; dessutom flera disputationer till promotionen, jemte examina utan tal, och föreläsningar. (Jag har slutat Svenska historien, och kommer att denna termin läsa öfver medeltiden). I vår *måste* dock första Svea-häftet utkomma.

Vid jubelfesten talade jag för folket. Orationen hölls i domkyrkan. Emot förmodan upptäckte jag, att jag har en ganska stark röst. Jag hördes förträffligt; och talet gjorde på lärda och olärda sin effekt. Detta har å nyo öfvertygat mig, att *min* egentliga talent är plebejisk: en grofmålaretalent *pour le peuple* eller den värda »allmänheten». Mitt tal trycks nu, med några tillagda anmärkningar. — Hæffner gjorde oss en superb jubel-musik. Han begynner bli sjuklig, men är sig eljest lik, och helsar dig mycket. En mängd musikaliska och ekonomiska projekter sysselsätta honom efter vanligheten. — — Om akademien för öfrigt intet nytt, utom

att här grälas starkt om akademiska jurisdiktionen, som dock, i min tanke, hufvudsakligen alldeles ej är i fara.

Nu har jag uttömt allt mitt sqvaller. Än en gång, tusen tack för dina bref, som gjort mig så mycket nöje! Din beskrifning om din Dresdenska lefnad intresserade mig högligen; och ännu mer väntar jag på utförligare underrättelser från München. Att du skrifver mycket om Schelling — derom är jag säker. Hvar dessa rader skola träffa dig, vet jag ej. Kanske ej förr än i Florens eller Rom. Jag adresserar dem till Nordenfelt, som väl alltid är underrättad om ditt vistande. — Lef väl, bäste broder! Gud vare med dig på alla dina vägar! Glöm ej dina vänner, som sitta häruppe i snön! Men derom behöfver jag ej be dig. Hjertliga helsningar från dem alla, och den hjertligaste från min hustru, som håller uppriktigt af dig. Vi längta bägge efter dig, och tänka att du vid din återkomst gör bäst att med oss kampera tillsammans.

Uppsala den 10 Apr. 1818.

Till densamme.

Jag kan ej nog tacka dig för ditt utförliga, innehållsrika bref från München, som jag för halfannan vecka sedan emottog. Jag påminner mig ej att någonsin ha emottagit något bref med större fägnad eller läst något med större nöje. Outsägligt gläder mig din välgång och framgång, och det friska, lifliga sinne, hvarmed du emottar och återspeglar den rika, skiftande verld som dig omger. Dervid har ovilkorligen fallit mig i minnet hvad Fouqué på något ställe låter Jak. Böhme säga: »Euch Poeten hat der Erdgeist besonders lieb».. Betraktar jag spänstigheten och den inre rikedomen af din fram-

ställnings-gåfva, som jag väl ock känner förut, men som i dina bref särdeles fröjdat mig, så kan jag väl förstå att det egentligen är öfvermåttet på denna Guds gåfva, som under ditt bleka eremit-lif hittills ätit opp dig, i brist på annan sysselsättning än gruf-arbete inom dig sjelf. — Du är i sjelfva verket en högtbegåfvad menniska, i hvars själ verld, natur och konst med välbehag se sig (ett beröm vänner emellan säger jag alltid — det vet du — blott derför att det behagar mig sjelf). Och ingenting är mig fröjdefullare, liksom ock ingenting är sällsammare, än en menniska som har sina fem sinnen och i synnerhet det *sjette.* Att du dock med alla dina sinnens liflighet håller dig så fri från lidelsernas välde, — derföre älskar och aktar jag dig dubbelt, min ädle vän! —

Huru rik föreställer jag mig ej att du skall komma tillbaka — rik nämligen på allt hvad som är verklig mensklig rikedom, — på ideer och känslor! Du kan i förhand måla ut för dig Werners och Wilhelms återseende i W. Meisters Lehrjahre, öfversatt i förhållande till oss bägge; med den skilnad, att jag under tiden hvarken kommit att vinna mycket på handel, eller lärt mig att spela l'hombre om aftnarne.

Detta förer mig på »affärerna». Det i mitt förra bref omnämnda förslaget har, efter skrift- och muntliga sonderingar, uppgått i rök. Men se här ett annat! Skulle du t. ex. i Tyskland, genom någon af dina dervarande gynnare och vänner, kunna få ett lån till 1823, så tillåter jag, eller rättare ber dig, att till säkerhet påräkna beloppet af min lön för nämnda år, hvilkens värde väl öfverhufvud kan räknas till emellan 1800 och 2000 r:dr banko (alltefter spannmålens olika pris). Möjligen är du inom nämnda tid i stånd att sjelf svara för så mycket, eller kan du också framdeles ersätta mig. Mellertid vore du nu dymedelst satt i stånd att er-

bjuda någon säkerhet; och är jag villig, i fall så fordras, att på allt möjligt lagligt vis sätta dig af denna säkerhet i besittning. Jag vet väl att summan, efter vår usla kurs, blir ändå högst obetydlig, men hoppas att du ändock ej försmår mitt tillbud, om det kan vara dig till någon nytta.

Nu till ditt bref! Jag har meddelat det endast till våra gemensamma säkra vänner. Tusen tack för dina beskrifningar om Jean Paul, Schelling, Baader, och ej minst för de »Vendiska vägarne». Hvilken herrlig menniska den Schelling är! Och hvad jag gläder mig åt den vänskap du af honom njutit! Att du för honom med välvilja nämnt din väns namn, derföre tackar jag dig ock; detta namn, som väl eljest aldrig för honom kan få någon betydelse, har han då åtminstone för ögonblicket med välbehag hört. Baaders stora talegåfva har till en del förstört den bild jag gjorde mig om honom — och mannen *skrifver* i stenstil! Jag hade väntat mig ett stilla haf och ingen kaskad.

Hos oss äro stora förändringar inträffade. Den gamle Carl är i grafven, och Carl Johan är med hjertligt allvar af nationen helsad för konung. Den anda, som folk och ständer vid detta tillfälle visat, är mycket god. I Maj skall kungen krönas. Oscar vinner folkets hjertan alltmer, och är alla goda Svenskars förhoppning. I anledning deraf att han åtagit sig kancellariatet, kommer jag att denna termin här vid akademien tala. Det gläder mig att då få utttrycka hvad jag af honom för fäderneslandet hoppas.

Svea är nu under trycket. Jag skrifver för henne på en afhandling om republikanism och feodalism. — Äfven under mig blir nu en docentur ledig, som skall vara till din tjenst.

Stockholm den 12 Juli 1818.

Till densamme.

De varmaste tacksägelser för fortsättningen af ditt Romerska bref! Huru mycket nöje det gifvit både mig och alla dina vänner, behöfver ej sägas. Nu befinner sig hela din brefsamling i Hartmansdorffs händer. — — Med mig har du kanske skäl att vara missnöjd: jag har så länge dröjt att svara. Orsaken har dock varit välment. Såsom jag af erfarenhet har förnummit, huru föga det plägar båta att andraga någonting hos de höga genom kommissionär, önskade jag att få sjelf omedelbart framföra mitt ärende. — Att T** är för dig uppriktigt välsinnad, det vet jag. Och emedan du högre upp redan kan påräkna åtminstone mera välvilja än motvilja, så skulle jag ega det bästa hopp — om ej en hufvud-olycka vore. Prinsens egna tillgångar äro ännu mycket inskränkta; och konungens frikostighet, i många mål mera obegränsad än vis, har gjort thronen så ordentligen belägrad af hela lycksökare- och tiggare-slägtet i nationen, att man må förlåta de styrande om de tänka att de egentligen regera midt i ett hospital. Detta gör — särdeles i härvarande svåra finansställning — tillgångarne af en så ofta usurperad nåd verkligen otillräckliga då någonting konungsligt i litterär understödsväg behöfde ske. Mellertid, för att ej hafva försummat något, och då jag ej mycket tror på min skicklighet att muntligen inför de höga väl ställa mina ord, har jag sedermera skriftligen gjort mitt andragande, med den värma, att det kanske ej blir utan allt inflytande på deras omdöme om den »nya skolans» bemödanden. — Den trofaste Hartmansdorff är på *sin* sida ej overksam.

Det märkligaste i litteraturen, sedan jag sist skref, är Lings *Brigitta*. Den är nyss utkommen, och utgör blott en

af de tjugu tragedier som Ling har på stapeln. Lägg härtill fyra episka poemer! Allt detta skall nu ofördröjligen utkomma i 11 (säg elfva) starka band, hvarpå subskription redan är börjad. *Det* kan kallas att rusta och packa upp för resan till odödligheten! Jag, med mina små vers-bitar, tal och afhandlingar, vågar knappt visa mig i så stort sällskap. I Brigitta finnas verkligen strålar af den ädlaste poesi, som gjort mig Ling — denna blomstrande öcken — dyrbar. I afseende på plan, karakterer och det historiskas sammansmältning till ett poetiskt helt, har stycket många fel. Der är för mycket rått ämne; hvilket Ling aldrig förstår att såsom konstnär beherrska. Men der finnas ställen af en gudomlig lyrik. På mig är nu Ling ond för mina inkast mot den Lingiska (eller hvad *han* kallar den nordiska) mythologiens användande i bildande konst. Jag låts om ingenting — umgås med honom som förr — och vreden får väl gå öfver. — Götiska förbundets målnings-exposition, som ännu fortfar, är superb, och väl den vackraste samling af det slaget som i Sverige någonsin varit sedd.

Hvar är du nu, min älskade broder? Mina tankar sväfva omkring efter dig i det sköna Italien, och ville så gerna hemta dig hem tillbaka. Ja, Gud skall veta huru gerna! Ty du är mig kärast af mina vänner. Jag har nu mera ingen att så riktigt ur mitt innersta tala vid; och af brist på ett förtroligt utbyte af tankar fryser mitt bröst till.

Riksdagen är slutad. Det säkra är, att vi snart få en ny. Konungen har nationens uppriktiga tillgifvenhet. Han kan endast förderfvas af sig sjelf. Men detta skall, med Guds bjelp, *icke* ske.

Uppsala den 15 Dec. 1818.

Till densamme.

Med obeskriflig glädje emottog jag just i detta ögonblick ditt bref, dateradt Venedig den 16 November, och har derigenom blifvit ryckt ur en gruflig oro, hvari ovissheten om ditt tillstånd länge hållit mig. Gud vare lof, att du lefver och är sund; *cetera Diis!* — Var tusen gånger välkommen på denna sidan om Alperna! Dermed är du oss likväl ansenligt närmare. Ja, jag kan redan tänka på dig med ett slags hemkänsla. Ty Italien är för mig som en annan verld, för alla mina föreställningar främmande.

Ditt sista bref till mig var från Rom, i sistlidne Maj. Om din tystnad, ehuru mycken oro den gjort mig, vill jag ej träta med dig. Vänskapen vore ett dåligt ting, om den ej medförde privilegium att också tiga efter behag. Af din skrifvelse ser jag att du ej erhållit en hel brefpacka från mig och andra vänner, som afgick från Stockholm i Juli. Blott från fru Helvig har jag sedan den tiden haft ett bref, dateradt i slutet af September. Hon berättade der, att hon då nyligen haft en skrifvelse från dig, — mest angående penninge-angelägenheter; att du i sällskap med målaren Cornelius under Oktober månad skulle inträffa i Wien, och att, om något understöd kunde skaffas dig hemifrån, detta då vore dig högst nödigt. Dervid framskymtade dock äfven något som låter mig ana, att du i Roms och Neapels omgifningar lefvat dagar, klara som Epikuri gudars (se beskrifningen hos Lucretius). Åtskilnaden synes hafva bestått endast i de då och då antågande molnen af penninge-bekymmer.

Också hade jag sjelf redan länge i detta afseende varit bekymrad. Hvad jag gjort för att från högre ort utverka ett sådant understöd, har, oaktadt ett slags erhållet hopp och

flera dels muntliga, dels skriftliga påminnelser, ej lyckats bringa saken en enda linea närmare till verklighet. — — — Det återstod mig således, efter mottagandet af fru Helvigs bref, endast att med dina öfriga vänner (hvilka dock, tyvärr! liksom jag sjelf äro rikare på vilja än förmåga) påtänka någon utväg, sedan Mæcenaterna lemnat oss den äran att häruti vara ensamma. Resultatet blef en summa af 700 r:dr banko (hvaraf H***, alltid sig lik, ensam gifvit tredjedelen). Men den här till högsta grad stigna penningbristen, och de oundvikliga omgångarne med hvar och en affär hvari flera skola deltaga, ha gjort att vi ej blefvo färdiga förr än i första dagarne af December. En vexel på 300 r:dr Hamb. banko (så sammansmälte summan genom vår dåliga kurs), remitterades då, ställd på dig eller ordres, öfver Hamburg till fru Helvig i Berlin; genom hvilken du har att uppbära dess valuta. Det är litet, men i sannaste mening *af godt hjerta,* och du skall derföre ej försmå det. — Möjligen skulle det kunna räcka till en *direkt* resa hemåt; särdeles om frih. Palmstjerna i Wien, som i afseende på dig gifvit sin gamle informator Knös de benägnaste löften, ansvarar för dina pressantaste skulder; till hvilkas betalning man sedan finge tänka på ytterligare utvägar.

I sådant fall skulle jag önska på det högsta och varmaste att du ville påskynda hemresan; ehuru jag rätt väl inser skälen, hvarför en förlängd utomlands-vistelse kan just nu synas dig nyttigare och angenämare än någonsin. Men allt hopp om att kunna skaffa något tillräckligare rese-understöd och som förtjente namnet, är försvunnet.

Jag lägger dig detta på hjertat, och — *öfvergif ej fäderneslandet!* — ehuru litet det för dig gör. — Bland de i Juli sända bref, som du ej erhållit, var äfven ett från Grubbe. Han är färdig att kalla dig till docens. Detsamma

är *jag*, som nu ock har en docentur ledig. Du eger således att välja. Jag nekar ej att jag önskar förvärfva dig åt historien, som ju var din barndoms-kärlek. Det skulle mer båta din poesi. Väljes filosofien, så torde också det gamla skriket emot dig återbegynna. Svara oss härom så snart du kan.

Af Fogelberg ha vi fått din medaillon i gips: ganska väl arbetad, och mycket lik. Den pryder vårt förmak och är vittne, huru ofta vi tala om dig och längta efter dig.

Uppsala den 15 Mars 1819.

Till densamme.

Med stor glädje mottog jag ditt bref ifrån Wien af den 15 Januari, som gaf mig hopp om din lyckliga, ej aflägsna hemkomst. Nu är du förmodligen redan anländ till Berlin. Der måste du väl känna dig ett godt stycke på hemvägen. Och säg mig, om ej sedermera första återblicken på Östersjön, det gamla fattiga Sveriges trogne väktare, behagar dig väl?

Nu har jag ej lust att skrifva mycket, då hoppet att få råka dig är mig så nära. Var tusen gånger välkommen till ditt land och dina vänner! — Gumælius berättar innelyckt nyheterna. — *Svea* är ändtligen ute, och gör till en början lycka. Af mig finnes der en afhandling »om feodalism och republikanism»; blott en begynnelse, fastän temligen dryg. Med fortsättningen blir den väl en *bok*, som jag tänker en gång utgifva omarbetad. Kan du skicka något till nästa Svea-häfte, så gör!

Uppsala den 17 Sept. 1819.

Till densamme.

Tusen tack för ditt bref, och tusenfaldt välkommen till fäderneslandet och i dina gamla vänners armar! — Af tidningarne, der jag läste dig såsom inpasserad, fick jag första underrättelsen, och af grefvinnan Wr**, då jag för ett par dar sedan anlände hit, bekräftelse att du välbehållen befann dig i Åsbo, i kretsen af dina närmaste. Gud ske lof! Jag fröjdar mig som ett barn öfver din återkomst. Ditt sista bref från Berlin, hvari du förmodligen besvarade mitt i förskräckelse skrifna affärsbref * af den 5 Maj, har jag aldrig erhållit; men väl det utförliga Wienska från Breslau (för hvilket mycken, mycken tack och heder!), samt något sednare, genom bref till fru S**** från Louise Imhoff, den underrättelse att du alltjemt vistades i Breslau hos gref Gröben och Steffens, och hade vid påsktiden besökt henne på Massel. Derföre har jag aldrig förr än nu, då faran är öfverstånden, vetat huru nära vi alla varit att slutligen — om än på ett för dig ärofullt sätt — mista dig. Faran var ej liten, då sjelfve general Gneisenau stälde sig i spetsen för dem som ville bortröfva dig. Du har nu kastat tärningen. Men äfven Sverige och Uppsala äro ej att förakta!

Välkommen nu till detta Uppsala, som inbjuder på gammal vänskap och gamla gemensamma intressen! I höst blir det dessutom lifligt genom närvaron af vår älsklige prins Oscar. Helst önskar jag att du kunde bo hos mig. Kanske lyckas mig att kunna så arrangera. Hvad jag hjertligen anhåller är, att du åtminstone i alla andra afseenden ville anse

* Det innehöll förfrågningar och bekymmer om den förutnämnda vexeln, hvars framkomst hade genom åtskilliga omständigheter blifvit fördröjd.

mitt hus såsom ditt eget. — Välkommen snart, framför allt till mig och min hustru! Mera muntligen.

Uppsala, måndagsqvällen. (Febr. 1820) *.

Till densamme.

Tack för sist! — Jag for från Stockholm med den föresatsen att genast gripa an mitt compendium i Svenska historien, som jag på hög befallning måst företaga, och hvarför jag under denna månad har permission. Tyvärr! jag har hittills ganska illa begagnat mig af min ledighet, och nästan blott grufvat mig för arbetet. Att sammanpressa så der mitt ämne för ett ögonblickligt intresse, förlamar mig. Dertill kan jag knappt skrifva en mening, utan att den förbannade Fransyskan (på hvilken jag vet att arbetet skall öfversättas) kommer mig i hufvudet och petrificerar i födelsen min tanke till en fras. Det är rätt ledsamt. —

Tack för det att du sjunger ut till Rückert om vårt fäderneslands högsta angelägenheter! Det förargar mig in i själen, att Tyskarne skola anse vår ställning för ett med nedrighet tåldt interims-tillstånd. Nu ha de fått annat — och för sig sjelfva — att tänka på. Den Preussiska blyspiran låter allt mer känna sin egna art och beskaffenhet.

Läst har jag just ingenting, men bläddrat igenom ett par nyare verk i den mysteriösa vetenskap som kallas national-ekonomi. — Jag tror att man med sundt förnuft skulle deri kunna säga något nytt och sannt, och har fått åtskilliga

* De flesta brefven till Atterbom under åren 1820 och 1821 äro dels alldeles utan datum, dels försedda med en ofullständig. Man har sökt, inom parenthes-tecknen, fylla denna lucka; ehuru stundom blott enligt sannolikheter.

ideer, som jag i fortsättningen af min Svea-afhandling tänker begagna.

Din berättelse om den Lingianska berserks-förgrymmelsen öfver Palmblad roade mig mycket. På mythologien (Eddornas Sinnebilds-lära) kan jag ej säga att jag är nyfiken. Ling kommer der, såsom annorstädes, att predika — sig sjelfvan. En sig sjelf förtärande, brännande abstraktion är hans egentliga väsende. Han är verkligen en osalig ande, men en ädel, som man ej utan ett djupt medlidande kan betrakta. I den ödsliga rymd, der han kringjägtas, sitta tusende sjelfförnöjda med sin tomhet. *Han* har åtminstone elden, och derföre qvalet, af den eviga oron. Den arme! Han skall slutligen brännas opp till en rentaf Afrikansk ariditet, som alltmer börjar utbreda sin förbannelse öfver hans produktioner. Men kanske skall *just då* denna stora, törstande själ få vatten och blomstra under den renare himmel, hvars luft är barmhertighet. — Emot **, med hvilken man så ofta sammanställer honom, är han en *heros*. En gnista af Lings verkliga (ehuru dunkla) eld skulle på ögonblicket till stoft förtära alla den andres glänsande vattenfärger.

Rätt ledsamt tycker jag det är efter dig. Du vet att jag i allmänhet har en svinaktig trefligbet på denna jorden; hvilket kommer af lättja och en oöfvervinnelig tröghet att meddela mig åt andra än dem som med mig äro fullkomligt ense i det hufvudsakliga. Du har åter hos mig väckt behofvet att få tala. Och nu har jag ingen att tala med i *mina* ämnen. — Måtte din helsa förbättras! Du tycks begynna känna dig något mera hemmastadd i Stockholm; det fägnar mig!

Uppsala den 17 Mars (1820).

Till densamme.

Hur mår du? Har du alldeles och för evigt gjort tysthets-löfte?

Härifrån intet nytt: blott smuts och föreläsningar. — Annorlunda ter sig verlden för dig i det ståtliga Greves-möhlenska huset vid Brunkeberg, der du — eget nog! — såsom hyresgäst hos sångaren Karsten har det yppersta tillfälle att inandas något af atmosferen från Gustaf III:s hofkrets och dagligen taga lektioner i dess utsöktaste politesser.

Uppsala den 26 Mars 1820.

Till densamme.

Du skrifver ju alldeles förskräckliga bref när du en gång kommer dig dertill! Men äfven *så* äro de mig kärkomna. Dina kroppsliga plågor beklagar jag af hjertat. Hvad själen angår, så har jag, som i mjeltsjukan ej en gång är dilettant, mindre kännare, blott en enda anmärkning att göra; hvilken likväl är så sann, att jag önskar blott du ej måtte finna den för *hög* för mig. Du kan visserligen bli en bättre christen — hvilket ock vill säga en mycket bättre man — än jag är; och min stora tillgifvenhet för dig måtte väl komma deraf, att jag hos dig finner någonting som jag hos mig saknar. Men *hittills* har det förefallit mig som om din theoretiskt-christliga filosofi ännu motverkades af en viss förstockad bedendom, den der väl torde vara din egentliga onda dämon: ett stycke uppproriskt *jag = jag*, som just gör denna ödsliga ensamhet, hvilken är det första och sista i all din klagan. Ack, min bäste vän och broder, hvilken menniska är väl

ensam? Blott den, hvars vilja och karakter *isolerar.* Men denna utan tvifvel största af alla olyckor är tillika just den första hädelsen: ett affall från den kärlek som är lifvets egen princip, — fjerran för de högmodiga, men för de ödmjuka (hvar och en efter sitt mått) i salighet nära. Den motsatta principen kallade man förr »högmods-djefvulen». Med ett ord (som du visst ej missförstår): kör ut bemälte djefvul — och du är sund, och de i sig sjelfva så herrliga, men nu förbittrade krafter, som lifvets herre hos dig nedlagt, skola med fröjd i alla toner sjunga sitt ursprung. En näktergal, en ros, ett element ville du (af hednisk förtviflan) hellre vara i vettlös natt, än att ega det menniskan inneburna himmelska ljuset; eller ock ville du förmätet råda öfver lifvets högsta mysterier, såsom din egendom! Är detta poesi, så måste den ock vara hemmastadd i helvetet. Var det, som är bättre än näktergalen och rosen: din klara faders klara *barn;* och du skall då tillika som de, men på rikare vis, förkunna hans under. Ty platt onyttige tjenare äro vi ju alle? Men hvarför skulle vi ej i den eviga solens blick fröjda oss vid utöfningen af våra krafter? Och i känslan af denna oskyldiga fröjd äro vi ju med *allt* förbundne, ehuru fiendtligt det enskilda ock emot oss må uppstå. Ja, denna oskyldiga, heliga fröjd skall ju afväpna allt som kommer oss nära, i hvilket minsta gnista af godt finnes; ty den kommer ju sjelf ur den eviga kärlek som bär och uppehåller det hela?

In summa: se här min trosbekännelse! *Sorg är synd;* ty tillvarelsens innersta är salighet. Gerna medger jag dock att det finnes *renande* smärtor; och kanske har *jag* alltför litet känt dem. Ty så outsägligt herrlig har *den* varelse, som *är,* alltid förefallit mig, att jag velat tillbedja och dyrka den äfven i sin mest fallna afbild; och hafva derföre jord, himmel, natur och menniska ständigt förekommit mig så sköna,

att en dödlig tunga måste stappla på att utsäga redan det minsta af deras väsendes förträfflighet. Är detta en barnslig villa, så hoppas jag dock att i den gråna, och en gång för den, som för andra, finna — *barmhertighet!*

Friskt mod, min broder! Jaga undan töcknen! — Jag har alltid hoppats att du i insigt, känsla och uttryck af det *enda verkliga* en gång skulle bli klarare än jag; och du skall ej betaga mig denna glädje. —

I *Thorildiana* har jag nu hunnit att få tryckta memorialerna till konungen och folket vid 1786 års riksdag, hvilka författaren sedermera utgaf 1792 under titel af »Allmänna förståndets frihet». Jag utgifver dem nu i deras ursprungliga gestalt. De ha gjort mig ett otroligt nöje, och äro i det hela en inspirerad hymn öfver *ljusets gudomlighet.* Utan tvifvel väntade han sig för mycket af *blotta* upplysningen, af kunskapen, som alltid är — kunskapen *både* på *godt* och på *ondt.* Men en kristall-klarare, guldrenare enthusiasm har man svårt att finna. Det är utan all fråga den första prosa som någonsin på Svenska blifvit skrifven. I språket — *ren* musik och metallklang.

Med mitt kungliga historiska uppdrag går det förtvifladt långsamt. Jag sitter ännu fast i portlidret. Jag måste i arbeten, som ej äro immediata uttryck af känslor och ideer, alltid taga ett förskräckligen mödosamt anlopp. Först när jag hunnit så långt, att skalet är brutet och någon inre halt kan åtkommas, går det någorlunda.

Alla helsa vi dig hjertligen. Dina härvarande vänner sträfva, så godt de kunna, i »denna bästa verld af alla möjliga».

Uppsala

Uppsala (Maj 1820).

Till densamme.

— — Markalls-nätterna hafva högligen roat oss. Att du i dem varit med — och *pro parte virili* — har du ej kunnat masquera. Var *du* der (såsom mig tyckes) den öfverarbetande slut-rhapsoden, så kan du med all förnöjelse äfven på dig tillämpa versen:

Doch Homeride zu seyn, auch nur als letzter, ist schön;

och jag gläder mig att du åter kommer in i poesien, — antingen det sker *per fas* eller *néfas.*

Uppsala (Juli 1820).

Till hofmarskalken grefve C. F. Posse.

Genom herr presidenten baron Fock har jag i dag haft äran emottaga herr grefvens bref af den 20 sistlidne Juni tillika med den dyrbara och sköna skänk, hvaraf det var åtföljdt *.

Den återkallar för mig en tid som alltid skall vara mig oförgätlig. Ej mig, utan de fäderneslandets minnen, hvilkas ofullkomliga tolk jag var, tillskrifver jag de tänkesätt som i denna skänk sig yttra. Dessa minnen kunna ej inge annat än ädelmodiga känslor. Så förklarar jag mig också detta be-

* De officerare, som utgjorde H. K. H. kronprinsens uppvaktning under hans vistelse vid Uppsala akademi år 1819 (grefve Posse var deras chef), skänkte Geijer sedermera, till minne af hans föreläsningar, en dyrbar silfverpokal.

vis af ett ädelmod, som mer rådfrågar sig sjelf än dens förtjenst som derför blifvit ämne. Endast så kan jag emottaga en heder, vid hvilken jag ej kan dölja för mig sjelf att jag fått hvad jag icke förtjenat.

Med djup rörelse har jag af herr grefvens bref förnummit, att H. K. H. kronprinsen på en dag, då alla Svenskar med bön och lofsång buro hans namn på sina läppar, värdigades hågkomma mig och sjelf inviga den skänk som mig blifvit gifven. Hos mig finner han ingenting mer än hos alla de tusende som i dessa ögonblick med den glädjefullaste tacksamhet omfattade honom, — ingen större trohet, ingen renare tillgifvenhet. Det är jag som härvid erfar, att det är i den fullkomliga oförmågan att kunna förtjena och vedergälla, som man först rätt finner att tacksamheten är en gudomlig känsla. Den höjes i sådana fall med detsamma till den högste, alltid ovedergälde belönaren. — Måtte Gud välsigna den ädle fursten och uppehålla honom för fäderneslandet!

Jag anhåller att herr grefven täcktes säga H. K. Högbet, att jag ej annorlunda kan tacka — ej annorlunda kan tacka honom än i och med de tacksägelser som jag hvarje dag får hembära för oförtjenta välgerningar.

Jag anhåller att herr grefven sjelf täcktes emottaga och till de öfriga herrar officerare, som på ett så ädelt sätt ihågkommit mig, framföra min uppriktigaste och innerligaste tacksägelse. De hafva hedrat mig och sig sjelfva. Det ärar krigaren att ära de tankens fredliga yrken som förädla och pryda lifvet. — Att ömsesidigt erkänna all förtjenst, äfven vid de mest åtskilda verksamheter, är det skönaste medborgersmannasinne. Ty hvad förenar alla? Fäderneslandet — som *hoppas att hvar och en gör sin skyldighet:* denna Nelsons lösen i slagtningen, men som gäller vid alla tillfällen, och är det enklast sublima valspråk som kanske gått från

någon menniskas läppar. Ingen kan mot Gud, konung och fäderneslaud göra mer än sin skyldighet. — Endast den som *ärar* gör mer. Ty han föder förtjensten.

Jag anhåller slutligen och begär såsom en heder, att de herrar som jag har att tacka för en så dyrbar skänk, täcktes välja någon epok ur Sveriges krigshistoria eller allmänna historia, hvilken jag efter förmåga ville försöka att värdigt beskrifva. Skulle jag få anse detta val såsom af H. K. H. kronprinsen godkändt, så vore det för mig en stor ära.

De enda vilkor jag ville utbe mig att dervid få fästa vore, att den valda epoken fölle inom den egentliga historiens område, till hvilket de nyaste tiderna ej ännu kunna sägas höra, och att jag, innan detta hedrande val gör min sysselsättning, måtte få sluta några arbeten som redan äro företagna. — —

(Uppsala, Febr. 1821).

Till Atterbom.

Tusen tacksägelser för ditt med grefve Wr** erhållna bref, hvaraf jag intagit att du lyckligen till hufvudstaden anländt och håller underdånigst föreläsningar på maten. — Men finnes ingen möjlighet att inrätta dig förnuftigare i ditt nya stånd? T. ex. att i stället för en frukost, som på förmiddagen besvärar hufvudet, äta middag kl. 3 på eftermiddagen? Att ännu så dags få en middagsmåltid, tillräcklig för en poet, måtte väl ej i hela Stockholm vara ogörligt; ehuru det heter: *sero venientibus ossa.* — Jag ber att du ville taga detta skarpsinniga ackommodations-system i öfvervägande.

Jag ser att Journalen rycker *peu à peu* fram med den hyper-orthodoxi, som han — den *»liberale!»* — finner be-

qvämlig att mot *mig* använda. Men nu är allt godt, sedan Franzén intimerat att äfven Leopold och jag i sjelfva verket äro af samma mening. Det hade jag dock just icke trott. Men — *nulla salus bello, pacem te petimus omnes.*

Jag och de mina må väl. Min historia framskrider. Emellertid funderar jag på, att min gosse framdeles blir en mycket bättre historicus än jag. Han har ett excellent lifligt *minne*, hvilket är barnens egentliga *geni.* Jag hade redan spekulerat ut en temligen artig plan, huru han skulle konseqvent kunna uppfostras till historieskrifvare: då jag af några kluddade figurer, i hvilka mennisko-skepnaden ej var alldeles oigenkännelig, snart bragtes på den tanken att han kanske egentligast är född till *målare;* hvilket jag också för mig på det herrligaste utmålat. — Säkerligen blir han hvad han *vill* och *kan.* Men jag har i ljufheten af dessa faderliga reverier betänkt, att det konstitutions-makeri för att uppfostra folken, som i våra dagar med sina anspråk ofta förargat mig, likväl — subjektift betraktadt — kan också ha en *hjertelig* mening. Vårt förnämsta nöje här i verlden är i sjelfva verket att litet få fuska i vår Herres verk.

Uppsala den 16 Mars 1821.

Till densamme.

Din kommission angående Vitalis skall jag, så snart det blir mig möjligt, uträtta. Ja — kunde man hjelpa honom!

Det är ledsamt att din helsa skall fortfara att vara så klen; och jag lär komma på skam med mina dietiska reglor. Emellertid åte jag nu, i ditt ställe, min *dejeuner dinatoire* kl. 12. Hvad derigenom förlorades af förmiddagen kunde ju tagas igen med att stiga upp en timma tidigare. — Dock,

det är sannt: du stiger i alla fall snarare för tidigt upp, än för sent.

Deremot fägnar mig otroligt att du rustar dig till ett större poetiskt arbete. Det skall ha en välgörande inflytelse på din sinnesstämning, och derigenom äfven på din lekamliga helsa. — Välkommen med ditt bidrag för Svea! Ideerna i din recension * äro ganska goda. Blott önskade jag att du så mycket som möjligt undveke att påminna om den fordna natur-filosofiska terminologien. Den är ett manér; och det förträffliga bör ej ha något. — Till tre à fyra arks tryck för Svea har äfven jag färdigt; men jag önskade fullfölja denna afdelning något längre. Få se, när dertill blir tid. Jag har nämligen äfven måst sysselsätta mig med att skrifva om »akademiska jurisdiktionen». Det i saken historiska och allmänna är af mig; det juridiska af Themptander; det om polisen af Biberg. Utlåtandet uppläses i morgon i consistorium. Tillika har jag på mig, utom publika lektioner, två olika privata och två eller tre disputationer. Dertill tråkiga jurister och kanslister att tentera. Dessutom växer mig dagligen min *lilla* historia emellan händerna och slutligen öfver hufvudet. Gud vet, huru allt detta skall lyktas.

Helsa och tacka Tannström för de lugnande ord han låtit mig tillföras angående det sista arbetet, för hvilket jag ännu alltid har en hemlig fruktan. Det är ett öde, att jag aldrig kan göra någonting såsom jag *vill;* det blir alltid som det *kan.* — Af ditt sista bref skulle jag draga den slutsats, att det bestälda arbetet häftvis öfversatt skickas ut, och att en del således redan är afgången. Är det så? Det betager mig väl förmånen att revidera öfversättningen. Emellertid är jag

* Förmodligen ett utkast till den afhandling som i fjerde häftet af Svea förekommer under titeln: *Förberedelser till en Ästhetik.*

så i skuld, att jag måste låta mig allting behaga. Kan du säga mig hvem som öfversätter? — Äfven önskade jag veta titeln på den Fransyska kollektion, hvari mitt arbete (eller ett utdrag deraf) skall införas. Bror min skrifver, att Tannström kallat den *Histoire Universelle.*

Till Amalia har jag ej nu hunnit skrifva; men sänder några böcker och samtliga mina process-akter, med thy åtföljande agrementer. Dertill önskade jag att du ville lägga ett exemplar af min dubbel-sonat, samt afsända det hela genom Fredr. de Ron. Gerna önskade jag äfven få bifoga Fahlcrantz' tafla öfver Uppsala. Du borde se den en gång, och äfven göra hans egen bekantskap (om den ej redan är gjord).

P. S. I *Rèvue Encyclopédique* (en ny Fransk journal) står, att Sveriges bägge största poeter äro Afzelius och Leopold. Underrättelsen är hemtad ur »Wiener Jahrbücher f. Litteratur» 1818, och dit insänd af — Rask, som, med all sin lingvistiska lärdom, lär vara en bra enfaldig karl. En korrigerande uppsats af Molbech är bifogad ur samma källa; der är du nämnd med beröm, äfvenså jag och Hammarsköld (hvilkens namn dock skall vara, *à la française,* grymmeligen förbråkadt). *Relata refero.* Sjelf har jag ej sett boken.

Uppsala den 6 April (1821).

Till densamme.

— På Hammarskölds hårda anmärkningar mot min edition af Thorild har jag måst svara några ord, hvarmed jag hoppas tillfredsställa hans litterära samvete *. Jag har sedan från honom erhållit hans historia om det filosofiska studium

* Detta svar är tryckt i 1 Afdeln. 5 Band.

i Sverige, hvilken jag finner ganska intressant. Särdeles har Stjernhjelms filosofi förtjust mig. Den var för mig något nytt.

Nå, hvad sägs om Italienarne? — Jag har ej fullständigt läst tidningarne för i dag, då jag (emot vanan) mått illa och ej kunnat gå ut. Emellertid ser jag att gamle kungen af Sardinien har visligen tagit sin Mats ur skolan. Efter allt utseende är en fullständig Italiensk revolution i görning. Stå nu ej Neapolitanerna på sig, så äro de ohjelpliga.

Laga nu att »Fågel Blå» slår ut sina glänsande vingar tillika med lärkorna i vårluften! — På annat får jag, arme man, tänka. Fyratio till femtio jurister (*sic dicti*) ha redan i veckor belägrat min borg för att få tentera. Med nästa vecka begynner den tråkiga ransakningen. *Deus dabit patientiam!* — Sker här ej snart en förändring med juridiska fakulteten, så blir Uppsala slutligen höljdt med vanheder.

En ny inrättning af student-examen är i fråga, föreslagen af nuvarande decanus Bredman. Fyra adjunkter i filosofiska fakulteten skulle, jemte decanus, komma att examinera. Jag har skriftligen derom utförligt yttrat mig. Jag tror att det går igenom; ehuru de äldre spjerna emot.

P. S. Till Franzén har jag nyligen skrifvit för att lugna honom, sedan jag från flera håll försport hans oro att jag skulle illa upptaga hans poetiska bemedling i Stockholms-Posten. — Dina verser vid min frikännelse sänder jag till Amalia i deras fullständiga skick. Att de blefvo *tryckta* ofullständigt, har lika litet skett med *min* vetskap som med *din*.

Uppsala (April 1821).

Till densamme.

Tusen tack för brefvet! En opasslighet har i mina historiska sändningar till Tannström vållat ett afbrott, hvars

orsak jag ber dig för honom förklara. Jag har i åtta dagar, antastad af vissa förebud till feber och frossa, måst hålla mig inne. Lyckligtvis blef ingen sjukdom på allvar af. Under påsk-ferierna tänker jag komma ett godt stycke framåt.

Lycka till din lifliga verksamhet! — Öfver ditt bidrag till Svea fröjdar jag mig af hjertat. Skrif i Guds namn, och tänk ej på mina omdömen! Öfver en viss grad bli vi förmodligen, i afseende på stil i *prosa*, aldrig öfverens. Jag älskar så mycket det *omedelbara* af sak och känsla, att jag slutligen skulle kunna förklara krig mot sjelfva *orden*, — såsom ett störande mellanslag. Ditt techniska sinne leder dig att öfverallt lägga en särdeles vigt — och äfven konst — i formen. Detta stör mig alldeles icke i poesien, der form och sak alltid äro så innerligt sammansmälta. *Der* är du ock egentligen hemmastadd. Deremot har det ej sällan förefallit mig såsom om du i prosan, genom en omotståndlig blind konstdrift, bygde dina cirklade honings-celler stundom utan honing. — Men detta tycke är kanske ock ett blindt, på hvilket du ej bör lägga mer vigt än det förtjenar.

Jag har ej ännu läst tidningarne för dagen; men såg sist att det begynte *illa* för Neapolitanerna. Organisera de blott ett dugtigt guerilla-krig *à l'espagnole*, så skall jag förlåta dem att de bli slagna i alla bataljer. Det hade jag väntat mig. — Det må i alla fall nu gå i Italien hur som helst. Det är försök af *nybegynnare*. De komma *otvifvelaktigt* att göra om det. Fortfarandet och nu befästandet af Österrikiska suprematien i Italien blir dem en oupphörlig påle i köttet. *Cacciare tutti gli barbari!* Se der Carbonarismens grundtanke, som alltid vinner sinnena.

Jag har haft ett bref från E. M. Arndt i Bonn; mycket vänligt. Han begär underrättelse om hvad på de sista tio eller femton åren skett i Svenska vitterheten och histo-

rien, med bibliografisk förteckning (som Schröder redan uppsatt). Jag ämnar med första skrifva till honom. Han säger sig vara »in heftigen politischen Umtrieben befangen, die einen tiefern Grund und weitern Umfang haben, als es nach Aussen scheint». —

Andra delen af Markalls Nätter har jag läst. Der är mycken glädtighet, och mycken förtjenst i detaljer. Men planen synes mig ej nog genomtänkt; den är oklart utförd. I det afseendet har första delen stort företräde. Ej heller vet jag hvad Grafström gjort, för att bli så illa tilltygad. — Förmodligen är Dahlgren *här* stormästaren.

Uppsala (April 1821).

Till densamme.

Hjertlig tack för de meddelta underrättelserna! Då jag nu fått bekräftelse derpå, att det är endast för *l'art de vérifier les dates* som jag skrifver, så begriper jag ej hvarför jag ej gjort ifrån mig alltsammans på några ark och inom fjorton dagar. Nu blir det en *bok;* mig till föga fromma. Men det hvilar ett olycksöde öfver mig då jag skrifver. — I fall Tannström tror att någon ny otålighet förestår hos vederbörande, så bed honom skicka den redan öfversatta första hälften (intill Gustavianska familjen) för pocker i våld, d. v. s. åt Frankrike, så är något undangjordt. Vill han åtaga sig besväret att genomse öfversättningen, så är jag dermed fullkomligt nöjd. Låt se'n Fransosen göra deraf hvad han vill och kan! Jag vore nästan mest nöjd, om han (nämligen Fransosen) gjorde för *sin* bok en *extrait;* ty det *hela* passar ändå väl ej till en dictionnaire-artikel. — Gud gifve jag vore det väl qvitt! — Det återstående kommer så fort ske kan; men förmodligen ändock alltid för långsamt.

Att din Fågel bereder sig att bli fullfjädrad, fägnar mig högligen, och i allmänhet ditt beslut att slå dig på *praxis*. Det är *lif och lefverne* — och du är en tillräcklig naturlig philosophus. *Breve iter per exempla!* — Om den föreslagna titeln på din afhandling kan jag ej rätt dömma utan ytterligare förklaring af din mening. Hos oss är eljest i litteraturen — om man nämligen ser på *personerna* — så litet att »*förmedla*», att det bästa man kan göra är att ignorera motpartiet. I afseende på *saken* kan titeln ha en förträfflig mening. Men huru många förstå den? — Bäst synes mig att nämna barnet helt enkelt vid sitt namn. Är det af rätta arten, så »förmedlar» det genom sin närvaro; så mycket säkrare, om det ej annoncerar afsigten.

Angående din natur-filosofiska terminologi har jag kanske orätt; angående maneret i prosa kanske mindre. Men — hvar och en är slutligen *sig sjelf;* och *detta* maner kan ej bortkritiseras.

Uppsala den 24 April (1821).

Till densamme.

I dag afgår till kansleren din kallelse till docens i allmänna historien. Den är författad i de brukliga orda-formerna, och föredrogs redan före påsk i fakulteten. Dröjsmålet var — ett *söl* af mig. Men också är derigenom ingenting förloradt. — Gud gifve att detta nu vore tusen gånger så betydligt som det är obetydligt, så visst som det då skulle vara dig ännu tusen gånger hellre unnadt!

Hvad tycks om Grekerne? — Jag önskar dem af hjertat lycka. Blott det ej blir någon Italiensk frihets-farce! Jag tycker mig se huru Hundturken skall rifva sig i hufvudet och fundera på, hvad de »liberala ideerna» kunna

vara för otyg, som nu åstadkommer så mycket väsende i verlden.

Jag har omläst Markalls-nätterna, i sällskap. De äro, i det hela, af en alldeles dråplig löjlighet. — För öfrigt tenterar jag, håller föreläsningar och skrifver historia. — Rådde jag mig sjelf, så skrefve jag tillika en Latinsk filosofisk traktat: *de independentia communicata* eller om den *meddelade sjelfständigheten*, — såsom medelbegreppet i all filosofi. Det är sjelfva hufvud-svårigheten, hvarpå all omogen filosofi kreverar. Möjligen blir någonting deraf en gång. Ju äldre man blir, ju större blir böjelsen att från verldens hätska och grumliga förvirring rädda sig till betraktelsen af de eviga ideerna, der allt är klarhet och endrägt. Jag kan ej se att *det* vore ett onyttigt lif. — Med hvilken förtjusning skulle jag ej nu vara i stånd att studera Plato!

Gud vare hos dig, och, för det första, i dina ännu återstående hof-dagar! — Helsa Tannström, att jag hoppas kunna snart och på en gång skicka något ansenligare stycke af min historia, samt endast derföre upphört med de postdagliga skickningarne.

(Uppsala, hösten 1821).

Till densamme.

Jag mår ej bra; har i natt (jag tror, för första gången i mitt lif) haft tandvärk; och sänder dig härhos tvänne små poemer. Jag vet att du ogerna läser manuskript-verser; men jag vill höra om du tycker dem gå an. De äro ämnade för Iduna. — Jag begynner allt mera misstro min poesi, och skrifver dylikt ogerna. — För första gången efter flera år läste jag i går »*Manhem*», som jag glömt, och fann det

till större delen prosaiskt och platt. Gud hjelpe menniskan från alla dumma inbillningar!

Uppsala den 11 Sept. 1821.

Till Tegnér.

Efter du en gång tagit fan i båten, det vill säga, låtit besvära dig med min bok *, får du nu ta Hammarsköld med, eller åtminstone mitt svar på hans långskrangliga recension; hvilket svar härhos följer.

Jag hoppas att jag nu fått ur mig all filosofisk *materia peccans,* slår mig derföre på *realia* och skrifver historia. Nästa år hoppas jag kunna ge ut ett större och ett mindre sammandrag af Svenska historien. Möjligen kunna de *bli* till nytta vid läroverken. Ett större verk i Svenska historien hörer till de *pia desideria,* för hvilkas uppfyllande jag ville bli gammal och vis.

Med mycken glädje förnimmer jag af Adlerbeth, att vi få fortsättning af din *Frithiof* och snart densamma som ett *helt.* Tack för skänken af dina *Nattvardsbarn.* Jag tycker mycket om dem, i synnerhet den idylliska inklädningen, som är verkligen charmant. Jag hade blott önskat att du slagit ihjel den gamle presten, sedan han läst välsignelsen, och låtit barnen följa honom till grafven, så hade man ej blott ett didaktiskt, utan ock ett poetiskt helt. — Det är skada att du ej lemnar oss mer i den deskriptiva poesien. Men du gör det ju? Du är förträfflig i den poetiska målningen.

Med andra delen af min *Thorild* får jag först tid nästa sommar. Den blir litterär-historisk.

* *Thorild. Tillika en filosofisk och ofilosofisk bekännelse.*

Uppsala den 13 Sept. 1822.

Till Atterbom.

— — I Stockholm gjorde jag bekantskap med Stagnelius. Han skänkte mig första arket af en ny tragedi: *Bacchanterna eller Fanatismen*, som är under tryckning. Ämnet är Orpheus. Någonting bestämdt derom kan jag ännu ej säga. Begynnelsen lofvar. Stagnelius sjelf är en genialisk, men besynnerlig, lurfvig, burschikos varelse. Varm, men oklar; och allramest rasande fantastisk då han bemödar sig att tala kallt *förstånd*. Till helsan synes han mig, dess värre! redan förstörd. Hans diet lär ej heller vara den bästa.

(Uppsala, April 1823).

Till densamme.

Jag lemnar derhän »skakandet af vingarnas blyvigt» m. m., hvilket jag redan vid din recension * anmärkt, och du med icke ringa klyftighet sökt försvara. Men då jag beslutit att oaflåtligen förfölja dig så länge du skrifver en prosa, diffust dunkel genom *hopningen* i stället för *valet* af distinktioner och epitheter, eller genom ett slags *blindt* välljud, så må det tillåtas göra dig uppmärksam på följande mening i sista fortsättningen af denna recension: »Redan då erkändes allmänt hennes kallelse för hvad den är, en ursprunglig, en hennes egnaste natur tillhörig åskådnings-art af lifvet och dess mångfaldiga skepnader; och denna åskådnings böjelse att uppfatta deras väsenden, att afspegla *deras*» (skepnadernas, d. ä. gestalternas) »*gestalter* i lätt tecknade, oskuldsfulla, helst glada, men mestadels alltid» (borde väl hetat »*nästan* alltid», eller

* Öfver Euphrosynes Dikter, i Svensk Litteratur-tidning för 1823.

ock *blott* »mestadels») »sinnrika, stundom djupt symboliska bilder, har sedermera beständigt ymnigare utvecklat sig». — Huru lätt vore denna så simpla mening simpelt sagd! Nu stöter den på gallimatthias. Men det ligger någonting i din stil af ett slags falsk förnämhet.

Jag hade äfven ej väntat att i anledning af legenden om salig Christofel finna anmärkningen om att »historien är *frihetens* natur, der den poetiska förklaringen af *nödvändighetens*» (natur?) »må sökas» m. m. Dylikt metafysiskt *quincaillerie* förhåller sig till den gudomligt naive Christophorus, som ditt företal till Hörberg (din största synd i detta afseende) till Hörberg sjelf. Det är dessutom ej sannt. All *förklaring* (poetisk eller filosofisk) ligger här med sin källa högre än både historia och natur i egentlig mening. Jag hade hellre önskat ett förståndigt, hjertligt, för skaldinnan sjelf upplysande omdöme om denne Christophorus, än dessa tusen gånger omsagda kostbarheter, för kännaren öfverflödiga, för den oinvigde ett abrakadabra.

Förlåt min uppriktighet! Men du både förtjenar och behöfver den.

(Uppsala, April 1823).

Till densamme.

Käre broder! — Tack för svar på tal. Att du, med din dialektik, kan försvara skilnaden emellan orden »*skepnad*» och »*gestalt*», finner jag väl deraf; ehuru äfven denna förklaring i sjelfva verket går derpå ut, att det förra *innefattar* det sednare. I en filosofisk definition, der distinktionen med detsamma vore *förklarad*, skulle jag kanske ej ha något emot den. För öfrigt äro väl i dagligt bruk dessa ords bemärkelser så in i

hvarandra flytande, att man ej bör nyttja det ena som epithet till det andra, utan att särskildt göra läsaren uppmärksam på *beskaffenheten* af den skilnad man derigenom vill uttrycka. — *Skepnad* finnes ej hos Ihre; men väl det liktydiga *skepelse*, som han öfversätter med *forma, figura*. Man skulle väl kunna göra emellan dessa bägge Latinska ord ungefärligen samma distinktion som din emellan *skepnad* och *gestalt*. Mellertid nyttjas de dock här *bägge* (såsom mig synes, rätteligen) att förklara ordet *skepelse*. Det hos Ihre förekommande gamla ordet heter *skäpna* eller *skepna* = *fatum;* men *skepnad* är väl i sig sjelf blott en vokalförändring af *skapnad*, liksom *skepelse* af *skapelse*. För din distinktion kunde tala, att hufvud-ordet *skap*, enligt Ihre, *apud Islandos fere sumitur pro indole, tanquam forma hominis interna*. Emellertid har dock ordet *skapnad* öfvergått till en *yttre* bemärkelse, och tagit *skepnad* med sig.

Hvad motsatsen mellan *frihetens* natur (historien) och *nödvändighetens* beträffar, så erkänner jag, att hvad du till försvar derför säger verkligen redan ligger i det föregående af recensionen. Hvad som stötte mig var, att meningen syntes mig för *tungrustad* och *långsträckt*, både såsom parenthetisk (hvad den till en stor del är) och såsom använd på *legenden;* hvilken man — till skilnad från den moraliska apologen eller fabeln — kunde kalla en religiös apolog. Härvid hade historiens filosofiska förklaring gerna kunnat lemnas derhän; men deremot skulle sjelfva legendens *distinktiva* karakter, i stället angifven, så mycket mer förtydligat skaldinnans oskyldiga »begär att öfversätta den *yttre* verldens natursymboler på den *inres* fullständigare bildspråk». Jag medger att uppmärksamhetens fästande på detta begär gör saken bättre. Men jag tillägger ock, hvad den *historiska* framställningens allmänna karakter anbelangar, nämligen att åskådlig-

göra det *inre*, — ett mål som legendens naivetet rakt söker, — att jag hellre hade önskat här se användas *pars pro toto*, än *totum pro parte*.

Bevare mig Gud från att vilja stämpla dig i *min* form, eller i hvilken annan som helst! Jag skulle ej vilja det, — äfven om din egen hade mindre originalitet än den har. Men ditt afhandlande framställningssätt befinner sig (såsom mig synes) i en ännu ej utarbetad, ganska märkbar krisis. Din *fattning* har så mycken *vidd*, att den, ofta medvetslöst uppburen af fantasien och med den förvexlad, åt alla sidor sträfvar ut i det oändliga. Dertill kommer en utmärkt techniskt talent och en böjelse att noggrant utarbeta ditt ämne äfven i dess minsta detaljer. I poesien må du gerna, med dessa motstridiga tendenser, bygga *Gotiska kyrkor*, i hvilka hvalfvet famnar himmelen, och på murarne all naturens herrlighet, från *cedern* på Libanon intill *isopen* vid Jerusalem, befinnes fliteligen afkonterfejad; ty hvilka motsatser förstår ej trollgudinnan Fantasi att förlika? I prosan åter, i afhandlingen, hafver det sig ej dermed så lätt. Du fattar äfven der ditt ämne i den största möjliga *vidd;* men vid utförandet faller dig äfven »isopen på Jerusalems murar» strax in; med detsamma som du vill omfatta det stora, petar du för mycket i det lilla, och gör derigenom i det hela någonting sig sjelft motsägande *småstort* (då likväl *quædam dicere, quædam tacere* är här regeln). Detta ger denna *faux air* af betydenhet, som (dig ovetande) amfibologiserar i din framställning. — Med sådana anlag finnes, som jag tror, för dig i prosaisk afhandling endast två remedier: endera *inskränkning* i ämnets fattande (en superb väg, just genom *pars pro toto*, — emedan en väl karakteriserad, väl individualiserad *del* sjelf uttrycker på *sitt* sätt det hela); en sådan

sträng logisk inskränkning från början skulle åt hela din techniska detalj-färdighet ge obehindradt spelrum, och den vore då lika instruktif som den nu ofta är förvirrande; — eller ock ett ideligt *afbrott* i behandlingen, d. ä. det *aforistiska* behandlingssättet, der du efter hjertans lust finge bilda, polera, feja hvar särskild intressant idé, och rulla den ena efter den andra som en liten mogen perla ut i verlden.

Men — antingen du nu vill vara en sträng geometrico-logisk landtmätare på jorden eller en perlemussla i hafvets djup, så kan jag ej annat än hålla af dig, du besynnerliga, på samma gång gräfvande och flygande varelse, åt hvilken *jag* väl kan lika litet utfundera någon fullt passande stilistisk *skepnad, skapnad, skamplun* eller *skepelse,* som skräddaren kunde göra byxor åt general Pechlin, då denne sade sig stå med ena foten på jorden och med den andra i himmelen.

(Uppsala, Oktober 1823.)

Till densamme.

Jag igenkänner *din* hand i den just nu lästa recensionen öfver Järtas Odalman, och har mot densamma (så långt jag hittills sett den) ingenting annat att invända, än en mig sjelf meddelad *mention* — som jag ville kalla »*mention honorable i skräpvrån*». (Se sid. 678, noten). Jag har nämligen den äran att der, i tredje eller fjerde emanations-graden, *cavalièrement* figurera bland de i Sv. Litteratur-tidningen anslagna »*grundljuden*» till den anti-atomistiska stats-åsigten; hvilka först nyligen erhållit lyckan af en »*mera vetenskaplig*» framställning i afhandlingen »om Falsk och Sann Liberalism». — Jag har ej det vanvettiga högmod att vilja vindicera mig

någon *egendomsrätt* till ideer, i sig sjelfva fria och gemensamma såsom ljuset; ehuru jag med någon rätt kunde vindicera mig förtjensten att från deras ståndpunkt hafva tidigast, flitigast och utförligast af Svenska skriftställare opponerat mig emot den mekaniskt-juridiska stats-åsigten (i Feodalism och Republikanism, i Thorilds-boken, i Jurisdiktions-boken). Jag vill ej heller och för ingen del nedsätta förtjensten af de uppsatser, med hvilka mina bemödanden blifvit sammanställda såsom innehållande det »*grundligaste*» af de anslagna grundljuden. Men jag vågar likväl påstå, att de förra hvarken i afseende på nedlagdt arbete eller vetenskaplig tankegång äro (liksom de ej heller till *sitt* ändamål voro ämnade att vara) af den beskaffenhet, att recensionen (eller boken) *Nytt Ett och Annat* behöfde mentioneras såsom en blott grundligare svans till dem. Jag fruktar ej att sätta dess afdelning om staten m. m. i bredd med allt som mig i ämnet är bekant. Jag undanbad mig genast all annan *mention* i Sv. Litteraturtidning, än en ganska enkel *anmälan*. Jag vill ej bli upphöjd, men jag vill ej heller bli nedsatt. Biberg, med all sin dogmatiska myndighet, sedan han i disputationer polemiserat emot mig, har slutat med att göra mig rätt. Och *rätt* förtjenar jag af hvem som helst. Ingen kan mer än jag vara öfvertygad att *dig* ej fattas vilja dertill.

Sedan jag nu i hast utgjutit mitt hjerta, — emedan det passar mellan *vänner*, — så låt mig tillägga: att hettan mest gått öfver under skrifningen; att jag ej är ond på dig; och framför allt att jag alldeles ej vill ha något annat slags reparation, än att så här få fritt säga ut hvad som fallit mig i sinnet *.

---

* Ifrågavarande, genom flera numror gående recension var författad af Palmblad. Atterbom hade visserligen dervid gjort några här och

Uppsala den 4 Aug. 1824.

Till densamme.

— Jag har lefvat fullkomligt i det stilla, och begynner älska ett lif som tillåter mig uppstiga hvarje morgon med det medvetande: denna dag rår jag då oinskränkt om. Flitig är jag; ehuru ingenting går fort, som jag vill göra väl. Af min historia (Svea Rikes Häfder) äro sex ark tryckta.

Det fägnar mig att din Ö förvärfvar vänner. Den kommer för öfrigt att öfverlefva sina tadlare. Ur dina nu-

der (särdeles mot slutet) inströdda små tillägg; men i den nummer, som innehåller det af Geijer anmärkta stället, finnes blott ett enda sådant: det är noten på sid. 282 om statens grund betraktad såsom ett »kontrakt». Sannolikt var det denna not som föranledde misstaget om recensionens författare. — Vid genomläsning af sid. 678 visar sig för öfrigt, att Geijer råkat misstaga sig om författarens mening. Då den först i Sv. Litteratur-tidning såsom *recension* införda afhandlingen »Nytt Ett och Annat» utkom i egenskap af *bok*, hade Geijer (såsom han sjelf nämner) undanbedt sig allt annat utlåtande deröfver, än en enkel anmälan. Just derföre trodde sig Palmblad nu böra endast yttra, att denna uppsats vore den »grundligaste» af dem som skrifvits af någon bland Litteratur-tidningens medarbetare och varit *der* offentliggjord. Tillika utvisar hela sammanhanget af Palmblads text, att han der ställt Bibergs afhandling »om Falsk och Sann Liberalism» i jemförelse, icke med Geijers »Nytt Ett och Annat», utan med Järtas »om Statistik». Åt Bibergs behandling af ämnet tillerkännes den större vetenskaplighetens företräde, åt Järtas den större klarhetens och det med allvaret förenade lekande skämtets. — För att dock undanrödja hvarje möjlighet till misstydning af sitt tänkesätt om Geijers förtjenst, tillade Palmblad i slut-raderna af sin recension denna utlåtelse: »Afhandlingen *om Statistik* bildar en värdig länk i kedjan af de expositioner, i hvilka denna åsigt blifvit utvecklad, alltsedan den i skriften »om Feodalism och Republikanism» *först* framträdde med en *större utförlighet af sina karakteristiska grunddrag*».

varande recensenters grafvar skola uppväxa öron, långa som kyrkötorn.

Palmblad hemkom i går, öfver Stockholm. »*Sikterare-nationen* fortfar att skrika öfver Uppsaliensiska principer. Äfven eljest kunnigt folk — Livijn, Askelöf, Hammarsköld — instämma deri. För öfrigt ha W** och Granberg kommit öfverens, att Lindeberg — är *dum*. Din Ö väcker stor uppmärksamhet, men (såsom var att vänta) olika, ja motsatta omdömen. — *Hactenus Palmbladius.*

Uppsala den 17 Maj 1825.

Till öfverstinnan M. S. Silfverstolpe.

Allt sammanstämmer ju att göra vår resa till ett företag, begynt under de lyckligaste aspekter! Ett bref från Brinkman öfverraskar mig med ett i de nådigaste ordalag af kungen lemnadt bidrag af 200 r:dr b:ko till min resa, och med löfte af understöd äfven från prinsen, och det sednare bekräftas genom ett bref med dagens post från Tannström! Intetdera har af mig blifvit sökt, väntadt eller förhoppadt. — Prinsen vill att jag för den tillkommande revisionen af Svenska läroverken skall inhemta kännedom af universitetet i Köpenhamn. Men jag hoppas nu verkligen att äfven kunna göra en utflygt till Tyskland, så mycket mer som kännedomen af de Tyska universitets-inrättningarne för samma ändamål ej är mindre nödig. Jag hoppas således bli föranlåten att besöka Berlin och på samma räkning kunna i Tyskland göra *med* mina Svenska vänner några krokar *till* mina Tyska. Hur *långt* jag kan komma, beror likväl på penningarne, och jag vet ännu ej hvad jag har att påräkna.

Emellertid gläder mig hoppet att kunna träffa Amalia och att få följa dig *längre* än till Köpenhamn.

Uppsala den 7 Okt. 1825.

Till densamma.

Emottag först och främst tusende de hjertligaste tacksägelser för hela den resetid vi gemensamt med hvarandra tillbragte, och under hvilken vi troget delade ljuft och ledt. — Man talar ofta om *vänskapsprof*, och jag har af dig njutit mångfaldiga sedan vår första bekantskap. Men det grundligaste vänskaps*prof* är utan tvifvel att åka tre månader i vagn med en person, utan att träffa andra stötestenar än dem som ligga *på vägen*. Jag säger derföre också ej blott att du är en idealisk reskamrat, utan också den förträffligaste vän. Jag har alltid värderat dig högt. Efter vår resa är jag dig mer än någonsin innerligen tillgifven. Jag anser detta för en stor och varaktig vinst för hela lifvet och önskar uppriktigt att mitt *eget* rese- och vänskapsprof slagit så pass väl ut, att du skulle sätta något värde på denna hjertliga bekännelse.

Således — jag sitter åter i mitt gamla rum vid Trädgårdsgatan. — Mina vanliga vänner komma och gå, och de vanliga sysslorna, föreläsningar etc. ha äfven redan tagit sin begynnelse. — Min resa hit gick lika fort som lyckligt. Sedan jag den 20 Sept. lemnat er, mina goda vänner, i Berlin, var jag den 21 kl. 12 om natten i Stralsund, gick följande dag om bord på Svenska ångfartyget till Ystad, och kom den 24 till Lund, der jag dröjde öfver den dagen. Tegnér fann jag så rask och munter, att han genast uppgjorde ressällskap till Herrevadskloster, der min slägtinge öfverste Geijer bor. Följande dagen var förhållandet förändradt. Tegnérs

vanliga krämpor hade åter infunnit sig och med dem ett nedslaget sinne. Han liknar en höstdag med glänsande solblickar mellan molnen. Men sjelfva hans glädtighet emellanåt är ej välgörande, utan har något feberaktigt. Man känner i hans sällskap att man står framför en *olycklig menniska,* och just detta skulle närma mig till honom (vi ha i sjelfva verket aldrig rätt förstått hvarandra), om han tilläte sin *själ* att både i sorg och glädje få mer framträda. Nu ser man blott en än *hvit* än *svart* fantasis bilder på ytan. — —

Uppsala den 7 Febr. 1826.

Till densamma.

— — För 8 dagar sedan kom jag hem från Stockholm, der jag hos mina syskon tillbragte 2:ne veckor. Jag tog under denna tid mitt inträde med vederbörliga tal både i Svenska Akademien och Vitterhets-akademien. Det förra var publikt och samlingen talrik. Jag lärer ha hörts väl, men skrikit något mycket. Ämnet, i sig sjelft obetydligt (f. d. riksrådet Ramels minne), blef betydande genom sitt sammanhang med märkliga omständigheter under Gustaf III:s och Gustaf Adolfs regeringar. Jag talte öppet och med värma enligt min öfvertygelse, äfven om grannlaga ämnen, och tror att intrycket på det hela ej var ofördelaktigt, ehuru ett och annat utbrott af naturlig känsla lärer förekommit Stockholms-verlden något vidunderligt.

Ur en af författarens anteckningsböcker.

Den 4 Juli 1827 besök på Gustafsvik hos excellensen Adlersparre. — Han tror att Carl August blef förgifven i Göteborg. Frisk förut, sedan ständigt sjuk och utan aptit. Adlersparre följde honom från Svinesund till Drottningholm. Osant att Carl August förr haft sådana anfall som det, hvaraf han dog.

Gustaf III:s rustningar mot Frankrike voro i sjelfva verket riktade mot Norrige. Adlersparre skickad att lugna Norrmännens fruktan i detta afseende. Åtskilliga yttranden af konungen till Adlersparre tycktes förråda denna plan. Motrustningar i Norrige, der Adlersparre fann att man misstänkte konungens plan, och såg detta utaf prinsens af Hessen egna bref till general Mansbach i Fredrikshall. Vid återkomsten, då Adlersparre tillfrågades af konungen hvad de säga i Norrige, svarade han: »de frukta att E. M. vill utsträcka Sveriges gräns till *Glommen.*» — *Hvarföre ej till hafvet?*» utbrast konungen.

Mariestad den 7 Juli 1827.

Till professorskan Geijer.

Så långt är jag nu kommen på min stora utländska resa till Westgötariket. — Ifrån Edsbergs Sanna till nära Wiby far man på en af dessa *sandåsar* som från norr till söder genomskära Nerike (liksom äfven Westmanland och Uppland). Den närvarande kallade min skjutsbonde *Getryggen.* Wibysjön, som man derpå kommer till, har jag redan för dig omtalt på min förra utländska resa. Jag for nära rundt omkring den; ty skjutsgossen körde af på rasande sida af vattnet, och märkte först sitt misstag då vi sågo prestgården

gent öfver sjön, och måste återvända. Jag var ej missnöjd dermed; ty stränderna äro de herrligaste man kan tänka sig — den vackraste gröna ram kring en klar spegel. Det blef lugnt på aftonen. Wiby är utan tvifvel en af de täckaste vrår i vårt land. Det är sällsynt att hos oss se en så yppig vegetation. Dertill bidrager ej blott det närvarande årets välsignelse, utan sjelfva grundens beskaffenhet på denna fläck. Man ser af grusningen på vägarne att man far på *kalk* och *alunskiffer*, som på helt annat sätt befordra växtligheten än den eviga *gråstens*grunden. — Eken, lönnen, linden, asken frodas förträffligt. De mörkgröna alarne bli impertinent stora och lurfviga. Körsbärs- och fågelbärsträd ha ur trädgårdarne spridt sig kring backarne och växa vildt. Sjelfva enbusken vill vara ett träd, och jag har nästan aldrig sett yfvigare granar. — På en backe i prestgårdens hästhage äro flera fornlemningar, stensättningar, offer- eller tingsringar, grafvar, som visa att denna fruktbara ort varit tidigt bebodd. En stor del af Nerike förefaller mig eljest såsom temligen nytt land. Traditioner finnas än, att *Tiveden* fordom gick ända inemot Örebro. — Öfver Tiveden, denna urgamla stora vildmark, har jag rest i dag. Så snart man inträder i den och kommer upp ur den så bördiga Wiby-dälden, är ombytet frappant. Allt blir med ens ofruktbart och ödsligt. Här var fordom *Finnskog*. Kyrkan *Finnerödja* på Tiveden, som man far förbi, bär ännu deraf namnet. — Vid Bodarne visade man mig det så kallade Ramunders svärd. Det är en temligen ny sabelklinga, som blifvit insatt i ett gammalt stort oformligt jernfäste; men äfven *detta* tycks redan ha en nyare schamplun. Vid *Bodarne* midt på Tiveden, liksom vid *Krokek* midt på Kolmården, var i gamla dagar ett kloster, en katholsk välgörenhets-anstalt för fordna resande i dessa ödemarker. En hvälfd källare nära Bodarne kyrka är ännu från klostrets tid.

Bortom Bodarne är man i Wadsbo härad och Westergötland, der ännu intet nytt mött mig. Hela trakten till Mariestad är till sin hela natur en fortsättning af Wermland, hvartill äfven Wadsbo härad fordom, så i verldsligt som andeligt afseende, lydde. — Äfven språket är Wermländskt, med en lindrig Westgöta-brytning.

Rådene (¾ mil från Sköfde) d. 11 Juli 1827.

Till densamma.

Jag skrifver dig nu till ifrån K**s hem, dit jag var öfver all beskrifning välkommen. — Det är 16 år sedan jag såg hans hustru, min barndomsvän, nu mor för 12 barn. Man märker vid sådana möten, hvilket svalg af år ligger emellan den närvarande dagen och ungdoms-åldern. Tiden adderar omärkligt och tyst. Ser man *på en gång* det förflutnas *summa* ögonskenligt framför sig, så blir man förskräckt. Så var det äfven då jag nyss i Carlskoga träffade en annan barndomsvän, som jag ej sett på 20 år. Fru Geijerstam sade till mig: »nu måste dock äfven du erkänna att du är gammal». Det är sant. Jag har likväl svårt att låta ålderdomen demonstreras på mig, då jag Gud ske lof ännu känner ett motbevis inom mig sjelf. —

Jag for den 8 från Mariestad, och märkte vid anblicken af *Kinnekulle* och *Billingen*, att jag var kommen in i den egentliga Westergyln. Dessa berg, ehuru det sednare kan kallas en bergssträcka, som från norr till söder genomgår en stor del af landet, ha någonting eget i sin skapnad, bestå af trappformiga afsatser, af hvilka den öfversta stiger lodrätt och liksom pelarlikt i höjden, och sluta alla såsom en trubbig afskuren kägla. Den öfversta branta afsatsen är ett slags

gråsten (trapp); de lägre bestå af skiffer, kalk och sandsten. Sidorna äro mycket fruktbara och höljda med en herrlig vegetation. Toppen är mera ödslig. Rundt omkring dessa enstaka berg ligger landet utbredt som en karta och kan ifrån dem äfven öfverses i alla riktningar. — Jag genomfor från Mariestad utefter Tidån, som genomskär vidlyftiga gröna ängar, en herrlig bygd med säd och gräs i öfverflöd. Omkring Sköfde blir det sandig, svagare, ofruktbarare jord. Sköfde har ett angenämt läge vid foten af Billingen, och är ingen otreflig stad. — Hos G*** var jag mycket välkommen. Han har blifvit fet och fått ett slags ärevördig förnöjelse i sitt väsende. Frun dito. Hon ser ut som om du satte ett par runda förnöjeliga ögon på en gurka. — Jag uppsteg på Billingen vid ett ställe som kallas *Jättestugan* och består i en ofantlig trång och djup klyfta, der de stenpelare som utgöra bergets topp skilt sig åt och bilda en temligen lång, irregulier och af lodbranta väggar och pelare omfattad gång eller öppning. Det var kuriöst att se. Ofvanpå berget öfversåg jag Westergyln ända intill Wettern, som visade sig såsom en hvitblå strimma vid horisonten; ja man upptäckte på andra sidan om den det höga *Omberg* som en dimmig, rund hattkulle. Landet låg utbredt under mina fötter som en plankarta. Jag har aldrig sett en vidsträcktare utsigt.

Den 10 om morgonen for jag till Warnhems gamla klosterkyrka, 1¼ mil från Sköfde. Det är kanske den märkligaste landskyrka som finnes i Sverige; ehuru många af dess monumenter äro temligen *nya* antiqviteter.

Rådene ligger vid södra ändan af Billingen (som här plattar af sig), men ändå temligen högt. Jag har varit uppe på berget, der man ända utöfver landthöjden på Wetterns vestra sida ser de blå Östgöta-bergen på den andra. Åt söder utbreder sig den så kallade *Falbygden,* en stor slätt

med flera besynnerliga enstaka, säckertoppformigt afskurna berg, betäckta med ek- och hasselbuskar på sidorna. Man ser på afstånd emellan *Mösse-* och *Olleberg* de så kallade *Nyckel-ängarne*, valplatsen för slaget mellan konung Albrekt och Margareta år 1388. Man ser i fonden Falköping på 2¼ mils afstånd. — Gården ligger bredvid kyrkan, som anses för den äldsta i orten; bönderna säga, äldre än syndafloden. Den har varit en gammal offerkyrka; här offras än, och förböner i Rådene anses så mycket kraftigare än på andra ställen, att ej blott allmogen i hela trakten, utan äfven rådmännen i Sköfde här låta bedja för sina sjuka. Af offren har kyrkan sin förnämsta inkomst. — Det finnes flera sådana kyrkor i Westergyln. Detta äldsta christna landskap i Sverige, med sina otroligt många kyrkor (ehuru flera gamla nu äro raserade), kan med sin tro och vantro ännu kallas en halft katholsk provins. Det är någonting djupsinnigt i Westgötens karakter, som yttrar sig mer än annorstädes i fasthållande af gamla föreställningar och i anlag till religiöst svärmeri. — Folket är i Wadsbo härad och den egentliga skogstrakten tillika styft och stelt samt välmående. På slättbygden finns mindre välmåga, dock sparsamhet och tarflig bergning — i allmänhet mer sjelfegande allmoge än jag föreställt mig; ödmjuk och stilla till utseendet, men ett folk af häftiga passioner då det blir retadt, och då i stånd att begå rysliga brott. Jag råder ingen att reta detta stilla folks hämnd. Man har förskräckliga exempel. — *Rådene* kyrka och *Wåmbs* (egentligen Wårfruhems) kyrka vid Sköfde äro väl de bägge äldsta jag sett, små öfver all föreställning, men med grufligt massiva väggar. Det är schatull med fästningsmurar. — Man har här den seden att pryda små barns likkistor med grön krona och krans af vaxpapper, hvilka vid begrafningen tagas bort af kistan och upphängas på kyrk-

väggen öfver de sörjandes stolar, jemte ett papper med namn, datum och någon inskription eller vers. Jag påminner mig att ha sett något sådant i det katholska Tyskland. — Katholskt är äfven bruket af en liten *klocka* vid gudstjensten. Man ringer dermed då kommunikanterna gå fram, och då barnsängs-hustrur kyrktagas. — —

Stockholm den 19 Maj 1828.

Till Atterbom.

Till pingst slipper jag väl ändtligen lös härifrån; och hoppas få nästkommande fredag återvända till Uppsala. I går f. m. voro jag och Grubbe hos kronprinsen på afskedsuppvaktning. Han var mycket nådig — jag kan väl säga vänlig. Jag bragte å bane förslaget till professionen i theoretiska filosofien, med afsigt att förmå Grubbe till att inför prinsen muntligen och bestämdt förklara sin tanke om sin successor (hvilket han förut lofvat mig). Han gjorde det äfven, och *in optima forma.* Kronprinsen yttrade sig derefter om dig särdeles ynnestfullt. — — Jag tog äfven tillfället i akt att förklara min öfvertygelse angående Fahlcrantz (emedan jag, såsom frånvarande, ej hade fått utlåta mig i consist. academicum): att *han* till den ifrågavarande theologiska professionen vore vida vägnar den skickligaste, såsom i snille, lärdom m. m. alla sina medsökande öfverlägsen. Grubbe instämde äfven häri; och prinsen tycktes höra det gerna. —

P. S. Schubert har dedicerat mig en bok — en herrlig bok! — sin sista resa i Frankrike och Italien. — För öfrigt berättas en nyhet från Norrige. Stortinget säges beslutit att *icke* fira den 17 Maj. — Hvad tycks?

Ur en af författarens anteckningsböcker.

Den 14 Nov. 1828 besök hos Leopold. Han bedyrar vid sin salighet, att Gustaf III var djupt känslig för religionens sanningar. Trodde på straff och belöning efter detta. Om christen? — vet ej — kungen lät dock i sista stunden för sig läsa: »O rene Guds lamb!» — Leopold umgicks med honom nästan dagligen sedan 1786, då han blef kallad från Uppsala. Bodde till 1790 på slottet. Har aldrig trädt inför kungen utan med darrande knän, oaktadt hans nedlåtenhet. Har sett en *stor man* på nära håll.

Leopold talar med rörelse om Gustafs magnanimitet och redlighet i grunden. — Han var ej liberal på belöningar. Betalte Leopolds skulder då han kallades från Uppsala, gjorde honom till sin handsekreterare med några hundra riksdalers lön, — ej mer.

Leopold bedyrar att det ej var allvar med Gustaf III:s deltagande i revolutions-kriget. Kom en afton före Gefle riksdag till kungen och tog sig friheten fråga, om der skulle något förekomma angående utländska ärender. — *Kungen:* Har ni läst konstitutionen? Då vet ni att jag ej behöfver ständernas samtycke att börja krig. — *Leopold:* Men finanserna? — Kungen stod upp, slog Leopold på axeln och sade: Hvad de Franska affärerna angår, så ha de tagit en så præcipiterad gång, att hvarken jag eller någon monark i Europa kan den hindra. — Katharina ville tussa honom på Frankrike, men han var henne för slug.

Om 1789 års riksdag sade konungen: de spela sitt spel, och jag mitt. — Var under denna krisis oupphörligt vid det jämnaste lynne. Egde stor *liksinnighet* (Leopolds ord), — det största välde öfver sig sjelf. Leopold aldrig sett honom ojämn, aldrig ond. Var mild, men hade en resonnerad god-

het. Fälde aldrig tår. — I sitt privata umgänge med Rosenstein, Adlerbeth, Oxenstjerna, Leopold brukade kungen säga, att han år 89 måst taga åt sig tömmarne, men att han ämnade ge Sverige sin son och en friare konstitution, och draga sig tillbaka i lugnet.

Gustaf III:s straff-tal till ridderskapet och adeln var superbt, med affekt, — dåligt då säkerhets-akten framlades — tog då upp ett litet skrynkligt papper ur byxfickan — läste utan effekt — svarade stammande på Hamiltons dråpliga tal, som var hårdt med all en hofmans decence. Kungen agerade en medelmåttig respondens. Wallqvist talte med förträfflig prestance, men ingen visste hvart det bar.

Priset för äreminnet öfver Torstensson tilldömdes Gustaf III fullkomligt okänd. Täflingsskriften debatterades i akademien, hvars öfverläggningar kungen aldrig försummade, utan tog sin jetton och satte sig bland ledamöterna. Allmänna meningen var, att talet visade geni, men i ett vårdslöst och underligt språk. Endast gamle Botin voterade för Casström (som fick accessit), och sade att det andra var blott *soliloqvier*. Leopold läste opp skriften i akademien med temligen salta anmärkningar, emedan Gustaf älskade sådant, men tyckte att kungens skratt var nog torrt. — Rosenstein kom sedan till Leopold och sade att han med förundran funnit, att språket blir fullt korrekt om det *öfversättes på Fransyska.* — Leopold kallad till kungen, som frågade hvad han tyckte i anledning af Rosensteins omdöme. Leopold sade att så var, att skriften syntes vara af en man, helt och hållet bildad genom Franska vitterheten, men att, om han vore ung, Sverige i honom en gång kunde vänta en Thomas. Kungen räckte honom tigande sin hand att kyssa. Leopold förstod då huru det förhöll sig. — Om några veckor, sedan det var allmänt bekant hvem som författat äreminnet, pre-

senterade Kellgren, direktör i en akademiens enskilda sammankomst, belönings-medaljen med ett skönt tal åt kungen. Kungen öfverraskad, förlägen, begynte ett par gånger ett högtidligt svar — kom af sig — fingrade på värjfästet — bekände slutligen sin förlägenhet, och uttryckte i några enkla och vänliga ord att han emottoge belöningen med nöje.

Stockholm den 21 Nov. 1828.

Till landshöfding H. Järta.

— — Att Forsslind * väckte frågan om Uppsala akademis representation, har jag ingenting emot. Den hade i alla fall blifvit väckt. Nu ligger den på bordet, för att upptagas i nästa plenum och förmodligen remitteras till konstitutionsutskottet. — Ordet *ega* är i sjelfva det förra konstitutionsutskottets utlåtande förklaradt liktydigt med *vara berättigad;* hvilket dessutom är tydligt af den anmärkning hr landshöfdingen gjorde. Men trenne punkter äro dessutom dels *nu,* dels vid förra riksdagen anmärkta såsom tarfvande förklaring: 1) om universitet *eger* att utöfva den beviljade rätten *annorlunda* än under de föreskrifna vilkoren, således att sända två fullmäktige eller ingen; 2) om theologerna äro valbara, som vid sista riksdag af flere yrkades, och om de skola välja; 3) om hela lärare-personalen och akademiska tjenstemännen i allmänhet böra välja, eller endast consistorium academicum. Mot valrättens utsträckande äfven till de yngre lärarne har jag för min del ingenting att invända, men ogillar högeligen om de sednare i Uppsala skulle göra några

* Jag ville ha honom i stats-utskottet. Han har, såsom gammal rektor, kommit i ekonomi-utskottet.

steg för att erhålla en sådan rätt. Den kommer i alla fall att diskuteras här. — Af ett bref från en bekant ser jag att frågan egentligen lär vara, att göra dessa anspråk gällande för ett *förmodadt* förestående nytt val af ännu en riksdagsman för Uppsala akademi. Denna förmodan kommer åter från ett bref till Schröder från biskop Wallin, hvari han tillfälligt nämner *detta* såsom sin tanke, och han har verkligen gjort ett sådant förslag i ståndet. Ej minsta sannolikhet finnes mellertid att denna tanke går igenom; utan kommer valet troligen att för denna gång förblifva vid hvad som är gjordt.

Jag har ätit middag i dag hos Beskow med Skogman, som tycktes hysa föga hopp att något allvarligt blir vidgjordt för läroverket, i anledning af kommitténs betänkande, för hvilket regeringen tyckes, i anledning af dess uppkomst och öden, hysa ett ganska ringa förtroende, och på en *sådan* grund knappast vilja hasardera proposition om ett så stort anslag. — Emellertid begäras stora saker för militären; lånsystemet skall införas, egentligen för nödvändigheten att skaffa *krigsförråder* (som skola komma *framtiden* till godo, heter det i motiverna), och 9000 r:dr nytt anslag för Carlberg är upptaget i budgeten. — För öfrigt heter det i berättelsen om statsverket: »att K. Maj:t med första införväntar kommitténs betänkande, för att derpå grunda propositionen om läroverket». — Med Grafström har jag talat i dag. Han är ledsen vid Carlberg, och ser att systemet är grundfalskt, och att detta allt mer träder för dagen.

Jag är ledamot i konstitutions-utskottet med *alla* elektorers röster utom min egen. Endast Jak. S*** (en ganska måttlig karl och egentligen en konstitutionell käring) hade så många röster; dernäst Wingård, Faxe, prosten Hallström och Anjou. Årkebiskopen har varit af välmening och pusillanimitet

mitet mig mycket emot — men *utan effekt*, såsom vanligt. Förtroendet är ännu mer bekymrande än hedrande. — Wingård är äregirig, men på stort manér. Wallin drager sig vid riksdagen, såsom i kommittén, tillbaka. — Adeln väljer i dag till utskotten. — Oppositionen har försprungit sig vid debatten om riddarhus-ordningen och stängt för sig sjelf.

Gud ske lof att jag har så goda underrättelser hemifrån! Att ha ett *hem* i verlden är bra ljuft — mest i denna öcken.

Stockholm den 16 Dec. 1828.

Till densamme.

— — Hans Exc. Fleming träffade jag nyss i vitterhetsakademien. Han yttrade, att hans motion i går på riddarhuset om tvänne historiska anslag: *ett* för författandet af Carl XI:s historia, ett *annat* för historien om frihetstiden (hvarvid Cederschöld blifvit nämnd), ej hade afseende på mig, emedan jag hade rikshistorien (från hvilken således de nämnda historier äro undantagna). Om mig lärer således H. Exc. förlorat hoppet; äfvensom jag förmärkt att min hitkomst till riksdagen varit obehaglig.

Stockholm den 13 Jan. 1829.

Till densamme.

— Med fägnad har jag fått berätta för några vederbörande, att den lilla broschyren om tidnings-väsendet, hvarom här skrikits högt, och under hvilken man trott idel jesuitism förborgad, är författad af kammarrådet Neyber i Stockholm. —

Hvad tycks om de konstdomare som tillskrifvit hr landshöfdingen denna produkt? Andra ha sagt Grubbe, andra Gumælius. Man har varit öfverens att deri se en Uppsaliensisk konspiration mot den Stockholmska tidnings-friheten; i synnerhet som den anonyme författaren kringskickat boken till flera ledamöter af stånden.

Stockholm den 10 Febr. 1829.

Till densamme.

Det fägnar mig mycket att hr landshöfdingen tycker om min lilla uppfostrings-skrift *. Här befinnes den svårläst och djupsinnig.

Tystnaden angående läroverket i konungens propositioner, tillika med de stora fordringarne för militären, ha tillsammans haft en fördelaktig verkan på pluraliteten i statsutskottet. Den har låtit vederbörande förstå, att den ingenting tillstyrker för militären innan läroverkets behof äro kända. Till och med bönderna äro inne på denna tanke.

Stockholm den 16 Febr. 1829.

Till professorskan Geijer.

— — Jag har funderat hit och dit på något sätt att hjelpa vår stackars vän fru *s. Då emellertid råd *måste* skaffas, och jag i mina vänners angelägenheter ej fruktar att vara oförskämd, beslöt jag i hast att våga ett ord hos kungen, gick opp på slottet och anmälde mig till audiens, fick besked

* *Några anmärkningar om uppfostran och undervisning, med afseende på de yrkade förändringarne i allmänna läroverket.* Se 1 afd. 4 band. sid. 243.

att jag skulle få svar fram på dagen, gick sedan hem och meddelade dessa nyheter till min brors stora förskräckelse, som trakterade mig med berättelser, att kungen just nu hade ondt om pengar och lätteligen kunde misstycka mitt tillämnade tiggeri. Kl. 1 kom en hof-lakej med tillsägelse, att prof. Geijer vore samma dag befald att äta hos kungen, i fall professorn vore så välmående (kungen måste väl således genom Edholm ha någon gång hört att jag ej vore rätt frisk). — Jag begaf mig åstad till slottet kl. 5. De kungliga kommo in fram emot kl. 6, kungen ledande drottningen, hvarpå bägge gingo omkring och talade vid flera. Då kungen kom till mig och Brinkman, som voro de enda civile närvarande, sade han: »Comment vous trouvez vous? La science ne donne pas la santé. N'est ce pas vrai, Geijer? Vous seriez alors trop heureux». — Derpå bar det af till bords, hvarom ingenting märkeligt är att förmäla, mer än att jag åt litet och drack vatten och vin. Efter måltiden och sedan de kungliga gått in i ett förmak, dit vi följde, befaltes de innevarande att sitta ner, äfven jag, som kom att få plats bredvid amiral Lagerbjelke, hvars bekantskap jag gjorde och med hvilken jag hade ett rätt intressant och äfven långt samtal om flottans affärer; under det kungen hela tiden talte vid excellensen Lagerbjelke, som satt bredvid honom i soffan. Det drog så länge ut, att drottningen lemnade sällskapet och for omkring kl. 8 på spektaklet. Derpå framkallades Brinkman, som hade någonting att i egenskap af Svenska Akademiens direktör föredraga för kungen, hvilken emellertid äfven befalte mig stiga fram, och, sedan Brinkman efter någon stunds samtal hemförlofvades, vinkade mig till sig. Han stod då vid ett spegelbord längst fram i rummet. Jag sökte samla allt mitt goda mod och min dåliga Fransyska, steg fram och sade: »J'ai une grace à demander

de Votre Majesté». — Kungen afbröt mig genast och sade med lifflighet ungefär följande: »Ecoutez, Geijer, je vous connais. Vous vous êtes si noblement comporté dans tant d'occasions; vous avez donné un impulse tellement salutaire à la saine liberté (j'aime cette liberté moi, qui suis encore républicain sur le trône), que c'est ne pas vous qui m'êtes obligé, c'est moi qui vous suis obligé. Ainsi dites ce que vous est agréable. Je le ferai». — Jag kunde under denna öfverraskande apostrof blott få fram stumma bugningar och några afbrutna, dåligt Fransyska ord. Och fick slutligen säga: »Cette grace que je demande n'est pas pour moi, mais pour une femme malheureuse et intéressante; c'est le courage de l'amitié qui fait que j'ose importuner Votre Majesté d'une telle demande». Han frågade hvilken? och då jag nämnde »madame *s à Upsale», inföll han: »Ah, je sais; son mari est mort». Jag tillade: »Il est mort il y a deux mois. La maison est endetté de fond au comble; même les revenus légales de la veuve sont en partie engagés d'avance. Les amis, les relations perdent, et ne peuvent rien faire de plus. Dans peu de jours le mobilier et tout ce qui reste sera mis en vente, et la veuve n'a pas un sou pour retenir une chaise, une table, un lit etc.» Kungen sade här: »Que voulez vous que je fasse?» Jag tordes ej taga till för mycket, och sade: »Deux cent ou trois cent riksdaler seront assez pour la première nécessité». Kungen: »Eh bien! Vous les aurez! Je donnerai ordre de vous compter à l'instant 200 rdr pour les transmettre à madame *s. 100 rdr de plus vous aurez dans le cours du printemps jusqu'au mois de Juillet, quand je veux faire assigner à madame *s sur l'état une rente viagère». — — Lyckan står dem djerfvom bi! Hvad tycks om en så gloriös tiggare-expedition? Man måste erkänna att denne kung har någonting kungligt i sig.

Stockholm den 13 Mars 1829.

Till H. Järta.

Regeringens proposition om anslag till läroverken är ändtligen kommen, ehuru i mycket ej tillfredsställande. Den innehåller det af kommittén begärda för elementar-läroverken, nämligen 42,000 rdr, men med framkastadt vilkor eller förmodan att derigenom skollärares *dubbla år* skulle kunna komma att upphöra — en förändring, hvarvid de snarare förlorade än vunne. Den innehåller vidare blott 10,000 rdrs anslag till universiteterna, och — såsom det synes, ty propositionen är märkvärdigt oredig till stilen — skall likväl till en början den nya experimental-skolans kostnad, 6800 rdr, årligen utgå just af besparingar på detta sista anslag, tills en ny definitiv reglering hinner verkställas. — Mot bägge dessa punkter (upphörandet af dubbla åren och förhållandet med universitets-anslaget) gjordes i ståndet anmärkningar vid remissen till stats-utskottet; men vederbörande, hvars organ var ärkebiskopen, förestälde och förmanade så bevekeligen att man borde undvika att låta propositionen åtföljas af några stridsämnen till stats-utskottet, emedan detta för hela saken skulle ha de betänkligaste följder, att de som gjort anmärkningarne angående de dubbla åren, Thyselius och Forsslind, afstodo från dem tills vidare och tills utskottets yttrande blefve afgifvet, och att jag inskränkte mig till den remissen åtföljande önskan, det utskottets uppmärksamhet måtte fästas på ringheten af det anslag som blifvit projekteradt för universiteterna. — Det var väl i sin ordning; ehuru stats-utskottet förmenas skola tillstyrka summan i klump och lemna fördelningen åt regeringen. Den kongliga propositionens upphofsman i sin närvarande gestalt är till största delen Tegnér, som inlemnat en promemoria till prinsen eller till Nordin. —

Jag älskar ej hemliga noter, och måste finna att Tegnér illa begagnat ett stort anseende. Alla äro ej lika lyckliga att få fram hvad de önska. Jag har förgäfves hos vederbörande upprepat, att Sveriges universiteter, särdeles Uppsala, gå under om ingenting för dem sker. Mina anmärkningar i ståndet, ehuru litet deraf synes i protokollet, och ehuru ej den aflägsnaste allusion deri förekom på det hemliga inflytandet, har likväl Tegnér tagit åt sig och beklagat sig deröfver för andra. Jag har ej träffat honom, då han, för snufva, ej på någon tid synts i ståndet.

Hr landshöfdingens tankar om revisorernas tillvällade makt senterar jag af allt mitt hjerta, och skall ej underlåta att hemta upplysning ur den meddelade anvisningen, då frågan om deras instruktion snart förekommer. Min hufvudsats i Svenska författningen är att protestera mot alla *mellanmakter*. Minister-styrelsen är en sådan; men lyckligtvis ett hjernspöke i Sverige. Mer verklig är revisors-makten mellan riksdagarne, som under täckmanteln af rikets ständers rättigheter snart lyckats att etablera en vådlig mellanmakt mellan konung och folk. Principalens rätta intresse är här att hålla sin commis inom skrankorna. Men okunnigheten om Sveriges författning till anda och bokstaf är gräslig och högst bedröflig. Här är förblindelsen så allmän, att man med en smula *sens commun* i dessa saker promt är och heter fantast.

Stockholm den 27 Mars 1829.

Till densamme.

Frågan om läroverken tycks, åtminstone på den afdelning af stats-utskottet der den nu till en början behandlas, taga en bättre vändning än jag förmodade. Tack vare i syn-

nerhet Lagerhjelms oförtrutna bemödanden, hvars besparings-princip i allt öfrigt gjort honom betydande hos bönderna och hos borgare-oppositionen inom utskottet, som nu äfven lyssna till hans röst. — Afdelningen har gjort afseende på min anmärkning om ringheten af anslaget för akademierna, och genom några föreslagna afkortningar på elementar-läroverkens stat, emot det att lärarne få behålla de dubbla åren, kommit till en betydlig förböjning af universitets-anslaget. Allt är likväl ännu i görningen och ovisst hur det går i utskottets plenum och i stånden; i synnerhet under nu i andra afseenden allt mera förbistrade utsigter. — Äfven Tegnér har jag nu skäl att vara nöjd med, efter en förklaring oss emellan, vid hvilken jag fann att jag i ett och annat gjort honom orätt, och att han i andra saker synes ha ändrat sig.

Bataljen i kanalkriget lefvererades hos borgare, bönder och adel i går, hos presterna redan i måndags. — Stats-utskottets betänkande om uppskjutandet af det begärda *förskottet* af 100,000 rdr (hvilket i betänkandet blifvit förvandladt till ett *lån*) tills stats-regleringen blifvit uppgjord, har i alla stånd blifvit *återremitteradt*, och kanal-intresset således visat sig ha en gifven, för många oförmodad öfvervigt. Eburu jag efter förmåga för min ringa del bidragit till utgången i presteståndet, der återremissen beslöts med 39 röster emot 13, så vet jag likväl ej om jag kan glädja mig deröfver, och kan ej annat än beklaga att man till en början nödgats uppbjuda och kanhända uttömma sina krafter i en förpost-affär, som likväl lemnar den stora frågan odeciderad, nämligen om anslag för kanal-arbetets slut. Kanhända finner hufvudfrågan sinnena annorlunda disponerade. Stats-utskottets betänkande var egentligen en undanflykt, men som lätt kan få skenet för sig och vid riksdags-vindens ombytlighet förvandla det åsyftade lönnhugget till ett dödshugg. *Dii meliora!*

I prestesåndets plenum i går slet gubben Hasselroth ondt för sitt obetänkta memorial om riksdagens slut. Ändamålet vore visserligen högst önskligt, men på *detta* sätt och med denna falska grundlags-tolkning insinuerad var motionen ganska reprehensibel och en ny utkastad eldbrand af det parti, som oupphörligt ropar på riksdagens slut och oupphörligt genom gräl och alla slags chikaner hindrar ärendernas fortgång. Hasselroth har varit grefve **s informator; och det är ganska troligt att hans grundlags-tolkning var den ädle lärjungens. — Motionen infördes i riksdags-tidningen före justering i ståndet, för att göra effekt, och försvarades slutligen ganska dåligt af motionären, som under ett föregående plenum höll sig undan, och när han nu ändtligen kom tillstädes, hade föga att säga.

Tegnér har skrifvit några vers mot oppositions-talarne i helgdags-frågan (hvari *han* författat ekonomi-utskottets betänkande), och hans vänner ha varit nog obetänksamma att utsprida dem. Följden har varit *mot-pasqviller* — ett, två eller tre, det ena ovettigare och dummare än det andra — som jag hört omtalas, men ej läst. De löpa nu kring staden och landet.

Af den *Objudne Gästen* har jag sett några nummer. Det är en öfvad och stundom fin penna.

Stockholm den 8 April 1829.

Till densamme.

Jag får ödmjukast tacka för hr landshöfdingens bref samt inneslutna promemoria. Jag har tagit mig friheten att meddela den till flera af mina vänner, som med de gjorda förslag till fördelning af universitets-anslaget varit nöjde, och

äfven tro att besparingarne på elementar-titeln komma att uppgå till den af hr landshöfdingen nämnda summan. Svårigheten blir att få behålla dem, då de bli kända (och de äro till sin möjlighet ännu blott kända af få). Upptäckten drager korparna till åteln, och Lefrén, Weigel, Berzelius lära ej underlåta att för sina ändamål göra anspråk på del af rofvet. Ännu har ej saken definitift förevarit i stats-utskottet, och preliminära diskussioner i en af dess fördelningar äro allt hvad hittills passerat.

Sistlidne plenum var i preståndet en ovanligt liflig diskussion angående den nya skiftes-stadgan, hvilken jag angrep det skarpaste jag förmådde. Ämnet var mig väl främmande, men jag hade sökt kunniga personers råd och så godt jag kunnat beredt mig. Lag- och ekonomi-utskottens betänkande, som lamt försvarar och sämre modifierar den allmänt öfverklagade författningen, blef återremitteradt, och har väl detta öde i alla stånd. Lag-utskottets pluralitet är helt och hållet tillgifven den nya juristiska faktionen, och nyttjas af den såsom medel, samt har med beräkning i detta afseende blifvit sammanskaffad. I preståndet var Poppius skiftes-stadgans hufvudförsvarare, och han och jag fullkomligt opponerade. Nämnda stadga och dess förstfödda barn, författningen om hemmansklyfning och jords afsöndring, äro i min tanke så riksförderfliga, att jag tänker göra dem till ämnen för anmärkning mot föredraganden och statsrådets ledamöter, hvilka sednare högst obetänkt och utan att inse följderna tegat eller jakat. Följderna bli den svagares förtryck af den mäktigare, och finge de ohämmade utbreda sig, skulle om 50 år Sverige ej ega mer en besuten allmoge. Jag känner intet radikalare anfall på Sveriges författning. Bägge förordningarne äro hemtade ur rikets ständers önskningar, ehuru dessa blifvit temligen *hårdragna*. Utslaget af

anmärkningen (som jag tänker göra i mitt stånd, för att få saken publik genom konstitutions-utskottets utlåtande) kan väl lätt förutses; men jag vill åtminstone så kraftigt som möjligt bidraga att väcka allmänna uppmärksamheten. Detta sysselsätter mig nu mycket.

I går var jag kallad till H. Exc. Wetterstedt, som ville höra min tanke angående en af regeringen påtänkt proposition om indragnings-makten, som skulle upphöra emot det att tryckfrihets-lagen underginge några förändringar. Juryn upphörde, och tryckfrihets-brott dömdes af domstolarne. Jag svarade att jag hade ingenting emot förändringen, blott Svea hofrätt — den enda som ej är under den juristiska faktionens välde — blefve allmän domstol i tryckfrihets-mål.

Stockholm den 22 Apr. 1829.

Till professorskan Geijer.

— — Biskop Bjurbäck i Carlstad är död. Han dog påskaftonen efter en kort sjukdom. Här placerar man mig redan på förslaget till stiftet. Jag anser det ej omöjligt; men är derföre biskops-stolen ej ett steg närmare, och så mycket bättre. Jag är för gammal att börja en ny bana, och har för mycket igen af den gamla, på den tid som mig kan återstå. — Hedrén anser jag säker både om sysslan och första rummet på förslaget. Tegnér säger sig ej vilja. Annars finge väl han ett rum, och törhända får det ändå. Morén torde äfven komma i fråga.

Stockholm Maj 1829.

Till densamma.

Tack för ditt bref, så kort det än var. — Ingen kan mer än jag ömma för dina betänkligheter, hvilka jag *förstår* och *värderar*, utan att du behöfver säga dem; men, tro mig, vi behöfva ej komma i frestelse. Äfven om jag hade lust, vore bristen på krage ett tillräckligt hinder hos höga vederbörande. Huru vida det blir ett hinder hos de voterande, vet jag ej. Till lektor Fryxell skref jag i går och kunde ej neka att jag ansåg mig hedrad, i fall man i stiftet kom ihåg mig, såsom af allt medborgerligt förtroende, men ville tillika ej fördölja att jag i afseende på *stolen* hade hvarken anspråk eller hopp.

Man har besvär med min befordran. Conversationsbladet har (ehuru på sitt försmädliga sätt) satt mig på förslag till statsråd efter Schwan. Men blir jag ock hvarken statsråd eller biskop, så är jag säker att du håller mig kär och att Gud ger dig och våra barn utkomman efter sitt behag.

Jag är här mest ensam, i tänkesätt som i umgänge, — derföre längtar jag ock efter de mina, och trifs bäst med mina gamla vänner.

Stockholm den 29 Jan. 1831 (?).

Till öfverstinnan Silfverstolpe.

— — Vår gemensamme vän H***s bortgång har rört mig mycket. Vi voro bekanta alltifrån gossåren. I Uppsala bodde vi länge tillsammans, och med honom och hans omgifning tillbragte jag på landet många lyckliga stunder under sommardagar, sådana som man har dem vid 18 år, — pro-

berade på klaveret vid Riseberga mina första kompositionsförsök, och fick loford som glädde mig mer än några som jag sedan emottagit. Den tiden märktes ingen af de skuggor som sedan förmörkade en så ädel själ. En viss portion olycka synes menniskan beskärd; kommer den ej utifrån, så skjuter olycksfröet i blomma inifrån, helst under lugn och välgång; och betraktar jag i denna sinnesstämning min egen bana, som visserligen i många afseenden kan kallas lycklig, så förskräckes jag stundom, liksom hade jag att möta en okänd fiende.

Stockholm Febr. 1834.

Till professorskan Geijer.

Jag kan föreställa mig att nyheten från Carlstad gett dig att tänka på. Att jag får förslaget, anser jag ej otroligt, och det enda jag kan lofva är att ej på förhand undanbedja mig röster; både emedan jag anser *allt* slags inblandning otillbörlig, och ej heller nekar att jag anser ett uttryck af landsmäns förtroende såsom heder. Men att jag ej eftersträfvar, åhågar eller söker sysslan, och genom flera eller färre röster ej anser mig det minsta närmare biskops-stolen, det kan jag ej heller dölja. — Det är mitt allvar att jag ej vill bli biskop; och ehuruväl både du och jag och våra fattiga barn behöfde bättre bergning, tror jag likväl att den verldsliga klokheten här råder i enstämmighet med min böjelse, att hålla mig qvar vid pennan och Sveriges historia, då Sveriges kung och ständer väl ej må ha samvete att låta mig och de mina lida nöd. Häri ligga verkligen mina solidaste anspråk både för det närvarande och det tillkommande, ehuru utsigterna för det närvarande kunna synas mörka. Och biskops-embetet fordrar, i min tanke, sin hela man — i

Carlstads stift blir mycket att göra — jag behöfver år att blott komma mig rätt in med mina göromål — är till chef och affärsman föga tjenlig — får nya beqvämligheter med nya bekymmer, och i följd af bägge: farväl penna och bok! Skrifva historia kan man blott i Uppsala eller Stockholm eller nära der intill. — Väl ryser jag ock något för att gråna såsom professor. Men jag hoppas kunna förtjena mig ledighet från dagsverks-göromålen, och slutligen någon utsigt till en landtlig fristad då jag förtröttats af dagens tunga.

Uppsala den 12 Mars 1834.

Till stats-sekreteraren A. von Hartmansdorff.

— — Som jag i dag fått bref från consistorium i Carlstad med underrättelse om biskops-valet, anser jag mig böra bryta en tystnad som hittills varit i sin ordning att iakttaga. Djupt och tacksamt erkänner jag mina landsmäns vänskap och förtroende, och inser den heder och de fördelar som bjudas mig. Men jag har af staten tagit på hand för att utarbeta Sveriges historia; detta arbete är framskridet; för att fortfara måste jag vara omgifven af de hjelpkällor, af de urkunder som blott finnas i Stockholm och Uppsala, och som dertill äro lika nödvändiga som hufvud och hand. Jag är här dessutom alldeles på min plats, finner mig här hafva åtagit mig många och vigtiga pligter som jag ännu ej hunnit utföra, och skulle känna mig olycklig att afbryta dem, för att åtaga mig nya, som jag skulle betvifla att kunna uppfylla så som jag känner och inser deras helgd. Hvad de ekonomiska fördelarne vidkommer, så äro de kanske i min ställning ej så alldeles afgjorda, och dessutom vet man utaf erfarenhet, att den som ej är född till hushållare snarare försämrar sina

affärer genom att utvidga dem, än genom inskränkning. Vi hafva nog bankruterade höga embeten; att öka antalet deraf vore för mig närmaste väg till förtviflan. — Prest och biskop! Farväl historia och vitterlek! — Efter dessa åsigter har jag tagit mitt beslut att stadna der jag är, och vill blott nu bedja dig upplysa mig om formen för min afsägelse, som redan öfver en månad legat skrifven i min pulpet. Äfven ett egenhändigt bref till konungen, som jag ber dig säga mig när jag bör afsända. Jag hoppas att jag genom min afsägelse visar den största vördnad för det embete mig erbjudes, och den största tacksamhet då jag ej emottager hvad jag fruktar att ej väl kunna uppfylla. I anseende till min och de minas framtid förtröstar jag på Försynen, och tror att den som flitigt arbetar i sitt kall bör lefva i hoppet. Detta sinne är ju det riktigt christliga och äfven presterliga?

Uppsala den 13 Mars 1834.

Till J. Marie Troili, född Geijer.

Med rörelse fattar jag pennan, i anledning af den underrättelse jag har att dig meddela. Jag ser för mig ditt af glädje tårfulla öga, jag hör dina varma lyckönskningar och känner det famntag, hvarmed du ville helsa mig och hoppet att se mig återgifven åt fosterbygden. Och jag — min goda syster! — jag har till din och så många andra vänners kärlek blott ett till utseende kallt och ogent svar att gifva.

Jag blir således ej biskop i Carlstad, oaktadt det genom vänners ifver och mot fienders nit genomdrifna valet, och oaktadt mina förslags-kamraters ställning och förhållanden föga synas stämma dem till mina verkliga medtäflare, och oaktadt öfverhetens nåd kanhända ej skulle anse mig embetet ovärdig.

Nej, min älskade syster, jag blir det ej, — och orsaken är en, som du skulle gilla, om jag ock endast uttryckte den i den tillförsigt att du önskar ej din bror *olycklig*. Och allt säger mig att jag skulle bli det på denna lockande förändring. Min pligt säger mig det. Jag har äldre, redan åtagna, ouppfylda pligter. Jag har i flera år njutit publikt understöd för författandet af Sveriges historia, som ännu till minsta delen är af mig fullbordad. Jag kommer ej af fläcken dermed, så snart jag ej, såsom här, lefver midt ibland bibliotheker och arkiver. Det är ett *dagsverke för lifvet*, som jag åtagit mig, i nationens, i verldens ögon. Jag kan ej bli det otrogen.

Jag hindras lika mycket af de pligter jag skulle gå till mötes, som af dem jag skulle lemna. Jag är för samvetsgrann att taga ett biskops-embete såsom en maklig bergning. En gång biskop, blefve jag det helt och hållet. Ju senare jag inträdde på den nya banan, ju mer fordrade den hela min uppmärksamhet. Man hade på detta sätt kanhända fått en otadelig, medelmåttig biskop. Men på Erik Gustaf Geijer vore det slut. Det är ej högmodet som talar, utan ödmjukheten och samvetsgranheten. — Jag räds för denna höghet, denna nya bana, dessa nya pligter. Bättre att verka i den krets, der jag är hemmastadd och vet mig ej arbeta utan nytta. För Uppsala akademi är jag ej obetydlig. Den skulle förlora mer än Wermland vunne.

Äfven i ekonomiskt afseende torde vinsten vara problematisk. Jag är ingen rikshushållare. Med ej större skicklighet i detta afseende gör man bättre att *inskränka* än att *utvidga* sina affärer. — Dessutom, huru många *prest-* ja *biskopshus* lemna någon förmögenhet? — Prest-inkomster äro ämnade att ätas opp, och bli uppätna. *Nådåren* äro ståndets palladium och största ekonomiska privilegium. Jag vet hvad jag i *detta* afseende försakar för min familj, och det

rör mig mycket. Jag måste söka tröst i den öfvertygelsen, att jag blifvit min kallelse trogen och att Försynen ej öfvergifver dem som på henne förtrösta.

Hvarföre jag ej sagt detta förr? kunde någon invända. Skälet är, att jag ålagt mig tystnad i alla sådana fall, tills jag nödgas tala. Jag kunde ej på förhand afsäga mig hvad jag ej kunde veta om det skulle mig bjudas. En föregående erfarenhet hade lärt mig att jag inom mitt födelse-stift skulle erfara motstånd. Det har ock ej uteblifvit. Ord på förhand begagnas i sådana fall blott af intrigen. Man kan ej säga att jag genom min tystnad svikit några förhoppningar. Det gör mig ondt att ej kunna svara emot mina vänners varma önskningar. Men rörande är mig egentligen vid detta tillfälle mest åtanken på dig, på din man, dina barn, mina syskon, min älskade svärfar och några gamla i Ransäters församling, som älskat min far och våra föräldrars hus. Ja, att vara *pastor i Ransäter* har varit den *svåraste* frestelsen för den, som ej vill bli biskop i Carlstad *.

Och nu nog för denna gången! Mitt beslut är taget längesedan. Ja, en afsägelse af Linköpings stift ligger i koncept i mitt skrifbord, för att brukas om behofvet så hade fordrat. — Gud välsigne dig och ditt hus! Måtte jag någon gång kunna vedergälla den ringaste del af din kärlek och ditt deltagande.

* Ransäters socken hörer till biskopens prebende.

Uppsala

Uppsala den 2 Apr. 1834.

Till konung Carl XIV Johan.

Sire!

Lorsque j'ose déposer aux pieds de Votre Majesté l'humble déclaration, que je me trouve obligé de renoncer à l'honneur dont le clergé du diocèse de Carlstad m'a ouvert la voie, en me nommant un des candidats au siége épiscopal, je sens profondément, et la distinction que m'a conférée le choix de mes compatriotes, et la grace de Votre Majesté de ne m'en pas trouver indigne.

J'ai trop de vénération pour les fonctions sacerdotales pour ne pas m'y vouer entièrement, si des soins si importants m'étaient confiés.

Depuis longtemps j'appartiens à l'université d'Upsal. Je ne dirai pas que j'y suis nécessaire; mais ce que je sais, c'est qu'elle m'est devenue nécessaire. Je ne saurais me séparer, ni de cette jeunesse, au milieu de la quelle mes plus belles années se sont écoulées, ni des ressources littéraires, sans les quelles l'historien ne peut travailler; et j'ambitionne, je ne le nie pas, la gloire de devenir l'historien de mon pays.

Si c'est une présomption de ma part de me croire ici à ma place, qu'on me laisse cette croyance comme consolation! Car c'est par elle que j'ai agi, c'est pour elle que je renonce aux avantages personnels. Je redoute un changement de carrière comme un malheur, et celle que j'ai à remplir ne sera pas, ce me semble, sans utilité.

Je me confie à mon Roi et à ma patrie. J'espère qu'ils ne laisseront pas ma famille souffrir de ce qu'aujourd'hui je

reste fidèle à la vocation, à la quelle je me suis voué depuis ma jeunesse.

C'est avec le plus profond respect et le plus entier dévouement que je suis

Sire!

de Votre Majesté

le plus humble et le plus fidèle serviteur et sujet

E. G. Geijer. *

Upsal ce 2 Avril 1834.

* H. Maj:t konungens svar på detta bref lyder, ordagrant efter originalet, sålunda:

Monsieur le Professeur Geijer. Votre lettre du 2. Avril m'annonce la résolution que Vous avez prise de ne pas accepter la marque de confiance que le Clergé du diocèse de Carlstad venait de Vous donner. Nourri dans l'étude de l'histoire, l'assimilant à l'étude pratique du coeur humain, Vous avez pensé que Vous seriez plus utile à Votre patrie, en instruisant une jeunesse qui doit la servir un jour, et la disposant à mettre au premier rang les devoirs de l'homme dans l'état de société.

Persévérez, Monsieur Geijer, dans Votre honorable et chrétienne résolution; — Je dis chrétienne; — car la récherche de la vérité est déja une réligion qui marche à coté de celle que Nos doctrines Nous prêchent.

L'état, n'en doutez point, acquittera envers Votre famille, quand elle Vous perdra, une dette d'obligation; par la raison que les travaux que Vous avez entrepris, pourront, Je l'espère, préserver les générations à venir, des erreurs et des illusions qui ont, à différentes périodes, placé la Suède sur le penchant de sa perte. Sur ce, Je prie Dieu qu'Il Vous ait, Monsieur le Professeur Geijer, en Sa Sainte & digne garde, étant

Votre bien affectionné

Charles Jean.

Stockholm le 11. Avril 1834.

Uppsala, Apr. 1834.

Till K. K. Lilljebjörn.

Älskade svärfar! Tack för brefvet till min hustru på det hjertligaste! Äfven från min goda syster har jag erhållit ett lika glädjande och stärkande. Det är ljuft att se ett handlingssätt, som är och måste vara utsatt för många olika omdömen, så rent och ädelt bedömdt af dem som närmast deraf träffas. Min hustru gör jag i detta afseende inga förebråelser; hon har ett mycket älskande hjerta, i synnerhet fästadt vid barndomsminnen och första intrycket, och behöfver i allmänhet *tid* att omarbeta föreställningar som blifvit henne kära. I vårt förhållande till hvarandra *kan*, jag vågar påstå det, intet missljud uppstå. Vi äro dertill för mycket och för innerligt med hvarandra införlifvade. I sjelfva verket älskar jag föga mindre än hon *landsbygden* (ehuru mitt lif trampas bort på stengatan) och *födelsebygden*, som jag alltför sällan fått återse. Det är blott den skilnaden på vår kärlek i detta afseende, att *min* tillika är *fruktan*. Jag älskar landet och hembygden för mycket, för att våga anförtro mig åt dem. Min bäste svärfar känner mig nog, för att förstå mig. Jag har grundeliga anlag till landtjunkare. Fiske, vistandet i skog och mark, promenader med pipan i hand, åseendet af, om ej deltagandet i, allehanda landtmannabestyr äro visserligen oskyldiga förströelser, och skulle likväl lätt kunna blifva förförelser för mig, särdeles i godt och älskadt sällskap, och borttaga all den tid jag ej åt nödvändiga embetsgöromål måste egna. Hembygden är en passion, åt hvilken jag ej vågar öfverlemna mig. Den skulle bli min *herre*. Och jag befinner mig till henne som till en skönhet som jag på en gång *älskar* och *fruktar*. — Jag behöfver en viss nödvändighet för att gripa mig an. Jag behöfver vara under

piskan. Det svider. Men endast *så* uträttas något; och det är med kännedom af denna min egenhet som jag med berådt mod kastat mig till och med i fara att se mitt och de minas bestånd hädanefter kanske mer än hittills bero på mina *personliga bemödanden.* — Se der ett stycke af ett hemligt skriftermål, biktadt af en som ej törs bli biskop!

Kungen har erbjudit mig stiftet genom stats-sekreteraren. Jag har, utom mitt bref till Hartmansdorff, hvilken är mycket missnöjd med min renunciation, äfven vågat tillskrifva H. Maj:t personligen. Jag har med detsamma insändt en afsägelse af förslaget, att likväl endast nyttjas i fall Wallin ej slutligen deciderar sig att *emottaga,* hvilket är möjligt. Tegnér har redan afsagt sig. Egentligen är det i min tanka allas deras skyldighet, som ej kunna svara mot stiftets ärofulla förtroende, att tillika *afgå* från förslaget. Men jag torde bland mina förslags-kamrater vara *ensam* af min mening häri, såsom i mycket annat. I offentliga, i vigtiga saker är *rent spel* den enda tillåtliga *höflighet* — ja den sanna höfligheten.

Stockholm, Jan. 1835.

Till landshöfding Järta.

Jag har dröjt att skrifva, tills jag kunnat nämna någonting afgörande om mina egna angelägenheter, för hvilka jag vet att hr landshöfdingen så vänskapsfullt intresserar sig. Dessa ha för mig nu tagit den gynnsammaste vändning och förnämligast genom den hederlige Kræmers verksamhet och kraftiga deltagande.

Jag var med den öfriga deputationen hos Hans Maj:t, men hade ej med honom något särskildt samtal. Efteråt hade han ett sådant enskildt med ärkebiskopen och Kræmer,

hvarunder han äfven yttrade, det han önskade göra mig »någon agrement». Då han med detta yttrande vände sig till landshöfding Kræmer, var denne så god och sökte mig, med den frågan, om jag i sådant afseende hade någon önskan. Jag nämnde hvad Hans Maj:t redan för mig gjort samt ytterligare lofvat i afseende på tillökadt anslag samt de minas försäkrade lott efter mig; att jag hade ingenting mer att begära, och önskade ingen utmärkelse genom titel eller orden; att visserligen en stor tjenst mig kunde göras, om min skuld kunde placeras på *en* hand med fördelaktiga betalningsvilkor, men att detta ej vore en sak för konungen, som alltför mycket blifvit anlitad i sådana angelägenheter. Till min fägnad var Kræmer fullkomligt af samma mening, men tillade att detta kunde enskildt rangeras. Han slutade med att tillbjuda mig ett lån ur sin egen kassa Derjemte förnyade han sin fråga, om jag intet hade att begära i anledning af Hans Maj:ts nådiga tillbud. Jag nämnde då, att Hartmansdorff nyss förut sagt mig att han gerna föredroge för Hans Maj:t äfven en större tillökning än 400 rdr b:ko åt mig, då i ett sådant fall staten borde ej räkna på ett par hundrade riksdaler mer eller mindre, och att jag således kanske kunde våga att begära 600 rdrs tillökning, helst detta ungefär svarade mot inkomsten af rikshistoriograf-sysslan, som jag sökte, men man låtit indraga. — Innan Kræmer for ur staden i går morgons, skickar han mig sitt bref af innehåll: att han om denna tillökning vidtalat Hartmansdorff och exc. Brahe, samt erhållit både kungens och kronprinsens bestämda löften. Han tillägger, att mina affärer skola bli uppgjorda enligt öfverenskommelse, och detta utan att jag kommer i någon obligation, vare sig till hvem som helst.

Man kan ej mer göra för en menniskas välfärd; och jag är djupt tacksam. I allmänhet förnimmer jag på flera

sätt, att jag förvärfvat ett kapital af välvilja, som det hädanefter får bli mitt högsta bemödande att ej missbruka. Med min brors tillhjelp och råd hoppas jag nu kunna draga nytta af de mig gjorda anbud på bästa sättet. — Jag vet att detta skall fägna hr landshöfdingen.

Hvad allmänna frågor angår, så märkes ingen betydlig ändring i ständernas ställning till regeringen, ehuru man velat finna flera tecken till en återgång. Lånfrågan afslogs (med 3 rösters pluralitet) i stats-utskottet. Man tillskrifver bönderna afslaget, ehuru deras stånd förut mest prononcerat sig för saken.

Konungen mår ej bra. Af de kungliga barnen ligga två i bröstfeber. Innan denna sjuklighet inträffade, var jag, sistlidne lördag, befald till en verklig familj-diné hos prinsen (vi varo inalles 11 personer), som var särdeles treflig. — Prinsen önskar att jag skall skrifva en artikel för statstidningen, och har sjelf uppgifvit ämnet: *Polens öde.* Jag kan ej neka; ehuru jag är en dålig både officiell och half-officiell skribent. — Hr landshöfdingens artiklar i Correspondenten omtalas med tacksamhet.

Stockholm den 24 Febr. 1835.

Till densamme.

— — *Lån* och *realisation* synas mig *oskiljaktiga*, så vida man ej vill öka bevillningen till ett belopp som ej kan sättas i fråga. Det är *ett* system; det *andra* är att ha statsskuld och mynt osöndrade. Det var det *gamla*, som både i sig sjelft och särdeles för Sverige kunde ha sina stora fördelar, och med 1823 års regulationer väl kunde ha fått bestå. Nödvändigheten att öppna en *kredit* på ett eller

annat sätt bevises bäst af riksgälds-kontorets närvarande belägenhet. Att säga: sådant är *statens* behof; dertill har ej regeringen haft mod. Den har velat fylla det med att smickra de enskilda. Om den deri gjort *rätt*, är en annan fråga. Men troligt synes mig, att just detta lätt angripliga fel i regeringens handlingssätt slutligen *mer* befordrat saken, än ett rakt uppförande. Det är ömklighet på båda sidor. Det är realisationen, hvars sorger nu fräta på högre ort: det enda förvägna och (så som den beslöts) obetänkta steg i en regering, hvars hufvudgrundsats har varit *försiktighet*. Också förnekade sig ej kungens gamla politiska blick. Han lät sig öfvertalas, . nästan tvingas, af kalkylerande fanatici och hela den liberala kärntruppen. Vid denna riksdag står han af den förrådd och öfvergifven, under det hans fiender och förstörelsens vänner med raseri rusa in i brèchen. Derpå äro både lycka och lif förlorade. — Det är lärorikt och rysligt.

Jag har vändt det *Polska* ämnet för statstidningen på *alla* sidor i mitt hufvud, och skulle väl kunna göra åtskilligt deraf, men omöjligt för denna tidning. Jag tänker bedja om nåd, eller i nödfall skrifva mig sjelf *ur* den.

(*Stockholm, Mars 1835.*)

Till Atterbom.

Tusen tack för din förträffliga bok! * Med hvilket nöje jag läst den, skall en uppsats i Litteratur-föreningens tidning innan kort utvisa. Din kallelse till lärare i filosofien har du genom den på ett lysande sätt rättfärdigat. Väl är den utgifna delen egentligen blott ett kolossalt företal; men der äro dock, såsom mig synes, alla hufvudpunkterna af din

* »Studier till filosofiens historia och system».

verlds-åsigt angifna både med fullständighet och med stor bestämdhet. Jag är ense med dig i allt, eller åtminstone *nästan* i allt. Äfven med afseende på din nuvarande stil i prosa; som tycks ha behöft ett sådant *ouvrage de longue haleine,* för att bli utarbetad till fullfärdighet. Jag har ingenting emot det *konstrika,* fastän jag haft mycket att protestera mot det *konstiga.* — Men, såsom sagdt: mera härnäst, och då i tryck; emedan jag gerna ville bidraga, att en filosofisk skrift af så djupt *lefvande* art blefve känd och läst så mycket som möjligt.

Ur författarens anteckningsböcker.

Den 12 Mars 1835 innan afresan från Stockholm audiens hos kungen — befald till kl. 9 om afton — kom in kl. 10 — det varade till ¾12 — hvarunder kungen lät mig sitta bredvid sig på soffan. Han såg temligen rask ut — var liflig — dock grå och mager i ansigtet — spår efter sjukdomen — sade sig sjelf vara frisk — i allmänhet om sitt sista tillstånd: att han de sista åren trott sig kunna hvila på sina lagrar — bestå sig *un mois de miel* på ålderdomen — vågat tro sig *lycklig* — haft orätt deri — (*nemo ante obitum felix*) — emellertid förtviflar ej — »dites à vos amis, que le roi ne désespère pas».

Talade om sitt samtal med Napoleon, då han blifvit kallad till Svensk kronprins — att han nekat underkasta sig några förbindelser till Napoleon — att denne insisterat, det Sveriges och Frankrikes politik vore naturligen *en* — att *han* deremot fordrat att se Sveriges tillstånd och intressen med egna ögon.

»C'était une language franche», sade jag. — Han utbröt med någon häftighet, under det han tog mig i armen: »Est ce que vous croyez qu'on peut traiter les affaires de la haute politique sans sincérité?»

Napoleon gaf med en nästan öm blick slutligen sitt obetingade samtycke: »Partez! Que nos destinées s'accomplissent!»

Om kriget mot Napoleon. »Utan mig hade deraf blifvit annat», sade kungen. »Utan mig hade Alexander troligen gjort fred».

Om manövern nyss före bataljen vid Leipzig, hvarigenom kungen gick tillbaka öfver Saale och hotade Napoleons flank, just då denne var i begrepp att göra ett förtvifladt utfall på Berlin. — Derigenom blef Napoleon *fastläst i Leipzig.*

Då Fransmännen voro indrifna i Leipzig, begärde Napoleon ett stillestånd af Alexander, som beviljade det och lät underrätta kungen derom. Kungen nekade dertill och lät svara, att med stilleståndet segern vore förlorad. Derpå stormades Leipzig *.

Om hans politik efter slaget vid Leipzig — erkände öppet att den varit, att efter freden i Kiel bilda ett *partie tiers* af nog vigt att bibehålla Napoleon på Frankrikes thron och med Rhen till gräns — räknade ej på Norriges mot-

* Då general Lagerbring 1809 i Helsingfors (efter Åländska konventionen) träffade kejsar Alexander och begärde undantag från *kontinental-systemet,* svarade Alexander: »*Hormis cela,* l'empereur Napoleon *m'a permi* de faire la paix à mes conditions». — Så krusades då för Napoleon. Lagerbring är öfvertygad att Alexander sedermera gjort fred med Napoleon, om ej Carl Johan varit. Denne dirigerade Ryska *reträtten.* Lagerbring såg bref derpå. — Före slaget vid Jüterbock tog Czernitscheff en Fransk kurir med bref från Napoleon till Ney. Napoleon skrifver: »Gardez vouz de Bernadotte, car il est fin. Pour les autres canailles, je me'n fous».

stånd — hoppades vinna Danmark för denna politik. (Detta förklarar hans dröjande i Nederland och de då gående ryktena. Då jag gjorde mig okunnig, åberopade han sig en *conseil du guerre* * och sade: »il y a des documens».) Just då fick han veta att prins Christian var i Norrige och erbjudit sig att bli Carl XIII:s adopterade son. Svår belägenhet **.

Om hans politik sade jag: »La politique de V. M. a été une politique de sagesse et de circonspection». — Han tog mig hårdt i armen och sade: »Vous m'avez suivi».

Om Norrige sade jag, att hans uppförande varit *admirable*. — »Au moins chrétien et politique», svarade han.

För öfrigt sade han: »La politique n'est que bavardage, quand on n'est pas le plus fort — c'est au second place l'art de plier sans se compromettre».

Äfven: »Il n'y a que deux motifs souverains — le désir de faire des grandes choses pour l'humanité, et la crainte (ainsi l'amour et la crainte)».

Den 18 April 1836.

Med fem saker har jag befattat mig ifrigt, om ej med framgång: *filosofi, historia, vältalighet, poesi, musik.* Det är de fem fingrarne på min hand, hvilka jag i ärlig slöjd

---

* Hölls i Lüttich — general Lagerbring bevistade den — kronprinsen sade sig ej vilja höra råd i ett militäriskt, utan i politiskt afseende, om det vore för Sverige gagneligt att vidare hjelpa till Frankrikes förödmjukande och Rysslands öfvermakt. Alla voro af den tanken att det ej vore gagneligt, utom Cardell, som blott ville slåss.

** I allmänhet öfverraskades man i Sverige af Norrska motståndet. Hade prins Christian varit en man, han hade med en Norrsk armé kanske kunnat framtränga till Stockholm. — Se en Norrsk officerares betraktelser häröfver, tryckta den tiden.

uppöfvat och af hvilka jag ej vill uppgifva någondera, ej ens lillfingret.

Uppsala den 25 Sept. 1836.

Till landshöfding Järta.

Jag får hjertligast tacka för herr landshöfdingens bref; ehuru påkostande det förefaller att *brefliga* (en skärf till nya ordboken) meddelanden nu skola ersätta de muntliga, som jag i så många år kunnat njuta på få stegs afstånd *. Emellertid välsignar jag, äfven å vänskapens vägnar, den *näringsflitiga* utveckling som satt Uppsala och Stockholm i så nära gemenskap, att det förra nästan kan anses såsom en förstad till det sednare. Det är ej så långt från *Norrmalm* till *Uppsala-malmen,* redan förut välkänd såsom det råämne, hvaraf hufvudstadens auskultanter, notarier och kongl. sekreterare manufaktureras och i Stockholm till allehanda *slöghet* (det bibliska ordet för *slöjd*) upparbetas. Uppsala är snart ej mera en *afkrok* än *Horns-kroken,* och nära lika delaktig af civilisationens fördelar.

Det är godt att söka skämta bort sin saknad. Den har likväl sin afkrok, der hon döljer sig.

Om Uppsala har jag ej annat att säga än akademivakten i morse: »att allt är tyst och stilla». Derhos kan jag berätta, att jag med min hustru i går e. m. var inne hos Atterboms, som just då inkommit från Steninge. Hela familjen hade landtligt humör, utseende och courage. Lilla Ebba, med ansigte af en rosig kyrk-ängel, hade lärt sig en visa, som hon förde fram med följande ord:

»Gör kungen glad, gör folket trefligt,
Drif bort den storm som genom tiden far!»

---

* Järta hade afflyttat från Uppsala till Stockholm.

En god önskan! Till uppfyllandet lär lilla Ebba förmå rätt så mycket som vi andra.

Och så resultatet: att resignera sig och odla sin afkrok och lemna väder och vind åt vår Herre! — Hvilket jag hädanefter vill kalla *lilla Ebbas filosofi.*

Upsala den 13 Nov. 1836.

Till densamme.

— — Jag hade nästan ämnat att på extraförtjenst i vinter företaga och fullborda något mindre arbete, antingen en ny del af mina *Minnen,* innefattande en mängd efter hand gjorda, mest litterära anteckningar, eller något om Thorild och hans tid, hvilket jag lofvat allmänheten att en gång præstera, eller slutligen en uppsats om Cicero, som länge legat mig i hågen och hvartill jag gjort samlingar. Men vid närmare besinnande har jag funnit rättast att lemna allt sådant å sido, för att med all ifver fortsätta mitt hufvudarbete. Jag kommer således att i vinter tillbringa två månader i Stockholm, för att i archiven göra samlingar till Carlarnes historia. I vår skall jag genomgå hvad här finnes. I sommar ville jag gerna se Fredrikshall; helst vi i alla fall då blifva så godt som husvilla för reparationens skull å min nyköpta gård härstädes, och vänner i Wermland någon tid vilja hysa de mina. — Derefter begynner jag min Carl X. För Carl XI och XII behöfver jag troligen ännu en sejour i Stockholm, nästa vinter, om jag lefver. Men med lif och helsa hoppas jag 1838 ha mina Carlar färdiga i *ett* band, som blir ett mästerstycke af packning. — Derefter skall frihetstiden utförligare deran, och åtföljas af en kort öfversigt af Sveriges nyaste historia från Gustaf III:s anträde till

regeringen. Allt detta också i *ett* band. Så att med *fem band* denna historia blir *qvasi färdig*.

Beskows *Torkel Knutsson* har jag med mycket nöje läst. Det är ett verkligen vackert poem, som hedrar författaren.

Ur förf:s anteckningsböcker.

Den 16 Jan. 1837. — Ideer att under en eller annan form-uttala: om *odödligheten* — polemiskt mot verkligheten — emot det vekliga, söta manér, på hvilket presterna nu behandla den. Ideen återstäld i hela sin *fruktansvärdhet* och *tröstelighet*. Hegels åsigter innehålla mycket godt i detta afseende — nämligen *negatift*.

Christendomens historia bör bli mitt sista verk; hvari jag framlägger resultatet af både mina historiska och filosofiska studier.

Professor B**n såg som student en mönstring, der Axel Fersen (den yngre) var mönsterherre, på Uppsala slottsborggård. Hertig Carl, såsom chef för lifregementet, kom sjelf fram till mönsterbordet, och helsade Fersen med hattens aftagande, mycket höfligt. Fersen lyfte knappt på sin.

En som var närvarande i Carl XIII:s rum, då underrättelse bragtes honom om upploppet mot Fersen, hörde honom säga: »Det är rätt åt honom, han helsade ej på mig i Uppsala». — Den som hörde det, har berättat det för B**n.

Uppsala den 19 Febr. 1837.

Till landshöfding Järta.

— — Jag får uppriktigt tacka hr landshöfdingen för de meddelade anmärkningarne *. De röra dels enskilda misstag och förseelser af mig, dels vissa allmänna åsigter. Jag skall utbedja mig att i båda afseenden få nämna några ord, och begynna med de förstnämnda.

A. — — 4) Angående reduktionen böra åtskilliga obestämdheter i uppgifter och uttryck rättas. Hufvudsaken tror jag vara riktig, att nämligen reduktionens förnämsta fel, *så* som den verkställdes, var att på den användes det *absoluta* väldets grundsatser, hvarigenom den nödvändigt fick ett sträfvande utöfver hvarje gräns, så väl i afseende på *sättet* (oaktadt reduktionsstadgans föreskrifter), som i afseende på *tiden*, hvarifrån den skulle räknas. Frånvaron af en sådan *termin* (i den första reduktionen var Gustaf Adolfs dödsår antaget) anser jag i synnerhet klandervärd i en sak, der obilligheten växte med åldern af kronans anspråk. Reduktionen har jag ej ännu fått *studera*. Den blir hufvudföremålet för beredelsen till min nästa del af historien. Men jag erkänner att jag ordentligen *fruktar* den massa af förföljelse och orättvisa som i det enskilda under den torde ligga förborgad.

5) *Ständer* behöfde Carl XI nog, då han i deras namn genomdref både reduktion och suveränitet. För öfrigt vet jag ej om en fullständigare absolutism kan tänkas, än den han, i grundsats som i verklighet, färdig lemnade åt sin son.

6) I rådets och ständernas kassation af rådsprotokollerna den 14 Mars 1689 säges: att ehvem som sig nu eller framdeles på desamma beropar eller i *sådan* måtto, som de in-

* Vid Geijers *Teckning af frihetstiden*, hvilken i manuskript blifvit lemnad till Järtas genomseende.

nehålla, emot konungens höghet och rätt talar, skall hållas för *otrogen* mot konungen och *illvillig* mot sitt fädernesland. — Detta *ständernas* omdöme sträckte ej ansvaret till efterkommande; deremot är svårt att taga *annan* mening, åtminstone vilkorligt, ur konungens så kallade approbation af den 15 Mars 1689, der det heter, att *så framt* de och deras *arfvingar*, som hafva varit delaktige i *sådane* grofve och förmätne tal, ställa sig som trogne undersåtare, skall det vara förgätet; men om någon (tydligen i synnerhet de förstnämnde) funnes så förgäten af sin trohetspligt, att han antingen sjelf eller igenom andra något gör häremot, då skall densamme således som ofvan förmäles ansedd blifva, och Oss och efterkommande Sveriges konungar all rätt vara förbehållen att låta med densamme, *såsom den der nåden vanvördat*, förfara efter lag och stadgar. — Detta, jemfördt med politiska aktioners utgång i Carl XI:s tid, har åtminstone en ganska betänklig andemening.

B. De bägge allmännare anmärkningarne röra min genealogi af partierna och påstådda osjelfständighet af ofrälseståndens opposition.

Hvad det första angår, så hade det bort och skall bli bättre utfördt. Detsamma gäller om det andra. — Min mening är ej; att ett *anti-aristokratiskt* eller *demokratiskt adeligt parti* i Sverige någonsin funnits. Meningen var, såsom genast säges, att visa huruledes en söndring *inom* aristokratien blef en hufvudorsak till dess fall, i hvilken söndring oppositionen lätt får en demokratisk *färg;* och annat var det ej heller hos Skyttarne, hvilka sednare tiders skildringar velat göra till demokrater. Men *två* nyanser af aristokrati synas mig sedan Gustaf Adolf märkbara i Svenska historien. Den ena *aristokratien af Gustaf Adolfs tidehvarf* med Axel Oxenstjerna i spetsen, en aristokrati närd af hjeltens och den

nya tidens ideer och så vida till sinnelaget äfven kunglig. Den andra, *stock-aristokratien* af gamla stammen, med hela sitt medeltids-arf af fördomar, som lade den gamla goda tiden bortom Gustaf Wasa: en hydra som Carl IX väl qväst, men som hade många hufvuden, emedan dess hufvudprincip endast var tröghet med afund. Till utseendet — ej i hjertat — var detta slags aristokrati till och med rojalistisk, och kunde efter omständigheterna äfven se ut som demokratisk; bäggedera såsom *opposition* mot de båda förmyndare-regeringarnes mest betydande män, Axel Oxenstjerna och Magnus Gabriel de la Gardie, af hvilka den ene är representant af den ädlare aristokratiens *verklighet,* den andre af dess *sken.* I en viss, utan tvifvel ännu temligen oegentlig mening är den sednares politik en *hatt-politik;* liksom den nämnda adeliga oppositionen i grunden var *nattmössa.* — Så vida ser jag här första uppränningen af frihetstidens partier. — För detta gamla nattmösseris theoreticus torde man få anse Clas Rålamb; dess praktiskt märkligaste man förefaller mig Johan Gyllenstjerna ha varit, emedan ett *motsystem* till det politiska systemet af Gustaf Adolfs tidehvarf — ett motsystem som till en del likväl har äldre anor — hos honom synes konseqventast ha utbildat sig, och hvilket man äfven ej kan frånkänna en viss grad af sanning.

Hvad den andra, vigtigaste anmärkningen angår emot den af mig påstådda *osjelfständigheten* af den ofrälse oppositionen, så är *detta* en öfvertygelse som *i synnerhet* intryckt sig hos mig just genom mitt studium af frihetstiden (så vidt detta hittills kunnat komma). Jag tager de ofrälse stånden sådana de utgå ur suveräniteten, och ser genast en gifven, i det hela beständigt bibehållen öfvervigt af adeln; hvad skall man då dömma om föregående tider, som lemnade

så

så mycket mindre tillfälle för de förras inflytande? *Ofrälse-stånden* ha, så länge detta ord kan användas i vår historia intill 1809, uti Sverige *aldrig* gällt något utan *genom* konungarne, eller före Gustaf Wasa genom enskilde store män, som handlat i kunglig mening. Kan detsamma sägas om adeln under samma tid? — Man kan invända, att den obetydlighet, hvarmed de utträda ur suveräniteten, kommer deraf att de med detsamma i konungamakten mistade sitt stöd. Det är sant. Men äfven förut, hvar är deras *sjelf-ständighet* såsom politisk makt? Och hvar för densamma finna någon egen organ? — Böndernas egen riksdags-obetydlighet är gammal. Borgarena ha i de ekonomiska frågor, som mest sysselsatt dem, oftast haft ett med allmogen motsatt intresse, och hafva sjelfve i Sverige aldrig representerat en egen makt. — Presterna? Här skulle man snarast söka organen för det ofrälse inflytandet; och Gustaf Adolf kallade dem *tribuni plebis.* Men hur ha de uppfyllt bestämmelsen? Är ej deras bästa patriotism *privilegii-ifver,* äfven hos sådana män som Johan Rudbeck och Terserus? — Jag erkänner att ju mer jag studerar Sveriges häfder, ju mer sjunker min aktning för detta stånd. Hvilken usel roll spelte det ej i suveränitets-förklaringen, hvartill impulsen kom från presterna, sedan adeln gjort en contra-attack mot prest-privilegierna, som bönderna visade all håg att sekundera! Hur predikade deras högt uppsatte män ej envåldet med bibeln i hand! Hur svagt och dåligt (fast slugt för egen fördel) uppförde sig ej presteståndet vid 1719 års riksdag och den nya frihetens grundläggning! — Det *ofrälse embetsmanna*-inflytandet är det vigtigaste, men alltid *öfvergående;* ty adelskap är här den allmänt eftersträfvade och ernådda distinktionen för all förtjenst, och med stånd bytes intresse. — Allt visar san-

ningen af yttrandet i afseende på ständernas makt, att *vis imperii* var hos adeln och *imago* hos de öfriga stånden. Adeln var i sjelfva verket *riksstånd par preference.* Derföre skulle af ålder *hvar adelsman* egentligen komma till riksdag. Derföre förstärktes adeln med krigsbefälet (ehuru utan votum), i den mening, såsom ståndet sjelft uttydt det, att vis imperii skulle *förblifva* hos adeln. Derföre fordrade den att *icke öfverröstas* af de ofrälse vid riksdagarne: ett påstående som visserligen bevisar vida mer för adelns makt än för det ofrälse inflytandet. Derföre säga de tre stånden i sitt svar till konungen på ridderskapets och adelns skrift angående reduktionen vid 1680 års riksdag, att ridderskapet och adeln sjelf resolverat sig till denna reduktion af samma skäl, som de ofrälse stånden *pro voto deliberativo* vid en fri riksdag uppsatt (Lönboms *Saml. till Carl XI:s Hist.* VIII: 103). Derföre säger Carl Gyllenborg i sin efterrättelse om regements-förändringen år 1719, att adeln förut egt *votum decisivum* på riksdagarne (*Hist. Märkvärd.* II: 148). — I sjelfva verket, hvarföre stadgade 1719 års regeringsform ett *dubbelt* antal af adel i alla deputationer mot de ofrälse, om ej för att försäkra denna öfvervigt? Att rösterna skulle i utskotten beräknas efter *stånd* och ej per capita, blef af presterna genomdrifvet och *förefaller* såsom en *nyhet.* Med den delaktighet i ärendernas beredning och den riksdags-inflytelse som ofrälse stånden (nämligen *prester* och *borgare*, ty ur sekreta utskottet förblefvo bönderna uteslutna) härigenom vunno, uppoffrade äfven presterna och borgerskapet konungamakten och yrkade ej vidare de utvidgningar för densamma, som ursprungligen i båda stånden blifvit ifrågasatta. — Detta ämne fordrar närmare upplysning ur den äldre riksdags-taktikens historia, särdeles under Carl XI:s tid. I allmänhet synes gången ha varit: en adelig opposition räc-

ker handen åt den borgerliga och ger derigenom konungamakten tillfälle att bryta igenom mot en på ett eller annat sätt etablerad aristokrati och sjelf få öfverhand. — Så 1680. Månne mycket annorlunda 1772? Mössornas långa opposition inom riddarhuset hade framkallat den ofrälse oppositionen till en makt som för adelsväldet blef vådlig. Då kastade den *för tillfället* varande adeliga oppositionen (Hattarne) makten åter åt konungen. — Så har den så kallade *friheten* gjort sitt kretslopp under parti-tiden egentligast inom det första ståndet. —

Men både tid och papper bjuda ett slut på detta *rafs*, som jag ber hr landshöfdingen förlåta. Än en gång hjertlig tack för anmärkningarne, och sträck samma godhet till de följande afdelningarne.

Uppsala den 12 Mars 1837.

Till densamme.

— — Ärkebiskop få vi väl snart — möjligen Wallin; eburu jag derpå tviflar, efter hvad han genast tillskref mig. Min tanke är, att Wallin är en glänsande talent, hvilken, såsom representation, ej skulle misspryda ärkebiskopsstolen, och i *ett* afseende, nämligen bibelverket, äfven blefve verksam och nyttig för församlingen. Verksammare är utan tvifvel Wingård; blott önskade jag denna verksamhet litet mera mildhet och litet mera klokhet. Han får taga sig till vara att ej reta, att ej för mycket i parti-afseende agera protector, att ej vara för officiell och officiös, att ej vilja imponera. Det behöfs ej många droppar af sådana egenskaper för att i Uppsala sänka vågskålen i opponeradt förhållande. Jag är likväl förvissad att han förstår sitt embetes värdighet. —

Uppsala den 16 Apr. 1837.

Till densamme.

Ödmjukast får jag tacka för de å nyo meddelade anmärkningarne vid min Teckning af frihetstiden, hvilka skola blifva iakttagna. Mycket återstår att jemka då skriften kommer att öfverses såsom *hel*. Men då hoppas jag ock det skall synas, att det är i första rummet *regeringssättet* som blifvit karakteriseradt; ehuru deri nödvändigt ingår huru det af de ledande personerna blifvit *exploiteradt*. Deri finnes en viss progression, som slutligen framställer sig med en nästan logisk nödvändighet. Kanhända nog mycken bitterhet framlyser mot Gyllenborg och Tessin. Om så är, har jag likväl känt vida mer än jag yttrat. Ty jag tillstår att de retat mig, och att i synnerhet charlatanen Tessin är mig vedervärdig. — Högst förbunden är jag hr landshöfdingen för anmärkningarne, och får anhålla att hr landsh. ej ville tröttas, utan följa mig till slutet.

Det gör mig ondt, om Wallin ej är ren i ärkebiskopliga frågan. Mig synes att på en så allmän kallelse ej annat än ett utnämnande kunde följa, och jag tycker att enhälligheten af kallelsen innehåller ett motiv till Wallins beslut, som förklarar det. Jag är ej deri af hr landshöfdingens tanke, att Wallin borde för sin egen skull spara sig för ett litterärt lif. Det *är ej* hans lif. Han är en man som behöfver nödgandet af yttre impulser. *Otium cum dignitate* har han ju nära nog haft de sista åren. Hvad har varit följden? Otrefnad och hypokondri. — Vetenskapsman är för öfrigt Wingård lika litet som Wallin; men den sednare är åtminstone en litterär storhet med glansen af snille.

Uppsala den 11 Juni 1837.

Till densamme.

— — Sorgliga underrättelser om Liljegren! Egentligen är det hans lilla äregirighet som knäckt honom. Han var född till tjenare, och hade ambitionerat att blifva chef. Han dog på att på en gång vara chef och vaktmästare; ty han kunde ej släppa någonderas göromål. Ingenting förstör en menniska så som en falsk ställning. Det är, om ej det fysiska sjelfmordet, dock det moraliska. —

Angående ledigheterna i Svenska Akademien har jag tidigt tagit mitt parti, och gjort det oåterkalleligt genom insändande af mina voterings-sedlar, emedan förslagen synas vara mångahanda. Mina röster lyda på Fryxell, Strinnholm och Atterbom. Jag vet väl hvad akademien kan ha emot den sistnämnde, och blir här kanske *solus in voto;* men en förnyad bekantskap med Atterboms poemer, af hvilkas samling första delen nyss utkommit, har hos mig alltför lifligt väckt erinran om, hvilken verklig skald han är, att jag ej skulle finna hvarje utmärkelse, som vårt fattiga land åt en sådan kan ega, för honom väl passande.

Ännu lefva vi här under den ceremonialiska lagen, och den nye ärkebiskopen pressas så med tal, att han i förgår på en middag hos rector rent ut förklarade att han för tillfället vore *läns,* och i stället tackade värden med ett muntert handslag. Hos Vestmanno-Dalekarli slapp han ej så lätt. Det ljöd oupphörligt såsom ett orgelverk. Slutligen måste Hans Högvördighet äfven tala i luften; ty slutet var en högtidlig marsch med ärkebiskopen upphöjd på en länstol och med gravitetisk pomp så buren i många hvarf kring bordet. I den följande sista tacksägelse-orationen, som Wallin begynte med en djup suck, skakades han litet i länstolen så snart

tungan ville häfta, och så utpressades på sistone ett temligen långt tal. För öfrigt är Wallin munter och tyckes med akademiens fäder, såsom med domkapitlets, vilja lefva *in bona caritate,* såsom han säger i herdabrefvet.

Örebro, Bofors den 27 Juli 1837.

Till densamme.

Här har jag nu varit nära en månad, och får räkna hela denna tid till en af de angenämaste jag tillbragt. Stället ovanligt vackert, med omvexling af skog och bördig mark, höjder och dalar, elf och sjö, jernbruk och landtbruk tillsammans, herrlig löfskog, och tallar och granar som master, det välvilligaste, gästfriaste värdfolk, gamla vänner från ungdomen, stillhet, vackra promenader, fiske då man behagar, på det hela vackert, med svalka och värme, regn och sol omvexlande väder, och slutligen ett litet täckt lusthus till studerkammare vid brukselfvens utlopp i sjön Möckeln: — det är mycket, nästan för mycket godt tillhopa. Också har jag varit flitig om förmiddagarne, och kommer med en temligen tjock packa manuskript till Uppsala åter, i fall den ej på vägen stannar i Lindhs händer. Det är en redaktion af åtskilliga i minnesböcker gjorda upp- och anteckningar af blandadt innehåll under åtskilligt slags läsning m. m.: — lätt och angenämt arbete, och, jag hoppas, ej svår och oangenäm lektyr *.

* Dessa anteckningar utkommo under namn af *Blå Boken,* på Lindhs förlag, 1837. Bokens förord är dateradt från *Heddelund,* det ofvannämnda lusthuset vid Bofors.

Uppsala den 13 Jan. 1838.

Till densamme.

— Jag förnimmer, ehuru få ännu veta något om företaget med Litteraturbladet, att det redan misstydes såsom en salarierad politisk anstalt. Jag kunde vänta mig det. Men hoppas att ärlig mening skall föra mig *through good and bad report.*

Det första numret af bladet kommer, jemte en kort anmälan, att sysselsätta sig med Wallins tal vid härvarande kathedralskolas invigning. Af denna uppsats kommer att synas, hurusom min öfvertygelse i frågan om allmänna undervisningen, som i mycket annat, undergått väsendtliga modifikationer. Jag närmar mig i allt mera den liberala sidan, men hoppas visa, det min position ej är utan sjelfständighet. — Här i Uppsala har ultraismen med tomma begrepp och fraser redan *så* gjort sitt yttersta, att en brytning otvifvelaktigt inträffar, om den ej *afledes.* I allmänhet måste man akta sig att ej blifva tournerad; och min litterära position, ehuru favorabel till utseendet, är just nu utsatt för denna fara. — Det är likväl inga *yttre* omständigheter som bestämt mig, utan, jag vågar säga det, en aldrig hvilande inre utveckling. Dennas dragning följer jag, och endast för att få följa den har jag skjutit ifrån mig all förändring af min borgerliga ställning.

Ifrån hr landshöfdingens högt värderade vänskap hoppas jag att ingenting kan skilja mig.

Uppsala den 24 Febr. 1838.

Till densamme.

— Att mitt Litteraturblad skulle olika tydas, der var jag beredd. Att det funnits innehålla personligt såran häntydningar, såsom jag från mer än ett håll förnummit, ingalunda i min afsigt, och gör mig ondt. Ansvaret der får jag bära. Detta slags proklamation liknade för myck en chaotisk explosion. Jag hoppas få tid att reda hvad h ännu ligger inuti och om hvartannat.

Jag har länge befunnit mig i en besynnerlig sinne stämning genom en småningom men oupphörligt sig förä drande öfvertygelse i många vigtiga ämnen. Jag befann mi så länge den var outtalad, i en falsk ställning till mig sje till min omgifning, till mina vänner. Detta halfva tillstå blef mig olideligt, och jag såg ej utan förskräckelse följden för ögonen, äfven i ett ej aflägset exempel. Grubbes öfve tygelse var ifrån början och är ännu i det innersta i mång stycken beslägtad med den, hvartill jag kommit. Af konsi derationer har han alltid hållit den undan. Slutet är, att han är litterärt förlorad och moraliskt förlamad. — Hela Uppsala universitet har länge lidit af sådant halft, doft, som nigt tillstånd — ej utan min egen skuld. Jag var skyldi det en rekantation; hvaraf smäleken må falla på mig tillbaka Ty mot mitt eget fordna *jag* är min nya opposition ome delbarast riktad. Just i denna mening önskar jag att ma må betrakta den. Man skall finna att jag ej behöft mycke tänka på andra.

Mitt affall är ifrån den *historiska skolan* — emeda jag allt mer blifvit öfvertygad att historien ej kan ge, me väl modifiera principen för handling, och att denna tvärtom måste vara hvarje tidehvarfs egen insats — och jag måst

erkänna att det är genom *historien* som jag affallit ifrån den historiska skolan, och att mina historiska studier mer än något annat förändrat min öfvertygelse.

Från den nyare tidens hufvudfactum — en till öfvervägande politisk inflytelse uppstigen *medelklass* — har jag gått ut. Hr landshöfdingen vill ej igenkänna den i Sverige. Jag beklagar i det fallet mitt fädernesland. Det har i dess splittrade inre politiska skick mer än något annat land haft behof af en sådan medlande, i nationens *bon sens* och ej i dess af omständigheterna merendels alltför mycket bestämda stats-inrättningar sig yttrande kraft. Hvad skall jag numera respektera i dessa fyra stånd, som jag i min enfaldighet ideelt konstruerat och upputsat, innan jag kände dem? Skall jag respektera en adel, som blifvit Sveriges olycka sedan den varit dess ära? — ett presteстånd, hvars politiska bana är långt ifrån hedrande, och som kanske har i sin historia ett mindre antal utmärkta män att framvisa, än mången annan nations clerus? — ett borgarestånd, som Sverige i verklig mening aldrig haft, ehuru den plats, der det skulle finnas, utmärkes genom den för landet förderfligaste hägnad af privilegier? — ett bondestånd, sådant det vid våra riksdagar representeras? — Jag kan det ej. Jag känner för många af deras *antecedentia*. En medelklass är således i Sverige mer än annorstädes ett nödvändigt postulat. Också har den länge både funnits och haft ett namn, i hvad man i allmänhet, deri inbegripande medlemmar af *alla* stånd, kallar *ståndspersoner;* ej för långt aflägsnade från vårt fria bondestånd, att ej de skulle med hvarannan kunna småningom införlifvas.

Jag adopterar *alla* följder af den här i korthet uttryckta åsigt — endast modifierade med afseende på Sverige — men ej *så,* att modifikationerna skulle upphäfva principen. För

konungamakten — och jag är i själ och hjerta en *Svensk rojalist* — ser jag hos oss ingen fara, nämligen af *dessa* principer, men väl af deras motsats, den till undergång allt mer ledande *stånds-regeringen*, — ingen fara, om nämligen konungamakten vill *uppriktigt* basera sig på sitt *gamla* Svenska och tillika sitt enda *nya* stöd, som är *lagen* — lagen, som just i sin allmänna kraft måste vinna mer, ju mer den lossat sig från korporativa och personella intressen, och som ger, just genom den *individuella* utvecklingens innersta samband med det *allmänna*, en oemotståndlig makt åt *den* i vår tid, hvars kallelse det är att göra den gällande, och som *känner* denna kallelse. I *republikansk anda* måste visserligen en sådan konungamakt handla — den är och kan hädanefter ej vara annat än en högsta, genom ärftlighet försäkrad *magistratur;* men jag är öfvertygad att den inom detta nya, ännu ej exploiterade fält eger omätliga ressurser.

Då jag sagt att jag adopterar *alla* följderna af den i ett stort historiskt factum uttryckta principen för den nyaste samhälls-bildningen, så följer deraf helt enkelt, att jag *måste* admittera dessa följder i afseende på allmänna uppfostran, d. v. s. att den af mig så länge bekämpade *allmänna medborgerliga* bildningen måste vara den *stam*, hvarifrån uppfostrans särskilda grenar utgå. *Mer* har jag ej till en början velat etablera. Utvecklingen skall jag efter förmåga småningom ge, hvarvid de tvetydigheter om min mening, som kunna förete sig, skola, hoppas jag, försvinna, och hvarvid jag ej skall underlåta att ännu en gång väl öfverväga hr landshöfdingens upplysande anmärkningar.

Jag måste sluta — under brådskan af bestyret med ett nytt litteraturblad och afbrottet genom många studentbesök, på lördags-förmiddagen, då jag skrifver detta.

Ej utan farhåga har jag inför kanske den *ende* nu lefvande Svenske statsmans blick framkastat mina tankar, i den råaste form. Jag begär för *dem* intet öfverseende, ingen skonsamhet, hvilket det ock skulle vara fåfängt att begära. Endast anhåller jag att hr landshöfdingen ej ville anse detta deras skick för ett bevis af bristande vördnad. Hvad jag af *denna vördnad* känner i mitt hjerta vill jag der innesluta. Hr landshöfdingen är ingen man af *ord*. Kanske är *jag* det för mycket. — Helsosamma sanningar har jag vid detta tillfälle och den brytning, hvari det försatt mig, fått höra från flera håll, från hr landshöfdingen, från Fahlcrantz i hans ganska väl skrifna recension af mitt bibeltal.* Jag har sagt honom det, och hoppas det ej derföre är sämre oss emellan, — liksom i allmänhet mina relationer här synas ämna sig godt. Atterbom, som jag sökt göra all rättvisa, hoppas jag ock förlåter att jag rent ut säger hvad jag anser för hans svagheter. — I allmänhet synes det nya muvementet så vida verka godt, att det bryter *kotteri-andan*, mot hvilken ett uppror i alla fall eljest utan tvifvel utbrutit.

Uppsala den 21 Mars 1838.

Till densamme.

Jag får lika vördsamt som uppriktigt tacka för brefvet och för de meddelade anmärkningarne angående den sednast sända fortsättningen af parti-tiderna. Den omtalda *råheten* af Carl XII:s tidehvarf har på det ställe, der uttrycket förekommer, närmast afseende på sederna och sällskapslifvet. Jag trodde mig ej för mycket våga med att upprepa ett

* *Tal vid Svenska bibelsällskapets sammankomst den 29 Mars 1836*, recenseradt i *Svenska Litteratur-föreningens tidning*, 1838, n. 7, 8.

uttryck efter Höpken i äreminnet öfver Tessin, s. 24, der han talar om konung Fredriks inflytande att »luttra den *råhet* ett långvarigt krig lemnat qvar uti folkets seder». För öfrigt erkänner jag mig vara böjd att utsträcka tillmälet för *råhet* här äfven utöfver umgängeslifvet. Jag känner föga någon period, i hvilken både menniskorätt och menniskolycka så litet gälde som under Carl XII. Sådant kan svårligen förenas med sann bildning. Att hedrande undantag finnas, medgifver jag. Men här är fråga om tendensen af det hela. Den var i min tanke en afgjordt förstörande, och visade sig såsom sådan i alla hufvudsakliga afseenden. Gerna vill jag dock mildra uttrycket, endera med tillägget af Carl XII:s *krigiska* tidehvarf, eller med upptagandet af Höpkens tillägg. —

Följderna af den schism, som man med mitt blad anser ha uppstått, torde utom Uppsala öfverdrifvas. Min position är visserligen en ny; men utom det att jag intagit den af öfvertygelse, så är den i min tanke vida mer egnad att derifrån öfva en koncilierande inflytelse, än den gamla. Till min nya ställning hör, att jag *måste* undandraga mig från allt understöd af det talmanskap som fosforismen länge nog fört för Uppsala akademi. Personligen har Atterbom, efter första missnöjet, tagit saken mycket väl, såsom ock hans i allt afseende vackra och billiga förklaring i Litteratur-föreningens tidning visar. — Mitt företag gillas här mer och mindre, tadlas äfven; men ingen af mina kolleger har, mig veterligen, undandragit mig sin aktning eller till och med vänskap. —

Med ledsnad och harm öfver det vaktmästarskap som blifvit riks-arkivet ålagdt, har jag emottagit den underrättelse som hr landshöfdingens bref bekräftar. Det var hr landsh. värdigt att sjelf påkalla undersökning. Af hjertat bedröfvad

skulle jag blifva, om hr landshöfdingen härigenom funne sig befogad att taga sin hand från arkivet. — En ännu djupare bedröfvelse skulle det vara, om hr landsh. funne sig föranlåten att taga sin hand från mig. Jag vet att hr landsh. är en man som i fråga om grundsatser ej underhandlar. Bibehåll mig åtminstone *allt* hvad med denna reservation kan blifva mig öfrigt. Det skall vara mig kärt, ej som om jag ingenting förlorat, men som om jag ännu egde något qvar af hvad jag ej kan mista.

Uppsala den 7 Apr. 1838.

Till densamme.

— Haf tack för de sista orden i brefvet! De skola i mitt hjerta förvaras, och jag behöfver dem. Tidningarne förkunna hur jag bryter med gamla vänner och närmar mig till nya. Hvad jag vet är, att jag redan har en förkänsla af den enslighet som väntar min framtid, i fall en sådan blifver mig beskärd.

Stockholm den 18 Maj 1838.

Till professorskan Geijer.

— Audiensen hos H. Maj:t är väl för sig gången. Jag blef stämd till honom onsdags e. m. kl. 8. Han emottog mig vänligt som förr, med ett famntag, satte sig åter vid sitt skrifbord, der han oklädd befann sig, bad mig sitta midt emot, och åhörde tåligt mitt försök att framställa mina åsigter och afsigter. Han talade sedan sjelf, gjorde invändningar, utvecklade dem, och yttrade några farhågor att jag

skulle våga mig för långt på det politiska fältet, och varnade mig att angripa hvad han ansåg som grundvalarne för vår författning. På det hela lugnt, vänligt, nästan faderligt; och om jag ej i allt är af samma tanke, så måste jag dock erkänna att hvad han sade är det förnuftigaste jag hört i ämnet. — Midt under detta samtal inträdde kronprinsen med sina tre äldsta söner. Det var en verkligen rörande och skön anblick att se den gamle kungen famntaga sin son och sina barnbarn. Samtalet slöts i deras närvaro, så nådigt och välvilligt som jag kunde det önska. Han sade sig ytterligare vilja se mig, och bad helsa till dig. — Hans varningar skall jag låta hos mig gälla, och kan det utan att uppoffra mina grundsatser. — För öfrigt är det ej utan att man samkat sorl på mig i de högre kretsarne; hvarföre jag ock beslutit inställa min påtänkta ytterligare permissionsansökning, på det man ej skall säga att jag vill begagna min ledighet till tidnings-skrifveri.

Jag har sedan min hitkomst gjort en kurs i bergsförfattningarne, skall på f. m. ha en konferens med Lagerhjelm och direktören för smidet Ekman, en ung man af stora insigter och hyggligt väsende, och ämnar i morgon begynna skrifva mitt 5:te litteraturblad med en uppsats öfver Svederi skrift om Svenska jernhandteringen. Ämnet är mig ej så främmande som man skulle tro, och jag hoppas öfver det hårda ämnet kunna lemna en både upplysande och angenämt läsbar uppsats. Ämnet tycktes intressera kungen, som gillar att jag går till specialiteter och ej sväfvar ut.

Uppsala den 13 Dec. 1838.

Till öfverstinnan Silfverstolpe.

Då du frågade efter de *andra* versarne som skrefvos i qvälls *utan* melodi, så sändas de innelyckt. De ljuda något *förmätet;* hvarföre de skola bli utan musik; men de äro mer beslägtade, än man skulle tro, med den glada sorglösheten i »*Flick-tankarne*» *.

VANDRAREN.

Att blicka kring från Alpens krona
Djupt ner i dalens stilla bo,
Att nalkas till den höjd der åskor throna —
Det är ännu min ungdomsro.

Utöfver berg och dal jag tågar
Och flyttar raskt min vandringsstaf;
Och om mitt hvilorum man efterfrågar,
Jag önskar det först i min graf.

Må jag lefva lifvet, — stupa
Hvarhelst slutas skall mitt lopp,
Och än ur det mörka djupa
Stå med nya vingar opp!

---

* Flick-tankar.

Sitter jag ensam i höstqväll så kulen,
Tänker jag: ack! snart blir väl bättre tid.
Verlden är väl förfaseligt mulen;
Månn' hon ej tröttnar sjelf dervid?
Tråkigt hon vankar,
Men mina tankar
Dem rår jag om, menar jag.
Må hon fritt det taga illa,
Om hon bryr sig om mig lilla;
Ty jag vill min tid förspilla
Med att vara nöjd och glad.

Uppsala den 9 Jan. 1839.

Till fru B. Löwenhielm.

Hjertlig tack för helsningen i brefvet till min hustru. Ditt inkast mot mitt sista blad * skulle jag anse i det samma vara besvaradt. Finlands återvinnande var, såsom jag sagt, en framtidsfråga; hvarvid jag anmärker att framtiden har sin rot i det förflutna och det närvarande.

Se vi på det förflutna, så är ingen förlust högre förskyllad än Finlands genom vår egen dålighet; och jag önskar att vi ej nu, enligt dålighetens vana, måtte endast på omständigheterna skjuta skulden för en alltför verklig förlust, och derjemte af omständigheterna fordra en lika oförtjent som osannolik vinst, hvilken vi fordra nästan såsom om en rättighet genom dess uteblifvande hade blifvit oss beröfvad. Det passar bra att *ondgöras* för det man ej genom ögonblickets oförtjenta gunst återfått hvad man i 100 år hållit på med att förlora!

Vidare torde det tillåtas mig att anse Napoleon för hufvud-aktören i hans egen tragedi. *Omständigheter* ha ej heller störtat honom (som bar sitt öde inom sig) — och Sverige med sina små omständigheter skulle ej uppehållit honom, ehuru det alltför lätt kunnat invecklas i hans fall. Vi må blåsa opp oss så mycket vi behaga — en *bisak* blir ändå aldrig en *hufvudsak,* så hufvudsak den må vara för *oss.*

Vidare. Jag har visat att hvarken i det förflutna eller det närvarande (den tidens närvarande) funnos några grunder för den förutsättning man så gerna vill göra. Jag har likväl *till öfverflöd ponerat,* att Finlands återtagande ett ögonblick varit möjligt, och visat med detsamma att de förhållanden, under

* Litteraturbladet för Dec. 1838, hvari skriften: *Om allians-traktaten emellan Sverige och Ryssland år 1812* recenseras.

under hvilka vi skulle återfått det, varit sådana, att vi hade haft svårare än någonsin att behålla detsamma. — Och denna position är den enda grund, på hvilken ett inkast sådant som ditt kan göras. Det må gälla hvad det kan gälla, men kan omöjligt gälla mer än den grund, på hvilken det är fotadt, och denna grund är *gratuit*, är en möjlighet som står nära omöjligheternas gebit. Och mot denna så osäkra möjlighet har man att sätta *säkerheten* af Sveriges och Norriges förening, som, enligt min fulla öfvertygelse, bör göra en ny epok (äfven mot Ryssland) i Skandinaviens framtid.

För min del önskar jag att hvad som skett må väl bekomma den Svenska högfärden.

Uppsala den 13 Jan. 1839.

Till densamma.

Enslig, såsom jag i sjelfva verket för närvarande är — ty utom ett och annat ord med min hustru existerar ingen innerlig kommunikation angående mina sednare bemödanden emellan mig och hela min, ehuru, som jag tror, mot mig likväl välvilliga, omgifning, och jag hör endast på afstånd sorlet af blandadt tadel och bifall — enslig, säger jag, såsom jag är, äro mig sådana också ensliga röster som din både betydande och välkomna. Jag lyssnar dertill såsom den enslige vandraren till fåglalåten i skogen, hvilken lät forntiden räknade bland förbetydelser. Jag är ej utan superstition i detta afseende, men säger dock med den gamle Homer: »en fågel (förbetydelse) är bäst, att värna fäderneslandet», och i detta mitt ödmjuka kall lyder jag inga andra tecken än mitt eget förstånd och mitt eget hjerta.

Att jag skulle blottat ett annat hjerta, för att visa huru vida detta är *Svenskt* eller ej, är din fordran. *Primo* är jag ingen hjertans ransakare öfver de lefvande, som sjelfva ej ännu afslutat sin räkning; *secundo,* om jag också i förevarande fall skulle kunnat, i följd af en närmare personlig kännedom (af hvilken jag dock *ej* kan berömma mig), bringa något ljus i de skuggor som hätskheten här hopat, så är personligheten alltid ett så vanskligt fält, att man på alla sidor der är utsatt för misstydningar. Då låter jag hellre misstyda min tystnad (såsom du gjort) än mitt tal. Just derföre har jag endast på *sakförhållandet* i frågan grundat hela min framställning. *Låt saken tala!* är det valspråk jag i allt bemödar mig att följa. — Efter *offentliga handlingar* är min rätt och min pligt att dömma. Jag har gjort det. Man må neka dem, om man kan, och beställa om sina sentimenter bäst man gitter.

Man brygger ej gammalt öl, det är sant. Men hur man i Sverige sedan 100 år hushållat med det gamla ölet, ligger för en dag. Jag var en ibland dem som förtviflade *då det nya framsattes.* Men är det framsatt, så tänker jag vi skola tära't.

Konung och *folk* skiljer jag ej åt, såsom man alltför ofta gjort. Men just derföre vill jag att *folket* skall ha i rådslag och representation en stämma för konungens som för landets välfärd, den förres individuella meningar må vara hvilka som helst. Sådant har ej skett af våra *stånds-intressen,* som alltför ofta uppoffrat både konung och land. — Detta står nu skrifvet. Den som skrifvit det, vet att han derigenom gjort sig flera fiender än han både kan och bryr sig om att räkna; men han har gjort sin skyldighet.

Ditt *Svenska* hjerta blöder vid den Ryska alliansen. *Jag* har ock, tänker jag, ett sådant: jag, som försvarar den

under närvarande omständigheter. Jag har sett mig om nog för att veta, att den stund den nya dynastien bröte med Petersburg under närvarande förhållanden, skulle troligen på denna sidan viljan hos många icke fattas att knyta dessa underjordiska allianser med Petersburg, som alltför ofta varit häfstången till Svenska jordbäfningar. Hellre det mindre onda än det större! Hvar gränsen ligger mellan Ryssland och Sverige, vet för öfrigt äfven jag; och det står äfven att läsa i mitt blad.

Den Ryska alliansen för det närvarande såsom medel mot åtskilligt inre ondt, som behöfver sättas på poenitens och diet, är således mitt ur det *förflutna* hemtade politiska recept, — *för framtiden: Sverige och Norrige!* Och den blick, som *såg* hvad i detta afseende kunde göras af ögonblicket år 1812, eger min oskrymtade beundran.

Uppsala den 13 Mars 1839.

Till densamma.

Jag är dig mycken och hjertlig tacksamhet skyldig för dina rader i anledning af mitt sista blad *. De fägna mig och äro derföre kära, att de bevisa, det ett å min sida uppriktigt menadt tacksamhets-offer till en man och auktor, som jag haft att tacka för så mycket verkligt nöje, ej misslyckats.

Alla dina reflexioner äro skarpsinniga och sanna, och jag tror mig ock rätt väl förstå dem. Advokatoriskt har jag, i motsats mot Walter Scott, kanhända nog mycket i min natur. Det består likväl aldrig i vrängd och falsk framställning, men i en kanhända nog hög kolorit på hvad som är endels sant, men i min öfvertygelse för tiden synnerligen

* Litteraturbladet 1839 n:o 2. Om Walter Scott.

vigtigt att inse, och ej heller förfelande för den uppmärksamme sin verkan af full sanning, då den motsatta sidan af fördom och passion redan förut finnes för mycket belastad.

Med ett naturligen billigt omdöme, uttrycker jag mig likväl ofta med öfverdrift — af naturlig reaktion mot den motsatta obilligheten, som i någon af sina gestalter står framför mig. Det kalla omdömet finner mig inkonseqvent. Men om ej äfven det *varma* kan vara billigt, uppger jag allt omdöme.

Hvad du säger om qvickheten är godt. Men den tacklar ej, eller bör åtminstone ej tackla blott med fladdrande flaggor, utan med dugtiga segel och tåg. I mitt tackel och tyg synas ej alltid *tågen* — men jag tänker de äro der, sega och dugtiga nog; och emedan de kostat mig möda nog att fläta, älskar jag ej att alltid blotta dem, endast deras tillvaro förnimmes af verkningarne.

(*Odat.*)

Till densamma.

— Af de tankar ditt bref innehåller vill jag blott besvara den *högsta.* — *Gud,* såsom begrepp, är på en gång det högsta sammanhang och den högsta motsägelse, och står genom bägge i djupaste förening med både sammanhanget och motsägelserna i vårt eget väsende. Han är *personlig,* emedan han endast kan tänkas bestämd af sig sjelf, och *sjelfbestämmelsen* är all personlighets högsta karakter. Och likväl är han *öfver* personligheten, nämligen öfver *vårt* begrepp derom i verkligheten, som i *viljan* endast visar oss en ofullständig, liksom half sjelfbestämmelse, hvilken endast kan bli *hel* derigenom att man uppgifver sin egen vilja i *hans,* och

lefver i honom. På detta sätt vinnes ock den rätta personligheten, ty Gud är så i alla afseenden oändlig, att han kan kallas en afgrund af både personligheter och verldar. Likväl har han såsom ett endast af sig sjelf bestämdt väsende, ett alla väsendens väsende, äfven högsta karakteren af hvad vi kalla personlighet. *Att* så är, känna vi. *Huru* så är, blir oss evigt förborgadt.

Uppsala den 30 Juni 1839.

Till professorskan Geijer.

Jag kommer ifrån ärkebiskop Wallins dödssäng. Han afsomnade kl. 11 i dag, efter en sjukdom, med hvilken han kom hit den 14 Juni, och som förvärrades derigenom att han, det oaktadt, flera dagar å rad här officierade vid promotion, prestvigning, domkapitel, bibelsällskap. Derefter först tillkallade han läkare. Utgången har blifvit den som nämndes. Ett ljus är dermed släckt i Svea rike, men ett oroligt, kanske alltför oroligt bröst äfven kommet till evig ro. Han är lycklig!

Döden var lugn, — lärorik liksom salig Törneros', ehuru olika. Ty här var mera både kraft och oro.

Stockholm den 12 Jan. 1840.

Till öfverstinnan Silfverstolpe.

Den hjertligaste tacksägelse för dina goda önskningar! * Uttalade äro de mig kära. Outtalade kan jag äfven läsa dem. *Så* jag, vill ej säga att det är detsamma; men läsa kan jag

* Den dag brefvet är skrifvet fylde Geijer sitt 57:de år.

ändå, — liksom det lärer finnas korrespondenser med sympathetiskt bläck, som blir synbart om det blott får så pass värme som utgår från ett trofast hjerta. Och i detta öfverträffas du af få.

Emottag tillbaka mina bästa önskningar för dig och din omgifning och dina vänner! Det är således en önskan som också återvänder till mig sjelf. — Man säger, jag är lycklig, och hittills tyckes allt gå mig väl i hand. Kanhända är det visare att frukta *lyckan* än *olyckan*. Jag känner något af denna fruktan och tänker på ett frivilligt offer. Det bästa är ett ödmjukt hjerta. Säg mig till, om jag blir odräglig.

Man hoppas vår sjuke väns förbättring. Jag kan hoppas och sörja. Jag kan knappast *önska;* ehuru illa detta passar ihop med mina nyss yttrade och emottagna önskningar. Hvad vete vi? Det är godt att icke mycket önska, och att behandla sjelfva hoppet så varsamt som den redlige arbetaren sin i sparbanken insatta skilling. Gud vare med oss alla!

Stockholm den 24 Jan. 1840.

Till professorskan Geijer.

Jag fortfar att vara mycket sysselsatt med fullbordandet af mitt blad, hvarmed jag ännu ej kommit rätt till slut, emedan riksdagens sus och dus jemt bryter in öfver mina ensliga funderingar. I sjelfva verket, ehuru många, närmare eller fjärmare, mer och mindre, *intressera* sig för mig, känner jag allt mer, af huru få jag är *förstådd,* och lefver i en känsla af ensamhet, hvilken likväl, Gud ske lof, är utan bitterhet. —

Stockholm (Febr.) 1840.

Till densamma.

Jag är tungsint och djupt bekymrad öfver den vändning allmänna angelägenheterna allt mer taga; ehuru detta bekymmer så vida är mindre bittert, att det ej ökes af *sjelfförebråelser.* Men att jag ej är missnöjd med mig sjelf, tröstar mig ej eller upphäfver min oro.

I söndags skedde den aftalade visiten hos öfverdirektör Schwartz, som velat afforma mitt hufvud. Det skedde ej utan vedermöda. Ty att blifva lagd på ett bord och få hufvudet inneslutet i en maschin och i hastighet omgjutet med flytande gips, är ej just angenämt. Förut klippte en perukmakare på stället mitt hår, hvilket derefter nedpomaderades tätt efter skallen. — I anledning af denna hårklippning går jag nu med kalott, för att förekomma förkylning i denna kalla årstid. Kalotten väckte i går mycken munterhet då jag med den inträdde i utskottet.

Min samling af små ritningar, hvilka jag denna tid dagligen fabricerat i konstitutions-utskottet och sedan hemma kolorerat eller färgat i tepia, skall jag gömma och taga med mig hem.

Stockholm (Maj) 1840.

Till densamma.

— — I lördags var jag bjuden på middag hos F***. På e. m. rodde vi ut i hamnen att se på ett nytt välbygdt fartyg, som i dessa dagar skall afgå till Rio Janeiro. Det var rätt intressant. F*** är en stor kännare och idkare af seglation, och jag behandlas efter mitt tal i sjömanna-sällskapet såsom en patron af grosshandlare och sjökaptener.

För öfrigt har jag att förmäla, det jag sistlidne onsdag såg *Robert.* Det var andra gången jag sett den. Jenny Lind spelte och sjöng förträffligt. Likväl intresserade mig musiken så litet i det hela, att jag gick före sista akten. — I allmänhet begynner jag bli allt mer och mer uppledsen vid Stockholms-lifvet — i synnerhet derföre att det här är omöjligt att få två timmar att hänga ihop — och likväl är det endast under lugn och betraktelse som *jag* kan uträtta något. Äfven arbeten, som åligga mig, vet jag ej huru jag skall få sluta. Af min-uppsats om representationen äro två ark tryckta, det öfriga är *oskrifvet* — och huru skall det skrifvas, då man från kl. 8, 9 om morgonen måste vara i stånd och utskott, höra tal och hålla tal. —

Stockholm den 3 Juli 1840.

Till densamma.

I går förmiddag var jag befald till H. K. H. kronprinsen, som var mycket vänskapsfull. Ärendet var att prevenera mig, det H. Maj:t konungen omtalat mig flera gånger såsom tjenlig att inträda i konseljen, och att troligen en kommunikation i detta afseende å nyo förestode. Jag uttryckte min underdåniga tacksamhet i alla afseenden, men nämnde att mitt beslut redan för detta vore fattadt, och anförde alla de skäl jag hade att ej vilja ändra min belägenhet, äfvensom min öfvertygelse att jag i *denna* belägenhet vore konung och fädernesland nyttigare än i någon annan. H. K. H. tycktes ej ogilla mina skäl, — och då jag sedermera ej hört af saken, tar jag för afgjordt att han framburit dessa mina tankar för H. Maj:t. Å annat håll är mig sagdt, att nuvarande

konseljens ledamöter hos kungen sjelfva anhållit att jag måtte inkallas. -- Jag står fast.

Stockholm den 26 Jan. 1841.

Till densamma.

I dag fyller konungen sitt 77:de år. Jag har ätit middag hos min bror Carl Fredrik, och ensam med honom druckit vår gamle konungs skål *af hjertat* — *och med godt samvete.* Jag är ej förstådd af många, säkerligen också ej på högre ort. Likväl kan jag säga att jag okänd gått vakt omkring min öfverhet allt sedan 1838. Det har åtminstone ingått i min afsigt; och ser man på den förändrade tonen, så emot *person* som *dynasti,* hos liberalismens organer, sedan jag befinner mig bland deras leder, så skall man medgifva att jag icke varit der förgäfves. — Jag anklagas för revolutionär; och ett mitt hufvudföremål har varit att spara mitt fäderneslând en revolution. Jag är ej missnöjd med mig sjelf, och då må sorlet ha sin gång.

Stockholm den 15 Febr. 1841.

Till densamma.

Det med posten i dag erhållna svaret från landshöfding Järta meddelar jag, emedan du bedt mig derom; ehuru jag förutser att det skall göra dig ondt. Jag afhåller mig för det närvarande att deröfver yttra något omdöme; men måste förklara att, om ock mycket i mitt närvarande förhållande personligt gör mig ondt, jag likväl, i medvetande af mina afsigter, ej kan ångra något steg jag derunder gjort, och således ej heller försöket att komma till en förklaring med

landshöfding Järta, om ock mitt närmande snarare blifvit *af-visadt* än uppmuntradt. För mig torde tala, att jag hvarken är eller kan bli ond eller stött, och behandlar inga allmänna saker såsom personliga.

Stockholm den 18 Febr. 1841.

Till densamma.

Tack för ditt kärleksfulla och förståndiga bref. Du behöfver ej ångra att du, indirekt åtminstone, föranledt mitt bref till landshöfding Järta och den i Uppsaliensisk mening förmenta mortifikationen af hans svar. Jag ångrar alldeles inte detta mitt steg, är ej heller stött öfver det sätt hvarpå det blifvit bemött. Bättre ett afgjordt än ett halft förhållande. Af hvad som skett följer endast, utan all bitterhet å min sida, att det må hädanefter blifva *han* som må söka *mig*, om han det önskar. I allmänhet, ehuru jag länge känt mig och allt mer känner mig *ensam*, gifver å ena sidan detta blott mina första och naturligaste band till de *mina* så mycket mer styrka; å andra sidan känner jag inom mig att, om jag för öfrigt mindre sammanhänger med de *få* som utgjort min vanliga umgängeskrets, jag deremot så mycket mer sammanhänger med *tusende*, för hvilka jag är personligen okänd, men till hvilkas själar jag talar ett språk som ej alldeles kan vara fåfängt, då det kommer ur ett kärleksfullt hjerta. Derföre är jag, hvad mig personligen angår, *lycklig i min ensamhet*, och tänker begagna denna sinnesstämning till fullbordandet af de arbeten som det ännu kan vara mig beskärdt att fullända eller företaga. Hade jag ej sönderrifvit alla parti- och kotteri-band, hade jag af några officiella band låtit betsla mig, jag hade ej känt mig hvarken så frisk, så välvillig eller fri. Att jag för någons skull skulle förneka

mig sjelf och vara en annan än jag är, vore för mycket begärdt. Till vänskap hör ock, att man må taga sina vänner sådana de *äro.* Jag kan ej spara *mina* detta prof. — Mitt så kallade affall är blott en skenbar yttre inkonseqvens, men i sjelfva verket en inre konseqvent utveckling. Denna utveckling har alltid hos mig varit *långsam,* men *fortgående,* just emedan jag hade *mycket* att taga med mig. Jag har stält den på en allt djupare, bredare basis; men emedan jag ständigt varit i framskridande, har jag känt mig och känner mig ännu ung. *Jag har följt min genius,* enligt det råd oraklet gaf Romaren, och jag tänker med Guds hjelp att vidare följa honom.

Stockholm den 23 Febr. 1841.

Till densamma.

— Det lugn i afseende på min egen öfvertygelse som jag njuter är likväl ej tillräckligt att trösta mig öfver den allmänna ställningen. Alla mina bemödanden att återföra omdömen och handlingssätt till en grund af ömsesidig billighet äro, åtminstone för det närvarande, förlorade. Ju svårare våra konservatives ställning blifvit med grundsatsen att försvara allt, likt och olikt, och till afgrunden fördömma hvarje koncession, ju mer har deras bitterhet vuxit, och genom svarslösheten i frågan om kabinettskassan hos många blifvit stegrad till fanatisk hätskhet. De måste nu mer än förr dölja sin svaga sida med rekriminationer och anfall, hvilket allt mer spelar sakerna öfver inom personlighetens område, hvartill deras motståndare redan af sig sjelfva äro *alltför* benägna. En framtid af det hätskaste käbbel förestår, som får god tid på sig vid en riksdag, hvilken man tyckes med

flit vilja förlänga. — Min *ensamhet*, som jag omtalat, kommer under allt detta äfven att yttra sig såsom *stumhet*. Jag måste draga mig inom mig sjelf och kretsen af de *mina*, hvilka, Gud ske lof, blott gifva mig glädje.

Stockholm den 1841.

Till densamma.

Jag kommer nu från kungen, hos hvilken jag haft audiens kl. 6 e. m., och från hvilken jag skiljes med rörelse och tillfredsställelse. Hans emottagande var värdigt och förträffligt, ännu mer faderligt än kungligt, hvilket jag ock sade honom, och hvilket han syntes höra med nöje. Vi voro båda rörda.

Sedan han budit mig sitta (han var fullt klädd och färdig att åka ut) sade jag att jag kommit »pour me mettre à ses pieds» innan jag reste. Han svarade: »jag beklagar att jag ej kunnat se er under riksdagen». Jag inföll, att jag med smärta förnummit det H. Maj:t varit någon gång missnöjd med mig. Han afbröt: »ingalunda, jag lemnar hvar och en åt sina öfvertygelser». Jag sade: »j'ai agi de mon mieux, et dans un esprit conciliateur; si je n'ai pas réussi, mes intentions ont toujours été bonnes». Kungen: »je n'en ai jamais douté» — hvarpå han fäste sig vid ordet *esprit conciliateur* och sade, att den ej fattades hos honom, men att han först och främst vore ansvarig för lagarnes upprätthållande, och att med den lagliga ordningens fiender ingen försoning vore möjlig. Jag invände, att man visserligen gått för långt — men kanhända på båda sidor — att jag dermed ej åsyftade honom — men att eljest för mycket fiendskaper och fördomar funnes, och att detta gälde i min tanke äfven om

den konservativa sidan. — Han utvecklade derefter utförligare sitt nyssnämnda svar, genomgick de omstörtningar Sverige i sednare tider varit underkastadt, huru han emottagit riket, huru han lemnade det, hvilka sorger man hopat på honom, och huru han det oaktadt ej blott hoppades, utan trodde och vore fullt öfvertygad att han grundat ett tacksamt minne hos Svenska folket. Detta vore hans tröst; — hvarvid han höjde händerna och sade: »jag tackar derför den gudomliga försynen och beder för detta land». — Han återkom till hvad han kallade *les perturbateurs,* och sade: »hvilka menniskor vill man väl påtvinga mig! — hvar äro deras förtjenster, hvilken är deras förmåga?» — Jag uttryckte min stora rörelse öfver det sätt hvarpå han emottog mig, och att jag haft ett behof att säga honom, det jag vore ingen otacksam hvarken emot mitt fädernesland eller min konung, hvilka jag ej åtskilde. Han lade dervid handen med styrka på min arm och sade: »je suis toujours le même; votre roi est constant en amitié. Nous sommes des vieux amis».

Jag har blott vidrört hufvudpunkterna af detta samtal, som varade nära ¾ timme, under hvilket kungen till utseende, blick, gester och vältalighet var verkligen stor och hänförande. Jag uttryckte min beundran öfver hans arbetsamhet, i synnerhet dessa sista dagar för att afsluta riksdags-ärenderna. Han sade, hvad jag förut hört, att han hållit konseljer från kl. 9 om morgonen till qvällen. Emellertid såg han kraftig och präktig ut, och gick att sätta sig i sin vagn för en promenad, med tillsägelse att han ännu en gång ville se mig, om jag dröjde till riksdagens slut. — Du kan dömma, om jag var nöjd med detta samtal. *Gud välsigne honom!*

Uppsala den 15 Dec. 1841.

Till Fredrika Bremer.

Om ej ditt kära bref och dina *Morgonväckter* kommit mig tillhanda just under de sista dagarnes brådska af terminen, så hade jag *genast* för bägge hemburit dig den tacksägelse som jag nu hjertligen får aflägga. — Ja, tack för dina Morgonväckter! Jag har läst dem med sant nöje och uppbyggelse, och många med mig skola egna dig samma tacksägelse. De äro utgjutelser af ett varmt och ärligt hjerta. — Det sista torde du ej anse för något synnerligt intyg, liksom ärligheten i orlofsedlar plägar vara det minsta goda man om någon kan säga. Och likväl är det åter det högsta, — det, hvarförutan allt annat förlorar sitt värde. Således först och främst tack, min *ärliga* Fredrika! — för det du erkänner och bekänner det ärliga tviflet, liksom din egen kamp deremot och din ödmjuka förtröstan om seger. Derföre väntar jag äfven i närvarande krisis för den christliga öfvertygelsen mer af *lekmännen* än af presterna. De sednare tala alla å embetes vägnar, liksom vår Herres advokater. De förra tro att saken ej behöfver någon advokatur. — Jag vill tillägga ännu ett stycke af min trosbekännelse. Jag tror att *qvinnan* kommer att ha en stor inflytelse i denna krisis. Mannen är utsatt för att förlora sig i sitt *jag*, hvilket han vidgar till menskligbetens eget; och ödsligheten af denna sista, i theologien äfven inbrytande, filosofien ligger just i en inom sitt *jag* isolerad tanke. Qvinnan är ursprungligen ställd på ett *du*, öfvergifver aldrig denna position, och det sunda förnuftets protest mot ödsligheten af det abstrakta *jag* kommer derföre naturligast från henne. — Derföre fägnar det mig att det första förnuftiga ord jag hos oss sett skrifvet mot Strauss, kommer från en Svensk qvinna.

Så mycket i allmänhet om tendensen af din skrift. — Utförandet kan jag ej annat än loforda. Det bästa har du tagit af dig sjelf. Hvad du åberopat af andra synes mig otadeligt. Vid det ifrågasatta stället ur Josephus bör anmärkas, att dess äkthet blifvit starkt ifrågasatt, i synnerhet i anseende till intyget om Christi uppståndelse, hvilket man ansett omöjligt för en Jude att afgifva och derföre förkastat, såsom ett christet tillägg. Detta är utan tvifvel orsaken, hvarföre Strauss ej upptagit det. Emellertid måste jag säga, att *bevisadt* är, mig veterligen, aldrig detta kritiska påstående. Dess sanning består i dess sannolikhet. Men stundom är äfven det osannolika sant. — Någon förändring i de ordalag, med hvilka du anmäler detta Josephi yttrande, torde således vara nödvändig; t. ex. »anklagelsen, att det blifvit förfalskadt, är oss ej obekant, men vi veta äfven att domare, vida öfver oss uti insigt, ansett denna anklagelse obevisad».

Sid. 57 torde ordet *populär,* lämpadt till Gud, stöta många. Kanske hellre: *för alla fattlig.* Dock, har du förkärlek för det första, djerfvare epithetet, så låt det stå.

Jag vill ej fästa mig vid så många sköna särskilda ställen. Slutet är i synnerhet skönt. — Och nu tack ännu en gång för dina *Morgonväckter!* Det är *morgon* i dem. En morgon som skall uppfriska många.

Uppsala den 9 Nov. 1842.

Till densamma.

Tack för både bok och bref! Boken, nämligen grefvinvan Hahn-Hahns *Reise-briefe,* kom förut. Jag har blott läst den till en del, ty fruntimmerna ha tagit den af mig, och min tid är inskränkt. Jag skall väl återvända till den, och

kan då dömma bättre. Hvad jag läst är mest om Spanien, och det behagar mig rätt mycket. Du har rätt: hvad hon skrifver om Murillo är mycket bra. Det vill något säga att kunna säga det. Ty tafvel-beskrifningar äro väl eljest bland det ledsammaste som kan finnas. Men en liflig blick och en genuin känsla göra sig öfverallt gällande; och de finnas här.

För öfrigt — skall jag säga det? — med stora gåfvor och äfven virtuositet att göra dem gällande, har hon på mig gjort intrycket af en olycklig varelse. Hon söker hvad hon kallar *emotioner* och far nu kring verlden för att få och beskrifva dem. Men i grunden ligga en smärta och en tomhet, som all både naturlig och antagen liflighet ej kan dölja.

Sådant är visserligen en fara, som en uteslutande sysselsättning med den så kallade lättare litteraturen förer med sig. Dess ändamål och pligt är att *roa*. Man ledes slutligen och blir ledsam derpå, och har gifvit sitt bästa till pris för ett sådant bemödande. — *Du* har för mycket *allvar* i dig, att det någonsin skulle blifva ditt fall.

Du vill att jag skall säga dig något om mina föreläsningar. De slutades i förgår, och hela mitt auditorium följde mig hem under sång, — fruntimmerna såsom tigande arriergarde och på något afstånd. — Din fråga rörer egentligen begreppet om hvad man kallar *uppenbarelse*. Det är ett svårt begrepp; hvilket bäst synes deraf, att det så mycket sammanfaller med begreppet *under*. Hvad är *under?* Det *oförklarliga,* är det närmaste svaret. Det *oförklarade,* säger den mer betänksamme; hvilket ej utesluter förklaringen, utan endast ställer den på framtiden och egentligen går derpå ut, att ingenting finnes, för hvilket ej också en förnuftig förklaring skall finnas, med enda undantaget af det *oförnuftiga,* som slutligen blir titeln för sjelfva *undertron,* såsom de oförnuftigas

nuftigas

nuftigas och okunnigas arfvedel. — Tydligt är att, finnes för begreppet af *under* ingen plats i *vetenskapen*, så måste det förr eller sednare äfven i *religionen* erkännas för en illusion. — Men är det verkligen så?

Den så kallade förnuftiga förklaringen sluter öfverallt från orsak till verkan eller tvärtom. Den antager i följd deraf, att hela fältet för vår erfarenhet endast kan utmätas genom en kedja af orsaker och verkningar, i hvilken intet *hopp* finnes, utan hvarje led *kontinuerligt* bestämmes af det föregående. Jag är långt ifrån att neka giltigheten af detta förklaringssätt. Men att det ej skulle finnas *hopp* i kedjan, — punkter, der det efterföljande *icke* kan förklaras ur det föregående, — punkter som i sig äfven innehålla en *ny begynnelse;* deri har detta förklaringssätt orätt, som slår allt öfver *en* läst och endast känner *yttre* orsaker, sådana de i den döda, *oorganiska* naturens lagar sig yttra. — Huruvida till och med denna döda natur ej sjelf är ett residuum af en förgången och nu slocknad lifs-process, sedan lifvet koncentrerat sig inom den *organiska* naturen, må lemnas derhän. Visst är — och äfven den nyktraste naturforskning måste erkänna det — att denna organiska natur ej ur den oorganiska *kan* förklaras, ehuru många bidrag den förra må lemna till kännedomen af det *materiella* i organismen. Detta är likväl icke den sjelf, icke dess väsende. *Lifvet* kan icke ur några materiella lagar förklaras, utan endast ur sig sjelft. Det är en orsak som återvändt i sig sjelf, som derföre är oupphörligt sin egen orsak. Här är ett *hopp*, en *ny begynnelse*, något som ej ur det föregående kan förklaras, — vi säga: ett *under*, ej i meningen af det *oförklarliga*, utan i meningen af det *endast ur sig sjelft förklarliga*. Endast under denna förutsättning kunna lifvets lagar undersökas, er-

kännas, studeras, och att okunnigheten ej här gör undret, bevises bäst deraf, att undersökningen ej förtager det underbara deri, utan snarare först bringar det riktigt till medvetande. Lifvet är ett under som växer ju mer det studeras, ty den oändliga ändamåls-enlighet och vishet, som visa sig i alla dess yttringar, äro här ej utifrån påtryckta, de komma inifrån, de ligga i dess väsende och begrepp.

Men lika litet som den organiska naturen, som lifvet kan förklaras ur det oorganiska, det döda, lika litet kan den *intelligenta* naturen förklaras ur den organiska, *förnuftet* ur det fysiska lifvet. Det är en orsak som återvändt ej blott till sig sjelf, utan till *medvetande* af sig sjelf, och som derigenom liksom lösryckt sig sjelf ur varelsernas kedja, för att ställa sig på egen grund. Förnuftet är *öfver* lifvet, nämligen öfver det fysiska, vexling och död underkastade lifvet. Det är i samma mening *öfver* döden, just emedan den förnuftiga varelsen har, hvad djuret icke har, *begrepp* om döden, såsom en gräns. Den skulle ej ens kunna *känna* sig sjelf såsom *begränsad* (dödlig), om ej dess perception af sig sjelf ginge *utöfver* gränsen, om ej den vore hemmastadd äfven på andra sidan. Så att med fullt skäl kan sägas: endast derföre och just derföre att menniskan *känner* sig dödlig, känner hon sig *odödlig*. — *Förnuftet* är, liksom lifvet, ett *under*, men det *högre* undret, som vet af sig sjelft. Likväl är det väsendtligen *lag*, men *sin egen lag*, och den fullständigaste kännedom af förnuftet och dess lagar leder allt mer till insigten, att det endast ur sig sjelft är förklarligt.

Men är detta det egentliga begreppet om undret, så följer ock att det högsta undret är *Gud*, och att om honom i högsta mening gäller att han ej ur något annat, ej ens ur förnuftet, är förklarlig. Hvarföre han ock skulle vara okänd, om han icke sig *uppenbarat*. Det vill säga, man skulle ej

känna något högre än *lifvet* och *förnuftet*, som båda äro endast ur sig sjelfva förklarliga principer. Också är Guds dyrkan såsom det högsta lif och det högsta förnuft allt, hvartill den så kallade naturliga religionen kan komma.

Men har Gud uppenbarat sig sjelf, så kan det endast vara i något som är högre, ej blott än lifvet, utan äfven än förnuftet. Men högre än förnuftet fins intet annat än *kärleken*, hvars högsta och egentliga, rent andeliga natur visar sig deri, att den är den enda affektion som man kan tillskrifva gudomligheten, utan att förnedra den. — Härvid företer sig också det förhållande, att *endast det fria väsendet kan älska och älskas*. Det är så sant, att hade Gud ej frambragt det fria väsendet, och deri sin egen afbild, så hade han haft intet att älska. Också är det honom så kärt, att äfven om det från honom affallit (och att det *kan* från honom affalla, ligger i den meddelade friheten), han oupphörligt söker det, för att genom sin kärlek beveka det till återförening. Sådant kan ej med menniskan ske, utan att han nedlåtit sig sjelf att framträda såsom hennes *like*. Det är ej sin makt han i detta afseende kan och vill bruka, ty kärleken låter sig ej befallas. Till den innerliga lydaktighet och frivilliga enighet med Guds vilja, som endast tillfredsställa honom, kan menniskan (i hvilken det fria väsendet är skapadt) endast *bevekas, fritt bevekas* genom erfarenheten af Guds oändliga kärlek, hvars stråle äfven söker sig väg in i det dunklaste, mest förstockade bröst, för att upplena, smälta och rena det, innan det med sjelfvilligt tillslutande fördömmer sig sjelft.

Och här har du mitt förstånd af uppenbarelsen och dess förhållande till förnuftet. Dess behof ligger i förnuftet. I detta behofs fyllande har den gudomliga kärleken kommit

oss till möte. — Det gäller att tillegna oss den och göra oss den värdiga.

Hvad jag skrifvit är i hast på papperet kastadt. Jag vet ej om någon kan bli klok derpå. Jag hinner ej mer.

Uppsala den 13 Jan. 1843.

Till densamma.

Tusen tack för brefvet! — Det är sant, jag har i följd af en förkylning måst hålla mig inne någon tid, men är nu fullkomligt återstäld, och finner att det verkligen är tid på att vara rask, efter jag i går fylde mitt 60:de år. Mina studerande landsmän ha helsat mig med sång och verser (något för högtrafvande), och inom hus blef dagen firad med allehanda vänliga tillställningar. Sjelf lade jag den på hjertat såsom en påminnelse att verka medan dagen är.

A propos! Hvilken kan låta bli att glädjas åt den redan, åtminstone med ett tuppfjät, *förlängda dagen*. Att det för hvarje år är en lifgifvande epok, känner jag ännu i det 61:sta. Gud vare lof för de enklaste af himmelens och jordens gåfvor, det lifvande ljuset, den rena luften, det friska vattnet! Kommer dertill helsa, dagligt bröd, och den renaste af all värma, som är himmelsk välvilja i menskliga bröst, så ser jag ej hvarföre lifvet ej skulle vara en lycka.

Du tyckes vilja ställa mig till rätta för uttrycket: *ödsligheten* af min tid, och de *slocknade, håliga ögon,* hvarur jag stundom tycker den stirra på mig *. Det är intet ut-

* Geijer hade i Dec. 1842 under ett besök i Stockholm hört operan *Hugenotterna,* hvilken ingalunda behagade honom. I en biljett till m:ll Bremer yttrade han med anledning deraf: »*Ödsligheten* af min tid, som stundom öfverfaller mig, stirrade på mig liksom ur håliga, slocknade ögon i denna musik, som plågade sig att intressera».

tryck af hopplöshet. Men hvem kan neka, att med nedbrytande af de gamla skrankor, hvarmed vana, häfd och sed och derpå grundade lagar på tusen olika sätt inspaltat och inbåsat menskligheten, den till en stor del förlorat sin hemkänsla och nu löper vill på allmänningen. Den stora verlden och dess påskyndade rörelse har öfverallt brutit in förstörande i den lilla, och i brist af egen medelpunkt drifves hvar och en med rasande fart utåt periferien af den stora hvirfveln. Lemnar sig nu konsten åt denna riktning (och den har gjort det), så uppstår, under ett oupphörligt jägtande efter forcerade effekter, en åskådlig framställning af detta ödsliga hemlösa, som förbjuder en att tro, det konstnären, om äfven begåfvad med den största talang, njutit under sitt arbete ett enda ögonblicks stilla lycka. — Hvadan denna skall komma, måste verlden besinna, och menskligheten skall finna gåtans lösning ju mer den drifves att söka sitt rätta hem i sitt inre.

Jag innesluter följande utdrag ur ett af grefvinnan Hahn-Hahns bref från Paris, hvaraf du ser att det gått henne ungefär som mig vid åhörandet af *Hugenotterna*. Att du tyckte om dem, måste kommit deraf att du hört på dina egna tankar, väckta af ett eller annat vackert ställe.

Uppsala den 4 Dec. 1843. *

Till densamma.

Jag har nyss lagt bort din »*Dagbok*», för hvars skänk jag hjertligen tackar dig; och att jag ej kunnat afbryta läsningen af denna bok innan jag slutat den, må vittna om det intresse, hvarmed jag följt dig. Till stilen förefaller den

* Ett bref af den 9 Febr. 1843 se *Lefnadsteckningen*, sid. XXXII.

mig att vara kanske det mest vårdade af dina arbeten. Det är en väl skrifven bok, full af vackra både ord och tankar. Ämnet rörer sig kanhända nog mycket inom det blott *förnäma hvardagslifvet* med thy åtföljande dekorationer. Men det är väl tecknadt, och min Fredrika har för mycket allvar, att hålla sig på ytan, hvilket också visar sig i teckningen af både situationer och karakterer. Slutet med sin allsköns lycka och sällhet är likväl det enda som ej behagar mig. Det kalas af uppoffringar, som du der anställer, är alltför frikostigt. Jag hade aldrig i Lennartsons ställe, med hjertat fullt af kärlek till en annan, förklarat mig villig att taga denna Flora, äfven med bästa föresats att i äkta ståndet blifva hennes informator; emedan jag hade tänkt på huru jag med *sanning* skulle kunnat med ett ärligt *ja* besvara prestens ord: *vill du hafva denna förestälda person?* Och så borde *han* också tänkt, så förträfflig han är. Nu går ock allt bra, men genom en nog öfverflödig depens af ädelmod på alla sidor. Derföre blir också glädjen ej så *allvarsam* * som den, om katastrofen hållits mera sann och enkel, bort vara. Också har du sjelf icke varit riktigt allvarsam, utan kommer med den gamla fruns *Metternichs*-miner och dylikt omedelbart efteråt; hvilket på mig verkat störande. Katastrofer äro det högsta i ett arbete, — de böra mer voileras än utmålas. Det bästa bör man låta läsaren *tänka* dit, och att han *måste* göra det, är just författarens största konst. Man måste här med det pregnanta och korta, ja stränga i behandlingen lemna fritt lopp åt den ström af känslor och tankar, som hela arbetet hos läsaren väckt. — Jag kastar dessa rader, sent om qvällen, på pap-

* *Res severa,* en *allvarsam sak,* kallar Seneca (om jag mins rätt) den sanna glädjen.

peret, nyss efter slutad läsning, och jag sänder dem slarfviga och plumpiga som de äro. Du har en förträfflig instinkt att utleta folks goda mening, och så är jag säker att du också känner på dig min.

(*Uppsala 1845.*)

Till landshöfding Järta.

Det af konung Carl Johan stiftade priset, som Svenska Akademien årligen utdelar, kommer innan kort att bortgifvas, och troligen har Beskow derom redan prevenerat hr landshöfdingen. Till mig har han nämnt, att Stockholmsledamöterna synas vara eniga i att vilja tilldela det åt Fries. Jag är af en annan tanke, och vågar anhålla att få underställa hr landshöfdingen mina skäl.

Enligt det begrepp jag har om denna stiftelse, är ändamålet att med detta pris utmärka författaren af något under årets lopp utkommet eller fortsatt arbete inom de ämnen som kunna falla under Svenska Akademiens domsrätt. Jag känner intet som i detta afseende nu skulle kunna jemföras med Atterboms *Svenska Siare och Skalder.* Om detta arbete behöfver jag ej tala inför den, som utan allt tvifvel deröfver är den bästa domare. Jag skulle ha ett och annat att mot det anmärka. Men det är med insigt och kärlek författadt, det fyller en lucka i vår litteratur, och intet ämne kan ligga akademien närmare än det som författaren behandlat. Jag ämnar således gifva Atterbom min röst; så mycket mer som han för sitt arbete hvarken njutit uppmuntran eller vinst, och i detta svåra år befinner sig i ekonomiskt bekymmer. En betänklighet önskade jag underställa hr landshöfdingen. Atterbom är akademiens ledamot.

Men jag känner intet undantag gjordt för sådana. Och Ling har såsom ledamot erhållit samma pris. — Valerius och Fahlcrantz hysa likväl denna betänklighet, och synas böjda för att votera på *Hwasser.* —

Ur en af anteckningsböckerna.

Den 3 Okt. 1845. Beslutit att, så snart jag blir emeritus (hvilket jag i år är) och kan få en emeriti-lön, flytta från Uppsala. Orsaken: jag har i 30 år vid akademien lefvat och verkat såsom lärare, *väckande, lifvande, stimulerande.* Jag har gjort det ända *hittills* — och genom det *universella* i mina tendenser. Med åldern måste jag allt mer draga mig inom mitt speciella fack — med åldern och hvilan blir man en *auktoritet* — en blott auktoritet. Jag är det ännu ej här; men jag skulle *blifva* det, — och *vill* ej bli det. Derföre bort!

Uppsala den 27 Apr. 1846.

Till doktor J. Börjesson.

Hjertlig och innerlig tacksägelse för din Erik 14. — Den har nyligen blifvit läst i kretsen af min familj, och intet öga har dervid varit tårfritt. Vi tacka dig gemensamt för dessa ädla stunder; och en särskild tacksägelse har jag att till dig framföra från min goda hustru.

Ett eget intryck gjorde läsningen på mig, — ej blott ett objektift, utan ett *personligt* — såsom slutligen alla våra bästa intryck äro. Jag har länge känt och lika länge älskat dig. Jag kan säga att jag alltid räknat dig ibland mina käraste vänner. Jag har känt dig såsom en hoppfull

yngling, och redan då undgick mig ej det djupare af ditt väsende. Kanhända var det en hemlig kontrast inom detta, anad, men hvarken af mig eller dig den tiden tydligt känd, som låg till grund för den attraktion jag till dig kände. Hvad som drog mig till dig var behagets tygel på en innerligt stark och stormande natur. Det var derigenom som ditt umgänge var mig kärt och din personlighet behaglig. Jag förutsåg ej derföre allt hvad inom dig fanns; men det var något som sade till derom. Snart såg jag dig äfven framträda bland mängden af fosforistiska försökare. Jag lade ej mycket märke till hvarken hvad man i dina första poetiska försök fann lofvärdt eller slutligen misslyckadt. Jag tyckte alltid att din personlighet var öfver bäggedera och hade sitt värde i sig sjelf. Att du så afgjordt drog dig tillbaka från det poetiska fältet, med en resignation som just ej var dina medbröders förtjenst, var mig märkligare, och jag aktade dig derför. Efteråt finner jag väl att du ej kunde komma långt med de fosforistiska materialierna, i grunden alltför haltlöst fantastiska. Den hos dig inneburna poesien måste springa upp ur brunnen af ditt eget inre lif och derföre tillbakadämmas, luttras, pröfvas. Du har bestått profvet under en mångårig tystnad och mångårigt lidande — till en del lidande som träffat dina innersta hjertrötter. Du har burit det under bekymmer och en oafbruten aktningsvärd verksamhet, samvetsgrant öfvad äfven der den medförde ringa inre tillfredsställelse. Eller — ut med ordet! — du har *blifvit man,* och du *är* en *skald.* Ur det innersta af din erfarenhet, din lefnad, har poesiens ström åter frambrutit, och jag har med glädje sutit i dropparne af den solbeglänsta kaskaden. Det är samma ursprungliga käll-åder, som i dig blifvit lagd, men som under det långa loppet genom bekymrens sand ej försinat, utan stärkt sig med

urbergens vatten, och nu brusar vederqvickande i dagen. Deraf på en gång dess friskhet och kraft. Jag har ej sett ett mer glädjande exempel af ungdom under grånande hår.

Jag har till en del gjort samma bana — likväl mer theoretiskt än praktiskt — ty jag har varit en lycklig menniska; och har jag någon förtjenst, så ligger den ändå i min oförnöjsamhet, nämligen med mig sjelf, som oupphörligt drifver mig framåt. Och rätta banan tror jag mig längesedan ha funnit. Också sade jag redan 1834 i mina *Minnen:* »ingenting har så öfvertygat mig om sakernas gudomliga kärna, som den riktning min vettgirighet allt mer tagit på den skarpaste verklighet i all sin höghet, litenhet, ljufhet, bitterhet, med ett ord: i all sin *sanning.* Den lösa, luftiga skönheten har för mig förlorat sitt behag. Jag söker den *bundna* — den i tingen förborgade». — Må det lyckas oss att lösgöra den gudomliga Psyche's vingar, min broder! De äro oss medfödda. De växa långsamt. Kraft och färg få de, såsom den utspruckna fjärilns, först i den lifvande strålen af all verldens sol.

Håll till godo dessa rader af ett vänskapsfullt hjerta och en vänskapsfull hand! De säga i grunden allt hvad jag tänker både om dig och ditt skådespel. Gud vare med dig och oss alla!

Schlangenbad den 14 Juni 1846 *.

Till Fr. Bremer.

Jag kan ej befinna mig här utan att känna behofvet att tacka dig. Stället är oändligt trefligt — in i bergstrakten

* Geijer sattes genom m:ll Bremers frikostighet i tillfälle att detta år företaga en utrikes resa, för helsans återställande. Han reste i sällskap med sin hustru, sin dotter och ett annat ungt fruntimmer.

af Taunus — i en dal omgifven af höga kullar, betäckta med löfträd af alla slag, såsom med en grön sammets-mantel. Det ligger dock ej, såsom Carlsbad, nedsänkt i en gryta. Dalen har öppningar som bugta sig emellan kullarne. Vi bo väl — höra ur de höga lummiga lindträden sångfåglar af alla slag. Till och med göken ropar till oss från närmaste kulle. Angenämare bad kan man ej taga. Det ljumma, milda, såpiga vattnet ordentligt smeker kroppen. Jag undrar ej på att det anses försköna, och jag ser mig emellanåt i spegeln, om den af Hufeland omtalta *Verjüngungs-processen* har kommit långt. Visst är, att jag tycker mig känna den inombords; men Schlangenbad har ej ensamt äran deraf. —

I Hamburg stupade vi midt in i våren. Allt stod i den herrligaste blomma. Vi gjorde de herrligaste promenader i det skönaste väder i Hamburgs oändligt täcka och fruktbärande omgifningar. I träd och buskar och mellan blommorna var en koncert af näktergalar. Jag har blifvit 63 år gammal utan att ha hört näktergalen. Också smakade det något. — Efter några dagars vistande i Hamburg reste vi på en dag (från Celle på jernbana) till Hannover, der vi kommo i sällskap med en hygglig och hederlig köpman från Aachen, som först gaf oss säker underrättelse om tiden för den der förestående musikfesten. Således veko vi med honom af öfver Minden till Köln, der vi hade tid att dröja i tre dagar. Flickorna blefvo half-katholska efter afhörande af en stor högtidlig musikalisk messa i dômen. Jag såg i Köln å nyo allt hvad jag för 21 år sedan der med M** och Lindblad hade sett — dertill det nya arbetet på dômen och museum; i det sednare en tafla, som jag aldrig glömmer, och som säkerligen är en af de första taflor i verlden: *St. Francisci vision* af Rubens. Från Köln bar det af på jern-

bana till Aachen. Vår hederlige köpman hade beställt oss godt qvarter, som väl behöfdes, för den stora mängden af resande. Ankommen, fick jag genast veta att Jenny Lind och Mendelsohn voro här. Jag uppsökte dem på theatern, der det var repetition. Jag skall aldrig glömma Jennys glada öfverraskning då hon fick se mig. Hon besökte oss genast på aftonen, öfvertalte Mendelsohn att följande afton besöka oss, med förutskickadt piano. Det musicerades hela qvällen till midnatt. Mendelsohn spelade, mindre likväl än han sjelf och vi hade önskat; ty instrumentet var ej godt. Jenny sjöng några visor. Det var en ganska glad och intressant afton. Mendelsohn bjöd oss till sig i Leipzig på vår återresa. — Pingstdagen, annandagen, tredjedagen var musikfesten. Man gaf *Skapelsen, Alexanders fest* af Händel, *C-moll-sinfonien* af Beethoven, *D-dur-sinfonien* af Mozart. Jenny sjöng herrligt i alla sångsakerna, och gaf sista dagen några Svenska och Norrska visor på köpet, som gjorde en extra-furore af förtjusning. Kunde någon dö af blommor, verser, handklapp och bifallsrop, så hade hon väl aldrig kommit dädan med lifvet. — Vi skildes åt, hon åt Hannover och Hamburg, vi åt Brüssel. Dermed tillgick så. Den hederlige Woyna, som är half, om ej hel Svensk, hade, vid underrättelsen att vi voro i Aachen, enkom kommit för att öfvertala oss att göra en utfart till Brüssel. Vi läto förföra oss, och jag ångrar det icke. Jag har sett Belgien! Hvilket herrligt land! Det är en ny åskådning, en ny verld. Vi genomflögo det med Woyna ända till Antwerpen och tillbaka, och hade tillfälle att på kort tid se och höra ganska mycket. Kan man tala om en *nordisk* konst, så är *här* dess vagga, och ännu i dag dess hemland. Allt hvad jag i Tyskland än deraf sett förefaller mig nästan blott såsom en metafysisk reflex från Rubens' och Van Dyks fädernesland.

Här blomstrar ännu *koloriten* i all sin ursprungliga prakt — äfven hos de nyare Nederländska målarne. Vi gjorde bekantskap med flera bland de förnämsta. — Och hvilka kyrkor! Dômen i Lüttich, i Brüssel, i Antwerpen! — Man blir på en gång förvånad, upplyftad och glad af dessa gamla luftiga, herrliga byggnader. Det är ett eget lefnadsfriskt, ungdomligt intryck, som dômen i Köln aldrig kan göra. Med ett ord: jag är förtjust i Belgien. Våra artister äro nöt, som blott ila derigenom till *Paris*, eller fara förbi till *Rom*. Här borde de *börja*, och sedan *sluta* med Italien. — Från Brüssel reste vi tillbaka öfver Köln till Bonn, der vi tillbragte en dag med den gamle hederlige Arndt och hans familj. Han frågade med mycket intresse efter mina reskamrater för 20 år sedan, M** och Lindblad, och efter alla menniskor som han känt i Sverige. Man kan ej se en lifligare gubbe, och han är likväl 76 år. Han bor ännu i sin trägård vid Rhen. — Från Bonn till Biberich har jag gjort den herrliga Rhenresan — ännu vackrare än för 20 år sedan. Vi ha besökt Coblenz, Stolzenfelz, Ehrenbreitstein, Boppart. — — Jag har lärt *mycket* på denna resa. Jag har väl ej förgäfves sutit på lur så länge der oppe i det gamla Uppsala och lyssnat på knäppningarne af tidens ur i min enslighet. På det hela har jag angående dess rörelse sett, hört och gissat rätt. Men åskådningen lifvar allt, och jag är nu så full af tankar, att jag redan i tysthet hade föresatt mig att under stillheten i Schlangenbad gripa till pennan. Men doktorn — en hygglig karl eljest — strök ett streck öfver den räkningen och föreskref framför allt en ihärdig lättja tills vidare under hela badkuren. Emellertid kan man väl stå ut med att gå under de gröna träden och höra på fåglarna. —

P. S. den 17 Juni. Jag har gjort en liten utflygt till Frankfurt och der sett vackra taflor äfven af den nya Tyska skolan. — De religiösa frågorna hänga såsom ett åskmoln öfver Tyskland. Ingen kan komma härin utan att känna denna atmosfer. Det kännes såsom Tyskland skulle gå en revolution till mötes.

Stockholm den 12 Jan. 1847.

Till fru B. Löwenhielm.

— Ser jag tillbaka på min lefnad, så kan jag ej annat än innerligt tacka Gud för allt det goda han beskärt mig. Det är ett inre sammanhang i mina öden, som allt mera för mig klarnar, och i hvilket det är mig tillåtet att vörda den faderliga försynen. Med mina *öden* menar jag mina *inre* öden. Det ligger en grundtanke i min hela lefnad, som allt tydligare träder fram, och som ej är mitt verk; ty den har ledt mig och fört mig allt intill denna dag. Skulle jag gifva den ett namn, så är den ingen annan än den så mycket omtvistade *personlighets-principen*, hvars profet jag nästan mot min vilja blifvit. Jag menar dermed, att jag från mig afhållit och afskuddat allt som kunnat hindra och hämma utvecklingen af mitt eget innersta väsende. Det har mest skett utan mitt eget medverkande. Men detta har nu kommit öfver mig, och det blifver mig klart att hvad jag litterärt, politiskt och religiöst har fäktat för, egentligen är denna min innersta personlighet och dess rätt, i den bästa mening. Hvad jag i detta afseende har i allmänhet haft att säga finnes sammanfattadt i en liten Tysk skrift: »Auch ein Wort über die religiöse Frage der Zeit», som nu redan i Tyskland är utkommen. Den innehåller i politiskt, filosofiskt och religiöst hänseende mitt sista ord. Du vet att jag ofta sagt, det jag ännu ej känt slutet på mig. Jag tror

mig nu ha hunnit dit, och tänker på min bana som på en slutad mission, i hvilken jag med förbundna ögon blifvit ledd af en vänlig genius.

— Den gamla musikvurmen har åter fattat mig under julen. Jag har skrifvit en romans, en duett för sång, och slutligen har en hel ny violin-qvartett just till min födelsedag lupit af stapeln.

Stockholm den 19 Febr. 1847.

Till landshöfding Järta.

Ett omdöme af hr landshöfdingen öfver mitt tal på Tegnérs minnesfest härstädes har genom en vän blifvit mig meddeladt, för hvilket mitt hjerta känner ett behof att uttrycka sin erkänsla. Emottag derför min hjertligaste tacksägelse! Intet bifall kan vara mig dyrbarare än hr landshöfdingens, och lofordet smakar i samma mån bättre. Talet är i hastighet på papperet kastadt. Kanhända har det derigenom vunnit i helgjutenhet hvad det förlorat i utförlighet och utarbetning. Såsom skriftställare blir jag allt kortare och kortare, och känner redan behofvet att nedtvinga en viss otålighet vid arbeten af större omfång. Detta våld måste man dock göra på sig sjelf. Jag öfvar mig deri för min historias skull, och önskade att den stilla tillfredsställelse, som jag dagligen njuter af att samla materialierna i arkivet, något måtte synas i sjelfva utarbetningen.

Stockholm den 3 Mars 1847.

Till Fr. Bremer.

— — Jag bifogar en till Dagligt Allehanda insänd artikel, kallad: *En ekonomisk dröm.* Den är verkligen så drömd, som skrifven.

Rättelser.

Oanmärkt i 1 afd. 7 bandet:

Sid. 402 *rad.* 1 *nedifr. står:* condendunt *läs:* contendunt

I närvarande band:

Sid.	75	*rad.*	17	*står:*	der den	*läs:*	der den,
»	192	»	9	*nedifr. står:*	half	»	halft
»	511	»	2	»	» ena	»	ena,

